

ДЕПАРТАМЕНТ КУЛЬТУРИ
ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ІМ. Ф. ПОТУШНЯКА»
ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

КАЛЕНДАР КРАЄЗНАВЧИХ ПАМ'ЯТНИХ ДАТ ЗАКАРПАТТЯ НА 2024 РІК

Рекомендаційний
бібліографічний посібник

Ужгород • РІК-У • 2023

УДК 015(059)(477.87)«2023»

К 17

Календар-щорічник є орієнтиром для громадськості краю у перебігу подій, ювілеїв та пам'ятних дат у 2024 році. Основу календаря складають ґрунтовні наукові розвідки про визначних діячів краю, підготовлені провідними карпатознавцями. Окремим розділом подано календар знаменних дат, які відзначатиме в 2024 році громадськість світу та України.

Представлені матеріали можуть бути використані не лише в бібліотеках краю, але й у регіональній пресі, культосвітніх установах, навчальних закладах тощо.

Укладачі:

О. О. Шелах, М. Б. Бадида, І. В. Когутич-Гаврош

за участі:

Є. Й. Слуцька, І. М. Горват

Відповідальна за випуск **О. А. Канюка**

В оформленні обкладинки використано репродукцію картини

Надії Дідик «Адріатика» (2013 р.)

ISBN 978-617-8276-82-9

© Закарпатська ОУНБ
ім. Ф. Потушняка, 2023
© ТОВ «РІК-У», 2023

ВІД УКЛАДАЧІВ

«Календар краєзнавчих пам'ятних дат» видається Закарпатською обласною універсальною науковою бібліотекою імені Ф. Потушняка з 1976 року, в розширеному варіанті – з біографічними матеріалами – з 2003 року.

Видання покликане надати бібліотекарям та читачам довідковий матеріал про важливі події з історії області, ювілеї уродженців краю та видатних діячів, які життям і діяльністю пов'язані із Закарпаттям.

Цьогорічне видання відкривається переліком основних краєзнавчих знаменних та пам'ятних дат 2024 року. (Можливі неточності пояснюються тим, що друковані джерела, якими укладачі користувались при підготовці видання, не завжди розрізняють старий і новий стилі). Якщо у минулорічних випусках вже містилась довідка щодо цьогорічного ювіляра чи знаменної події, то у переліку вказано відповідне посилення («Текстова довідка...»). Ювілейні статті вміщені в другій частині покажчика. Відбір літератури та документів закінчено в основному в серпні 2023 р.

У підготовці рекомендаційного бібліографічного посібника брали участь:

Барбіл Оксана, старший викладач кафедри класичної та румунської філології ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Біксеї Людмила, мистецтвознавець, заступник директора з наукової роботи Закарпатського обласного художнього музею ім. Й. Бокшая;

Вакула Наталія, краєзнавець;

Вашаргелі Тетяна, заслужена журналістка України;

Вовченко Галина, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Гаврош Олександр, журналіст, письменник, драматург, член Національної спілки письменників України та Національної спілки журналістів України;

Гаджега Василь, спортивний журналіст, голова обласного осередку Асоціації спортивних журналістів України;

Гайсак Маргарита, кандидат медичних наук, вчений секретар Державної установи «Науково-практичний медичний центр «Реабілітація» Міністерства охорони здоров'я України»;

- Гомоляк Марія**, викладач-методист, голова циклової комісії соціокультурної діяльності КЗВО «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради;
- Гомонай Ганна**, доктор фізико-математичних наук, старший науковий співробітник, директор Інституту електронної фізики НАН України, член-кореспондент НАН України;
- Григаш Людмила**, заслужений працівник культури України, бібліотечний фахівець;
- Густі Василь**, письменник, член Національної спілки письменників України, заслужений працівник культури України, завідувач філії художнього музею імені Й. Бокшая «Народного літературного музею Закарпаття»;
- Данко Дана**, доцент, кандидат педагогічних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;
- Завілопуло Анатолій**, професор, доктор фізико-математичних наук Інституту електронної фізики НАН України;
- Келемен Володимир**, кандидат фізико-математичних наук, старший науковий співробітник Інституту електронної фізики НАН України;
- Когутич Іванна**, редакторка науково-методичного відділу Закарпатської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Ф. Потушняка;
- Когутич Тетяна**, журналістка, власкор Національного інформаційного агентства Укрінформ;
- Кучук Микола**, академік НАН України, директор Інституту клітинної біології та генетичної інженерії НАН України;
- Лендел Олександр**, кандидат фізико-математичних наук, старший науковий співробітник відділу фотоядерних процесів Інституту електронної фізики НАН України;
- Літераті Тетяна**, журналістка сайту «Про Захід», заслужена журналістка України;
- Лукеча Елеонора**, провідний бібліотекар КЗВО «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради;
- Мадяр-Новак Віра**, кандидат мистецтвознавства, заслужений діяч мистецтв України, викладач-методист Комунального закладу «Ужгородський музичний фаховий коледж імені Д. Є. Задора» Закарпатської обласної ради, провідний методист КЗ «Обласний організаційно-методичний центр культури» Закарпатської облради;
- Мельник Лариса**, провідний фахівець в галузі бібліотечної справи, завідувачка інформаційно-бібліографічного відділу Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету;

Олашин Микола, кандидат історичних наук, доцент кафедри античності, середньовіччя та історії України домодерної доби ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Член національних спілок журналістів та краєзнавців України;

Пискач Ольга, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Приходько Олена, мистецтвознавиця, завідувачка експозиційного відділу Закарпатського обласного художнього музею ім. Й. Бокшая;

Прохненко Ігор, археолог, кандидат історичних наук, доцент Ужгородського національного університету;

Ремета Євген, провідний науковий співробітник ІЕФ НАН України, доктор фізико-математичних наук;

Росул Тетяна, кандидат мистецтвознавства, членкиня Національної спілки композиторів України, доцентка кафедри археології, етнології та культурології факультету історії та міжнародних відносин ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Свастюк Наталія, кандидат технічних наук, науковий співробітник відділу фотоядерних процесів Інституту електронної фізики НАН України;

Сирохман Михайло, художник-графік, мистецтвознавець, дослідник дерев'яних церков Закарпаття, викладач Закарпатської академії мистецтв;

Стойка Марія, викладач-методист КЗВО «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради;

Тарасюк Володимир, кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики ДВНЗ «Ужгородський національний університет», член Асоціації спортивних журналістів України, член Національної спілки журналістів України;

Торич Золтан, кандидат фізико-математичних наук, старший науковий співробітник Інституту електронної фізики НАН України;

Федака Павло, доктор історичних наук, почесний голова ГО «Закарпатське крайове культурно-освітнє товариство „Просвіта“»;

Федака Сергій, доктор історичних наук, професор ДВНЗ «Ужгородський національний університет», письменник, журналіст, член Національної спілки письменників України;

Шевера Мирослав, кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України;

Шелак Олесь, завідувачка відділу краєзнавства КЗ «Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека імені Федора Потоушняка» Закарпатської обласної ради;

Шетеля Наталія, ректор КЗВО «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради, професор, доктор педагогічних наук, заслужений працівник культури України.

ЗНАМЕННІ ТА ПАМ'ЯТНІ ДАТИ ЗАКАРПАТТЯ 2024 РОКУ

1

2024-ий оголошено Роком Августина Волошина
(рішення Закарпатської обласної ради № 992 від 21.12.2023 р.)

Січень

- 1 – 85-річчя від дня народження Дюли Петровича Баканчоша, футболіста, гравця дебютного матчу у складі львівських «Карпат». Народився в с. Мочола Берегівського р-ну (1939–2012)
- 1 – 85-річчя від дня народження Валерія Івановича Черничка, головного лікаря Ужгородської центральної міської клінічної лікарні (1981–1999), заслуженого лікаря України, депутата обласної ради. Народився на Іршавщині (1939)
- 1 – 70-річчя від дня народження Віри Іванівни Турецької, художника-постановника. Народилася в с. Ворочево Перечинського р-ну (нині Ужгородський р-н) (1954–2018)
- 1 – 70-річчя від дня народження Єви Фінти, закарпатської угорської поетеси. В 1972–1988 рр. – член Літературної студії ім. Аттіли Йожефа, в 1988–1990 рр. член Творчого товариства ім. Аттіли Йожефа, з 1990 р. член Спілки письменників Угорщини. Народилася в м. Берегове (1954)
- 2 – 105-річчя від дня народження Василя Васильовича Бурча, заслуженого вчителя України, художника-живописця. Народився в с. Смологовиця Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1919–1993)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 2 – 105-річчя від дня народження Василя Павловича Русина, військовослужбовця, кандидата юридичних наук. Народився в с. Лецовиця Мукачівського р-ну (1919–2005)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 2 – 85-річчя від дня народження Василя Михайловича Греби, прозаїка, журналіста. Народився в с. Залужжя Мукачівського р-ну (1939)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 3 – 75-річчя від дня народження Івана Томовича Бізоні, художника. Народився в с. Вучкове (нині Хустського р-ну) (1949)

- 4 – 90-річчя від дня народження Василя Івановича Станінця, педагога, доктора хімічних наук, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки. Народився в с. Арданово Іршавського р-ну (нині Берегівський р-н) (1934–2015)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 4 – 75-річчя від дня народження Петра Петровича Пищальника, відмінника освіти України, краєзнавця. Народився в с. Білки Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1949–2001)
- 5 – 130-річчя від дня народження Іштвана Кутлана, художника, педагога, редактора та ілюстратора букваря, спортсмена. Народився в с. Фанчикуво Виноградівського р-ну (нині Берегівський р-н) (1894–1989)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 5 – 105-річчя від дня народження Теодора Сидора, громадського діяча, члена проводу Братства карпатських січовиків. Народився в с. Бабич-Покуття (нині Мукачівський р-н) (1919–2010)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 5 – 100-річчя від дня народження Марії Михайлівни Балтарович-Кричфалушій, лікарки, активістки Світового братства «Карпатська Січ». Народилася в с. Кричово Тячівського р-ну (1924–2016)
- 5 – 90-річчя від дня народження Івана Михайловича Геца, головного лікаря Закарпатського лікувально-санаторного управління (1970–1976). Народився в с. Кушниця Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1934)
- 5 – 75-річчя від дня народження Віктора Мотрука, перекладача з французької мови, кандидата філологічних наук, літературознавця, країнознавця. Народився в селі Глинськ Здолбунівського району Рівненської області (1949)
- 5 – 55-річчя від дня народження Івана Святославовича Миронюка, доктора медичних наук, професора, декана факультету здоров'я та фізичного виховання УжНУ, колишнього головного лікаря Закарпатського центру профілактики та боротьби зі СНІДом. Народився в м. Ужгород (1969)
- 6 – 85-річчя від дня народження Людвіга Васильовича Бучинчика, педагога, громадського діяча, заслуженого журналіста України. Народився в м. Мукачево (1939)

- 6 – 75-річчя від дня народження Адама Євгеновича Аладара, музиканта, громадського діяча. Народився в м. Ужгород (1949)
- 6 – 70-річчя від дня народження Катерини Іванівни Вагерич, кандидата медичних наук, старшого наукового співробітника НПО «Реабілітація» (з 1981), лікарки в санаторії «Поляна» (1978–1981). Авторки 73 наукових публікацій, в т. ч. 4 монографій, 12 методично-інформаційних видань, 30 раціоналізаторських пропозицій. Народилася в м. Ужгород (1954)
- 6 – 65-річчя від дня народження Наталії Вікторівни Іваньо, кандидата медичних наук. Народилася у м. Потсдам (Німеччина). З 1961 року проживає в Ужгороді (1959)
- 7 – 130-річчя від дня народження Ержебет Бараняї, психолога, кандидата педагогічних наук, головного співробітника психологічного інституту Угорської академії наук. Народилася в м. Виноградів (1894–1976)
- 7 – 105-річчя від дня народження Степана Івановича Сєроухова, художника. Жив і працював в м. Ужгород. Народився в с. Дмитрівка, що в Казахстані (1919–2011)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 7 – 100-річчя від дня народження Степана Юрійовича Пруниці, політичного та громадського діяча, журналіста. Народився в с. Велятино Хустського р-ну (1924–1997)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 7 – 100-річчя від дня народження Василя Васильовича Немеша, лікаря-рентгенолога, кандидата медичних наук, доцента кафедри пропедевтики внутрішніх хвороб медичного факультету УжНУ, завідувача курсу рентгенології. Упродовж 1977–1980 рр. – декан медичного факультету УжНУ. Народився в с. Бобовище Мукачівського р-ну (1924–?)
- 7 – 65-річчя від дня народження Галини Миколаївни Коваль, доктора медичних наук, професора, завідувача кафедри мікробіології, вірусології, імунології з курсом інфекційних хвороб медичного факультету УжНУ. Народилася в м. Бар Вінницької обл. (1959)
- 8 – 105-річчя від дня проголошення Гуцульської Республіки (1919)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2008 рік»

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2018 рік»

- 9** – 235-річчя від дня народження Йозефа Чорби, головного лікаря Задунайської області Шомодь в Угорщині, вченого, науковця, організатора охорони здоров'я першої половини XIX ст., члена Угорської академії наук (1832). Народився в м. Виноградів (1789–1858)
- 9** – 135-річчя від дня народження Степана Степановича Гойдича, педагога, журналіста, громадського, культурно-освітнього та релігійного діяча Пряшівщини. Народився в с. Руські Пекляни (Східна Словаччина) (1889–1968)
- 9** – 80-річчя від дня народження Степана Федоровича Мотрі, кандидата хімічних наук. Народився в с. Вільхівці Тячівського р-ну (1944)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 9** – 65-річчя від дня народження Наталії Іванівни Стегури, художника-кераміка. Народилася в с. Раково Перечинського р-ну (нині Ужгородський р-н) (1959)
- 10** – 100-річчя від дня народження Якова Ісаковича Штернберга, історика, літературознавця, педагога, громадського діяча. Народився в м. Орадеа (Трансільванія) в Румунії (1924–1992)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 10** – 100-річчя від дня народження Василя Івановича Магарити, громадсько-політичного діяча. Народився в смт Міжгір'я (нині Хустський р-н) (1924–?)
- 10** – 95-річчя від дня народження Василя Степановича Поляка, заслуженого працівника культури УРСР. Народився в м. Іршава (нині Хустський р-н) (1929–1982)
- 10** – 90-річчя від дня народження Василя Михайловича Ленделя, прозаїка, журналіста. Народився в с. Ромочевиця Мукачівського р-ну (1934–1977)
- 10** – 85-річчя від дня народження Юрія Васильовича Перести, заслуженого працівника промисловості України. Народився в с. Шелестово Мукачівського р-ну (1939–2005)
- 10** – 80-річчя від дня народження Володимира Михайловича Бузаша, кандидата хімічних наук, доцента. Народився в с. Руське Поле Тячівського р-ну (1944)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

11 – 100-річчя від дня народження Василя Михайловича Асталоша, майстра декоративно-ужиткового мистецтва, заслуженого майстра народної творчості УРСР. Народився в с. Поляна Свалявського р-ну (нині Мукачівський р-н) (1924–?)

11 – 90-річчя від дня народження Степана Івановича Ковтюка, мовознавця, укладача підручників, перекладача. Народився в с. Ратівці Ужгородського р-ну (1934)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

11 – 75-річчя від дня народження Василя Михайловича Беци, заслуженого художника України, лауреата обласної премії ім. Й. Бокшая та А. Ерделі. Народився в с. Скотарське Воловецького р-ну (нині Мукачівський р-н) (1949–2013)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

12 – 60-річчя від дня народження Йосипа Антоніновича Кулла, ексмера Мукачева (2000–2002 рр.), заступника голови Закарпатської облдержадміністрації (2005 р.), громадсько-політичного діяча, підприємця. Народився в с. Бабичі Мукачівського р-ну (1964)

13 – 75-річчя від дня народження Степана Григоровича Брохуна, військового та громадсько-політичного діяча, колишнього директора Ужгородської міської друкарні. Народився на Хмельниччині (1949)

13 – 55-річчя від дня народження Романа Мироновича Міцоди, акушера-гінеколога, доктора медичних наук, професора кафедри материнства та дитинства ФПО УжНУ, лікаря гінекологічного відділення ЗОКЛ ім. А. Новака. Народився в селищі Великий Березний (нині Ужгородський р-н) (1969)

14 – 140-річчя від дня народження Павла Степановича Федора, поета, драматурга, літературознавця. Народився в с. Нове Місто колишньої Абаусівської жупи (нині округ Кошіце-відек), Словаччина (1884–1952)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

15 – 115-річчя від дня народження Миколи Миколайовича Мандзюка, педагога, громадсько-політичного діяча. Народився в смт Великий Бичків Рахівського р-ну (1909–1972)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 15** – 105-річчя від дня народження Федора Гайовича, журналіста, видавця, учасника українських національно-визвольних змагань. Народився в с. Данилово Хустського району (1919–1942)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

- 15** – 95-річчя від дня народження Бориса Михайловича Лучка, громадсько-політичного діяча. Народився в м. Мукачево (1929–1986)

- 15** – 75-річчя від дня народження Балажа Керестеня, письменника, педагога, історика-краєзнавця. Народився в с. Великі Береги Берегівського р-ну (1949)

- 16** – 145-річчя від дня народження Юлія Петровича Гаджеги, письменника, історика, релігійного діяча. Народився в с. Руське Поле Тячівського р-ну (1879–1947)

- 16** – 110-річчя від дня народження Степана Степановича Штефуровського, вченого. Він вивчав історію заселення (колонізації), німецькі говори, звичаї, обряди і традиції німців Закарпаття. Народився в м. Ужгород (1914–1996)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 17** – 105-річчя від дня народження Івана Ірлявського (Івана Івановича Рошка), поета, громадського діяча. Народився в с. Ірлява Ужгородського р-ну (1919–1942)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 17** – 95-річчя від дня народження Василя Івановича Терека, педагога, науковця, доктора біологічних наук, професора Львівської державної академії ветеринарної медицини ім. С. З. Жицького. Народився в с. Дротинці Виноградівського р-ну (нині Берегівський р-н) (1929–2003)

- 18** – 75-річчя від дня народження Івана Івановича Рейті, художника, графіка, дизайнера, лауреата обласної премії ім. Й. Бокшая та А. Ерделі. Народився в м. Іршава (нині Хустський р-н) (1949)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 18** – 60-річчя від дня народження Євгена Оттовича Удворгелі, генерального директора підприємства «Алекс», яке займається виробництвом мінеральних вод. Народився в м. Свалява (нині Мукачівський р-н) (1964)

- 18** – 55-річчя від дня народження Галини Іванівни Мороз, фтизіатра, кандидата медичних наук, головного лікаря дитячого

пульмонологічного санаторію «Малятко» (2004). Народилася на Хустщині (1969)

- 19** – 180-річчя від дня народження Катерини Костянтинівни Брешко-Брешковської, громадсько-політичної діячки. З 1920 р. проживала в м. Мукачево (1844–1934)

- 19** – 115-річчя від дня народження Ганни Іванівни Мандзюк, педагога, політично-громадського діяча. Народилася в м. Перечин (нині Ужгородський р-н) (1909–1996)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 20** – 120-річчя від дня народження Івана Миколайовича Шелепця, педагога, громадсько-політичного діяча. Народився в смт Великий Березний (нині Ужгородський р-н) (1904–1984)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 21** – 165-річчя від дня народження Імре Ревеса, художника, історика та педагога. Народився в м. Шаторальяуйгель в Угорщині (1859–1945)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 21** – 160-річчя від дня народження Ференца Еґрі, відомого в Європі майстра з виготовлення дзвонів. Народився в с. Малі Геївці Ужгородського р-ну (1864–1945)

- 21** – 105 років тому Всенародні збори угорських русинів-українців в м. Хуст проголосили злуку Закарпаття з Україною (1919)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 21** – 95-річчя від дня народження Федора Дмитровича Лигирди, заслуженого лікаря України. Народився в с. Голубине Свалявського р-ну (нині Мукачівський р-н) (1929)

- 21** – 85-річчя від дня народження Світлани Кирилівни Кубарської, кандидата медичних наук (1984), старшого наукового співробітника НПО «Реабілітація» (1992). Народилася в м. Алчевськ Луганської обл. (1939)

- 22** – 80-річчя від дня народження Клари Ласлівни Лабик-Попович, співачки (меццо-сопрано), народної артистки України. Народилася в м. Ужгород (1944–2018)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 23** – 110-річчя від дня народження Василя Михайловича Ігнася, педагога, громадсько-політичного діяча, ветерана націо-

нально-визвольних змагань. Народився в с. Скотарське Волицького р-ну (нині Мукачівський р-н) (1914–?)

- 24** – 70-річчя від дня народження Надії Ярославівни Дідик, художниці, педагога. Народилася в м. Стрий Львівської обл. (1954)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 25** – 85-річчя від дня народження Ганни Іванівни Ігольникової (Чеп'юк), кандидата історичних наук, педагога вищої школи. Народилася в с. Українські Пилипи Житомирської обл. (1939)

- 26** – 65-річчя від дня народження Світлани Олександрівни Бунди, кандидата фізико-математичних наук, доцента. Народилася в м. Єнакієве Донецької обл. (1959)

- 28** – 95-річчя від дня народження Федора Удички, громадсько-політичного діяча. Народився в смт Королево Виноградівського р-ну (нині Берегівський р-н) (1929)

- 28** – 65-річчя від дня народження Франциска Павловича Ерфана, художника-живописця, директора Закарпатського обласного художнього музею ім. Й. Бокшая, члена Угорської академії мистецтв. Народився в м. Ужгород (1959)

- 28** – 60-річчя від дня народження Віктора Івановича Ряшка, спортивного діяча. У 2003 р. за вагомий особистий внесок у розвиток закарпатського футболу та високу професійну майстерність В. Ряшка було нагороджено відзнакою облдержадміністрації – нагрудним знаком «За розвиток регіону». Народився в м. Мукачево (1964)

- 29** – 145-річчя від дня народження Віри Іванівни Феделеш, педагога та історика. Народилася в с. Тополя (нині Словаччина) (1879–1967)

- 29** – 60-річчя від дня народження Ігоря Михайловича Білика, співака, композитора. З 2003 р. – директор Мукачівського МБК. Народився в с. Дернів на Львівщині (1964)

- 30** – 85-річчя від дня народження Василя Степановича Вукстича, кандидата фізико-математичних наук, старшого наукового співробітника Інституту електронної фізики НАН України. Народився в м. Ужгород (1939)

- 30** – 65-річчя від дня народження Івана Івановича Геца, художника, автора садово-паркової пластики у народному стилі, різьблених ікон, маляра-монументаліста у галузі церковного розпису. Народився в м. Виноградів (нині Берегівський р-н) (1959)

Лютий

2

- 1 – 105-річчя від дня народження Олени Михайлівни Рудловчак, літературознавиці. Народилася в м. Мукачево (1919–2007)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 1 – 100-річчя від дня народження Іллі Желізняка, громадського діяча, заслуженого юриста СРСР. Народився в м. Рахів (1924–2000)

- 1 – 95-річчя від дня народження Антоніна Олександровича Бірова, відмінника народної освіти СРСР, голови колгоспу. Народився в с. Пийтерфолво Виноградівського р-ну (нині Берегівський р-н) (1929–2018)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 2 – 60-річчя від дня народження Олександра Васильовича Сухана, спортивного та громадсько-політичного діяча. О. В. Сухан – почесний громадянин м. Мукачево. Народився в с. Березинка Мукачівського р-ну (1964)

- 3 – 90-річчя від дня народження Юрія Васильовича Попика, доктора фізико-математичних наук, професора кафедри фізики напівпровідників УжНУ. Народився в с. Довге Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1934)

- 4 – 120-річчя від дня народження Івана Михайловича Ваши, громадсько-політичного діяча. Народився в с. Лоза Іршавського р-ну (1904–1966)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 4 – 105-річчя від дня народження Івана Черешні, хіміка, січовика, громадського діяча. Народився в с. Верхні Ремети Берегівського р-ну (1919–?)

- 4 – 100-річчя від дня народження Івана Андрійовича Калинича, заслуженого майстра народної творчості України – самодіяльного художника. Народився в с. Кошельово Хустського р-ну (1924–2004)

- 4 – 90-річчя від дня заснування братами Юрієм-Августиним і Євгеном Шерегіями на Закарпатті українського театру «Нова сцена» (1934)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 4 – 65-річчя від дня народження Юрія Юрійовича Яцини, хірурга, головного лікаря ЗОКЛ ім. А. Новака (з 2003), кандидата медичних наук (2003), доцента кафедри медицини катастроф медичного факультету УжНУ, заслуженого лікаря України. Народився в смт Великий Березний (нині Ужгородський р-н) (1959)
- 5 – 125-річчя від дня народження Лайоша Палоці Горвата, письменника, журналіста, художника, перекладача, етнографа. Народився в м. Берегове (1899–1974)
- 5 – 75-річчя від дня народження Василя Васильовича Васюти, лікаря-терапевта, заслуженого лікаря України (2007), головного лікаря Мукачівської ЦРЛ (1998–2015). Народився в с. Зняцьово Мукачівського р-ну (1949)
- 6 – 85-річчя від дня народження Василя Петровича Дряшкаби, заслуженого лікаря України, відмінника охорони здоров'я. Народився в смт Великий Бичків Рахівського р-ну (1939)
- 6 – 80-річчя від дня народження Аттілі Імреєвича Гуті, кандидата фізико-математичних наук, доцента кафедри ядерної фізики УжНУ. Народився в м. Мукачево (1944)
- 6 – 65-річчя від дня народження Олександра Ілліча Гомоня, кандидата фізико-математичних наук, старшого наукового співробітника Інституту електронної фізики НАН України. Народився в м. Ужгород (1959)
- 7 – 160-річчя від дня народження Антона Годинки (псевдоніми – Сокирницький Сирохман, Сокирницький Сиротюк), історика, вченого, члена Угорської академії наук. Народився в с. Ладомирів (нині Словаччина) (1864–1946)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 7 – 100-річчя від дня народження Георгія Михайловича Уліганця, лікаря-хірурга, головного лікаря Ужгородської ЦМКЛ (1960–1969), головного хірурга управління охорони здоров'я області (1974–1987). Народився в с. Солочин Свалявського р-ну (нині Мукачівський р-н) (1924–2017)
- 7 – 80-річчя від дня народження Михайла Сергійовича Петрушевського, заслуженого працівника культури України. Народився в м. Душанбе Таджикицької Республіки. З 1985 року працював та проживав в м. Ужгород (1944–2018)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 7 – 70-річчя від дня народження Івана Михайловича Тупиці, лікаря-хірурга, ексголовного лікаря Закарпатського центру ме-

дико-соціальної експертизи, підполковника медичної служби (1954)

- 7** – 50-річчя від дня народження Ніни Никифорівни Пойда-Носик, кандидата економічних наук, доцента. Народилася в с. Нижні Ворота Воловецького р-ну (нині Мукачівський р-н) (1974)
- 8** – 115-річчя від дня народження Федора Олексійовича Саса, громадсько-культурного діяча, ветерана закарпатської «Прогресу». Народився в с. Косівська Поляна Рахівського р-ну (1909–2000)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 8** – 90-річчя від дня народження Йосипа Михайловича Бабинця, живописця, лауреата обласної премії ім. Й. Бокшая та А. Ерделі. Народився в с. Зарічово Перечинського р-ну (нині Ужгородський р-н) (1934)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 8** – 80-річчя від дня народження Степана Томовича Біляка, лікаря-уролога, хірурга, кандидата медичних наук (1980), директора приватного медичного центру «Клініка Біляка», заслуженого лікаря України (1998), члена Національної спілки журналістів, протоієрея Православної церкви України. Народився в с. Горінчово Хустського р-ну (1944)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

- 8** – 70-річчя від дня народження Володимира Михайловича Турока, лікаря-хірурга, голови обласної організації профспілки працівників охорони здоров'я. Народився в с. Золотарьово Хустського р-ну (1954)
- 9** – 75-річчя від дня народження Степана Михайловича Гасинця, кандидата хімічних наук. Народився в с. Кальник Мукачівського р-ну (1949)
- 10** – 70-річчя від дня народження Валерія Георгійовича Онуфера, футболіста, спортивного арбітра України. Все своє свідоме життя провів на Закарпатті. Народився в м. Донецьк (1954–2011)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

- 12** – 85-та річниця виборів до Сойму Карпатської України (1939)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 13** – 90-річчя від дня народження Андрія Степановича Шпонтака, доктора медичних наук, експерт-експерт рентген-радіологічного відділу Київського НДІ клінічної та експериментальної медицини. Народився в м. Мукачево (1934)
- 15** – 95-річчя від дня народження Семена Андрійовича Мельника, композитора-аматора. Народився в с. Великий Раковець Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1929–1990)
- 15** – 70-річчя від дня народження Ганни Василівни Кун, кандидата хімічних наук, доцента. Народилася в смт Кольчино Мукачівського р-ну (1954)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 16** – 170-річчя від дня народження Віктора (Гейзи) Йосиповича Камінського, педагога, журналіста, громадського і культурно-освітнього діяча. Народився в с. Сторожниця Ужгородського р-ну (1854–1929)
- 16** – 70-річчя від дня народження Михайла Васильовича Сирохмана, художника-графіка, мистецтвознавця, заслуженого працівника культури України. Народився в м. Ужгород (1954)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 17** – 70-річчя від дня народження Петра Петровича Пуги, художника-живописця. Народився в м. Мукачево (1954)
- 17** – 55-річчя від дня народження Роберта Івановича Горвата, політика, народного депутата VIII та IX скликань. Народився в с. Тур'ї Ремети Перечинського р-ну (нині Ужгородський р-н) (1969)
- 18** – 85-річчя від дня народження Юрія Васильовича Меліки, кандидата хімічних наук, доцента. Народився в с. Страбичово Мукачівського р-ну (1939–2007)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 20** – 180-річчя від дня народження Мігая Мункачі (Лео Ліб), живописця. Народився в м. Мукачево (1844–1900)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 та 2010 роки»

- 20** – 110-річчя від дня народження Івана Юрійовича Керчі, поета. Народився в с. Страбичово Мукачівського р-ну (1914–1951)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 21** – 135-річчя від дня народження Федора Михайловича Скубенича-Костя, казкаря. Народився в с. Тур'ї-Ремети Перечинського р-ну (нині Ужгородський р-н) (1889–1962)
- 21** – 105-річчя від дня народження Омеляна Дмитровича Балецького (псевдонім Віщак), поета, прозаїка. Народився в с. Гукли-вий Воловецького р-ну (нині Мукачівський р-н) (1919–1981)
- 21** – 105-річчя від дня народження Василя Васильовича Хайнаса, історика, вченого. Народився в с. Лохово Мукачівського р-ну (1919–1999)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 22** – 100-річчя від дня народження Меланії Йосипівни Балаж, педагога, вишивальниці, заслуженого майстра народної творчості України. Народилася в м. Мукачево (1924–2000)
- 22** – 65-річчя від дня народження Марії Іванівни Кузьма-Качур, кандидата педагогічних наук, доцента кафедри теорії та методики початкової освіти Мукачівського державного університету. Народилася в с. Нове Давидково Мукачівського р-ну (1959)
- 22** – 60-річчя від дня народження Вікторії Юріївни Гресь, художниці з костюмів Закарпатського державного обласного українського музично-драматичного театру (1987–1992 рр.), члена Національної спілки театральних діячів України, незалежної дизайнерки одягу (з 1993 р.). Народилася на Байконурі (Казахстан) (1964)
- 23** – 110-річчя від дня народження Сирени Борканюк, громадсько-політичної діячки. Народилася в м. Мукачево (1914–1971)
- 23** – 95-річчя від дня народження Івана Михайловича Сопка, педагога, хормейстера. Народився в Доманинцях (нині мікрорайон Ужгорода) (1929–2017)
- 23** – 75-річчя від дня народження Василя Михайловича Данищука, голови правління ВАТ «Закарпатнерудпром». Народився в с. Залоч Івано-Франківської обл. (1949)
- 23** – 60-річчя від дня народження Юдіти Бундовіч, письменниці. Народилася в с. Оросієво Берегівського р-ну (1964)
- 24** – 85-річчя від дня народження Андрія Андрійовича Гаваші, спортивного діяча. Народився в м. Ужгород (1939)
- 25** – 125-річчя від дня народження Олександра Григоровича Кестнера, кандидата медичних наук, доцента, засновника і

завідувача кафедри патологічної анатомії медичного факультету УжДУ (1948–1957). З 1948 р. жив у м. Ужгород (1899–1957)

26 – 105-річчя від дня народження Івана Васильовича Гайду, художника. Народився в с. Іза Хустського р-ну (1919–1995)

27 – 75-річчя від дня народження Йожефа Желіцкі, поета, педагога. Народився в с. Геївці Ужгородського р-ну (1949)

Березень

6 – 180-річчя від дня народження Балінта Крюжелі Вішкі, юриста, письменника. Народився в смт Вишково Хустського р-ну (1844–1900)

6 – 80-річчя від дня народження Ганни Василівни Логойди (Рошинець), працівниці вищої школи, ексзавідувачки студентським відділом УжНУ. Народилася в с. Негровець Міжгірського р-ну (нині Хустський р-н) (1944)

6 – 75-річчя від дня народження Мирослава Васильовича Греська, художника-живописця, монументаліста. Народився в с. Тязів Івано-Франківської обл. (1949)

6 – 55-річчя від дня народження Романа Андрійовича Офіцинського, доктора історичних наук, професора, письменника. Народився в с. Оглядів Львівської обл. (1969)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

7 – 75-річчя від дня народження Андрія Юрійовича Гойди, художника-графіка. Народився в м. Ужгород (1949–2007)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

8 – 60-річчя від дня народження Аттіли Йосиповича Віднянського, заслуженого діяча мистецтв, головного режисера Берегівського угорського національного театру ім. Д. Ієша. Народився в с. Мужієво Берегівського р-ну (1964)

9 – 25-річчя відкриття пам'ятника Т. Г. Шевченку на площі Народній в м. Ужгород (1999)

12 – 80-річчя від дня народження Миколи Лазаровича Дзись-Войнаровського, графіка, лауреата обласної премії ім. Й. Бокшая та А. Ерделі. Живе і працює в м. Мукачево. Народився в м. Шепетівка Хмельницької обл. (1944)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

12 – 70-річчя від дня народження Василя Михайловича Шимона, ортопеда-травматолога, кандидата медичних наук, завідувача курсу травматології і ортопедії (1998–2005), завідувача кафедри загальної хірургії (2005–2020) медичного факультету УжНУ. Народився в с. Данилово Хустського р-ну (1954)

14 – 25-річчя від дня відкриття меморіального парку «Красне поле» поблизу м. Хуст з нагоди 60-ї річниці Карпатської України (1999)

15 – 105-річчя від дня народження Юрія Андрійовича Гойди, поета. Народився в с. Зняцьово Мукачівського р-ну (1919–1955)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

15 – 100-річчя від дня народження Михайла Михайловича Михалини, півзахисника, заслуженого майстра спорту СРСР. Народився в с. Порошково Перечинського р-ну (нині Ужгородський р-н) (1924–1998)

15 – 85-річчя від дня проголошення Карпатської України (1939)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

15 – 85-річчя від дня народження Гафії Василівни Ковбаснюк, письменниці, співачки, педагога-новатора. Народилася в с. Кваси Рахівського р-ну (1939)

16 – 165-річчя від дня народження Олексія Леонідовича Петрова, відомого дослідника історії Закарпаття, педагога. Проживав у Празі (Чеська Республіка) (1859–1932)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

16 – 95-річчя від дня народження Ірини Петрівни Куцик, вишивальниці, заслуженого майстра народної творчості України. Народилася в с. Рокосово Хустського р-ну (1929)

17 – 150-річчя від дня народження Августина Івановича Волошина, Президента Карпатської України, вченого, педагога, громадського, культурного, церковного діяча Закарпаття. Народився в с. Келечин Міжгірського р-ну (нині Хустський р-н) (1874–1945)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

17 – 115-річчя від дня народження Юрія Федоровича Млавця, громадського діяча. Народився в с. Лісковець Міжгірського р-ну (нині Хустський р-н) (1909–1996)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 17** – 100-річчя від дня народження Євгена Юрійовича Штефана, лікаря-отоларинголога, завідувача поліклініки (1952–1961) та ЛОР-відділення (1963–1988) Виноградівської ЦРЛ. Народився в с. Підвиноградів Виноградівського р-ну (нині Берегівський р-н) (1924–2007)
- 17** – 100-річчя від дня народження Римми Володимирівни Хашинської, заслуженого вчителя школи Української РСР. В 1947 р. переїхала з чоловіком в м. Мукачево, де працювала вчителем початкових класів в ряді шкіл міста. Народилася в с. Калюс Хмельницької обл. (1924–2015)
- 18** – 90-річчя від дня народження Ангеліни Андріївни Турак, педагога, художниці, письменниці. Народилася в м. Ужгород (1934)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»
- 18** – 65-річчя від дня народження Мар'яни Йосипівни Профус, ткалі, вишивальниці, майстрині народної творчості України (1984), голови творчого об'єднання майстрів декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва «Берег». Народилася в м. Берегове (1959)
- 19** – 75-річчя від дня народження Юрія Михайловича Мошака, художника-живописця. Народився в с. Раково Перечинського р-ну (нині Ужгородський р-н) (1949)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»
- 20** – 115-річчя від дня народження Ласла Золтановича Шандора, письменника. З 1947 по 1956 рр. – редактор обласного книжково-журнального видавництва в Ужгороді. Народився в м. Будапешт (Угорщина) (1909–1993)
- 21** – 255-річчя від дня народження Габора Дойко, поета, католицького священника, викладача угорської гімназії в м. Ужгород. Народився в м. Мішкольц (нині Угорщина) (1769–1796)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»
- 21** – 65-річчя від дня народження Лариси Федорівни Шинкаренко, сімейного лікаря, головного лікаря Ужгородського районного Центру первинної медико-санітарної допомоги (2016). Народилася в с. Холмок Ужгородського р-ну (1959)
- 23** – 70-річчя від дня народження Анатолія Борисовича Затіна, композитора, піаніста, диригента, педагога. Народився в м. Ужгород (1954)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

25 – 50-річчя від дня народження Наталії Олексіївни Попової, художниці декоративно-прикладного мистецтва, члена Національної спілки художників України (2015). Народилася в м. Ужгород (1974)

26 – 85-річчя від дня народження Марії Володимирівни Геляс, заслуженої артистки України. Працювала в м. Ужгород (1939–2017)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

27 – 95-річчя від дня народження Ніни Миколаївни Єрошевої, заслуженого працівника культури України. З 1952 р. присвятила себе бібліотечній справі на Закарпатті. Постійне місце проживання м. Мукачево (1929)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

27 – 65-річчя від дня народження Любові Юріївни Хархаліс (Германська), кандидата фізико-математичних наук, доцента. Народилася в м. Хуст (1959)

30 – 105-річчя від дня народження Костянтина Васильовича Берняковича, вченого-археолога, пам'яткознавця. Працював у Закарпатському державному краєзнавчому музеї, створення експозиції якого зумовило проведення ним розкопок пам'яток різних періодів – від неоліту до середньовіччя. Зробив вагомий внесок у вивчення давнього минулого та становлення археологічної науки Закарпаття. Певний період проживав в м. Ужгород (1919 – 1983)

30 – 60-річчя від дня народження Богдана Івановича Кабаці, педагога, кандидата економічних наук, директора Мукачівського кооперативного фахового коледжу бізнесу. Народився в м. Мукачево (1964)

31 – 105-річчя від дня народження Івана Керестіля, видавця, редактора, громадського діяча. Народився в с. Загатття Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1919–2006)

31 – 75-річчя від дня народження Михайла Михайловича Ковбаснюка, художника. Народився в с. Кваси Рахівського р-ну (1949–2020)

31 – 65-річчя від дня народження Івана Васильовича Калинича, почесного геодезиста України, кандидата технічних наук, начальника Закарпатського обласного головного управління земельних ресурсів (2005–2010), доцента кафедри геодезії,

землеустрою та геоінформатики, декана географічного факультету УжНУ. Народився в м. Берегове (1959)

у березні відзначається:

85-річчя боїв стрільців Карпатської Січі за Карпатську Україну (1939)

Квітень

- 1 – 210-річчя від дня народження Яноша Ерделі, поета, критика, естета, філософа, збирача фольклору. Народився в м. Малі Капушани комітату Унг (нині Словаччина) (1814–1868)
- 1 – 150-річчя від дня народження Дюлі Іяса (Яцика), закарпатського угорського художника, письменника. Народився в м. Ужгород (1874–1943)
- 1 – 95-річчя від дня народження Терезії Степанівни Бартфай, заслуженої артистки України. Народилася в с. Ворочово Перечинського р-ну (нині Ужгородський р-н) (1929–?)
- 1 – 85-річчя від дня народження Євдокії Трохимівни Ковач, кандидата фізико-математичних наук, доцента. Народилася в смт Катеринопіль Черкаської обл. З 1961 р. живе та працює на Закарпатті (1939)
- 2 – 60-річчя від дня народження Олени Юліївни Кобаль, вченого-історика, музеєзнавця, пам'яткознавства. Народилася у с. Пийтерфолво Берегівського р-ну (1964)
- 5 – 75-річчя від дня народження Володимира Трохимовича Маслюка, професора, доктора фізико-математичних наук, завідувача відділу Інституту електронної фізики НАН України. Народився в смт Великий Глубочок Тернопільської обл. (1949)
- 5 – 75-річчя від дня народження Матвія Матвійовича Поповича, заслуженого працівника освіти України, громадського діяча. Народився в с. Кучава Мукачівського р-ну (1949)
- 6 – 90-річчя від дня народження Едуарда Павловича Шимка, професора кафедри терапії та сімейної медицини з курсом туберкульозу медичного факультету УжНУ, доктора медичних наук, завідувача курсу фтизіатрії при кафедрі факультетської терапії, голови наукового товариства лікарів-фтизіатрів Закарпаття. Народився в м. Ужгород (1934)

- 6** – 75-річчя від дня народження Світлани Юріївни Алексини-нець, викладачки Ужгородської Академії культури і мистецтв. Народилася в с. Олександрівка Хустського р-ну (1949)
- 8** – 95-річчя від дня народження Юрія Дмитровича Туряниці, літературознавця, педагога, фольклориста. Народився в с. Кальник Мукачівського р-ну (1929)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 8** – 95-річчя від дня народження Віктора Васильовича Ороса, дипломата. Народився в с. Грушово Тячівського р-ну (1929–2008)
- 8** – 80-річчя від дня народження Віктора Васильовича Дворниченка, журналіста, редактора, письменника та художника. У 1993 р. заснував одну з перших на Закарпатті приватних газет «Мукачево». Народився в с. Новооленівці Донецької обл. (1944)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

- 8** – 75-річчя від дня народження Золтана Мігалья Нодя, письменника, редактора журналу «Együtt». Народився в с. Велика Бакта Берегівського р-ну (1949)
- 9** – 85-річчя від дня народження Ігоря Євгеновича Добоша, анестезіолога-реаніматолога, кандидата медичних наук, організатора та завідувача реанімаційного відділення (1980–1989), головного лікаря (1989–1999) Свалявської ЦРЛ. Народився в с. Неліпино Свалявського р-ну (нині Мукачівський р-н) (1939)
- 9** – 70-річчя від дня народження Людмили Іванівни Біксей, мистецтвознавиці, заступниці директора з наукової роботи Закарпатського обласного художнього музею ім. Й. Бокшая. Народилася в м. Мукачево (1954)
- 10** – 120-річчя від дня народження архімандрита Веніаміна (в миру Юрій Іванович Керечанин), релігійного діяча. Народився в с. Велика Чингава (нині с. Боржавське) Виноградівського р-ну (нині Берегівський р-н) (1904–1975)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 10** – 105-річчя від дня народження Олександра Івановича Палаташа, педагога, книговидавця, громадського діяча. О. Палаташ – один із засновників і фундаторів Карпатського дослідного центру ім. А. Волошина. Народився в с. Заріччя Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1919–2007)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 10** – 100-річчя від дня народження Віктора Івановича Ариповського, вченого-літературознавця, педагога. З 1951 р. переїхав до Ужгорода та працював в Ужгородському учительському інституті (1924–2015)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 11** – 50-річчя від дня народження Антоніни Антоніївни Ленд'єл-Сяркевич, педагога, артистки, кандидата педагогічних наук, доцента. Народилася в м. Мукачево (1974)
- 12** – 80-річчя від дня народження Сергія Дмитровича Максимова, педагога, науковця, лікаря-пульмонолога, кандидата медичних наук, доцента кафедри госпітальної терапії медичного факультету УжНУ. Народився в м. Мукачево (1944–2011)
- 13** – 100-річчя від дня народження Тамари Степанівни Сегеди (Могилевець), кандидата історичних наук, доцента, педагога вищої школи. Народилася в м. Городня Чернігівської обл. (1924–?)
- 14** – 105-річчя від дня народження Петра Юрійовича Стерча, педагога, історика, одного з найактивніших учасників національно-визвольних змагань 30-х рр. XX ст. на Закарпатті. Народився в с. Кузьмино Мукачівського р-ну (1919–1987)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 14** – 100-річчя від дня народження Марії Федорівни Харченко, народної артистки України. З 1949 р. працювала в Закарпатському обласному державному українському музично-драматичному театрі ім. братів Ю.-А. та Є. Шерегіїв. Народилася в с. Нова-Буда Черкаської обл. (1924–2016)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 14** – 80-річчя від дня народження Михайла Миколайовича Михайлюка, скульптора, лауреата обласної премії ім. Й. Бокшая та А. Ерделі. Живе й працює в м. Ужгород. Народився в с. Пашутиці Хмельницької обл. (1944)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 15** – 75-річчя від дня народження Світлани Іванівни Мітряєвої, заслуженого діяча науки і техніки України, політичного аналітика. Живе і працює в м. Ужгород. Народилася в м. Самбір Львівської обл. (1949)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 15** – 70-річчя від дня народження Віктора Михайловича Пинзеника, заслуженого економіста України, міністра фінансів України (2005–2006, 2007–2009), громадсько-політичного діяча. Народився в с. Смологовиця Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1954)
- 16** – 85-річчя від дня народження Михайла Михайловича Керецьмана, члена Національної ліги українських композиторів, заслуженого працівника культури України. Народився в м. Перечин (нині Ужгородський р-н) (1939)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 17** – 100-річчя від дня народження Василя Івановича Мучички, релігійного діяча і педагога. Народився в с. Горонда Мукачівського р-ну (1924–1979)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 17** – 90-річчя від дня народження Володимира Івановича Лендьела, відомого фізика-теоретика, науковця, ректора УжНУ (1980–1988). Народився в м. Іршава (1934–2000)
- 17** – 70-річчя від дня народження Олександра Івановича Кузьмука, генерала армії України, почесного громадянина м. Мукачево. Народився в с. Дятилівка Хмельницької обл. (1954)
- 18** – 70-річчя від дня народження Мирослава Івановича Кабація, знаного футболіста, капітана ужгородського ФК «Говерла» («Закарпаття») Ужгород Народився в с. Нове Давидково Мукачівського р-ну (1954–2011)
- 18** – 65-річчя від дня народження Юрія Івановича Небесника, лікаря, завідувача відділення анестезіології та інтенсивної терапії КНП «Ужгородська міська дитяча клінічна лікарня». Народився в м. Ужгород (1959)
- 19** – 145-річчя від дня народження Юлія Михайловича Брацайка, політичного і культурного діяча, незмінного голови товариства «Просвіта» у 20–30-х рр. ХХ ст. Народився в с. Глибоке Ужгородського р-ну (1879–1955)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 19** – 85-річчя від дня народження Юрія Вікентійовича Мигалини, вченого, доктора хімічних наук, заслуженого діяча науки і техніки України. Народився в Дравцях (нині мікрорайон Ужгорода) (1939)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 20** – 55-річчя від дня народження Ольги Володимирівни Русановської (Лендьел), кандидата медичних наук. Народилася в м. Ужгород (1969)
- 21** – 120-річчя від дня народження Василя Гопка, культурно-релігійного діяча Пряшівщини. Народився в с. Грабське (Східна Словаччина) (1904–1976)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 21** – 75-річчя від дня народження Івана Івановича Мойсюка, заслуженого юриста України, судді у відставці (Воловецького та Ужгородського районних судів), правозахисника. Народився в с. Луг Рахівського р-ну (1949–2018)
- 22** – 75-річчя від дня народження Івана Дмитровича Поповича, народного артиста України, президента Світового об'єднання українських митців. Народився в с. Осій Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1949)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 23** – 75-річчя від дня народження Володимира Івановича Чепи, заслуженого вчителя України, директора Закарпатського центру туризму, краєзнавства, екскурсій і спорту учнівської молоді (1981–2017). Народився в с. Ільниця Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1949–2017)
- 24** – 70-річчя від дня народження Андора Тарці, закарпатського угорського поета, редактора, перекладача. Народився в м. Ужгород (1954)
- 24** – 50-річчя від дня народження Оксани Олександрівни Корчинської, кандидата медичних наук, доцента кафедри акушерства та гінекології УжНУ. Народилася в м. Ужгород (1974)
- 25** – 105-річчя від дня народження Марії Андріївни Горової-Мишанич, поетеси, громадської діячки. Народилася в с. Нижній Студений Міжгірського р-ну (нині Хустський р-н) (1919–?)
- 25** – 90-річчя від дня народження Юрія Васильовича Сухана, прозаїка. Народився в смт Чинадійово Мукачівського р-ну (1934–1975)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 25** – 65-річчя від дня народження Еміла Петровича Сокача, народного артиста України, диригента, художнього керівника Камерного хору «Cantus». Народився в м. Ужгород (1959)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 26** – 110-річчя від дня народження Георгія Кузана, релігійного діяча. Народився в с. Суха-Бронька Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1914–1984)
- 26** – 60-річчя від дня народження Лариси Василівни Андрели, поетеси. Народилася в с. Керецьки Свалявського р-ну (нині Хустський р-н) (1964)
- 27** – 95-річчя від дня народження Степана Олександровича Михайловича, засновника і декана факультету фізичного виховання і спорту УжНУ (1999–2005), «Відмінника фізичної культури СРСР», «Заслуженого працівника фізичної культури і спорту України» (2004), професора (2005). Народився в м. Мукачево (1929–2019)
- 27** – 85-річчя від дня народження Володимира Євгеновича Задорожного, історика, заслуженого працівника народної освіти України. Живе і працює в м. Ужгород. Народився в с. Спас на Львівщині (1939)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 27** – 65-річчя від дня народження Тетяни Василівни Левляс, художниці. Проживає в м. Ужгород. Народилася в м. Макіївка Донецької обл. (1959)
- 29** – 65-річчя від дня народження Василя Івановича Вовчка, художника. Народився в с. Нижній Бистрий Хустського р-ну (1959)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 29** – 60-річчя від дня народження Тетяни Василівни Грицан (дів. прізвище Чонка), поетеси. Народилася в с. Вільхівці Тячівського р-ну (1964)

у квітні відзначається:

230 років тому засновано Ужгородську греко-католицьку учительську семінарію (1794)

225 років тому в м. Кошіце видано латиномовну працю І. Базиловича «Короткий нарис фундації Теодора Корятовича» (1799)

Травень

- 1 – 90-річчя від дня народження Золтана Золтановича Жофчака, народного вчителя України, музиканта, педагога, диригента. Народився в с. Середнє Ужгородського р-ну (1934–2021)
- 1 – 70-річчя від дня народження Магдалини Людвиківни Габор, кандидата біологічних наук, старшого наукового співробітника за спеціальністю «Медична біохімія», директорки Ужгородського міського благодійного фонду «Реабілітація». Народилася в с. Вонігово Тячівського р-ну (1954)
- 1 – 65-річчя від дня народження Василя Олександровича Бедзіра, журналіста. Народився в с. Чумальово Тячівського р-ну (1959)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 2 – 160-річчя від дня народження Дьордя Чурговича, греко-католицького теолога, поета і прозаїка. Народився в с. Парасня (Угорщина) (1864–1940)
- 2 – 135-річчя від дня народження Олександра Петровича Дехтерьова, письменника, педагога, громадського і культурно-релігійного діяча. У 1935–1938 рр. жив на Закарпатті. Народився в м. Вільнюс (Литва) (1889–1959)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 3 – 65-річчя від дня народження Бориса Михайловича Качура, заслуженого працівника освіти України, громадського діяча. Народився в м. Мукачево (1959)
- 3 – 65-річчя від дня народження Юрія Федоровича Клованича, журналіста, редактора. Народився в с. Бороняво Хустського р-ну (1959)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

- 4 – 260-річчя від дня народження Петра Дмитровича Лодія, вченого і педагога, філософа. Народився в с. Збої Земплинського комітату (Словаччина) (1764–1829)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 4 – 115-річчя від дня народження Петра Васильовича Лінтура, науковця, фольклориста. Народився в с. Горонда Мукачівського р-ну (1909–1969)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 4** – 80-річчя від дня народження Юрія Івановича Сяркевича, заслуженого художника України, лауреата обласної премії ім. Й. Бокшая та А. Ерделі. Живе і працює в м. Мукачево. Народився в м. Жовква Львівської обл. (1944)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 5** – 60-річчя від дня народження Віктора Васильовича Бедя, архієрея Православної церкви України, українського політичного, державного, громадського та релігійного діяча, керуючого Мукачівсько-Карпатською єпархією ПЦУ, народного депутата України 1-го скликання (1990–1994), доктора богословських наук, доктора юридичних наук, професора, академіка, державного службовця першого рангу, члена Національної спілки журналістів, Асоціації адвокатів України, Асоціації правників України. Народився в м. Тячів (1964)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 6** – 80-річчя від дня народження Степана Золтановича Шолте-са, архітектора, народного художника України. Народився в м. Ужгород (1944)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

- 6** – 75-річчя від дня народження Василя Юрійовича Качали, гінеколога-хірурга, кандидата медичних наук, завідувача гінекологічного відділення (з 1989 р.) Ужгородської ЦМКЛ, засновника та керівника народного самодіяльного камерного оркестру «Divertimento», майстра-скрипаля. Народився в м. Перечин (нині Ужгородський р-н) (1949)
- 6** – 70-річчя від дня народження Володимира Івановича Гайовича, травматолога-ортопеда, завідувача травматологічного відділення ЗОКЛ ім. А. Новака (з 1997 р.), головного травматолога Закарпатської області, кандидата медичних наук (1989). Народився в с. Вільшани Хустського р-ну (1954)
- 6** – 65-річчя від дня народження Юрія Івановича Рогулича, лікаря-анестезіолога-реаніматолога КНП «Ужгородська міська дитяча клінічна лікарня». Народився в с. Великі Лази Ужгородського р-ну (1959)
- 8** – 105 років тому Центральна Руська Народна Рада прийняла рішення про входження Закарпаття до складу Чехословаччини на автономних правах (1919)

- 8** – 100-річчя від дня народження Семена Йосиповича Мальчицького, художника-графіка, лауреата обласної премії ім. Й. Бокшая та А. Ерделі. Народився в смт Великий Березний (нині Ужгородський р-н) (1924–2005)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 10** – 95-річчя від дня народження Лідії Кузьмівни Єфимової, заслуженого лікаря України, доктора медичних наук, завідувачки (1963–1998 рр.) та професорки кафедри дитячих хвороб Ужгородського державного університету (1998–1999 рр.). Народилася в с. Глобино Полтавської обл. (1929–1999)
- 11** – 90-річчя від дня народження Гаврила Петровича Міллера, вченого, педагога, доктора географічних наук. Народився в м. Хуст (1934–1994)
- 12** – 80-річчя від дня народження Івана Васильовича Сабадоша, мовознавця, доктора філологічних наук, професора, заслуженого працівника освіти України, завідувача кафедри української мови УжНУ (2006–2020). Народився в с. Сокирниця Хустського р-ну (1944)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 13** – 85-річчя від дня народження Василя Івановича Голяни, інфекціоніста, кандидата медичних наук, доцента кафедри гігієни та інфекційних хвороб медичного факультету УжДУ, обласного інфекціоніста. Народився в с. Арданово Іршавського р-ну (нині Берегівський р-н) (1939–1996)
- 13** – 65-річчя від дня народження Маріанни Іванівни Товт-Коршинської, доктора медичних наук, професора кафедри терапії та сімейної медицини факультету післядипломної освіти УжНУ. Народилася в м. Ужгород (1959)
- 14** – 75-річчя від дня народження Валентини Григорівни Лехцер, працівника культури. Народилася в м. Ной-Рупин (Німеччина) (1949)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 14** – 65-річчя від дня народження Петра Миколайовича Мідянки, поета і педагога, лауреата Національної премії ім. Т. Г. Шевченка. Народився в с. Широкий Луг Тячівського р-ну (1959)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

16 – 60-річчя від дня народження Наталії Юстиціанівни Борецької-Грабар, художниці декоративно-прикладного мистецтва, лауреата обласної премії ім. Й. Бокшая та А. Ерделі. Народилася в м. Ужгород (1964)

17 – 65-річчя від дня народження Світлани Миколаївни Пахомової, доктора філологічних наук, професорки, завідувачки кафедри словацької філології УжНУ (2001–2018). Народилася в м. Хуст (1959)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

18 – 95-річчя від дня народження Олександра Петровича Литвинова, кандидата історичних наук, доцента. Постійне місце проживання м. Ужгород (1929)

19 – 90-річчя від дня народження Яноша Феєша, вчителя, перекладача. З 1974–1976 рр. – головний редактор угорськомовної редакції Закарпатської обласної державної телерадіокомпанії, з 1976 р. – зав. угорським відділом видавництва «Карпати». Народився в с. Велика Добронь Ужгородського р-ну (1934)

21 – 135-річчя від дня народження Мирона Онufrійовича Зарицького, педагога, професора, засновника закарпатської математичної школи. Народився в с. Стара Могильниця Тернопільської обл. (1889–1961)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

21 – 120-річчя від дня народження Миколи Семеновича Антошина, мовознавця, доктора філологічних наук, професора, декана історико-філологічного факультету УжДУ (1948–1952) (1904–1965)

21 – 55-річчя від дня народження Ігоря Михайловича Ліхтея, кандидата історичних наук, доцента, завідувача кафедри античності, середньовіччя та історії України домодерної доби УжНУ. Народився в с. Великі Ком'яти Виноградівського р-ну (нині Берегівський р-н) (1969)

22 – 80-річчя від дня народження Жужанни Василівни Ортутай (Дечей), закарпатської угорської керамістки. Народилася в м. Берегове (1944–2015)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

22 – 65-річчя від дня народження Василя Васильовича Поповича, композитора, заслуженого працівника культури України, лауреата обласної премії ім. Д. Задора. Народився в смт Великий Бичків Рахівського р-ну (1959)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

- 24** – 55-річчя від дня народження Олександри Степанівни Ігнатович, вченої-літературознавця, кандидата філологічних наук, доцента кафедри української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет», члена Національної спілки письменників України та Національної спілки журналістів України. Народилася в м. Ужгород (1969)
- 26** – 135-річчя від дня народження Сидора Білака, поета, фольклориста. Народився в с. Лисичово Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1889–1944)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 26** – 110-річчя від дня народження Михайла Поповича, актора. Народився в Доманинцях (нині мікрорайон Ужгорода) (1914–1992)
- 27** – 100-річчя від дня народження Юрія Андрійовича Думнича, лікаря-фтизіатра, засновника та головного лікаря обласного протитуберкульозного диспансеру (1962–1976), організатора фтизіатричної служби Закарпаття, кандидата медичних наук, заслуженого лікаря України. Народився в с. Добрянське Тячівського р-ну (1924–2017)
- 27** – 85-річчя від дня народження Степана Миколайовича Філіпа, громадсько-політичного діяча. Народився в с. Нанково Хустського р-ну (1934–2006)
- 28** – 1130-річчя від першої згадки про м. Мукачево (894)
- 28** – 420-річчя від дня народження Катерини Бранденбурзької, принцеси Бранденбурзької, княгині Трансільванії, герцогині Саксен-Лауенбурзької, дружина князя Трансільванії Габора Бетлена. 2 березня 1626 р. Габор Бетлен подарував їй Мукачівський замок. Народилася в м. Кенігсберг (Німеччина) (1604–1649)
- 28** – 140-річчя від дня народження Едуарда Бенеша, відомого чехо-словацького політика, співпрацівника і продовжувача політики Т. Г. Масарика. На заключному етапі Другої світової війни Е. Бенеш підписав чехословацько-радянський договір, згідно з яким Закарпатська Україна ввійшла до складу СРСР. Народився в м. Кожляни (Чеська Республіка) (1884–1948)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 28** – 85-річчя від дня народження Наталії Іванівни Вигодованець, літературознавиці, кандидата філологічних наук. Народилася в с. Гірне Львівської обл. (1939)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

- 28** – 75-річчя від дня народження Івана Михайловича Сідуна, художника декоративно-прикладного мистецтва (художня обробка дерева), члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України (1997). Народився в с. Худльово Ужгородського р-ну (1949)
- 29** – 70-річчя від дня народження Ярослава Січа, педагога, поета. Народився в м. Хуст (1954)
- 30** – 70-річчя від дня народження Валентини Володимирівни Барчан, літературознавиці, доктора філологічних наук, професора, завідувача кафедри української літератури УжНУ (2000–2021). Народилася в с. Кропивна Черкаської обл. (1954)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 30** – 55-річчя від дня народження Василя Васильовича Олашина, художника-скульптора, члена Національної спілки художників України. Народився в м. Ужгород (1969)

6

Червень

- 1** – 80-річчя від дня народження Олени Василівна Мішко, активістки крайової «Просвіти», члена ради Ужгородської міської організації товариства. Народилася в с. Стройне Свалявського р-ну (нині Мукачівський р-н) (1944)
- 1** – 80-річчя від дня народження Юрія Юрійовича Фірцака, фізика, доктора технічних наук. Народився в с. Бабичі Мукачівського р-ну (1944–1992)
- 2** – 85-річчя від дня народження Івана Васильовича Бровді, народного художника України, скульптора, лауреата обласної премії ім. Й. Бокшая та А. Ерделі. Народився в с. Онок Виноградівського р-ну (нині Берегівський р-н) (1939)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 3** – 140-річчя від дня народження Івана Прокоповича Локоти, громадсько-політичного діяча. Народився в смт Великий Бичків Рахівського р-ну (1884–1941)
- 3** – 115-річчя від дня народження Петра Васильовича Погоріляка, релігійного та громадсько-політичного діяча. Народився в с. Широке Виноградівського р-ну (нині Берегівський р-н) (1909–1994)

- 4** – 95-річчя від дня народження Володимира Івановича Чопика, вченого-біолога. Народився в с. Теремля Тячівського р-ну (1929–2015)
- 4** – 95-річчя від дня народження Галини Дмитрівни Пушкаренко, кандидата медичних наук, доцента, завідувача кафедри гігієни, організації охорони здоров'я медичного факультету УжДУ (1966–1976). Народилася в с. Максимиліанівка Донецької обл. (1929)
- 6** – 130-річчя від дня народження Луки Васильовича Дем'яна, прозаїка. Народився в с. Верхні Ворота Воловецького р-ну (нині Мукачівський р-н) (1894–1968)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 6** – 50-річчя від дня народження Тетяни Іванівни Грабовської, кандидата фізико-математичних наук, доцента. Народилася в с. Дубрівка Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1974)
- 7** – 85-річчя від дня народження Миколи Федоровича Керечанина, художника. Народився в м. Ужгород (1939–2007)
- 7** – 75-річчя від дня народження Наталії Іванівни Желізняк, терапевта, кандидата медичних наук, завідувача терапевтичного відділення, заступника головного лікаря по медичному обслуговуванню населення, головного лікаря Рахівської РЛ (1973–2009). Народилася в м. Ужгород (1949–2010)
- 8** – 65-річчя від дня народження Емілії Василівни Швед, кандидата філологічних наук, доцента, завідувача кафедри класичної та румунської філології УжНУ. Народилася в м. Ходорів Львівської обл. (1959)
- 9** – 65-річчя від дня народження Павла Павловича Ковача, художника-живописця. Народився в с. Свобода Берегівського р-ну (нині Хустський р-н) (1959)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

- 10** – 65-річчя від дня народження Калмана Оремуша, закарпатського угорського письменника, вчителя, журналіста. Народився в с. Ратівці Ужгородського р-ну (1959)
- 12** – 90-річчя від дня народження Антонія Степановича Лявинця, лікаря-педіатра, доктора медичних наук, професора кафедри госпітальної педіатрії, завідувача курсу перинатології-неонатології Київського медінституту. Народився в смт Воловець (нині Мукачівський р-н) (1934)

- 12** – 90-річчя від дня народження Івана Васильовича Доробана, члена Національної спілки художників України і Національної спілки художників Угорщини. Жив і працював в Будапешті й Рахові. Народився в м. Рахів (1934–2015)
- 13** – 75-річчя від дня народження Юрія Юрійовича Глеби, вченого, біолога, академіка НАН України, засновника фундаментальних досліджень у галузі клітинної та генетичної інженерії рослин, засновника і директора Інституту клітинної біології та генетичної інженерії НАН України. Народився в с. Шаланки Виноградівського р-ну (нині Берегівський р-н) (1949)
- 14** – 100-річчя від дня народження Михайла Дмитровича Янути, громадсько-політичного діяча. Народився в с. Великі Лучки Мукачівського р-ну (1924–?)
- 15** – 105-річчя від дня народження Миколи Терентійовича Шаповалова, поета. Був кореспондентом газети «Молодь України» по Закарпатській обл. Народився в с. Перша Багачка Полтавської обл. (1919–1982)
- 15** – 85-річчя від дня народження Євгена Євгеновича Карабелеша, лікаря-хірурга, головного лікаря клінічної лікарні Суворовського району м. Херсон (1969–2011), заслуженого лікаря України, почесного громадянина м. Херсон. Народився в с. Мала Мартинка Свалявського р-ну (нині Мукачівський р-н) (1939–2014)
- 17** – 150-річчя від дня народження Івана Івановича Добоша, педагога, громадсько-політичного і культурно-освітнього діяча. Народився в с. Дубино Мукачівського р-ну (1874–1951)
- Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»*
- 17** – 100-річчя від дня народження Володимира Івановича Ладичця, поета, прозаїка. Жив і працював в м. Ужгород. Народився в с. Харківці Хмельницької обл. (1924–1991)
- Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»*
- 17** – 85-річчя від дня народження Василя Васильовича Делегана, кандидата історичних наук, доцента, педагога вищої школи. Народився в с. Загаття Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1939)
- Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»*
- 18** – 105-річчя від дня народження Івана Пуйа, громадського діяча. Народився в с. Пилипець Міжгірського р-ну (нині Хустський р-н) (1919–2010)
- Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»*

- 20** – 100-річчя від дня народження Богдана Володимировича Гавати, кандидата медичних наук, доцента кафедри анатомії людини медичного факультету УжДУ, художника-аматора. Народився в м. Станіслав (нині м. Івано-Франківськ) (1924–2013)
- 20** – 60-річчя від дня народження Етелли Олександрівни Чуприк, музиканта-піаністки, заслуженої артистки України. Народилася в м. Виноградів (нині Берегівський р-н) (1964)
- 21** – 80-річчя від дня народження Ельвіри Секереш, заслуженого вчителя школи України, відмінника народної освіти. Народилася в с. Нижній Коропець Мукачівського р-ну (1944)
- 22** – 120-річчя від дня народження Йосипа Васильовича Жупана, прозаїка. Народився в с. Бородівка (нині с. Барбово) Мукачівського р-ну (1904–1987)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 22** – 80-річчя від дня народження Петра Андрійовича Фелдеші, заслуженого художника України, лауреата обласної премії ім. Й. Бокшая та А. Ерделі. Народився в м. Мукачево (1944)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 22** – 70-річчя від дня народження Івана Васильовича Чопея, терапевта, доктора медичних наук, професора, декана факультету післядипломної освіти УжНУ (з 1998), керівника Центру сімейної медицини, заслуженого лікаря України. Народився в с. Кошельово Хустського р-ну (1954)
- 22** – 65-річчя від дня народження Тиберія Вілашека, художника, члена Спілки майстрів народного мистецтва Закарпаття та міського об'єднання художників Мукачева. Народився в м. Мукачево (1959)
- 24** – 85-річчя від дня народження Петра Івановича Часта, прозаїка, журналіста, редактора української газети США «Свобода» (з 1990). Народився в с. Долгобичі (нині територія Польщі) (1939)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 25** – 95-річчя від дня народження Ольги Григорівни Захлебної, кандидата медичних наук, хірурга. Народилася в м. Київ. З 1946 року постійно проживає в м. Ужгород (1929)
- 25** – 90-річчя від дня народження Василя Михайловича Головея, кандидата філософських наук, доцента. Народився у с. Сімер Перечинського р-ну (нині Ужгородський р-н) (1934–2016)

- 25** – 70-річчя від дня народження Марії Василівни Юртин-Пісної, підприємниці, генеральної директорки ТОВ «Марія», членкині Товариства «Закарпатці в м. Києві», спонсорки виходу видань краєзнавчої літератури Закарпаття та збірок молодих письменників. Народилася в с. Майдан Міжгірського р-ну (нині Хустський р-н) (1954)
- 28** – 79-річчя возз'єднання Закарпатської України з Україною (1945)
- 29** – 100-річчя від дня народження Леонтія Лизака, релігійного діяча, публіциста. Народився в м. Ужгород (1924–1986)
- 29** – 75-річчя від дня народження Йосипа Йосиповича Роглева, художника. Народився в м. Мукачево (1949)
- 30** – 140-річчя від дня народження Ерне Сейпа, угорського поета, письменника, журналіста, драматурга. Народився в м. Хуст (1884–1953)
- 30** – 100-річчя від дня народження Світлани Іванівни Пашенко, лікаря-фтизіатра, доктора медичних наук, професора, завідувача кафедри пропедевтики внутрішніх хвороб медичного факультету УжДУ (1976–1981), громадської діячки. Народилася в м. Харків (1924–2002)

у червні відзначається:

75-річчя заснування газети «Вісті Ужгородщини», яка висвітлює історію Ужгородського району, соціально-економічний розвиток, освіту, культуру та медицину. До 1990 р. часопис мав назву «Вогні комунізму» (1949)

Липень

- 1** – 85-річчя від дня народження Ференца Деака, педагога, науковця. Народився в с. Велика Паладь Ужгородського р-ну (1939–2021)
- 1** – 75-річчя від дня народження Івана Миколайовича Лукечі, політика, промисловця, ексголови Мукачева (1992–1994 рр.). Народився в с. Страбичово Мукачівського р-ну (1949–2018)
- 2** – 70-річчя від дня народження Лариси Олексіївни Білак, народної артистки України, громадської діячки. Народилася в м. Черкаси (1954)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 3** – 100-річчя від дня народження Петра Івановича Крайняниці, спортивного діяча, педагога. Народився в с. Руське Мукачівського р-ну (1924–1997)
- 3** – 85-річчя від дня народження Івана Єфремовича Бондаренка, художника, архітектора. І. Є. Бондаренко – автор різноманітних архітектурних проектів в Ужгороді, Мукачеві та інших населених пунктах Закарпаття. Народився в с. Слободище Вінницької обл. (1939)
- 3** – 80-річчя від дня народження Нестора Мальчицького, музиканта, педагога. Народився в м. Мукачево (1944)
- 3** – 65-річчя від дня народження Ігоря Ярославовича Тодорова, науковця, історика, доктора історичних наук, професора кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій УжНУ. З 2014 року проживає в м. Ужгород (1959)
- 6** – 150-річчя від дня народження Іоанна Бертолоновича Бокша, композитора, диригента, священника. Народився в м. Хуст (1874–1940)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 6** – 90-річчя від дня народження Івана Васильовича Сідея, заслуженого журналіста України, кандидата філософських наук. Народився у с. Черна Виноградівського р-ну (нині Берегівський р-н) (1934–2021)
- 6** – 70-річчя від дня народження Степана Степановича Керестеня, доцента кафедри педагогіки та психології УжНУ, кандидата педагогічних наук, члена Закарпатського угорськомовного наукового товариства. Народився в с. Бакош Берегівського р-ну (1954)
- 6** – 50-річчя від дня народження Тетяни Іванівни Росул, кандидата мистецтвознавства, члена Національної спілки композиторів України (2001), доцента кафедри археології, етнології та культурології УжНУ. Народилася у с. Лохово Мукачівського р-ну (1974)
- 7** – 95-річчя першого з'їзду української молоді Закарпаття в м. Ужгород (1929)
- 7** – 80-річчя від дня народження Петра Михайловича Гайовича, художника-живописця. Народився в с. Данилово Хустського р-ну (1944)
- 8** – 160-річчя від дня народження Петра Гебея, греко-католицького церковного діяча на Закарпатті, педагога. Народився в с. Кальник на Мукачівщині (1864–1931)

- 8** – 125-річчя від дня народження Петра Міговка, поета, прозаїка, драматурга. Народився в с. Горбки Виноградівського р-ну (нині Берегівський р-н) (1899–1967)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 10** – 90-річчя від дня народження Івана Івановича Нацика, заслуженого шахтаря України. І. І. Нацик став почесним громадянином м. Мукачево як один з кращих фундаторів розбудови міста. Народився в с. Граб Яслового повіту (Польща) (1934–2017)
- 11** – 130-річчя від дня народження Петра Петровича Сиви, громадсько-політичного діяча, краєзнавця, юриста, нумізмата. Народився в с. Гайтовка (нині Словаччина) (1894–1984)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 11** – 80-річчя від дня народження Відора-Ференца Золтановича Паппа, завідувача відділу квантової електроніки проблемної науково-дослідної лабораторії фізичної електроніки УжНУ, ст. наукового співпрацівника, кандидата фізико-математичних наук, члена Закарпатського угорськомовного наукового товариства. Народився в м. Берегове (1944)
- 11** – 40-річчя від дня народження Андрія Миколайовича Літуна, Героя України, підполковника Збройних сил України, учасника російсько-української війни. Народився у с. Вилон Виноградівського району (нині Берегівський р-н) (1984–2022)
- 12** – 100-річчя від дня народження Павла Степановича Рішка, лікаря, організатора охорони здоров'я Закарпатської області в 1960-х роках. Народився в с. Драгово Хустського р-ну (1924–1981)
- 13** – 70-річчя від дня народження Івана Васильовича Костіва, заслуженого працівника сільського господарства України, директора державного підприємства «Ужгородське лісове господарство». Народився в с. Вільхівці Тернопільської обл. (1954)
- 14** – 115-річчя від дня народження Марії Юріївни Шерегій, педагога, громадського діяча. Народилася в м. Уличі (Словаччина) (1909–1955)
- 14** – 90-річчя від дня народження Марії Михайлівни Егреші (Руснай), кандидата філологічних наук, доцента. Народилася в м. Ужгород (1934–1988)

- 14** – 70-річчя від дня народження Світлана Василівна Галли-Бобик, кандидата хімічних наук. Народилася в м. Мукачево (1954)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 16** – 110-річчя від дня народження Михайла Івановича Томчанія, прозаїка. Народився в с. Горяни Ужгородського р-ну (нині в складі м. Ужгород) (1914–1975)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 16** – 100-річчя від дня народження Белли Наумівни Гартштейн, кандидата фізико-математичних наук, доцента кафедри математичного аналізу. З 1951 по 1967 рр. працювала в Ужгородському державному університеті. Народилася в м. Одеса (1924–?)

- 16** – 65-річчя від дня народження Ігоря Михайловича Зварича, доктора філологічних наук, професора кафедри зарубіжної літератури та теорії літератури Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Народився в с. Богдан Рахівського р-ну (1959)

- 17** – 90-річчя від дня народження Регіни Іванівни Павлишинець, педіатра, головного лікаря міської дитячої лікарні (1972–1984), головного лікаря дитячого протитуберкульозного санаторію «Малютко» (1984–2004). Народилася в м. Ужгород (1934)

- 18** – 110-річчя від дня народження Йосифа Ілюка, релігійного діяча. Народився в м. Хуст (1914–1993)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 18** – 85-річчя від дня народження Лариси Олександрівни Бровді, заслуженої художниці України, ткалі, лауреата обласної премії ім. Й. Бокшая та А. Ерделі. Живе і працює в м. Мукачево. Народилася в м. Ашгабад (Туркменія) (1939)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 18** – 65-річчя від дня народження Василя Васильовича Гарагонича, науковця, журналіста, заслуженого працівника освіти України. Народився в с. Станово Мукачівського р-ну (1959)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

- 19** – 80-річчя від дня народження Василя Івановича Ціцака, громадсько-політичного діяча. Народився в с. Імстичово Іршавського р-ну (1944–1997)

- 21** – 115-річчя від дня народження Золтана Івановича Шолтеса, заслуженого художника України. Жив і працював в м. Ужгород. Народився в с. Прикопа (Чехословаччина) (1909–1990)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 21** – 95-річчя від дня народження Івана Михайловича Барнича, художника. Народився в с. Нижній Студений Міжгірського р-ну (нині Хустський р-н) (1929)

- 22** – 130-річчя від дня народження Миколи Петровича Долиная, лікаря-психіатра, головного лікаря Ужгородської міської лікарні (1936–1938), міністра здоров'я і соціальної опіки уряду Карпатської України (1939), активного громадсько-політичного діяча Закарпаття. Народився в с. Довге Марамороського округу (нині Румунія) (1894–1970)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

- 24** – 105-річчя від дня народження Ганни Василівни Божук, історика, громадського діяча. Народилася в с. Малий Бичків Рахівського р-ну (1919–2002)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 24** – 100-річчя від дня народження Йосипа Гагера, спортивного діяча. Народився в м. Ужгород (1924)

- 25** – 85-річчя від дня народження Івана Антоновича Бачкая, композитора, педагога. Народився в с. Мала Копаня Виноградівського р-ну (нині Берегівський р-н) (1939–2007)

- 25** – 55-річчя від дня народження Роберта Йосиповича Товта, художника-живописця. Народився в с. Ботфалва Ужгородського р-ну (1969)

- 26** – 125-річчя від дня народження Юліана Івановича Ревая, політичного і культурного діяча, педагога, міністра закордонних справ Карпатської України. Народився в с. Мирча Великоберезнянського р-ну (1899–1979)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 26** – 95-річчя від дня народження Василя Івановича Холода, казкаря. Народився в с. Монастирець Хустського р-ну (1929–?)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 26** – 85-річчя від дня народження Степана Степановича Крафчика, кандидата хімічних наук. Народився в м. Ужгород (1939)
- 27** – 160-річчя від дня народження Василя Миколайовича Гаджеги, вченого, громадського та релігійного діяча. Народився в с. Руська Поляна (колишня Мараморощина) (1864–1938)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 27** – 75-річчя від дня народження Берталона Товта, мукачівського сажотруса, який займається своєю справою вже більше 47 років. За цей час він мав 7 учнів. Мукачівському сажотрусу Берті-бачію присвоїли звання «Почесний громадянин міста». Народився у с. Косино Берегівського р-ну (1949)
- 27** – 70-річчя від дня народження Наталії Юріївни Сіми-Павлишин, заслуженого художника України. Народилася в с. Горонглаб Берегівського р-ну (1954)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 28** – 75-річчя від дня народження Марії Іванівни Зубанич, співачки, народної артистки України. Народилася в смт Великий Березний (нині Ужгородський р-н) (1949)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 29** – 195-річчя від дня народження Андрія Івановича Ріпая, педагога, публіциста, редактора першої на Закарпатті педагогічної газети «Учитель» (1867). Народився в с. Улич-Кривому на Снинщині (нині Словаччина) (1829–1914)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 29** – 125-річчя від дня народження Івана Федоровича Фірцака (Кротона), неперевершеного силача, людини-легенди, циркового артиста та атлета. Народився в с. Білки Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1899–1970)
- 29** – 95-річчя від дня народження Емілія Дмитровича Кобулея, співака, музикознавця. Народився в м. Ужгород (1929–2004)
- 29** – 85-річчя від дня народження Олександра Івановича Лендєла, старшого наукового співробітника Інституту електронної фізики НАН України, кандидата фізико-математичних наук. Народився в м. Іршава (нині Хустський р-н) (1939)

- 29** – 65-річчя від дня народження Ірини Михайлівни Мадриги (Завадяк), журналістки, письменниці. Народилася в с. Вучкове (нині Хустського р-ну) (1959)
- 30** – 115-річчя від дня народження Олександра Івановича Сливки, прозаїка, драматурга. Народився в с. Золотарьово Хустського р-ну (1909–2008)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

Серпень

- 1** – 135-річчя від дня народження Корнила Романовича Заклинського, літературознавця, фольклориста, перекладача. Народився в м. Львів (1889–1966)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 1** – 95-річчя від дня народження Андрія Петровича Васкова, релігійного діяча, педагога. Народився в с. Дубрівка Ужгородського р-ну (1929–2009)
- 2** – 110-річчя від дня народження Іллі Васильовича Волощука, педагога, літературознавця. Народився в с. Нанково Хустського р-ну (1914–1997)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 2** – 95-річчя від дня народження Марії Михайлівни Олашин, педагога. Народилася в м. Рахів (1929)
- 2** – 90-річчя від дня народження Іллі Івановича Ільницького, прозаїка, журналіста, головного редактора газет «Молодь України» (1972–1975), «Новини Закарпаття» (1990–1994) та ін. Народився в с. Люта Великобerezнянського р-ну (нині Ужгородський р-н) (1934–2002)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 3** – 105-річчя від дня народження Петра Степановича Продана, поета, педагога, заслуженого працівника культури України. Народився в с. Горбки Виноградівського р-ну (нині Берегівський р-н) (1919–2021)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 3** – 90-річчя від дня народження Василя Івановича Удута, педагога, громадського діяча, лідера Закарпатської обласної ради

ветеранів. Народився в смт Кольчино Мукачівського р-ну (1934)

- 4** – 70-річчя від дня народження Олександра Михайловича Трохотіна, курортолога, доктора медичних наук, професора, завідувача кафедри біохімії, фармакології та фізичних методів лікування медичного факультету УжНУ (2005–2018 рр.), старшого наукового співробітника, заступника директора з медичних питань Представництва ЗАТ «Укрпрофоздоровниця», журналіста, поета. Народився в м. Новоселиця Чернівецької обл. Живе і працює в м. Ужгород (1954)
- 5** – 150-річчя від дня народження Бейли Токача, архітектора, художника. Народився в м. Мукачево (1874–1940)
- 6** – 70-річчя від дня народження Олега Євгеновича Грубого, лікаря, командира Мукачівського військового шпиталю. Народився в м. Тернопіль (1954)
- 7** – 80-річчя від дня народження Ендре Францовича Гіді, художника-кераміка. Народився в с. Велика Добронь Ужгородського р-ну (1944)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 7** – 90-річчя від дня народження Яна Пашка, художника. Народився у м. Великі Порічі (Чехословаччина), з 1945 р. проживав на Закарпатті (1934–2019)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 12** – 105-річчя від дня народження Івана Шпонтока, добровольця Карпатської Січі, курінного УПА. Народився в с. Вовкове Ужгородського р-ну (1919–1989)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

- 12** – 55-річчя від дня народження Богдана Євстафійовича Андріїва, політика, міського голови Ужгорода (з 2015 р.). Народився в с. Конюхів Львівської обл. (1969)
- 13** – 60-річчя від дня народження Степана Степановича Філіпа, хірурга, доктора медичних наук, професора кафедри загальної хірургії медичного факультету УжНУ. Народився в с. Іза Хустського р-ну (1964)
- 15** – 90-річчя від дня народження Василя Івановича Шутака (архієпископ Євфимій), релігійного діяча. Народився в с. Копашново Хустського р-ну (1934–2000)

15 – 70-річчя від дня народження Олександра Олександровича Болдіжара, хірурга, доктора медичних наук, професора, завідувача кафедри хірургічних хвороб, декана медичного факультету УжНУ (з 2004), заслуженого лікаря України, дійсного члена Угорської АН. Народився в с. Клячаново Мукачівського р-ну (1954)

18 – 105-річчя від дня народження Андрія Євгеновича Задора, педагога і співака. Народився в м. Ужгород (1919–1999)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

18 – 50-річчя від дня народження Віталія Михайловича Кінча, художника-різьбяра, члена Національної спілки художників України (2018). Народився в смт Міжгір'я (нині Хустського р-ну) (1974)

19 – 145-річчя від дня народження Івана Івановича Григи, громадсько-політичного і культурного діяча. Народився в с. Верхні Верецьки (нині Верхні Ворота) Воловецького р-ну (нині Хуст-Мукачівський р-н) (1879–1939)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

19 – 105-річчя від дня народження Степана Михайловича Бундзяка, військовослужбовця, дипломата, державного і громадського діяча. Народився в смт Міжгір'я (нині Хустський р-н) (1919–2010)

20 – 90-річчя від дня народження Івана Михайловича Палаташа, художника-різьбяра, заслуженого майстра народної творчості України (1977). Народився в с. Тарна Маре Сатмарського повіту (нині Румунія). З 1946 р. жив в с. Вилوک на Виноградівщині (нині Берегівський р-н) (1934–2004)

20 – 65-річчя від дня народження Марії Василівни Купарь, художниці декоративно-прикладного мистецтва (вишивка, писанкарство, бісероплетіння), члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України (2011). Народилася в с. Підгорб Ужгородського р-ну (1959)

22 – 60-річчя від дня народження Сергія Дмитровича Федаки, педагога, публіциста, письменника, доктора історичних наук, професора кафедри античності, середньовіччя та історії України домодерної доби УжНУ. Народився в м. Маріуполь Донецької обл. (1964)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 23** – 65-річчя від дня народження Тетяни Стефанівни Рибар, письменниці, художниці, завідувачки Мукачівського літературно-мистецького музею. Народилася в м. Мукачево (1959)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

- 24** – 75-річчя від дня народження Золтана Федоровича Мички, живописця, народного художника України, почесного члена Академії мистецтв України. Народився в м. Мукачево (1949–2017)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

- 24** – 60-річчя від дня народження Михайла Михайловича Рошка, кандидата філологічних наук, декана факультету іноземної філології УжНУ. Народився в смт Міжгір'я (нині Хустський р-н) (1964)

- 25** – 395-річчя від дня народження Іштвана Дендеші, угорсько-го письменника, поета, адвоката. Народився в мікрорайоні Радванка м. Ужгород (1629–1704)

- 25** – 105-річчя від дня народження Дмитра Михайловича Бандусяка, громадсько-політичного діяча. Народився в смт Ясіня Рахівського р-ну (1919–1945)

- 25** – 100-річчя від дня народження Василя Васильовича Дулова, промисловця галузі будівництва, заслуженого будівельника України (1975), депутата Мукачівської міської ради кількох скликань. Народився в с. Лалово Мукачівський р-ну (1924–2006)

- 25** – 35-річчя заснування Ужгородської міської організації Народного руху України (1989)

- 26** – 75-річчя від дня народження Івана Дмитровича Кліси, пейзажиста, графіка. Народився в м. Ужгород (1949)

- 28** – 85-річчя від дня народження Лідії Герасимівни Тесличко (дів. прізвище Дудка), літературознавця, доцента кафедри української літератури УжНУ. Народилася в с. Лаврівівці на Хмельниччині (1939–2006)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

- 29** – 180-річчя від дня народження Нандора (Фердинанда) Плотені, композитора, піаніста, землевласника. Граф Плотені був одним із найшанованіших скрипалів XIX століття. Одні джерела твердять, що він народився у Великих Лазах, куди його

батько Йоганн Плотені та мати Емілія Вінтер переїхали, ймовірно, з м. Мукачево за місцем батькової роботи (він був гірничим майстром) (1844–1933)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

30 – 125-річчя від дня народження Іллі Керечанина, лікаря, громадського діяча. Народився в м. Мукачево (1899–1964)

31 – 110-річчя від дня народження Михайла Петровича Лялька, прозаїка. Народився в с. Волосянка Великоберезнянського р-ну (нині Ужгородський р-н) (1914–1992)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

Вересень

1 – 105-річчя від дня народження Золтана Мойсейовича Штерна, заслуженого юриста України. Народився в с. Пасіка Свалявського р-ну (нині Мукачівський р-н) (1919–2011)

1 – 85-річчя від дня народження Михайла Михайловича Кучинки, доктора історичних наук, професора, педагога вищої школи. Народився в с. Горонда Мукачівського р-ну (1939)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

1 – 85-річчя від дня народження Ольги Олександрівни Фальбуш, офтальмолога, кандидата медичних наук, доцента курсу офтальмології медичного факультету УжНУ. Народилася в м. Луганськ (1939)

3 – 275-річчя від дня народження Олександра Брадача. Закінчив Духовну семінарію у Відні. З 1777 р. – парох, а відтак і канонік кафедрального собору в м. Ужгород. В 1809–1815 рр. був генеральним вікарієм Мукачівської греко-католицької єпархії. Народився в с. Камінка на Спіші (1749–1815)

3 – 75-річчя від дня народження Володимира Андрійовича Кельмана, доктора фізико-математичних наук. Народився в м. Ужгород (1949)

3 – 70-річчя від дня народження Віктора Кузьмича Дрогальчука, журналіста. Народився в с. Синевир Міжгірського р-ну (нині Хустський р-н) (1954)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

- 3** – 65-річчя від дня народження Мирослава Івановича Дочинця, письменника, журналіста, видавця, лауреата Національної премії ім. Т. Г. Шевченка, почесного громадянина м. Мукачеве. Народився в м. Хуст (1959)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 4** – 80-річчя від дня народження Любиці Баботи, педагога, історика, літературознавця. Народилася в с. П'єштани (Словаччина) (1944)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 5** – 70-річчя від дня народження Оксани Андріївни Передрій, лікаря-педіатра, дитячого ендокринолога, головного лікаря Ужгородської міської дитячої лікарні (2002–2009). Народилася в м. Ужгород (1954–2013)

- 7** – 80-річчя від дня народження Ласла Івановича Гайду, живописця, графіка. Народився в м. Ужгород (1944)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 9** – 90-річчя від дня народження Миколи Васильовича Дубанича, наукового співробітника УжДУ на кафедрі ботаніки, молодшого наукового співробітника Закарпатського територіального відділу ВНІІ. Народився в смт Королево Виноградівського р-ну (нині Берегівський р-н) (1934–2015)

- 10** – 105 років тому підписаний Сен-Жерменський мирний договір, за яким Закарпаття увійшло до складу Чехословацької Республіки на правах автономії (1919)

- 10** – 70-річчя від дня народження Марії Юріївни Матіко, художниці декоративно-прикладного мистецтва, члена Національної спілки художників України. Народилася в с. Страбичово Мукачівського р-ну (1954)

- 11** – 110-річчя від дня народження Василя Юрійовича Фенича, прозаїка. Народився в с. Ільниця Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1914–1949)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 12** – 100-річчя від дня народження Олександра Мішина, військовослужбовця, промисловця, громадського діяча, ветерана. У 2000 р. його обрали головою ради Мукачівського міського Товариства інвалідів війни і Збройних сил України. Постійне місце проживання м. Мукачеве (1924–?)

- 13** – 130-річчя від дня народження Михайла Івановича Демка, журналіста, культурно-освітнього та громадсько-політичного діяча. Народився в с. Новосад (Східна Словаччина) (1894–1946)
- 14** – 90-річчя від дня народження Еміла Чірпака, закарпатського угорського педагога, доктора філологічних наук, члена Міжнародного товариства угорської філології і Товариства сучасної філології. Народився в с. Чома Берегівського р-ну (1934)
- 14** – 70-річчя від дня народження Володимира Івановича Панаїта, акушера-гінеколога, завідувача гінекологічного відділення Ужгородського міського пологового будинку. Народився в м. Ужгород (1954–2018)
- 15** – 135-річчя від дня народження Еміліана Йосиповича Бокшая, педагога, священника, автора молитовників, журналіста, культурно-релігійного і громадського діяча. Народився у с. Кобилецька Поляна Рахівського р-ну (1889–1976)
- 15** – 105-річчя від дня народження Степана Володимировича Ткаченка, вчителя-математика, активного пропагандиста шахової гри на Закарпатті. Народився в м. Ужгород (1919–2006)
- 15** – 85-річчя від дня народження Золтана Дьорке, закарпатського угорського поета. Народився в с. Тисянка (нині с. Тисаагтелек) Ужгородського р-ну (1939)
- 15** – 80-річчя від дня народження Івана Володимировича Артьомова, кандидата історичних наук, професора, в. о. ректора ЗакДУ, заступника голови Закарпатської обласної ради (2002–2005 рр.), директора Навчально-наукового інституту євроінтеграційних досліджень УжНУ. Народився в с. Михайло-Заводське Дніпропетровської обл. (1944)
- 15** – 55-річчя від дня народження Андрія Миколайовича Вишняка, громадсько-політичного діяча, історика, педагога, директора БФ «Центр громадських ініціатив». Народився у м. Перечин (нині Ужгородського р-ну) (1969)
- 16** – 100-річчя від дня народження Дмитра Вінера, журналіста. З 1965 р. Д. Вінер постійно працював журналістом в закарпатських міських газетах. Народився в м. Шпола Київської (нині Черкаської) обл. (1924–2002)
- 18** – 100-річчя від дня народження Михайла Дмитровича Торхтіна, вченого-курортologa, фундатора вітчизняної школи спелеотерапії, організатора курортної справи на Закарпатті, доктора медичних наук, професора, організатора та керівника Ужгородської філії Одеського НДІ курортології (1965–1995)

(нині ДУ «НПМЦ «Реабілітація» МОЗ України), заслуженого діяча науки і техніки України. Народився в с. Соболівка Вінницької обл. (1924–2010)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

- 19** – 140-річчя від дня народження Івана Трухлого, музиканта, диригента, співака, педагога. На Закарпатті опинився на початку 20-х рр. XX ст. разом з групою співаків знаменитої «Української республіканської капели» під орудою О. Кошиця. Жив і працював в м. Ужгород до закінчення Другої світової війни. Народився в с. Згурівка на Полтавщині (1884–1975)
- 19** – 125-річчя від дня народження Олександра Івановича Павловича, поета, письменника, журналіста, громадського діяча. Народився в с. Шаришське Чорне (Східна Словаччина) (1819–1900)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 19** – 95-річчя від дня народження Олександра Алмаші, головного наукового співробітника Інституту аграрної економіки, доктора економічних наук, професора економічного факультету УжНУ. Народився в м. Берегове (1929)
- 20** – 80-річчя від дня народження Олени Юріївни Райко, кандидата біологічних наук, доцента. Народилася в с. Колочава Міжгірського р-ну (нині Хустський р-н) (1944)
- 21** – 165-річчя від дня народження Ілки Палмай (Ілона Петраш), актриси, примадонни оперети, письменниці. Народилася в м. Ужгород (1859–1945)
- 21** – 95-річчя від дня народження Павла Федоровича Кампова, публіциста, громадського діяча. Народився в с. Ділок Мукачівського р-ну (1929–2009)
- 22** – 105-річчя від дня народження Єлизавети Михайлівни Вашко, лікаря-невропатолога, науковця, кандидата медичних наук, викладача медичного факультету УжДУ. Народилася в м. Хуст (1919–1976)
- 22** – 65-річчя від дня народження Ігоря Ярославовича Келемена, заслуженого лікаря України. Народився в с. Верхнє Водяне на Рахівщині (1959)
- 23** – 210-річчя від дня народження Ференца Турнера, угорського лікаря, поета та редактора журналів. Народився в м. Кошице (нині Словаччина) (1814–1888)

- 23** – 70-річчя від дня народження Тетяни Василівни Чайковської, кандидата медичних наук, старшого наукового співробітника НПО «Реабілітація». Народилася в м. Ужгород (1954)
- 23** – 70-річчя від дня народження Василини Дмитрівни Зейкан, художниці, майстрині з іконопису. Народилася в с. Ясіня Рахівського р-ну (1954)
- 25** – 75-річчя від дня народження Володимира Петровича Чіпака, інженера-гідролога, начальника Басейнового управління водних ресурсів річки Тиси, заслуженого працівника сільськогосподарства України. Народився в с. Гибалівка Вінницької обл. (1949)
- 25** – 65-річчя від дня народження Агнеси Василівни Балаж-Кость, вишивальниці. Народилася в м. Виноградів (нині Берегівський р-н) (1959)
- 26** – 255-річчя від дня народження Михайла Андрійовича Балудяньського, вченого, культурно-освітнього діяча. Народився в с. Ольшава Бардіївського округу (тепер Словаччина) (1769–1847)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 26** – 115-річчя від дня народження Івана Івановича Сокача, акушера-гінеколога, першого головного лікаря Великоберезнянської РЛ (1945–1973), організатора охорони здоров'я Великоберезнянського району, заслуженого лікаря України (1963). Народився в с. Білки Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1909–1992)
- 26** – 75-річчя від дня народження Василя Івановича Русина, хірурга, доктора медичних наук, професора, завідувача кафедри госпітальної хірургії (з 1998), декана медичного факультету (1999–2004), ректора (2004–2005) УжНУ, дійсного члена Академії інженерних наук України (2002) та Угорської академії наук, президента Асоціації хірургів Закарпаття (з 1995), заслуженого лікаря України, заслуженого винахідника України, лауреата Державної премії в галузі науки і техніки. Народився в м. Ужгород (1949)
- 27** – 80-річчя від дня народження Гізели Альбертівни Циполи, співачки, народної артистки СРСР та України. Народилася в с. Гать Берегівського р-ну (1944)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

27 – 25 років тому згідно з Указом Президента України статус Національного надано природному парку «Ужанський», що входить до складу єдиного в світі біосферного заповідника «Східні Карпати» (1999)

28 – 80-річчя від дня народження Мілана Бобака, поета, перекладача, громадського діяча. Народився в с. Пихні Снинського округу (Словаччина) (1944)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

28 – 170-річчя від дня народження Гната Гнатовича Рошковича, живописця, творча біографія якого пов'язана із Закарпаттям. Народився в с. Славковці (Східна Словаччина) (1854–1915)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

29 – 120-річчя від дня народження Івана Юрійовича П'єска, педагога, правника, громадсько-політичного і культурно-освітнього діяча. Народився в с. Великий Липник Старолубовнянського округу (Східна Словаччина) (1904–1972)

29 – 115-річчя від дня народження Георгіни Мурані-Мейсарош, педагога, громадського діяча. Народилася в с. Нересниця Тячівського р-ну (1909–2001)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

29 – 75-річчя від дня народження Володимира Васильовича Гісема, підприємця, директора Ужгородського коньячного заводу, заслуженого працівника промисловості України, генерального директора корпорації «Закарпатсадвинпром». Народився в с. Голубине Свалявського р-ну (нині Мукачівський р-н) (1949)

29 – 65-річчя від дня народження Володимира Миколайовича Кузьмика, терапевта, заступника начальника департаменту охорони здоров'я Закарпатської ОДА, начальника відділу організації лікувально-профілактичної роботи ДООЗ. Народився в смт Великий Бичків Рахівського р-ну (1959)

30 – 115-річчя від дня народження Івана Івановича Гарапка, скульптора і педагога, лауреата обласної премії ім. Й. Бокшая та А. Ерделі. Народився в с. Завидово Мукачівського р-ну (1909–2002)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 30** – 100-річчя від дня народження Надії Григорівни Затіної, видатного музиканта, педагога й одного з провідних методистів-сольфеджистів серед дитячих музичних шкіл Закарпаття періоду 50–90-х рр. XX ст. Народилася в м. Київ (1924–2006)

у вересні відзначається:

1131-річчя святкування дня м. Ужгород (893)

Жовтень

- 1** – 165-річчя від дня народження Євменія Івановича Сабова, літературознавця, фольклориста. Народився в с. Верб'язь Воловецького р-ну (нині Мукачівський р-н) (1859–1934)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 3** – 60-річчя від дня народження Вікторії Іванівни Манайло-Приходько, художниці, член Національної спілки художників України (2017). Народилася в м. Ужгород (1964)

- 4** – 70-річчя від дня народження Михайла Амброзійовича Поляка, кандидата медичних наук, доцента кафедри педіатрії з дитячими інфекційними хворобами УжНУ, головного лікаря обласної інфекційної лікарні (з 2003), обласного інфекціоніста, заслуженого лікаря України. Народився в с. Великий Раковець Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1954)

- 4** – 60-річчя від дня народження Василя Васильовича Марини, кандидата історичних наук, доцента, педагога вищої школи. Народився в с. Глибокий Потік Тячівського р-ну (1964)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 7** – 180-річчя від дня народження Євгена Андрійовича Фенцика, письменника, культурно-громадського діяча. Народився в с. Мартинка Свалявського р-ну (нині Мукачівський р-н) (1844–1903)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 7** – 85-річчя від дня народження Володимира Михайловича Матіїва, поета, журналіста. Народився в с. Нижня Рожанка на Львівщині (1939–1985)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 7** – 70-річчя від дня народження Людмили Іванівни Мішко, педагога, заслуженого вчителя України. Народилася в м. Мукачево (1954)
- 7** – 65-річчя від дня народження Андрія Андрійовича Сербайла, політика. Народився в с. Новоселиця Міжгірського р-ну (нині Хустський р-н) (1959)
- 8** – 85-річчя від дня народження Василя Івановича Мацоли, доктора філософії, кандидата економічних наук, заслуженого працівника туризму в Україні. Народився в с. Калини Тячівського р-ну (1939)
- 10** – 50-річчя від дня народження Оксани Петрівни Луцишиної, письменниці, перекладачки, літературознавиці, лауреатки Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка (2021 р.). Народилася в м. Ужгород (1974)
- 11** – 140-річчя від дня народження Олексія Чучки, культурно-освітнього діяча, хормейстера і композитора. Народився в с. Ярок Ужгородського р-ну (1884–1937)
- 11** – 115-річчя від дня народження Миколи Георгійовича Вітенберга, хірурга, акушера-гінеколога. Народився в м. Мукачево (1909–1997)
- 11** – 70-річчя від дня народження Вадима Михайловича Головея, кандидата хімічних наук, лауреата премії ім. В. Є. Лашкарьова НАН України. Народився в м. Ужгород (1954)
- 12** – 110-річчя від дня народження Михайла Максимовича Дашковського, заслуженого працівника культури України, журналіста. Народився в с. Колоденці на Вінниччині (1914–2004)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»
- 12** – 105-річчя від дня народження Івана Васильовича Андрашка, юриста, політичного та громадського діяча. Народився в с. Білки Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1919–1984)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»
- 13** – 100-річчя від дня народження Казимира Івановича Гурницького, кандидата історичних наук, доцента, поета. Народився у с. Шаровечка Хмельницької обл. (1924–2019)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»
- 14** – 140-річчя від дня народження Андрія Юхимовича Ратмирова (Тимківський), актора та режисера-постановника Закарпат-

ського обласного державного українського музично-драматичного театру (1949–1959), заслуженого артиста УРСР. Народився в м. Кропивницький Кіровоградської обл. (1884–1967)

- 14** – 85-річчя від дня народження Марії Іванівни Кручаниці, кандидата медичних наук, доцента кафедри фізичної реабілітації факультету фізичного виховання і спорту УжНУ. Народилася в м. Флеманд-Гранд (Бельгія) (1939)
- 14** – 60-річчя від дня народження Лариси Михайлівни Ростоки, кандидата медичних наук, доцента, завідувачки кафедри біохімії та фармакології медичного факультету УжНУ. Народилася в с. Монастирець Хустського р-ну (1964)
- 18** – 60-річчя від дня народження Любові Михайлівни Фельбаби-Клушиної, кандидата біологічних наук. Народилася в с. Нова-Розтока Воловецького р-ну (нині Хустський р-н) (1964)
- 19** – 160-річчя від дня смерті Василя Юрійовича Поповича (Базіл Попович), єпископа Мукачівської греко-католицької єпархії, одного з основоположників Общества св. Василя Великого, організатора розвитку освіти краю. Народився в с. Великі Ком'яти (нині Берегівський р-н) (1796–1864)
- 19** – 90-річчя від дня народження Василя Петровича Мельника, кандидата історичних наук, доцента. Народився в с. Мала Розтока Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1934–2011)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 20** – 70-річчя від дня народження Емеріха Михайловича Майороша, футболіста-брамкаря, майстра спорту. Народився у с. Сторожниця Ужгородського р-ну (1954)
- 22** – 65-річчя від дня народження Федора Григоровича Ващука, доктора технічних наук, професора, академіка Академії інформатики України, Академії наук вищої школи України. Заслужений працівник народної освіти України. Засновник і ректор Закарпатського державного університету (2004–2012), ректор ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (2012–2014). Народився в м. Мукачево (1959)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 22** – 50-річчя від дня народження Ольги Василівни Ловги, художниці декоративно-прикладного мистецтва (вишивка, бісероплетіння). Народилася в м. Іршава (нині Хустський р-н) (1974)

- 23** – 100-річчя від дня народження Василя Лазаровича Микитася, вченого, літературознавця, дослідника літератури Закарпаття, педагога. Народився в с. Жовте Дніпропетровської обл. (1924–1999)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 24** – 55-річчя від дня народження Наталії Іванівни Каблак, кандидата фізико-математичних наук, старшого наукового співробітника, доцента. Народилася у м. Калуш Івано-Франківської обл. З 1991 р. живе та працює на Закарпатті (1969)
- 25** – 90-річчя від дня народження Андрія Івановича Микити, відомого лікаря-хірурга, доцента кафедри хірургії медичного факультету УжНУ. Народився в смт Великий Березний (нині Ужгородський р-н) (1934)
- 25** – 80-річчя від дня народження Михайла Івановича Лазорика, кандидата медичних наук, доцента кафедри факультетської терапії медичного факультету УжНУ, заслуженого винахідника України (2008). Народився в с. Сільце Іршавського р-ну (нині Берегівський р-н) (1944)
- 26** – 145-річчя від дня народження Шарі Федак, відомої угорської акторки. Народилася в м. Берегове (1879–1955)
- 27** – 80 років тому Закарпаття визволено від фашистських окупантів (1944)
- 29** – 210-річчя від дня народження Якова Федоровича Головацького, етнографа, історика, фольклориста, літературознавця, поета. Значне місце в науковій спадщині Я. Ф. Головацького займає історія та культура Закарпаття. Народився у с. Чепелі, нині Золочівський район, Львівська область (1814–1888)
- 29** – 100-річчя від дня народження Василя Івановича Добоша, педагога, доктора філологічних наук, декана філологічного факультету УжНУ. Народився в с. Салдобош (нині с. Стеблівка) Хустського р-ну (1924–2001)
- 29** – 85-річчя від дня народження Золтана Йожефовича Фабрі, вченого-біохіміка, доктора біологічних наук, професора кафедри біохімії та фармакології медичного факультету УжНУ. Народився в м. Мукачево (1939)
- 29** – 75-річчя від дня народження Георгія Георгійовича Почепцова, доктора філологічних наук, професора, заслуженого журналіста України. Народився в м. Берегове (1949)

у жовтні відзначається:

35-річчя створення соціально-культурного товариства румунів Закарпаття ім. Г. Кожбука (1989)

Листопад

- 2** – 85-річчя від дня народження Івана Івановича Федькова, кандидата історичних наук, доцента. Народився у с. Жадово Чернігівської обл. (1939)
- 3** – 85-річчя від дня народження Михайла Івановича Блецкана, доктора філософських наук, професора, академіка Української академії політичних наук, академіка Академії наук вищої школи України, завідувача кафедри філософії (1985–2006), заслуженого працівника народної освіти України. Народився в с. Голятин Міжгірського р-ну (1939–2006)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 4** – 90-річчя від дня народження Олени Макарівни Івашкович, кандидата хімічних наук, доцента. Народилася в м. Київ (1934)
- 4** – 70-річчя від дня народження Олександра Романовича Пулика, невропатолога, доктора медичних наук, професора, завідувача кафедри нейрореабілітації із курсами медичної психології, пульмонології та фтизіатрії ФПО УжНУ (з 2017), обласного позаштатного невролога. Народився в м. Ужгород (1954)
- 5** – 100-річчя від дня народження Ганни Андріївни Горват, заслуженого художника України. Народилася в м. Берегове (1924–2005)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 6** – 110-річчя від дня народження Віктора Івановича Булеци, терапевта, кандидата медичних наук, доцента кафедри пропедевтики внутрішніх хвороб медичного факультету УЖДУ, колишнього завідувача терапевтичного відділення Ужгородської обласної лікарні. Народився в с. Ворочево Перечинського р-ну (нині Ужгородський р-н) (1914–?)
- 6** – 105-річчя від дня народження Михайла Михайловича Кодриша, генерала Чехословацької армії. Народився в с. Пасіка Свалявського р-ну (1919–1996)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 6 –** 100-річчя від дня народження Михайла Петровича Петричка, громадського діяча. Народився в смт Чинадійово Мукачівського р-ну (1924–2011)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 6 –** 95-річчя від дня народження Йосипа Йосиповича Беци, півзахисника, заслуженого майстра спорту. Народився в м. Мукачево (1929–2011)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 6 –** 90-річчя від дня народження Михайла Михайловича Данканича, педагога, відмінника народної освіти. Ім'ям М. М. Данканича названо Мукачівський професійний аграрний ліцей. Народився в с. Ільниця Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1934–1992)

- 6 –** 75-річчя від дня народження Валентини Іванівни Статєєвої, доктора філологічних наук, професора кафедри української мови УжНУ. Народилася у с. Смідин Волинської обл. (1949)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

- 7 –** 125-річчя від дня народження Дмитра Миколайовича Поповича, прозаїка. Народився в с. Онок Виноградівського р-ну (нині Берегівський р-н) (1899–1968)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 7 –** 70-річчя від дня народження Юрія Юрійовича Бобика, акушера-гінеколога акушерсько-гінекологічного відділення Ужгородської ЦМКЛ (з 1977), доктора медичних наук, професора, завідувача кафедри охорони материнства та дитинства ФПО УжНУ (2005–2020). Народився в м. Ужгород (1954)

- 8 –** 105-річчя від дня народження Дмитра Олександровича Снігурського, невролога, завідувача неврологічного відділення Ужгородської ОКЛ (1954–1969), обласного невролога, заслуженого лікаря Української РСР (1965), почесного громадянина м. Ужгород. Народився в с. Татаринка Кам'янець-Подільської (тепер Хмельницької) обл. (1919–1999)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 8 –** 100-річчя від дня народження Михайла Миколайовича Полажинця, хірурга, доктора медичних наук, професора, завідувача кафедри госпітальної хірургії УжДУ (1981–1987), голови Наукового товариства хірургів Закарпаття (1975–1995). На-

родився в с. Синевир Міжгірського р-ну (нині Хустський р-н) (1924–2010)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 9** – 135-річчя від дня народження Івана Петровича Васька, поета. Народився в с. Заріччя Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1889–1967)
- 10** – 120-річчя від дня народження Іштвана Дьордая, актора. Народився в м. Ужгород (1904–1973)
- 10** – 90-річчя від дня народження Михайла Юрійовича Волощука, громадсько-політичного діяча. Народився в с. Майдан Міжгірського р-ну (нині Хустський р-н) (1934–2017)
- 11** – 60-річчя від дня народження Людмили Мар'янівни Губаль (Креховецької), художниці декоративно-прикладного мистецтва (художня авторська лялька, вишивка, писанкарство), члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України (1999). Народилася у м. Долина Івано-Франківської обл. Живе в с. Баранинці Ужгородського р-ну (1964)
- 12** – 80 років тому обрано Народний комітет м. Ужгород (1944)
- 15** – 95-річчя від дня народження Андрія Ільковича Береша, заслуженого будівельника УРСР. Народився в с. Лецовиця Мукачівського р-ну (1929–1990)
- 15** – 80-річчя від дня народження Йосипа Йосиповича Лучка, доктора технічних наук. Народився в смт Вишково Хустського р-ну (1944)
- 15** – 50-річчя від дня народження Андрія Олександровича Люташина, Героя України, підполковника (посмертно), начальника служби повітряно-вогневої і тактичної підготовки 40-ої бригади тактичної авіації Збройних сил України. Народився в м. Мукачево (1974–2022)
- 16** – 130-річчя від дня народження Євгена Леопольдовича Недзельського, вченого, письменника, журналіста, культуролога-карпатознавця. У 1927–1945 рр. проживав в м. Ужгород. Він є автором близько 200 праць з різних питань культури Закарпаття. Народився в с. Іванівці Сумського повіту Харківської губернії (1894–1961)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 16** – 65-річчя від дня народження Степана Петровича Гіги, композитора, вокаліста, члена Національної ліги композиторів

України, заслуженого артиста України (1998), народного артиста України (2002). Народився в с. Білки Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1959)

17 – 95-річчя від дня народження Івана Амбруша, художника. Народився в с. Соловка Ужгородського р-ну (1929)

17 – 35-річчя відродження Закарпатського обласного товариства німців «Відродження» (1989)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

19 – 235-річчя від дня народження Михайла Михайловича Лучкая, лінгвіста, фольклориста, історика, релігійного діяча. Народився в с. Великі Лучки Мукачівського р-ну (1789–1843)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

19 – 125-річчя від дня народження Михайла Івановича Парлага, педагога, етнографа, фольклориста. Народився в с. Лохово Мукачівського р-ну (1899–1992)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

20 – 270-річчя від дня народження Григорія Тарковича, громадсько-культурного та релігійного діяча. Народився в с. Пасіка Свалявського р-ну (нині Мукачівський р-н) (1754–1841)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

20 – 75-річчя від дня народження Ольги Володимирівни Химинець, педагога, кандидата фізико-математичних наук, доцента кафедри методики викладання природничо-математичних наук ЗІППО. Народилася в м. Іршава (нині Хустський р-н) (1949)

21 – 175-річчя від дня народження Андрія Новака, лікаря, педагога, громадського діяча, головного лікаря Ужгородської міської публічної лікарні (1874–1927), організатора, викладача і директора Ужгородської державної акушерської школи (1890–1927). Народився в с. Руське Поле Тячівського р-ну (1849–1939)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

21 – 145-річчя від дня народження Андора Новака, художника, майстра прикладного мистецтва. Народився в м. Ужгород (1879–1961)

- 21** – 70-річчя від дня народження Миколи Васильовича Рішка, кардіолога, доктора медичних наук (1990), професора, завідувача кафедри госпітальної терапії медичного факультету УжНУ, голови обласного товариства терапевтів та кардіологів, заслуженого лікаря України. Народився в м. Ужгород (1954)
- 21** – 60-річчя від дня народження Ірини Михайлівни Гармасій, поетеси, журналістки, члена Закарпатської обласної організації Національної спілки письменників України (2000). Народилася в с. Голобутків Львівської обл. (1964)
- 22** – 100-річчя від дня народження Миколи Федоровича Александри, кандидата історичних наук, доцента. Народився у с. Волове (тепер смт Міжгір'я Хустського р-ну (1924–2004)
- 22** – 90-річчя від дня народження Людвика Людиковича Шимона, вченого, доктора-фізико-математичних наук, заслуженого працівника народної освіти УРСР, академіка АН ВШ України. Народився в с. Терново Тячівського р-ну (1934)
- 23** – 110-річчя від дня народження Елеонори Олександрівни Грабар, кандидата філологічних наук. Народилася в м. Ужгород (1914–1971)
- 23** – 100-річчя від дня народження Василя Михайловича Сегеди, кандидата історичних наук, педагога вищої школи. Народився в смт Великий Березний (нині Ужгородський р-н) (1924–1990)
- 24** – 115-річчя від дня народження Єлизавети Бензи, заслуженого вчителя Української РСР. Народилася в м. Мукачево (1909–?)
- 24** – 75-річчя від дня народження Миколи Георгійовича Рогая, художника. Народився в м. Мукачево (1949)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 24** – 50-річчя від дня народження Віталії Іванівни Гарапко, кандидата педагогічних наук, доцента кафедри англійської філології та методики викладання іноземних мов Мукачівського державного університету. Народилася в с. Залужжя Мукачівського р-ну (1974)
- 25** – 75-річчя від дня народження Єлизавети Михайлівни Сівак, заслуженого працівника культури України. Народилася в с. Малий Раковець Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1949)
- 25** – 50-річчя від дня народження Ольги Михайлівни Гал, художниці декоративно-прикладного мистецтва, члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України (2012). Народилася в м. Виноградів (нині Берегівський р-н) (1974)

- 26** – 80-річчя від дня прийняття Першим з'їздом народних комітетів Закарпатської України маніфесту про возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною (1944)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 27** – 80-річчя від дня народження Володимира Яковича Білого, генерал-лейтенанта медичної служби, доктора медичних наук, професора кафедри військової хірургії Української військово-медичної академії. Народився в м. Шахтарськ Донецької обл. З 1947 по 1961 рік проживав в м. Ужгород (1944)
- 28** – 95-річчя від дня народження Миколи Гейзовича Шуби, художника. Народився в м. Мукачево (1929)
- 28** – 65-річчя від дня народження Марії Петрівни Бадида, почесного працівника податкової служби, радника податкової служби першого рангу, науковця, педагога. Народилася в с. Люта Великоберезнянського р-ну (нині Ужгородський р-н) (1959)
- 30** – 75-річчя від дня народження Валентини Василівни Гайдамак, трансфузіолога, завідувача відділення заготівлі крові Закарпатської обласної станції переливання крові (з 1983). Народилася в м. Ужгород (1949)

Грудень

- 1** – 70-річчя від дня народження Миколи Івановича Андруся, громадсько-політичного діяча, кандидата економічних наук, заслуженого працівника сільського господарства України. Народився в с. Кибляри Ужгородського р-ну (1954)
- 2** – 85-річчя від дня народження Василя Зигмундовича Гаснюка, художника декоративно-прикладного мистецтва, живописця, члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України. Народився у м. Берегове (1939)
- 3** – 75-річчя від дня народження Василя Георгійовича Лендєла, науковця, хіміка, відмінника освіти України. Народився в смт Воловець (нині Мукачівський р-н) (1949)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 4** – 105-річчя від дня народження Степана Йосиповича Войтовича, священника, педагога, перекладача. Народився в

с. Могильниця на Тернопільщині. З 1963 р. жив і працював в м. Ужгород (1919–1975)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 6** – 90-річчя від дня народження Міклоша Балого, письменника, поета. Народився в смт Королево Виноградівського р-ну (1934)
- 7** – 115-річчя від дня народження Зореслава (у миру Степана Михайловича Сабола), поета, священнослужителя. Народився в м. Пряшів (Словачина) (1909–2003)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 7** – 80-річчя від дня народження Оксани Михайлівни Лиховид (дів. прізви. Стецик), композитора, музикознавця, педагога, заслуженого діяча мистецтв України. Народилася в м. Копичинці Тернопільської обл. (1944)
- 8** – 80-річчя від дня народження Василя Івановича Ігната, поета. Народився в с. Стеблівка Хустського р-ну (1944–1990)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 9** – 85-річчя від дня народження Михайла Костура, громадсько-політичного діяча, заслуженого машинобудівника Української РСР. М. Костур з 1977 по 1979 рр. – голова Мукачівської міської ради. Народився в с. Підгірці Львівської обл. (1939)
- 10** – 85-річчя від дня народження Фрід'єша Йожефовича Гече, кандидата фізико-математичних наук. Народився в с. Шаланки Виноградівського р-ну (нині Берегівський р-н) (1939)
- 10** – 65-річчя від дня народження Василя Васильовича Габора, журналіста, письменника, видавця. Народився в с. Олександрівка Хустського р-ну (1959)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

- 12** – 60-річчя від дня народження Василя Васильовича Тимка, художника, лауреата обласної премії ім. Й. Бокшая та А. Ерделі. Народився в с. Лінці Ужгородського р-ну (1964)
- 13** – 100-річчя від дня народження Леоніда (Леонарда) Валентиновича Уральського, прозаїка, журналіста. Тривалий час жив і працював в м. Ужгород (1924–2000)
- 14** – 170-річчя від дня народження Еммануїла Бігарія, громадського і культурно-релігійного діяча. Народився в с. Белжа (Східна Словачина) (1854–1934)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 14** – 105-річчя від дня народження Федора Штефацька, педагога. Народився в с. Підгород (нині передмістя м. Мукачево) (1919–1997)
- 14** – 100-річчя від дня народження Юрія Мелітоновича Ломсадзе, фізика-теоретика, вченого і педагога. Ю. М. Ломсадзе – один із фундаторів наукових досліджень на фізичному факультеті УжНУ. Народився в м. Баку (Азербайджан) (1924–1988)
- 14** – 90-річчя від дня народження Василя Івановича Кохана, поета, прозаїка. Народився в с. Обава Мукачівського р-ну (1934–2004)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 14** – 75-річчя від дня народження Ольги Михайлівни Уманець (Шимон), вишивальниці, громадського діяча. Народилася в с. Синевир Міжгірського р-ну (нині Хустський р-н) (1949)
- 15** – 80-річчя від дня народження Юлії Михайлівни Когут, педагога, кандидата економічних наук. Народилася в с. Руське Поле Тячівського р-ну (1944)
- 15** – 65-річчя від дня народження Василини Іванівни Грицак, артистки, лауреата обласної премії ім. Ю.-А. та Є. Шерегіїв. Працює в Закарпатському обласному українському музично-драматичному театрі ім. Ю.-А. та Є. Шерегіїв з 1980 р. Народилася в с. Терново Тячівського р-ну (1959)
- 16** – 115-річчя від дня народження Миколи Михайловича Бандусяка, громадсько-політичного і культурного діяча. Народився в смт Ясіня Рахівського р-ну (1909–2002)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік»

- 16** – 70-річчя від дня народження Миколи Михайловича Цуганича, заслуженого працівника транспорту України. Народився в с. Домашин Великоберезнянського р-ну (нині Ужгородський р-н) (1954)
- 17** – 85-річчя від дня народження Миколи Йосиповича Роглева, громадського діяча, господарника. Народився в Росвигові (передмістя Мукачева) (1939)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 17** – 80-річчя від дня утворення Союзу молоді Закарпатської України (1944–1946)

- 18** – 125-річчя від дня народження Миколи Павловича Редька, доктора філософських наук, професора. Народився у с. Миколаївка Донецької обл. (1899– ?)
- 18** – 90-річчя від дня народження Миколи Петровича Макари, кандидата історичних наук, доцента. Народився у с. Дубриничі (тепер Ужгородського р-ну (1934–2010)
- 19** – 215-річчя від дня смерті Андрія Бачинського, церковного діяча, публіциста, просвітителя. Народився в с. Бенятин Михаловецького округу (Східна Словаччина) (1732–1809)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2007 рік»

- 19** – 125-річчя від дня народження Антала Гідаша, угорського поета, письменника, перекладача, лауреата премії Кошшута. А. Гідаш переклав угорською мовою 28 творів Т. Шевченка. Українською мовою окремі твори А. Гідаша переклали Л. Первомайський, М. Бажан, С. Голованівський та ін. Народився в м. Геделле (Австро-Угорщина) (1899–1980)
- 19** – 60-річчя від дня народження Ганни Олексіївни Ференц, поетеси. Проживає і працює в м. Ужгород. Народилася в с. Міжгайці Львівської обл. (1964)
- 20** – 105-річчя від дня народження Василя Юрійовича Ганчина, кандидата історичних наук, доцента, юриста і громадського діяча. Народився в смт Великий Березний (нині Ужгородський р-н) (1919–1997)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 21** – 90-річчя від дня народження Івана Івановича Мозера, спортивного діяча. І. І. Мозер – перший українець у складі збірної СРСР із футболу. Народився в м. Мукачево (1934)
- 21** – 85-річчя від дня народження Бейли Іштвановича Лукача, кандидата історичних наук, доцента. Народився у с. Мочола Берегівського р-ну (1939–1998)
- 21** – 65-річчя від дня народження Ганни Миколаївної Гомонай (Кузьма), доктора фізико-математичних наук, старшого наукового співробітника, директора Інституту електронної фізики НАН України. Народилася в м. Ужгород (1959)
- 22** – 115-річчя від дня народження Миколи Михайловича Лелекача, вченого-історика, педагога, громадського і культурно-освітнього діяча Закарпаття. Народився в с. Коритняни Ужгородського р-ну (1909–1975)

- 22** – 95-річчя від дня народження Степана Михайловича Хрипка, науковця, хіміка, відмінника освіти України. Народився в с. Нижнє Солотвино Ужгородського р-ну (1929)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 22** – 90-річчя від дня народження Маї Пилипівни Лендьел, курортologa, кандидата медичних наук, старшого наукового співробітника, завідувача гастроентерологічного відділу НПО «Реабілітація». З 1958 р. живе на Закарпатті. Народилася в м. Макіївка Донецької обл. (1934)

- 22** – 75-річчя від дня народження Марини Олександрівни Корабельщикової, кандидата медичних наук, доцента кафедри терапії та сімейної медицини ФПО УжНУ (з 1992). З 1958 р. живе в м. Ужгород (1949)

- 23** – 120-річчя від дня народження Івана Дмитровича Леднея, громадсько-політичного діяча. Народився в с. Репинне Міжгірського р-ну (нині Хустський р-н) (1904–1969)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 23** – 100-річчя від дня народження Юрія Васильовича Ільницького, громадсько-політичного діяча, керівника області (1962–1980). Народився в с. Розтока Міжгірського р-ну (нині Хустський р-н) (1924–2016)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2014 рік»

- 23** – 70-річчя від дня народження Федора Івановича Копинця, композитора, диригента, педагога. Народився в с. Білки Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1954)

- 25** – 105-річчя від дня народження Івана Дмитровича Кізіна, народного умільця, майстра художньої інкрустації. Жив і працював в смт Великий Березний. Народився в с. Степанівка Вологодської обл. (1919–1998)

- 25** – 85-річчя від дня народження Миколи Володимировича Максимова, громадського діяча, заслуженого працівника сфери послуг України, мецената, почесного громадянина м. Мукачєво. Народився в м. Севастополь (1939–2008)

- 29** – 100-річчя від дня народження Єне Надя, закарпатського угорського педагога, публіциста, автора книги про політичні події 1944 р. Народився в с. Чорний Потік Виноградівського р-ну (нині Берегівський р-н) (1924–2004)

- 29** – 90-річчя від дня народження Івана Юлійовича Скакандія, художника-живописця. Народився в смт Середнє Ужгородського р-ну (1934–2005)
- 30** – 105-річчя від дня народження Ганни Василівни Ганушевської, поетеси, громадської діячки. Народилася в с. Вільхівці Тячівського р-ну (1919–2008)
- 30** – 105-річчя від дня народження Надії Олексіївни Левкової, патологоанатома, доктора медичних наук, професора, завідувача кафедри патологічної анатомії (1958–1962), декана медичного факультету УжДУ (1959–1961), обласного патологоанатома (1919–1979)
- 30** – 70-річчя від дня народження Андрія Анатолійовича Ковальчука, доктора біологічних наук, професора кафедри зоології УжНУ. Народився в м. Львів (1954)
- 31** – 85-річчя від дня народження Михайла Миколайовича Митровки, заслуженого працівника культури України. Народився в с. Кибляри Ужгородського р-ну (1939)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

ЦЕ ЦІКАВО ЗНАТИ – 2024 рік

- 755**-річчя від першої письмової згадки про с. Бене Берегівського р-ну (1269)
- 750**-річчя із часу першої письмової згадки про Невицький замок (1274)
- 740**-річчя від першої письмової згадки про с. Ратівці Ужгородського р-ну (1284)
- 705**-річчя від першої письмової згадки про с. Чорнотисів Виноградівського р-ну (нині Берегівський р-н) (1319)
- 695**-річчя від першої письмової згадки про с. Нижні Ремети Берегівського р-ну (1329)
- 660**-річчя від першої письмової згадки про с. Невицьке Ужгородського р-ну (1364)
- 655** років тому п'ять перших поселенців: Юрій Андришин, Микула Паш, Іван Лукач і Тоні Кобець під керівництвом Івана Буща заснували с. Бушта (Бушгафол) Тячівського р-ну (1369)
- 650**-річчя від першої письмової згадки про смт Великий Бичків Рахівського р-ну (1374)
- 650**-річчя від першої письмової згадки про с. Гать Берегівського р-ну (1374)
- 635**-річчя від першої письмової згадки про с. Бороняво Хустського р-ну (1389)
- 635**-річчя від першої письмової згадки про с. Сокирниця Хустського р-ну (1389)
- 635**-річчя від першої письмової згадки про с. Стеблівка Хустського р-ну (1389)
- 635**-річчя від першої письмової згадки про с. Теремля Тячівського р-ну (1389)
- 635**-річчя від першої письмової згадки про с. Вільхівці Тячівського р-ну (1389)
- 635**-річчя від першої письмової згадки про с. Вонігово Тячівського р-ну (1389)
- 615**-річчя від першої письмової згадки про смт Великий Березний (нині Ужгородський р-н) (1409)
- 615**-річчя від першої письмової згадки про с. Баранинці Ужгородського р-ну (1409)

- 615**-річчя від першої письмової згадки про с. Кострино Великоберезнянського р-ну (нині Ужгородський р-н) (1409)
- 615**-річчя від першої письмової згадки про с. Зарічово Перечинського р-ну (нині Ужгородський р-н) (1409)
- 610**-річчя від дня смерті Федора Корятовича, подільського князя, громадського і політичного діяча, що залишив вагомий слід в історії Закарпаття (?–1414)
- 605**-річчя від першої письмової згадки про с. Добрянське Тячівського р-ну (1419)
- 525**-річчя від першої письмової згадки про с. Яроч Ужгородського р-ну (1499)
- 475**-річчя від першої письмової згадки про с. Солочин Свалявського р-ну (нині Мукачівський р-н) (1549)
- 475**-річчя від першої письмової згадки про с. Волосянка Великоберезнянського р-ну (нині Ужгородський р-н) (1549)
- 475**-річчя від першої письмової згадки про с. Ставне Великоберезнянського р-ну (нині Ужгородський р-н) (1549)
- 465**-річчя від першої письмової згадки про с. Стужця Великоберезнянського р-ну (нині Ужгородський р-н) (1559)
- 425**-річчя від першої письмової згадки про с. Присліп Міжгірського р-ну (нині Хустський р-н) (1599)
- 425**-річчя від першої письмової згадки про с. Сіль Великоберезнянського р-ну (нині Ужгородський р-н) (1599)
- 425**-річчя від першої письмової згадки про с. Люта Великоберезнянського р-ну (нині Ужгородський р-н) (1599)
- 425**-річчя від першої письмової згадки про с. Новоселиця Міжгірського р-ну (нині Хустський р-н) (1599)
- 425**-річчя від першої письмової згадки про с. Майдан Міжгірського р-ну (нині Хустський р-н) (1599)
- 425**-річчя від першої письмової згадки про с. Голятин Міжгірського р-ну (нині Хустський р-н) (1599)
- 425**-річчя від першої письмової згадки про с. Тихий Великоберезнянського р-ну (нині Ужгородський р-н) (1599)
- 405**-річчя від першої письмової згадки про с. Новоселиця Виноградівського р-ну (нині Берегівський р-н) (1619)
- 395**-річчя від першої письмової згадки про с. Хижа Виноградівського р-ну (нині Берегівський р-н) (1629)
- 375**-річчя від дня відкриття в м. Мукачево шпиталю-притулку для хворих і німечин (1649)

- 375**-річчя від першої письмової згадки про с. Буковець Міжгірського р-ну (нині Мукачівський р-н) (1649)
- 295**-річчя від дня смерті Лотар-Франца Шенборна, єпископа Бамберзького (?–1729). У 1728 р. одержав від Віденського двору найбільші володіння Ференца Ракоці II з центром у м. Мукачево. Так був покладений початок династії Шенборнів на Закарпатті. Ім'я Шенборн носить одне із сіл поблизу Мукачева (с. Нове Село (нині Берегівський р-н))
- 280**-річчя від заснування Мукачівської богословської школи Мукачівським єпископом Мануїлом Ольшавським (1744)
- 265**-річчя від дня народження Ференца Казінці, угорського поета. Листування Ф. Казінці з мукачівським єпископом А. Бачинським вперше опубліковане професором Я. Штернбергом, засвідчує, що він глибоко цікавився історією і культурою Закарпаття, його конфесійними проблемами (1759–1831)
- 245**-річчя від дня народження Антона Андрійовича Черського, лікаря, вченого, доктора медицини і хірургії, міського і комітатського лікаря, головного лікаря маєтків графів Шенборнів, члена-кореспондента Петербургської медико-хірургічної академії (1811). Народився в м. Мукачево (1779–1834)
- 235**-річчя від дня народження Федора Фекети, листоноші з с. Тур'ї-Ремети (нині Ужгородський р-н), який упродовж багатьох літ доставляв своїм односельчанам пошту із м. Перечин (нині Ужгородський р-н). Вдячні односельчани виготовили та встановили на стіні сільської церкви пам'ятну меморіальну дошку із написом «Федору Фекете». Це єдиний у світі пам'ятник на честь простого листоноші (1789–1839)
- 225**-річчя від дня народження Костянтина Матезонського, диригента та керівника першого на Закарпатті поліфонічного (чотириголосого) хору «Гармонія». З 1838 р. проживав у м. Ужгород (1799–1858)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2008 рік»

- 215**-річчя від дня народження Андрія Поповича, богослова, проповідителя, педагога. Народився в с. Теково Угочанського комітату (Виноградівський р-н) (нині Берегівський р-н) (1809–1901)
- 205**-річчя від дня народження Миколи Нодя, священника, педагога, диригента, поета. Народився в м. Нірвашвар (Австрійська імперія). Жив і працював в м. Ужгород (1819–1862)

- 190**–річчя від дня народження Івана Даниловича-Коритнянського, священника, драматурга. Народився в с. Страське, колишньої Земплінської столиці (Словаччина) (1834–1895)
- 180**–річчя від дня народження Шандора Плотені, всесвітньовідомого скрипаля і піаніста. Народився в м. Мукачево (1844–1933)
- 175**–річчя від дня відкриття в м. Мукачево відкрито першу філантропічну лікарню, що існувала на пожертви заможних громадян міста (1849)
- 175**–річчя від дня народження Лайоша Нусера, першого головного лікаря міської лікарні та санітарного лікаря м. Мукачево, громадського діяча. Народився в м. Мукачево (1849–1930)
- 160** років з дня відкриття Берегівської державної гімназії (1864)
- 155** років тому в м. Ужгороді почав діяти перший на Закарпатті лісопилний завод (1869)
- 125**–річчя від дня народження Анни Кувік-Климуш, активної учасниці національно-визвольного руху на Закарпатській Гуцульщині (молодша сестра Василя, Івана та Дмитра Климушів). Народилася в с. Ясіня Рахівського р-ну (1899)
- 125**–річчя від дня народження Франца Агія, освітнього діяча на Закарпатті, автора першої української фонетичної граматики «Жива мова» і статей на педагогічні теми. Народився в с. Веряця Виноградівського р-ну (нині Берегівський р-н) (1899–помер після 1937)
- 115**–річчя від дня народження Ісаака Андрійовича Мігунова, кандидата медичних наук (1959), доцента (1960), першого завідувача кафедри госпітальної терапії (1969–1975) медичного факультету УЖДУ, підполковника медичної служби. Постійне місце проживання м. Ужгород (1909–2002)
- 110**–річчя від дня народження Стефана Гладоника, педагога, хорового диригента, композитора (1914– 05.05.1941)
- 95** років тому було збудовано перший на Закарпатті аеропорт (в м. Ужгород) (1929)
- 95** років тому почав діяти Бедевлянський (чоловічий, православний) монастир Тячівського р-ну (1929)
- 90**–річчя від дня народження Віоли Степанівни Дерцені, ткалі, заслуженої майстрині народної творчості України (1972). Народилася в с. Дідово (нині Дийда) Берегівського р-ну (1934)
- 90** років тому була створена Єврейська гімназія в Ужгороді (1934–1944)

- 85** років з дня виходу журналу «Говерля», видавався в Карпатській Україні (1939)
- 80**-річчя від заснування видавничо-поліграфічного комплексу в Ужгороді «Закарпаття» (1944)
- 70**-річчя від дня народження Катерини Зігмундівни Огар, ткалі, майстрині народної творчості України, члена творчої спілки майстрів декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва «Берег». Народилася в с. Білки Іршавського р-ну (нині Хустський р-н) (1954)
- 65** років тому був відкритий Будинок Гізелли, церковної дівочої школи в м. Ужгороді, при якій у 1862 р. відкрили перший дитячий садок (1859)
- 60**-річчя від дня відкриття на базі Голубинського родовища вуглекислих вод санаторію «Квітка полонини» на 150 місць (1964)
- 60**-річчя від дня відкриття на базі Новополяньського родовища вуглекислих вод санаторію «Сонячне Закарпаття» на 260 місць (1964)
- 50**-річчя від дня народження Ольги Михайлівни Матей, режисерки Народного театру Берегівського районного центру культури і дозвілля. Народилася в м. Берегове (1974)
- 45**-річчя від заснування Мукачівської дитячої художньої школи ім. М. Мункачі (1979)
- 35**-річчя від дня створення студії сучасного танцю при Ужгородському палаці дітей та юнацтва «Бліц» (1989)
- 35**-річчя від створення Товариства угорської культури Закарпаття (1989)

КРАЄЗНАВЧИ ЮВІЛЕЙНІ ТА ЗНАМЕННІ ДАТИ

Січень: 1

ДЮЛА ПЕТРОВИЧ БАКАНЧОШ

85-річчя від дня народження футболіста,
гравця дебютного матчу у складі львівських «Карпат»
(1939–2012)

11 серпня 2011 року разом із завідувачем відділу фізичної культури і спорту Берегівської міської ради Василем Фекете підїхали до будинку, де свого часу проживав легендарний футболіст, учасник першого історичного матчу за львівські «Карпати» (21 квітня 1963 р. – Авт.) Дюла Баканчош. Нас привітно зустріла дружина нашого героя і поцікавилися про мету нашого приїзду. А через кілька хвилин на ганку з'явився сам господар будинку Дюла Баканчош – середнього зросту, підтягнутий, спортивної статури. Розговорилися. Повели мову й про футбольні університети, й принципові матчі, й про поїздки за кордон, і про домашню птицю: качки, кури, гуси, індики, а також голуби. Цього добра вистачає у колишнього славного футболіста, а тепер справжнього газди.

Дюла Петрович Баканчош народився 1 січня 1939 року у селі Мочола, що на Берегівщині. Правий або лівий захисник. Перший тренер Бейло Гачі. Сповідував швидкий і силовий футбол. Добре грав обома ногами та головою. У складних ситуаціях не губився. У скільні роки, як і його ровесники, виступав за дитячі, юнацькі, а відтак – резервістів берегівського «Колгоспника». У 18 років одягнув футболку «основи» цієї знаної місцевої команди, яка 5 років тому стала чемпіоном колишнього СРСР серед сільських команд.

1958 рік – 19-річний берегівчанин у складі ФК «Колгоспник» Калуш, який виступав серед команд колективів фізкультури.

Армійську службу Д. Баканчош «проходив» у СКВО Свердловськ (зіграв 11 календарних ігор), а відтак провів 28 офіційних поєдинків за друголіговий ФК «Уралмаш». Ця команда представ-

ляла Уральський завод важкого машинобудування. До речі, вона у 1969 році, коли львівські «Карпати» виграли Кубок СРСР, виступала у Вищому дивізіоні чемпіонату СРСР.

1962 рік. Цей сезон закарпатець перебував ще в одному вищолігівському армійському клубі – СКА Ростов-на-Дону, де у цей період головним тренером був славнозвісний наставник Віктор Маслов, а допомагав йому наш земляк, олімпійський чемпіон з Мукачева Йосип Беца. Правда, берегівчанин за армійців провів лише кілька матчів за резервістів і переїхав до тернопільського «Авангарду» (29 поєдинків). Пізніше у цій команді гратимуть ще троє берегівчан – це брати Іштван та Василь Секечі, а також Степан Горват.

1963–1966 рр. – гравець львівських «Карпат» (першість СРСР, 1-ша ліга). До речі, у дебютному матчі за новостворену команду разом із берегівчанином грав ще один закарпатець – це Йосип Фалес із Сваляви, а тренером був Юрій Сусла з Перечина. За львів'ян наш земляк провів 84 календарні поєдинки і став автором двох голів.

У 1965 році Д. Баканчош був гравцем ужгородської «Верховини». Але за земляків провів неповний футбольний сезон і знову повернувся до міста Левів.

1968–1969 рр. – ці два сезони берегівчанин знову захищав кольори ужгородської «Верховини» (провів 76 офіційних ігор та став автором двох голів).

Після завершення своїх виступів за команди майстрів Д. Баканчош ще два роки грав (1970–1971 рр.) за берегівський «Кооператор», який був учасником чемпіонату УРСР серед команд колективів фізкультури та Закарпаття. У 1971 році «кооператори» Берегова стали срібними призерами чемпіонату області.

Чимало ігор Д. Баканчош також відіграв за збірну ветеранів рідного Берегівського району та райцентру.

Не стало напрочуд талановитого футболіста й дбайливого господаря 26 січня 2012 року. Похований на Берегівському міському цвинтарі.

Василь Гаджега

Джерельні приписи:

1. Мونها, Іван. Легенди закарпатського футболу : майстер спорту СРСР Ю. Сусла з Перечина / І. Мونها. – Ужгород : Патент, 2020. – 120 с.

Зі змісту : [згадка про Д. Баканчоша]. – С. 60, 62.

2. Нариси з історії західноукраїнського футболу / Василь Васильович Соломонко, Олександр Васильович Соломонко, Михайло Васильович Молнар [та ін.]. – Ужгород : Гражда, 2003. – 147 с.

Зі змісту : [згадка про Д. Баканчоша]. – С. 59, 63.

3. Чорнобай, Ігор. Історія розвитку футболу / І. Чорнобай. – Л. : ЛДУФК, 2016. – 648 с.

Зі змісту : [згадка про Д. Баканчоша]. – С. 354.

* * *

4. Баканчош Дюла Петрович [Електронний ресурс] : матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32tsV>. – Назва з екрана.

5. Назаркевич, Юрій. «Карпатам» – 60! [Електронний ресурс] / Ю. Назаркевич. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32tuc>. – Назва з екрана.

6. Стали відомі імена ТОП-100 кращих закарпатських вихованців школи футболу [Електронний ресурс] : [у т. ч. про Д. Баканчоша]. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32NqW>. – Назва з екрана.

Січень: 1

ВАЛЕРІЙ ІВАНОВИЧ ЧЕРНИЧКО

85-річчя від дня народження заслуженого лікаря України
(нар. 1939)

У ювілейний день народження лікаря зазвичай із словами вдячності, подяки вітають насамперед люди, яким він допоміг подолати хворобу, зміцнити здоров'я, повернутися до звичного життя, праці, творчості. Але є лікарі, які, окрім лікувальної справи, взяли на себе тягар ще одного, не менш важливого обов'язку – постійну турботу щодо поліпшення умов для лікування, будівництва нових корпусів лікарень, придбання сучасного обладнання, створення належних умов, аби колеги-медики могли

якомога краще й повніше реалізовувати своє, дароване Всевишнім, покликання – допомагати людям. Тобто виконувати одну із найголовніших Божих заповідей – любити ближнього.

Як на мене, до таких трудівників крайової медицини належить добре знаний, шанований на Закарпатті, в Україні, близькому зарубіжжі Валерій Іванович Черничко – заслужений лікар України, лікар вищої кваліфікаційної категорії організації охорони здоров'я, заступник головного лікаря Ужгородської центральної міської клінічної лікарні.

Її корпуси, розташовані на пагорбах колишнього урочища, а тепер вже мікрорайону Червениця, ужгородці поважного і літнього віку знають ще з кінця 1970-х років. Тоді на місці виноградників радгосп-заводу «Ужгородський» керівники області і міста Ужгород вирішили побудувати сучасну, вкрай необхідну для жителів обласного центру лікарню. Ідея добра. Але її реалізація виявилась складною і непосильною. Зрештою, з'явився ще один довгобуд, доля якого складалася безперспективно. Щоб зрушити справу з місця і не дати розпочатій справі пропасти, потрібна була молода, енергійна, цілеспрямована особистість, яка має авторитет, може вплинути і переконати керівників різного рівня й рангів що і як треба зробити першочергово, щоб довести розпочате будівництво до логічного завершення. А ще, і це дуже важливо, тією особистістю повинен бути лікар, фахівець високого рівня. Адже від того, як буде лікарня збудована та обладнана, залежить дуже багато.

В Ужгородському міськвиконкомі, обласному та міському управліннях охорони здоров'я, зрештою, в обкомі і міськкомі партії вибір кандидатури на посаду головного лікаря, а заодно і виконроба довгобуду – Ужгородської міської центральної клінічної лікарні – зупинився на Валерію Черничкові, який у 1981 році був призначений на посаду головного лікаря міста Ужгорода. На той час йому виповнилося 42 роки. За плечима літ не так уже й мало, зате досвіду чимало.

Ось окремі фрагменти з його біографії і трудової діяльності, лікарської практики.

Народився Валерій Іванович Черничко 1 січня 1939 р. в с. Дубрівка Іршавського району. Батько Іван Юрійович та мама Варвара Іванівна були вчителями. Одразу ж після війни, у 1945 році сім'я переїхала в Ужгород, де проживали батьки Варвари Іванівни. Молоді педагоги активно включилися в освітянський процес. Батько викладав українську мову і літературу в Ужгородській

середній школі № 1. Матір було призначено директором Ужгородської СШ № 2. Вона мала неабиякий талант організатора, вміла переконати керівництво освітньої галузі міста в необхідності ремонту, переобладнанні шкільних приміщень, будівництві спортзалу. За дієву й результативну активність на освітній ниві, громадсько-культурному житті міста В. І. Черничко у 1947 році було обрано депутатом Верховної Ради України від Закарпаття.

Валерій Іванович з щирою вдячністю каже, що ці риси характеру і вдачі він повністю успадкував від матері. Щиро дякує за це Всевишньому, бо вони стали визначальними у творенні його магистральної лінії життя, трудової діяльності, громадської позиції.

Закінчивши Ужгородську середню школу № 1 із медаллю, Валерій успішно складає вступні іспити на медичний факультет Ужгородського державного університету. У 1953 році, отримавши диплом лікаря, п'ять років працював у Великому Березному на посаді кардіолога і завідувача терапевтичного відділу районної лікарні. Враження від роботи, спілкування із жителями Великоберезнянщини – доброзичливими, щирими, напрочуд працюючими, колегами-лікарями, особливо з головним хірургом райлікарні Василем Петровичем Вороничем – згадує з приємною ностальгією. Великий Березний – весняно-сонячна сторінка його біографії.

Після того були роки роботи в Ужгородській районній лікарні, яка на той час базувалася у місті Чопі. В його віданні була територія Ужгородщини від Середнього до обласного центру. Довелося пізнати умови праці і життя жителів Ужгородщини, буваючи в кожному селі, присілку, де проживали люди різних національностей, переконань. Але для лікаря всі вони рівні. Може тому й донині старші люди із різних сіл району з повагою і вдячністю згадують «доброго дохтора пана Черничка».

1981 року Валерія Івановича було призначено головним лікарем Ужгорода. На той час у місті не було організовано системи охорони здоров'я. На тодішній вулиці Першотравневій діяла міська лікарня. На вулиці Боженка – дитяча лікарня і поліклініка, окремо у різних місцях – інфекційне відділення, пологовий будинок, швидка допомога. У них працювали понад 5 тисяч медичних працівників. Найголовнішим завданням, окрім багатьох інших, для новопризначеного головного лікаря міста Ужгорода було зрушити з місця і довести до завершення будівництво Ужгородської центральної міської клінічної лікарні, яке розпочалося далекого 1971 року.

Від призначення на посаду головного лікаря Ужгорода, крім своїх обов'язків, пов'язаних із медициною, взяв на себе і обов'язки господарника, зодного. Щодня вирішував нагальні питання будівництва корпусу нової лікарні. Його підтримувало керівництво тодішньої міської влади, залучивши до спонсорської допомоги директорів потужних Ужгородських заводів – механічного, машинобудівного, «Ужгородприлад», «Електродвигун» та інших.

У 1983 р. під керівництвом В. І. Черничка було закінчено будівництво головного корпусу нині діючої Ужгородської центральної міської клінічної лікарні і ліжковий фонд доведено до 780 ліжок. Але він не зупинявся на досягнутому. З професійної точки зору розумів невідкладні проблеми матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я обласного центру. У нього було багато однодумців. Жителі міста обирали його депутатом Ужгородської міської ради трьох скликань, Закарпатської обласної ради двох скликань. Валерій Іванович сповна оправдав довір'я виборців. Про це свідчить перелік введення в дію новобудов закладів охорони здоров'я.

У 1987 році введено в дію поліклініку № 2 на 360 відвідувань у зміну. Таким чином амбулаторно-поліклінічна допомога населенню міста відтоді надається поліклініками № 1 та № 2 по 28 спеціальностях.

А скільки зусиль довелося йому докласти, щоб нарешті в обласному центрі запрацював новий сучасний пологовий будинок, який може обслуговувати населення міста та районів: Ужгородського, Перечинського, Великоберезнянського. У 1995 році нарешті відбулося відкриття такого пологового будинку на 100 ліжок.

Через рік запрацювало гастроентерологічне відділення на 30 ліжок. Того ж, 1996 р. прийняли перших пацієнтів відділення кардіореабілітації на 30 ліжок з блоком кардіореанімації на 6 ліжок.

Разом з тим особливо гостро відчувалася необхідність поліпшення умов для надання хірургічної допомоги дітям, особливо з Великоберезнянщини, Перечинщини, Ужгородщини та Ужгорода. Вийшла б ціла сага, якби тільки перерахувати скільки труднощів довелося подолати Валерію Івановичу, поки у 1997 році було відкрите міжрайонне відділення дитячої хірургії.

У 2000 році в Ужгороді, у мікрорайоні Перемога-2, запрацювала амбулаторія сімейних лікарів. Того ж року було відкрито торако-пульмонологічне відділення.

Все це досягнуто з 1981 по 2000 рік. Справді, в одній особистості достойно поєдналися талант лікаря і зодчого!

До цього ж додаймо, що із введенням у дію нових об'єктів, потрібно було неперестанно турбуватися про їх забезпечення висококваліфікованими кадрами, безперебійну взаємодію різних служб, галузей, медичного устаткування. Десятки, сотні відомих, достойно вшанованих лікарів Ужгорода своїм хрещеним батьком справедливо вважають В. І. Черничка.

Розмовляємо про розвиток галузі охорони здоров'я в Ужгороді, її розбудову, реформування, і так чи інакше розмова звертає в русло особистого родинного життя. Тут Валерій Іванович із щемливим хвилюванням згадує своїх батьків – Івана Юрійовича і Варвару Іванівну. Схиляє голову у щирій повазі, вдячності і любові до дружини, лікаря-рентгенолога Марії Юріївни. Із лагідною батьківською усмішкою називає ім'я доньки Лесі – доцента кафедри англійської філології УЖНУ, сина Валерія – завідуючого управління Закарпатської обласної прокуратури. Незважаючи на бронь, він перебував у діючих ЗСУ під Бахмутом, Сумами...

З особливою любов'ю, ніжністю і гордістю розповідає про вже дорослих онучок стоматологиню Лесю, економіста Мирославу і внука – спільного улюбленця родини Черничків – шестикласника Данилка.

...Осмислюючи життєву і трудову дорогу Валерія Івановича Черничка, згадуються слова класика:

*Працювать, працювать, безумовно!
Кожній хвилі нема ж вороття!
Ні! Я зовсім ще не заповнив
Золотої анкети життя.*

Слава Богу, наш ювіляр і сьогодні продовжує заповнювати свою трудову анкету на посаді заступника головного лікаря по експертизі непрацездатності Центральної міської клінічної лікарні.

Набутий досвід, повага до людей, уболівання за справу, якій він присвятив своє життя, надають йому сил і творчої наснаги. Неспроста його колеги кажуть: «Із Валерієм Івановичем – спокійно, добре, надійно». А це – запорука щасливого і благодатного довголіття.

Василь Густі

Джерельні приписи:

1. Черничко, Валерій. Ужгородському БАМу – 40 років: кілька цікавих фактів про відкриття міської лікарні [Електронний ре-

курс] : [інтерв'ю з лікарем / вела Т. Літераті] / В. Черничко. – Режим доступу : <https://bitly.ws/ZXyV>. – Назва з екрана.

* * *

2. Часто, Л. Ключ від лікарні : [про відкриття голов. корпусу Ужгород. міської клініч. лікарні ; у т. ч. згадка про В. Черничка] / Л. Часто // Закарпат. правда. – 1983. – 30 квіт. – С. 2 : фот.

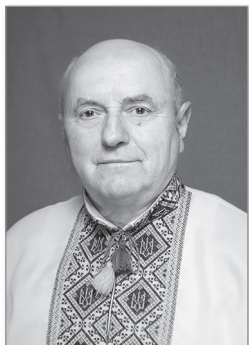
* * *

3. Рогач, Світлана. «Найвдаліший наш проект – це сім'я, яку ми створили» [Електронний ресурс] : [розмова з відомими ужгород. лікарями ; у т. ч. згадка про В. І. Черничка / вела О. Макара] / С. Рогач, Іван Рогач. – Режим доступу : <https://bitly.ws/325mR>. – Назва з екрана.

Січень: 5

ВІКТОР ПЕТРОВИЧ МОТРУК

75-річчя від дня народження перекладача з французької мови,
науковця, країнознавця і літературознавця
(нар. 1949)

Якось американський літературознавець і філософ Джордж Стейнер зазначив: «Без перекладу ми б жили у провінціях, які межують із мовчанням». Серед тих, хто не дає опинитися в такій «провінції», – знаний закарпатський перекладач Віктор Мотрук.

Народився він у с. Глинськ, що біля Здолбунова, на Рівненщині. Середню школу закінчив у місті Яремче тодішньої Станіславської області, куди переїхали батьки. Вищу освіту здобув на факультеті романо-германської філології Чернівецького державного університету ім. Ю. Федьковича. Працював за розподілом вчителем французької та російської мов у селі Середнє Водяне Рахівського району. Віктор Мотрук зізнається, що сам обрав Закарпаття, бо ще з дитинства мав потяг до чужих мов і самотужки вивчав

деякі з них – польську, чеську, сербохорватську, тому наш багато-національний і полікультурний край вабив його.

Рік служив у Радянській армії в місті Сумгаїт (Азербайджан). Після демобілізації працював викладачем французької та німецької мов в Івано-Франківському профтехучилищі №3, музичному училищі та Івано-Франківському педінституті ім. В. Стефаника.

Згодом підвищував свій фаховий і науковий рівень на Вищих педагогічних курсах іноземних мов із підготовки висококваліфікованих викладачів іноземних мов для ВНЗ при Московському державному інституті іноземних мов ім. Моріса Тореза та в аспірантурі при цьому ж інституті.

У 1982 році вдруге потрапляє на Закарпаття, куди його запросили викладати на факультет іноземних мов Ужгородського державного (нині національного) університету. Розпочав свою педагогічну діяльність як викладач, потім обіймав посади старшого викладача, доцента. На пенсію вийшов з посади доцента кафедри полікультурної освіти та перекладу факультету історії та міжнародних відносин УжНУ.

Віктор Мотрук – фахівець з перекладознавства, лінгвокраїнознавства Франції, культурології, методики викладання іноземних мов у вищій школі. Цим питанням присвятив свої наукові розвідки, яких з-під його пера вийшло понад 75. А ще він автор трьох навчальних посібників для студентів французької філології.

Понад 20 років займається нелегкою перекладацькою діяльністю. Дебютував у 1996 році в крайовому літературно-мистецькому виданні «Тиса» перекладом добірки віршів французьких поетів із провінції Овернь під назвою «Ластівки з Оверні». Тоді ж в іншому закарпатському часописі «Карпатський край» оприлюднив мініатюри відомого франкомовного поета ХХ ст. Жоржа-Леона Годо.

Удалий дебют заохочував Віктора Мотрука до подальшої перекладацької праці, і в період 2009–2017 років з'являється в його перекладі низка нових творів французької літератури.

Зокрема, у 2009 році побачила світ книжка поезії в прозі Ж.-Л. Годо «Магнітне поле», відтак – політичний памфлет французького правозахисника, всесвітньо відомого укладача Загальної декларації прав людини, Стефана Есселя «Обурюйтесь!» (Ужгород, 2012), філософські есе Ж.-П. Бару та Л. Марена «Ж.-П. Сартр, А. Камю: погляд із ХХІ ст. на трактування проблеми насильства / ненасильства» (Ужгород, 2014), повість знаного романіста й новеліста Гастона Шеро «Чудовисько», його ж вибрані твори у книж-

ці «Арія Вертера», яка 2017 року на щорічному фестивалі «Книга-фест» в Ужгороді була визнана кращим перекладним виданням.

Чудове володіння французькою та українською мовами, багатий перекладацький досвід стали запорукою того, що Віктор Мотрук виходить на всеукраїнські обшири. Так, перекладені ним твори французької літератури поширює популярний не лише в Україні, а й в українській діаспорі різних континентів всеукраїнський журнал іноземної літератури «Всесвіт».

Спектр цих творів доволі різноманітний: від поезії у прозі Ж.-Л. Годо, оповідань Еміля Блемона, Крістіана Гранже, Еміля Золя, Шарля Кро, П'єра Ленара, Моріса Леблана до філософських есе Ж.-П. Бару «Сартр і насильство пригноблених», новели самобутнього й надзвичайно популярного композитора, співака, актора, письменника Шарля Азнавура «Від ненависті до кохання». Доречно згадати також «Мудрі думки. Афоризми» письменника й перекладача Роже Мюньє, книжку вибраних творів «Наперсниця» пера відомої французької письменниці Ірен Неміровські (народилася 1903 року в Києві), що побачила світ в Ужгороді...

Вагомою заслугою перекладача В. Мотрука письменник Андрій Дурунда вважає успішну спробу вперше донести до українських читачів твори класика світової літератури, видатного романтика XIX ст. Теофіля Готье. У 1919–2020 рр. вийшов друком «Роман мумії», визнаний на згаданому фестивалі «Книга-фест» кращою перекладною книгою, і ще дві книжки видатного французького романтика: «Ніч, дарована Клеопатрою. Вибрані твори» і «Фантастичні оповідання» (2021 р.)

Тоді ж уперше українською побачила світ публіцистична книжка філософа, письменника, політика, колишнього депутата Європарламенту Данієля Кон-Бендіта «А може, нам ліпше розпустити політичні партії!?».

Володіючи кількома іноземними мовами, Віктор Мотрук перекладає не тільки з французької. 2020 року переклав і видав твір класика польської і світової літератури Генрика Сенкевича «Та третя». Нині працює над перекладом повісті видатного польського письменника Стефана Жеромського «Сізіфова праця» («*Syzyfowe prace*»), подорожніх нотаток класика чеської літератури Карела Чапека «Листи з Італії» («*Italske listy*») та інших творів світової літератури.

У 2021 році його переклад роману сучасної французької письменниці Жанни Бенамер «Заручники душі» вийшов за підтримки Програми сприяння видавничій справі «Сковорода» Посольства

Франції в Україні у відомому «Видавництві Старого Лева». У романі йдеться про військового репортера-фотографа, який мандрує гарячими точками планети, знімаючи для різних видань – як французьких, так і закордонних, – проте потрапляє в полон до арабських фундаменталістів. Після звільнення з полону повертається до нормального життя завдяки великій моральній підтримці матері та вірних друзів. Книжка дуже актуальна для нас, адже і наші колишні полонені з величезними труднощами повертаються до звичного життя з рашистського полону.

Після книжки «Заручники душі» Віктору Мотруку надійшли замовлення на переклад від інших відомих українських видавництв – «Навчальної книги – Богдан» (Тернопіль) та «Фабули» (Харків), які невдовзі побачать світ.

Для першого з них переклав роман відомої французької письменниці угорського роду Крістін Арноті «Мені 15 років, і я не хочу помирати. Не таке-то воно легке, життя», який незабаром вийде друком, а також роман Мадлен Шапсаль «Закохані» та повість Даніеля Пеннака «Як роман», в якій автор, колишній вчитель французької літератури, а нині знаний письменник, у цікавому, навіть злегка гумористичному стилі, радить батькам, як привабити їхніх дітей до читання книжок. Для «Фабули» Віктор Мотрук вже переклав роман Келлі Авіт «Я тут» і має в роботі гумористичний твір Мартена Пажа «Як я став невігласом».

Віриться, що й нові перекладні роботи В. Мотрука матимуть успіх. Адже до своєї праці він завжди підходить скрупульозно, вивірено, вдумливо. Невипадково 2020 року став лавреатом двох відзнак – премії ім. Миколи Лукаша «Ars Translationis» («Мистецтво перекладу») від журналу «Всесвіт» за переклади французької прози та Закарпатської обласної літературної премії імені Федора Пушняка. Цю властиву йому творчу рису оцінила й Національна спілка письменників України, членом якої він став.

Віктор Мотрук перекладає не лише з французької мови, а й з української на французьку. Так він переклав кілька поезій Василя Кухти, що вийшли у його поетичній багатомовній книжці «Мандрівка поета», десять поезій Романа Офіцинського, опублікованих збірці «Жура журавлів», низку творів Мирослава Дочинця з книжки «Єдин».

Важливо також додати, що В. Мотрук – не просто фаховий перекладач. У нього душа патріота України. Як великий знавець французької культури він активно сприяє розвитку, поглибленню

українсько-французьких культурних взаємин. У 2011 р. презентував на батьківщині поета Ж.-Л. Годо, у м. Ніор, україномовну книжку його поезій «Магнітне поле» і виступав із лекціями про давню та сучасну українську літературу на філологічному факультеті університету в місті Пуатьє та в бібліотеках департаменту Пуату-Шарант (Західна Франція).

За багаторічну науково-педагогічну (сорок років пропрацював на різних кафедрах в УжНУ, читаючи різні курси – теорії і практики перекладу, лінгвокраїнознавства Франції, зарубіжної літератури тощо) та за плідну перекладацьку діяльність був відзначений орденом «Августина Волошина» I ступеня.

В. Мотрук просуває ідеї народної дипломатії, є одним із найвідоміших українських перекладачів із французької та входить до когорти кращих закарпатських перекладачів. Він ретельно відбирає авторів та твори, які збирається перекладати. Вони обов'язково мають уводити в цікавий світ наукової чи художньої літератури, публіцистики, бути знаковими, самобутніми.

Упевнений, ми побачимо ще не один перекладний твір Віктора Петровича – людини, яка має палке серце патріота й душу перекладача.

Володимир Тарасюк

Джерельні приписи:

1. Божко, Жан. Дволапий час : кіноповість : оповідка для очей, нашептана Жану Божку, щоб він нашептал її іншим / Ж. Божко ; ідея вид., пер. з фр., передм., прим. В. П. Мотрука. – Ужгород, 2019. – 122 с.

2. Годо, Жорж-Леон. Магнітне поле : поезії в прозі / Ж.-Л. Годо ; упоряд., пер. з фр., передм. та комент. В. Мотрука. – Ужгород : Видво Олександри Гаркуші, 2009. – 218 с. : іл.

3. Готьє, Теофіль. Ніч, дарована Клеопатрою : вибрані твори / Т. Готьє ; пер. з фр., упоряд., переднє слово, прим. В. П. Мотрука. – Ужгород : Патент, 2020. – 192 с. : іл.

4. Готьє, Теофіль. Роман мумії / Т. Готьє ; пер. з фр. В. П. Мотрука. – Ужгород : РІК-У, 2019. – 272 с.

5. Готьє, Теофіль. Фантастичні оповідання : вибрані твори / Т. Готьє ; пер. з фр., упоряд., передм. В. П. Мотрука. – Ужгород : Патент, 2021. – 136 с. : портр.

6. Кон-Бендіт, Даніель Марк. А може, нам ліпше розпустити політичні партії!? : міркування безпарт. без батьківщини /

Д. М. Кон-Бендіт ; пер. із фр., упоряд. В. П. Мотрука. – Ужгород : РІК-У, 2020. – 64 с.

7. Офіцинський, Роман Андрійович. Жура журавлів : поезії / Р. А. Офіцинський ; пер. англ. С. Кипича, В. Дідика ; пер. з фр. В. П. Мотрука. – Ужгород : TIMPANI, 2019. – 132 с. : іл. – Текст укр., англ., фр. мовами.

8. Шеро, Гастон. Чудовисько : повість / Г. Шеро ; ідея вид., пер. із фр., передм., упоряд., прим. В. П. Мотрука. – Ужгород : Ліра, 2014. – 72 с. : портр.

* * *

9. Блемон, Еміль. Панночка з млина : оповідання : [у т. ч. про авт.] / Е. Блемон ; пер. з фр. В. Мотрук // Всесвіт. – 2020. – № 3-4/5-6. – С. 137-141.

10. Золя, Еміль. Мушлі пана Шабра : новела : [у т. ч. від перекладача] / Е. Золя ; пер. з фр. В. Мотрук // Всесвіт. – 2020. – № 3-4/5-6. – С. 72-96.

11. Ів К. (Жан-П'єр Бару) Сартр і насильство пригноблених : есе / Ів К. (Жан-П'єр Бару) ; з фр. переклав В. Мотрук // Всесвіт. – 2013. – № 1-2. – С. 215-225.

12. Кос, Марі. Чудова роль / М. Кос ; пер. з фр. В. Мотрука // Літературне Закарпаття 2020–2021 : альм. – Ужгород : Вид-во Олександрі Гаркуші, 2021. – С. 209-214.

13. Шеро, Гастон. Арія Вертера : оповідання / Г. Шеро ; з фр. переклав В. Мотрук // Всесвіт. – 2020. – № 11-12. – С. 345-351 : фот.

* * *

14. Мотрук, В. Амбуаз: перший французький замок, у якому оселився італійський ренесанс : [розповіді авт. про нещодав. мандрівку Європою] / В. Мотрук // Новини Закарпаття. – 2022. – 31 груд. – С. 8 : фот.

15. Мотрук, В. «Вважаю своїм обов'язком знайомити українців зі скарбами світової художньої творчості», – каже відомий закарпатський перекладач : [презентація в Закарпат. ОУНБ ім. Ф. Потушняк кн. «Ж-П. Сартр, А. Камю: погляд із ХХІ століття на трактування проблеми насильства / ненасильства» ; розмова із пер. про його діяльність / вів І. Сідун] / В. Мотрук // Новини Закарпаття. – 2013. – 7 груд. – С. 18 : фот. В. Мотрука.

16. Мотрук, В. Жанр подорожей у французькій літературі / В. Мотрук // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. – Вип. 21. – 2009. – С. 88-94.

17. Мотрук, В. «Кожний мій переклад – спроба прислужитися українській культурі» : [розмова з доц. каф. міжмов. спілкування та фах. пер. УжНУ / вела О. Каралкіна] / В. Мотрук // РІО. – 2015. – 17 січ. – С. 13.

18. Мотрук, В. «Переклад – дуже непроста робота, щоб передати багатство тексту оригіналу, потрібно помучитись» : [розмова з доц. каф. полікультур. освіти та пер. ф-ту історії та міжнар. відносин УжНУ / вела М. Нейметі] / В. Мотрук // Новини Закарпаття. – 2019. – 2 берез. – С. 11 : фот. кольор.

19. Мотрук, В. «Переклад книг – цікава справа, адже вона дозволяє самому поринути у незнаний світ і відкрити його для всіх охочих» : [розмова з пер., доц. УжНУ / вела В. Кобаль] / В. Мотрук // Всесвіт. – 2017. – № 5-6. – С. 238-241 : фот.

20. Мотрук, В. «Том від Макрона – особлива цінність у моїй колекції» : [розмова з пер. із фр. мови / вів В. Бедзір] / В. Мотрук // Уряд. кур'єр. – 2021. – 6 лют. – С. 5 : фот.

* * *

21. Гаврош, Олександр. В очікуванні на Годо. Ужгородський перекладач Віктор Мотрук видав уперше книжку французького поета українською : [в т. ч. про презентацію 23 квіт. «Магнітного поля» Ж.-Л. Годо в Закарпат. ОУНБ] / О. Гаврош // Старий Замок. Паланок. – 2009. – 16-22 квіт. – С. 18.

22. На пошану знаного закарпатського перекладача французької літератури Віктора Мотрука : [вітання із днем народж. (нар. 1949)] // Всесвіт. – 2020. – № 3-4/5-6. – С. 71 : портр.

23. Напуда, Євгенія. «Арію Вертера» Гастона Шеро в перекладі презентували в обласній бібліотеці : [в пер. закарпат. науковця В. Мотрука] / Є. Напуда // Новини Закарпаття. – 2017. – 22 квіт. – С. 16 : фот. кольор.

24. Премія Миколи Лукаша: з французької і латини : [В. Мотрук – лауреат премії «Мистецтво перекладу» ім. М. Лукаша за 2020 р.] // Україна молода. – 2021. – 10 лют. – С. 11 : фот.

25. Чулей, Віта. Віктор Мотрук – лауреат обласної літературної премії : [пер. творів із фр. мови – лауреат літ. премії ім. Ф. Погушняка] / В. Чулей // Погляд. – 2021. – 28 квіт. – С. 6 : фот.

КАТЕРИНА ІВАНІВНА ВАГЕРИЧ

70-річчя від дня народження кандидата медичних наук,
науковиці-курортологині
(нар. 1954)

Катерина Іванівна Бубряк (в заміжжі – Вагерич) народилася 6 січня 1954 року в Ужгороді. В 1977 році закінчила медичний факультет Ужгородського державного (нині – національного) університету. Після навчання протягом трьох років працювала лікаркою санаторію «Поляна» в Закарпатській області. Практично все своє життя, починаючи з 1981 року, пропрацювала в Державній установі «Науково-практичний медичний центр «Реабілітація» МОЗ України» (раніше – Ужгородський філіал Одеського НДІ курортології). Пройшла професійний шлях від молодшого наукового співробітника до завідувача відділення гастроентерології і бальнеології.

У 1990 році на засіданні спеціалізованої вченої ради при Одеському НДІ курортології захистила кандидатську дисертацію за спеціальністю «Курортологія і фізіотерапія» на тему: «Особливості диференційного застосування борних гідрокарбонатних натрієвих мінеральних вод в лікуванні хворих на хронічний холецистит із врахуванням функціонального стану підшлункової залози». У 2000 році К. І. Вагерич було присвоєно вчене звання старшого наукового співробітника.

Після захисту дисертації науковиця продовжувала займатися проблемами клініко-функціонального обґрунтування методик бальнеологічної корекції при патології гепатобіліарної системи як важливого компоненту патогенетичного лікування цілого ряду захворювань. Наукові інтереси К. І. Вагерич стосувалися питань розробки неінвазивних методів діагностики і немедикаментозного лікування захворювань органів травлення, а саме: впливу мінеральних вод різних бальнеологічних груп на функціональний

стан гепатобіліарної системи, зокрема у реконвалесцентів після вірусного гепатиту, при поєднаній патології органів травлення та сечовиділення, серцево-судинної системи, дихальної системи, шкіри тощо.

Окремим напрямком наукового пошуку стали дослідження детоксикаційних властивостей природних мінеральних вод різних бальнеологічних груп та опрацювання можливостей їх застосування в неінтенсивній детоксикаційній терапії при хронічних патологічних процесах. Основний творчий здобуток наукової діяльності К. І. Вагерич відображено в понад 100 наукових публікаціях, в тому числі вона є співавтором 5 колективних монографій, 20 методично-інформаційних видань, в яких узагальнено практичний результат її багаторічних досліджень.

Дуже скромна, доброзичлива і чуйна, надзвичайно організована і відповідальна в роботі, Катерина Іванівна завжди користувалась великою повагою всього колективу. Сьогодні ювілярка – на заслуженому відпочинку, щаслива мама, бабуся, як завжди, в центрі великої родини, з радістю і гордістю за успіхи кожного, з турботою про всіх.

**Маргарита Гайсак,
Наталія Вакула**

Джерельні приписи:

1. Беззондовое исследование функционального состояния поджелудочной железы и желчевыделительной системы путем фракционного исследования уроамилазы методом ФАЖ / Г. А. Вошчепинец, В. В. Желтвай, Е. И. Вагерич [и др.] // Беззондовые исследования функций органов пищеварения / под ред. И. С. Лемко, Л. П. Киртич. – Ужгород : Патент, 1997. – С. 45-73. – Текст рос. мовою.

2. Вагерич, К. І. Клініко-патогенетичні особливості бальнеологічного лікування ішемічної хвороби серця із супутньою патологією органів травлення / К. І. Вагерич, М. О. Гайсак, Е. Т. Ясенчак // Матеріали ІІІ Національного конгресу фізіотерапевтів та курортологів «Медична реабілітація – сучасна система відновлення здоров'я», АР Крим, м. Ялта 2006 : додаток до журн. «Мед. реабілітація, курортологія, фізіотерапія». – 2006. – С. 207-208.

3. Використання мінеральних вод Закарпаття для реабілітації хворих на вірусні гепатити в реконвалесценції / І. А. Кравченко, К. І. Вагерич, С. М. Турияниця [та ін.] // Інфекц. хвороби. – 1995. – № 2. – С. 31-32.

4. Диференційоване питне використання мінеральних вод різних груп і типів при захворюваннях жовчовидільної системи, алергічних проявах / К. І. Вагерич, М. О. Гайсак, М. П. Лендьел [та ін.] // Мінеральні води Закарпаття. Питне лікувальне використання / під ред. : М. В. Лободи, Л. П. Киртич. – Ужгород : ІВА, 1997. – С. 70-83.

5. Застосування питного прийому природних мінеральних вод в комплексній детоксикаційній терапії при патології органів травлення / К. І. Вагерич, Н. А. Яковенко, О. П. Голубка [та ін.] // Матеріали XII науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні питання курортології, фізіотерапії та медичної реабілітації» : додаток до журн. «Вестн. физиотерапии и курортологии». – 2012. – № 3. – С. 27-28.

6. Значення сульфатів в лікувальній дії Шаянських мінеральних вод / К. І. Вагерич, М. О. Гайсак, М. П. Лендьел [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Медицина. – Вип. 6. – Ужгород, 1998. – С. 24-28.

7. Метаболічні порушення у хворих із поєднаною гастроурологічною патологією та ультразвуковий контроль за немедикаментозним їх лікуванням / О. Б. Ляхова, М. О. Гайсак, К. І. Вагерич [та ін.] // Збірник наукових праць співробітників КМАПО ім. П. Л. Шупика / гол. ред. Ю. В. Вороненко ; наук. ред. І. С. Зозуля ; відп. за вип. Р. І. Гош. – Вип. 10. – Кн. 3. – К. : КМАПО ім. П. Л. Шупика, 2001. – С. 264-268.

8. Обґрунтування доцільності ранньої корекції панкреатичної дисфункції у хворих з різним ступенем ризику цукрового діабету / К. І. Вагерич, Т. В. Чайковська, Н. А. Яковенко [та ін.] // Матеріали XV науково-практичної конференції «Проблеми і перспективи етапного відновного лікування», 10-11 верес. 2015 р., санаторій «Медобори» (м. Тернопіль) : дод. до журн. «Мед. реабілітація, куртологія, фізіотерапія». – 2015. – № 4. – С. 33-34.

9. Обґрунтування неінтенсивної бальнеологічної детоксикації при хронічній патології органів травлення / М. О. Гайсак, І. С. Лемко, К. І. Вагерич [та ін.] // Буковин. мед. вісн. – 2015. – Т. 19. – № 1 (73). – С. 30-33.

10. Основні принципи та методи використання лікувальних мінеральних вод / М. О. Гайсак, К. І. Вагерич, Т. В. Чайковська [та ін.] // Мінеральні води України / за ред. Е. О. Колесника, К. Д. Бабова. – К. : Вид-во Купріянова, 2005. – С. 189-221.

11. Особливості супутньої патології при псоріазі та їх вплив на перебіг основного захворювання / К. І. Вагерич, Н. В. Вантюх,

М.О. Гайсак [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Медицина. – Вип. 1 (43). – Ужгород, 2012. – С. 23-27.

12. Стан жовчовидільної системи у хворих на хронічний некам'яний холецистит, які зазнали дії іонізуючого випромінювання / М. М. Данилаш, М. О. Гайсак, К. І. Вагерич [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Медицина. – Вип. 9. – Ужгород, 1999. – С. 93-95.

* * *

13. Бальнеологічні курорти та мінеральні води країн Карпатського регіону : довідник / уклад. : І. С. Лемко, К. І. Вагерич [та ін.] ; за ред. Л. П. Киртич. – Ужгород, 2000. – 84 с.

14. Курортно-рекреаційні зони Закарпаття : довідник / уклад. : І. С. Лемко, Л. П. Киртич, К. І. Вагерич [та ін.] ; за ред. Л. П. Киртич. – Ужгород, 2000. – 235 с.

15. Курортно-рекреаційні зони Закарпаття : довідник / уклад. : І. С. Лемко, Л. П. Киртич, К. І. Вагерич [та ін.] ; за ред. Л. П. Киртич. – Вид. 2-е, доп. – Ужгород, 2000. – 235 с.

* * *

16. Висіцька, Таміла. Вагерич Катерина Іванівна (н. 6.01.1954) : [канд. мед. наук, ст. наук. співробітник] / Т. Висіцька // Висіцька, Таміла. Із плеяди науковців Закарпаття : біобібліогр. довід. – Ужгород : Ліра, 2005. – С. 150-153 : портр.

Січень: 21

ІВАН МИХАЙЛОВИЧ ГЕЦКО

90-річчя від дня народження
лікаря-терапевта, організатора
охорони здоров'я краю
(нар. 1934)

Гецко Іван Михайлович народився 21 січня 1934 року в с. Кушниця Іршавського району теперішньої Закарпатської області в селянській родині. Початкову школу закінчив у

рідному селі, до 1950 р. продовжив навчання в Іршаві, а коли в селі Довге відкрили середню школу – у ній закінчив середню освіту. У 1951 р. вступає на медичний факультет Ужгородського державного університету (УЖДУ). На 5-6 курсах підробляв медбратом у міській лікарні Ужгорода в терапевтичному відділенні. Після закінчення університету, в 1957 р., був направлений на посаду головного лікаря дільничної лікарні у с. Вовчанське Виноградівського району.

Молодий лікар намагався покращити роботу лікарні, 6 фельдшерсько-акушерських пунктів, 4 колгоспних родильних будинків, які входили до складу лікарської дільниці, проводив профілактично-лікувальні заходи по зниженню смертності, охороні матері і дитини. У зв'язку з реорганізацією сільських дільничних лікарень у 1962 р. лікарня була закрита. Іван Михайлович залучається до організації лікарської амбулаторії у сусідньому селі Петрово, де продовжує працювати до 1966 р. За його участі в амбулаторії відкриваються маніпуляційний і зубний кабінети, рентген-кабінет, фізкабінет, кабінет профілактичних щеплень, клінічна лабораторія, проводилась диспансерна робота, запроваджувалась робота стаціонарів. Проявивши відповідальність в роботі, ціленаправленість та організаторські здібності І. М. Гецько обласним відділом охорони здоров'я призначається головним лікарем Рахівської районної лікарні, де він працював над покращенням спеціалізованої допомоги – над організацією очного відділення на 15 ліжок, неврологічного на 25 ліжок, ЛОР відділення на 15 ліжок.

За цей період у Київському інституті удосконалення лікарів Іван Михайлович проходить курси спеціалізації дільничних лікарів по епідеміології (1960), терапії (1965), соціальній гігієні та організації охорони здоров'я (1968). 1970 р. призначений на посаду головного лікаря і лікаря-терапевта Ліксануправління м. Ужгород, а з 1976 р. – заступником головного лікаря Ужгорода по лікувальній роботі (Наказ № 6043-к від 26.11.1976 р.).

У медицину краю увійшов як прекрасний фахівець, відданий справі, якій присвятив життя, розбудовувач охорони здоров'я краю в 60-70 роках ХХ століття.

Наталія Вакула

Джерельні риписи:

1. Вакула, Наталія. Гецько Іван Михайлович / Н. Вакула // Вакула, Наталія. Медицина Закарпаття 1939–1985 роки. – Ужгород: ІВА, 2019. – С. 74-75.

2. Особова справа Івана Михайловича Гецько // Архів Департаменту охорони здоров'я Закарпатської обласної держадміністрації.

Січень: 28

ФРАНЦИСК ПАВЛОВИЧ ЕРФАН

65-річчя від дня народження художника-живописця,
директора Закарпатського обласного
художнього музею ім. Й. Бокшая
(нар. 1959)

Народився майбутній художник 28 січня 1959 року в Ужгороді. Він є внуком корифея закарпатського живопису Йосипа Бокшая. Навчався Франциск Павлович у Київській школі мистецтв (1974–1979). 1984 року закінчив Львівський інститут декоративно-прикладного мистецтва. Викладачі з фаху: Вітольд Монастирський, Іван Франк.

Після отримання вищої художньої освіти працює творчо і за фахом у галузі вітражної та декоративної склопластики, оформлює церковні будівлі поза межами України, виконує декоративні світильники для офіційних залів драмтеатру в Ужгороді та на замовлення приватних осіб.

З 1990 року – член Товариства угорських художників Закарпаття імені Імре Ревеса. У 2001 році заснував і очолив благодійний фонд імені Й. Бокшая.

У 2005 році став дійсним членом Угорської академії мистецтв.

З 2009 року – директор Закарпатського обласного художнього музею імені Йосипа Бокшая.

Працює в жанрах живописного портрета, пейзажу та натюрморту.

У своїй творчості Франциск Ерфан наслідує традиції крайової школи малярства, які набувають відчутних змін у авторській інтер-

претації теми, мотиву, сюжету. Мистецькі живописні візії автора адаптовані експресивною манерою до відчуття та тлумачення навколишнього світу. Душевна нота мистецької мелодії творів Ф. Ерфана звучить артистично. Живопис автора сповнений світлом та енергією любові.

Особливість індивідуального візуального лексичного вислову Франциска Ерфана – у динамічності, рухливості живописної картинної поверхні, що досягається емоційними впевненими і енергійними порухами пензля, використанням соковитого лункого багатозвуччя кольорів. Франциск Ерфан – талановитий автор численних живописних портретів сучасників. Створена ним галерея портретів представляє глядачеві індивідуальний, і разом з тим узагальнюючий світ творця. Художник пише портрети з натури, на пленері, в кілька етапів, допрацьовуючи їх в майстерні. Реалізм художньої манери додає творам правдивості пошуку, віднайдення та наступного відтворення людського складного світу.

Численні щорічні групові виставки – разом з колегами по Товариству імені Імре Ревеса, Національною спілкою художників Закарпаття (осінні вернісажі), персональні, присвячені життєвим датам автора (Ужгород 2019, Будапешт 2014) є солідним підтвердженням успіху художника. Понад тридцять років Франциск Ерфан та його твори викликають непідробний інтерес публіки, яка радо шукає зустрічі з самотнім та оригінальним мистецтвом митця. У ньому є місце ліриці та поезії натюрмортів, щирій любові до карпатських пейзажів та поваги і порозуміння із простою людиною, яка живе на Закарпатті і за межами. Учасник обласних, республіканських, міжнародних тематичних та групових виставок.

За час роботи Франциска Павловича на посаді директора відчутно поживавилась науково-дослідницька та видавнича робота – вийшло друком 5 монографічних досліджень, присвячених творчості провідних закарпатських художників: Ф. Ф. Манайла, А. А. Коцки, А. А. Борецького, Й. Й. Бокшая, започатковані і проводяться актуальні інформаційні форми музейної роботи, виготовлено двомовний (українською та англійською) етикетаж, відкрито додаткові експозиційні розділи. За його особистої ініціативи налагоджена співпраця у царинах виставкової роботи за програмою міжмузейного обміну виставками «Музей – гість», відповідно до якої фахівці Національного музею у Львові ім. Андрія Шептицького познайомили колег з творчістю репрезентантів львівської школи живопису, а працівники Закарпатського обласного художнього

музею ім. Й. Бокшая системно знайомлять колег з репрезентантами закарпатської школи живопису.

2013 року Франциск Ерфан – лауреат обласної премії імені Й. Бокшая та А. Ерделі за мистецький каталог «Ужгород та ужгородці в образотворчому мистецтві». Лейтмотивом цієї книги стала любов до рідного міста під Карпатами та його мешканців, до непрості історії краю та митців – художників, скульпторів, майстрів декоративно-ужиткового мистецтва, які оспівали та піднесли чарівний образ міста над Ужем.

У 2016 році побачило світ найповніше видання дослідження творчості уродженця Закарпаття, народного художника СРСР, члена-кореспондента Академії мистецтв СРСР Йосипа Йосиповича Бокшая (Видавництво «Карпати», упорядник Ф. Ерфан).

2019 – лауреат премії імені Імре Ревеса (Угорщина).

З 2023 року – член Національної спілки художників України.

Людмила Біксей

Джерельні приписи:

1. Ерфан, Ф. «Він до всього дійшов сам» : [про укр. худож. А. Криволапа] / Ф. Ерфан // Антиквар. – 2022. – № 45. – С. 54-58.

2. Ерфан, Ф. Закарпатська перлина для України : обл. худож. музей заслуговує на те, щоб мати таке наймення : [розмова з дир. музею / вів В. Зубач] / Ф. Ерфан // Новини Закарпаття. – 2015. – 14 лют. – С. 8.

3. Ерфан, Ф. Критичний стан культурної спадщини Карпатського регіону / Ф. Ерфан // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. – Вип. 11. – Ужгород : ІВА, 2011. – С. 270-275 : фот.

4. Ерфан, Ф. «Майже в усіх сакральних зображеннях Бокшая вихоплюємо риси когось із родичів» : [розмова з дир. худож. музею про свого дідуся Й. Бокшая / вела М. Нейметі] / Ф. Ерфан // Новини Закарпаття. – 2019. – 16 лют. – С. 11, 16 : фот.

5. Ерфан, Ф. «...Мій шлях у мистецтві розпочався з виставки дитячих малюнків у Будинку народної творчості...» : [розмова з митцем / вів В. Мишанич] / Ф. Ерфан // Культуролог. джерела. – 2019. – № 1. – С. 22-25 : фот.

* * *

6. Борецький, Адальберт. Адальберт Борецький. 1910–1990 : [кат. творів] / А. Борецький ; авт. ідеї Ф. Ерфан ; авт. вступ. ст., куратор та підбір творів вист. Г. Рижова ; фот. : К. Смутко, Ф. Ерфан. – Ужгород : Патент, [2011]. – 56 с. : кольор. іл.

7. Закарпатський обласний художній музей імені Йосипа Бокшая. 70 років : альбом / упоряд. Ф. П. Ерфан, Л. І. Біксей, О. В. Приходько [та ін.] ; за заг. ред. Ф. Ерфана. – Ужгород : Патент, 2016. – 224 с. : кольор. іл.

8. Золоті сторінки : укр. мистецтво другої половини ХХ ст. = Golden pages. Ukrainian art of the second half of the 20th century : присвячується 70-річчю відкриття експозиції худож. музею для громадськості : [альбом-каталог] / В. Манайло-Приходько, О. Біла, О. Мокрянин [та ін.] ; упоряд., вступ. слово Ф. П. Ерфана, вступ. ст. Л. І. Біксей. – Ужгород : Карпати, 2018. – 160 с. : іл. – Текст укр., англ. мовами.

9. Коцка, Андрій Андрійович. Андрій Коцка. Народний художник України. 1911–1987 : [кн. про життя та творчість нар. худож. України] / А. А. Коцка ; авт. ст. : Ф. Ерфан, О. Мясіщева, О. Приходько [та ін.] ; уклад. : Ф. Ерфан, О. Мясіщева, О. Приходько [та ін.] ; Закарпат. обл. худож. музей ім. Й. Бокшая. – Ужгород : Патент, 2011. – 256 с. : кольор. іл. – Бібліогр. : с. 11, 27.

10. Ужгород і ужгородці в образотворчому мистецтві : [альбом] / Закарпат. обл. худож. музей ім. Й. Бокшая ; авт. ідеї : Ф. Ерфан, І. Ключевський ; авт. вступ. ст. Л. І. Біксей ; післямова С. Федаки ; упоряд. О. Приходько. – Ужгород : Патент, 2011. – 192 с. : кольор. іл. – Бібліогр. : с. 183-186.

11. Федір Манайло: життя і творчість 1910–1978 : [альбом] / уклад. : Л. Біксей, Ф. Ерфан, В. Фолтін ; авт. ст. Л. Біксей, В. Фолтін, В. Манайло-Приходько. – Ужгород : Патент, 2010. – 200 с. : кольор. іл. – Бібліогр. : с. 191-192.

12. Ференц Семан : кат. вист. творів / Закарпат. обл. худож. музей ім. Й. Бокшая ; передм. : Ф. Ерфана, О. Приходько, Л. Біксей [та ін.]. – Ужгород : Патент, 2009. – 52 с. : кольор. іл. – Текст укр., угор. мовами.

* * *

13. Вакула, Наталія Степанівна. Ерфан Франциск Павлович (1959 р. н.) : живописець, худож. декорат.-приклад. мистецтва. Лауреат премії ім. І. Ревеса 2019 р. за вагом. внесок у розвиток закарпат. угор. культури / Н. С. Вакула, Людмила Іванівна Біксей // Вакула, Наталія Степанівна. Медицина в мистецькій спадщині Закарпаття / Н. С. Вакула, Людмила Іванівна Біксей. – Ужгород : ФОП Сабов А. М., 2022. – С. 86-92 : кольор. іл.

14. Ерфан Франциск Павлович : (мистецтвознавець) // Магія відданості рідній землі і світу : лауреати обл. мистец. премії

ім. Й. Бокшая та А. Ерделі 1995–2015 рр. / упоряд., післяслово Б. Кузьми ; вступ. слово В. Габорця. – Ужгород : Карпати, 2016. – С. 192-193 : портр., кольор. іл.

* * *

15. До 60-ліття Франциска Ерфана відкрили виставку його робіт : [у залах Закарпат. обл. худож. музею ім. Й. Бокшая] // Новини Закарпаття. – 2019. – 16 берез. – С. 3 : фот.

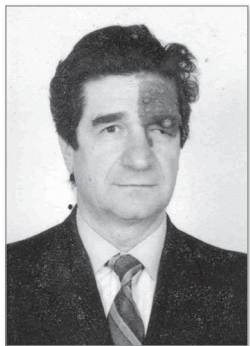
16. Зубач, Василь Васильович. Обласний художній музей робить виставки, береже фонди і реставрується : внук Й. Бокшая і дир. музею Ф. Ерфан про те, що є, і те, що буде / В. В. Зубач // Новини Закарпаття. – 2010. – 9 січ. – С. 15.

17. Ільницький, Василь. Дипломатія мистецтва : в Ужгороді будівлі Генконсульств сусід. країн стали виставк. залами : [персон. вист. митця Ф. Ерфана у Генконсульстві Словаччини та вист. худож. М. Мункачі у Генконсульстві Угорщини] / В. Ільницький // День. – 2021. – 4-5 черв. – С. 2 : фот.

Січень: 30

ВАСИЛЬ СТЕПАНОВИЧ ВУКСТИЧ

85-річчя від дня народження кандидата фізико-математичних наук, старшого наукового співробітника Інституту електронної фізики НАН України
(нар. 1939)

Василь Степанович Вукстич народився 30 січня 1939 року у м. Ужгороді Закарпатської області. З 1946 по 1956 рік навчався в ужгородській середній школі № 7, яку закінчив зі срібною медаллю.

У 1957 році вступив на фізичний факультет Ужгородського державного університету (УжДУ), який закінчив у 1962 році. У цьому ж році почав працювати на кафедрі оптики УжДУ, а у 1965 році вступив в аспірантуру при цій кафедрі. Протягом трьох

років під керівництвом професора І. П. Запісочного він займається дослідженням процесів збудження атомів при електронно-атомних зіткненнях. У 1962 році в Ужгороді була організована і проведена II Всесоюзна конференція з фізики електронних і атомних зіткнень. У її роботі брали участь відомі спеціалісти з атомної фізики. У бесідах професора І. П. Запісочного з відомими радянськими вченими, зокрема з Інституту атомної енергії ім. І. В. Курчатова, виникла ідея експериментів з дослідження процесів при зіткненнях повільних електронів з іонами. Такі дослідження були на той час дуже актуальними як для фізики плазми, керованого термоядерного синтезу, так і для астрофізики, космосу. Але для їх проведення потрібно було створити сучасну складну експериментальну базу, яка давала б можливість працювати в умовах надвисокого вакууму, отримувати стабільні у часі пучки різних іонів, виділяти слабкі сигнали від досліджуваних процесів на тлі фонових сигналів, що набагато переважають їх, та реєструвати ці сигнали. У 1966 році на кафедрі оптики була сконструйована мас-спектрометрична установка для дослідження процесів при зіткненнях електронів з іонами газоподібних елементів, яка отримала назву «Карпати», окремі вузли якої (джерело іонів, 180° магнітний сепаратор іонів, блоки живлення) були виготовлені в Інституті атомної енергії АН СРСР за сприяння академіка Л. А. Арцимовича. Допоки проводились роботи з виготовлення вузлів і блоків живлення в Москві, в Ужгороді підготовчу роботу для монтажу цієї установки професор І. П. Запісочний доручив своїм учням – молодим вченим, серед яких був і Василь Вукстич.

У 1968 році В. С. Вукстич закінчив аспірантуру і почав працювати на кафедрі квантової електроніки УжДУ, яка була створена у вересні 1968 року внаслідок поділу кафедри оптики на дві кафедри – квантової електроніки та оптики, спочатку на посаді асистента, а згодом старшого викладача. У 1972 році був обраний за конкурсом на посаду старшого наукового співробітника Проблемної науково-дослідної лабораторії фізики електронних зіткнень при кафедрі квантової електроніки УжДУ, в якій пропрацював до січня 1982 року. У 1975 році в Латвійському державному університеті ім. П. Стучки захистив кандидатську дисертацію зі спеціальності «01.04.05 – оптика» на тему «Збудження резонансних ліній іонів лужних елементів при електрон-атомних зіткненнях».

3 лютого 1982 року В. С. Вукстич працює на посаді старшого наукового співробітника в новоствореному Ужгородському від-

діленні Інституту ядерних досліджень АН УРСР, а з 1992 року – в Інституті електронної фізики НАН України, який був створений на базі цього відділення. Продовжуючи займатися дослідженнями процесів при взаємодії повільних електронів з атомами металів (у т. ч., які мають місце при збудженні глибоких електронних оболонок атомів), Василь Степанович суттєво розширив наукові напрями, зокрема, брав участь у дослідженнях з фотонної спектроскопії іонів при їх зіткненнях з моноенергетичними електронами контрольованої енергії, мас-спектрометрії складних органічних (у т. ч. біологічних) молекул. Завдяки такій його ролі характеру, як постійне пізнання чогось нового, він заглибився також і у царину програмування, внаслідок чого процедуру проведення декількох експериментальних установок інституту було автоматизовано на сучасній елементній базі.

Окрім виконання відомчих науково-дослідних робіт, В. С. Вукстич брав активну участь у дослідженнях за різними конкурсними науковими програмами, у т. ч. міжнародними. Був керівником міжнародного гранту Об'єднаного фонду уряду України та Міжнародного наукового фонду Дж. Сороса (1995 рік). У складі наукового колективу отримав міжнародні гранти INTAS (1996–1997 рр.) та CRDF (2001–2003 рр.), грант Національного фонду досліджень України (2020–2021 рр.).

Останнім часом В. С. Вукстич свою наукову діяльність присвятив вивченню процесів руйнування молекул біологічного призначення, зокрема, амінокислот, під дією іонізуючого випромінювання широкого спектру енергій, утворення їх фрагментів, відшукування геометричних і енергетичних параметрів вказаного процесу, встановлення механізмів розпаду молекул та оцінці ймовірностей розриву внутрішньо-молекулярних зв'язків з утворенням нових атомно-молекулярних сполук з використанням техніки пучків моноенергетичних електронів та молекул та з залученням сучасної методики мас-спектрометрії високого розділення. Варто зазначити, що дослідження процесів, які виникають при зіткненнях електронів різних енергій з молекулами, важливими з біологічної точки зору, стали в останні декілька десятиріч одним із основних напрямів сучасної фізичної, хімічної та біологічної науки. Вивчення вказаних процесів є надзвичайно важливим у сучасних галузях науки та техніки, оскільки це дозволяє отримувати вкрай важливу інформацію щодо дії іонізуючого випромінювання на живі об'єкти, яка, по суті, є згубною для клітин живих організмів.

Крім науки, у житті В. С. Вукстича була ще одна важлива справа його життя – спортивний туризм. Починаючи ще з шкільних років у команді ужгородської середньої школи № 7 займатись цим видом спорту, він продовжив його в університетські роки і далі – на все життя. Пройшов сотні кілометрів рідними Карпатами, покорив вершини Кавказу. За прожиті роки він був не тільки активним спортивним туристом, але й брав участь в організації чи суддівстві змагань, просто водив гірськими стежками своїх колег, близьких чи друзів, залишаючи в цьому спорті частку своєї енергії, творчості, організаторських здібностей. Для нього це стало частиною життя.

За багаторічну плідну працю, вагомі здобутки у науковій та науково-організаційній діяльності, значний особистий внесок у розвиток наукових досліджень В. С. Вукстич був нагороджений численними грамотами та відзнаками, зокрема, Почесною грамотою Закарпатської обласної державної адміністрації, Почесною грамотою Президії НАН України і ЦК профспілки працівників НАН України, Ювілейною почесною грамотою до сторіччя Національної академії наук України.

Має понад 180 друкованих праць.

Ганна Гомонай

Джерельні приписи:

1. Amino acid molecules fragmentation by low-energy electrons / A. V. Snegursky, J. Tamuliene, V. S. Vukstich [and others]. – New York : Nova Science Publishers. – 2014. – 111 p. – Текст англ. мовою.

2. High-energy electron impact influence on the amino acid fragmentation / J. Tamuliene, L. Romanova, V. Vukstich [and others] // Horizons in World Physics. V. 35. – Ed. A. Reimer. – New-York : Nova Science Publishers, 2021. – P. 1-92. – Текст англ. мовою.

3. Tryptophan Molecule Fragmentation in Collisions with Low-Energy Electrons in New Developments in Tryptophan Research / V. Snegursky, J. Tamuliene, V. S. Vukstich [and others]. – Chapter 5. Ed. V. Hayes. – New York : Nova Science Publishers, 2015. – P. 105-143. – Текст англ. мовою.

* * *

4. Вукстич, В. С. Дослідження ультрам'яких рентгенівських емісій при збудженні О-оболонки талію електронним ударом / В. С. Вукстич, О. І. Зацаринний, Ю. В. Жменяк // Наукові праці ІЕФ'96 / відп. ред. А. М. Завілопуло. – Ужгород, 1996. – С. 154-158.

5. Ионизация L-оболочки атомов бария электронным ударом // А. М. Соломон, В. С. Вукстич, Ю. В. Жменяк [и др.] // Укр. фіз. журн. – 1992. – Т. 37. – № 2. – С. 182-186. – Текст рос. мовою.
6. Іонізація молекул амінокислот тирозину та треоніну електронним ударом / В. С. Вукстич, Г. Г. Богачьов, О. В. Васильєва [та ін.] // Укр. фіз. журн. – 2022. – Т. 67. – № 7. – С. 473-484.
7. Оптичні функції збудження атомів Ca, Zn, Cd та Hg / М. М. Ердевді, О. Б. Шпеник, В. С. Вукстич [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Фізика. – Вип. 20. – Ужгород, 2007. – С. 92-100 + рис., табл.
8. Electron-impact fragmentation of leucine amino acid molecule / J. Tamulienė, L. Romanova, V. Vukstich [and others] // Current Topics in Peptide and Protein Research. – 2021. – V. 22. – P. 101-107. – Текст англ. мовою.
9. Electron-Impact-Induced Fragmentation of a Glutamine Molecule / A. V. Papp, V. S. Vukstich, L. G. Romanova [and others] // Tech. Phys. Lett. 2019. – V. 45. – № 10. – P. 1054-1058. – Текст англ. мовою.
10. Fragmentation of a valine molecule by electron impact / V. S. Vukstich, L. G. Romanova, I. G. Megela [and others] // Tech. Phys. Let. – 2017. – V. 43. – № 5. – P. 416-420. – Текст англ. мовою.
11. Fragmentation of threonine under low-energy electron impact / J. Tamulienė, L. G. Romanova, V. S. Vukstich [and others] // Eur. Phys. J. D. – 2021. – V. 75. – P. 1-6. – Текст англ. мовою.
12. Fragmentation of tyrosine by high-energy electron impact / J. Tamulienė, T. Kirova, V. Vukstich [and others] // The European Physical Journal D. – 2023. – V. 77. – № 1 (13 pp.). – Текст англ. мовою.
13. Fragmentation of tyrosine by low-energy electron impact / J. Tamulienė, L. G. Romanova, V. S. Vukstich [and others] // The European Physical Journal D. – 2021. – V. 75. – (7pp). – Текст англ. мовою.
14. High-Energy Ionizing Radiation Influence on the Fragmentation of Glutamine / J. Tamulienė, L. Romanova, V. Vukstich [and others] // European Physical Journal D. 2020. – V. 74. – № 13. – (5 pp.). – Текст англ. мовою.
15. The impact of low-energy ionizing radiation on glutamine / J. Tamulienė, L. Romanova, V. Vukstich [and others] // Intern. Journ. Mass Spectrom. 2019. – V. 444. – P. 116-185 (7 pp.). – Текст англ. мовою.
16. The influence of low-energy ionizing radiation on the amino acid molecule: Valine / J. Tamulienė, L. Romanova, V. Vukstich [and others] // Lith. Journ. of Physics. – 2018. – V. 58. – № 2. – P. 135-148. – Текст англ. мовою.

* * *

17. Вукстич Василь Степанович : [канд. фіз.-мат. наук] // 20 років Інституту електронної фізики Національної академії наук України (1992–2012) / уклад. А. М. Завілопуло. – Ужгород : ФОП Бре-за А. Е., 2012. – С. 68 : портр.

Лютий: 6

ОЛЕКСАНДР ІЛЛІЧ ГОМОНАЙ

65-річчя від дня народження кандидата фізико-математичних наук, старшого наукового співробітника Інституту електронної фізики НАН України (нар. 1959)

Олександр Ілліч Гомонай народився 6 лютого 1959 року в Ужгороді. Після закінчення ужгородської середньої школи № 3 в 1976 році вступив на фізичний факультет Ужгородського державного університету (УжДУ). У 1981 році О. І. Гомонай – випускник УжДУ з дипломом із відзнакою – розпочав працювати інженером на кафедрі квантової електроніки фізичного факультету цього університету. 3 5 січня 1982 року за направленням АН УРСР як молодий спеціаліст розпочав свій трудовий шлях в Ужгородському відділенні Інституту ядерних досліджень АН УРСР (УжВ ІЯД АН УРСР). У цьому ж році вступив на заочне відділення аспірантури при кафедрі квантової електроніки УжДУ (1982–1985 рр.).

Свій шлях науковця Олександр Гомонай розпочав ще студентом у науковій лабораторії з дослідження багатифотонної іонізації атомів металів у групі кандидата фізико-математичних наук, старшого наукового співробітника В. В. Сурана (нині – доктор фізико-математичних наук, професор ДВНЗ «УжНУ») під загальним керівництвом завідувача кафедрою квантової електроніки УжДУ, доктора фізико-математичних наук, професора І. П. Запісочного. Варто

зауважити, що на той час дослідження багатофотонної іонізації, тобто нелінійної взаємодії сильного когерентного лазерного випромінювання з атомами (а пізніше і з молекулами) – це був новий напрям експериментальних досліджень з атомної фізики. Результати таких досліджень актуальні для вирішення проблем термоядерного синтезу, лазерної хімії, розділення та вивчення властивостей ізотопів, вимірювання наднизьких концентрацій, спектроскопія високого розділення. Фундаментально важливою є розробка теоретичних уявлень про дуже складні механізми перебігу багатофотонних процесів. Саме в цій науковій групі УжДУ було вперше у світі отримано експериментальні дані з утворення двозарядних іонів при багатофотонній іонізації атомів металів лужно-земельних елементів (стронцію та барію), які надали поштовх до проведення аналогічних досліджень у різних міжнародних наукових групах.

Перші результати своїх досліджень студент 5-го курсу фізичного факультету Олександр Гомонай доповідав на Всесоюзній науковій студентській конференції «Студент і науково-технічний прогрес» у Новосибірську (1981 р.), а згодом, вже як інженер УжВ ІЯД АН УРСР – на семінарі Фізичного інституту АН СРСР (м. Москва), яким керував всесвітньовідомий вчений, доктор фізико-математичних наук М. Б. Делоне, який вперше експериментально спостерігав процес багатофотонної однократної іонізації атома ксенону.

Працюючи в УжВ ІЯД АН УРСР, О. І. Гомонай розробив та сконструював унікальну експериментальну установку на базі лазера на барвниках з переналаштовуваною довжиною хвилі для дослідження багатофотонної іонізації важких атомів металів, зокрема рідкісно-земельних елементів (ітербію та самарію). У подальшому продовжив свої дослідження в Інституті електронної фізики НАН України, створеному на базі УжВ ІЯД АН УРСР у 1991 році, в якому почав працювати на посаді старшого інженера та працює на посаді старшого наукового співробітника по теперішній час. О. І. Гомонай провів цикл систематичних досліджень три- та чотирифотонної іонізації атома ітербію, основні результати яких увійшли в його кандидатську дисертацію «Дослідження багатофотонної іонізації атомів ітербію», яку було успішно захищено в 1994 році. Пізніше разом зі своєю аспіранткою О. І. Плекан провів цикл систематичних досліджень резонансної трифотонної іонізації атома самарію. Одержані результати увійшли у кандидатську дисертацію «Резонансна трифотонна іонізація атома самарію», яку О. І. Плекан успішно захистила у 2004 році. Одним з його важливих досягнень була розробка мето-

дики одноколірної резонансно-іонізаційної спектроскопії збуджених парних станів атома самарію, з використанням якої було визначено енергії та повні кутові моменти понад 400 рівнів.

Складність інтерпретації резонансних максимумів спектрів трифотонної однократної іонізації рідкісно-земельного елементу атома самарію та ідентифікації його рівнів, що приймають участь у цьому процесі, обумовило розробку О. І. Гомонаєм, разом з співавтором, ефективного експериментально-теоретичного методу. Для цього був залучений метод матриці густини для дворівневої системи, як найбільш відповідний фізичній суті задачі. Повну ймовірність трифотонної іонізації розраховували за діагональними елементами матриці густини, які знаходили розв'язуючи систему диференціальних рівнянь. Це дозволило проаналізувати та пояснити резонансну структуру залежності виходу іонів від частоти лазерного випромінювання, виміряну при різних значеннях напруженості поля. У подальшому метод матриці густини для трирівневої системи було узагальнено для аналізу появи резонансних максимумів у процесі трифотонної іонізації з однофотонним резонансом між збудженими рівнями, нижній з яких є незаселений.

За останні роки коло наукових інтересів О. І. Гомоная розширилося на дослідження непружних процесів – пряме та каскадне збудження, іонізація зі збудженням, діелектронна рекомбінація – при зіткненнях повільних електронів з іонами важких металів, зокрема індію, талію, свинцю.

З 2018 року О. І. Гомонай є керівником Центру колективного користування приладами Інституту електронної фізики НАН України «Лазерний спектроскопічний комплекс», на якому виконуються експериментальні дослідження спектрально-люмінесцентних властивостей складних органічних та біологічних молекул (зокрема, молекул амінокислот). Ці дослідження є перспективними для використання у флуоресцентній мікроскопії біологічних об'єктів та лазерній терапії ракових клітин.

Крім відомчих бюджетних тем, О. І. Гомонай брав участь у виконанні конкурсних проєктів, зокрема, спільного міжнародного проєкту «Атомні та іонні спектри» Інституту електронної фізики НАН України та Інституту фізики твердого тіла Болгарської академії наук (2022 р.), проєктів Цільової програми наукових досліджень НАН України «Перспективні дослідження з фізики плазми, керованого термоядерного синтезу та плазмових технологій» (2017–2019 рр.) та Цільової програми наукових досліджень НАН

України «Фізика плазми і плазмова електроніка: фундаментальні дослідження та застосування» (2020–2022 рр.), а також наукового проекту з оборонної тематики (2022–2023 рр.).

За багатолітню плідну наукову діяльність О. І. Гомоная нагороджено Почесними грамотами Закарпатського фізичного товариства та управління освіти і науки Закарпатської обласної державної адміністрації, Ювілейною почесною грамотою НАН України, Почесною грамотою Президії НАН України і ЦК профспілки працівників НАН України.

О. І. Гомонай має понад 90 друкованих праць, які знайшли та знаходять добрий відгук у науковій міжнародній спільноті. Статті опубліковані у високореєтингових наукових фізичних журналах, що віднесені до провідних наукометричних міжнародних баз даних. Результати досліджень були представлені також на багатьох наукових міжнародних конференціях, зокрема CEPAS, EGAS, ECAMP, ESCAMPIG, ICPEAC.

Євген Ремета

Джерельні приписи:

1. Гомонай, О. І. Дослідження багатофотонної іонізації атомів ітербію : автореф. дис... канд. фіз.-мат. наук / О. І. Гомонай. – Ужгород. – 1994. – 16 с.

* * *

2. Гомонай, О. І. Прояв двофотонних резонансів при трифотонній іонізації атома самарію / О. І. Гомонай, О. О. Плекан // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Фізика. – Вип. 14. – Ужгород, 2003. – С. 52-56.

3. Гомонай, О. І. Резонансно-іонізаційна лазерна спектроскопія парних зв'язаних станів атома самарію / О. І. Гомонай, О. О. Плекан // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Фізика. – Вип. 19. – Ужгород, 2006. – С. 142-148.

4. Гомонай, О. І. Розширення можливостей одноколірної трифотонної резонансної спектроскопії високозбуджених парних станів атома самарію / О. І. Гомонай // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Фізика. – Вип. 34. – Ужгород, 2013. – С. 167-172. + табл., рис.

5. Гомонай, О. І. Трифотонна резонансна спектроскопія високозбуджених парних станів атома самарію / О. І. Гомонай // Новітні напрямки в атомній фізиці та спектроскопії : (до 90-річчя від дня народж. проф. І. П. Запісочного і 20-річчя створення ІЕФ НАН

України): програма і тези доп. міжнар. конф. (20-22 верес. 2012 р.) / уклад. А. М. Завілопуло ; відп. за вип. З. З. Торич. – Ужгород : ФОП Брежа А. Е., 2012. – С. 43.

* * *

6. Гомонай, А. И. Исследование высоковозбужденных состояний атома самария / А. И. Гомонай, Е. Ю. Ремета // Оптика и спектроскопия. – 2012. – Т. 112. – № 1. – С.17-26. – Текст рос. мовою.

7. Гомонай, А. И. Обнаружение высокой эффективности комбинационного рассеяния при трехфотонной ионизации атома самария / А. И. Гомонай // Письма в Журн. техн. физ. – 1997. – Т. 86. – № 2. – С. 95-97. – Текст рос. мовою.

8. Гомонай, А. И. Особенности четырехфотонной ионизации атома иттербия излучением перестраиваемого лазера в диапазоне 594-617 нм / А. И. Гомонай, И. П. Запесочный // Оптика и спектроскопия. – 1993. – Т. 75. – № 5. – С. 963-965. – Текст рос. мовою.

9. Гомонай, А. И. Резонансная трехфотонная ионизация атома самария лазерным излучением частотой 17200-17900 см⁻¹ / А. И. Гомонай, А. И. Куделич // Оптика и спектроскопия. – 2002. – Т. 93. – № 2. – С. 212-221. – Текст рос. мовою.

10. Гомонай, А. И. Резонансное возбуждение связанных и автоионизационных состояний атома иттербия в процессе трехфотонной ионизации / А. И. Гомонай, И. П. Запесочный // Письма в Журн. техн. физ. – 1993. – Т. 57. – № 12. – С. 765-768. – Текст рос. мовою.

11. Гомонай, А. И. Трехфотонная ионизация атома иттербия / А. И. Гомонай // Оптика и спектроскопия. – 1999. – Т. 86. – № 1. – С. 28-32. – Текст рос. мовою.

12. Гомонай, А. И. Экспериментальное наблюдение двухфотонных резонансов при трехфотонной ионизации атома иттербия / А. И. Гомонай // Письма в Журн. техн. физ. – 1993. – Т. 19. – № 11. – С. 12-14. – Текст рос. мовою.

13. Гомонай, А. И. Эффект подавления промежуточного двухфотонного резонанса при трехфотонной ионизации / А. И. Гомонай // Письма в Журн. техн. физ. – 1995. – Т. 21. – № 13. – С. 15-18. – Текст рос. мовою.

14. Гомонай, О. І. Збудження автоіонізаційних станів при нелінійній фотоіонізації атома ітербію / О. І. Гомонай // Укр. фіз. журн. – 1994. – Т. 39. – № 3. – С. 294-295.

15. Гомонай, О. І. Радіаційний розпад автоіонізаційних станів у процесі трифотонної фотонізації атома ітербію / О. І. Гомонай // Укр. фіз. журн. – 1997. – Т. 42. – № 1. – С. 23-27.

16. Electron impact excitation of the Tl^+ ion: resonance and cascade transitions / V. Roman, A. I. Gomoni, L. Sharma [and others] // J. Phys. B: At. Mol. Opt. Phys. – 2022. – V. 55. – P. 165-203 (6 pp). – Текст англ. мовою.

17. Excitation of the $6d^2D \rightarrow 6p^{2P^o}$ Radiative Transitions in the Pb^+ Ion by Electron Impact / V. Roman, A. I. Gomoni, S. Kucas [and others] // Atoms. – 2021. – V. 9 (4). – P. 102 (8 pp). – Текст англ. мовою.

18. Gomoni, A. I. Three-Photon Ionization with One-Photon Resonance between Excited Levels / A. I. Gomoni, E. Remeta, A. N. Gomoni // Atoms. – 2021. – V. 9 (3). – P. 68 (13 pp). – Текст англ. мовою.

19. Gomoni, A. I. Three-Photon Resonance Ionization Spectroscopy of Excited Even-Parity States of the Samarium Atom / A. I. Gomoni, A. N. Gomoni // Ukrainian Journal of Physics. – 2018. – V. 63. – P. 1050–1056. – Текст англ. мовою.

20. Gomoni, A. N. Electron-Impact Excitation of the $\lambda 190.8$ nm and $\lambda 179.9$ nm Intercombination Lines in the Tl^+ Ion / A. N. Gomoni, V. Roman, A. I. Gomoni [and others] // Atoms. – 2022. – V.10 (4). – P. 136 (12 pp). – Текст англ. мовою.

* * *

21. Гомоні Олександр Ілліч : [ст. наук. співробітник від. квант. електроніки, канд. фіз.-мат. наук] // 20 років Інституту електронної фізики Національної академії наук України (1992–2012) / уклад. А. М. Завілопуло. – Ужгород : ФОП Брежа А. Е., 2012. – С. 70 : портр.

Лютий: 7

ГЕОРГІЙ МИХАЙЛОВИЧ УЛІГАНЕЦЬ

100-річчя від дня народження лікаря-хірурга, організатора охорони здоров'я
(нар. 1924)

Георгій Михайлович Уліганець народився 7 лютого 1924 року в с. Солочин (тепер Свалявського р-ну Закарпатської

області) в родині сільського старости – Михайла Васильовича Уліганця (1889–1971).

У рідному селі закінчив початкову народну школу, а потім – Мукачівську російську гімназію ім. О. С. Пушкіна (1935–1943). У 1943 р. з відмінним атестатом поїхав до Угорщини і подав документи до Дебреценського університету, де його зарахували на математичний факультет. Через два тижні навчання Георгій Михайлович переводиться на медичний факультет. Проте йому вдалося провчитися лише один семестр: у 1944 р., після введення німецьких військ на територію Угорщини, навчання було припинено. Г. М. Уліганець повернувся додому, але вдома угорська влада мобілізує його до трудового табору у північній Трансільванії, де працював з липня по вересень 1944 р. З наближенням фронту табори були розформовані, а ув'язнені розпущені по домівках.

З грудня 1944 р. по квітень 1945 р. Г. М. Уліганець працює заступником начальника карного розшуку в Мукачеві. Як працівник міліції забезпечував порядок на доленосному для краю Першому з'їзді народних комітетів Закарпатської України – 26 листопада 1944 р. З квітня по липень 1945 р. працював завідувачем відділу агітації і пропаганди при окружкомі КП Закарпатської України, а потім до вересня 1945 р. – інструктором і завідувачем військово-фізкультурного відділу окружкому компартії.

1945 р. Г. М. Уліганець складає вступні іспити на медичний факультет Ужгородського державного університету, який закінчує у 1952 р., ставши одним із перших випускників медфаку УЖДУ. Слід зазначити, що Георгій Михайлович першим із соловинців здобув вищу медичну освіту. Комісією з розподілу випускників був направлений до Станіслава (нині Івано-Франківськ). Близько двох років працював інспектором в апараті Станіславського здоров'ї відділу. А згодом – заступником головного лікаря обласної лікарні з поліклінічної частини і хірургом за сумісництвом.

Восени 1954 р. Г. М. Уліганець, відпрацювавши за направленням, переїхав до Ужгорода. Влаштувався на роботу лікарем в Облпрофраду, а через рік був призначений заступником головного лікаря з поліклінічної роботи обласної клінічної лікарні (ОКЛ), з листопада 1959 р. – заступником з медичної частини. Після звільнення у грудні 1959 р. головного лікаря С. Луценка, стає виконувачем обов'язків головного лікаря. Виконує ці обов'язки упродовж

4 місяців – до призначення головним лікарем ОКЛ Г. Д. Скринні-ка, після того повертається на попередню посаду – заступника з медичної частини. Наказом № 273-а від 30.06.1960 р. Георгій Михайлович був призначений головним лікарем Ужгородської центральної міської клінічної лікарні. З 1965 р. – переведений на посаду заступника. Усі роки адміністративної роботи Г. М. Уліганець поєднував з роботою хірурга. У 1969–1972 рр. був у закордонному відрядженні в Алжирі, де виконував місію лікаря-хірурга, очолював хірургічну службу госпіталю.

Маючи великий вітчизняний і зарубіжний досвід з організації охорони здоров'я, у 1974 р. Г. М. Уліганцю пропонують посаду головного хірурга в обласному Управлінні охорони здоров'я, де він відкрився як талановитий організатор, стратег розвитку хірургії на Закарпатті: через профілізацію і перепрофілізацію хірургічних ліжок, проводив курс на розвиток спеціалізованої хірургічної допомоги в області.

Вийшовши на пенсію в 1987 р., Георгій Михайлович ще десять років працював в ОКЛ хірургом у хірургічному відділенні № 1, передаючи свій багаторічний досвід молодим хірургам та в санавіації. Після цього, до кінцевого звільнення у 2003 р., працював на посаді лікаря-статиста – опікувався відділеннями хірургічного профілю. Г. М. Уліганець перевіряв відділення, складав скрупульозний аналіз недоліків і порушень, які розбирались на лікарських нарадах, писав службові записки, наполегливо добиваючись дотримання вимог нормативних документів. За багаторічну плідну працю був нагороджений значком «Відмінник охорони здоров'я» та медаллю «За трудову доблесть».

Наталія Вакула

Джерельні приписи:

1. Уліганець, Г. Волонтерський рух / Г. Уліганець // Мед. вісн. – 2004. – № 3 (берез.).

2. Уліганец, Ю. М. Дывертикулы желудочно-кишечного тракта и их значение в хирургической практике / Ю. М. Улиганец // Наукові записки / МВО–СРСР, Ужгород. держ. ун-т. – Т. 5: збірник студентських наукових робіт. Вип. 2 / редкол. К. К. Фасулаті, В. Ф. Алтайська, Н. І. Бут [та ін.]. – Ужгород : Обл. кн.-журн. вид-во, 1952. – С. 73-76. – Текст рос. мовою.

3. Уліганець, Г. З нового року змінено нарахування пенсій / Г. Уліганець // Мед. вісн. – 2003. – № 12 (груд.).

4. Улиганець, Г. Спонсори, відгукніться допомогою ветеранам війни і праці! : [звернення голови ради секції медиків] / Г. Улиганець // Срібна Земля. – 2002. – 30 листоп. – С. 10.

5. Улиганець, Г. «Я у медицині заблудився» : [розмова з лікарем / вела Н. Лях] / Г. Улиганець // Мед. вісн. – 2002. – № 2.

6. Уліганець, Г. Ветерани-медики потребують чуйного ставлення і допомоги. Лікарю, вилікуйся сам! / Г. Уліганець // Мед. вісн. – 2002. – № 11.

* * *

7. Вакула, Наталія. Уліганець Георгій Михайлович / Н. Вакула // Вакула, Наталія. Медицина Закарпаття 1939–1985 роки. – Ужгород : ІВА, 2019. – С. 139-140.

8. Особова справа : [Г. М. Улиганця] // Архів Департаменту охорони здоров'я Закарпатської обласної держадміністрації.

9. Турак, Й. Ветерану хірургії Закарпаття Георгію Улиганцю – 90 / Й. Турак // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Медицина. – Вип. 1 (49). – Ужгород, 2014. – С. 251-257.

Лютий: 24

АНДРІЙ АНДРІЙОВИЧ ГАВАШІ

85-річчя від дня народження футболіста,
голкіпера київського «Динамо»
(нар. 1939)

Приємно читати про нашого знаного земляка таке: «Андрій Гаваші – яскрава комета з першої «золотої» плеяди» київського «Динамо». Саме такий заголовок мав один із матеріалів, що був розміщений на сайті пресслужби ФК «Динамо» Київ: «Із першої динамівської «золотої» плеяди один гравець найменше був обласканий нагородами та призами. Це, звичайно, воротар Андрій Гаваші. Він не отримав золотої медалі в 1961 році, бо вже пішов із «Динамо» ще роком раніше.

Але й срібної медалі в 1960 році теж не отримав, бо не провів потрібної кількості матчів, формально необхідної для отримання такої нагороди. Ніхто не повірить, але з цієї ж причини Гаваші не працював на мрію молоді того часу за образним висловлюванням поета Євгена Євтушенка – «заповітний значок «Майстер спорту». І, тим не менш, він промайнув яскравою кометою в історії «Динамо».

Андрій Гаваші – один із кращих голкіперів вітчизняного футболу, котрий свого часу був дублером самого володаря «Золотого м'яча» Льва Яшина. Мало того, виступаючи за нікому не відомий ужгородський «Спартак», Андрій Андрійович та Василь Турянчик у 1949 році були в офіційному списку «Збірна СРСР з футболу», який затвердила Федерація футболу СРСР і через ТАРС передала в усі ЗМІ союзних республік.

А. Гаваші – унікальна постать у вітчизняному футболі, адже він був не лише одним із кращих воротарів, але прославився ще й бомбардирськими якостями. Скажімо, в футбольному сезоні 1961 року, граючи головним голкіпером ужгородської «Верховини», він 9 матчів провів на полі і забив 6 голів (коефіцієнт забивання – 0,66). А в останньому поєдинку оформив ще й хет-трик. До речі, ці 6 голів зробили з голкіпера Гаваші кращого бомбардира «верховинців» у цьому ж сезоні.

Пам'ятаю, ще в середині 1960-х років як з нетерпінням чекав футбольного дійства у рідному селі Кам'янське, що на Іршавщині. Ворота місцевої команди захищав високий, стрункий і гарний статурою Гичка, на жаль, ім'я призабув. І коли він зловить «важкий» м'яч, то уболівальники вигукували: «ловить, як Гаваші», «парирує, як Яшин». Тоді я і гадки не мав, що колись доля зведе мене так близько з цією напрочуд комунікабельною і приємною людиною.

Є люди з котрими ти шукаєш зустрічі, з якими приємно поспілкуватися, які згодом стають душею колективу. Бути справжньою і з великої літери Людиною напрочуд важко. Не випадково кубинський поет і філософ Хосе Гуліган Марті свого часу сказав: «Найважча професія – бути справжньою Людиною».

Андрій Гаваші народився 24 лютого 1939 року в Ужгороді. 14-річним юнаком уже грав за місцевий ФК «Спартак-2», який у той період виступав у чемпіонаті Закарпаття.

У 1956 році одягнув футболку «основи» цієї команди (головний тренер – змс СРСР М. М. Михалина).

Найщасливішими в кар'єрі футболіста, звичайно, були два футбольні сезони (1959–1960 рр.), які А. Гаваші провів зі своїми земля-

ками Й. Сабо та В. Турянчиком у столичному «Динамо». Він також був у складі першої та другої збірних команд колишнього Союзу. Особливо стрункому воротареві вдавалося гра на виходах, де він був господарем повітряних дуелей, діяв ефектно й ефективно. У лютому 1959 році, перед початком нового циклу підготовки збірної СРСР до олімпійських ігор, Андрія Гаваші був у списку кандидатів до головної команди країни. А в травні закарпатець у складі збірної під умовною назвою «А» разом із Шустиковим, Метревелі, Багричем та іншими партнерами провів матч із командою «Б», де теж виступали не менш відомі майстри. На той час у країні було чимало хороших воротарів, тож пробитися до «основи» збірної шансів мали небагато. До того ж, футболка під № 1 майже «бронювалася» за Л. Яшиним.

Лише раз Андрію Андрійовичу пощастило бути дублером московського динамівця – це сталося 1960 року в матчі СРСР – Чехословаччина.

У вересні 1960 року не без допомоги батьків А. Гаваші повернувся в місто над Ужем, аби завершити навчання в УжДУ на фізичному факультеті.

А ось якої думки про свого колегу був свого часу славнозвісний воротар київського «Динамо», змс СРСР О. Макаров: «Тим, хто спостерігав дебют Андрія Гаваші в нашій команді, не міг не сподобатися молодий воротар динамівців. Нас було троє – я, Андрій та ще більш молодий Анатолій Проскурняков. З цієї трійки Гаваші віддавали явну перевагу. Я вже був «дідком», Проскурняков – зеленим новачком. А Гаваші навіть виступав за другу збірну СРСР. Зовні він взагалі неперевершений. Високий, стрункий, як тополя, красивий, скромний і напрочуд привітний. Реакція? Ну що ж, вона в нього в порядку. Сміливість? Так, він не боягуз. Досвід? Участь у збірній говорить сама за себе. Не дарма ж він став одним з найкращих воротарів країни! До того ж Гаваші відмінний учень, відмінний студент, майбутній фізик. Одне слово – цінне придбання для команди. І все ж він пішов від нас швидше, ніж варто було б. Промайнув, як яскрава зірка, і зник».

Закінчивши університет в 1964 році, А. Гаваші паралельно виступав за ужгородську команду майстрів. Після завершення футбольної кар'єри він працював декілька років за фахом, спочатку головним інженером сокового заводу в Перечині, а відтак обіймав посади інженера-конструктора на різних підприємствах Закарпаття. Безперечно, виступав за ті команди, де працював. Забивав голи. А коли пробивали пенальті у ворота «своїх» Андрій Андрі-

йович ставав у «брамку». Тільки у 49 років, як мовиться, повісив бутси на гвіздок.

А. Гаваші 12 літ (1995–2007 рр.) очолював Федерацію футболу Закарпаття. Крім того, він довгі роки був членом виконкому Федерації футболу України, заступником голови ради регіонів, делегатом ФФУ.

А взимку його улюблене місце – це найпопулярніша гірськолижна база на Закарпатті «Щербин», що на Великоберезнянщині. Він не лише був класним гірськолижником, але й хорошим інженером із наладки тамтешніх бугельних підйомників. Літом же Андрія Андрійовича можна часто було побачити на тенісних кортах, а взимку – у СК «Юність». Він і тут навіть молодим міг дати фору. Але це було 15 років тому. Роки таки беруть своє.

Ще п'ять років тому Андрій Андрійович працював у Федерації футболу Закарпаття. Він кожен день приходив на роботу. Для нього як знаного фахівця вона завжди знаходилася. Такий у нього характер...

Більше 10 років в Ужгороді та Перечині проводиться один з наймасштабніший в Україні міжнародний дитячо-юнацький турнір на честь А. Гаваші, котрий щороку збирає до 60 команд з Німеччини, Угорщини, Словаччини, Чехії, Румунії, Польщі, Чехії, Прибалтики, Києва, Донецька, Одеси, Харкова, Львова, Івано-Франківська, Рівного, Луцька, Чернівців, районів Закарпаття тощо.

Автор матеріалу чи не кожен другий-третій день спілкується з Андрієм Андрійовичем, а у 2019 році написав і видав брошуру про Людину з великої літери. До речі, дружина Андрія Андрійовича – Елеонора Василівна, яка 33 роки працювала завідуючою акушерсько-гінекологічним відділенням райлікарні (допомогла побачити світ 15 620 новонародженим), як і чоловік, теж почесний громадянин м. Перечин.

Василь Гаджега

Джерельні приписи:

1. Гаваші, А. «Футбол став іншим і ми мусимо йти в ногу з часом»: [розмову з колиш. гравцем кіїв. «Динамо» та збірної СРСР / вів І. Кузьма] / А. Гаваші // РІО. – 2009. – 28 лют. – С. 19.

2. Гаваші, А. «Я прийшов до «Спартак» 1956 року...»: [про Е. І. Кеслера] / А. Гаваші // Тарасюк, Володимир. Із футбольного грона Закарпаття: Ернест Кеслер / В. Тарасюк. – Ужгород, 2019. – С. 12.

* * *

3. Гаджега, В. «А. А. Гаваші – 80. 6-ий міжнародний дитячо-юнацький турнір на честь А. Гаваші (Ужгород, серпень–2019)». – Ужгород : Патент, 2019. – 40 с.

4. Гаджега, Василь. Гаваші Андрій Андрійович : [про футболіста] / В. М. Гаджега // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття / наук. ред О. Д. Довганич ; редкол. : В. В. Бедь, М. М. Ганич, О. Д. Довганич [та ін.]. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 77 : портр.

5. Гаджега, Василь. Легенда закарпатського футболу : Капітан «Говерли» / В. Гаджега, Мирослав Лозюк. – Ужгород, 2014. – 106 с.

Зі змісту : [згадка про А. Гаваші]. – С. 16, 17, 59, 73 : фот. кольор.

6. Гаджега, Василь. Легенда закарпатського футболу : Олександр Філіп / В. Гаджега. – Ужгород, 2019. – 112 с.

Зі змісту : [згадка про А. Гаваші]. – С. 50, 92, 108 : фот. кольор.

7. Нариси з історії західноукраїнського футболу / В. В. Соломонко, О. В. Соломонко, М. В. Молнар [та ін.]. – Ужгород : Гражда, 2003. – 146 с.

Зі змісту : [згадка про А. Гаваші]. – С. 58, 63.

8. Тарасюк, Володимир. Із футбольного грона Закарпаття : Ернест Кеслер / В. Тарасюк. – Ужгород, 2019. – 36 с.

Зі змісту : [згадка про А. Гаваші]. – С. 24 : фот.

9. Тарасюк, Володимир. Розвиток спорту на Закарпатті в незалежній Україні (1991–2011) / В. Тарасюк. – Ужгород : Вид-во ФОП Брежа А. Е., 2011. – 260 с.

Зі змісту : [згадка про А. Гаваші]. – С. 36, 39.

10. Федак, В. Закарпаття у спортивному вимірі / В. Федак. – Ужгород : Карпати, 1994. – 148 с.

Зі змісту : [згадка про А. Гаваші]. – С. 57.

* * *

11. Андрія Гаваші вшанували на Закарпатті : [відомий закарпат. голкіпер, футбол. діяч] // Карпат. об'єктив. – 2014. – 28 серп. – С. 13.

12. Арданік, Михайло. Андрій Гаваші – футболіст, виробник та винахідник : [до 78-ї річниці колиш. голови федерації футболу краю] / М. Арданік // Новини Закарпаття. – 2017. – 4 берез. – С. 12 : фот. кольор.

13. II Міжнародний турнір на честь легендарного голкіпера пройде на майданчиках краю : [змагання на честь А. Гаваші] // Карпат. об'єктив. – 2015. – 20 серп. – С. 13 : фот.

14. Турнір на честь А. Гаваші: історія зустрічей : [про перший Міжнар. юнац. футбол. турнір] // Новини Закарпаття. – 2018. – 17 лип. – С. 3.

* * *

15. Гаваші Андрій Андрійович [Електронний ресурс] : матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32tyw>. – Назва з екрана.

16. Гаваші Андрій Андрійович – 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32tzU>. – Назва з екрана.

17. Стали відомі імена ТОП-100 кращих закарпатських вихованців школи футболу [Електронний ресурс] : [у т. ч. про А. Гаваші]. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32NqW>. – Назва з екрана.

Березень: 6

ГАННА ВАСИЛІВНА ЛОГОЙДА

80-річчя від дня народження ветерана Ужгородського національного університету, відмінника освіти України
(нар. 1944)

Наше знайомство з цією напрочуд інтелігентною жінкою, яка знає все про колектив Ужгородського національного університету, милим співбесідником, люблячою мамою Ганною Василівною Логойдою триває понад три десятки років. І за ці роки нам завжди є про що спілкуватися, особливо про історичний факультет, долю окремих випускників тощо. Прийдешній ювілей колеги спонукав нас до написання цієї статті, де спробуємо згадати значні здобутки Ганни Василівни.

Вона народилася 6 березня 1944 року у мальовничому гірському селі Негровець (в радянські часи Міжгірського, тепер Хустського району Закарпатської області) в родині Марії Миколаївни та Василя Васильовича Рошинців. Вона дуже любила вчитися (про таких кажуть «спрагла знань»), бо освіта давала забезпечене майбутнє. У 1961 році закінчила Колочавську середню школу, в якій залишилась працювати на посаді старшої піонервожатої. Через рік стала студенткою-заочницею філологіч-

ного факультету УжДУ, де вивчала українську мову та літературу. З березня 1964 року працювала на різних посадах в Ужгородському університеті, а саме: два роки була секретарем об'єднаного профкому університету, згодом трудилася секретарем деканату історичного факультету (1966–1968). Після чого була на такий же посаді в науковій частині УжДУ. В лютому 1974 року повернулася на історичний факультет, де зайняла посаду старшого лаборанта кафедри історії СРСР. Наприкінці серпня 1986 року вона почала працювати в студентському відділі, де була методистом (1986–1990), старшим методистом (1990–1994), заступником начальника (1994) та начальником (1994–2022). Трудовий стаж колеги складає 61 рік. Таким доробком може похвалитися далеко не кожний.

Зразу відмітимо, що Ганна Василівна завжди ставилася до обов'язків дуже серйозно. Працюючи в об'єднаному профкомі УжДУ чи історичному факультеті, у неї завжди був порядок у документації. Будучи секретарем профкому, вона вчасно писала протоколи засідань, готувала документи на засідання Вченої ради, нагадувала керівництву про необхідність виділення путівки для санаторно-курортного лікування, відзначення окремих працівників тощо. Те ж саме треба сказати і про її роботу в деканаті історичного факультету. Вона була причетною до складання плану роботи, проведення різних свят тощо.

Під час роботи на посаді старшого лаборанта кафедри історії СРСР почасово працювала старшим викладачем цієї ж кафедри (1977–1983). Зрозуміло, що найбільшу увагу приділяла роботі зі студентами: давала необхідну інформацію про наявність наукової літератури, тримала в полі зору наочні посібники, проводила заняття. Студенти знали, що до Ганни Василівни можна звернутися з будь-яким питанням і обов'язково одержати необхідну допомогу: словом або ділом. Вона тримала кафедральну документацію завжди в порядку. Одним словом, свої службові обов'язки виконувала на відмінно.

Г. В. Логойда брала активну участь і в дослідницькій роботі: виступала на наукових конференціях, друкувала статті чи повідомлення у фахових виданнях тощо. Як правило, ці наукові пошуки були направлені на розкриття такої важливої наукової проблеми, як розвиток культури краю у дев'ятій п'ятирічці (1971–1975). Маємо на увазі розвиток освіти та науки, бібліотечної справи, художньої самодіяльності, удосконалення культурного співробітництва із прикордонними територіями сусідніх держав тощо. На

жаль, колега не завершила цю роботу, тобто не захистила кандидатську дисертацію.

Ганна Василівна трудилася 36 років у студентському відділі Ужгородського університету. Тисячі студентів пройшли через її «руки», починаючи від того, коли абітурієнти ставали студентами і до закінчення вишу або відрахування із нього. Бо студентський відділ веде особові справи кожного студента починаючи від того, що організовує видачу студентських квитків, підготовки наказів про перевід студентів, надання академічних відпусток, про поновленні на навчання, допуск до складання академрізниць тощо. Крім того, студентський відділ (тут, передусім, маємо на увазі Г. Логойду) готує відповідь на запити правоохоронних органів, навчальних закладів та інших установ, що передбачено чинним законодавством. Згаданий відділ та його керівник регулярно уточнюють з факультетами та інститутами відповідно до наказів по університету списки студентів. І, звичайно, вносять ці дані в єдину державну електронну базу даних з питань освіти (ЄДЕБО).

Г. Логойда здійснювала організаційний та методичний супровід підготовки та видачі документів про вищу освіту. До речі, колись колега розповідала автору статті, як поїхала у галузеве Міністерство з даними про випускників УжНУ. І під час розмови з його представником вона чітко відповідала на усі його запитання. Той був приємно вражений, що вся інформація у неї в голові. Бо колега була на своєму місці, досконало знала стан справ у своєму відділі і неодноразово це демонструвала.

Під час вручення дипломів про закінчення вишу декан вручає й інші документи із особової студентської справи. І усе це готує студентський відділ під керівництвом свого очільника.

Не можемо оминути увагою таку грань діяльності Ганни Василівни, як підготовка і передача особових справ студентів, що закінчили університет для постійного зберігання в архів університету. Ми неодноразово були свідками передачі цих документів в архівну установу, що знаходиться на вулиці Університетській, 14. До речі, тут справи надійно зберігаються, їм не загрожує затоплення тощо.

Висновок такий: Ганна Логойда назавжди вписала своє ім'я в літопис студентського відділу (та й університету). Хто буде досліджувати роботу даного підрозділу УжНУ, той відзначить високі організаторські здібності його керівника. І буде абсолютно правий.

Ганна Василівна не тільки встигала добросовісно виконувати свої службові обов'язки, але й була коханою дружиною, люблячою

мамою та турботливою бабусею. Її чоловік, Василь Миколайович Логойда (на жаль, уже покійний), був старшим викладачем кафедри філософії УжНУ. Вони дали життя і виховали чудових дітей – доньку Людмилу та сина Василя. Перша стала медиком, зараз працює за фахом в Ужгородській міській лікарні. Другий – закінчив історичний факультет УжНУ, працює в митній службі. Вони створили сім'ю. Діти подарували безцінний скарб – онуків, якими не може натішитися наша ювілярка.

Багаторічна і сумлінна праця нашої колеги була помічена і частково відзначена. Г. В. Логойді було присвоєно звання «Відмінник освіти України» (2004). Вона була відзначена Почесною грамотою Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти України (1995). У квітні 1984 року Закарпатська обласна рада народних депутатів від імені Президії Верховної Ради СРСР нагородила її медаллю «Ветеран праці». У жовтні 2004 року Закарпатська обласна державна адміністрація нагородила її нагрудним знаком – «За розвиток регіону».

Як свідчить вищенаведене, Ганна Василівна усе життя добросовісно трудилася і мала вагомі успіхи. Але для неї найголовніше – повага колег, студентів і непересічних людей, які її знають. І зараз може підказати молодшим колегам, не пориває зв'язку з рідною альма-матер. Тож бажаємо ювілярці доброго карпатського здоров'я, життєвого оптимізму, довгий років життя, радості від дітей та онуків.

Микола Олашин

Джерельні приписи:

1. Логойда, Г. В. Деякі питання розвитку художньої самодіяльності на Закарпатті у 1971–1973 рр. / Г. В. Логойда // Культура і побут населення Українських Карпат : (матеріали респ. наук. конф.) / редкол. : Е. А. Балагурі, І. М. Гранчак, Й. О. Дзендзелівський [та ін.]. – Ужгород : Закарпат. обл. друк, 1973. – С. 43-47.

2. Логойда, Г. В. Розвиток освіти і науки на Закарпатті за роки дев'ятої п'ятирічки / Г. В. Логойда, І. М. Горват // Возз'єднання українських земель в єдиній Українській Радянській державі – торжество ленінської національної політики КПРС : (матеріали респ. наук.-теорет. конф., присвяч. 30-річчю возз'єднання Закарпаття з Радян. Україною, 17-18 квіт. 1975 р.) / редкол. : О. В. Хланта, В. В. Делеган, І. Ф. Король [та ін.]. – Ужгород, 1976. – С. 226-230.

3. Чейпеш, Е. П. Розвиток і удосконалення культурного співробітництва СРСР і братніх соціалістичних країн на сучасному етапі : (на матеріалах радян.-угор. зв'язків) / Е. П. Чейпеш, Г. В. Логойда // Зміцнення світової соціалістичної системи – торжество ідей пролетарського інтернаціоналізму : матеріали респ. наук.-теорет. конф. / редкол. : А. О. Гончаренко, М. В. Лендел, О. С. Передрій [та ін.]. – Ужгород, 1975. – С. 103-105.

* * *

7. Логойда (Рошинець) Ганна Василівна // Олашин, М. В. Історичний факультет Ужгородського національного університету : біобібліогр. довід. / бібліогр. ред. О. Д. Закривидорога ; відп. за вип. І. О. Мандрик. – Ужгород : Гражда, 2010. – С. 154-155 : фот.

8. Лошак, М. У постійному спілкуванні з студентами: [про зав. студ. від. УЖДУ Г. В. Логойду] / М. Лошак, В. Пальок // Ужгород. ун-т. – 1994. – 16 берез. (№ 1-2). – С. 4 : фот.

Березень: 15

МИХАЙЛО МИХАЙЛОВИЧ МИХАЛИНА

100-річчя від дня народження відомого футболіста
(1924–1998)

1997 рік. Київ. Столичний палац-красень «Україна» (автору цих рядків теж пощастило бути на цьому незвичному святі) ще ніколи не збирав стільки багато «зірок» разом, як того березневого дня з нагоди святкування 70-річчя від дня заснування 13-разового чемпіона СРСР – ФК «Динамо» Київ. Ведучі святкового вечора (Коте Махарадзе та Геннадій Хазанов) на імпровізоване футбольне поле запрошують колишніх капітанів різних поколінь. Першим під бурхливі оплески вийшов ЗМС СРСР, експівзахисник киян, закарпатець М. Михалина. «А у Михалини, – чую поруч голос літнього чоловіка – та ж упевнена хода, як і в 50-ті роки, коли виво-

див динамівську дружину на стадіони багатьох міст Радянського Союзу».

Літописець київського «Динамо» Леонід Каневський так сказав про закарпатця: «Гравець – мобільний, хавбек оборонного плану. Тренери доручали йому нейтралізацію найнебезпечніших суперників, з чим він успішно справлявся. Виконував значний обсяг роботи, його гру можна назвати прообразом дій півзахисників, котрі прийшли йому на зміну.

Михайло Михайлович, як і мукачівець Тиберій Попович, які виступали разом у київському «Динамо», могли добре зіграти і в лінії захисту, і водночас, якщо випаде нагода – зробити стрімкий рейд із чітким, сильним і головне точним завершальним ударом». Отже, М. Михалина був одним із кращих футболістів молодшої футбольної генерації Закарпаття.

Михайло Михалина народився 15 березня 1924 року в селі Порошково, що на Перечинщині. Півзахисник. Його перший тренер – літописець крайового спорту та голкіпер легендарного СК «Русь» Василь Федак.

До війни та після неї, як і його навчитель, спочатку виступав за резервістів, а відтак і «основу» СК «Русь» Ужгород. У 1945 році у складі «літаючих учителів» став бронзовим призером першого чемпіонату Закарпаття.

У 1945 році у складі збірної Закарпаття з футболу на 1-й повоєнній Спартакіаді УРСР став чемпіоном. Разом із ним у цій команді були такі гравці: Іван Фабіян, Юлій Грабчак, Василь Пап, Василь Гайлик, Георгій Мозер, Михайло Урам. Тренером команди був Йосип Криж (екскапітан та найкращий бомбардир легендарної команди «Русь» – «літаючі учителі»), керівником делегації – Петро Крайняниця, до речі, колишній гравець МШЕ Мукачєво та СК «Русь» Ужгород.

У 1946 році М. Михалина перебрався в головну команду краю – ФК «Спартак». У цьому ж сезоні ужгородці вперше стали чемпіонами України серед команд колективів фізкультури й отримали статус команди майстрів.

У 1949 році йому було присвоєно І-й спортивний дорослий розряд із футболу.

З 1949 по 1956 рр. захищав кольори київського «Динамо». Був її капітаном.

У 1952 році під № 2 (захисники) потрапив до списку «33 кращі футболісти СРСР». Цього ж року закарпатець зайняв 3-тє місце

серед лауреатів щорічної нагороди «Футболіст року в Україні» або клуб «Кришталевий м'яч».

Срібний призер чемпіонату СРСР 1952 року, володар Кубка країни 1954 року. Провів 108 календарних ігор за киян і забив 4 м'ячі.

1952–1955 рр. – член збірної УРСР та 2-ої збірної СРСР. У їх складі брав участь у товариських матчах проти збірних команд Норвегії, Угорщини, Польщі, колишніх НДР, Югославії та Чехословаччини.

У 1955 році став першим заслуженим майстром спорту з футболу на Західній Україні.

М. Михалину вирізняла велика працелюбність і дисциплінованість, добре володів прийомами відбору м'яча та був господарем на «другому поверсі». Із-за бокової лінії міг руками кинути м'яч аж до середини поля.

У 1954 році закінчив Київську вищу тренерську школу, а з наступного року почав працювати безпосередньо з футбольними колективами. 3 липня 1956 року по 1960 рік, 1963–1968 рр., а також у 1975 році – головний тренер ужгородського «Спартак» (команда в 1961 році була перейменована на «Верховину»).

1969–1970 рр. – Михайло Михайлович тренує команду майстрів – чернівецьку «Буковину», яка в той час виступала у 2-ій групі класу «А» (Українська зона).

Один футбольний сезон (1971 рік) закарпатець очолював тренерський штаб івано-франківського «Прикарпаття». За цю команду виступали ужгородець мс СРСР Арпад Шандор та великобичківець, у майбутньому зт України Степан Руснак.

1972–1974 рр. – старший тренер Закарпатського обласного спортивного комітету.

1976–1978 та 1983–1990 рр. – старший тренер відділення ДЮСШ обласної ради ФСТ «Спартак» у Чопі.

1972–1982 рр. – тренер Іршавської дитячо-юнацької спортивної школи. У цій школі разом із ним працював ще один динамівець В. Турянчик.

1974-ий рік – М. Михалині було присвоєно звання «Печесний ветеран спорту України».

1977–1983 та 1991–1995 рр. – голова Федерації футболу Закарпаття. Разом із А. Гаваші та В. Поповичем був інспектором ФФУ у вищій лізі чемпіонату України (1992–1996 рр.).

Під керівництвом Михайла Михалини свій шлях у великий спорт у команді ужгородського «Спартак» та «Верховини» про-

кладали й відточували свою майстерність майбутні гранди вітчизняного футболу Василь Турянчик, Йозеф Сабо, Стефан Решко, Ференц Медвідь, Іштван Секеч, Степан Варга, Томаш Пфайфер, Янош Габовда, Андрій Гаваші, Іван Диковець і багато інших.

Відомий голкіпер київського «Динамо» Олег Макаров у своїй книзі «Воротар» так сказав про М. Михалину: «У півзахисті добре грають Ларіонов і Михалина – витривалі, азартні, технічні».

Колишній гравець ужгородської «Верховини» Адальберт Белені про Михайла Михайловича як тренера у своїй брошурі «Футбол у моєму житті», зокрема, пише: «Коли футбольний сезон 1965 року ужгородці практично провалили, Михайла Михалину запросили очолити тренерський штаб команди. Він був дуже вимогливий і навіть суворий, але завжди справедливий».

Що не кажіть, а на його життєвому прикладі можна простежити процес розвитку футболу на Закарпатті в післявоєнний період. У англійській мові є слово *selfmademen* (селфмейдмен) – людина, яка сама себе зробила. Перший заслужений майстер спорту з футболу на Західній Україні Михайло Михалина повністю відповідає його значенню. Понад 15 років грав за команди майстрів... Після того, як мовиться, повісив бутси на гвіздок, не полишив зв'язок з улюбленою грою і служив їй вірою і правдою до останніх своїх днів життя. В історію футболу увійшов як капітан київського «Динамо», голова Федерації футболу Закарпаття, головний наставник ФК «Говерла» Ужгород, ФК «Прикарпаття» Івано-Франківськ та ФК «Буковина» Чернівці, дитячий тренер ДЮСШ Іршавської райради ФСТ «Колос», інспектор матчів у вищій лізі чемпіонату України...

М. М. Михалина відійшов у вічність на 75 році життя, у вересні 1998 року, залишивши світлу пам'ять у серцях багатьох поколінь шанувальників його таланту.

Василь Гаджега

Джерельні риписи:

1. Крайняниця, П. І. Василь Федак у спортивному житті Закарпаття / П. І. Крайняниця, В. П. Кушнірчук, М. М. Михайлина // Федак, Василь. Закарпаття у спортивному вимірі / В. Федак. – Ужгород : Карпати, 1994. – С. 5-6.

2. Михалина, М. Федір Куруц / М. Михалина, П. Крайняниця // Крайняниця, Петро. Історія закарпатського футболу / П. Крайняниця. – Ужгород : Госпрозрахунк. видавн. від. упр. у справах преси та інформації, 2004. – С. 185.

* * *

3. Альошин, Володимир. Футбол над Латорицею / В. Альошин, Володимир Католик. – Мукачево : Карпат. вежа, 2015. – 184 с.

Зі змісту : [згадка про М. Михалину]. – С. 11, 12.

4. Гаджега, Василь. Легенда закарпатського футболу : Капітан «Говерли» / В. Гаджега, Мирослав Лозюк. – Ужгород, 2014. – 106 с.

Зі змісту : [згадка про М. Михалину]. – С. 16, 31, 45, 49 : фот. кольор.

5. Гаджега, Василь. Легенда закарпатського футболу: Олександр Філіп / В. Гаджега. – Ужгород, 2019. – 112 с.

Зі змісту : [згадка про М. Михалину]. – С. 33.

6. Гаджега, Василь. Михалина Михайло Михайлович : [спорт. діяч, футболіст, заслуж. майстер спорту] / В. Гаджега // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи XX століття / наук. ред. О. Д. Довганич ; редкол. : В. В. Бедь, М. М. Ганич, О. Д. Довганич [та ін.]. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 217-218.

7. Закарпатці у складі київського «Динамо» : [у т. ч. про М. Михалину] // Пагіря, Василь. Від Карпат до Дніпра : нариси про закарпат. «киян» / В. Пагіря, Христо Роглев. – Ужгород : Патент, 1997. – С. 123-125.

8. Крайняниця, Петро. Історія закарпатського футболу / П. Крайняниця. – Ужгород : Госпрозрахунк. видавн. від. упр. у справах преси та інформації, 2004. – 272 с.

Зі змісту : [згадка про М. Михалину]. – С. 46, 55, 67, 84, 91-92, 99, 101, 107, 109, 113, 119, 135, 185 : фот.

9. Тарасюк, Володимир. Із футбольного грона Закарпаття : Ернест Кеслер / В. Тарасюк. – Ужгород, 2019. – 36 с.

Зі змісту : [згадка про М. Михалину]. – С. 6.

10. Тарасюк, Володимир. Розвиток спорту на Закарпатті в незалежній Україні (1991–2011) / В. Тарасюк. – Ужгород : ФОП Бреза А. Е., 2011. – 260 с.

Зі змісту : [згадка про М. Михалину]. – С. 36, 39-40.

11. Федак, Василь. Закарпаття у спортивному вимірі / В. Федак. – Ужгород : Карпати, 1994. – 148 с.

Зі змісту : [згадка про М. Михалину]. – С. 16-3 : фот.

12. Чорнобай, Ігор. Історія розвитку футболу / І. Чорнобай. – Л. : ЛДУФК, 2016. – 648 с.

Зі змісту : [згадка про М. Михалину]. – С. 354.

* * *

13. Михалина, Ласло. До 95-річчя від дня народження першого заслуженого майстра спорту СРСР Західної України та Закарпаття : [легендар. футболіст М. Михалина] / Л. Михалина // Спорт тайм. – 2019. – 4 квіт. – С. 8 : фот.

* * *

14. Михалина Михайло Михайлович [Електронний ресурс] : матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32tBf>. – Назва з екрана.

15. Михайло Михалина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32tCw>. – Назва з екрана.

Березень: 17

АВГУСТИН ІВАНОВИЧ ВОЛОШИН

150-річчя з дня народження Героя України, Президента Карпатської України, видатного політичного і громадського діяча (1874–1945)

До Августина Волошина «батьком» освічені закарпатці називали лише Олександра Духновича. Щоправда, помер той майже на сто років раніше. Обом цим греко-католицьким священникам судилося стати «батьками» для закарпатських українців. Одному – у ХІХ столітті, а другому – у ХХ.

Однак ні один, ні другий не мав власних дітей. Але і перший, і другий утримував у своєму помешканні чимало чужих. Так, у будинку будителя Олександра Духновича завжди перебували студенти із Закарпаття та Галичини, які мали тут хліб і нічліг. Августин Волошин пішов ще далі, відкривши у своєму домі приватний сиротинець, ставши названим батьком для кількох десятків дітей.

Цей приватний бік життя Президента Карпатської України мало відомий. Попри те, що це була ключова постать першої половини ХХ століття на Закарпатті, знаний політичний і громадський

діяч, депутат Чехословацького парламенту, керівник Християнсько-народної партії, видавець популярних газет, автор понад 40 книжок і підручників, директор учительської семінарії в Ужгороді, зрештою, прем'єр-міністр і Президент Карпатської України.

Одружився майбутній священник Августин Волошин із донькою професора Ужгородської гімназії Іриною Петрик. (До речі, вінчав її батьків не хто інший, як сам Духнович). Бог не дав подружжю Волошинів дітей. Тому воно взяло на свої плечі утримання цілого приватного сиротинця. Як тепер кажуть, дитячого будинку сімейного типу.

79-річна ужгородка Анастасія Халахан привела мене на могилу своєї «мамки». Саме тут, на території Закарпатського музею архітектури і побуту, похована Ірина Волошина. Колись це був відомий греко-католицький цвинтар, де знаходили спочинок церковні діячі. Але в 1960-70 роках на цьому кладовищі під Ужгородським замком вирішили зробити скансен. Тепер тут – старі хати, корчма, млин та церква. Всі могили були зрівняні із землею. Щоправда, перед знесенням надмогильних плит дали оголошення в газету: хто має тут родину, може забрати небіжчиків на інший цвинтар. Однак ім'я Волошина в той час було найбільшим прокляттям. Годі було мріяти про вшанування пам'яті його дружини.

За крайньою хижею під солом'яною стріхою ми піднялися різко вгору. Я притримував стареньку жіночку. Нарешті зупинилися перед шістьма хрестами, які знаходяться на самому краю валу, за яким уже здіймаються замкові мури. Саме таке окраїнне положення врятували кістки цих людей від посягнення на їхній спокій. Надмогильних плит, ясна річ, уже нема. Їх, подекуди, використали під час чергового соціалістичного будівництва в Ужгороді. Натомість на могилі дружини Августина Волошина стоїть блаженський металевий хрест. Пані Анастасія на хвильку замовкла.

Власне, якби не вона, цієї би могили і не відшукали. Пані Анастасія запам'ятала місце ще від часу похорону у 1936 році. Ірина Волошина була відомою громадською діячкою Закарпаття, засновницею і головою «Жіночого Союзу», який мав філії по всьому краю. Щороку організовувала в Ужгороді зимові курси для українських служниць, щоб уберегти їх від лихого товариства та морального падіння. Вчила їх грамоті, математиці, ручної праці, народного співу та танцям. З її ініціативи в Ужгороді постала «Руська народна кухня», яка безкоштовно харчувала пів тисячі бідних дітей та школярів.

Пані Анастасія згадувала, як Ірина Волошина носила її на руках. Адже до приватного сиротинцю вона потрапила геть малою – у 2,5 роки. Батько був інвалідом Першої світової війни, мав прострелену щелепу. А в хаті було дев'ятеро дітей. Коли померла мати, найменших захотів узяти до себе вуйко, який виїхав до Америки. Але Августин Волошин, як почув, що таких малих діток хочуть везти виснажливою дорогою через океан, запропонував на кілька років взяти їх до себе, поки вони зміцніють. Так Настя із старшою на півтори роки сестричкою Поліною опинилися серед двадцятьох двох дівчаток, які виховувалися у родині директора Ужгородської учительської семінарії.

Через деякий час вуйко в Америці потрапив в аварію, осліп, а згодом і помер. Тож дівчатка залишилися в гостинному домі Волошинів назавжди.

Пані Анастасія з великою радістю згадувала ті часи. Доглядали їх сестри-василіянки. Харчувалися діти разом із названими батьками. Кликали отця Августина «татком», а паніматку Ірину – «мамкою». Вони ж їх називали «діточками». За обідом діти розповідали про свої справи. Августин Волошин повністю взяв на себе утримання двадцять двох сиріт. А якщо вже хтось досягав 15-річного віку і йшов у самостійне життя, то на його місце приходила нова малеча.

Діти жили у великому двоповерховому будинку, який для цих потреб купив отець Августин (тепер на вулиці А. Волошина в Ужгороді). Вони були забезпечені триразовим харчуванням, гарним одягом, навчанням, вихованням та розвитком творчих здібностей. Пані Анастасія згадує, що із 6 років грала на скрипці. Інші дітки – на піаніно, домрі, гітарі. Так що існував цілий домашній оркестр, танцювальна група і хор, яким керував відомий митець Микола Аркас. Крім того, з пані Іриною вивчали німецьку мову та вишивання.

У березні 1936 року сталася трагедія. Ірина Волошин, дбаючи весь час за інших, не звернула належної уваги на застуду вуха і несподівано померла після двох днів важкої хвороби. Велелюдний похорон видатної громадської діячки жіночого руху та просто милосердної жінки відбувався в Ужгородському кафедральному соборі. Від різних організацій та діячів краю було пів сотні вінків із синьо-жовтими стрічками. Усіх до сліз зворушували двадцять двоє дівчаток, які стояли при гробі названої мами.

Відтоді Августин Волошин перебрався мешкати до своїх сестер, які жили при сиротинці. Як міг, старався замінити дітям матер, більше з ними займався, адже був відомим педагогом.

Пані Анастасія добре затимила той час, коли отця Волошина уряд Чехословаччини призначив прем'єр-міністром Підкарпатської Русі, що набула статусу автономії. Відразу після повернення Августина Волошина з Праги, незадоволені мадяри влаштували перед їхнім будинком в Ужгороді демонстрацію, викрикуючи образливі гасла та кидаючи камінням. (На відміну від українців, які твердо трималися за спільну державу із чехами та словаками, мадяри, мадярони та «русскіє» прагнули приєднання краю до Угорщини).

Лише перелякані обличчя дітей, які визирали із вікон будинку, зупинили на деякий час провокаторів. На щастя, вони не віддали, що Августин Волошин жив у помешканні, котре знаходилося у внутрішньому дворіку і до якого, між іншим, без великих проблем можна було дістатися від річки. Саме з цієї причини сусід о. Василь Лар напеліг, аби прем'єр-міністр перебрався на ніч до нього. Ось у таких нелегких умовах кувалася незалежність Карпатської України.

Ба, навіть коли мадяри у 1938 році окупували Ужгород, Мукачево та Берегово, і уряд автономії переїхав до Хуста, Августин Волошин не забув за своїх діточок. На час, доки у хустському монастирі сестер-василіянок тривали роботи, аби пристосувати його до прийняття великої групи дітей, вихованки Волошина перебували у його швагра отця Дутки, який був парохом у Невицькому.

Пані Анастасія запам'ятала, як їх дві години тримали на морозі угорські прикордонники на околиці окупованого Ужгорода, не бажаючи пропускати на територію Карпатської України. Адже чудово знали, що це діти самого Волошина. До села Невицьке колона дівчат йшла пішки. Коли ж у Хусті для них створили більш-менш гідні умови, чехословацькі вояки на вантажній машині їх через місяць привезли до батька.

І треба дивуватися, що будучи настільки завантаженим громадськими та державними справами (розбудова автономії, вибори, боротьба з мадярськими та польськими терористами), Августин Волошин знаходив час на дітей. Щодня після обіду вони мали спільну прогулянку, під час якої ділилися новинами та успіхами.

17 березня 1939 року Августинові Волошинові виповнялося 65 років. До цієї події готувався не тільки Хуст, але і діти президента. Однак ювілей виявився нещасливим. Угорці почали окупацію Карпатської України і керівникові щойно проголошеної держави слід було негайно рятуватися.

Пані Настя, якій тоді було 8 років, вкарбувалася в пам'ять та мить, бо в останній раз бачила татка. Над ранок 16 березня за тра-

дицією отець Августин помолився вдома у каплиці. (Властиво, це ще була ніч). На дворі його вже чекало авто. Няньки розбудили дівчат, аби вони попрощалися з батьком. Але Августин Волошин був цим дуже обурений. Бо, по-перше, відірвали дітей від сну, а, по-друге, саме прощання могло травмувати вразливу дитячу психологію. Тому до дітей він не вийшов і їх знову уклали до ліжка.

А вже по обіді їхнім будинком нишпорили розлючені угорські вояки, шукаючи в кожному кутку Президента Карпатської України, вигукуючи «Мотуз йому на шию!», «Повісити Волошина!». Отцю Августину вдалося врятуватися. Через Румунію та Югославію він дістався до Праги, де згодом очолив Український вільний університет. Але й там не забував про своїх вихованок. Планував забрати всіх дітей до себе, але мадяри відпустили тільки половину – тих, які народилися поза межами Угорщини в кордонах 1939 року. Але й тим, котрі залишилися на окупованому Закарпатті, він допомагав, як міг. Зокрема, оплачував навчання.

Про смерть свого названого батька пані Анастасія довідалася лише в 1951 році. Під великим секретом їй розповів про арешт Президента Карпатської України у 1945 році і вивезення його з Праги до московських катівень знайомий, далекий родич Волошина. У своєму тестаменті о. Августин заповів поховати його біля дружини. Власне, тому там і була запланована двомісна могила. Однак, де покуються останки видатного українця, який загинув у Лефортівський в'язниці, донині невідомо.

Анастасія Халахан закінчила бібліотечний факультет Харківського інституту культури і все життя пропрацювала дитячим бібліотекарем в Ужгороді і секретарем газети «Молодь Закарпаття». Каже, що із дітей Волошина залишилося лише троє. Серед них і черниця Ольга, яка мешкала в тому самому жіночому василіянському монастирі в Хусті, де діти востаннє бачилися з батьком. Між іншим, це приміщення свого часу купив під чернечу обитель на свої гроші теж Августин Волошин.

Пані Настя постійно журилася, що невдовзі нікому буде доглядати за могилою Ірини Волошин, бо вона вже стає немічною. Однак тепер за могилою доглядають працівники Закарпатського обласного музею народної архітектури і побуту, на території якого поховано дружину Президента Карпатської України. Августину Волошину поруч теж встановлено символічний хрест.

Олександр Гаврош

Джерельні приписи:

1. Волошин, А. Спомини : реліг.-нац. боротьба карпат. русинів-українців проти мадяр. шовінізму / А. Волошин. – Філадельфія : Карпат. Голос, 1959. – 56 с. : портр.

2. Волошин, А. Памяти Александра Духновича / А. Волошин. – Факс. вид. : Ужгородъ : Книгопечатня «Викторія», 1923. – 30 с. – (Видавництво товариства «Просвѣты» в Ужгородъ. Число 32)

3. Волошин, А. Педагогічні твори / А. Волошин ; упоряд. , передм. М. І. Кляп. – Ужгород : Закарпаття, 2007. – 576 с. : портр. – (Письменство Закарпаття).

* * *

4. Волошин, А. Наш націоналізм / А. Волошин // Екзиль. – 2007. – № 4. – С. 18 : портр.

5. Волошин, А. Розум перевисшає силу : [коротке оповідання, яке було надрук. в календарі т-ва «Просвіта» в 1931 р.] / А. Волошин // Календар «Просвіти» на 2021 / уклад. : П. М. Федака, П. П. Федака. – Ужгород, 2021. – С. 64.

6. Волошин, А. Русини чи українці? / А. Волошин // Дукля. – 2002. – № 3. – С. 84-85.

7. Волошин, А. Солодкий мій народє! : [звернення до народу Карпат. України] / А. Волошин // Календар «Просвіти» на 1999 рік / уклад. П. Федака. – Ужгород, 1999. – С. 40.

* * *

8. Августин Волошин: два ювілеї / упоряд., вступ. ст., пер. І. М. Ліхтей. – Ужгород : Карпати, 2017. – 296 с. : фот.

9. Августин Волошин. Життя і помисли президента Карпатської України / М. М. Вегеш, М. І. Кляп, В. Ю. Тарасюк [та ін.]. – Ужгород : Карпати, 2005. – 464 с. – Бібліогр. в кінці розд.

10. Августин Волошин. Життя і помисли президента Карпатської України / М. М. Вегеш, М. І. Кляп, В. Ю. Тарасюк [та ін.]. – 2-ге вид., допов. – Ужгород : Карпати, 2009. – 482 с. : портр., іл. – Бібліогр. : с. 426-441.

11. Августин Волошин як український державник, педагог і релігійний діяч : матеріали Всеукр. наук. конф., присвяч. 130-річчю від дня народж. Героя України, о. Августина Волошина і 65-річчю проголош. Карпат. України 16 берез. 2004 р. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Центр українознавства, Патріархія укр. греко-католич. церкви ; упоряд. В. І. Сергійчук. – К. : Прецедент, 2004. – 148 с. – Бібліогр. в кінці ст.

12. Андрійцьо, Василь Михайлович. Августин Волошин і український театр на Закарпатті : (до 140-річчя з дня народж. А. Волошина) / В. М. Андрійцьо. – Ужгород : Карпати, 2014. – 64 с. : іл.

13. Вегеш, М. М. Смерть президента : (останні дні життя і смерть президента Карпат. України А. Волошина) / М. М. Вегеш, В. В. Туряниця, І. М. Чаварга. – Ужгород : Патент, 1995. – 40 с.

14. Вегеш, Микола. Короткий життєпис Августина Волошина (1874–1945) / М. Вегеш, Василь Туряниця ; Ужгород. держ. ун-т. – Ужгород : Патент, 1995. – 28 с. : портр.

15. Вегеш, Микола Миколайович. Августин Волошин – будівничий української державності за Карпатами / М. М. Вегеш, Степан Васильович Віднянський ; Нац. акад. наук України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса, Центр іст. політології. – Вид. 2-ге. – К. : Парлам. вид-во, 2021. – 472 с. : іл. – (Політичні портрети). – Бібліогр. у підрядк. прим. – Імен. покажч. : с. 460-469.

16. Вегеш, Микола Миколайович. Августин Волошин : [монографія] / М. М. Вегеш, Степан Васильович Віднянський ; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України [та ін.]. – Вид. 5-те, доопрац. і змін. – Ужгород : РІК-У, 2022. – 512 с. : іл. – Бібліогр. : с. 470-510 та у підрядк. прим.

17. Віднянський, Степан Васильович. Августин Волошин і Карпатська Україна в історії українського державотворення : [монографія] / С. В. Віднянський, Микола Миколайович Вегеш ; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України [та ін.]. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2021. – 372 с. – Бібліогр. : с. 371 та у підрядк. прим.

18. Гаврош, Олександр Дюлович. Олександр Гаврош про Григоря Пинтю, Олександра Духновича, Івана Силу, Адальберта Ерделі, Августина Волошина : оповідання : для дітей мол. та серед. шк. віку / О. Д. Гаврош. – К. : Грані-Т, 2011. – 128 с. : іл. – (Життя видатних дітей).

19. Закарпатські Волошинські читання : матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. 25-30 берез. 2013 р. / М-во освіти і науки України, Держ. вищ. навч. закл. «Ужгород. нац. ун-т» [та ін.] ; наук. ред. : І. В. Козубовська, В. В. Левкулич, В. І. Староста [та ін.] ; відп. за вип. В. І. Староста. – Ужгород : ФОП Бреза А. Е., 2013. – 112 с. – Бібліогр. наприкінці ст.

20. Карпатська Україна і Августин Волошин : матеріали міжнар. наук. конф. «Карпатська Україна – пролог відродження української держави» (Ужгород, 11-12 берез. 1994 р.) / редкол. : П. Чучка, О. Мишанич, В. Маркус [та ін.]. – Ужгород : Гражда, 1995. – 352 с.

21. Кляп, Маріанна Іванівна. Педагогічна та освітньо-культурна діяльність Августина Волошина в міжвоєнний період (1919–1939) / М. І. Кляп ; М-во освіти і науки України, Ужгород. нац. ун-т. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2001. – 151 с. : портр., фот. – Бібліогр. : с. 134-148.

22. Мишанич, Олекса Васильович. Життя і творчість Августина Волошина / О. В. Мишанич ; ред. Д. М. Федака. – Ужгород : Закарпаття, 2002. – 48 с. : іл. – Бібліогр. у підрядк. прим.

23. Отець Августин Волошин в документах та пам'яті народній / авт. упоряд. В. І. Матейко ; передм. І. Турянці. – Ужгород : Гражда, 2017. – 176 с. : іл. – Бібліогр. : с. 171.

24. Сенько, Іван Михайлович. Келечин – рідне село Августина Волошина : іст.-етногр. нарис / І. М. Сенько. – Ужгород : Закарпаття, 2007. – 376 с. : іл.

* * *

25. Вегеш, Микола. Августин Іванович Волошин: 130-річчя з дня народження Президента Карпатської України, вченого-педагога (1874–1945) / М. Вегеш // Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік : рек. біо-бібліогр. посіб / уклад. : Т. І. Васильєва, Г. В. Бобонич ; відп. за вип. Л. З. Григаш ; наук. ред. В. І. Падяк ; вип. ред. Л. О. Ільченко. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2003. – С. 82-91.

26. Ребрик, Наталія. Августин Волошин – ідеолог і провідник народовецького напрямку / Н. Ребрик // Ребрик, Наталія. Література народоцветства і Чину на українському Підкарпатті в першій половині ХХ століття / Н. Ребрик. – 2-е вид. – Ужгород : Гражда, 2010. – С. 21-54.

27. Рекіта, Віктор. Августин Волошин у творчій спадщині Василя Гренджі-Донського / В. Рекіта // Рекіта, Віктор. Лицарі Великого Чину / передм. С. Д. Федаки. – Ужгород : Гражда, 2008. – С. 10-17.

* * *

28. Делеган, Михайло. Пам'ятник Августину Волошину відкрито у Києві : [з ініціативи Т-ва закарпатців у Києві] / М. Делеган // Культура і життя. – 2021. – 16 квіт. – С. 15 : фот.

29. Пагіря, Василь. Де могила Августина Волошина? / В. Пагіря // Дукля. – 1997. – № 4. – С. 50.

Квітень

УЖГОРОДСЬКА ЧОЛОВІЧА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА УЧИТЕЛЬСЬКА СЕМІНАРІЯ

230-річчя заснування навчального закладу
(1794–1947)

Напроти Ужгородського замку розташована двоповерхова будівля колишньої чоловічої учительської семінарії, приміщення якої з початку 90-х років XX ст. займає юридичний факультет Ужгородського державного університету. Саме у цій будівлі з 1884 по 1947 рр. знаходилась згадана семінарія, хоча має цей навчальний заклад давнішу історію.

Будова семінарії, як зазначено, двоповерхова, з високою підмурівкою з нижнього боку (у зв'язку з нерівністю терену). Ритмічні повтори-чергування однотипних прямокутних вікон та їх обрамлень з фасадів підкреслюють її архітектурну простоту і, водночас, надають будівлі динаміки і стрункості.

Привертають увагу білокам'яне обрамлення центрального входу у вигляді арки та монументальні вхідні двері з ручками високохудожньої ковальської роботи. Ще одні двері високохудожньої різьбярської роботи збереглися на другому поверсі будови. Ці деталі залишилися майже у незмінному вигляді з часу зведення будівлі у 1883 році. З лівого боку до споруди у 30-ті роки XX ст. добудовано частину приміщень (спортивний зал та інше) з окремим входом до них, таким чином нинішнього вигляду вона набула саме у той час.

Зліва від центрального входу у 1994 році встановлено меморіальну таблицю на честь довголітнього директора і професора семінарії, визначного педагога, громадсько-культурного, політичного і державного діяча, Президента Карпатської України о. Августина Волошина.

Засновано Ужгородську чоловічу греко-католицьку учительську семінарію 1794 року (за іншими даними – 1793 р.) Вона стала першактом народної освіти Закарпаття та одним з найстарших педагогічних середніх закладів в Україні і відіграла визначну роль у її розвитку.

Семінарія готувала півцеучителів для греко-католицьких парафій, але її випускники діставали добру освіту з різних ділянок знань і виходили всебічно розвиненими людьми.

Першим директором семінарії був Дмитро Попович.

З самого початку заняття проходили у початковому училищі, яке знаходилось на тодішній вулиці Великій (нині вулиця Августина Волошина) – біля колишнього кінотеатру «Ужгород». В семінарію учнів зараховували після семи-восьмирічних студій, тобто після закінчення горожанських шкіл.

До 1834 року навчальний процес тривав п'ять місяців, а з вказаного року, завдяки наполегливості директора Івана Чурговича, його доведено до десяти місяців, тобто до одного навчального року. У 1843–1844 навчальному році семінарія стає дворічною, з 1872 р. – трирічною, з 1899 р. – чотирирічною, з 1938 р. – п'ятирічною.

1842 року з приміщень біля воріт Ужгородського замку відселено кравця, який обслуговував богословську семінарію, і передано їх учительській семінарії. 1846 року для занять семінаристів на території замку побудовано приміщення для двох класів.

З 1867 року, внаслідок створення дуалістичної Австро-Угорської монархії, посилилася мадяризація неугорських народів Угорщини. Це було особливо помітно у шкільництві, де навчальний процес вівся майже виключно угорською мовою. Загальна тенденція до мадяризації торкнулася і учительської семінарії. Руська (українська) мова, як виняток, викладалася лише при наполяганні для осіб русинського походження з сіл, на ній також давалися уроки «церковного типікона і простоїнія». Все ж, чоловіча семінарія вважалася одним з поважних навчальних закладів Угорщини у підготовці учителів.

1883 року завершено будівництво першого поверху нової двоповерхової будівлі семінарії біля Ужгородського замку, яка відкрила двері для навчання 1884 року, а у 1886 р. завершено зведення її другого поверху. Директором семінарії став Юрій Дрогобецький. Відтоді семінарія мала і власну базову школу на Цегольні, котра згодом була переведена в інше приміщення. Кінцем 1887 року у семінарії відкрито і освячено каплицю, для якої відомий закарпатський художник Йосип Бокшай у 20-ті роки XX ст. намалював високохудожню надпрестольну ікону «Христос межі дітьми».

Директорами учительської семінарії були: Дмитро Попович (1793–1808), Георгій Кричфалушій (1808–1835), Михайло Лучкай (1835–1839), Іван Чургович (1839–1861), Михайло Лихварчик (1862–1883), Юлій Дрогобецький (1883–1891), Андрій Репай (1891–1892), Гейза Камінський (1892–1917).

З 1901 до 1917 року професором семінарії, а з 1917 до листопада 1938 року її директором був відомий педагог, вчений, громадсько-культурний, церковний і політичний діяч Августин Волошин. За час його директорування, у 20–30-ті роки, семінарія стала не тільки провідним фаховим навчальним закладом краю, але й одним із важливих центрів українського культурного і національного життя. Тут працювали такі високопрофесійні учителі і патріоти як Августин Штефан, Віктор Желтвай, Олекса Приходько, Яків Голота, Іван Мураній та інші. Сотні учителів-випускників семінарії працювали по селах Закарпаття, сіючи серед рідного народу вічне, розумне, добре. Десятки з них стали відомими хоровими диригентами, окремі (Федір Повхан, Федір Шимоновський, Петро Світлик, Юрій Палюх, Андрій Міньо, Іван Тимканич та інші) досягли вершин майстерності, організувавши при читальних товариства «Просвіта» з числа здібних сільських співаків знамениті хорові колективи.

У листопаді 1938 р., у зв'язку з передачею Ужгорода Угорщині, семінарія була перенесена у Севлюш (Виноградово), а після трагічних подій березня 1939 р. та окупації Закарпаття гортистською Угорщиною, її повернуто до Ужгорода. В історію учительської семінарії навечно вписано імена тринадцяти її вихованців, які 15 березня 1939 року на Красному полі під Хустом у нерівному бою з мадярськими окупантами віддали своє життя за незалежність Карпатської України. На честь молодих героїв на фасаді будівлі у 1999 р. встановлено меморіальну дошку.

У період мадярської окупації краю (1939–1944) переважна більшість предметів викладалася у семінарії угорською мовою, угорська мова стала обов'язковою, окремі предмети було дозволено викладати на так званому «угро-русском языке», тобто мішаниною місцевого діалекту, старослов'янської мови з додатками іншомовних (мадярських, німецьких та інших) слів. У той же час в семінарії викладали і свідомі патріоти, які всіляко намагалися ширити рідну українську культуру і прищеплювати семінаристам любов до рідного краю і рідного народу – Антон Галас, Юрій Костюк, Микола Лелекач та інші.

Після визволення Закарпаття Радянською армією і возз'єднання з Радянською Україною, комуно-більшовицькій владі, яка руйнувала греко-католицьку віру, переслідувала священників, насильницькими методами насаджувала атеїстичний світогляд, семінарія не була потрібна. Тому її спочатку реорганізують в учительський інститут, а згодом ліквідовують.

Так закінчилася історія славного навчального закладу, який відіграв визначну роль у розвитку освіти і шкільництва Закарпаття, вихованні кадрів національно свідомого учительства. У цьому її непроминуче значення.

Павло Федака

Джерельні приписи:

1. Бенько, Надія. Первісток народної освіти на Закарпатті / Н. Бенько // Календар «Просвіти» на 1994 рік / уклад. : Й. Баглай, П. Федака. – Ужгород : Патент, 1924. – С. 140-143.

2. Волошин, А. Про наши школы // Великий ілюстрований народний календарь товариства «Просвіта» на звичайний рік 1923. – Ужгород : Накладом т-ва «Просвіта» в Ужгороді, 1922. – С. 76-93.

3. Михайлович, П. Ужгородська греко-католицька чоловіча учительська семінарія : до 225-річчя заснування / П. Михайлович // Календар «Просвіти» на 2018 рік / уклад. : П. М. Федака, П. П. Федака. – Ужгород : РІК-У, 2018. – С. 49-51 : фот.

4. Орос, Іван. Діяльність о. Августина Волошина на посаді директора Ужгородської греко-католицької вчительської семінарії (за матеріалами річних звітів Ужгород. вчит. семінарії) // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. – Вип. VII. – Ужгород : Патент, 2005. – С. 89-100. ; Теж саме // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. – Вип. VIII. – Ужгород : Патент, 2007. – С. 89-100.

5. Федака, Павло. Ужгородська чоловіча греко-католицька учительська семінарія / П. Федака // Павло Федака. Пам'ятки Замкової гори / П. Федака ; відп. за вип. В. Шеба. – Ужгород : Колір прінт, 1999. – С. 66-70. – (Скарби стародавнього Ужгорода).

6. Філіп, Людвіг. Ужгородська півцеучительська семінарія / Л. Філіп // Філіп, Л. Ungvar-Uzhorod-Ужгород. Рідне місто моє / Л. Філіп. – Ужгород : РІК-У, 2021. – С. 181-191 : фот.

7. Химинець, Василь. Ужгородські семінарії / В. Химинець, Анна Химинець // Химинець, В. Освіта Ужгорода : монографія / В. Химинець, Анна Химинець. – Ужгород : Карпати, 2017. – С. 176-177.

8. Химинець, Василь. Учительські семінарії в Ужгороді / В. Химинець, Анна Химинець // Химинець, В. Освіта Ужгорода : монографія / В. Химинець, Анна Химинець. – Ужгород : Карпати, 2017. – С. 185-190 : фот.

* * *

9. Ужгородська учительська семінарія // Слово вчителя. – 2012. – 31 серп. – С. 7 : фот.

Квітень: 1

ДЮЛА ІЯС (ЯЦИК)

150-річчя від дня народження художника
(1874–1943)

У першій половині XX століття художник Дюла Іяс був місцевою легендою. Газети постійно писали про його мандрівки світом, про численні виставки, він сам публікував свої дорожні замітки та репортажі, був дуже активним членом громади, займався розбудовою хорового товариства, вболівав за розвиток спорту та музейної справи, пробував займатися політикою – словом, був у центрі всього, що відбувалося в Ужгороді. У пресі також згадувалося, що Іяс був митцем надзвичайно плодотворним, що майже в кожному домі Ужгорода є бодай одна його картина. Однак спробуйте нині пошукати полотна Дюли Іяса в інтернеті – і ви зрозумієте, що їх немає, що його творчість дуже мало висвітлена і досліджена. Навіть в Закарпатському обласному художньому музеї ім. Й. Бокшая є лише дві роботи цього художника, які загалом дають нам дуже розмите уявлення про його творчість.

У кінці XIX століття на місці нинішньої Православної набережної в Ужгороді був порослий вербами берег річки, який не заселяли через те, що його постійно підтоплювало під час повеней. Лінія забудови розташовувалася подалі від берега і десь там, у будинку під 15-им номером, проживала сім'я м'ясника Ондраша Яцика. Яцики були корінними мешканцями міста, жили тут з діда-прадіда. Мали середній достаток, коли могли, жертвували гроші на благодійність, були ревними греко-католиками – типова ремісничка ро-

дина маленького Унгвара. Ось у такій сім'ї у 1874 році народився син Дюла (Дюло, угорською – Jaszik Gyula). Він міг стати, як згодом його брат і сестра, звичайним містянином, ремісником чи підприємцем. Але Дюла був іншим – він був мрійником із жагою до пригод. Понад усе в дитинстві він любив гасати своїм рідним Фюзешем (так називали ту частину набережної, яка поросла вербами), милуватися видом міста, річкою, природою, уявляти пригоди, які з ним трапляться у житті.

Ми не знаємо, яку освіту здобув Дюла до того, як став 16-річним. Згідно з деякими джерелами, хлопець мав стати м'ясником, як його батько, та Ондраш Яцик несподівано помер – і 16-річний Дюла вирішив розпочати власний шлях, подався до Америки. Пізніше журналістам він розповідав, що у 1890 році здійснив першу подорож до США, де проживав його родич. Мовляв, він проживав у нього в Нью-Йорку, працював різноробочим, намагався зрозуміти, що йому подобається, чим би він хотів займатися у подальшому (в інших джерелах значиться, що він виконував важку фізичну роботу на заводах Клівленда та Піттсбурга). «Я поїхав, бо був повний мрій і бажання побачити світ», – казав Дюла, розповівши також, що любив до споглядання кольорів і світла завжди боролася в ньому з бажанням зобразити їх. Юний хлопець заворожено блукав нью-йоркськими музеями та галереями, годинами роздивляючись картини. Врешті Дюла наважився вступити на вечірні курси до мистецького коледжу «Cooper Union», де він навчався малюванню та художній обробці дерева чотири (за іншими даними, три) роки. Можливо, саме тому в більшості джерел значиться, що живописом Дюла Іяс (Яцик) займався з 1893 року (хоча є й дані, що з 1898-го).

Десь у середині 1890-х Дюла Яцик з першими роботами і отриманими знаннями повертався зі США до Європи, малюючи в дорозі морські пейзажі. Приїхав ненадовго до рідного Унгвара, але вже у 1898-му подався у мандри знову – цього разу до Мюнхена. Там працювала відома школа угорського митця Шимона Голлоші, до якої і записався Дюла Яцик (за іншими даними, це було у 1900–1902 роках). Пізніше він розповідав, що вбивав під час навчання стільки, скільки міг, скільки в нього вмістилося. У Мюнхені Дюла познайомився з відомим митцем Францом фон Ленбахом, який чи-то порадив, чи-то допоміг молодому художнику отримати стипендію для навчання в паризькій художній школі (за іншими даними, у паризькій Академії Колароссі Дюла Яцик навчався у 1910 році). У той період художник багато подорожував країнами

Європи, вишукуючи цікаві сюжети й образи для своїх полотен. Шукав він і себе: малював у різних стилях і техніках, випрацьовуючи те, що відрізняло би його від інших молодих художників.

Тривало це близько чотирьох років, бо в місцевих газетах за 1902-ий уже значиться, що молодий живописець Дюла Яцик успішно працює зі своїм колегою Дюлою Вірагом у творчій майстерні на вулиці Телекі (нині – вул. Духновича). Слід зазначити, що вдома він і на цей раз довго не затримався: у 1903 році сів у Бремені на пароплав до Нью-Йорка, прибувши до острова Елліс 16 січня 1904-го (записи про це збереглися у списках імміграційного порту на острові Елліс). На той час Дюла Яцик мав уже 30 років і багаж знань, тож друга спроба пожити в США була геть іншою. Він влаштувався ілюстратором до відомого журналу «Times» (загалом працював на «Times» півтора року), підпрацьовував також у інших виданнях. Крім того, багато подорожував, деякий час жив у Флориді, Джорджії тощо.

Життя у США цілком відповідало духу і характеру Дюли Яцика, тож хтосьна чому він вирішив у 1910 році повернутися на рідну землю. З багажем своїх картин він приїхав до Будапешта й одразу організував собі тур угорськими містами у напрямку Ужгорода. Угорські салони радо приймали художника зі славою мандрівника. У ті часи, коли люди не подорожували так багато, як нині, виставка Яцика була чимось на кшталт віртуальної навколосвітньої подорожі, бо на його полотнах були намивачі золота в Алясці, іспанські танцюристки, Гудзонова затока, канадські рибалки, карпатський краєвид і багато іншого. Преса гарно відгукувалася про виставки Дюли Яцика (саме в цей час поруч із його рідним прізвиськом почало з'являтися інше – Іяс), тож по приїзді додому він вирішив організувати виставку і для жителів Унгвара. В одній з кімнат реальної школи (нинішньої ЗОШ № 4), яку дирекція тимчасово виділила художнику для розміщення майстерні, він виставив кілька десятків полотен, запросивши оглянути їх усіх мешканців міста.

Газети писали, що виставка була дуже успішною, дві картини (зображення Ісуса і міський пейзаж) купив греко-католицький єпископ Дюла (Юлій) Фірцак. А найщасливішою на події, мовляв, була одна старенька пані – мати художника. Сам він пресі повідомив, що збирається деякий час пожити в рідному місті і якщо зможе тут заробляти, до Америки більше не повернеться. Але Унгвар був містом бідним і не звиклим до виставок, тому поглянути на полотна Дюли Яцика приходили одиниці, не кажучи вже про

те, що майже ніхто нічого не купував. Яцик був людиною з «американською» комерційною жилкою, він запропонував місцевим жителям цікаву акцію: вони приходять на виставку, купують вхідний квиток за 2 крони й автоматично стають учасником розіграшу 20 полотен у день закриття виставки. Це би спрацювало, якби відвідувачів було багато, однак за два тижні квитки придбали лише 30 осіб. Тож художник змушений був скасувати акцію й повернути учасникам розіграшу по 2 крони.

«Що ж, початок був не надто вдалим, але так сталося тому, що місцеві мешканці у більшості своїй не розуміють цінності мистецтва», – міркував Дюла Яцик і вирішив це змінити. На різноманітних зібраннях, у колах інтелігенції і представників місцевої влади художник почав пропагувати ідею того, аби місто звело для нього майстерню з окремою залою для малювання. У цій залі він би збирав усіх талановитих дітей міста і безкоштовно їх навчав. Дюла Яцик так захопився цією ідеєю, що навіть створив проєкт будівлі. Ідея ця мала своїх прихильників і певний час серйозно обговорювалася на місцевому рівні, але врешті влада розчарувала Яцика, твердо відмовивши під приводом, що місто не має на це грошей.

Зрозумівши, що вдома його мистецтво поки не таке затребуване, як би він того хотів, Яцик вирішив заробляти в інших містах. Він набирав близько ста робіт і їхав з ними у турне різними містами, залишаючись там на тиждень-два, продаючи потроху полотна і заводячи корисні знайомства. Серед полотен завжди були кілька портретів, аби відвідувачі виставки розуміли, що вони також можуть замовити собі портрет у художника. У 1911-му Дюла Іяс-Яцик мав виставки у Ніредьгазі, Деберцені, Нодьвароді (румунській Ораді), Темешварі (Тімішоарі), де, до слова, вразив публіку «пуританським і незвичним американським підходом продавати людям картини без рами». Продавши таким чином частину своїх напрацювань, художник повернувся додому і на місяць поїхав у Тур'ю Ремету, звідки привіз 14 полотен, що зображували селян у церкві, обряд хрещення, селян за столом, кінний завод тощо. Також його захопили роми, він малював їхні поселення, образи. Зі 140 новими і старими роботами ще того ж року Дюла Іяс поїхав до Будапешта, аби взяти участь у кількох колективних виставках. Одна з галерей придбала велику кількість його робіт. Визнала талант художника і церква: саме йому замовили портрет покійного каноніка Шандора Микити для ужгородського сиротинця «Ербежет». До слова, у кінці 1911 року Дюла Яцик офіційно став Іясом. Міністерство вну-

трішніх справ погодило зміну прізвища рішенням № 11 223. Чому художник вирішив змінити прізвище й чому обрав саме це («ijjász» з угорської мови перекладається як «лучник») – він у пресі не коментував, тож наразі це залишається загадкою.

У подальші роки Дюла Іяс так само багато писав і возив свої полотна на виставки. Але, вочевидь, йому було нудно вдома. У листопаді 1913-го газета «UNG» оголосила про збір коштів на «навчальну» мандрівку Дюли Іяса. Вона писала, що художник вичерпав тут теми, мріє про подорож до Єгипту і річну мандрівку світом. Для того, аби зібрати гроші, художник придумав цікавий хід: пропонував місцевій еліті зібрати 4 тисячі крон, «скинувшись» по 20 крон. Під час подорожей він обіцяв писати картини і надсилати їх додому. Той, хто вніс гроші, міг обрати собі картину чи кілька на внесену ним суму – таким чином Дюла Іяс віддавав би усі гроші, які йому надали для мандрівки. Та цей план чомусь не спрацював і вже незабаром у пресі з'явилося повідомлення про те, що мандрівка Дюли Іяса відкладається, оскільки греко-католицький єпископ Антал Папп прийняв художника на роботу вчителем малювання до чоловічої учительської семінарії.

У 1914 році, як відомо, почалася Перша світова війна. Чи міг залишитися поза нею Дюла Іяс? Звісно, ні. Здавалося, він розглядав війну, як ще одну пригоду, як можливість отримати для своїх полотен незвичні образи й сюжети. У 1915 році місцева газета «UNG» писала, що Дюла Іяс написав під час проходження служби вже 22 полотна, серед них – чимало на тему героїчного підрозділу половника Чермака (Мігай Чермак загинув під час боїв у районі Ужжа 1 січня 1915 року). З цього, мабуть, можна зробити висновок, що Дюла Іяс у 1915-му теж проходив службу на цій лінії фронту. Сім полотен цього періоду пізніше були подаровані художником Комітатському музею, який планували відкрити в Унґварі. Газети писали, що війна змінила манеру Іяса: замість спокійних полотен з'явилися реалістичні і яскраві бойові та побутові військові сцени. Також з цього періоду були полотна з Албанії, тож, можливо, служив він і там.

По завершенні війни Дюла Іяс повернувся додому у дещо депресивному настрої. Можливо, пережите налаштувало його на спокійніше ставлення до життя. У 1919 році він нарешті осів в Ужгороді остаточно, придбав квартиру у будинку на площі Корятовича, 9, а наступного року (будучи вже 46-річним) одружився зі значно молодшою ужгородкою Вікторією Шульц. У подружжя народилися дві доньки – Корнелія та Габрієлла.

У 1920-х Дюла Іяс продовжував багато працювати та їздити містами зі своїми полотнами. З тих подорожей він почав писати цікаві дорожні замітки й репортажі, які друкувалися у місцевій пресі. До слова, майстерня художника тоді розташовувалася на обійсті батьківського дому у Фюзеші (Вербнику). У 1926 році велика повінь зруйнувала приміщення майстерні, нанесла великої шкоди меблям та речам художника, знищила 7 цінних акварелей, 10 олійних полотен, 17 пастельних. Можливо, ця втрата стала останньою краплею у терпінні художника, тож він вирішив знову (вже втретє) податися до США. 31 грудня 1926 року 52-річний Дюла Іяс знову прибув пароплавом до Нью-Йорка, але побачив Америку зовсім іншою, на порозі «великої депресії». Чим він займався у США під час цієї поїздки, достеменно невідомо, згодом художник лише казав журналістам, що за ті 3 роки навчився набагато більше, ніж за попередні 20 у Штатах. У 1928-му в ужгородській пресі друкувалися «Американські листи» Дюли Іаса – історії по життя в США, емігрантів, вуличну злочинність, любов американців до спорту, їхню бездуховність, захоплення кінематографом тощо. З цих листів зовсім не скажеш, що Америка подобалася художнику, та чимось же вона притягувала його до себе, якщо він тричі наважувався на такий довгий шлях, аби її побачити?

У 1930 році на Різдво Дюла Іяс повернувся до Ужгорода геть хворим. Чи-то в США, чи-то вже дорогою додому у нього почалися проблеми з серцем, він часто погано себе почував. Трохи відпочивши вдома, художник вирішив організувати виставку, аби показати містянам роботи, привезені з Америки. У подальші ж роки Дюла Іяс малював усе менше, натомість неабияк захопився вивченням історії мов. Так, у 1931-му він видав в Ужгороді книжку «Походження угорської мови», а у 1936-му в журналі «*Magyar Írás*» вийшла його стаття про спільнокореневі слова в мові індіанців мая та угорській мові. У передмові зазначалося, що Дюла Іяс є, мабуть, єдиним угорцем, хто всерйоз займається вивченням мови індіанців мая і готується представити дисертацію на цю тему. Пізніше, однак, ця стаття була іншими дослідниками розкритикована, мовляв, Іяс, як і кожен аматор у цій справі, багато фантазує і домислює.

Захоплення культурою і мовою індіанців мая на певний час навіть потіснило любов Іаса до образотворчого мистецтва, але обіцяної дисертації він так і не представив. У кінці 1930-х його захопили вже політичні зміни у краї, він почав багато часу приділяти

політиці та громадській роботі, хоча самопочуття й не дозволяло йому бути дуже активним.

13 лютого 1943-го хворе серце 69-річного Дюли Іяса зупинилося. Поховання художника було дуже людним, провести його від будинку на площі Сечені (так називалася тоді площа Корятовича) до кладовища на горі Кальварії прийшли мер, депутати, численні друзі й шанувальники його творчості. Через рік родина та друзі задумали у пам'ять про художника організувати виставку його робіт, зібравши для показу 240 картин. Встигли провести чи ні – дані розходяться, як і не зовсім зрозуміло, де саме зберігалася фактично уся творча спадщина Дюли Іяса восени 1944-го, коли через Ужгород проходив фронт Другої світової війни. Факт у тому, що після того, як фронт пройшов, усі 240 картин художника безслідно зникли. Ніхто й досі не знає, що з ними сталося. У власності родини залишилися лише дві роботи – таким чином вважається, що творча спадщина Дюли Іяса є втраченою.

Так само втраченим є і будинок художника. У 1993 році угорські товариства та донька художника Габрієлла Сомор відкрили на фасаді будинку, де Дюла Іяс проживав з 1919-го по 1943-ий роки двомовну пам'ятну дошку. В написаній з цієї нагоди статті в газеті «Kárpáti Igaz Szó» йшлося, що будинок був зведений ще у 1850 році. Але на початку 2000-х, незважаючи на охоронний статус, його знесли.

Тетяна Літераті

Джерельні приписи:

1. Біксей, Л. І. Іяс-Яцик Дюла : [живописець] / Л. І. Біксей // Енциклопедія Сучасної України. – К., 2011. – Т. 11 : Зор – Как. – С. 606.

2. Ерделі, Адальберт. IMEN : літ. твори, щоденники, думки / А. Ерделі ; уклали І. І. Небесник, М. В. Сирохман. – Ужгород : Вид-во Олександрії Гаркуші, 2012. – 440 с. : іл.

Зі змісту: [про Д. Іяса]. – С. 12, 16, 28, 348-349.

* * *

3. Літераті, Тетяна. Втрачений Ужгород: художник Дюла Ійяс / Т. Літераті // Ужгород. – 2022. – 29 жовт. – С. 6-7 : фот.

4. Літераті, Тетяна. Ужгородський художник Дюла Ійяс / Т. Літераті // РІО. – 2022. – 29 жовт. – С. 6 : фот.

5. Русин, Валерія. У краєзнавчому музеї представили Дюлу Ійяса : [вист. ужгород. худож. з нагоди 90-річчя від смерті в Закарпат. обл. краєзнав. музеї ім. Т. Легоцького] / В. Русин // Новини Закарпаття. – 2023. – 18 лют. – С. 2 : фот.

* * *

6. Туряниця, Юрій. Ужгородська «маргаринка» – від заснування до наших днів [Електронний ресурс] : [про ужгород. маргариновий завод ; у т. ч. згадка про Д. Іяса] / Ю. Туряниця. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32N9L>. – Назва з екрана.

Квітень: 5

ВОЛОДИМИР ТРОХИМОВИЧ МАСЛЮК

75-річчя від дня народження професора, доктора
фізико-математичних наук, завідувача відділу Інституту
електронної фізики НАН України
(нар. 1949)

Володимир Трохимович Маслюк народився 5 квітня 1949 на Тернопільщині, у смт Великий Глубочок. Потім сім'я переїхала на Черкашину, де він у 1966 році із золотою медаллю закінчив середню школу й вступив на перший курс фізичного факультету Ужгородського державного університету. 70-ті роки минулого століття можна віднести до «золотої епохи» закарпатської науки, яка «з нуля» створювалася у тогочасному невеликому провінційному Ужгороді відомими особистостями, котрі започаткували наукові школи з фізики напівпровідників, атомної та ядерної фізики, фізики високих енергій, низки інших напрямків. Тогочасне суспільство потребувало кваліфікованої технічної інтелігенції, створювався ядерний щит СРСР, починалася космічна ера та розвиток електронної промисловості, що робило фізику найважливішою серед усіх наук. Формуванню нового покоління висококваліфікованих спеціалістів-фізиків сприяли як вимогливість викладачів факультету, так і прагнення до нових знань і здобутків, амбіційність студентського середовища, сповненого грандіозними планами. Навчання відбувалося в умовах розвитку нових наукових лабораторій, а також чис-

ленних міжнародних та всесоюзних конференцій, які проводилися в Ужгороді та у яких брали участь авторитетні вітчизняні та іноземні науковці, лауреати Нобелівських премій. Студенти з перших курсів залучалися до наукових досліджень, до участі в роботі конференцій та стажуваннях. Роботи ювіляра тих років під керівництвом на той час доцента Д. М. Берчі (у подальшому професор Ужгородського і Жешувського університетів, лауреат Державної премії України) стосувалися низькорозмірних систем, магнітних трансляційних груп та магнітного квантування. У 1971 році В. Т. Маслюк з відзнакою закінчив фізичний факультет Ужгородського державного університету та отримав кваліфікацію «Фізик. Викладач фізики». У 1975 році закінчив аспірантуру при кафедрі напівпровідників Ужгородського державного університету, після чого працював старшим інженером кріогенної лабораторії УЖДУ. У 1978 році в Чернівецькому державному університеті В. Т. Маслюк захищає кандидатську дисертацію зі спеціальності «01.04.10 – фізика напівпровідників і діелектриків» на тему «Ефекти анізотропії і особливості впливу деяких факторів на енергетичний спектр напівпровідників». Робота стосувалася специфіки легування сильноанізотропних кристалів, а також методики визначення їх оптичних, магнітних та електрофізичних параметрів. Відзначимо, що саме ці матеріали у майбутньому будуть основою акумуляторів нового типу із унікальною енергоємністю. У 1977 р. В. Т. Маслюк стає працівником хімічного факультету УЖДУ і починає роботу в напрямку теорії халькогенідних стекол. Серед його наукових здобутків тих часів – теорія структурних комбінацій, яка пояснює лабільність фізико-хімічних властивостей стекол та розробка розрахункових методів оцінки акумуляції енергії при структурних перетвореннях та їх інформаційної ємності. В цей час ним запропоновано основи нової кольорової статистики систем, енергія яких не адитивна за числом їх елементів, і якими якраз є халькогенідні стекла. Але не лише вони...

З 1984 р. В. Т. Маслюк переходить на роботу до відділу фотоядерних процесів Ужгородського відділення Інституту ядерних досліджень (ІЯД) АН України і починає дослідження у новій для нього галузі – радіаційної фізики та фізики поділу атомного ядра, а також бере участь у виконанні важливих прикладних робіт, зокрема у галузі радіаційних випробувань різних матеріалів та приладів космічного застосування. Історія створення випробувальних центрів для космічної галузі в Україні започаткована у середині 80-х років минулого століття, коли в СРСР, частиною якого була Україна, було

розпочато масштабну програму розвитку космічної галузі. В Україні була розгорнута найбільш важлива частина таких випробувань на базі академічних підрозділів Інституту ядерних досліджень (м. Київ) та відділу фотоядерних процесів (м. Ужгород), на той час – Ужгородського відділення ІЯД, де працював В. Т. Маслюк. Слід відзначити також значний внесок його колег по цій діяльності: Д. І. Сікори, К. Поповича, О. Теке, Й. Гайніша, Я. Ордоді, інших. ТанDEM цих двох наукових закладів з Ужгорода та Києва дозволив створити єдиний майданчик для випробування матеріалів та обладнання, практично всіх компонент космічної техніки СРСР, щодо впливу опромінення пучками протонів з енергіями 8 – 80 MeV та електронів (1-18 MeV). Окрім апаратурних, важливим було вирішення і ряду супутніх завдань, до яких був залучений В. Т. Маслюк, зокрема теоретичне обґрунтування та методичне забезпечення такої діяльності: щодо розробки регламентів, метрологічного забезпечення процесів опромінення, юридично-правові питання синхронізації діяльності академічних і метрологічних інституцій, а також представників космічної галузі. В. Т. Маслюк також займався теоретичним обґрунтуванням адекватності прискорених радіаційних випробувань, задач імітації радіаційного дефектоутворення при опроміненні зразків ядерними частинками одного сорту (нейтрони, протони) за допомогою пучків високоенергетичних електронів мікротрона М-30.

Проголошення незалежності України поставили нові завдання організації радіаційних випробувань для вітчизняної космічної галузі, оскільки, радіаційні стенди, розташовані у Росії, дуже скоро стали недоступними для наших спеціалістів. Відродження власної бази для організації радіаційних випробувань, чим займався В. Т. Маслюк, стало важливим завданням для тих часів і ускладнювалося турбулентністю державно-політичних процесів та матеріально-технічними проблемами перших років незалежності.

У 1994 році В. Т. Маслюк подає до захисту дисертаційну роботу на здобуття наукового ступеня доктора фізико-математичних наук «Енергетика, систематика структурних станів і радіаційна стійкість напівпровідникових матеріалів», яку успішно захищає в Чернівецькому державному університеті ім. Ю. Федьковича.

Наукові інтереси В. Т. Маслюка у відділі фотоядерних процесів стосуються різних тематик, які виконуються з використанням мікротрона М-30. Це експериментальні та теоретичні дослідження у напрямку дозиметрії ядерного випромінювання, радіаційної фізики твердого тіла, а також біоорганічних матеріалів. Зокрема,

на базі М-30 створено радіаційний стенд для дослідження взаємодії високоенергетичних електронів, гамма- та нейтронного випромінювання із речовиною, а також для імітації факторів ядерних реакторів. У галузі фізики атомного ядра ним показана перспективність використання кольорової статистики для задач систематизації уламків поділу атомних ядер, встановлення їх масових та зарядових спектрів. У роботах В. Т. Маслюка вперше ця задача вирішена для понад 20 ізотопів ядер урану, торію, плутонію та нептунію, досліджено енерговиділення при їх поділі. Такі ж дані отримано ним для ізотопів щойно синтезованого нового хімічного елементу – Оганесона ($Z=117$). У сфері його інтересів – кластерна радіоактивність та новий напрямок в теорії нуклеосинтезу, пов'язаний із кластеризацією ядерної матерії. В роботі В. Т. Маслюка із співавторами, надрукованій в провідному фізичному журналі *The Physical Review*, показана можливість нового ефекту – реалізації аналогу фазових переходів другого роду при поділі атомного ядра. Результати цих досліджень увійшли до циклу праць колективу авторів Ф. О. Іванюка (ІЯД НАН України, м. Київ), В. Т. Маслюка, О. О. Парлага (ІЕФ НАН України, м. Ужгород) «Загальні моделі поділу та систематизації продуктів поділу атомних ядер», який був відзначений премією імені К. Д. Синельникова НАН України в 2021 р.

Дослідження останніх років за участю В. Т. Маслюка поширилися на радіоекологію довкілля, моніторинг поширення радону у гірських районах Карпат, а також на радіаційну фізику біоорганічних молекул амінокислот та органічних сполук. Запропонована ним кольорова статистика дозволяє досліджувати еволюцію їх структурних станів після радіаційної деструкції, описувати її у рамках молекулярних графів, досліджувати інформаційну ємність. Такі дослідження знаходяться в руслі методів так званої «клік хімії», успіхи якої відзначено Нобелівською премією. Вони відкривають новий напрямок радіаційної біоінженерії, зокрема для розробки методів радіаційної модифікації біоактивних матеріалів для медичних та фармакологічних застосувань.

Варто також відзначити роль «ядерного» підрозділу Інституту електронної фізики НАНУ, керівником якого є В. Т. Маслюк, для вирішення актуальних для Закарпаття проблем. Це науково-дослідні роботи з протидії ядерній транскордонній злочинності, ядерної медицини, радіоекологічного моніторингу басейну гірських рік та заповідних територій, проведення радіаційного картографування, ядерного датування зразків гірських порід. Завдяки зна-

чущості одержаних результатів інститут є постійним учасником екологічних програм та форумів, які проводять фахівці із ядерної фізики країн-сусідів – Угорщини, Польщі та Словаччини – в інтересах Єврокарпатського регіону. В. Т. Маслюк є активним учасником і членом оргкомітетів міжнародних конференцій із проблем радіоекології довкілля, ініціатором створення регіональних дослідницьких ядерно-фізичних кластерів країн Євроregionу Карпат.

Володимир Трохимович є науковим керівником проекту «Мікротрон М 30» – національне надбання України. На сьогодні це єдина в Україні установка для прискорення електронів у діапазоні енергій 1–30 MeV, яка має необхідне обладнання, напрацьовані методики та кваліфікований персонал із досвідом роботи в галузі радіаційної сертифікації приладів і матеріалів космічного та спеціального призначення. Згідно з розпорядженням Кабміну, з 2002 р. мікротрон М-30 внесено до переліку наукових об'єктів, що становлять національне надбання України. Можливості М-30 забезпечують важливий сегмент досліджень сучасної ядерної фізики з елементарних процесів збудження та фотоподілу ядра, ядерної, радіаційної та екологічної безпеки тощо.

Активну наукову діяльність В. Маслюк поєднує з педагогічною та науково-організаційною. Він викладає в УжНУ, керує виконанням кандидатських дисертацій молодих науковців. Під науковим керівництвом В. Т. Маслюка троє його учнів захистили кандидатські дисертації: Віктор Лямаєв – у 2010 році; Наталія Сватюк та Оксана Поп – у 2019 році.

В. Т. Маслюк є членом спеціалізованих вчених рад із захисту кандидатських і докторських дисертацій Ужгородського національного університету та Інституту ядерних досліджень НАН України. Отримував гранти Сороса (1994) і Міжнародного фонду «Відродження» (1998). За результатами наукової діяльності. В. Т. Маслюк був нагороджений відзнакою Закарпатської обласної ради та адміністрації «За розвиток регіону», відзнакою НАН України «За професійні здобутки». Науковий доробок вченого В. Т. Маслюка налічує понад 230 друкованих праць, 15 патентів та авторських свідоцтв на винаходи.

Наталія Сватюк

Джерельні приписи:

1. Інноваційні радіологічні дослідження довкілля на території Національно природничого парку «Зачарований край» (Закарпаття). Ядерні дослідження об'єктів довкілля в судово-експертній

діяльності. Розд. 7. Ч. 2. / В. Т. Маслюк, Н. І. Сватюк, О. М. Поп [та ін.]. – К. : УкрДГРІ, 2019. – 416 с.

2. Каталог гамма-спектрів продуктів активації хімічних елементів гальмівним випромінюванням мікротрона / В. Т. Маслюк, О. О. Парлаг, П. П. Пуга [та ін.]. – К. : Наук. думка, 2008. – 184 с.

3. Маслюк, В. Т. Аморфні напівпровідники: від теорії до практики / В. Т. Маслюк, Л. І. Дойніков. – К. : Знання, 1984. – 101с.

4. Маслюк, В. Т. Енергетика, систематика структурних станів і радіаційна стійкість напівпровідникових матеріалів : автореф. дис... д-ра фіз.-мат. наук / В. Т. Маслюк. – Чернівці. – 1994. – 35 с.

5. Маслюк, Т. В. Полупроводниковые сверхрешетки / В. Т. Маслюк, П. О. Фенич. – М. : ЦНИИ Электроника, 1981. – 96 с. – Текст рос. мовою.

* * *

6. Вивчення впливу електронного опромінення на оптичні та люмінесцентні властивості нелегованих та легованих ніобієм кристалів лейкосапфіру / Т. О. Окунєва, В. Т. Маслюк, І. Г. Мегела [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Фізика. – Вип. 35. – Ужгород, 2014. – С. 162-165 : рис.

7. Вплив радіаційного опромінення на люмінесцентні характеристики молекули валіну / Ю. А. Бандурин, В. Т. Маслюк, Н. І. Сватюк [та ін.] // ІЕФ-2020. Міжнародна конференція «50 років академічної науки на Закарпатті» : матеріали конф., Ужгород, 24-25 трав. 2021 р. = IEP-2020. International Conference «50 years of academic science in Transcarpathia» : proceedings of the conference, Uzhhorod, 24-25 May 2021 / уклад. А. М. Завілопуло ; відп. за вип. : В. Т. Маслюк, Г. М. Гомонай, Т. Ю. Попик [та ін.]. – Ужгород : ФОП Сабов А. М., 2021. – С. 202-207 : рис.

8. До 40-річчя створення академічних фізичних підрозділів на Закарпатті / О. Б. Шпенник, В. М. Симулик, В. Т. Маслюк [та ін.] // Бюлетень Західного наукового центру. – 2010. – С. 212-217.

9. Дослідження люмінесцентних властивостей опромінених прискореними електронами нелегованих кристалів лейкосапфіру / Т. О. Окунєва, В. Т. Маслюк, І. Г. Мегела [та ін.] // Новітні напрямки в атомній фізиці та спектроскопії : (до 90-річчя від дня народж. проф. І. П. Запісочного і 20-річчя створення ІЕФ НАН України) : програма і тези доп. міжнар. конф. (20-22 верес. 2012 р.) / уклад. А. М. Завілопуло ; відп. за вип. З. З. Торич. – Ужгород : ФОП Брежа А. Е., 2012. – С. 85.

10. Маслюк, В. Т. Ядерна наука в Закарпатті на зламі епох: роль І. П. Запісочного / В. Т. Маслюк // Новітні напрямки в атомній

фізиці та спектроскопії : (до 90-річчя від дня народж. проф. І. П. Запiсочного і 20-річчя створення ІЕФ НАН України) : програма і тези доп. міжнар. конф. (20-22 верес. 2012 р.) / уклад. А. М. Завілопуло ; відп. за вип. З. З. Торич. – Ужгород : ФОП Брежа А. Е., 2012. – С. 89 : рис.

11. Маслюк, Володимир. Професор Шкода-Ульянов Володимир Олександрович : [д-р фіз.-мат. наук] / В. Маслюк // 20 років Інституту електронної фізики Національної академії наук України (1992–20212) / уклад. А. М. Завілопуло. – Ужгород : ФОП Брежа А. Е., 2012. – С. 20-23.

12. Методи формування та контролю полів опромінення: прискорювач електронів мікротрон М-30 / В. Т. Маслюк, М. І. Романюк, О. М. Турховський [та ін.] // ІЕФ-2020. Міжнародна конференція «50 років академічної науки на Закарпатті» : матеріали конф., Ужгород, 24-25 трав. 2021 р. = IEP-2020. International Conference «50 years of academic science in Transcarpathia» : proceedings of the conference, Uzhhorod, 24-25 May 2021 / уклад. А. М. Завілопуло ; відп. за вип. : В. Т. Маслюк, Г. М. Гомонай, Т. Ю. Попик [та ін.]. – Ужгород : ФОП Сабов А. М., 2021. – С. 261-264 : рис.

13. Особливості виміру кумулятивних виходів уламків фото-поділу актинідних ядер / О. О. Парлаг, В. Т. Маслюк, О. І. Лендел [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Фізика. – Вип. 11. – Ужгород, 2002. – С. 171-176 : рис., табл.

14. Радіаційна фізика біоорганічних сполук: метод структурних комбінацій / В. Т. Маслюк, Н. І. Сватюк, О. М. Поп [та ін.] // ІЕФ-2020. Міжнародна конференція «50 років академічної науки на Закарпатті» : матеріали конф., Ужгород, 24-25 трав. 2021 р. = IEP-2020. International Conference «50 years of academic science in Transcarpathia» : proceedings of the conference, Uzhhorod, 24-25 May 2021 / уклад. А. М. Завілопуло ; відп. за вип. : В. Т. Маслюк, Г. М. Гомонай, Т. Ю. Попик [та ін.]. – Ужгород : ФОП Сабов А. М., 2021. – С. 218-222 : табл.

15. Свастюк, Н. І. Радіологічний моніторинг, поняття : «радіаційна погода» та «радіаційна ідентифікація довкілля» / Н. І. Свастюк, В. Т. Маслюк, О. І. Симканич // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Фізика. – Вип. 44. – Ужгород, 2018. – С. 99-118 : рис.

16. Структура масових розподілів виходів продуктів фото-поділу ^{232}Th гальмівним випромінюванням з енергією 17.5 MeV / О. О. Парлаг, В. Т. Маслюк, Є. В. Олейніков [та ін.] // Науковий вісник

Ужгородського університету. Серія : Фізика. – Вип. 49. – Ужгород, 2021. – С. 54-60 : рис.

* * *

17. Маслюк, В. Т. Радиационная прочность полупроводников : хим. аспекты / В. Т. Маслюк // Неорганические материалы. – 1992. – Т. 28. – № 12. – С. 2388-2398. – Текст рос. мовою.

18. Маслюк, В. Т. Статистична модель двофрагментарного поділу / В. Т. Маслюк // Укр. фіз. журнал. – 1996. – Т. 41. – № 11-12. – С. 1029-1031.

19. Масові розподіли уламків фотоподілу 237 Np при енергії 12.5 MeV / О. О. Парлаг, В. Т. Маслюк, О. І. Лендел [та ін.] // Ядерна фізика та енергетика. – 2009. – Т. 10. – № 3. – С. 288-292.

20. Радіочутливість показників гуморальної ланки імунологічної реакції в умовах безпосередньої дії електронних потоків / В. Маслюк, О. Парлаг, В. Білак [та ін.] // Укр. мед. вісн. – 1998. – Т. 2. – № 1-2. – С. 187-191.

21. Эффективный модуль сдвига в Be, облученном высокоэнергетичными электронами / В. Т. Маслюк, А. В. Олійнич, Б. Г. Строгин [и др.] // Металлофизика и новейшие технологии. – 1997. – № 1. – С. 62-68. – Текст рос. мовою.

* * *

22. Іван Прохорович Записочний : біобібліогр. до 75-річчя / Нац. акад. наук України ; упоряд. В. Т. Маслюк ; авт. вступ. ст. : О. Б. Шпеник ; Л. Л. Шимон ; В. А. Кельман ; відп. за вип. А. М. Завілопуло. – К. : Наук. думка, 1997. – 109 с. : портр. – (Біобібліографія учених України).

23. ІЕФ-2020. Міжнародна конференція «50 років академічної науки на Закарпатті» : матеріали конф., Ужгород, 24-25 трав. 2021 р. = IEP-2020. International Conference «50 years of academic science in Transcarpathia» Uzhhorod, 24-25 May 2021 / уклад. А. М. Завілопуло ; відп. за вип. : В. Т. Маслюк, Г. М. Гомонай, Т. Ю. Попик [та ін.]. – Ужгород : ФОП Сабов А. М., 2021. – 288 с. : іл. – Текст укр., англ. мовами. – Бібліогр. наприкінці ст. – Абет. показж. : с. 287.

* * *

24. Маслюк Володимир Трохимович : [д-р фіз.-мат. наук, професор] // 20 років Інституту електронної фізики Національної академії наук України (1992–20212) / уклад. А. М. Завілопуло. – Ужгород : ФОП Брежа А. Е., 2012. – С. 60 : портр.

* * *

25. Гомонай, Ганна. Життя в науковому пошуку : до 70-річчя проф. В. Т. Маслюка / Г. Гомонай // Ужгород. – 2019. – 6 квіт. – С. 7 : фот.

26. Гомонай, Ганна. Життя в науці та для науки : до 70-річчя проф. Маслюка : [д-р фіз.-мат. наук, проф. В. Маслюк] / Г. Гомонай // Новини Закарпаття. – 2019. – 6 квіт. – С. 14 : фот. кольор.

Квітень: 6

СВІТЛАНА ЮРІЇВНА АЛЕКСИШИНЕЦЬ

75-річчя від дня народження викладачки
Ужгородської академії культури і мистецтва
(нар. 1949)

«Бібліотекар і педагог – це професії, які поєднують, захоплюють особливих людей: духовних, освічених і самовідданих. Понад 50 років свого життя присвятила педагогічній справі викладач вищої категорії Світлана Алексихинець – знавець теорії, історії і методики різних видів бібліотечно-бібліографічних класифікацій. Завдяки високій ерудиції, глибоким знанням навчальних дисциплін, вона наполегливо і доступно прищеплює студентам вміння аналітико-синтетичного опрацювання документної інформації. Вміло передає свій досвід молодим фахівцям, допомагає їм оволодівати професійною майстерністю», – дуже влучно підмічено і написано у виданні «Ужгородський коледж культури і мистецтв: 70 років творчості, здобутків і визнань» (Мукачево: Видавнича студія «ZORIANA», 2017).

Народилася Світлана Алексихинець 6 квітня 1949 року на Хустщині у мальовничому селі Олександрівка в родині ветеранів Другої світової війни, добрих і працьовитих Юрія Івановича Ляха, який втратив руку у боях, та Олени Павлівни Тесленко – військового фельдшера, уродженки Луганщини, відмінника охорони здоров'я (2002), неодноразово нагородженої орденами, медалями та іншими відзнаками за відвагу, стійкість, мужність, самовіддану працю і видатні заслуги перед Україною. Виховуючись в інтелігент-

ній сім'ї, Світлана разом з молодшою сестрою Тетяною успадкували від батьків найкращі риси характеру: берегти сімейні традиції, поважати оточуючих та збагачуватись знаннями. Після закінчення семирічної школи у рідному селі навчалася в Хустській гімназії, а потім вступила до Харківського державного інституту культури, де опанувала спеціальність «Бібліотекознавство і бібліографія» й отримала розподіл на роботу в Закарпатську область.

З 1971 року почала працювати в Хустському культурно-освітньому училищі викладачем «Бібліографії», «Бібліотечних фондів», а також завідувачкою бібліотеки (1971–1973) цього освітнього закладу. Багато читаючи, пізнаючи нове, Світлана Юрїївна стала ерудитом-енциклопедистом. Це згодом допомогло вести нові для неї навчальні дисципліни – «Дитяча література», «Основи науково-технічної інформації» – і читати лекції, проводити практичні заняття для слухачів обласних курсів підвищення кваліфікації, що й понині Світлана Юрїївна вправно, на високому рівні, змістовно та якісно робить.

З червня 1985 року культурно-освітнє училище переведено із Хуста до Ужгорода. С. Ю. Алексишинець разом із сім'єю та колегами переїхала до обласного центру, таким чином підтвердила свою відданість викладацькій діяльності. Вона була і залишається прикладом для наслідування у молодшого покоління фахівців – своїх випускників, яким залюбки передає дуже цінний досвід й тонкощі педагогічної майстерності, вболіває за збереження традицій бібліотечної справи, використовуючи новітні інформаційні технології.

Сьогодні Світлана Юрїївна – викладач вищої категорії, самовіддано і з повною віддачею понад 50 років працює з новими поколіннями здобувачів освіти, відчуває їх шанобливе ставлення до оволодіння методикою систематизації документів за УДК. Педагогічними здобутками ювілярки є укладені практичні посібники: «УДК. Скорочений варіант таблиць» (2018), «Класифікаційна система УДК: методика індексування документів» (2019). Щороку працює над розробкою цікавих і потрібних для роботи методичних вказівок, рекомендацій, методичних доповідей, а саме: «Загальна методика індексування за таблицями УДК» (2018), «АСОДІ в блок-схемах і таблицях» (2020), «Аналітичне опрацювання публікацій для наукових журналів та збірників» (2023), «Методика індексування статей для наукових журналів» (2023). Також розробила «Пакет тестових завдань для контролю знань зі складання бібліографічного опису та індексування різних видів документів»

(2019, 2021, 2022). Складає і оновлює опорні конспекти, силабуси, розробляє варіанти практичних завдань для забезпечення освітнього процесу в умовах дистанційного навчання, що позитивно відображається на якості знань здобувачів освіти КЗВО «Академія культури і мистецтв» відділення фахової передвищої освіти та першого (бакалаврського) рівня освіти. Викладачка опанувала ряд важливих фахових дисциплін: «Міжнародні класифікаційні системи», «Інформаційно-пошукові системи», «Організація потоків і масивів документів» – і продовжує працювати над поповненням та осучасненням навчально-методичного комплексу з предмету: «Аналітико-синтетична переробка документної інформації».

В умовах динамічних змін в усіх сферах життєдіяльності Світлана Алексишинець докладає максимум зусиль для самоосвіти, вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду в галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи, зокрема беручи участь у роботі міжнародних, всеукраїнських, обласних конференцій, круглих столів, інших форумів. Викладачка часто проводить консультації та майстер-класи з методики опанування алгоритмом складання бібліографічних описів джерельних приписів, визначення класифікаційних індексів УДК для творів друку й документальних матеріалів різних ДІС, наукових робіт (дисертацій, монографій, статей) науковців, співробітників, викладачів, студентів академії. Ці знання допомагають пошукачам орієнтуватись в довідково-інформаційних ресурсах бібліотек, видавництв, у базах даних наукових журналів тощо. Слід зазначити, що Світлана Юрїївна у цій відповідальній і кропіткій сфері діяльності – неперевершена!

Світлана Алексишинець має вдячних випускників та вихованців у групах, де була класним керівником, адже дбала про їх працевлаштування, а також і в наш час допомагає у вирішенні складних виробничих питань. Викладачка задоволена своєю роботою. Вона визнаний педагог-професіонал, який має великий авторитет серед колег, членів педагогічного колективу та здобувачів освіти вишу, працівників провідних бібліотек нашого краю. Світлана Юрїївна – членкиня ВГО «Українська бібліотечна асоціація»; входить до складу робочих груп з розробки освітньо-професійних програм спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа для здобувачів фахової передвищої освіти»; є членом апеляційної комісії під час вступної компанії до академії виконує функції секретаря на засіданнях циклової комісії Інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

За сумлінність, відданість педагогічній діяльності, високі здобутки у праці нагороджена грамотами департаменту культури Закарпатської ОДА, Закарпатської обласної ради, дирекції навчального закладу.

Життєве кредо ювілярки: «Ні дня без важливої інформації!», завдяки чому є цікавою співрозмовницею на будь-яку тему. Віддушиною від щоденних проблем сьогодення є її улюблене хобі – любов до природи, всього живого і праця на присадибній дачній ділянці.

Нехай 75-літній ювілей додасть шановній Світлані Юріївні відчуття повноти й цінності прожитих років, радості й важливості здійснених справ, почуття оптимізму та впевненості в щасливому майбутньому, в досягненні нових здобутків у благородній педагогічній діяльності!

**Марія Стойка,
Елеонора Лукеча, Олеся Шелак**

Джерельні приписи:

1. Алексининець, С. Ю. Сучасна вища освіта в регіоні: пошук нових форм існування / С. Ю. Алексининець, Т. М. Куцин, К. Е. Купрій // The XV International Science Conference «Trends in the development of science and practice». – Madrid, Spain. – 2021. – Рр. 127-129.

2. УДК: скорочений варіант таблиць: практич. посіб. / КВНЗ «Ужгород. коледж культури і мистецтв» ЗОР ; Циклова ком. Інформац., бібліотеч. та архів. справи ; уклад. С. Ю. Алексининець. – Ужгород, 2018. – 24 с.

* * *

3. Ужгородське училище культури – 60 років : [1947–2007] : [у т. ч. про С. Ю. Алексининець] / над текстами працювали : М. Митровка, В. Кручаниця, Г. Черевко [та ін.] ; відп. за вип. М. Митровка. – Ужгород : Ужгород. міська друк., 2007. – С. 5, 7.

4. Ужгородський коледж культури і мистецтв : 65 творчих літ! : [у т. ч. про С. Ю. Алексининець] / над текстами працювали : Н. Шетеля, Р. Філяк, Е. Лукеча [та ін.] ; відп. за вип. Н. Шетеля. – Ужгород, 2012. – С. 10, 26.

5. Ужгородський коледж культури і мистецтв : 70 років творчості, здобутків і визнань : [у т. ч. про С. Ю. Алексининець]. – Мукачево : ZORIANa, 2017. – С. 12, 72, 74, 88.

6. Ужгородському училищу культури – 50 років : [у т. ч. про С. Ю. Алексининець] / авт. та відп. за вип. М. М. Митровка. – Ужго-

род : Госпрозрахунк. ред.-вид. від. Закарпат. ком. у справах преси та інформації, 1997. – С. 7, 11.

* * *

7. Ужгородський інститут культури і мистецтв [Електронний ресурс] : [у т. ч. згадка про С. Алексишинець]. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32zue>. – Назва з екрана.

8. Ужгородський коледж культури і мистецтв відзначив своє 65-річчя [Електронний ресурс] : [у т. ч. згадка про С. Ю. Алексишинець]. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32nnL>. – Назва з екрана.

9. Циклова комісія «Інформаційної, бібліотечної та архівної справи» [Електронний ресурс] : [у т. ч. про С. Ю. Алексишинець]. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32nCo>. – Назва з екрана.

Квітень: 9

ЛЮДМИЛА ІВАНІВНА БІКСЕЙ

70-річчя від дня народження мистецтвознавиці, заступниці
директора з наукової роботи Закарпатського обласного
художнього музею ім. Й. Бокшая
(нар. 1954)

Людмила Біксей у своєму житті та роботі послідовно віддана своєму покликанню – сіяти розумне і вічне. Гуманітарність зацікавлень та уподобань змалечку зробили її не тільки книголюбом, а й мистецтволюбом. Нині ювілярка – науковець, теоретик мистецтва та мистецький критик, педагог, чотириразовий лауреат премії ім. Й. Бокшая та А. Ерделі в номінації «мистецтвознавча праця» за альбом «Закарпатський обласний художній музей ім. Й. Бокшая» (2003), за дослідження та каталог «Юрій Герц. Барвіста Верховина» (2006), вступне слово до книги «Золтан Іванович Шолтес» (2011) та передмову до мистецького каталогу «Ужгород і ужгородці в образотворчому мистецтві» (2013).

Народилася Людмила Біксей 9 квітня 1954 року в місті Мукачеві на Закарпатті. З п'яти років мешкає в Ужгороді. Зачарована мистецькими каталогами Ермітажу, які батько юрист-криміналіст Іван Васильович Іваньо привозив з навчальних сесій Ленінградського юридичного університету імені Жданова, Людмила з дитинства захопилася універсальністю мови мистецтва як в живописі, так і в скульптурі. Відтоді її життєвим кредо є «красивому треба учити змалечку». Подорожі країною, потім – Європою, відтак – континентами принесли усвідомлення унікальної особистості нашої маленької красивої планети Земля.

Знання та зусилля, одержані в Ужгородській середній школі № 1 ім. Т. Шевченка, високо оцінені золотою медаллю. Потреба фахово знати мову рідної землі, культуру, літературу привели Людмилу на філологічний факультет УжДУ у 1972 році. Мовознавство як система особливого сполучення слів, конструювання рухливих та непорушних частин, полізвучність, багатогранність слів спонукала, крім усього, черпати знань із санскриту – мовної колиски індоєвропейської сім'ї. Адже фоноепія та мелодика мови говорить про характер нації, так само як шиплячі та ускладнені звуки (дифтонги та сонорні).

Вчена рада філологічного факультету УжДУ дала Людмилі Біксей як спеціалісту з червоним дипломом рекомендацію продовжити філологічні дослідження в аспірантурі. Але життя склалося інакше. За державним скеруванням Людмила Біксей розпочала роботу в 1977 році в Ужгородській СШ № 11. Педагогіка стала несподівано цікавою для філолога. Університетські друзі Надія та Володимир Дегтярьови (майбутній директор художнього музею) працювали на той час в обласному художньому музеї. Вони переконали Людмилу Біксей, що її здібності знадобляться в мистецтвознавстві. З 1983 року і по сьогодні Людмила Біксей працює в музеї – спочатку екскурсоводом, потім – науковим, старшим науковим, провідним спеціалістом, а з 2007 року – заступник директора з наукової роботи Закарпатського обласного художнього музею ім. Й. Бокшая.

Людмила Іванівна багато і охоче вчиться. 1996 року закінчила біблійську школу доктора Форда (Нешвіл, США), щоб краще зрозуміти античне та сакральне мистецтво, саму Біблію. У 1998 році проходила стажування за програмою «Гармонія» з громадських зв'язків та менеджменту у м. Сіракузи, штат Нью-Йорк, США, в Іверсон Стейт Музеум, а 2007 року – стажування з музейного менеджменту в місті Луїсвіль, Кентуккі, США.

Здобуті в навчальних та музейних закладах знання застосовує на практиці, цінуючи кожну деталь як вагомий аргумент, адже в історії дрібниць немає.

Мрія життя реалізувалася саме тут, в художньому музеї, що є Храмом муз. І не тільки однієї – Клію. Повнопрофільний музей – а таким є художній музей в Ужгороді – демонструє не тільки фаховість, а й історико-культурну тяглість процесу дослідження та пропаганди культурних здобутків, які є результатом багатовікової інтеграції краю під Карпатами до європейського контексту. Без цього уявити собі сучасний музей важко.

Вивчення сучасного українського та закарпатського мистецтва або персоналій українського мистецтва попередніх часів стоїть у центрі роботи музею, де керує науковим процесом Людмила Біксей. Показати творчість в еволюції, на тлі культурно-історичних процесів епохи, в якій жив і творив митець, – складне завдання. Саме для таких непростих ситуацій і потрібні укомплектовані фахівцями колекції. Вартість і цінність збірки зростає із збільшенням кількості творів. Цими завданнями опікується голова фондово-закупівельної комісії, заступниця директора з науки Закарпатського обласного художнього музею ім. Й. Бокшая Людмила Біксей. Крім комплектації музейної збірки, формування окремих колекцій, до сфер відповідальності Людмили Біксей входить і наукове дослідження творчості різних мистецьких особистостей.

Сучасна наука про музеї спрямовує увагу дослідників на життєписи, фотодокументи, архіви, епістолярії. Укладання каталогів творів – авторських чи групових – колосальна праця. І тим не менше, з самого початку діяльності музею на Закарпатті художні виставки, як правило, супроводжувалися каталогами.

Ці матеріали забезпечувалися поколіннями науковців, що показує тяглість процесу колекціонування. Починаючи вже з 1980-их років каталоги виставок укладала і Людмила Іванівна. Сьогодні в її укладацькому доробку кілька десятків каталогів, мистецьких видань, зокрема: «Ретроспектива живопису Ференца Семана: Каталог творів» (1992), «Персональна виставка творів члена Спілки художників України В. Гангура» (1993), «В'ячеслав Приходько» (1995), «Мистецький храм подружжя Емми та Георгія Левадських: Каталог творів» (2003), «Юрій Герц Живопис. Наталія Герц Гобелен» (2013) та інші.

До більшості каталогів мистецтвознавиця писала вступні статті, неодноразово виступала з мистецькими оглядами в закар-

патській пресі. Найціннішими для себе, монографічного характеру вважає передмови до каталогів Йосипа Бокшая, Адальберта Ерделі, Федора Манайла, Юрія Герца, Золтана Шолтеса, Антона Кашшая, Івана Шутєва, Івана Бровді.

Варто згадати цінні групові каталоги або каталоги із фондів музею, які Людмила Біксей готувала з колегами й писала передмови.

У 2005 році вийшов друком каталог із фондів музею «Мистецтво Закарпаття. Книга 1», який вміщує за алфавітом реєстр митців та їх твори, які є в музеї і стосуються мистецтва краю. У вступному слові Людмила Біксей зробила спробу осмислити творчість художників Закарпаття XIX–XX століття.

У вступній статті «Ужгород і Ужгородці» до книги «Ужгород і Ужгородці в образотворчому мистецтві» (2011) мистецтвознавиця зробила огляд портретів тих, кого зображали художники на полотнах, на медалях, скульптурі та інших видах мистецтва. Ужгород на сторінках книги проступає не тільки на пейзажних полотнах, але і в задумах кожної з представлених робіт.

Прикрасила передмовою Людмила Біксей і альбом «Закарпатський обласний художній музей ім. Й. Бокшая. 70 років» (2016).

До мистецького видання «Золоті сторінки. Українське мистецтво другої половини 20 століття» (2018), яке видали до 70-річчя відкриття експозиції музею, написала аналітичну статтю «Мистецьке віддзеркалення епохи...». Авторка простежила як формувалася цінна збірка музею і зусиллями кого (Й. Бокшая, А. Ерделі, П. Лінтура, Л. Шандора, П. Сиви, Ф. Манайла, З. Шолтеса, Т. Яблонської, Ю. Сташка, І. Грабаря), звідки привозилися ці роботи, а також чий роботи у традиції публічної школи малювання є візитівками музею.

Надзвичайно цікава співпраця Людмили Біксей та бібліографа Наталії Вакули вилилася в альбом-каталог «Медицина в мистецькій спадщині Закарпаття» (2022), в якому представлені медички на полотнах художників Закарпаття.

Ювілярка також займається і масово-популяризаційною та науково-освітньою роботою, а це не тільки екскурсії. Напередодні війни нею розроблена цікава екскурсія для дітей з міфології. Людмила Біксей з 1999 року співпрацювала з Еммою Романівною Левадською, яка була організатором та координатором Творчого об'єднання «Малий Лувер». Робота з дітьми захопила на 20 років життя. Талановиті випускники надсилають резюме власних науко-

вих досліджень та дисертацій, як наприклад Дьорке Гейза, випускник та викладач Львівської академії мистецтв та кандидат мистецтвознавства. Темою кандидатської дисертації обрав мистецтво академіка Володимира Микити.

Наука про мистецтво та й саме мистецтво стоїть на межі між світом матеріальним та нематеріальним – духовним. І це завжди буде приваблювати людей, так як це привабляло колись Людмилу Біксей. З оптимізмом та вірою в нашу спільну Перемогу вона працює в Закарпатському обласному художньому музеї ім. Й. Бокшая.

**Олена Приходько,
Людмила Біксей**

Джерельні приписи:

1. Біксей, Л. Василь Свалявчик : [нар. худож. України] / Л. Біксей // Свалявчик, Василь Петрович. Рідний край = My homeland : [альбом] / В. П. Свалявчик. – Ужгород, 2017. – С. 4-7.

2. Біксей, Л. Відверто : [про худож. І. Броввді] / Л. Біксей // Іван Бровді = Brovdi Ivan = Brody Ivan : живопис, скульптура / передм. М. І. Дочинця. – Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2022. – С. 5-10.

3. Біксей, Л. Кажуть, у давнину було у людей... : [про худож. Ю. Герца] / Л. Біксей // Юрій Герц = Jurij Herz = Yuriy Herts : [альбом] / пер. англ. М. В. Сирохмана ; пер. нім. А. Ілющенко. – Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2011. – С. 3-5.

4. Біксей, Л. Коложварі Федір Жигмундович : [живописець, графік] / Л. Біксей // Енциклопедія Сучасної України. – К., 2014. – Т. 14 : Кол–Кос. – С. 78 : фот.

5. Біксей, Л. Магдалина Іванівна Белень-Пуглик : 60-річчя від дня народж. худож., кераміка, члена Нац. спілки худож. України (нар. 1951) / Л. Біксей // Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік : рек. бібліогр. посіб. / уклад. : Н. М. Вачиля, О. В. Малинич, Г. В. Бобонич [та ін.] ; відп. за вип. Л. З. Григаш ; випуск. ред. Л. О. Ільченко. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2010. – С. 117-121.

6. Біксей, Л. «Мистецтво Закарпаття» / Л. Біксей // Мистецтво Закарпаття : кат. творів із фондів музею. Кн. 1 / авт. ідеї О. Зайцев, ред. рада : О. Зайцев, О. Приходько, Л. Біксей [та ін.], фот. О. Попова. – Ужгород : Шарк, 2005. – С. 4-5. – (Каталог колекції Закарпатського обласного художнього музею ім. Й. Бокшая).

7. Біксей, Л. Мистецьке віддзеркалення епохи у творах українського мистецтва з колекції музею (1940-і–2000-і роки) / Л. Бік-

сей // Золоті сторінки : укр. мистецтво другої половини XX ст. = Golden pages. Ukrainian art of the second half of the 20th century : присвячується 70-річчю відкриття експозиції худож. музею для громадськості : [альбом-каталог] / В. Манайло-Приходько, О. Біла, О. Мокрянин [та ін.] ; упоряд., вступ. слово Ф. П. Ерфана. – Ужгород : Карпати, 2018. – С. 7-15.

8. Біксей, Л. Михайло Олексійович Белень : 60-річчя від дня народж. скульптора, засл. худож. України (нар. 1951) / Л. Біксей // Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік : рек. бібліогр. посіб. / уклад. : Н. М. Вачиля, О. В. Малинич, Г. В. Бобонич [та ін.] ; відп. за вип. Л. З. Григаш ; випуск. ред. Л. О. Ільченко. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2010. – С. 191-196.

9. Біксей, Л. Міхай Мункачі : 110-річчя від дня смерті видат. живописця (1844–1900) / Л. Біксей, Л. Кобаль // Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2010 рік : рек. бібліогр. посіб. / уклад. : Н. М. Вачиля, О. В. Малинич, Г. В. Бобонич [та ін.] ; відп. за вип. Л. З. Григаш ; випуск. ред. Л. О. Ільченко. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2009. – С. 96-100.

10. Біксей, Л. Олег Іванович Гарагонич : 60-річчя від дня народж. худож.-живописця (нар. 1952) / Л. Біксей // Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2012 рік : рек. бібліогр. посіб. / уклад. : Н. М. Вачиля, Г. В. Бобонич, І. М. Горват ; відп. за вип. Л. З. Григаш ; випуск. ред. Л. О. Ільченко. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2011. – С. 190-193.

11. Біксей, Л. Особистості в історії музейної справи : (70-річчя відкриття експозиції Закарпат. обл. худож. музею ім. Й. Бокшая присвяч.) / Л. Біксей // Науковий збірник Комунального закладу «Закарпатський обласний краєзнавчий музей імені Тиводара Леґоцького» Закарпатської обласної ради. – Вип. 16-17. – Ужгород : TIMPANI, 2018. – С. 71-92 : фот.

12. Біксей, Л. Свобода мистецтва. Знакове прочитання : [про твор. об-ня «Малий Лувер»] / Л. Біксей // Малий Лувер. 20 років : [альбом] / упоряд., вступ. ст. Е. Р. Левадської, вступ. ст. : М. В. Сирохмана, Б. І. Кузьми. – Ужгород : Карпати, 2019. – С. 6.

13. Біксей, Людмила. Ужгород і ужгородці : [з історії міста] / Л. Біксей // Ужгород і ужгородці в образотворчому мистецтві : [альбом] / авт. ідеї : Ф. Ерфан, І. Ключевський ; післямова С. Федаки ; упоряд. О. Приходько. – Ужгород : Патент, 2011. – С. 5-8.

* * *

14. Біксей, Л. Гортаючи сторінки буклету художниці : (з нагоди 50-річчя з дня народж. майстрині Л. Микити) / Л. Біксей // Культуролог. джерела. – 2007. – № 2. – С. 66-68 : портр.

15. Біксей, Л. З хвилюванням у серці : [до 60-річчя від дня народж. худож. Ю. Мошака] / Л. Біксей // Культуролог. джерела. – 2009. – № 1. – С. 26-27 : портр.

16. Біксей, Л. Йому було б сімдесят : [пам'яті худож. Ф. Семана] / Л. Біксей // Культуролог. джерела. – 2007. – № 1. – С. 91-92 : іл.

17. Біксей, Л. Історія Закарпатської школи живопису / Л. Біксей // Закарпаття. – 2009. – № 1. – С. 22-31 : фот. кольор.

18. Біксей, Л. Рік невиконаного 60-річчя Василя Гангура / Л. Біксей // Новини Закарпаття. – 2005. – 10 груд. – С. 13.

* * *

19. Бокшай : до 100-річчя з дня народж. / уклад. : О. Приходько, Л. Біксей. – Ужгород : Карпати, 1992. – 56 с. : іл. – Бібліогр. : с. 45-52.

20. Вакула, Наталія Степанівна. Медицина в мистецькій спадщині Закарпаття : [альбом-каталог] / Н. С. Вакула, Людмила Іванівна Біксей. – Ужгород : ФОП Сабов А. М., 2022. – 168 с. : кольор. іл. – Бібліогр. : с. 164-166. – Імен. покажч. : с. 167.

21. Ерделі : до 100-річчя з дня народж. / уклад. : О. Приходько, Л. Біксей. – Ужгород : Карпати, 1992. – 44 с. : іл. – Бібліогр. : с. 40-45.

22. Кашшай, Антон Михайлович. Живопис : [альбом] / А. М. Кашшай ; уклад. : О. С. Кашшай, Л. І. Біксей ; Обл. упр. культури Закарпат. облдержадмін. – Ужгород : ІВА, 2011. – 248 с. : іл. – Бібліогр. : с. 243-244.

23. Федір Манайло: життя і творчість 1910–1978 : [альбом] / уклад. : Л. Біксей, Ф. Ерфан, В. Фолтін ; авт. ст. Л. Біксей, В. Фолінт, В. Манайло-Приходько. – Ужгород : Патент, 2010. – 200 с. : кольор. іл. – Бібліогр. : с. 191-192.

* * *

24. Біксей Людмила Іванівна : (мистецтвознавець) // Магія відданості рідній землі і світу : лауреати обл. мистец. премії ім. Й. Бокшай та А. Ерделі 1995–2015 рр. – Ужгород : Карпати, 2016. – С. 188-189, 190, 192, 194 : портр., кольор. іл.

25. Висіцька, Таміла. Біксей Людмила Іванівна (н. 9.04.1954) : мистецтвознавець, провід. наук. співробітник / Т. Висіцька // Висіцька, Таміла. Із плеяди науковців Закарпаття : біобібліогр. довід. / Т. Висіцька. – Ужгород : Ліра, 2005. – С. 556-587 : портр.

МИРОСЛАВ ІВАНОВИЧ КАБАЦІЙ

70-річчя від дня народження футболіста, капітана ужгородського
ФК «Говерла» («Закарпаття») Ужгород
(1954–2011)

Надійність та організаторські здібності, вміння «читати гру» і прийти на допомогу партнеру – якості, необхідні для гравця, якому доручають місце у центрі захисту. А якщо такого футболіста вибирають і капітаном – це означає, що його авторитет у команді є незаперечним. Ось таким і був Михайло Іванович Кабацій.

Народився авторитет футбольного ремесла 18 квітня 1954 року у селі Нове Давидково, що на Мукачівщині. У шкільні роки грав за збірні команди рідної школи, району, а також Закарпаття. Тренерами у нього були знані фахівці «гри мільйонів» Гаврило Кузьма, Еміль Горват та ужгородець Олександр Філіп. У сьомому класі Мирослав уже виступав за резервістів рідного ФК «Колос», що грав на першість облради ДСТ «Колос», а відтак – у чемпіонаті Закарпаття серед елітних команд Срібної землі.

1973 рік – армійську службу «провів» у складі ФК «Балтика» Калінінград, що грав у першості колишнього СРСР (2-ий дивізіон, клас «Б»).

1974–1975 рр. – два неповні сезони виступав за рідний ФК «Колос» Нове Давидково (першість Закарпаття, 1-ша ліга). Однак у другому колі сезону-75 Мирослава запросили до головної команди краю – ФК «Говерла» Ужгород, де головним тренером працював перший заслужений майстер спорту з футболу на Західній Україні (1955), екскапітан київського «Динамо» Михайло Михалина. Новодавидківчанин у складі команди майстрів провів свої перші офіційні матчі. Мирослав встиг ще пограти разом з ветеранами ужгородської команди, зокрема, з 30-річним Володимиром Пінковським, а також 28-річними Юрієм Чирковим, Миколою Тимчаком, Миколою Русиним, Йосипом Вагнером, голкіпером Іваном Ковачем та своїм односельцем Василем Медвідем.

1976 рік – цей сезон Мирослав Кабацій провів у складі армійської команди Львова.

1977 рік – одягнув футболку мукачівського «Приладиста».

1979–1980 рр. – капітан ФК «Говерла» Ужгород (головні тренери – Іштван Шандор (перше коло) та Ернест Кеслер (друге коло)). Свій перший гол М. Кабацій забив у домашньому поєдинку (12-ий тур, 29. 05.) між ФК «Говерла» – ФК «Буковина» Чернівці – 3:1. Перший гол у ворота гостей провів М. Кабацій, другий – Ференц Розгоні, а третій – Сергій Семушин. У буковинців автором голу став Сергій Шмундяк, до речі, кращий бомбардир чернівчан.

Мирослав відзначився голом і у наступному домашньому матчі, правда, його господарі програли (ФК «Говерла» – ФК «Поділля» Хмельницький – 1:2).

Через три тури ужгородці «у рідних стінах» провели матч проти ФК «Автомобіліст» Тирасполь. Цю гру підопічні І. Шандора виграли з мінімальним результатом 1:0. Цей єдиний гол до свого активу записав капітан господарів М. Кабацій. До речі, у цьому сезоні він за «Говерлу» провів 36 офіційних поєдинків і став автором п'яти голів. Для захисника кількість ним забитих голів – це просто «відмінно». А щодо відіграних календарних ігор, то більше від нього провели лише Юрій Ціпле (37), Андрій Ділай (38), Аттіла Зан (39), Елек Леврінц (40) та Олександр Пахомов (41).

У сезоні-80 лише Мирослав Кабацій та Аттіла Зан з Чопа відіграли усі заплановані офіційні матчі (по 42). Крім того, новоодавдівчанин став автором і двох голів: ФК «Говерла» – ФК «Поділля» Хмельницький – 3:1 (голи – Гада, Кабацій та Зан).

Свого часу автор цих рядків запитав у капітана команди ужгородців М. Кабація про те, а які його голи у ворота гостей йому найбільш запам'яталися? Він щиро усміхнувся й відповів: «Найбільш врізалися у пам'ять голи, які у наші ворота провели наші майбутні гранди світового футболу, гравці київського «Динамо» та збірної СРСР, заслужені майстри спорту Іван Яремчук та Василь Рац, які тоді виступали відповідно за черкаське «Дніпро» та вінницьку «Ниву». А ось Василь Мартиненко, який згодом стане кращим бомбардиром нашої ужгородської команди за всю її історію, провів нам єдиний і вирішальний гол у Севастополі. Він тоді ще виступав за місцевий ФК «Антлантика». Запам'ятався і гол, який нам забив у Хмельницькому (ФК «Поділля») мій земляк з Мукачева Віллі Теллінгер. Я ці прізвища згадав не випадково», – резюмував Мирослав Іванович. Він хотів наголосити на тому факті, скільки чудових наших футболістів грало у 1980-их роках за різні команди майстрів.

За ФК «Говерла» Ужгород (1975–1981 рр.) захисник та капітан команди М. Кабацій відіграв 214 календарних ігор, в яких забив

21 м'яч. А всього за команди майстрів закарпатець провів більше 300 календарних матчів й до свого активу записав понад 30 голів. Цікавий факт: у сезоні-81 та 82 за ФК «Говерла» («Закарпаття») Ужгород виступало ...аж п'ятеро футболістів з Нового Давидкова: Йосип Микуланинець, В'ячеслав Медвідь, Василь Штима, Михайло Бурч та Мирослав Кабацій.

Після професійного футболу М. Кабацій грав за місцевий ФК «Колос» Нове Давидково, який у сезонах-81 та -82 був двічі поспіль чемпіоном Закарпаття. Чимало ігор Мирослав Іванович провів і у складі команд ветеранів Н. Давидкова, Мукачівського району та Срібної землі.

Відійшов у вічність М. І. Кабацій 10 вересня 2011 року. Похований на цвинтарі у рідному селі над Латорицею.

Василь Гаджега

Джерельні риписи:

1. Гаджега, Василь. Легенда закарпатського футболу : Капітан «Говерли» / В. Гаджега, Мирослав Лозюк. – Ужгород, 2014. – 106 с.

Зі змісту : [згадка про М. Кабація]. – С. 44, 66.

2. Нариси з історії західноукраїнського футболу / В. В. Соломонко, О. В. Соломонко, М. В. Молнар [та ін.]. – Ужгород : Гражда, 2003. – 146 с.

Зі змісту : [згадка про М. Кабація]. – С. 44, 66.

* * *

3. Кабацій Мирослав Іванович [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32tx2>. – Назва з екрана.

4. Стали відомі імена ТОП-100 кращих закарпатських вихованців школи футболу [Електронний ресурс] : [у т. ч. про М. Кабація]. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32NqW>. – Назва з екрана.

ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ ЧЕПА

75-річчя метра позашкільної освіти Закарпаття
(1949–2017)

Володимир Іванович майже чотири десятиріччя у надважкі часи становлення української незалежності альтруїстично розвивав дитячий та юнацький туризм краю, зробивши його всесвітньовідомим брендом. Десятки колег і тисячі вихованців Закарпатського центру туризму, краєзнавства, екскурсій і спорту учнівської молоді щодня згадують лагідними словами вдячності свого вчителя. І в серці кожного з них назавжди залишилася частка духовного тепла наставника. Саме він вчив кожного гуртківця поважати соціум і природу, допомагав вибрати свій неповторний ексклюзивний життєвий шлях. Його добре знали і в Україні, і за кордоном. Усі в один голос згадують його так: спокійний, розсудливий, абсолютно неконфліктний, сині добрі очі, привітна усмішка, добре серце.

Народився він 23 квітня 1949 року в с. Ільниця Іршавського (нині Хустського) району Закарпаття. З дитинства, окрім спілкування рідною солов'їною, наполегливо вивчав французьку мову. Колеги завжди жартували, що Володя виріс в незвичній для простого закарпатського села атмосфері французького шарму, який глибоко засів у ньому і вже не покидав ніколи. Після студентських років в Ужгородському державному (нині – національний) університеті традиційно самовіддано працював у рідному селі вчителем французької мови. Любив активні види спорту, але дивовижний збіг обставин подарував йому нову унікальну команду – туристів, з якими він не розлучався вже ніколи. Для них лісова тиша і азарт дружніх змагань завжди означали набагато більше, ніж гуркіт великого міста і посиденьки за монітором комп'ютера. У певний момент він залишив розмірений ритм руху своєї малої батьківщини і почав працювати в Закарпатському центрі туризму в Ужгороді. 3 серпня

1981 року очолив потужний колектив однодумців і, долаючи всі перешкоди, вправно керував ним до 2017 року, коли серце великої людини припинило битися, а душа помандрувала в засвіті.

За життя В. І. Чепа постійно дбав про належну матеріальну базу центру туризму, часто закривав проблемні місця власними коштами. З його ініціативи та активної участі були створені Мукачівська міська, Іршавська та Хустська районні станції юних туристів. Організував сотні змагань, на яких закарпатські юні туристи себе гідно показували і передовий досвід представників інших областей країни і держав не забували перейняти.

Під час його керівництва з успіхом функціонували вже існуючі гуртки і створювалися все нові і нові сектори туристичного та краєзнавчого спрямування, досліджувалися печери, проводилися екскурсії, походи, з неймовірним успіхом діяла археологічна школа. В. І. Чепа завжди казав: «Кожна активна дитина знайде в нас щось до душі. Діти йдуть до доброго керівника. І яким заманливим би не був, до прикладу, спелео- чи велогурток, а якщо керівник не любить дітей, то вони його проігнорують. І ніяка методика й заохочення тут не допоможе».

Паралельно з адмініструванням В. Чепа успішно займався і науковою діяльністю. Її плоди знайшли відображення в десятках наукових і методичних публікацій. Трудова багатогранність була законно оцінена дипломом кандидата педагогічних наук, почесними грамотами Міністерства освіти і науки України, нагрудними знаками «Почесний працівник туризму України» і «За заслуги», званням «Заслужений вчитель України».

Багато добрих слів написано про колегу і вчителя. Особливо влучно його величне життя описала Мирослава Павлюх коротесенькою фразою: «Творив добро з французьким шармом!». Володимир Іванович завжди переймався тим, аби якомога більше дітей було охоплено позашкільною освітою. Окрім неї, вів активну громадську роботу, був віцепрезидентом обласної федерації спортивного туризму, президентом Асоціації туристичних підприємств Закарпатської області, депутатом Ужгородської міської ради. При цьому розмаїтті діяльності вважав, що керівник навіть найменшої ланки має бути аполітичним, тому що політика роз'єднує людей, а спорт навпаки – єднає.

Коли одного ранку його не стало, світ втратив величезну глибу доброти і цю лакуну заповнити неможливо. Подібні люди, яких щиро називають: мудрий керівник, добрий друг, учитель – народ-

жуються раз в сторіччя. І нехай як і за життя земного прийме його лагідно небесний «Срібний намет».

Ігор Прохненко

Джерельні приписи:

1. Децик, Р. Хто шукає, той знаходить... : нариси з досвіду роботи щодо вивчення історії та розвитку освіти Закарпат. обл. й зокрема Виноградів. р-ну / Р. Децик, Володимир Чепа ; відп. за вип. А. В. Середяк. – Ужгород : Гражда, 2013. – 244 с. : іл. – Бібліогр. : с. 240-241.

2. Децик, Р. А. Невичерпна скарбниця людських святинь: Шкільні музеї Закарпатської області / Р. А. Децик. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. / вступ. слово О. О. Гаваші, В. І. Чепи. – Ужгород : Гражда, 2008. – 216 с. : іл.

3. Мандруємо музеями навчальних закладів Закарпатської області : довідник / Закарпат. центр туризму, краєзнавства, екскурсій і спорту учнів. молоді ; упоряд. В. І. Чепи, Р. А. Децика ; передм. В. І. Чепи. – Ужгород : Гражда, 2006. – 100 с. : іл.

4. «...Музеї існуватимуть вічно...» : з досвіду роботи музеїв при закладах системи освіти М-ва освіти і науки України в Міжгір. р-ні / Упр. освіти і науки Закарпат. облдержадмін. ; упоряд. та підгот. текстів В. І. Чепи, Р. А. Децика. – Ужгород : Гражда, 2004. – 32 с. : іл.

5. Чепа, В. І. Туризм – це здоров'я : метод. посіб. на допомогу керівнику гуртка у підготовці юних туристів / В. І. Чепа, Р. А. Децик ; Закарпат. центр туризму, краєзнавства, екскурсій і спорту учнів. молоді. – Ужгород : Гражда, 2006. – 60 с.

* * *

6. Чепа, В. Закарпатський центр туризму, краєзнавства, екскурсій та спорту учнівської молоді / В. Чепа // Закарпаття. – 2010. – № 2. – С. 58-61 : фот. кольор.

7. Чепа, В. Навколо світу за ...20 хвилин : [розмову із засн. турист. агенції «Бусоль-Вояж» в Ужгороді / вела Л. Матицо] / В. Чепа // Неділя. – 2011. – 29 січ.-4 лют. – С. 1б.

8. Чепа, В. Хорватію, Чорногорію та... Грецію обирають цього літа закарпатці : президент Асоціації турист. підприємств краю В. Чепа про цьогоріч. турист. сезон за кордоном : [інтерв'ю / вів Д. Гончар] / В. Чепа // Закарпат. правда. – 2010. – 24 лип. – С. 6 : фот.

9. Чепа, В. «Якось у маленькому європейському місті я прожив тиждень без грошей і ... закордонного паспорта» : [розмова з дир. закарпат. центру туризму – про політику, рекорди і безко-

штов. навчання / вела М. Павлюх] / В. Чепа // Новини Закарпаття. – 2015. – 16 верес. – С. 8 : фот. кольор.

* * *

10. Микита, Олег. У центрі Ужгорода змагалися орієнтувальники : [V Літня гімназіада Закарпаття та команд. чемпіонат обл. зі спорт. орієнтування, присвяч. пам'яті В. Чепа] / О. Микита // Карпат. об'єктив. – 2023. – 18 трав. – С. 13 : фот.

11. Павлюх, Мирослава. Творив добро з французьким шармом : світлої пам'яті В. Чепа : [некролог ; заслуж. вчитель України] / М. Павлюх // Новини Закарпаття. – 2017. – 20 черв. – С. 7 : фот.

12. V літню гімназіаду та чемпіонат Закарпаття зі спортивного орієнтування присвятили пам'яті Володимира Чепа : [в м. Ужгород] // Ужгород. – 2023. – 20 трав. – С. 4 : фот.

Травень: 1

МАГДАЛИНА ЛЮДВИКІВНА ГАБОР

70-річчя від дня народження кандидата біологічних наук,
старшого наукового співробітника ДУ «Науково-практичний
медичний центр «Реабілітація» МОЗ України»
(1954–2020)

Магдалина Людвиківна Габор народилася 1 травня 1954 року в селі Вонігово Тячівського району Закарпатської області. Закінчила медсестринське відділення Берегівського медичного училища (1972), біологічний факультет Ужгородського державного (нині – національний) університету (1987).

З 1980 року і до останніх днів свого життя працювала в ДУ «Науково-практичний медичний центр «Реабілітація» МОЗ України» (колишній Ужгородський філіал Одеського НДІ курортології), пройшовши шлях від старшої медичної сестри до завідувачки лабораторії імунології та біохімії.

Працюючи в такій відповідальній установі, М. Л. Габор впевнено йшла сходами до наукових висот: вперше в історії діяльності закладу було проведено дослідження стану щитоподібної залози у тих хворих із патологією дихальної системи та органів травлення, що зазнали впливу радіації. Всебічний аналіз цих даних у взаємозв'язку з іншими клініко-лабораторними дослідженнями став основою її кандидатської дисертації «Тиреоїдна забезпеченість у осіб із різними захворюваннями внутрішніх органів, які зазнали впливу іонізуючого випромінювання, та їх зміни під дією лікувальних природних факторів Закарпаття», яку науковець успішно захистила в 1995 році на засіданні спеціалізованої вченої ради Інституту геронтології НАМН України за спеціальністю «Медична біохімія». У 2000 році ВАК України за тією ж спеціальністю присвоює їй вчене звання старшого наукового співробітника.

Після захисту дисертації Магдалина Людвиківна продовжувала дослідження з оцінки функціонального стану гіпофізарно-тиреоїдної системи та її ролі у патогенезі хронічних захворювань бронхолегеневої системи. Однією з актуальних проблем, над якими працювала М. Л. Габор, було вивчення циркадних біоритмів секреції тиреоїдних гормонів, особливостей змін функції щитоподібної залози за різних екологічних умов (радіація, паводок), особливості тиреоїдної дисфункції залежно від супутньої патології. Результати Магдалини Людвиківни стали важливою складовою обґрунтування диференційованих методик галоаерозольотерапії у хворих на ХОЗЛ та завдяки їм з'ясована участь щитоподібної залози у процесі адаптації до дії лікувального фактору.

Окремим і особливим сучасним напрямком наукових досліджень М. Габор стало вивчення патохімічних розладів, зокрема, активності процесів пероксидації ліпідів та антирадикального захисту організму, деяких механізмів ендогенної інтоксикації при хронічних обструктивних захворюваннях бронхолегеневої системи, опрацювання і вдосконалення ендокринологічної та біохімічної складових діагностичного процесу та доказової бази наукових досліджень.

Вона є автором і співавтором 185 наукових публікацій, в тому числі 2 колективних монографій, методично-інформаційних видань установи та винаходів.

За роки трудової діяльності з Магдалиною Людвиківною було легко і комфортно працювати. Кваліфікований фахівець своєї справи, педантична в роботі, справедлива і вимоглива (насампе-

ред до себе), з високим почуттям відповідальності за доручену справу. І в той же час – доброзичлива і скромна. У своєму серці мала багато добра, була завжди готова допомогти дією та порадою... На жаль, 2020 року її серце перестало битися.

**Маргарита Гайсак,
Наталія Вакула**

Джерельні приписи:

1. Габор, М. Л. Відповідь щитовидної залози у хворих з хронічними обструктивними захворюваннями легень на вплив паводкової стихії на Закарпатті / М. Л. Габор // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Медицина. – Вип. 15. – Ужгород, 2001. – С. 44-47.

2. Габор, М. Л. Вплив факторів природної катастрофи – паводку на функціональну активність щитовидної залози / М. Л. Габор, І. С. Лемко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Біологія. – Вип. 11. – Ужгород, 2002. – С. 112-115.

3. Габор, М. Л. Оцінка деяких показників антиоксидантної системи у дітей з рецидивуючим бронхітом / М. Л. Габор, О. І. Лемко, С. В. Лукашук // Збірник наукових праць співробітників НМАПО ім. П. Л. Шупика / гол. ред. Ю. В. Вороненко ; наук. ред. І. С. Зозуля. – Вип. 23. – Кн. 3. – К. : НМАПО ім. П. Л. Шупика, 2014. – С. 243-249.

4. Корекція метаболічних розладів у хворих на хронічне обструктивне захворювання легень / М. Л. Габор, О. І. Лемко, Д. В. Решетар [та ін.] // Збірник наукових праць співробітників НМАПО ім. П. Л. Шупика / гол. ред. Ю. В. Вороненко ; наук. ред. І. С. Зозуля ; відп. за вип. Р. І. Гош. – Вип. 19. – Кн. 1. – К. : НМАПО ім. П. Л. Шупика, 2010. – С. 349-354.

5. Перекисне окислення ліпідів та стан антиоксидантного захисту у хворих на хронічні обструктивні захворювання легень зі вторинною імунною недостатністю / М. Л. Габор, В. П. Казанкевич, Д. В. Решетар [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Медицина. – Вип. 30. – Ужгород, 2007. – С. 33-36.

6. Перспективи використання йодо-бромних вод Закарпаття / І. С. Лемко, М. Л. Габор, Н. Л. Ночевникова [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Медицина. – Вип. 6. – Ужгород, 1998. – С. 125-128.

7. Решетар, Д. В. Вплив мікрокліматотерапії на процеси пероксидації ліпідів та активність супероксиддисмутази у хворих на хронічні обструктивні захворювання легень / Д. В. Решетар,

І. С. Лемко, М. Л. Габор // Збірник наукових праць співробітників КМАПО ім. П. Л. Шупика / гол. ред. Ю. В. Вороненко ; наук. ред. І. С. Зозуля ; відп. за вип. Р. І. Гош. – Вип. 14. – Кн. 2. – К. : КМАПО ім. П. Л. Шупика, 2005. – С. 815-821.

* * *

8. Вплив дефіциту йоду на зобну ендемію та тиреоїдну функцію в дітей Закарпатської області / Й. І. Пічкарь, З. Й. Фабрі, М. Л. Габор [та ін.] // Міжнар. ендокринолог. журн. – 2005. – № 2. – С. 6-8.

9. Габор, М. Л. Немедикаментозне лікування як засіб корекції окислювального гомеостазу у дітей, які часто хворіють, та дітей із рецидивуючим бронхітом поза гострим періодом / М. Л. Габор, Д. В. Решетар // Проблеми клініч. педіатрії. – 2016. – № 3-4 (33-34). – С. 128-133.

10. Деякі показники місцевого захисту слизових та активності запального процесу у хворих на хронічне обструктивне захворювання легень / О. І. Лемко, М. Л. Габор, І. С. Лемко [та ін.] // Астма та алергія. – 2009. – № 1-2. – С. 55-59.

11. Дослідження функції щитовидної залози у хворих з патологією органів травлення / Т. О. Задорожна, М. Л. Габор, О. В. Сарканич [та ін.] // Медицини. реабілітація, куртологія, фізіотерапія. – 2002. – № 3 (31). – С. 16-17.

12. Ефективність комплексного відновлювального лікування хворих на хронічне обструктивне захворювання легень з використанням субаліну / О. І. Лемко, М. Л. Габор, Л. А. Сафронова [та ін.] // Лікар. справа. – 2012. – № 3-4 (1113). – С. 59-66.

13. Задорожна, Т. О. Дискретний аналіз даних радіоімунологічного дослідження регуляції щитоподібної залози гіпофізом у хворих із обструктивними захворюваннями легень, що зазнали впливу катастрофи на Закарпатті / Т. О. Задорожна, М. Л. Габор // Укр. радіол. журн. – 2003. – № 4. – С. 388-391.

14. Можливості використання пептидоглікану молочнокислих бактерій в імунореабілітації хворих на хронічне обструктивне захворювання легень / О. І. Лемко, М. Л. Габор, В. А. Болоховська [та ін.] // Клініч. імунологія, алергологія, інфектологія. – 2012. – № 3 (спецвип.). – С. 88-93.

15. Роль показників перекисного окислення ліпідів та ферментів антиоксидантного захисту у формуванні оксидантного стресу у хворих на псоріаз / І. С. Лемко, Ю. В. Андрашко, М. Л. Габор [та ін.] // Укр. журн. дерматології, венерології, косметології. – 2008. – № 3 (30). – С. 5-8.

* * *

16. Висіцька, Таміла. Габор Магдалина Людвиківна (н. 01.05. 1954) : [канд. біол. наук, ст. наук. співробітник] / Т. Висіцька // Висіцька, Таміла. Із плеяди науковців Закарпаття : біобібліогр. довід. / Т. Висіцька. – Ужгород : Ліра, 2005. – С. 13-17 : портр.

17. Магдалина Людвиківна Габор : [канд. біолог. наук] // Тячівщина в іменах : бібліогр. покажч. – Тячів, 2011. – С. 5 : портр.

Травень: 21

ІГОР МИХАЙЛОВИЧ ЛІХТЕЙ

55-річчя від дня народження науковця,
кандидата історичних наук
(нар. 1969)

Народився ювіляр у 21-й день травня 1969 року в мальовничому селі Великі Ком'яти Виноградівського (нині вже Берегівського) району Закарпатської області в родині службовців. Вчителі місцевої середньої школи з 1976 по 1986 рік не тільки давали вже готові знання, але й показали той шлях постійного пошуку істини, з якого звернути вже було просто неможливо. Накреслена шкільними буднями життєва дорога привела юнака до Ужгородського державного (тепер – національний) університету, де він у 1986 році вступив на стаціонарне відділення одного з найпрестижніших факультетів – історичного. Наполегливість і жага нових знань рухала вперед, змушувала вести цілодобове самовдосконалення, результатом чого і в певному сенсі винагородою став диплом з відзнакою про закінчення навчання у вищій школі. Документ 1993 року свідчив про подолання чергової життєвої сходинки і водночас констатував завершення щасливих студентських років. Але вже міцно закладена за університетською партою працьовитість дослідника минувшини не дозволяла покинути стіни рідної alma mater. Відтак деякий час Ігор Михайлович

працював науковим співробітником Науково-дослідного інституту карпатознавства при УжДУ, а в 1993–1996 роках навчався в стаціонарній аспірантурі на кафедрі нової і новітньої історії зі спеціальності «всесвітня історія».

У 1996–1998 роках талановитий молодий вчений посилив Національну академію наук України і зробив свій вагомий внесок в її розвиток на посаді ученого секретаря Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень. Одновекторність спрямування зусиль і несамовита наполегливість, яка вже стала брендовою ознакою ювіляра, у квітні 1997 року призвели до успішного захисту кандидатської дисертації «Закарпаття в складі Чехословаччини: особливості суспільно-політичного розвитку (1919–1929 рр.)». Важливості цієї події додавав той факт, що це був не тільки швидко і якісно завершений науковий проєкт, а і те, що він був згенерований під керівництвом професора Івана Гранчака, знаного своєю вимогливістю до результатів будь-якої праці далеко за межами міста над Ужем. Створений надійний плацдарм зі знань, досвіду, диплому та атестатів вимагав подальшого руху вперед і змушував почати ділитися знаннями зі студентами вже в статусі педагога. Упродовж 1997–1999 років на цій ниві багато було зроблено на посаді викладача та старшого викладача кафедри історії стародавнього світу і середніх віків УжНУ.

У 1999 році відбувається стрімкий кар'єрний стрибок: Ігоря Михайловича заслужено переводять на посаду доцента цієї ж кафедри. Там, де інший би вже спинився і почав насолоджуватись накопиченими здобутками, наш ювіляр все впевненіше і швидше крокував до чергової життєвої вершини. У 2002 році здобув учене звання доцента кафедри історії стародавнього світу і середніх віків Ужгородського національного університету. Максимальний саморозвиток і постійне самовдосконалення не привело до особистісної замкненості, не дозволило на другий план відсунути любов до рідного колективу істориків. 3 лютого 2000-го по січень 2005 року витримав шалене навантаження в ранзі заступника декана факультету з виховної роботи. І це лише невеличкий штрих. Також з грудня 2000-го по квітень 2005 року виконував обов'язки і відповідальну місію вченого секретаря Спеціалізованої вченої ради по захисту кандидатських дисертацій зі спеціальності «всесвітня історія» та «історія України» при УжНУ. Необхідно зазначити, що і колектив помітив трудові пориви і перспективи розвитку на-

уковця. Тому у жовтні 2004 року саме він був обраний завідувачем кафедри історії стародавнього світу і середніх віків Ужгородського національного університету. І навіть коли змінилася назва кафедри, саме Ігор Михайлович за довіри і підтримки колег і співробітників залишається керманічем одного з найбільш потужних факультетських і університетських підрозділів.

І. Ліхтей кропітку адміністративну роботу гармонійно поєднує з науковою, що не всім нині доступно. Дослідження історії Чехії епохи середньовіччя та особливостей суспільно-політичного розвитку Закарпаття в складі Чехословаччини зробили його ім'я відомим в широких наукових колах богемістів світу. Автор понад 100 публікацій: статей і рецензій у наукових збірниках, а також навчально-методичних розробок. Має надруковані доробки не тільки в Україні, але й у Словаччині, Чехії, Хорватії та інших країнах Європи. Своїм працюючим ентузіазмом ювіляр «запалив підростаюче покоління дослідників Чеської держави», в результаті чого виросла потужна група місцевих богемістів і в Ужгородському національному університеті.

Викладав і щедро продовжує ділитися своїми знаннями з нормативних курсів: «Історія південних і західних слов'ян», «Історія Греції і Риму», «Історія середніх віків» та спецкурсів: «Міжнародні відносини в епоху античності», «"Візантизм" як соціально-політичне та етнокультурне явище середньовіччя», «Ідеологія і практика європейського універсалізму в середні віки». Більше того, не забуває і про сталість розвитку освіти від середньої до вищої. Проявом цього є поява бездоганно професійно підготовлених шкільних підручників з історії для 7 і 8 класів.

Отже, побажаємо Ігорю Михайловичу нескінченної щасливої життєвої стежини в оточенні близьких і рідних, колег і друзів!

Ігор Прохненко

Джерельні приписи:

1. Ліхтей, І. М. Всесвітня історія. Новий час (XV–XVII ст.) : підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закладів / І. М. Ліхтей. – К. : Грамота, 2008. – 264 с. : кольор. іл.

2. Ліхтей, І. М. Історія Середніх віків : підруч. для 7 кл. / І. М. Ліхтей. – К. : Грамота, 2007. – 296 с.

3. Ліхтей, І. М. «...Ліхи літа...» : криза чеської державності у 1278–1283 роках : [монографія] / І. М. Ліхтей. – Ужгород : Ліра, 2015. – 104 с.

4. Ліхтей, І. М. Підкарпатська Русь у складі Чехословаччини: особливості суспільно-політичного розвитку 1919–1929 років : до 100-річчя входження іст. Закарпаття у склад ЧСР на правах адмін. нац. автономії / І. М. Ліхтей. – Ужгород : Карпати, 2018. – 244 с. : фот.

5. Обличчя Закарпаття : краєзнав. інформація: фізико-геогр. огляд про фауну і флору Карпат, госп., демогр. та етногр. специфіка регіону, хронол. опис іст. подій, цікаве Закарпаття / Ф. Ф. Шандор, І. Ліхтей [та ін.]. – Ужгород : Панонія, 2001. – 75 с. : іл.

* * *

6. Ліхтей, І. М. Боротьба чеського короля Вацлава II за гегемонію в Центральній Європі (1301–1305) / І. М. Ліхтей // Історичні студії : зб. наук. праць з проблем дав. і середньов. історії та етнології. – Ужгород : Ліра, 2008. – Вип. 2. – С. 46–68.

7. Ліхтей, І. М. Висунення кандидатури чеського володаря Пршемисла Отакара II на німецький трон та його пасивна участь у виборчих перегонах 1256–1267 рр. / І. М. Ліхтей // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки : міжвідом. зб. наук. праць. – Вип. 28. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2019. – С. 174–191.

8. Ліхтей, І. М. Внесок Вацлава Новотного у вивчення історії середньовічної Чехії / І. М. Ліхтей // Історичний часопис з богемістики і словакістики = Historický časopis z bohemistiky a slovakistiky. – Вип. 8. : Словаки й чехи в історичному поступі / упоряд. І. Ліхтей. – Ужгород : РІК-У, 2020. – С. 72–92.

9. Ліхтей, І. М. «...de consensus nobilium et civium»: утвердження влади моравського маркграфа Пршемисла в Австрійському герцогстві у 1251–1252 роках / І. М. Ліхтей // Міжнародні відносини : теорет.-практ. аспекти. – К., 2021. – Вип. 7. – С. 142–160.

10. Ліхтей, І. М. Діяльність українського візантиніста Володимира Сас-Залозецького в музейно-бібліотечній комісії товариства «Просвіта» в Ужгороді (1922–1924) / І. М. Ліхтей // Bizantinoukrainica. – К., 2022. – Vol. 1. – Р. 80–92.

11. Ліхтей, І. М. Криза Священної Римської імперії й утвердження могутності Чеського королівства у першій третині XIII ст. / І. М. Ліхтей // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Історія. – Вип. 3. – Ужгород, 1999. – С. 131–136.

12. Ліхтей, І. М. Невідома «Особиста справа вчителя Потушняка Федора» в Державному архіві Закарпатської області / І. М. Ліхтей // Історичний часопис з богемістики і словакістики. – Вип. 8 : Словаки й чехи в історичному поступі / упоряд. І. Ліхтей. – Ужгород : РІК-У, 2020. – С. 137–148.

13. Ліхтей, І. М. «...Signo crucis accinctus»: перший похід чеського правителя Пршемисла Отакара II на Пруссію на зламі 1254–1255 років / І. М. Ліхтей // Проблеми історії країн Центральної та Східної Європи : зб. наук. праць / [редкол. : В. С. Степанков (голов. ред.) та ін.]. – Вип. 9 : На пошану члена-кореспондента НАН України С. В. Віднянського. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-тет ім. І. Огієнка, 2021. – С. 91-107.

14. Ліхтей, І. М. Стан лікарень на Підкарпатській Русі упродовж першого десятиліття чехословацького урядування (1919–1929) / І. М. Ліхтей // Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. – Вип. 2 (30). – Чернівці, 2021. – С. 34-39.

15. Ліхтей, І. М. Українськомовна періодична преса на Закарпатті доби Чехословаччини (1919–1939) / І. М. Ліхтей // Carpatica-Карпатика : актуал. питання історії, історіографії і культури країн Центральної і Південно-Східної Європи. – Вип. 2 / редкол. : Г. В. Павленко, О. С. Мазурок, Е. А. Балагурі [та ін.]. – Ужгород, 1993. – С. 204-209.

16. Ліхтей, І. М. Чеський король Вацлав I та австрійський герцог Фрідріх II Бабенберг на перехрестях війни й миру (1230–1239) // І. М. Ліхтей / Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Історія. – Вип. 1 (40). – 2019. – С. 140-153.

17. Історичні студії: Проблеми давньої і середньовічної історії та етнології : [зб. ст.]. – Вип. 1 / упоряд. І. М. Ліхтей ; редкол. М. М. Вегеш, В. Є. Задорожний, В. Г. Котигорошко [та ін.]. – Ужгород : Говерла, 2007. – 184 с. – Текст укр., лат., рос., англ. мовами. – Бібліогр. в кінці ст.

18. Науковий і мистецький світ Федора Потушняка : матеріали міжнар. наук. конф., присвяч. 100-річчю від дня народж. видатного укр. письмен. і вчен., Ужгород, 15-16 квіт. 2010 р. / М-во освіти і науки України, Держ. вищ. навч. закл. «Ужгород. нац. ун-т» [та ін.] ; упоряд. І. Ліхтей ; редкол. : Л. Бабота ; В. В. Барчан, Н. П. Бедзир [та ін.]. – Ужгород : Ліра, 2010. – 456 с. : рис. – Бібліогр. наприкінці ст.

19. Українці й народи Центрально-Східної Європи: культура та історична спадщина : зб. наук. праць на пошану проф. М. Тиводара / М-во освіти і науки України, Держ. вищ. навч. закл. «Ужгород. нац. ун-т», Каф. історії стародав. світу і серед. віків ; упоряд. І. Ліхтей. – Ужгород : Карпати, 2015. – 424 с. : іл. – Текст укр., пол., словац. мовами. – Бібліогр. наприкінці ст.

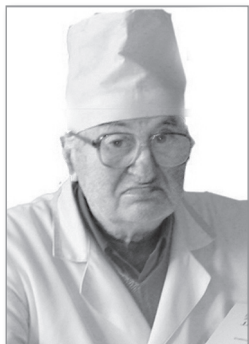
20. Ліхтей Ігор Михайлович // Олашин, М. В. Історичний факультет Ужгородського національного університету / М. В. Олашин : біобібліогр. довід. / бібліогр. ред. О. Д. Закривидорога ; відп. за вип. І. О. Мандрик. – Ужгород : Гражда, 2010. – С. 153-154 : портр.

21. Ліхтей Ігор Михайлович // Під покровительством музи Клію. Історичному факультету Ужгородського національного університету – 60 років. – Ужгород, 2005. – С. 77-78 : портр.

Травень: 27

ЮРІЙ АНДРІЙОВИЧ ДУМНИЧ

100-річчя від дня народження кандидата медичних наук,
організатора протитуберкульозної служби області
(1924–2017)

Юрій Андрійович Думнич народився 27 травня 1924 року в с. Нягово Тячівського округу Підкарпатської Русі (тепер с. Добрянське Тячівського району Закарпатської області) у звичайній селянській родині. Як зазначено у документах особової справи, у рідному селі Юрій Андрійович закінчив початкову школу, потім почав вчитися в горожанській школі у с. Нересниця, а закінчив її у Тячеві в 1939 р. Цього ж року вступив до Ужгородського педагогічного училища. Влітку 1944 р. окупаційною владою, як і ба-

гато інших студентів, був інтернований у трудовий табір. Під час одного повітряного бомбардування осколком був поранений у голову – з ним прожив усе життя. Після визволення Закарпаття Радянською армією у 1945 р. закінчує педагогічну освіту, одержує учительський диплом.

1945 року в Ужгороді відкривається державний університет. Склавши вступні іспити, Ю. Думнич зараховується на перший курс медичного факультету, який закінчує у 1952 р. за спеціальністю «Лікарська справа». За розподілом випускників був направлений в

Каховський район Херсонської області – на «будови комунізму», де працював лікарем у таборі для секретних політв'язнів, потім був лікарем дільничної лікарні в одному з радгоспів, а згодом – одержав міністерське призначення на організацію санаторію для хворих на туберкульоз кісток на узбережжі Чорного моря – в порту Хорли. У грудні 1953 р. мінздравом УРСР був переведений в Закарпатську область, де обласним відділом охорони здоров'я був направлений на роботу в обласний тубдиспансер на посаду лікаря-ординатора.

З 25 грудня 1956 року Ю. Думнича наказом облздороввідділу переводиться на посаду головного лікаря обласного протитуберкульозного диспансеру, йому дозволили сумісництво в шкір-вендиспансері по шкіряному туберкульозу. Для організації спеціалізованої протитуберкульозної допомоги в області Юрія Андрійовича направляють взяти участь в роботі Київського семінару з питань організації боротьби з туберкульозом серед населення республіки (1956), у 1957 р. – взяти участь у Всесоюзному з'їзді фтизіатрів, який проходив у Москві, у 1958 р. – у Київському інституті туберкульозу пройти одномісячні курси спеціалізації по кістково-суглобному туберкульозу.

У 50-х роках хворих на туберкульоз розміщали в обласній лікарні, в лікарнях Мукачєва та Берегова. Ліжок катастрофічно не вистачало. Було вирішено будувати новий диспансер. Маючи вже певний досвід, Ю. Думнич береться за цю справу – сам обирає місце для новобудови. Він хотів, аби хворі були трохи віддалені від міста, аби був спеціальний мікроклімат, а відповідно – і результат лікування. Для цього старі фруктові дерева вирубали. За атласом «Озеленення медичних закладів», де описано які породи створюють відповідний мікроклімат, насадили пірамідальні тополі, які виростають до 40-метрової висоти й живуть 380 років, між ними – смерічки, акації, дуби, що захищали від вітру, зберігали прохолоду. А ще італійський червоний горіх, тюльпанове дерево, черешню – усе в комплексі створило ідеальний мікроклімат для хворих на туберкульоз. Так за 1960–1962 роки в Ужгороді вдалося збудувати новий тубдиспансер на 75 ліжок (район «Шахти»), а Ю. А. Думничу втілити найсучасніший проект протитуберкульозного диспансеру, який він і очолив. Також у цей час завдяки клопотанням Юрія Андрійовича вдалося безкоштовно з Праги одержати для тубдиспансеру перший флюорографічний автомобіль, на якому їздили і виявляли по 10-20 туберкульозних хворих щодня. Так розпочалася інтенсивна робота тубдиспансеру. Втім нестача

ліжкомісць все одно була відчутною. Тому наступною справою Ю. Думнича було створити в районах області нові ліжкомісця, що зрештою і було зроблено – організовано 1500 додаткових ліжок і створено протитуберкульозну службу області.

Ю. А. Думнич завжди був чудовим керівником, висококваліфікованим спеціалістом, якого поважали співробітники, лікарі області та пацієнти. Його пріоритети завжди стосувалися роботи, допомоги людям. Він створив колектив професіоналів. Міг блискавично прийняти зважені рішення, що дуже важливо для керівника, вчив відповідальному ставленню до роботи, до пацієнтів. Він учив прагненню більше вкладати у справу. Був порядною, чесною людиною, хорошим господарником, адже завжди переймався тим, щоб диспансер мав належний вигляд. Не було щось такого неможливого, чого він не міг вирішити. Треба було хворого відправити у провідну клініку Радянського Союзу – нема проблем. Прізвище Думнич – це був той ключик, який відчиняв усі двері.

Юрій Андрійович був справжнім мозковим центром закладу, який створив і 22 роки очолював, захистив кандидатську, за особистий вклад у медицину краю удостоєний високого звання «Заслужений лікар України». Коли вже не працював головним лікарем, він і надалі залишався спеціалістом із кістково-суглобового туберкульозу. Він працював, консультував хворих до січня 2014 року – до 90-річного віку. До останніх днів переживав за тубдиспансер. Помер у грудні 2017 року. Світла пам'ять про Ю. А. Думнича житиме ще довгі роки в серцях закарпатців.

Дана Данко

Джерельні приписи:

1. Думнич, Юрій. Українізація школи на Пудкарпатській Русі пуд час Чехословацького періода / Ю. Думнич. – Вид. 1-ше. – Ужгород : Видавельство В. Падыка, 2009. – 52 с. – Текст русин. мовою.

* * *

2. Думнич, Юрій. «Закарпатські корови масово інфіковані палочкою Коха» : а через їхнє молоко у краї шириться туберкульоз кісток : [розмова з фтизіоортопедом Закарпат. облас. протитуберкульоз. диспансеру / вела М. Галас] / Ю. Думнич // Закарпат. правда. – 2012. – 24-30 берез. – С. 12.

3. Думнич, Юрій. «Я живу за Божими законами», – каже жива легенда закарпатської фтизіатрії : [розмова із колиш. голов. ліка-

рем протитуберкульоз. диспансеру / вела Н. Сарана] / Ю. Думнич // Новини Закарпаття. – 2014. – 31 трав. – С. 21. ; Мед. вісн. – 2014. – № 3-4. – С. 2-3.

* * *

4. Міжобласна науково-практична конференція фтизіатрів, присвячена 20-річчю возз'єднання Закарпаття з Радянською Україною : тези доп. : 22-23 червня 1965 р. / відп. за вип. Ю. Думнич. – 1965. – 96 с.

* * *

5. Вакула, Наталія. Думнич Юрій Андрійович : [лікар] / Н. Вакула // Вакула, Наталія. Медицина Закарпаття 1939–1985 роки: монографія / Н. Вакула. – Ужгород : ІВА, 2019. – С. 93-94 : фот.

6. Гурницька, Евеліна. Його прізвище – ключ до всіх дверей : засн. обл. тубдиспансеру Ю. Думнич відсвяткував 90 : [лікар] / Е. Гурницька // РІО. – 2014. – 31 трав. – С. 19 : фот. ; Теж саме. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32NWd>. – Назва з екрана.

7. Скрип, В. В. Торакально-хірургічному відділенню обласного клінічного територіального медичного об'єднання «Фтизіатрія» – 55 : [у т. ч. про Ю. А. Думника] / В. В. Скрип, Й. Й. Гарчар, В. В. Маляр // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Медицина. – Вип. 2 (56). – Ужгород, 2017. – С. 162-165 : фот.

* * *

8. В Ужгороді пішов із життя лікар Юрій Думнич... [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32NUX>. – Назва з екрана.

9. Рік тому пішов з життя легендарний закарпатський лікар Юрій Думнич [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32NQ4>. – Назва з екрана.

ЕМІЛІЯ ВАСИЛІВНА ШВЕД

65-річчя від дня народження
науковиці-латиністки, перекладачки
(нар. 1959)

Вона – не перша, але й не друга латиністка в Закарпатті. Ні. Вона все-таки нині – перша. Недарма народжена в перший місяць літа, котрий завше з любов'ю зве мій найдорожчий *junius*. 65 років тому з'явилася на Світ Божий вона, Емілія Василівна Швед – кандидат філологічних наук, доцент кафедри романських мов та зарубіжної літератури УжНУ, znana науковиця не тільки в Україні, а й за її межами.

Ось уже понад 40 років викладає латинську мову на різних факультетах, читає лекції зі загального мовознавства, історії лінгвістичних учень, про методи лінгвістичних досліджень. За весь цей час з глибокої криниці викладачки зачерпнули відрами, пригорщами знання 10 тисяч студентів. Всі вони з великою вдячністю, шаною згадують заняття Емілії Василівни, бо не лише давала знання з латинської мови, а й була прикладом для наслідування через свою людяність, інтелігентність, скромність, простоту. На парах щоразу було ще й цікаво, бо педагог знайомить з історією, культурою, міфологією, літературою Стародавніх Риму та Греції, навчає цікавих латинських афоризмів, крилатих висловів, роз'яснюючи при цьому, в яких випадках їх доречно вживати. Повагу викликає й те, що Емілія Василівна володіє латинською, давньогрецькою, німецькою, польською мовами.

Народилася Е. В. Швед 8 червня 1959 року на Львівщині в учительській сім'ї. Батьки були справжніми інтелігентами. Завжди багато читали, постійно працювали над собою, достеменно знали по кілька іноземних мов. Цей інтерес до світу знань передали доньці. Після закінчення середньої школи за їхньою порадою у 1976-ому Емілія вступила до Львівського державного університету імені

Івана Франка на факультет іноземних мов (відділення класичної філології). Тут протягом п'яти літ вивчала латинську, давньогрецьку та німецьку мови. Також античну літературу, філософію, історію Стародавнього Риму, Древньої Греції, культуру цих давніх цивілізацій, багато інших цікавих, нелегких дисциплін. У 1981 успішно закінчила штудіювання. За направленням тодішнього Міністерства освіти почала працювати в Ужгородському державному університеті на посаді викладачки латинської мови кафедри загального і слов'янського мовознавства філологічного факультету. Викладала латинську мову на факультетах: філологічному, романо-германської філології, історичному, юридичному, медичному. Маючи сім'ю, двох маленьких дітей, продовжувала активно, цілеспрямовано займатися науковою роботою. Ще в студентські роки Емілія зацікавилася творами римського історика I-го ст. до н. е. Тіта Лівія. Це захоплення вилилося в кандидатську дисертацію, яку блискуче захистила у 1991 році. Через деякий час Емілія Василівна стала кандидатом філологічних наук, отримавши посаду доцента.

У 1996 році її перевели з філологічного на факультет іноземних мов, де разом з викладачами румунської філології було створено кафедру класичної та румунської філології, яку спочатку очолив доцент М. В. Орос. Згодом, у 2000 році, після того, як Михайло Васильович відійшов у вічність, очільницею кафедри обрали Емілію Василівну. З вправністю вмілого капітана вела її довгих 20 літ. Недавно у вузі знову відбулися структурні зміни, внаслідок чого згадувану кафедру об'єднали з кафедрою французької філології. Так з'явилася кафедра романських мов та зарубіжної літератури, де успішно й тепер працює Емілія Василівна Швед на посаді доцента.

За період керування кафедрою героїня цієї розповіді досягла хороших результатів. Під її керівництвом підготовлено пів сотні румунських філологів, за її сприяння поглибилися зв'язки між УжНУ та низкою університетів Румунії. Ця робота дала свої плоди. За два останні роки спостерігається сплеск інтересу до навчання на румунському відділенні. Є достатня кількість студентів, до роботи залучаються професори з Румунії, наші студенти беруть активну участь у наукових конференціях в сусідній країні.

Крім того, під керівництвом Емілії Василівни продовжилася робота над перекладом з латинської мови 6-го тому праці історика, етнографа, фольклориста, філолога, греко-католицького священника Михайла Лучкая «Історія карпатських русинів». До 2004

року уже вийшли друком у перекладі з латинської мови перші п'ять томів цього без перебільшення безцінного наукового раритету. Переклад зробили доценти Ю. М. Сак, М. В. Орос. Залишався «некиваним» останній, найбільший за обсягом шостий том. Нарешті його активно взяли в роботу. Але посувався процес складно. Емілія Василівна, очоливши кафедру, сповна усвідомила свою відповідальність перед пам'яттю великого Лучкая, покійних колег-попередників, дала нашому маленькому колективу зрозуміти: треба неодмінно розпочате довести до кінця. Тобто здійснити переклад і видати друком. Справи пішли значно жвавіше. Модераторка зуміла добре організувати роботу над перекладом: ми перекладали, розділивши між собою текст на частини, який дешифрували у відділі стародруків наукової бібліотеки уже раніше. Спеціалісти з угорської та німецької мов перекладали глави, які Михайло Лучкай написав цими мовами. Українські філологи редагували текст, історики писали покажчики історичних осіб та географічних назв, лаборанти кафедри робили комп'ютерний набір латинського тексту і перекладу. Оскільки сам текст дуже важкий для перекладу, бо має здебільшого релігійний зміст, нелегкий для розуміння сучасною пересічною людиною, то Е. В. Швед організовувала і проводила на кафедрі щотижневі семінари, де латиністи разом з українським редактором уточнювали переклад та готували остаточну версію. Через те, що у цьому томі йдеться про релігійні справи Мукачівської греко-католицької єпархії, то важливо було почути думки викладачів-священників Ужгородської греко-католицької академії імені Теодора Ромжі. Врахувавши зауваження всіх і кожного зокрема, цінні поради, переклад врешті-решт пішов до друку. Така інтенсивна чотирирічна робота увінчалася успіхом!

У 2011 році вийшов друком український переклад 6-го тому «Історії підкарпатських русинів». Завдяки потугам майстрів видавництва «Закарпаття», котрі дали життя й усім попереднім п'яти томам. У цьому визначному науковому здобутку велика заслуга маленької латиномовної команди, але все ж найбільше зусиль доклала Емілія Швед. За цю працю трьох перекладачок – Е. Швед, Олександрю Яцків та Оксану Барбіл – було вшановано орденами III ступеню рівноапостольних святих Кирила та Мефодія.

Це історичне дослідження написане в середині XIX століття мовою, якою вже давно не послуговуються, не бесіднують. Тобто вона припинали свій розвиток. Час ішов, змінювалися суспільно-економічні формації, виникали нові явища, з'являлися нові

предмети, елементи одягу, їжа, посади, податки тощо. Часто на позначення всіх цих понять і речей не вистачало класичної латинської лексики, бо її просто не існувало. У таких випадках автори латинських текстів вживали так звані новолатинські слова. Це могла бути власне латинська лексика, якій надавали нове значення, якого вона не мала в класичному варіанті або латинізували запозичені слова з інших мов (найчастіше з угорської та німецької, рідше зі словацької), інколи вживали складні слова, що утворювали з латинських основ за правилами латинського словотвору.

Така лексика завжди викликає значні труднощі при роботі з латинським текстом, словники мало чим допомагають. Це розуміли перекладачі попередніх томів. Вони скрупульозно виписували таку нову лексику в окремі зошити, плануючи в майбутньому після завершення перекладу усіх томів укласти словник новолатинської мови, аби полегшити наступним перекладачам роботу такого роду. А перекладати з латинської мови досі є що. В архівах Закарпаття й не тільки, знаходяться чимало документів, написаних латинською мовою, які досі не перекладені. Це здебільшого королівські грамоти, написані з різних причин у різні періоди в Угорському королівстві, куди входила територія сучасного Закарпаття, укази, декрети, судові протоколи, майнові реєстри, церковні розпорядження, метрики, свідоцтва про шлюб. Ці матеріали важливі для істориків, які вивчають період Середньовіччя. Словника класичної латинської мови тут недостатньо, потрібен ще й новолатинський.

Усвідомлюючи все це, Емілія Василівна разом з колегами-латиністами продовжила збирати таку лексику. На сьогодні словник майже готовий. Він доповнений церковною лексикою, назвами різних видів податків, одиницями міри, довжини, об'єму, ваги, назвами посади, професій, видів занять тощо. Залишається усе зібране ретельно звірити, виправити, зробити українське редагування й віддавати до друку. Є надія, що незабаром з'явиться новий словник.

Крім того, Емілія Василівна воліє, аби студенти-філологи мали гарний підручник з латинської мови, бо наявні, котрі є в студентській бібліотеці, часто непридатні для користування через свою старість, ветхість. Підручник новітній теж майже готовий. Потрібен деякий час для доведення до повної кондиції.

Здобутків немало. А задумів на майбутнє ювілярка має чимало.

Оксана Барбіл

Джерельні приписи:

1. Швед, Е. Мовні засоби контрасту як засіб аргументації у творі Т. Лівія «Історія» : (на матеріалі промов іст. осіб першої декади твору) / Е. В. Швед, О. Г. Дацьо // Матеріали 71-ї підсумкової наукової конференції професорсько-викладацького складу факультету іноземної філології ДВНЗ «Ужгородський національний університет» : 27-28 лют. 2017 р. / редкол. : М. П. Фабін, М. М. Рошко, І. В. Андрусак [та ін.]. – Ужгород : АУТДОР – ШАРК, 2017. – С. 47-50.

2. Швед, Е. Сак Юрій Михайлович : [вчений-педагог, латиніст] / Е. Швед // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття / наук. ред. О. Д. Довганич ; редкол. : В. В. Бедь, М. М. Ганич, О. Д. Довганич [та ін.]. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 293-294 : портр.

3. Швед, Е. Світлій пам'яті колеги : [некролог ; доц. УжНУ Й. Баглай] / Е. Швед // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. – Вип. 14. – 2006. – С. 215-217 : портр.

4. Швед, Е. Юрій Михайлович Сак : 90-річчя від дня народж. вченого-педагога, латиніста (1917–1998) / Е. Швед // Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2007 рік : рек. бібліогр. посіб. / уклад. : Т. І. Васильєва ; наук. ред. В. І. Падяк ; відп. за вип. Л. З. Григаш ; вип. ред. Л. О. Ільченко. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2006. – С. 186-191.

* * *

5. Швед, Е. Визначний учений і педагог, патріарх класичної філології Закарпаття : до 90-річчя народж. Ю. Сака / Е. Швед // Календар «Просвіти» на 2007 рік / уклад. П. Федака. – Ужгород, 2007. – С. 50-52 : портр.

6. Швед, Е. До століття Юрія Сака в Ужгороді з'явиться меморіальна дошка видатному вченому й краєзнавцю / Е. Швед // Новини Закарпаття. – 2017. – 4 квіт. – С. 6 : портр.

7. Швед, Е. In memoriam... : (до 75-річчя від дня народж. Й. О. Баглая) : [доц. УжНУ] / Е. Швед // Погляд. – 2007. – 29 серп. – С. 6-7.

8. Швед, Е. Його дорога завжди була українською : до 80-річчя Й. Баглая : [наук., громад. діяч, колиш. доц. каф. класич. та рум. філології] / Е. Швед // Погляд. – 2012. – 27 листоп. – С. 3 : фот.

9. Швед, Е. Лучкай повернувся в історії русинів : [про вихід VI тому «Історії карпатських русинів» М. Лучкая] / Е. Швед // Погляд. – 2011. – 30 верес. – С. 8-9 : фот.

10. Швед, Е. Лучкай повертається... : [про роботу над пер. шеститом. латиномов. праці закарпат. історіографа «Historia carpatho-ruthenorum»] / Е. Швед // Карпат. світ. – 2006. – № 1. – С. 25-26 : фот.

11. Швед, Е. Хребет, який не гнувся... : [про Й. Баглая] / Е. Швед // Карпат. світ. – 2006. – № 1. – С. 201-203 : портр.

* * *

12. Літопис факультету іноземної філології Ужгородського національного університету (1966–2016) : 50-річчю ф-ту інозем. філології присвячується / Ужгород. нац. ун-т, Ф-т інозем. філології ; редкол. : М. М. Рошко, М. П. Фабіян, І. В. Андрусак [та ін.] ; уклад. : Е. В. Швед, О. Г. Дацьо. – Ужгород : TIMPANI, 2018. – 232 с. : іл. – Бібліогр. : с. 229.

13. Лучкай, Михайло Михайлович. Історія карпатських русинів : у 6-ти т. / М. М. Лучкай ; Ужгород. нац. ун-т. – Т. 6 : Історія мукачівської єпархії, написана Михайлом Лучкаєм, колишнім ужгородським парохом та віце-архидияконом і настоятелем церкви успення Пречистої Діви Марії в м. Лукка / дешифрування рукопису, пер. з латин. : О. В. Барбіл, Е. В. Швед, О. М. Яцків ; редкол. : О. В. Барбіл, Е. В. Швед (голова), М. М. Вегеш [та ін.]. – Ужгород : Закарпаття, 2011. – 472 с. : портр. – Показч. : с. 391-419. – Геогр. показч. : с. 420-441. – (Письменство Закарпаття).

* * *

14. Висіцька, Таміла. Швед Емілія Василівна (н. 8.06.1959) : [канд. філол. наук, доц.] / Т. Висіцька // Висіцька, Таміла. Із плеяди науковців Закарпаття : біобібліогр. довід / Т. Висіцька. – Ужгород : Ліра, 2005. – С. 522-524 : портр.

15. Ножка, Анастасія. На Закарпатті вручили преші премії імені М. Лучкая : [М. Шашіку, Л. Філіпу, М. Приймичу ; ордени рівноапостол. святих Кирила та Мефодія – О. Барбіл, О. Яцків та Е. Швед] / А. Ножка // Новини Закарпаття. – 2014. – 18 січ. – С. 2 : фот.

Червень: 13

ЮРІЙ ЮРІЙОВИЧА ГЛЕБА

75-річчя від дня народження науковця-біолога, академіка НАН України, засновника і директора Інституту клітинної біології та генетичної інженерії НАН України
(нар. 1949)

У когорті науковців Срібної землі, ім'я біолога-генетика та фітофізіолога, академіка НАН України Юрія Глеби займає особливе, почесне місце. Виходець із невеликого села на Закарпатті свого часу підкорив столицю, згодом досяг світових вершин у науці. Він завжди був першим: у навчанні, у пошуках наукової істини та відкриттях, у бізнесі. І йшов до цього цілеспрямовано та впевнено. Він автор відкриття «Явище двобатьківської спадковості генних детермінант цитоплазми при парасексуальній гібридизації

(злитті) соматичних клітин рослин», започаткував в Україні фундаментальні дослідження в галузі клітинної та генетичної інженерії рослин. За його безпосередньої участі та під його керівництвом отримані пріоритетні результати у таких напрямках цього напрямку фітобіології, як отримання асиметричних гібридів і цибридів – модельних і важливих для господарства видів рослин; одержання та аналіз рекомбінантних форм із новими наборами генів цитоплазми; гібридизація філогенетично віддалених видів рослин; вивчення організації та експресії генетичного матеріалу в соматичних гібридах. Ним розроблено методи мікроклонального розмноження *in vitro* цінних видів рослин, генетичної трансформації вищих рослин, методик виділення та культивування ізольованих протопластів. У його відділі уперше в колишньому СРСР отримано трансгенні рослини тютюну з використанням як *Agrobacterium tumefaciens*, так і прямої трансформації протопластів препаратами плазмідної ДНК; були розроблені оригінальні методи генетичної трансформації рослин із застосуванням мікроін'єкцій рослинних тканин плазмідними ДНК. Учений активно працював над розробленням можливостей використання рослинних систем для ство-

рення фармакологічних білків із застосуванням технологій транзійної експресії тощо.

Можливо, для широко загалу читачів за наведеними вище науковими фактами, термінами, фразами та здобутками не повністю зрозуміло наскільки важливими для науки відкриття, зроблені закарпатським науковцем. Але мабуть в Україні немає жодної людини, яка б не чула такої аббревіатури як ГМО. Завдяки деяким політикам і журналістам з цього зробили якесь чудовисько, хоча жодного факту щодо негативного впливу таких рослин на здоров'я людини або на навколишнє середовище немає. Саме Ю. Глеба є одним з тих, чия наукова праця заклала підґрунтя для розробки та впровадження технологій отримання генетично модифікованих рослин. Результати оригінальних досліджень були заслужено визнані державою та зарубіжним співтовариством. Ю. Глеба – лауреат престижних вітчизняних та зарубіжних премій, зокрема Державної премії СРСР у галузі науки й техніки (1984), Державної премії України в галузі науки й техніки (1989), «Нагороди за розвиток Європейської науки» Фонду Кербера (1989), «Зелена розетка за європейську науку» Фонду Кербера (1989), Дослідницької премії Олександра фон Гумбольдта (1989), Doctor Honoris Causa Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, нагороджений державними орденами та відзнаками; він академік НАН України, дійсний член Європейської академії наук (1990), член Німецької національної академії Леопольдина (з 1991), Баварської АН (з 1992), Світової академії наук і мистецтв (1993) та Академії наук Литви (з 2004). Учений – автор та співавтор понад 200 наукових праць, 30 патентів та винаходів, серед його учнів – близько 30 кандидатів та докторів наук. Сам Юрій Юрійович так лаконічно оцінив свій науковий доробок: «Мабуть, одне з моїх найвідоміших відкриттів – це спосіб, яким можна брати клітини рослин, знімати з них оболонку і схрещувати без традиційних маточок і тичинок ...».

Юрій Глеба народився 13 червня 1949 р. у с. Шаланки Виноградівського району (тепер Берегівського) Закарпатської області. Славна історія цього населеного пункту, відомого з 1332 р., тісно пов'язана з Ференцом Ракоці II, багата й різноманітна природа – гора Гемлиш, стародавній дубовий ліс, джерело Келемена Мікеша та інші розвивали допитливість майбутнього дослідника. Його батьки – вчителі, виховували сина у християнських чеснотах та привили любов до знань. Він розпочав навчання в Імстичівській початковій школі, а з 1960 р. був переведений до Хустської шко-

ли-інтернат, яку закінчив із золотою медаллю. Ще під час навчання у школі цікавився популярним на той час предметом – фізика, але й інтерес до біології у нього ніколи не зникав. Продовжив навчання (1966–1971) на біологічному факультеті Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (тепер Київський національний університет імені Тараса Шевченка), для спеціалізації обрав фах біофізика, згодом – генетика.

Закінчивши виш із червоним дипломом та маючи позитивну характеристику, підписану деканом біологічного факультету університету, професором Борисом Новиковим, де між іншим зазначено «... в университете за все пять лет обучения учился на «отлично», ... Его работа на тему «О природе генетического кода» была отмечена как лучшая на всесоюзном конкурсе. ...», студент Ю. Глеба планує продовжити навчання в аспірантурі цього ж вишу. Але участь у заході в Києві, присвяченому перепохованню Кобзаря, стала на заваді здійсненню цих планів ... І все ж доля була прихильною до майбутнього науковця. За рекомендації знаної вченої-генетика та педагога, завідувачки кафедри генетики Київського університету, доцентки Євгенії Голинської, де серед іншого є й такі слова «...В ходе выполнения дипломной работы студ. Глеба совместно с другими участниками исследовательской группы, получил данные, представляющие собой предмет изобретения и поданные в Комитет по делам изобретений и открытый ...», його, після успішної здачі екзаменів, у 1971 р. зараховано аспірантом Інституту ботаніки АН УРСР (тепер Інститут ім. М. Г. Холодного НАН України). Науковим керівником було призначено член-кореспондента АН УРСР Костянтина Ситника. Впродовж навчання він наполегливо працював над запропонованою темою дослідження, отримав цікаві наукові результати, у 1973 р. стажувався у відділі культури тканин і морфогенезу Інституту фізіології рослин ім. К. Тімірязєва АН СРСР і, як слідує із його звітів, вчасно, фахово та в повній мірі виконав робочий план. У 1975 р. він успішно захистив кандидатську дисертацію «Рост и размножение клеток в процессе формирования листа».

Побіжно згадаємо, що в цей час в Україні активно розвивається новий напрямок досліджень – генетична інженерія. Із 1974 р. за ініціативи провідних українських вчених під керівництвом К. Ситника було розроблено Всесоюзну наукову програму «Геном рослин» (що на кілька років раніше подібних програм на Заході). Завдяки цій програмі у стислі терміни дослідження геному рослин в Україні наблизився до світового рівня, а у деяких напрямках і

перевищували. Тоді ж в Інституті в січні 1975 р. була створена наукова лабораторія, яку очолив Ю. Глеба.

Переломним у житті вченого, без сумніву, став 1977 рік, коли молодий вчений потрапив до Інституту клітинної біології Макса Планка в м. Ладенбург. На той час він став другим радянським вченим біологом, якому дозволили стажування у Федеративній Республіці Німеччина. Отримані результати дали поштовх для більш широкого розгортання наукових досліджень в Україні. Продовжуючи дослідження у цьому напрямку, Ю. Глеба вже у 1980 р. у Ленінградському державному університеті успішно захищає докторську дисертацію «Слияние протопластов и генетическое конструирование высших растений» Він продовжує працювати в Інституті, від 1981 р. – завідувач відділу цитофізіології та клітинної інженерії, згодом – заступник директора з наукової роботи, з 1988 р. – керівник Відділення клітинної біології та інженерії; з 1990 р. – директор Інституту клітинної біології та генетичної інженерії НАН України, тепер почесний директор. У 1988 р. його обрано академіком НАН України, а у 1989 р. – присвоєно вчене звання професора. Водночас у 1988–1998 рр. був академіком-секретарем Відділення загальної біології НАН України, у 1989–1997 рр. – засновником і завідувачем кафедри клітинної біології Київського національного університету. При цьому залишається скромною, стриманою й одночасно цілеспрямованою діловою людиною, до колег ставився з повагою. Його наукові доповіді на засіданнях ученої ради Інституту, як і на конференціях, завжди були змістовними та цікавими, оригінальні результати подавалися доступно.

У 1992–1999 рр. Ю. Глеба працював у компанії «American Cyanamid/American Home Products» (Прінстон, Нью-Джерсі), спочатку як керівник групи і менеджер, а з 1997 року як директор Департаменту інженерії культурних рослин. Тут розвивав дослідження в галузі біотехнології, геноміки та інженерії рослин. У 1999 р. став співзасновником «Icon Genetics AG» (Мюнхен, Німеччина), компанії з біотехнології рослин, де працював її першим головним виконавчим директором. Також був співзасновником компанії «Phytomedics» (США), а у 2008 р. заснував компанію «Nomad Bioscience GmbH».

Широковідомою науково-організаційна робота Ю. Глеби як академіка-секретаря відділення загальної біології НАН України (1988–1998), члена Міжнародної консультативної ради Міжнародного фонду Сороса, Міжнародній Соросівській науково-навчальній програмі (Вашингтон-Москва), радника з наукових питань

при Президентіві України, члена Державного комітету України з Державних премій з науки і технологій. Він був головним редактором журналу «Цитологія і генетика», членом редколегії журналів «The Plant Journal», «The Theoretical and Applied Genetics», «Genetic Manipulation in Plants». Він також активно працював у багатьох міжнародних фондах: програмі ЮНЕСКО з біотехнології рослин (Париж), фонді «Відродження» (Київ), INTAS (Брюссель). Він член керівного комітету (EPSO) European Plant Science Organization (Європейської організації дослідників рослин) (Брюссель), радник Рамкової програми-7 ЄС «Food, Agriculture, Fisheries and Biotechnology» (Брюссель) та ін. Працюючи за кордоном, Юрій Юрійович ніколи не залишався осторонь проблем своєї батьківщини. Так, він сприяв стажуванню науковців Інституту, їхній участі у міжнародних грантах, надсилав реактиви, необхідні для проведення експериментів, поповнював фонди бібліотеки, надсилаючи зарубіжні періодичні видання, якими й до цих пір користуються науковці, а у 2023 р., під час російської агресії, підтримував Збройні сили України, перерахувавши їм 100 тисяч євро.

Свій ювілей Юрій Глеба зустрічає з оптимізмом і впевненістю у подальшому розвитку науки, якій він служить дотепер. Один з авторів цієї статті (М. Кучук), також відмічає своєрідний ювілей, тому що саме в червні 1984 року він зустрівся в Києві з Ю. Глебою та вже 40 років його науковий та й особистий шлях тісно пов'язаний з цим видатним вченим. Важко переоцінити масштаб особистості Юрія Глеби. Він великий вчений, яскрава людина та Вчитель з великої літери.

Довгих Вам років життя, шановний Юрію Юрійовичу, та натхненної праці!

**Микола Кучук,
Мирослав Шевера**

Список використаної літератури:

1. Буде тобі наука. Юрій Глеба : генетик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32tGL>. – Назва з екрана.
2. Науковий архів Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України. Опис 3 Л, справа № 479 а.

Джерельні приписи:

1. Глеба, Юрій. «Не слід розпінати за те, що хтось зберігає себе як учений» : [інтерв'ю з укр. вченим] / Ю. Глеба // Пагира, Ва-

силь. Від Карпат – до Дніпра : нариси про закарпат. «киян» / В. Пагіря, Христо Роглев. – Ужгород : Патент, 1997. – С. 145-147.

* * *

2. Банникова, М. О. Глеба Юрій Юрійович : [генетик, акад. НАН України] / М. О. Банникова // Енциклопедія Сучасної України. – К., 2006. – Т. 5 : Вод – Гн. – С. 662-663 : фот.

3. Комендар, Василь. Глеба Юрій Юрійович : [про професора, д-ра біолог. наук, дир. Ін-ту клітин. біології та генет. інженерії НАН України] / В. Комендар // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття / наук. ред. О. Д. Довганич ; редкол. : В. В. Бедь, М. М. Ганич, О. Д. Довганич [та ін.]. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 92-93 : портр.

4. Пагіря, Василь. Відомий український генетик Юрій Глеба / В. Пагіря, Христо Роглев // Пагіря, В. Закарпатці в Києві : нариси про закарпат. «киян» / В. Пагіря, Христо Роглев. – Ужгород : Патент, 2000. – С. 85-88 : фот.

5. Пагіря, Василь. Юрій Глеба : [укр. вчен.-біолог] В. Пагіря, Христо Роглев // Пагіря, Василь. Від Карпат – до Дніпра : нариси про закарпат. «киян» / В. Пагіря, Христо Роглев. – Ужгород : Патент, 1997. – С. 63-64 : портр.

* * *

6. Біляк, Степан. Академік НАН України, професор, доктор біологічних наук Юрій Юрійович Глеба / С. Біляк // Карпат. Україна. – 2008. – 12 січ. – С. 4.

7. Глеба, Ярослав. Юрій Юрійович Глеба – академік зі світовим іменем! / Я. Глеба, Михайло Глеба // Нове життя. – 2019. – 15 черв. – С. 3 : фот. ; Теж саме. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32Pcz>. – Назва з екрана.

* * *

8. Глеба Юрій Юрійович [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32P6B>. – Назва з екрана.

9. Глеба Юрій Юрійович... [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32PbK>. – Назва з екрана.

Червень: 20

ЕТЕЛЛА ОЛЕКСАНДРІВНА ЧУПРИК

60-річчя від дня народження піаністки, педагогині,
народної артистки України
(1964–2019)

Етелла Чуприк з'явилася на світ сьомою дитиною у сім'ї вмілого майстра-різьбярка і медсестри-акушерки 20 червня 1964 р. у м. Виноградіві. Батьки любили музику і всіляко сприяли естетичному розвитку своїх дітей. Перші дитячі спогади дівчинки були пов'язані з фортепіано, звук якого зачарував її, бо спостерігала за тим, як старші брати вчилися грати на піаніно. Як згадувала артистка, її виконавський стаж розпочався у 2,5 роки. Після початкового етапу занять з наставниками-аматорами, під керівництвом яких дівчинка опанувала кілька відомих фортепіанних мініатюр, Етелла успішно виступала на дитячих концертах, викликаючи захоплення своїм артистизмом і музичністю.

Перші успіхи не залишились непоміченими, невдовзі Етеллі поталанило потрапити до класу викладачки Виноградівської дитячої музичної школи Юдіти Гейзівни Гергелі. Піаністка не тільки навчила ученицю нотній грамоті, сформувала піаністичний апарат, розкрила ази музичної творчості, вона стала життєвим наставником, порадицею, адже Етелла практично жила в її помешканні, щоб максимально повноцінно використовувати час для занять.

Наступним кроком до здійснення мети Е. Чуприк став період навчання в Ужгородському музичному училищі у класі Мар'яни Степанівни Валковської. Талановита педагогиня вміло розкрила потенціал темпераментної і цілеспрямованої юнки, навчила Етеллу працювати над собою, розширювала світогляд учениці, сприяла її творчому зростанню. Варто зауважити, що викладачка прагнула розширити перспективи своєї вихованки, заохочувала Етеллу до активної концертної діяльності, допомагала їй відвідувати майстеркласи відомих столичних професорів. Загалом, стосунки між Е. Чуприк і М. С. Валковською вийшли далеко за рамки навчальної

програми, а плідне спілкування піаністок продовжувалося аж до смерті останньої.

Невдалу спробу вступу до Московської консерваторії Е. Чуприк не сприймала як велику трагедію, бо завдяки цьому мала можливість попрацювати солісткою Закарпатської обласної філармонії. І хоча праця продовжувалась лише рік – час до вступу у Львівську консерваторію імені М. В. Лисенка – це була можливість визначити свої життєві пріоритети: на першому місці – виконавство.

Особливе значення в житті Е. Чуприк мало спілкування з проф. Львівської консерваторії Марією Юрївною Крих, у класі якої наша землячка навчалася протягом 1987–1992 рр. Саме М. Ю. Крих, за словами Етелли, зробила з неї дорослого сформованого музиканта. Навіть у статусі відомої, титулованої артистки Е. Чуприк постійно радилася з Марією Юрївною щодо творчих і життєвих проблем, музикувала з улюбленою викладачкою, демонструвала їй свої художні роботи.

У консерваторські роки Е. Чуприк заявила про себе як про непересічну артистку, що засвідчують її блискучі перемоги. На першому році навчання у Львівській консерваторії Етелла здобула першу премію на міжнародному конкурсі ім. М. Лисенка в Києві. На другому році – лауреат третьої премії на всесоюзному конкурсі ім. С. Рахманінова у Москві. У 1991 році Е. Чуприк відзначили третьою премією на Міжнародному конкурсі ім. Ф. Ліста у Будапешті, а в 1994 р. піаністка здобула золоту медаль на Міжнародному музичному фестивалі ім. В. Горовіца. У цьому ж році Е. Чуприк була удостоєна звання «заслужена артистка України».

Свій досвід і знання відома піаністка передавала молодому поколінню. Близько 30 років вона працювала доценткою Львівської національної музичної академії. Паралельно з цим успішно концертувала в Україні та за кордоном.

Е. Чуприк гастролювала з симфонічними оркестрами, виступала з багатьма відомими диригентами: Д. Кахідзе, Ф. Глущенком, В. Сіренком, А. Лігеті, Є. Сальваровскі, Б. Мадеем, В. Понькіним, Р. Кенігом, Р. Сеїфрідом, А. Келлером. Інтенсивна концертна діяльність Е. Чуприк була високо оцінена музикантами. У 1996 р. її обрали віцепрезиденткою Асоціації українських піаністів, у 1998 р. вона стала стипендіатом Асоціації Ріхарда Вагнера в Байройті (Німеччина), у 2016 р. піаністка була удостоєна звання «народна артистка України». Але для виконавиці найголовнішою нагородою були оплески і любов поціновувачів музики.

Сольні концертні програми Е. Чуприк вигідно вирізняли її серед когорти відомих піаністів масштабністю творчих ідей і сміливістю формування програм. Прагнучи надати своїм виступам не лише естетичного, а й пізнавального значення, Е. Чуприк представляла публіці повні цикли клавірних програм. Так, критики відзначали майстерність та сміливість піаністки, котра протягом двох концертних вечорів виконувала два томи «Добре темперованого клавіру» Й. С. Баха, упродовж місяця знайомила публіку із повним циклом сонат Л. Бетховена і В. А. Моцарта, 24 етюдами Ф. Шопена. Особливе місце у її репертуарі посідала українська музика, особливо творчість М. Лисенка.

Загалом у творчому репертуарі Етели Чуприк були понад 20 концертів для фортепіано з оркестром і близько 300 фортепіанних мініатюр. Часто концертні програми завершувалися віртуозними імпровізаціями Е. Чуприк, які викликали захоплення не лише у публіки, але й колег по творчому цеху. Піаністка записала 13 компакт-дисків, що представляють багатющу палітру фортепіанної спадщини: від бароко – до сучасності.

Протягом останніх 10 років життя Е. Чуприк була солісткою Закарпатської обласної філармонії. У цей час талант артистки виявився також у художній сфері – вона почала писати ікони, які дарувала друзям, колегам, близьким. Несподівано, у розквіті творчих сил 25 грудня 2019 року, на 56-му році життя Е. Чуприк відійшла у засвіти. Похована піаністка на Личаківському цвинтарі.

У пам'яті друзів, колег, учнів, вона залишилася натхненною, світлою, доброю, піднесеною, щирою, людяною – яскравою зіркою на мистецькому небосхилі нашого краю.

Тетяна Росул

Джерельні приписи:

1. Чуприк, Е. «Я хочу прославити Україну»: [розмова із солісткою Закарпат. обл. філармонії / вів В. Жугай] / Е. Чуприк // Чим серце наповнене, те говорять уста : 25 інтерв'ю з відомими людьми краю / ред.-упоряд. В. Ящищак ; худож. М. Дем'ян. – Ужгород : Карпати, 1997. – С. 108-112 : портр.

* * *

2. Чуприк, Е. Без права грати, як усі : Е. Чуприк переконана, що публіці треба себе віддавати сповна : [розмова із солісткою Закарпат. обл. філармонії, яка нині мешкає у Львові / вела Т. Грись] / Е. Чуприк // Новини Закарпаття. – 2013. – 9 листоп. – С. 21 : фот.

3. Чуприк, Е. «Бог створив спочатку музику, потім – рояль і третю – мене» : піаніст-віртуоз об'їздила півсвіту, та для себе кращого міста, ніж Ужгород, не знайшла : [інтерв'ю / вів В. Бедзір] / Е. Чуприк // Культуролог. джерела. – 2012. – № 1. – С. 43-47 : фот. ; Неділя. – 2012. – 30 берез.-5 квіт. – С. 16, 20 : фот. ; Уряд. кур'єр. – 2012. – 22 верес. – С. 19 : фот.

4. Чуприк, Е. Нові горизонти Етелли Чуприк : [розмова з піаністкою, солісткою Закарпат. обл. філармонії, нар. артисткою України / вела Т. Грись] / Е. Чуприк // Новини Закарпаття. – 2018. – 27 листоп. – С. 8 : фот.

* * *

5. Вашаргелі, Тетяна. Чуприк Етелла : піаніст / Т. Вашаргелі, М. Носа // Впливові люди : [журнал] / авт. ідеї В. Тимошенко ; авт. текстів : Т. Вашаргелі, М. Носа. – 2018. – № 3 (3) : Успішні жінки Закарпаття. – С. 28 : фот. кольор.

6. Висицька, Таміла. Чуприк Етелла Олександрівна : (н. 20.06.1964) ; музикант-піаніст // Висицька, Таміла. Жіночі постаті в історії Закарпаття. Кн. перша : наука, культура, мистецтво : біобібліогр. довід / Т. Висицька. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2004. – С. 358 : портр. – (Жіночі постаті в історії Закарпаття).

7. Сенченко, Людмила Іванівна. Роздуми після концерту : деякі штрихи до твор. портрету піаністки Е. Чуприк / Л. І. Сенченко // Сенченко, Л. І. Авторський збірник статей з проблем хорознавства / Л. І. Сенченко. – Мукачево : МДУ, 2018. – С. 217-220 : фот. ; Культуролог. джерела. – 2017. – № 1. – С. 36-37 : фот.

* * *

8. Грись, Таїсія. Магія Етелли Чуприк : її виступи завжди яскраві й самобутні : [солістка Закарпат. обл. філармонії з нагоди свого ювілею представить бенефіс-концерт] / Т. Грись // Новини Закарпаття. – 2014. – 14 черв. – С. 21 : фот. ; Закарпат. правда. – 2014. – 14 черв. – С. 16 : фот. кольор.

9. Грись, Таїсія. Музика двох геніїв у одній програмі : [про виконання фортепіан. творів Ф. Шопена і М. Лисенка солісткою Закарпат. обл. філармонії, нар. артисткою України Е. Чуприк] / Т. Грись // Новини Закарпаття. – 2018. – 17 берез. – С. 16 : фот.

10. Грись, Таїсія. Чуприк & Лисенко & Шопен – у філармонії : [концерт нар. артистки України, солістки Закарпат. обл. філармонії Е. Чуприк] / Т. Грись // Новини Закарпаття. – 2017. – 20 трав. – С. 2. ; Ужгород. – 2017. – 20 трав. – С. 5 : фот.

11. Грись, Таїсія. Чуприк & Mozart : продовження циклу концертів : [концерт. діяльність піаністки Е. Чуприк] / Т. Грись // Новини Закарпаття. – 2017. – 31 січ. – С. 8 : фот.

12. Конкіна, Марія. Найбільшою нагородою її життя були вдячні слухачі : [про піаністку Е. Чуприк] / М. Конкіна // Новини Виноградівщини. – 2020. – 1 лют. – С. 8 : фот.

13. Марушка, Віктор. Етелла Чуприк – вічна пам'ять! : [про піаністку] / В. Марушка // Новини Виноградівщини. – 2020. – 24 груд. – С. 4 : фот.

Липень: 6

ІВАН ВАСИЛЬОВИЧ СІДЕЙ

90-річчя з дня народження заслуженого журналіста України,
кандидата філософських наук
(1934–2021)

Лицарі журналістики, чиє служіння не тільки проблемам комунікації влади і народу, але насамперед людям, важко переоцінити, зокрема у ті часи, коли джерелом інформації були газети, часописи, радіо, телебачення, коли не було накручених комп'ютерів, смартфонів, фейсбуків, – саме до таких належав старійшина журналістів Закарпаття Іван Васильович Сідей. Не відкидаючи досягнень техніки, усе життя довіряв газетній інформації.

Народився в бідній селянській родині 6 липня 1934 року в с. Черна на Виноградівщині. Мати померла від туберкульозу, коли Іванові було 12 років. Його батько був добровольцем армії-визволительки, повернувся додому з пораненнями; після смерті дружини одружився вдруге і в сім'ї з'явилося три сестрички, які потребували догляду. Після завершення шкільного навчання Іван пішов працювати до школи, ставши студентом-заочником філологічного факультету Ужгородського університету.

Здібного юнака помітили й запропонували перевестися на денне відділення, тож 1954–1958 роки стали дуже насиченими для молодого студента. Серед тодішнього філологічного студентства було чимало відомих у майбутньому осіб – науковець, правозахисник-дисидент Юрій Бадзьо, літературознавці Олекса і Степан Мишаничі, академік-мовознавець Василь Німчук, видатний музикант і диригент Ігор Лацанич... З багатьма з них Іван Сідей спілкувався до кінця життєвого шляху.

Велике враження на студента Івана Сідея справив Йосип Олексійович Дзендзелівський, який пізніше став відомим професором, завідувачем кафедри української мови Ужгородського університету, був одним з фундаторів закарпатської діалектологічної школи, відомим славістом. Про це прочитала запис у студентському щоденнику Сідея від 25 травня 1957 року: «Доц. Дзендзелівський. Високий, в окулярах, ... чудакуватий. Мені завжди нагадує Паганеля із «Діти капітана Гранта» Жюль Верна. Найбільш активний і діяльний науковий працівник. Він працює навіть на лекціях, на перервах. Роздає студентам карточки і просить відповісти на певні запитання. На вулицях зупиняє людей і питає слова. Працює над закарпатськими діалектами».

Під час навчання в університеті Іванова мрія про журналістику втілювалась у дописах в газети, а писати було про що – дійсність була багатою на події. Закарпаття стало частиною Української РСР, швидко розбудовувалось, однак були проблеми, з якими необхідно було боротися. Іван переконався, що критика в газетних публікаціях дієва, тому став активним сількором районної газети, був навіть зарахований в резерв кадрів.

Закінчивши університет у 1958 році, отримав диплом з відзнакою, дуже прагнув влаштуватися в обласну газету. Таке призначення отримав – Івана взяли власним кореспондентом «Закарпатської правди» у Берегівському районі. У надто скромних умовах почалося справжнє зростання в журналістику – без житла, без дружини Валентини, яка залишилася в Ужгороді доучуватися в університеті на українській філології, у відрядженнях, у сумнівах щодо своєї компетентності, проте з ентузіазмом виконував завдання редакції, намагаючись донести правдиву інформацію про нові реалії закарпатського життя. У своїх спогадах зауважував, що власний кореспондент – найважча посада, бо треба бути обізнаним ледь не у всіх галузях. Багато читав, спілкувався з людьми, ставив перед собою важливі завдання. З висоти сьогодення

хтось може сказати – служив радянській системі. Так, і щиро вірив у комуністичну ідею, дітей своїх виховував відповідно, і при тому був цілковито чесною і справедливою людиною...

Через кілька років роботи в обласній газеті Іванові Сідею в Закарпатському обкомі партії запропонували навчання у дворічній Вищій партійній школі при ЦК КП України. Він – філолог, а там є відділення журналістики, варто подбати про підвищення кваліфікації. Після вагань і сумнівів таки погодився. За 1963–1965 роки пройшов нову школу життя, налагодив співробітництво з редакцією провідної республіканської газети «Радянська Україна» (орган ЦК КПУ, Верховної Ради і Ради Міністрів УРСР), там же пройшов і виробничу практику. А у серпні 1966 року став власним кореспондентом «Радянської України» у Закарпатській області.

Зазначимо, що ця партійно-державна газета в усіх областях України мала своїх постійних власних кореспондентів, вони були навіть у Москві та Ленінграді. Розширилось коло обов'язків і вимог до публікацій. У житті Івана Сідея розпочався новий етап. Будучи людиною відповідальною, активно працював з листами і скаргами громадян, аналізував і висвітлював діяльність партійних, державних, господарських органів, стояв на захисті законних інтересів людей. Багато писав про передовиків виробництва, а ще про творчі здобутки закарпатських діячів культури, науки, освіти, літератури і мистецтва.

Відомий науковець, мистецтвознавець Іван Хланта у першій книзі двотомника статей і нарисів «Літературно-мистецьке життя Копашнова» (Ужгород, 2014) зазначає такі публікації у статті про І. В. Сідея (стаття називається «Ветеран закарпатської журналістики»): про лексикографа М. А. Грицака «Скарбівник невмирущого», огляд критичних статей про твори тогочасних українських гумористів і сатириків «Не тільки числом, а й умінням», «Не тільки ознака сили», про творчість популярного оркестру гуцульських народних інструментів Рахівського лісокомбінату «Мелодії Карпат», про оновлений репертуар Закарпатського народного хору «Пісні оновленого краю»), розмова з народним художником України, скульптором В. І. Свидою «З глибин народних», розмова з народним художником України А. А. Коцкою «Живильне джерело», «Зоряний час Петра Скунця» та ін.

А ще у 1968 році І. В. Сідей написав вступне слово до подарункового кольорового альбому Миколи Козловського «Карпати кличуть», який мав великий тираж – 16 тисяч. Українці закордон-

ня вподобали його. У сім'ї зберігається копія листа з Оттави від 14 листопада 1986 року від Бориса Михала, де він відгукується про цінну інформацію, яку отримав зі вступного слова Івана Сідея і просить про придбання цього фотоальбому.

Друкувався у багатьох виданнях – це газети «Літературна Україна», «Патріот Батьківщини», «Советская культура», журна-ли «Трибуна лектора», «Журналіст України», деякі нариси І. Сідея увійшли до колективних книжкових видань.

Не брав участі Іван Сідей у шельмуванні закарпатського письменника Івана Чендея за його твори, зокрема за «Березневий сніг» (1968), – на відміну від багатьох своїх колег, літературознавців та діячів культури. І річ не тільки в порядності чи доброті Івана Васильовича, про яку написав сам Іван Чендей у подарованому двотомнику своїх вибраних творів (цитую: «Глибокошановному Іванові Васильовичу з найсвітлішими побажаннями щастя і добра, при цьому, звісно, і здоров'я. Не нині знаю Вас з Вашою делікатною чутливою натурою – подібне є справді дорогоцінною якістю. І нехай не покидає Вас чуття м'якої, лагідної доброти, нехай при цьому все-все у Вас буде прекрасним! Щиро І. Чендей. Ужгород, 8/VI-83 р.»). Вважаємо, що Іван Сідей таки добре знав життя закарпатців, глибоко розумів простих людей, був справедливим і пам'ятав, якого він роду, а в творах Івана Чендея бачив відображення реального світу і життєву правду, якою б часом гіркою вона не була...

Ще одним захопленням Івана Сідея була філософія, він збирав і вивчав праці відомих філософів, мав багату бібліотеку, мріяв і про університетське викладання для себе в майбутньому. Навчаючись у партійній школі, склав кандидатський мінімум, а невдовзі став аспірантом-заочником в Інституті філософії Академії наук УРСР. З того моменту працював без вихідних і не дозволяв собі розслабитися навіть під час відпусток. Темою його дослідження стала проблема співвідношення особистості і колективної відповідальності, став кандидатом філософських наук. Втім, про перехід на викладацьку роботу в університет можна було забути – авторка цього допису, донька Івана Сідея, тоді вже викладала в Ужгородському університеті (єдиному на той момент закарпатському вищому навчальному закладі) на кафедрі української мови, а працювати родичам в одному виші (навіть на різних кафедрах і факультетах) тоді не дозволялося, й наукових династій бути в радянські часи не могло.

Журналістська діяльність Івана Васильовича була оцінена державою – у липні 1988 року був нагороджений Грамотою Пре-

зидії Верховної Ради УРСР «За багаторічну сумлінну працю в радянській пресі, активну участь у громадському житті», а через десять років, коли газета відзначала свій 80-річний ювілей, І. В. Сідею було присвоєне почесне звання «Заслужений журналіст України». Від 1991 року, після проголошення державної незалежності України, «Радянська Україна» позбулася офіційного державно-партійного статусу і змінила назву на «Демократична Україна». Ішов процес звільнення від ідеології радянського періоду, нарощувались сили для відновлення історичної правди і формування й розвитку справжньої незалежної України. Досвідчений журналіст активно долучався до цього процесу.

Іван Сідей працював у журналістиці з 1958 по 2002 рік, однак і пізніше, вийшовши на пенсію, не поривав зв'язків з рідною газетою, а його офіційна трудова діяльність завершилась педагогічною роботою – з 1 вересня 2005 року і до 1 червня 2007 року працював старшим викладачем кафедри суспільних наук Закарпатської філії Київського славістичного університету, викладав програмні курси філософії та історії філософії.

У своїх публікаціях останнього періоду життя він звертався до проблеми цілющої і руйнівної сили публічного слова. У відгуках на його роздуми у рубриці «Закарпатська правда» знайшла коментар від 4 листопада 2012 року від Т. М. (знаю автора особисто): «Іван Васильович – людина честі. Це інтелігент, духовно багата особистість, на таких людях тримається Світ. Його спогади, хай будуть вони опубліковані, варті того, щоб дізнатись про справжні події, про життя журналістів і не тільки, про їх долю в умовах сьогодення. А доля ця дуже складна. Чекаємо продовження розповіді, чесної, правдивої, як і ця Людина». А в замальовці, опублікованій у «Новинах Закарпаття» від 11 липня 2020 року (№ 28, с. 5), закарпатський письменник Андрій Дурунда назвав Івана Сідея «сумлінно-справедливим літописцем комуністичної епохи та новітньої України».

Багато випробувань очікувало українців та Україну у майбутньому, жилося надто тривожно у передчутті глобальних змін. Отримав у ті часи від дорогих людей зі студентської юності подарунок – книгу Світлани Кириченко – дружини правозахисника Юрія Бадзя – «Люди не зі страху. Українська сага. Спогади» (Київ: Смолоскип, 2013). У дарчому написі: «Дорогим Іванові та Валі Сідеям для збадьорення духу (сподіваюсь) про невільницьке та героїчне минуле (а боротьба триває) з добрими побажаннями Світлана Кириченко і Юрій Бадзьо. Київ, 9 жовтня 2013 року».

Останні роки перевіряли його мужність, переніс п'ять хірургічних операцій, однак джерелом життя і натхнення для нього була сім'я – з дружиною Валентиною (у дівочтві Гринь) прожив 63 роки в любові, у радості й горі, від двох дітей дочекався трьох внуків і чотирьох правнуків. 15 листопада 2021 року ковід забрав спочатку дружину Валентину Андріївну, а через 6 днів Івана Васильовича... Незабутні... Обоє поховані на цвинтарі у селі Барвінок.

З тих невидимих високостей Вічності – віримо! – чує і знає про Україну, про Закарпаття, про наш прекрасний український народ, про його велику і страдницьку долю у тяжкій боротьбі з кривавою Росією. Все буде Україна! На тому стоїмо...

Галина Вовченко (дів.Сідей)

Джерельні приписи:

1. Сідей, І. Голос серця : гумореска / І. Сідей // Голоси молодих : студ. альманах. – Вип. 1. – Ужгород, 1958. – С. 128-129.

* * *

2. Сідей, І. Що ви знаєте про Духновича? / І. Сідей // Демократ. Україна. – 2003. – 11 трав. – С. 11.

3. Сідей, І. «Власний кореспондент – найважча посада, бо треба бути фахівцем у всіх галузях» : [розмова з журналістом «Закарпатки» / вела М. Галас] / І. Сідей // Закарпат. правда. – 2012. – 3-9 листоп. – С. 12 : фот. ; Теж саме. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32Phi>. – Назва з екрана.

4. Сідей, І. Тернистий шлях до лаврів. Двадцятого травня Петрові Скуню виповнилося 67... / І. Сідей // Фест. – 2009. – 21-27 трав. – С. 5 : портр.

* * *

5. Хланта, Іван. Ветеран закарпатської журналістики : (І. Сідей) / І. Хланта // Літературно-мистецьке життя Копашнова : ст., нариси : у 2-х кн. Кн. 1. – Ужгород : Патент, 2014. – С. 688-696 : портр., фот.

* * *

6. Дурунда, Андрій. Сумлінно-справедливий літописець закарпатського життя : [заслуж. журналіст України І. Сідей] / А. Дурунда // Новини Закарпаття. – 2020. – 11 лип. – С. 5 : фот.

7. Хланта, Іван. Іван Сідей – ветеран закарпатської журналістики / І. Хланта // Срібна Земля. – 2013. – 8 лют. – С. 7.

8. Ще не осінь... Івану Сідею – 60 // Новини Закарпаття. – 1994. – 23 лип. – С. 16 : портр.

ПЕРШИЙ З'ЇЗД УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАКАРПАТТЯ

95-річчя визначної історичної події
(1929)

7 липня 1929 року в громадсько-політичному житті Закарпаття відбулася визначна подія – З'їзд народовецької молоді. В Ужгород з'їхалися сотні молодих українських патріотів з усього краю. Як відзначала тогочасна преса, навіть з «ще недавнього гнізда русотяпів» – Великих Лучок – прибуло сорок делегатів під синьо-жовтими прапорами. З Чинадієва патріотична молодь приїхала також із народними синьо-жовтими прапорами та портретом Т. Шевченка, а з Королева і Великого Бичкова – з власними духовими оркестрами та національними прапорами.

Перед початком з'їзду в Ужгородському Хресто-Воздвиженському кафедральному соборі відбулося богослужіння, яке провів єпископ Мукачівської греко-католицької єпархії Петро Гебей. Після цього з народними синьо-жовтими прапорами, під звуки українських походових пісень пройшла українська молодь тодішньої Підкарпатської Русі вулицями древнього Ужгорода, продемонструвавши свою відданість українській ідеї. Під час мітингу з'їзд прийняв ряд резолюцій (стосовно шкільництва, економіки, соціальних та національних питань), а також Проголошення. На Конгресі виступив посол (депутат) Чехословацького парламенту о. Августин Волошин.

У своїй промові Августин Волошин зазначив: «...ваш днешний з'їзд, начатий торжественною св. Службою в нашім катедральнім храмі, є для мене зарукою того, що ви серйозно, можу сказати – свято хочете начати вашу народну працю, що ви далеко стоїте від тих пагубних ідей, які під впливом народної відданости підходять к вам, але котрі підготовили би нашому народу гірше рабство, як яким було кріпацтво. Тота страшна реакція, яка підбила наш нарід на Україні, сягає своїми агентами і до сердець нашої молоді, хотіла би вирвати із ваших молодих душ найдорожчий скарб людської духовности, цемент здорового народного життя, то є святу віру, без котрої нема горожанських чеснот, нема людських ідеалів. Ваш нинішній з'їзд є головним доказом того, що ви пійдете по приміру

конструктивної праці. Молодь нашого народу дуже гарно одповіла на провокації більшовиків своєю богослужбою і своїм походом під прапором синьо-жовтим і сесим задокументувала, що осуджує утопію сухого, мертвого інтернаціоналізму, червеного більшовизму, в болоті котрого чекає і наш народ певна гибель, прото придержуєтесь ви к нашому прадідному, віками посвяченому, після перевороту Центральною Радою прийнятому і нашими америчькими братами в знак нашого народного символа дарованому, синьо-жовтому прапору і боретесь против тих, котрі, коли то було найпотрібніше, залишають сесь прапор і глядають якісь нові, інші прапори».

З відстані часу заслуговує на високу оцінку прийняте на з'їзді Проголошення, в якому підкреслювалося: «Проголошуємо всьому культурному світові, що ми, Підкарпатські русини, є частиною великого українського народу і що наша мова та наша література була, єсть і буде тота сама, що наших братів з тамтого боку Карпат.

Проголошуємо, що всякі стремління, щоби нас змоскалізувати або сфабрикувати з нас якесь окремішне плем'я і тим відорвати нас національно від матірнього пня, будемо всіми силами поборювати і взиваємо всіх, щоби назву Русин-Українець все і всюди уживати.

Заявляємо, що будемо стояти непохитно за права свого рідного слова і як найостріше осуджуємо становище тих обществ і партій, що виступають проти нашої народної мови лише тому, що мова нашого підкарпатсько-руського народу є українською, та котрі на силу хотять проти засад демократизму і культурного націоналізму нав'язати нашому народови чужий йому великоруський язык».

У резолюціях з'їзду щодо шкільництва та освіти, містилися вимоги: створення системи навчання рідною русько-українською мовою у всіх навальних закладах (народних, горожанських, середніх школах), відведення їй особливої ролі у навчальному процесі та зменшення (або взагалі ліквідація) навчання дітей у народних школах чужими мовами; негайне закладення шкіл у тих селах, у яких знаходиться необхідне, законне, число школоповинних дітей, які залишаються поза шкільним навчанням; заснування українського університету в Ужгороді, що міг би стати на чолі наукового і національно-культурного життя краю; заснування української господарської школи на Підкарпатській Русі; усунення великоруських і чеських підручників із середніх шкіл, а з ними також і тих професорів, котрі не знають або не хочуть знати русько-української мови; прийняття розпорядження, щоб учителі народних

і горожанських шкіл, а також професори середніх шкіл не сміли псувати народну мову русизмами, словакізмами чи чехізмами, чим спричиняється мовний хаос; заборона звільнення зі школи учителів руської (української) національності лише через те, що вони не є громадянами республіки, та заміна їх чужинцями, що є злочином проти нашого народу і проти демократичних принципів, оскільки ті вчителі є дітьми того самого народу, що і ми, та мають право жити на рідній русько-українській землі.

З'їзд відіграв важливу роль у розвитку національно-культурного та громадсько-політичного життя Закарпаття, формуванні національної свідомості та державницьких устремлінь української молоді краю.

Павло Федака

Джерельні приписи:

1. Гренджа-Донський, Василь. Конгрес народної молоді Підкарпаття / В. Гренджа-Донський // Гренджа-Донський, В. Твори : в 12-ти т. / зібрала і впорядк. З. Гренджа-Донська ; літ. ред. проф. д-ра В. Лева. – Т. IX. : Публіцистика. – Вашингтон : Вид. Карпат. Союзу, Інк., Від. у Вашингтоні, Д. К., 1989. – С. 73-77.

2. Нариси історії Закарпаття. Т. II : (1918–1945) / редкол. : І. Гранчак, Е. Балагурі, І. Грицак [та ін.]. – Ужгород : Закарпаття, 1995. – 663 с.

Зі змісту : [згадка про перший з'їзд укр. молоді Закарпаття]. – С. 5-28, 274-341, 349-454, 644-657.

3. Федака, Павло. З'їзди української молоді Закарпаття / П. Федака // Календар «Просвіти» на 1994 рік / упоряд. Й. Баглая, П. Федаки. – Ужгород : Патент, 1994. – С. 114-117.

4. Федака, Павло. Національно-культурне відродження закарпатських українців у 20-30-і роки ХХ ст. : [у т. ч. про перший з'їзд укр. молоді Закарпаття в м. Ужгород (1929)] / П. Федака // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. – Вип. IV. – Ужгород : Патент, 2000. – С. 8-20.

АНДРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ ЛІТУН

40-річчя від дня народження Героя України, підполковника
Збройних сил України
(1984–2022)

Герой України Андрій Літун, іменем якого в Мукачеві назвали одну з центральних вулиць, вийшов із Дебальцевого, але загинув під час повномасштабного вторгнення рф на Півдні у бою, де противник переважав учетверо.

Народився Андрій Миколайович Літун 11 липня 1984 року у прикордонному селищі Вилки Виноградівського району. Він ще підлітком обрав кар'єру військового, 2001 року закінчив (серед перших випускників) Мукачівський ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою (нині – Закарпатський обласний ліцей-інтернат з посиленою військово-фізичною підготовкою Закарпатської обласної ради імені Героїв Красного поля).

Після закінчення Одеського інституту Сухопутних військ (нині – Військова академія), він пройшов службовий шлях від командира взводу до командира 1 батальйону в лавах 128-ї гірсько-штурмової Закарпатської бригади.

«Він марив службою», – говорять про нього побратими. І навіть сімейне щастя знайшов саме серед службових буднів, зустрівши під час чергових навчань дівчину-військовослужбовця з Чернігівщини Марину, з якою вони одружилися й разом ростили двох дітей – Олександра та Аліну. За професіоналізм, розум, обізнаність у тонкощах військової служби, прагнення до постійного самовдосконалення, зокрема через читання літератури, у колі колег-офіцерів Андрій Миколайович здобув шанобливе прізвисько «Знаток» («Знавець»). Саме воно згодом стало його позивним.

Від початку весни 2014 року Андрій Літун став на захист Вітчизни, брав участь в Антитерористичній операції та Операції об'єднаних сил на сході України. У його бойовій біографії – такі га-

рячі точки Донеччини та Луганщини, як Щастя, Станиця Луганська, Дебальцеве, Красногорівка, Піски. Під час оборони Дебальцевого у січні-лютому 2015-го підрозділ закарпатців на чолі з майором Літуном упродовж тривалого часу героїчно тримав оборону, а потім командир зумів вивести підлеглих з плацдарму, уникнувши оточення та значних втрат. При цьому офіцер зазнав тяжкого поранення, але після лікування повернувся у стрій. Указом Президента України від № 442/2016 12 жовтня 2016 року майора Андрія Літуна нагороджено орденом Богдана Хмельницького III ступеня.

Як згадують побратими, впродовж останніх восьми років Андрій Літун по вісім-десять місяців на рік перебував на передовій. Від перших днів повномасштабного вторгнення росії 1-й гірсько-штурмовий батальйон 128-ї бригади під командуванням підполковника А. Літуна стримував противника на південному напрямку. У кількох жорстоких бойових зіткненнях із російськими загартбованими знищив до 20 одиниць броньованої та до 18 одиниць колісної техніки, а також велику кількість живої сили. 6 березня 2022 року батальйон знову вів особливо важкий бій. За словами заступника командира бригади підполковника Андрія Грузинцева, завдяки вмілому керівництву підполковника Літуна закарпатці успішно відбивали ворожі атаки, завдаючи ворогу максимальних втрат. Комбат «загинув, прикриваючи наших військових і героїчно стримуючи наступ ворога», – сказав про подвиг Літуна у відеозверненні Президент України, Верховний Головнокомандувач ЗСУ Володимир Зеленський.

Дружина Героя України Андрія Літуна Марина теж військовослужбовиця. Вона ховала свого чоловіка у свій день народження. Каже, що Андрій виріс у сім'ї військових, був неймовірним патріотом своєї держави і завжди казав, що піде її захищати.

«Якось Андрій приїжджав перед новим роком на ротацію, я пожартувала – кажу, ти такий хоробрий, може, колись отримаєш «Героя України». А він мені відповів, що це дуже висока нагорода і її здебільшого дають посмертно. Я тоді сказала, що нам тоді такої нагороди не потрібно в сім'ї. Останні роки він мені завжди говорив одні слова: «Марино, усміхнись, життя прекрасне. Нема в житті проблем». Це була його постійна фраза. Я не розуміла, чому він так говорить, зрозуміла аж тепер. Він похоронив дуже багато побратимів, бачив дуже багато горя. 5 березня перед його загибеллю і під час тих 11 днів пекла, які він пройшов, ми з ним практично не говорили, бо майже не було зв'язку. Просила, щоб він мені хоч

плюс слав повідомленням, аби я знала, що він живий. А він мені писав весь час, що любить», – пригадує дружина.

Востаннє, коли вони говорили з чоловіком, пані Марина сказала, що нарешті зрозуміла значення слів «нема в житті проблем». «Саме в той день перший раз за 8 років війни він мені сказав: «Я постараюсь повернутися додому», – пригадує дружина загиблого героя.

10 березня комбата з військовими почестями поховали на Алеї Слави Центрального кладовища Мукачєва. Указом Президента України від 10 березня 2022 року підполковнику Андрію Літуну присвоєно звання Герой України з удостоєнням ордена «Золота Зірка» (посмертно). 23 березня 2022 року рішенням 26-ї позачергової сесії 8-го скликання Мукачівської міської ради вулицю Л. Толстого у місті перейменовано на вулицю Героя України Андрія Літуна.

Тетяна Козутич

Джерельні риписи:

1. Україна. Президент (2019–дотепер ; В. О. Зеленський). Про відзначення державними нагородами України з нагоди Дня Захисника України : указ від 12.10.2016 р. № 442/2016 [Електронний ресурс] : [у т. ч. майора А. М. Літуна]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3WZKXaf>. – Назва з екрана.

4. Україна. Президент (2019–дотепер ; В. О. Зеленський). Про присвоєння звання Герой України : указ від 10.03.2022 р. № 122/2022 [Електронний ресурс] : [нагородження орденом «Золота Зірка» ; у т. ч. підполковнику А. М. Літуну (посмертно)]. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32tM6>. – Назва з екрана.

* * *

5. Іщенко, О. С. Літун Андрій Миколайович [Електронний ресурс] / О. С. Іщенко // Енциклопедія Сучасної України. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32tNL>. – Назва з екрана.

6. Літун Андрій Миколайович [Електронний ресурс] : матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32tPz>. – Назва з екрана.

7. Літун, Андрій Миколайович [Електронний ресурс] : Велика українська енциклопедія. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32tPY>. – Назва з екрана.

* * *

8. Андрій Миколайович Літун [Електронний ресурс] : [база даних «Полеглі воїни Закарпаття в російсько-українській вій-

ні»]. – Режим доступу : <https://www.biblioteka.uz.ua/war/show-data.php?id=17>. – Назва з екрана.

9. Бійці 128 бригади – Герої України, Андрій Літун [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3DCO40W>. – Назва з екрана.

10. Блонар, Микола. У Мукачеві попрощалися із загиблим Героєм України Андрієм Літуном [Електронний ресурс] / М. Блонар. – Режим доступу : <https://bit.ly/3JCO9p4>. – Назва з екрана.

11. Вони віддали своє життя за нашу свободу: закарпатці, які загинули на війні з росією [Електронний ресурс] : [у т. ч. про А. Літуна]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3l82xV9>. – Назва з екрана.

12. Героями України посмертно стали двоє бійців 128-ї бригади : [А. Літун, Р. Русник] // Новини Закарпаття. – 2022. – 16 квіт. – С. 2 : фот. кольор.

13. Героями України посмертно стали двоє бійців 128-ї бригади [Електронний ресурс] : [у т. ч. підполковник А. Літун (посмертно)]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3gHneMM>. – Назва з екрана.

14. Завжди йшов попереду: Історія полеглого Героя України з Мукачева Андрія Літуна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://surl.li/lmjpr>. – Назва з екрана.

15. Коваленко, Сергій. «Він був Людиною з великої літери»: на честь Героя України Андрія Літуна перейменовано вулицю в Мукачеві [Електронний ресурс] / С. Коваленко. – Режим доступу : <https://bit.ly/3DvARH9>. – Назва з екрана.

16. [Когутич, Тетяна] Пам'яті комбата 128-ої гірсько-штурмової бригади Андрія Літуна (позивний «Знаток») [Електронний ресурс] // Т. Когутич. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32tQC>. – Назва з екрана.

17. Комбату із Виноградівщини посмертно присвоєно звання Герой України [Електронний ресурс] : [підполковнику А. Літуну]. – Режим доступу : <https://bit.ly/40s4SBE>. – Назва з екрана.

18. Микитюк, Вікторія. «Після важкого поранення швидко повернувся у стрій» – на Закарпатті вулицю назвали на честь загиблого Героя України [Електронний ресурс] / В. Микитюк. – Режим доступу : <https://bit.ly/3jvk4gn>. – Назва з екрана.

19. Петруньо, К. У Мукачеві попрощалися із загиблим на війні Андрієм Літуном [Електронний ресурс] / К. Петруньо. – Режим доступу : <https://bit.ly/3YjUPN2>. – Назва з екрана.

20. Підполковнику Андрію Літуну посмертно присвоєно звання Герой України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3RvOYCa>. – Назва з екрана.

21. Трудько, Вікторія. «Андрій з побратимами завдавав максимальних втрат ворогові». У бою з окупантами на Запоріжжі загинув 37-річний підполковник Літун [Електронний ресурс] / В. Трудько. – Режим доступу : <https://bit.ly/3X6NTC0>. – Назва з екрана.

22. У Мукачеві попрощалися із загиблим на війні Героєм Андрієм Літуном [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3cqmvwZ>. – Назва з екрана.

23. У Мукачеві розповіли історію Героя України Андрія Літуна, іменем якого назвали вулицю [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3Jx9IXZ>. – Назва з екрана.

24. Яворська, Тетяна. Герої України. «Хоронила на свій день народження», – вдова загиблого Андрія Літуна про героїзм і незламність чоловіка [Електронний ресурс] / Т. Яворська. – Режим доступу : <https://bit.ly/40izx4h>. – Назва з екрана.

Липень: 12

ПАВЛО СТЕПАНОВИЧ РІШКО

100-річчя від дня народження лікаря, організатора охорони здоров'я Закарпатської області в 1960-х роках
(1924–1981)

Павло Степанович Рішко народився 12 липня 1924 року в с. Драгово Хустського району теперішньої Закарпатської області. В багатодітній селянській родині виховувалось п'ятеро сестер і двоє братів. У 1945 р. Павло Степанович закінчив Берегівську гімназію, а в 1952 р. – медичний факультет Ужгородського державного (нині – національного) університету. Комісією з розподілу випускників був направлений головним лікарем дільничної лікарні у віддалений куточок Великоберезнянського району – село Люта.

З березня 1953 р. по 1957 р. П. С. Рішко – завідувач районного відділу охорони здоров'я Великоберезнянського району. Водно-

час за сумісництвом проводить лікувальну практику (Наказ № 56 від 23. 03.1953 р.). Його організаторські й адміністративні здібності помітило керівництво області й лікаря переводять в Ужгород. 3 січня 1957 р. по травень 1965 р. П. С. Рішко – завідувач Закарпатського обласного відділу охорони здоров'я (Наказ № 115л від 4.02.1957 р.). З 1965 р. його призначили головним лікарем Ужгородської міської клінічної лікарні і головним лікарем Ужгорода.

Працюючи на керівних посадах, Павло Степанович проявив себе як успішний організатор лікувально-профілактичних закладів району та області, який добре знає свою справу. Був вимогливим керівником і сумлінно виконував покладені на нього обов'язки. Рішення П. С. Рішка як керівника Управління охорони здоров'я були спрямовані на виконання задач і постанов уряду та пленумів і стосувалися покращення медичного обслуговування населення Закарпатської області, укрупнення сільських дільничних лікарень, зміцнення центральних функцій районних лікарень, проведення профілізації ліжкової мережі районних стаціонарів, реорганізації дрібних лікарень в сільські лікарські амбулаторії і фельдшерсько-акушерські пункти, розширення мережі обласних спеціалізованих лікарень і диспансерів – туберкульозних, психіатричних, онкологічних; зміцнення бази санепідеміологічних підрозділів лікарень, створення токсикологічної служби в області, проведення повної укомплектації медичних установ кваліфікованими кадрами.

У різні роки П. С. Рішко обирався депутатом до Великоберезнянської районної, Закарпатської обласної, Ужгородської міської рад депутатів трудящих. Неодноразово проходив курси кваліфікації: з рентгенології у Київському інституті удосконалення лікарів (1956), організаторів охорони здоров'я в Києві (1954) та Москві (1961). За трудові досягнення і вклад у розвиток охорони здоров'я області двічі нагороджений орденом «Знак пошани» (1961, 1971), значком «Відмінник охорони здоров'я» тощо. Має ряд публікацій з організації і досягнень медичної галузі області. Разом з дружиною Анною Юріівною Добош, яка працювала завідувачкою жіночої консультації в Ужгороді, виховали трьох доньок.

Помер П. С. Рішко у листопаді 1981 року від важкої недуги. Проте залишив по собі світлу пам'ять як організатора лікувально-профілактичних установ, невпинного росту мережі лікувальних закладів області, спеціалізованих кадрів і безмежною відданістю справі.

**Наталія Вакула,
Дана Данко**

Джерельні приписи:

1. Ришко, П. С. Вопросы организации курортного дела в Закарпатье / П. С. Ришко // Вопросы развития курортов с минеральными водами / [ответ. ред. Ф. Е. Куркудым]. – Ужгород, 1962. – С. 7-10. – Текст рос. мовою.

2. Ришко, П. С. Дальнейшее улучшение медицинского обслуживания населения Закарпатской области в связи с реорганизацией руководства промышленностью и сельским хозяйством / П. С. Ришко // Тезисы докл. XVII науч. конф. проф.-препод. состава (секция мед. наук), 8-13 апр. 1963 г. / редкол. : А. М. Кишко (отв. ред.), В. С. Петрус, Э. О. Котелянский. – Ужгород : УжГУ, 1963. – С. 3. – Текст рос. мовою.

3. Ришко, П. С. Задачи дальнейшего улучшения медицинского обслуживания населения Закарпатской области в свете решений декабрьского (1963) и февральского (1964) Пленумов ЦК КПСС / П. С. Ришко // Тезисы докладов и сообщения XVIII научной конференции профессорско-преподавательского состава (секция медицинских наук), 4-6 мая 1964 г. / редкол. : Г. Е. Марантиди (отв. ред.) [и др.]. – Ужгород : УжГУ, 1964. – С. 3-6. – Текст рос. мовою.

4. Ришко, П. С. О развитии здравоохранения в Закарпатье за годы семилетки / П. С. Ришко // Тезисы докладов и сообщения к XIX научной конференции професорско-преподавательского состава (секция медицинских наук), июнь 1965 г. / отв. ред. М. С. Туркельтауб. – Ужгород : УжГУ, 1965. – С. 3-4. – Текст рос. мовою.

5. Ришко, П. С. О состоянии, задачах и перспективах развития невропсихиатрической помощи в Закарпатье / П. С. Ришко // Вторая обласная конференция невропатологов и психиатров Закарпатья : докл. и сообщения, 22-23 сентяб. 1960 г. / отв. ред. Ф. М. Слюсарев. – Ужгород : УжГУ, 1960. – С. 38-39. – Текст рос. мовою.

6. Ришко, П. С. Организация психоневрологической помощи сельскому населению Закарпатья / П. С. Ришко // Материалы совещания по проблеме: «Витамины в неврологии» и 3-ей научной конференции невропатологов и психиатров Закарпатья, 18-20 июня 1962 г. / отв. ред. Ф. М. Слюсарев. – Ужгород : УжГУ, 1962. – С. 103-105. – Текст рос. мовою.

7. Ришко, П. С. Сельское здравоохранение в Закарпатской области / П. С. Ришко // Опыт работы сельских лечебно-профилактических учреждений. – М., 1965. – С. 14-19. – Текст рос. мовою.

8. Ришко, П. С. Состояние борьбы с костно-суставным туберкулезом в Закарпатской области / П. С. Ришко // Вопросы костно-суставного туберкулеза. – К., 1959. – С. 27-29. – Текст рос. мовою.

9. Рішко, П. С. Заходи по боротьбі з туберкульозом в Закарпатській області в 1960–1964 рр. / П. С. Рішко // Міжобласна науково-практична конференція фтизіатрів, присвяч. 20-річчю возз'єднання Закарпаття з Радянською Україною, 22-23 черв. 1965 р. : тез. доп. – Ужгород : УЖДУ, 1965. – С. 5-6.

* * *

10. Рішко, П. С. Больной идет в поликлинику : [Ужгород. гор. поликлиника] / П. С. Рішко // Закарпат. правда. – 1966. – 7 сент. – С. 4. – Текст рос. мовою.

11. Рішко, П. С. Для советского человека : [о сети лечеб. учреждений Великоберезнян. р-на] / П. С. Рішко // Совет. Закарпатье. – 1953. – 30 декаб. – С. 3. – Текст рос. мовою.

12. Рішко, П. С. Фельдшерская помощь сельскому населению Закарпатской области / П. С. Рішко // Совет. здравоохранение. – 1967. – № 1. – С. 36-39. – Текст рос. мовою.

13. Рішко, П. С. Человеку – долголетие : [развитие здравоохранения на Закарпатье] / П. С. Рішко // Закарпат. правда. – 1965. – 11 июля. – С. 2. – Текст рос. мовою.

14. Рішко, П. С. Роки до ста рости : [охорона здоров'я на Закарпатті] / П. С. Рішко // Закарпат. правда. – 1964. – 11 лип. – С. 2.

15. Рішко, П. С. Семирічка охорони здоров'я в дії : [про Закарпаття] / П. С. Рішко // Закарпат. правда. – 1960. – 8 груд. – С. 3.

* * *

16. Вакула, Наталія. Рішко Павло Степанович / Н. Вакула // Вакула, Наталія. Медицина Закарпаття 1939–1985 роки. – Ужгород : ІВА, 2019. – С. 129-130.

17. Особова справа П. С. Рішко // Архів Департаменту охорони здоров'я Закарпатської обласної держадміністрації.

ПЕТРО ГЕБЕЙ

160-річчя від дня народження єпископа
Мукачівської греко-католицької єпархії
(1864–1931)

Петро Гебей народився в 1864 р. у с. Кальник під Мукачевом. Богословську освіту здобув в Ужгородській гімназії та Центральній семінарії у Будапешті. 1889 р. висвячений на священника, після чого мукачівський єпископ Й. Пастелій призначив його префектом семінарії в Ужгороді, де він згодом став професором церковного права та історії. Від 1892 р. – управитель дівочої учительської семінарії, з 1902 р. – консультант єпархіальної консисторії. 1906 р. єпископ Юлій Фірцак призначив П. Гебея ка-

техитом при богословській гімназії в Ужгороді. Того ж року став директором хлоп'ячого гуртожитку *Alumneum*. У 1912 році від єпископа Антонія Паппа дістав сан каноніка й пароха кафедрального храму. Був прихильником входження краю після Першої світової війни до складу Угорщини. 1922 р. – генеральний вікарій та прелат. 22 березня 1923 р. став співзасновником Руського культурно-просвітницького товариства ім. Духновича у Мукачеві.

16 липня 1924 р. за рекомендацією апостольського нунція в Празі Ф. Мармаджі та за погодженням із чехословацьким урядом Папа Римський Пій XI проголосив щирого народовця П. Гебея мукачівським єпископом замість висланого з Чехословаччини до Угорщини мадярона А. Паппа. При цьому чеська влада обіцяла виділяти на утримання єпископа сто тисяч крон на рік, але швидко знизила цю дотацію до шістдесяти тисяч, а згодом і до 36 тисяч. На ці кошти П. Гебей утримував усю єпископську резиденцію з при-
слогою.

Вже через два тижні після своєї інтронізації владика почав «місійні подорожі» по цілій єпархії, під час яких проповідував, сповідав, відправляв, причащав, вислуховував численні делегації

селян. За два місяці владика відвідав 60 сіл, включаючи найвіддаленіші та роками забуті парафії. Єпископ наставляв священників, аби вони плекали рідну мову і культуру, допомагали бідному народу в його господарських і соціальних потребах, щоб були за апостольським заповітом, «всім для всіх».

Єпископ доклався до творення Християнської народної партії, яку очолив А. Волошин, а також був активним членом «Просвіти». П. Гебей – один із засновників першої друкарні «Унію» в Ужгороді (1902). Підтримував народовецький напрям на Закарпатті. Тривалий період редагував Церковний устав. Співпрацював у редакції журналу «Наука» (був редактором його додатку «Слово Боже», де публікував свої проповіді), «Місяцеслов», друкувався у газеті «Свобода».

На початку 1925 р. владика доручив каноніку О. Ільницькому створити Центральну канцелярію оборони віри, яка дбала про повернення храмів і церковного майна греко-католиків.

Гостро стояло питання про матеріальне забезпечення священників. Після скасування ще феодальних механізмів їх забезпечення (коблини і роковини) 1924 р. чехословацька влада призначила незначну компенсацію за це, а 1926 р. конгруальний закон, за яким річні доходи священників зросли до 9000 крон. Проте за реалізацію цього закону П. Гебею довелося боротися і далі, по-справжньому він запрацював тільки з 1930 р.

До 1931 р. єпископ зміг повернути греко-католикам відібрані у них православними церкви на Мармарошині. Разом із каноніком А. Волошином вони домоглися від уряду державної грошової допомоги (т. зв. конгруа) греко-католицьким священникам.

Метою Центральної канцелярії оборони віри було також прагнення «піднести та розвинути навчання релігії та виховання молоді у християнському духі». До товариства мали вступити всі без винятку єпархіальні священники. На чолі організації, яка оголосила боротьбу православ'ю та комунізму, постали О. Ільницький (голова), О. Стойка (секретар), Ю. Марина (скарбник), В. Шельков, О. Хіра, І. Яцкович (радники), Еміліян Бокшай та В. Желтвай (редактори).

З дозволу П. Гебея 30 квітня 1925 р. засновано місійне товариство св. Йосафата, яке очолив о. Олександр Хіра.

1925 р. П. Гебей відновив у Кафедральному храмі урочисте прийняття першого причастя, в якому взяло участь сто дітей. Відтоді ця традиція безперервно триває вже майже століття.

Завдяки П. Гебею на Закарпатті підноситься культ Богородиці. Єпископ написав і видав значним тиражем брошуру з життєм Богородиці. 1926 р. папа Пій IX подарував Мукачівському монастирю Богородичну ікону XV ст. Її врочисте перенесення до обителі супроводжувалося тисячами вірників. П. Гебей віднови посвяту Мукачівської єпархії під покров Матері Божої. Відтоді ця ікона отримала назву «Мукачівської Заступниці».

Також 1926 р., з нагоди 1100-річчя народження св. Кирила, П. Гебей видав Пастирське послання, де докладно виклав заслуги рівноапостольних братів Кирила і Мефодія перед церквою. У лютому 1927 р. П. Гебей призначив комітет для пропаганди духовної спадщини Кирила і Мефодія. 17 жовтня 1927 р. створено відповідну церковну організацію – Апостолат св. Кирила і Мефодія. У краї започатковано місцеве свято Кирила і Мефодія.

Коли 1928 р. П. Гебей відвідав важко доступні верховинські парафії, «Благовісник» коментував це: «Єпископська подорож зробила на вірних глибоке враження, бо від часів єпископа Ольшавського (1751 р.) ніхто з владик там не заходив».

П. Гебей щиро вітав підписаний 2 лютого 1929 р. між урядом Чехословаччини і Ватиканом «*Modus vivendi*». Йому вдалося на певний час піднести моральний стан духівництва, наблизити духівництво до вірних і відвернути від проугорських симпатій.

П. Гебей як єпископ Мукачівський підтримував досить тісні відносини з митрополитом Львівським Андрієм Шептицьким. Про це свідчить їхнє досить активне листування, що збереглося у фондах Центрального державного історичного архіву у Львові. Він також входив до складу Конференції греко-католицьких єпископів, яку також гостив у своїй єпархії. У 1930 р. П. Гебей запровадив у єпархії новий служебник, укладений митрополитом А. Шептицьким, доручив усім священникам служити за цим збірником.

25 квітня 1931 р. на останньому своєму консисторіальному засіданні П. Гебей повідомив, що єпархії вдалося повернути останній незаконно відібраний від греко-католиків храм. Наступного дня владика помер, поховано його у крипті Кафедрального собору.

Сергій Федака

Джерельні риписи:

1. Баяновська, М. Р. Гебей Петро : [церков. діяч на Закарпатті] / М. Р. Баяновська // Педагогічна енциклопедія Закарпаття / ред-

кол. : В. В. Химинець, Л. П. Ходанич, Я. П. Сивохоп [та ін.]. – Ужгород : Карпати, 2021. – Т. 1: А-Н. – С. 128.

2. Гебей Петро : (20.7.1864–26.6.1931) : [ієрарх Мукачів. єпархії] // Діячі історії, науки і культури Закарпаття. – Ужгород : Патент, 1999. – С. 43.

3. Гебей Петро : (1864–1931) : [ієрарх Мукачів. єпархії] // Закарпаття в енциклопедії українознавства / ред., упорядк. та передм. В. Маркуся. – Ужгород : Гражда, 2003. – С. 37.

4. Кічера, В. Гебей Петро : [єпископ] / В. Кічера // Кічера В. Інституційний розвиток Мукачівської греко-католицької єпархії в Чехословаччині (1918–1939) / В. Кічера. – Ужгород : Рік-У, 2021. – С. 121-156 : фот.

5. Кічера, Віктор. Греко-католицька церква в Чехословаччині як соціальна інституція (1918–1939) / В. Кічера. – Пряшів, 2016. – 111 с.

Див. Імен. покажч.: Гебей П. 17, 20, 42, 55, 59, 77, 92, 93, 94, 105.

6. Федака, Сергій. Петро Гебей : [владика] / С. Федака // Федака С. Історія християнства на Закарпатті / С. Федака. – Ужгород : Ліра, 2013. – С. 71.

* * *

7. Бендас, Д. Єпископ Петро Гебей / Д. Бендас // Благовісник. – 2004. – № 8-11. – С. 5.

8. Петро Гебей, єпископ Мукачевський : [некролог] // Свобода. – 1931. – № 17.

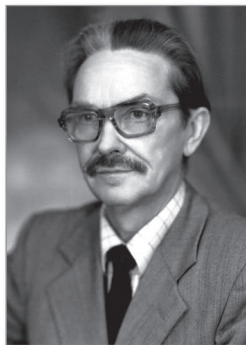
9. Попович, Д. Преосвященний Петро Гебей і наша молодь / Д. Попович // Свобода. – 1931. – № 18.

10. 150-та річниця від Дня народження Преосвященного владики Петра Гебея // Благовісник. – 2014. – № 9 (верес.). – С. 25 : фот.

ЕМІЛІЙ ДМИТРОВИЧ КОБУЛЕЙ

95-річчя від дня народження музикознавця, педагога
(1929–2004)

Емілій Дмитрович Кобулей народився 23 липня 1929 р. в Ужгороді, в сім'ї інженера-залізничника, де любили музику. З раннього віку Емілій та його старший брат з трепетом очікували концерти Ужгородського філармонійного товариства чи аматорських хорових колективів і незабаром почали опановувати ази музичного мистецтва: Емілій – гру на фортепіано, Володимир – на скрипці.

Буремні роки Другої світової війни та передчасна смерть матері (1939 р.) спричинили раннє дорослішання дітей. Батька перевели на роботу у м. Пейч, згодом – Будапешт, але він робив усе можливе, аби забезпечити гарну освіту синів у гімназії та не переривати їх музичних занять. У 1945 р. родина повернулася на Закарпаття і через рік Емілій вступив на навчання до Ужгородського музичного училища по класу фортепіано С. А. Хосроєвої.

Піаністка розвинула музичний смак Емілія, навчила його глибоко пізнавати зміст і стиль виконуваних творів. Її загальна та музична ерудиція, багатий музикантський і життєвий досвід, чудова інтуїція, розуміння психології викликали глибокий пієтет у юного піаніста і бажання наслідувати її гру, поведінку.

Успішно закінчивши навчання в училищі, у 1950 р. Емілій Кобулей став студентом Львівської державної консерваторії ім. М. В. Лисенка. Навчався юнак одразу на двох факультетах – фортепіанному та теоретико-композиторському, що говорить про його тонкий артистизм і виконавську майстерність та глибоке знання специфіки музичного мистецтва.

Одночасно з навчанням Емілій почав працювати концертмейстером у вечірніх вокальних класах Львівської музичної школи № 2. Вроджена артистичність і чудові навички читання з арку-

ша забезпечили йому прихильність і визнання серед колег. Також активний музикант організував аматорський хор угорських студентів, що навчалися у львівських вишах.

У 1955 р. молодий фахівець направлений на роботу в рідне Ужгородське музичне училище. Тут він вів курси музично-теоретичних дисциплін, працював концертмейстером у класі сольного співу, вів заняття з фортепіано, а протягом 1961–1962 рр. навіть очолював фортепіанний відділ. Окрім того, кілька років Е. Д. Кобулей був концертмейстером концертної бригади Закарпатської обласної філармонії. Плідною була також співпраця із Закарпатським народним хором, який під керівництвом М. Кречка став одним з найкращих професійних колективів фольклорного типу. Протягом 1963 р. Е. Д. Кобулей навіть працював другим диригентом цього хору.

Емілій Дмитрович навчав своїх студентів не тільки у класі, але власним прикладом демонстрував важливість концертної практики для музиканта. В Ужгороді Е. Д. Кобулей ініціював створення дитячого струнного оркестру, а в 1969 р. організував і очолив камерний оркестр студентів музичного училища. Окрім того, музикант виступав на наукових конференціях, публікував рецензії й статті в обласній пресі.

Отже, постать Емілія Дмитровича завжди була в епіцентрі музичного життя краю. Така творча активність не могла бути непоміченою. У 1970 р. ректор Львівської консерваторії – проф. З. О. Дашак запросив Е. Д. Кобулея на посаду старшого викладача кафедри теорії музики. Тут з новою повнотою розкрився педагогічний талант Емілія Дмитровича. Він читав курс аналізу музичних форм та вів клас спеціалізації з теоретичного музикознавства.

Працюючи у вищому закладі освіти, Е. Д. Кобулей вирізнявся активним залученням сучасної зарубіжної музики в навчальну програм (що було досить ризикованим в умовах тоталітарного режиму), неординарним дослідницьким підходом до оцінки музичних явищ, глибоким знанням стилістики різних епох і чудовими виконавськими здібностями. Емілій Дмитрович популяризував творчість сучасних українських композиторів в Угорщині, листувався із сином Б. Бартока. Десятки музикознавців, які пройшли дуже добру школу в його класі, гідно продовжили справу педагога в багатьох містах України і за її межами. Серед них: О. Стецик (США), Л. Мокану, М. Ерфан (Угорщина), К. Єндрик, Т. Стемпняк (Польща) І. Чернянчук, В. Лісецький, Н. Пастуханова та ін.

У 1970-х роках Е. Д. Кобулей також завідував музично-теоретичним відділом державної музичної школи-інтернат ім. С. Крушельницької у Львові, забезпечивши високий рівень викладання дисциплін теоретичного циклу. Одночасно був методичним куратором Івано-Франківського, Тернопільського та Ужгородського музичних училищ, сприяв підготовці методичних рекомендацій для занять з сольфеджіо у музичних школах.

Талант музиканта виявився і в композиторській царині. Не маючи надто великих авторських амбіцій, Е. Д. Кобулей займався творчістю спорадично. Ще в ужгородський період ним створено фортепіанні п'єси «Мініатюра» та «Прогулянка в Карпатах», а також «Прелюдія та fuga» для камерного оркестру. Написання романсів «Сім струн» на вірші Л. Українки та «В душі часу» на слова Ш. Петєфі було присвячено ювілеям цих поетів. Найбільшу кількість творів було ним написано для Закарпатського народного хору та ансамблю пісні і танцю «Лісоруб». Це – хорові обробки народних пісень, твори на слова закарпатських поетів Ю. Чорі, П. Скунця, Ю. Шкробинця та вокально-хореографічна композиція «На березі Тиси». У творчому портфелі Е. Д. Кобулея є також «Тріо для двох скрипок і альту», два твори для скрипки і фортепіано – «Маленьке рондо» та «Сюїта», музика театральних вистав: «Івасик-телесик» та «Ялинка-верховинка» за п'єсами Ю. Чорі. У кожній із цих робіт – частинка його благородного серця, яке перестало битися 21 вересня 2004 року. Але світла пам'ять про Педагога, музиканта, порядну Людину навіки залишиться в серцях вдячних учнів і колег.

Тетяна Росул

Джерельні приписи:

1. Кобулей, Е. «Він став нам хорошим другом...» : [про фольклориста, музикознавця В. Л. Гошовського] / Е. Кобулей ; запис, розшифрування та приміт. В. Пасічника // Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення : зб. ст., есе про муз. культуру Закарпаття. Вип. 2 / упоряд., підгот. текстів, передм., прим. Л. М. Мокану. – Ужгород : Карпати, 2010. – С. 208-217.

2. Кобулей, Е. Едельвейс : [ноти] : для флейти, кларнету, голосу і фортепіано / Е. Кобулей ; слова М. Кречка // Музика Срібної Землі. Вокальні і хорові твори. Т. 2. = Music of Silver Land. Vocal and choral music. V. 2 / упоряд., передм. В. Теличка. – Ужгород : Карпати, 2021. – С. 85-95.

3. Кобулей, Е. Колискова: [ноти] : із циклу «Сім Струн» для голосу і фортепіано / Е. Кобулей ; слова Л. Українки // Музика Срібної Землі. Вокальні і хорові твори. Т. 2. = Music of Silver Land. Vokal and choral music. V. 2 / упорядк., передм. В. Теличка. – Ужгород : Карпати, 2021. – С. 96-101.

4. Kobulej, E. Szerelem vandorai : [ноти] / E. Kobulej ; zene S. Petofi // Музика Срібної Землі. Вокальні і хорові твори. Т. 2. = Music of Silver Land. Vokal and choral music. V. 2 / упорядк., передм. В. Теличка. – Ужгород : Карпати, 2021. – С. 102-103. – Текст угор. мовою.

* * *

5. Пам'яті Емілія Кобулея (1929–2004) : зб. спогадів і матеріалів. – Л. ; Ужгород : Інтермікс, 2008. – 213 с.

* * *

6. Емілій Кобулей : [піаніст, теоретик, композитор, педагог] // Музика Срібної Землі. Вокальні і хорові твори. Т. 2. = Music of Silver Land. Vokal and choral music. V. 2 / упорядк., передм. В. Теличка. – Ужгород : Карпати, 2021. – С. 83-84 : фот. – Текст укр., англ. мовою.

7. Ермись, Йозеф. Слово про світлу людину : [про Е. Д. Кобулея] / Й. Ермись // Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення : зб. ст., есе про муз. культуру Закарпаття. – Вип. 2 / упорядк., підгот. текстів, передм., прим. Л. М. Мокану. – Ужгород : Карпати, 2010. – С. 233-236.

8. Зatina, Надежда. Пам'яті Кобулея Э. Д. : [укр. композитор ; у т. ч. вірш «Артист»] / Н. Зatina, Борис Затин // Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення : зб. ст., есе про муз. культуру Закарпаття. – Вип. 2 / упорядк., підгот. текстів, передм., прим. Л. М. Мокану. – Ужгород : Карпати, 2010. – С. 237. – Текст рос. мовою.

9. Лиховид-Стецик, Оксана. Він визначив мою Долю : [про Е. Д. Кобулея] / О. Лиховид-Стецик // Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення : зб. ст., есе про муз. культуру Закарпаття. – Вип. 2 / упорядк., підгот. текстів, передм., прим. Л. М. Мокану. – Ужгород : Карпати, 2010. – С. 223-226.

10. Лісецький, Степан. Ми були одностудійцями : [про укр. композитора Е. Д. Кобулея] / С. Лісецький // Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення : зб. ст., есе про муз. культуру Закарпаття. – Вип. 2 / упорядк., підгот. текстів, передм., прим. Л. М. Мокану. – Ужгород : Карпати, 2010. – С. 217-222 : портр., фот.

11. Марченко, Олександр. «О музико, мова небес прекрасна!..» : [вірш, присвяч. Е. Д. Кобулею] / О. Марченко // Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення : зб. ст., есе

про муз. культуру Закарпаття. – Вип. 2 / упоряд., підгот. текстів, передм., прим. Л. М. Мокану. – Ужгород : Карпати, 2010. – С. 238-239.

12. Письменна, О. Мій Вчитель – Емілій Кобулей / О. Письменна // Ювілейна міжнародна науково-практична конференція «Кафедра теорії музики у Львівській національній музичній академії імені М. В. Лисенка: історія, постаті, здобутки» (18 листоп. 2021 р.) : тези та ст. / ред.-упоряд. О. Письменна. – Л. : ЛНМА імені М. В. Лисенка, 2021. – С. 15-16.

13. Піцур, Євгенія. Звучить рояль... : [вірш, присвяч. Е. Д. Кобулею] / Є. Піцур // Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення : зб. ст., есе про муз. культуру Закарпаття. – Вип. 2 / упоряд., підгот. текстів, передм., прим. Л. М. Мокану. – Ужгород : Карпати, 2010. – С. 239-240.

14. Росул, Тетяна. Кобулей Емілій Дмитрович : [композитор] / Т. Росул // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття / наук. ред. О. Д. Довганич ; редкол. : В. В. Бедь, М. М. Ганич, О. Д. Довганич [та ін.]. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 164-165 : портр.

15. Росул, Тетяна. Спогади про вчителя : [про Е. Д. Кобулея] / Т. Росул // Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення : зб. ст., есе про муз. культуру Закарпаття. – Вип. 2 / упоряд., підгот. текстів, передм., прим. Л. М. Мокану. – Ужгород : Карпати, 2010. – С. 231-232.

16. Станкович, Євген. Це була надзвичайна людина : [про Е. Д. Кобулея] / Є. Станкович // Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення : зб. ст., есе про муз. культуру Закарпаття. – Вип. 2 / упоряд., підгот. текстів, передм., прим. Л. М. Мокану. – Ужгород : Карпати, 2010. – С. 226-227.

17. Теличко, Віктор. Він встиг... : [про Е. Д. Кобулея] / В. Теличко // Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення : зб. ст., есе про муз. культуру Закарпаття. – Вип. 2 / упоряд., підгот. текстів, передм., прим. Л. М. Мокану. – Ужгород : Карпати, 2010. – С. 227-231.

18. Фролова, Тетяна. «Осінній вітер тихо розкидав свої златаві шати...» : [вірш, присвяч. Е. Д. Кобулею] / Т. Фролова // Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення : зб. ст., есе про муз. культуру Закарпаття. – Вип. 2 / упоряд., підгот. текстів, передм., прим. Л. М. Мокану. – Ужгород : Карпати, 2010. – С. 240-241.

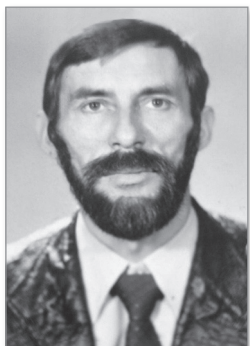
19. Ходанич, Л. П. Кобулей Емілій Дмитрович : [музикознавець] / Л. П. Ходанич // Педагогічна енциклопедія Закарпаття /

редкол. : В. В. Химинець, Л. П. Ходанич, Я. П. Сивохоп [та ін.]. – Ужгород : Карпати, 2021. – Т. 1 : А-Н. – С. 355-356.

Липень: 29

ОЛЕКСАНДР ІВАНОВИЧ ЛЕНДЕЛ

85-річчя від дня народження кандидата фізико-математичних наук, старшого наукового співробітника Інституту електронної фізики НАН України
(нар. 1939)

Лендел Олександр Іванович народився 29 липня 1939 р. в с. Іршава Закарпатської області в сім'ї вчителів. У 1949 р. родина переїхала в с. Великі Береги Берегівського району, де батьки працювали вчителями в місцевій школі. Тут Олександр Іванович продовжив шкільне навчання, яке завершив на відмінно у 1956 р. У тому ж році вступив на фізичне відділення фізико-математичного факультету Ужгородського державного університету. У 1961 році закінчив навчання в університеті – та був направлений на робо-

ту учителем фізики й математики в школі № 7 м. Берегово.

Потяг до науки (в ті часи фізика була в пріоритеті серед інших дисциплін) сприяли тому, що, будучи студентом, О. І. Лендел розпочав наукові дослідження з теоретичної фізики під керівництвом відомого фізика-теоретика, тоді ще доцента Юрія Мелітоновича Ломсадзе.

У 1963 році був запрошений на кафедру теоретичної фізики Ужгородського державного університету на посаду старшого лаборанта, а в 1967 році вступив до аспірантури, де його науковим керівником був вже доктор фізико-математичних наук Ю. М. Ломсадзе. Науковим напрямком було дослідження розсіяння адронів на адронах за допомогою дисперсійних співвідношень та дисперсійних правил сум, що базуються на аналітичних властивостях амплі-

літуди розсіяння з використанням результатів теорії комплексних моментів, яка щойно зароджувалась. За час навчання в аспірантурі часто відвідував провідні інститути, спілкувався з всесвітньовідомими фізиками-теоретиками. Однією із провідних установ був Об'єднаний інститут ядерних досліджень, яким керував відомий учений, засновник наукових шкіл з нелінійної механіки і теоретичної фізики академік АН СРСР і АН УРСР Микола Миколайович Боголюбов.

В Інституті теоретичної і експериментальної фізики АН СРСР, куди теж часто їздив О. І. Лендел, працював Ісаак Якович Померанчук, академік АН СРСР, який опанував широке наукове коло з ядерної фізики, фізики твердого тіла, теорії квантових рідин, фізики елементарних частинок. Він вніс важливий вклад у теорію і створення перших ядерних реакторів, подав загальну теорію непружного розсіяння нейтронів у кристалах та побудував теорію теплопровідності діелектриків при низьких і високих температурах, заснував фізику асимптотично високих енергій, де його ім'ям названо теорему. Його ім'я носить ефект *Ландау – Померанчука – Мігдала* та головний полюс (померон) Редже в амплітуді розсіяння при високих енергіях. В цій області фізики високих енергій проводив дослідження аспірант О. І. Лендел, а саме: досліджував розсіяння π -мезонів, K -мезонів, протонів та антипротонів на протонах при високих енергіях. Йому пощастило працювати в групі знаного в цій галузі спеціаліста, професора Карена Аветиковича Тер-Мартиросяна, з яким вдалося пояснити та описати виявлене на експерименті зростання повних перерізів розсіяння адронів, що порушувало згадану теорему Померанчука. Свої розрахунки він проводив на Великій електронно-обчислювальній машині (БЭСМ-6), яка тоді вважалась надсучасною, а сьогодні по потужності це простий ноутбук чи смартфон. Разом з братом Володимиром вдалося якісно описати складну структуру π -мезон-протонного розсіяння назад, а під керівництвом Ю. М. Ломсадзе дослідити можливі часово-просторові області розсіяння частинок при високих енергіях. Пізніше, використовуючи різні аналітичні методи в фізиці високих енергій, у тісній співпраці з провідними фізиками ІТФ НАН України Л. Єнковським та Є. Мартиновим, а також з колегами Є. Контрошем та З. Торичем вдалося описати цілу низку повних і диференціальних перерізів розсіяння протонів та антипротонів на протонах при різних високих енергіях, для яких були виконані експерименти.

Після відкриття у 1970 р. в Ужгороді відділу теорії адронів Інституту теоретичної фізики (м. Київ) АН УРСР з 1971 р. О. І. Лендел

став його молодшим науковим співробітником. У 1973 році в ІТФ АН УРСР захистив кандидатську дисертацію на тему «Дослідження деяких бінарних реакцій адронів при високих енергіях» і йому було присуджено вчений ступінь кандидата фізико-математичних наук зі спеціальності «01.04.02 – теоретична і математична фізика».

У 1979 р. на базі згаданого теоретичного відділу та іншого ужгородського академічного відділу, відділу фотоядерних процесів Інституту ядерних досліджень (ІЯД, м. Київ) АН УРСР було відкрито Ужгородське відділення ІЯД АН УРСР з двома відділами: відділом фотоядерних процесів і відділом теорії елементарних взаємодій. З 1980 р. Лендел О. І. працює старшим науковим співробітником у відділі фотоядерних процесів.

У вересні 1992 р. на базі відділення був відкритий Інститут електронної фізики (ІЕФ) АН України, в якому Олександр Іванович продовжив свої дослідження. З 90-х років минулого століття тісно співпрацював із багатьма західними вченими, стажувався у Бельгії, Франції та Норвегії, де проводив спільні дослідження з відомими іноземними вченими, які залишили помітний слід у фізиці високих енергій, зокрема з Енріко Предацці з Турина та Франческо Пакканоні з Падуї (Італія), Морісом Жиффоном та П'єром Дегрола з Ліона (Франція), Жаном-Рене Куделем з Л'єжа (Бельгія), Ласло Черної з Бергена (Норвегія) та з Марією-Беатріз Гай-Дукаті з Порто Аллегре (Бразилія). Особливо плідними виявилися роки нового сторіччя, коли запрацював усім відомий колайдер (Великий адронний прискорювач) в Женеві (Швейцарія). Виявлені на колайдері нові особливості пружного розсіяння протонів на протонах знайшли відображення і в роботах О. І. Лендела. Йому разом з колегами вдалося «простежити» слід гіпотетичної частинки оддерон в описанні нових даних.

Інтереси О. І. Лендела не обмежилися фізикою високих енергій. У 80-ті роки минулого століття разом з Іваном Кривським, Людмилою Бандурною, Олегом Зацаринним, Євгеном Реметою та Сергієм Медведевим (УЖДУ) були детально проаналізовані явища, що відбуваються в електронній оболонці різних атомів внаслідок бета-розпаду нейтрона в ядрі.

Як співробітник відділу фотоядерних процесів О. І. Лендел плідно співпрацює з завідувачем відділу, професором Володимиром Маслюком та старшим науковим співробітником Олегом Парлагом в інтерпретації ділення ядер на основі як власних даних, отриманих на мікротроні М-30 інституту, так й інших даних, що стосуються ділення актинідів, зокрема торію, урану, нептунію, плутонію та амери-

цію. Він також виконує чисто прикладні задачі по визначенню ефективності детекторів, що працюють в різних умовах вимірів.

Характерною рисою О. І. Лендела є високий інтелект, глибокі знання в фізиці, а також потяг передати свої знання і досвід. Він був організатором і керівником клубу «Еврика», який став дуже популярним серед студентської молоді. На засідання цього клубу проводилися жваві дискусії не тільки з актуальних проблем науки і техніки, а й з проблем мистецтва, музики, в обговоренні яких брали участь відомі художники та музикознавці.

За сумлінну, багаторічну трудову діяльність Лендел О. І. був нагороджений медаллю «Ветеран праці», а за успішні наукові дослідження і одержані результати – медалями і грамотами: медаллю «80 років НАН України», трьома Почесними грамотами Президії НАН України, Ювілейною почесною грамотою Президії НАН України до 100-річчя НАН України, Почесною грамотою Західного наукового центру НАН і МОН України, грамотою Закарпатської обласної державної адміністрації.

О. І. Лендел має понад 150 друкованих праць, які знайшли та знаходять добрий відгук у науковій міжнародній спільноті. Статті опубліковані у провідних наукових фізичних журналах, що віднесені до світових провідних наукометричних баз даних. Результати досліджень були представлені також на багатьох наукових міжнародних конференціях, зокрема Київській Рочестерській конференції, конференціях в Італії, Франції та Чехії, Кримських робочих нарадах з адронної фізики, CEPAS, HADRONs.

Золтан Торич

Джерельні приписи:

1. Асиметричні моди масових розподілів уламків фотоподілу ядра торію-232 / О. І. Лендел, В. Т. Маслюк, О. О. Парлаг [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Фізика. – Вип. 3. – Ужгород, 1998. – С. 24-26 : рис.

2. Бенце, Н. Моделі померона при енергіях ВАК / Н. Бенце, О. І. Лендел, З. 3. Торич // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Фізика. – Вип. 45. – Ужгород, 2019. – С. 125-133 : рис. + табл.

3. Визначення вмісту фотонейтронів у гальмівному випромінюванні мікротрона М-30 активаційними детекторами / О. О. Парлаг, О. І. Лендел, В. М. Головей [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Фізика. – Вип. 28. – Ужгород, 2020. – С. 99-106 : рис. + табл.

4. Відтворення густини фононних станів з теплових експериментів: розрахунк. можливості / В. М. Різак, І. М. Різак, О. І. Лендел [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Фізика. – Вип. 3. – Ужгород, 1998. – С. 135-138 : рис. + табл.

5. Лендел, О. І. Напівемпіричне описання абсолютної ефективності Ge(Li)- ТА HPGe-детекторів для фотоподільних експериментів / О. І. Лендел, О. О. Парлаг, В. Т. Маслюк // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Фізика. – Вип. 25. – Ужгород, 2009. – С. 95-99 : рис. + табл.

6. Особливості виміру кумулятивних виходів уламків фотоподілу актинідних ядер / О. О. Парлаг, В. Т. Маслюк, О. І. Лендел [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Фізика. – Вип. 11. – Ужгород, 2002. – С. 171-176 : рис.

7. Розрахунок виходів нейтронів з уламків поділу / О. І. Лендел, Ю. В. Кібкало, О. О. Парлаг [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Фізика. – Вип. 23. – Ужгород, 2008. – С. 58-63 : рис.

* * *

8. Лендел, А. И. Влияние механизма образования вакансии в электронной оболочке на энергии Оже-линий / А. И. Лендел, Е. Ю. Ремета // X Международный семинар по точным измерениям в ядерной спектроскопии (ТИЯС X). – Валдай, 1994. – С. 56-57. – Текст рос. мовою.

9. Лендель В. И. Определение 1S₀-фазы с помощью условий аналитичности / В. И. Лендель, А. И. Лендел, Б. М. Эрнст // Тезисы докладов и сообщения к XVIII ежегодной конференции : сер. физ.-мат. наук : (май 1964). – Ужгород, 1964. – С. 56-58. – Текст рос. мовою.

10. Бандуріна, Л. А. Процеси в електронній оболонці скандія при бета-розпаді ядра / Л. А. Бандуріна, О. І. Зацаринний, О. І. Лендел // Укр. фіз. журн. – 1990. – Т. 35. – № 8. – С. 1144-1147.

11. Контрош, К. Є. Дифракція адронів в моделі мультиполюсного померона / К. Є. Контрош, О. І. Лендел, З. З. Торич // Укр. фіз. журн. – 2002. – Т. 47. – № 9. – С. 813-818.

12. На яких віддалях і протягом якого часу відбувається взаємодія частинок при високих енергіях? / О. І. Лендел, Ю. М. Ломсадзе, С. С. Токар [та ін.] // Укр. фіз. журн. – 1969. – Т. 14. – № 9. – С. 1519-1525.

13. Парлаг, О. О. Масові розподіли уламків фотоподілу ²³⁷Np при енергії 12.5 МеВ / О. О. Парлаг, В. Т. Маслюк, О. І. Лендел // Ядер. фізика та енергетика. – 2009. – Т. 10. – № 3. – С. 288-292.

14. Про зарядовий розподіл мас-стабільних ядер / О. І. Лендел, Т. Й. Маринець, Д. І. Сікора [та ін.] // Укр. фіз. журн. – 1992. – Т. 37. – №. 5. – С. 647-650.

15. Контрош, Е. Э. Об определении реальной части амплитуды рассеяния / Е. Э. Контрош, А. И. Лендел // Укр. фіз. журн. – 1993. – Т. 38. – С. 329-332. – Текст рос. мовою.

16. Лендел, А. И. Высокоэнергетическое описание pp-рассеяния в модели надкритического померона и одерона / А. И. Лендел // Укр. фіз. журн. – 1993. – Т. 38. – С. 429-432. – Текст рос. мовою.

* * *

17. Лендел Олександр Іванович : [канд. фіз.-мат. наук] // 20 років Інституту електронної фізики Національної академії наук України (1992–2012) / уклад. А. М. Завілопуло. – Ужгород : ФОП Бре-за А. Е., 2012. – С. 78 : портр.

Серпень: 24

МИХАЙЛО МИХАЙЛОВИЧ РОШКО

60-річчя від дня народження письменника, кандидата філологічних наук, декана факультету іноземної філології ДВНЗ «УжНУ» (нар. 1964)

Михайло Рошко – багатогранна особистість: кандидат філологічних наук, декан факультету іноземної філології Ужгородського університету, чудовий лектор, який вміє зацікавити, письменник, тележурналіст, упорядник резонансних антологій молодих закарпатських авторів «Джинсове покоління» та «Корзо».

Народився Михайло Михайлович 24 серпня 1964 року в Міжгір'ї в сім'ї водія автобуса та продавчині універмагу. Батько, який багато читав, прищепив любов до літератури й синові, котрий любив активний відпочинок, походи в гори, лижі. Після закінчення у 1981 році середньої школи в

Міжгір'ї працював рятувальником на місцевій турбазі. Романтика гір згодом не раз проступатиме в його творах. У 1982–1984 роках служив у Південній групі військ СРСР в угорському місті Секешфегервар. Там вивчав англійську мову й вирішив стати письменником, бо літературою «захворів» ще зі школи.

Оскільки захоплювався творами зарубіжних авторів, то після військової служби вступив на філологічний факультет Ужгородського державного університету. Здібного студента, який не тільки любив складні тексти, але й умів їх аналізувати, запросили викладати на кафедрі російської літератури. Паралельно навчався ще й на факультеті романо-германської філології. Коли в 1995 році отримав диплом англійського філолога, то перевівся на посаду старшого викладача кафедри французької мови і зарубіжної літератури факультету, який став для нього рідним. Тут сформувався і як науковець, літературознавець, і як організатор навчального процесу, бо з 2011 року обраний деканом факультету іноземної філології УжНУ, посаду якого обіймає досі.

У сфері зацікавлень літературознавця – світова література ХХ століття: К. Кізі, А. де Сент-Екзюпері, Дж. Фаулз, В. Голдінг, Г. Гессе, У. Еко та інші. Михайлу Рошко цікаво пізнавати нове. Тому для дисертації обрав творчість молододослідженого тоді в Україні американського письменника Кена Кізі. У 2000 році в Інституті літератури Національної академії наук України науковець захистив кандидатську дисертацію «Особистість і Система в романах Кена Кізі». А вже за два роки видав монографію, яка була першою в пострадянських країнах науковою працею про творчість американського постмодерніста. Про цінність дослідження свідчить і те, що вона рекомендована для ознайомлення у підручнику професора Тамари Денисової «Американська література ХХ століття».

Михайло Рошко є автором ще двох літературознавчих книжок, в яких аналізує творчість постмодерністських письменників, – «Розкодування» (2009) та «Постмодернізм у зарубіжній літературі» (2003, 2008, 2012), що витримала три перевидання.

Ще в 1990-ті роки паралельно із навчанням та роботою університеті Михайло Рошко спробував себе як тележурналіст, працював у Закарпатській обласній телерадіокомпанії. Тут створив телефільми до ювілеїв альма-матер («УжНУ – 50», «УжНУ – 55»), цикли телепрограм «Студенти і доценти», «На студентській хвилі», «Майстри слова». На першому Всеукраїнському телефестива-

лі 1996 року отримав другу премію за телепроект «Тяжіння отчої землі», який зняв із режисером Іллею Юрковецьким.

Одним із перших телевізійників Михайло Рошко поїхав на стажування у телекомпанії Нью-Йорка, а потім до Великобританії та Німеччини. У творчих мандрах народилися фільми «Як ся маєш, USA?», «Як ся маєш, Шотландіє?», «Як ся маєш, Німеччино?», які стали першими відеорозповідями про ці країни на закарпатському телебаченні, з успіхом транслювалися і на всеукраїнських каналах.

У 2014 році досвід телеведучого знову став у нагоді Михайлу Рошку. Поєднавши вміння виступати на камеру із лекторською майстерністю, він записує одні з перших публічних відеолекцій в УжНУ. Це було задовго до того, коли через пандемію та війну дистанційне навчання стало буденністю. Відтак запустив проєкт «Відкрита лекція» на місцевому телеканалі «Тиса», де читали свої лекції кращі викладачі університету. Ці записи досі популярні у відкритому доступі в інтернеті. Так, лекція Михайла Рошка «Постмодернізм» має понад 14 тисяч переглядів. А в 2020 році літературознавець записав навчальний відеокурс «Як читати складні модерністські та постмодерністські твори» для найзапитуванішої серед українців платформи дистанційної освіти «Prometheus», на якій представлені студії провідних лекторів України.

Ті, хто не вчився в Ужгородському університеті, сприймають Михайла Рошка насамперед як письменника. Історик Сергій Федюк зафіксував літературний дебют Михайла Рошка в 1989 році в газеті «Молодь Закарпаття», де було опубліковане сміливе оповідання «Бандерівці» без радянських стереотипів. А вже 1991 року вийшла перша збірка оповідань «Коли шепоче дощ» у серії «Полічка «Карпатського краю», яка засвідчила появу цікавого автора. У письменстві Михайло Рошко береться за нові, не розроблені у крайовій літературі теми. Друга збірка «Там, где нет женщин», яка вийшла у перекладі на російську 1993 року в Ужгороді, яскраво подала в українській літературі тему армійської служби, дідівщини. Михайла Рошка цікавить розкриття психології героїв, а не тільки сюжети.

Михайло Рошко є автором містичної прози сучасної літератури Закарпаття (збірка оповідань «Кривавий місяць над Минчелом» (2000 р.), повість «Ревнощі з того світу» (2003 р.)). Якщо в оповіданнях дія відбувається в глибинці, то головна героїня містичної повісті – міська журналістка, яка знімає телепрограму про

монаха-екзорциста. Автора цікавить психологічний стан героїні, мотивація її вчинків. Як зауважив рецензент книжки, відомий поет, Шевченківський лауреат Петро Скунць, «повість має глибокий філософський підтекст, але й стрімкий сюжет, що робить головну думку, котра витікає з християнської моралі, не нав'язливою, органічною...». Варто сказати, що майже всі книги мали розголос у пресі. Критики відзначають читабельність, легкість мови, динамізм творів Михайла Рошка, психологічну вмотивованість, вміння підняти нову тему.

Художньо допрацьований твір про ревності з того світу втілюється у романі «Потойбічна суперниця», який отримав відзнаку «Вибір видавця» Міжнародного літературного конкурсу «Коронація слова – 2009». Книжка побачила світ у київської видавництва «Нора-друк» у серії «Популярні книжки».

У 2020 році вийшов збірник оповідань «Пастка», де письменник додає до вже відомих текстів про армію та містику любовні й медитативні оповідання. Літературний герой Михайла Рошка в цій книжці щоразу інший: то ловелас, любитель флірту, знавець жіночої психології, то філософ, що пізнає себе й ділиться досвідом. Це певна книжка вибраного.

У літературній біографії Михайла Рошка чи не найбільший розголос мали укладена ним антологія молодшої закарпатської літератури «Джинсове покоління», у передмові до якої він осмислює появу нового літературного покоління. Він вводить термін «джинсове покоління», до якого відносить письменників, народжених у 1960-ті – на початку 1970-их років (П. Мідянка, М. Дочинець, М. Рошко, В. Кузан, С. Федака, Л. Повх, Т. Ліхтей, О. Луцишина, О. Гаврош), намагається окреслити напрямки їх творчих пошуків. Також обґрунтовує термін «комп'ютерне покоління» до молодших авторів, які розпочали друкуватися у 2000-х роках (А. Любка, В. Коврей, В. Кузан, М. Шутко, І. Ликович та інші).

Михайло Рошко сам шукав кошти на видання збірника, автори рекламували і реалізовували книжку. Вона отримала схвальні і не дуже відгуки, про неї говорили як на Закарпатті, так і в загальноукраїнській пресі. Успішність антології підштовхнула укладача видати в 2008 році наступний альманах сучасної літератури Закарпаття «Корзо. Джинсове покоління – 2», де знову були представлені молоді автори.

Михайло Рошко організовував презентації згаданих збірників по Україні, представляв їх з колегами на фестивалях за кордо-

ном. У 2011 році видав російськомовну антологію кращої зарубіжної поезії «Поетические шедевры XX века».

Слід згадати і про громадську діяльність. У 2010–2015 роках Михайла Рошка обрали депутатом Ужгородської міської ради від університетської дільниці. За роки депутатства організував успішну студентську маніфестацію за гарячу воду в гуртожитках, було зроблене також освітлення біля гуртожитку № 4, відремонтовано дорогу, прокладено електричний кабель високої напруги, врегульовано стоки для відводу дощової води тощо.

Михайло Рошко набирається енергії в подорожах. Давнє хобі письменника – гірські лижі. Його подорожні нариси друкувались у крайовій пресі, а в 2011 році вийшли окремою книжкою «Світами, книжками, серцями...». Тут також вміщені відгуки Михайла Рошка на прочитані твори, рецензії на його книжки, інтерв'ю з ним.

Михайло і надалі залишається харизматичним лектором, який захоплює студентів, вчить «читати між рядками», бачити приховані сенси. Його серце зігриває родинне тепло дружини Яни, двох доньок – Євгенії та Марії, – онука Олександра. Письменник заглиблюється у філософію, захоплюється духовними книгами – Біблією, Кораном, ученнями Лао Дзи, Заратустри, Будди. Однак читачі з нетерпінням чекають на давно анонсований новий роман.

Іванна Козутич

Джерельні приписи:

1. Рошко, М. Коли шепоче дощ : оповідання / М. Рошко. – Ужгород, 1991. – 16 с. – (Поличка «Карпатського краю»).

2. Рошко, М. Кривавий місяць над Минчелом : містичні оповідання / М. Рошко. – Ужгород : Мистец. лінія, 1999. – 52 с. : іл.

3. Рошко, М. Пастка : [новели] / М. Рошко. – Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2020. – 200 с.

4. Рошко, М. Постмодернізм у зарубіжній літературі: «Ім'я тролянди» У. Еко ; «Парфумер. Історія одного вбивці» П. Зюскінда ; «Політ над гніздом зозулі» К. Кізі : навч. посіб. / М. Рошко. – Ужгород : Мистец. лінія, 2003. – 56 с.

5. Рошко, М. Потойбічна суперниця : роман / М. Рошко. – К. : Нора-Друк, 2009. – 200 с. – (ПК (Популярні Книжки)).

6. Рошко, М. Ревнощі з того світу : повість і оповідання / М. Рошко ; передм. Л. Бородіної ; ред. О. Козоріз. – Ужгород : Мистец. лінія, 2003. – 136 с.

7. Рошко, М. Розкодування : літ. розвідки / М. Рошко ; М-во освіти і науки України, Ужгород. нац. ун-т, Ф-т романо-герм. філології [та ін.]. – Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2009. – 84 с. – Бібліогр. наприкінці ст.

8. Рошко, М. Світами, книжками, серцями... : публіцистика / М. Рошко. – Ужгород : Карпати, 2012. – 150 с. : портр., фот.

9. Рошко, М. Художній світ романів Кена Кізі: «Політ над гніздом зозулі» та «Часом нестерпно кортить» / М. Рошко ; ред. О. Козоріз ; худож. М. Демян. – Ужгород : Мистец. лінія, 2002. – 155 с. : іл.

10. Рошко, М. Там, где нет женщин : рассказы / М. Рошко ; худож. оформ. Б. Томашевского. – Ужгород : Патент, 1993. – 90 с. – Текст рос. мовою.

* * *

11. Рошко, М. Золотий танець : [проза] / М. Рошко // Дукля. – 2004. – № 2. – С. 15-21.

12. Рошко, М. Кривавий місяць над Минчелом... Дикі гуси над Шотландією : [оповідання ; в т. ч. коротка біогр.] / М. Рошко // Закарпатське оповідання ХХ століття : антологія / упоряд., передм., підгот. текстів, прим. та слов. П. М. Ходанича. – Ужгород : Закарпаття, 2002. – С. 400-418. : портр.

13. Рошко, М. Смертельна помста : [оповідання] / М. Рошко // Сім крутих перевалів : літ. альм. Закарпаття / голова редкол. В. Густі. – К. : Знання, 2017. – С. 95-102.

14. Рошко, М. Троячка : [оповідання ; в т. ч. коротка біогр.] / М. Рошко // Закарпатська література для дітей ХХ століття : антологія / упоряд., передм., та підгот. текстів Г. Малик. – Ужгород : Закарпаття, 2004. – С. 567-570 : портр.

* * *

15. Рошко, М. Закарпатці повезли свої «джинси» до Європи. Михайло Рошко – про літературу, молодь і творчі вибухи : [розмова з письменником про літ. вечір у Дармштаді під час Дня укр. і пол. культури / спілкувався О. Гаврош] / М. Рошко // Старий Замок. Паланок. – 2008. – 20-26 листоп. – С. 20. ; Україна молода. – 2008. – 19 листоп. – С. 10.

16. Рошко, М. «Мої лекції – це взаємовплив: не тільки навчаю студентів – вчуся від них сам» : [розмова із членом НСП, НСЖ, дир. Ін-ту інозем. філології, доц. / вела Н. Каралкіна] / М. Рошко // Верховина. – 2014. – 11 верес. – С. 3 : портр.

17. Рошко, М. Не пишаюся ще ніяким своїм досягненням : закарпат. письм. М. Рошко – відверто про себе : [розмова / вів Я. Світлик] / М. М. Рошко // Старий Замок. Паланок. – 2010. – 18-24 лют. – С. 18.

18. Рошко, М. «Скільки мов ти знаєш, стільки ти маєш професій» : [розмова з дир. Ін-ту інозем. філології УжНУ, письменником / вела Т. Вашаргелі] / М. Рошко // Неділя. – 2013. – 1-7 берез. – С. 6.

19. Рошко, М. «Я люблю життя, але не боюся померти!» : [розмова із закарпат. письменником, дир. Ін-ту інозем. філології УжНУ / вела Л. Горват] / М. Рошко // Ужгород. – 2013. – 23 лют. – С. 14.

* * *

20. Джинсове покоління. Пострадянська література Закарпаття : альм. прози і поезії / уклад. М. М. Рошко. – Мукачево : Карпат. вежа, 2007. – 348 с. : іл.

21. Корзо : альм. сучас. літ. Закарпаття / упоряд. М. М. Рошко. – Ужгород : Ліра, 2008. – 358 с. : іл. – (Джинсове покоління ; вип. 2).

22. Літопис факультету іноземної філології Ужгородського національного університету (1966–2016) : 50-річчю ф-ту інозем. філології присвячується / Ужгород. нац. ун-т, Ф-т інозем. філології ; редкол. : М. М. Рошко, М. П. Фабіян, І. В. Андрусак [та ін.] ; уклад. : Е. В. Швед, О. Г. Дацьо. – Ужгород : ТІМРАНІ, 2018. – 232 с. : іл. – Бібліогр. : с. 229.

23. Матеріали 71-ї підсумкової наукової конференції професорсько-викладацького складу факультету іноземної філології ДВНЗ «Ужгородський національний університет» : 27-28 лют. 2017 р. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т», Ф-т інозем. філології ; редкол. : М. П. Фабіян, М. М. Рошко, І. В. Андрусак [та ін.]. – Ужгород : Аутдор-Шарк, 2017. – 92 с. – Текст укр., англ. мовами. – Бібліогр. наприкінці ст.

* * *

24. Михайло Рошко : письменник, зав. каф. фр. мови і зарубіж. літ. УжНУ, проф. // Неділя. Топ – 100. Впливові люди Закарпаття. – [Ужгород], 2011. – С. 59 : фот. кольор.

25. Михайло Рошко : [прозаїк, літературознавець] // Закарпатська обласна організація Національної спілки письменників України : довід. / уклад. О. Ігнатівич ; передм. В. Густі. – Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2016. – С. 35 : портр.

26. Михайло Рошко : [прозаїк, літературознавець] // Сучасні письменники Закарпаття / упоряд. : П. Ходанич, Н. Панчук ; відп. за вип. : В. Густі, Л. Григаш. – Ужгород, 2013. – С. 16 : портр.

27. Федака, Сергій. Михайло Рошко : [закарпат. прозаїк, літературознавець, журналіст] / С. Федака // Письменники Срібної Землі : до 60-річчя Закарпат. орг. Нац. спілки письменників України / упоряд. П. М. Ходанич. – Ужгород : Ужгород. міська друк., 2006. – С. 646-654 : портр.

28. Хланта, І. Михайло Рошко : прозаїк / І. Хланта // Хланта, І. Народний літературно-мистецький музей Копашнівської ЗОШ І-ІІІ ступенів Хустського району : путівник / І. Хланта. – Ужгород : Патент, 2018. – С. 112-113 : фот.

* * *

29. Бреза, Ірина. Михайло Рошко презентував нову книгу : [під назвою «Світами, книжками, серцями...», у якій зібрані журналіст. публікації, есе, відгуки на кн. закарпат. авт. та вибр. інтерв'ю] / І. Бреза // Ужгород. – 2012. – 22 груд. – С. 3.

30. Дочинець, Мирослав. Розкодування літературного хакера : рец.-гумореска на кн. М. Рошка «Розкодування» : [в Закарпат. ОУНБ ім. Ф. Потушняка] / М. Дочинець // Фест. – 2010. – 28 січ.-3 лют. – С. 14 : фот.

31. Мишанич, Володимир. Пастка від Михайла Рошка... для молоді : [презентація кн. «Пастка» в КЗ «Закарпат. обл. універс. наук. б-ка ім. Ф. Потушняка»] / В. Мишанич // Культуролог. джерела. – 2020. – № 1. – С. 18 : фот.

32. Ножка, А. Відеолекції Михайла Рошка – перспектива розвитку вищої школи : [перші відеолекції в УжНУ] / А. Ножка // Новини Закарпаття. – 2015. – 4 серп. – С. 5 : фот.

* * *

33. Рошко, Михайло. «Тато казав, що у лісі треба слухати, а не галасувати...Втім, так само, як і в житті...» [Електронний ресурс] : [інтерв'ю / вела С. Лапига, фот. з особистого архіву М. Рошка, відео Р. Паппа]. – Режим доступу : <https://bitly.ws/U2t4>. – Назва з екрана.

Вересень: 3

ВОЛОДИМИР АНДРІЙОВИЧ КЕЛЬМАН

75-річчя від дня народження доктора
фізико-математичних наук, професора
(нар. 1949)

Володимир Андрійович Кельман народився 3 вересня 1949 року у місті над Ужем. Із золотою медаллю закінчив ужгородську середню школу № 1 і в тому ж році вступив на фізичний факультет Ужгородського державного університету, який закінчив з відзнакою у 1971 році. Ще у студентські роки захопився науковими дослідженнями під керівництвом засновника школи з атомної фізики та фізики електронних зіткнень професора І. П. Записочного. І відтоді його життя стало невіддільним від фізики. Після закінчення аспірантури при кафедрі квантової електроніки УЖДУ в 1975 році він почав працювати в університеті, потім – в Ужгородському відділенні Інституту ядерних досліджень АН УРСР, а з 1992 року – в Інституті електронної фізики НАН України на посадах від інженера до заступника директора інституту з наукової роботи.

У 1978 році у Латвійському державному університеті ім. П. Стучки захистив кандидатську дисертацію на тему «Експериментальне дослідження збудження іонів лужноземельних елементів при електрон-іонних зіткненнях» зі спеціальності «01.04.05. – оптика». У 1995 році в Інституті фізики НАН України захистив докторську дисертацію на тему «Фізичні процеси в активних середовищах імпульсно-періодичних лазерів на самообмежених переходах атомів міді та вісмуту» зі спеціальності «01.04.04. – фізична електроніка».

Наукові результати професора В. А. Кельмана стосуються різних напрямів фізики: спектроскопія атомів і молекул, газові лазери, елементарні процеси у плазмі, діагностика низькотемпературної плазми. Його перші наукові дослідження, які завершилися успішним захистом кандидатської дисертації, пов'язані з

електрон-іонними зіткненнями. Але любов'ю всього його життя стали лазери – ці міфічні пристрої, які за невеликий час ввійшли в життя та побут людини. Він вніс достойний вклад в «лазерну еру», проводячи протягом багатьох років широкі дослідження в області фізики лазерів. Своїми знаннями та досвідом щедро ділився з аспірантами та студентами, а вони віддячували йому своєю любов'ю і повагою. Ось так, сплітаючи в гармонію невтримну силу потягу до незвіданих наукових горизонтів та велику працелюбність і професіоналізм високого ґатунку, талановитий вчений шабельку за шабелькою будував омріяну з юнацтва драбинку пізнання мікросвітів науки, збагачуючи макросвіт знань людства.

За цикл робіт «Фізичні процеси та механізми збудження когерентного випромінювання в лазерах на парах вісмуту з електро-розрядним і оптичним способами накачки» В. А. Кельмана у складі групи науковців Інституту електронної фізики НАН України відзначено високим званням лауреата Премії імені К. Д. Синельникова НАН України за 1994 рік.

Працюючи на посаді завідувача відділу квантової та плазмової електроніки, Володимир Андрійович поєднував вміння фізика-експериментатора з організаторськими навичками керівника при виконанні науково-дослідницьких робіт, визначенні перспектив їх розвитку, вибору методів та засобів реалізації досліджень, шляхів вирішення поставлених перед відділом наукових задач, забезпеченні підвищення ефективності роботи відділу, творчої активності співробітників. Унікальність відділу полягає у тому, що фізичні процеси та явища досліджуються всебічно з використанням комплексу методів оптичної, електронної та мас-спектроскопії високої роздільної здатності, що передбачає використання лазерного випромінювання; пучків повільних моноенергетичних електронів, які взаємодіють з пучками атомів і молекул та парою атомів і молекул у паронаповненій комірці; повздовжнього імпульсно-періодичного розряду низького тиску. Для цього у відділі є відповідне обладнання (у т. ч. власні оригінальні розробки: монохроматори й аналізатори енергії електронів; джерела пучків нейтральних молекул; комірки, наповнені молекулами у газовій фазі; автоматизовані системи реєстрації на базі сучасних комп'ютерів та пакети оригінальних програм до них) та налагоджені й апробовані експериментальні методики. Крім цього, відділ є основною складовою Центру колективного користування приладами НАН України при ІЕФ НАН України «Лазерний спектроскопічний комп-

лекс» і надає послуги іншим науковим установам. Завдяки колективним зусиллям відділ досяг неабияких успіхів у виявленні нових фізичних явищ, дослідженні механізмів процесів при зіткненнях електронів та фотонів зі складними атомами та молекулами. Роботи науковців відділу добре відомі широкому науковому загалу, що сприяло тісній співпраці з колегами із наукових центрів Італії, Угорщини та Франції. Результати міжнародної співпраці викладені у спільних наукових публікаціях у провідних фахових журналах та матеріалах міжнародних конференцій.

Своїм багатим досвідом Володимир Андрійович щедро ділився з колегами та учнями, беручи активну участь у підготовці молодих фахівців, керуючи бакалаврськими і магістерськими роботами студентів Ужгородського національного університету та науковими роботами аспірантів. Викладав на факультеті інформаційних технологій УжНУ курси «Основи електротехніки і електроніки» та «Основи вимірювальної техніки». Брав участь як науковий керівник у підготовці аспірантів ІЕФ НАН України, троє з яких успішно захистили кандидатські дисертації і плідно працюють на ниві науки.

Має понад 200 друкованих праць та 2 авторські свідоцтва на винаходи.

Ганна Гомонай

Джерельні приписи:

1. Іван Прохорович Запісочний : біобібліогр. до 75-річчя / Нац. акад. наук України ; упоряд. В. Т. Маслюк ; авт. вступ. ст. : О. Б. Шпек, Л. Л. Шимон, В. А. Кельман ; відп. за вип. А. М. Завілопуло. – К. : Наук. думка, 1997. – 109 с. : портр. – (Біобібліографія учених України).

2. Кельман, В. А. Фізичні процеси в активних середовищах імпульсно-періодичних лазерів на самообмежених переходах атомах міді та вісмуту : автореф. дис... д-ра фіз.-мат. наук / В. А. Кельман. – К., 1995. – 30 с.

3. Ультрафіолетова лампа бар'єрного розряду / А. А. Генерал, В. А. Кельман, Ю. В. Жменяк [та ін.] : патент на корисну модель № 56973. Зареєстровано в Державному реєстрі патентів України на корисні моделі 10.02.2011.

4. Фізика, техніка і практика застосувань газорозрядних лазерів на самообмежених переходах / В. А. Кельман, І. І. Опачко, Ю. В. Жменяк [та ін.]. – К. : Наук. думка, 2004. – 157 с.

5. Генерал, А. А. Газорозрядна лампа на суміші парів води та перекисю водню / А. А. Генерал, В. А. Кельман // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Фізика. – Вип. 25. – Ужгород, 2009. – С. 154-157 : рис. + табл.

6. Емісійні характеристики ексиламп на парогазових сумішах циліндричної геометрії / М. С. Кленівський, В. А. Кельман, Ю. В. Жменяк [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Фізика. – Вип. 30. – Ужгород, 2011. – С. 302-308 : рис. + табл.

7. Емісійні характеристики імпульсно-періодичних розрядів у парогазових сумішах інертний газ-галогеніди лужних металів / М. С. Кленівський, В. А. Кельман, Ю. В. Жменяк [та ін.] // Новітні напрямки в атомній фізиці та спектроскопії : (до 90-річчя від дня народж. проф. І. П. Запісочного і 20-річчя створення ІЕФ НАН України) : програма і тези доп. міжнар. конф. (20-22 верес. 2012 р.) / уклад. А. М. Завілопуло ; відп. за вип. З. З. Торич. – Ужгород : ФОП Бреза А. Е., 2012. – С. 84.

8. Кельман, В. Відділ квантової електроніки / В. Кельман // 20 років Інституту електронної фізики Національної академії наук України (1992–2012) / уклад. А. М. Завілопуло. – Ужгород : ФОП Бреза А. Е., 2012. – С. 112-117.

9. Кельман, В. Професор Запісочний Іван Прохорович / В. Кельман // 20 років Інституту електронної фізики Національної академії наук України (1992–2012) / уклад. А. М. Завілопуло. – Ужгород : ФОП Бреза А. Е., 2012. – С. 24-27.

10. Мигович, М. І. Фотолюмінесценція аланіну під дією лазерного опромінення / М. І. Мигович, В. А. Кельман // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Фізика. – Вип. 34. – Ужгород, 2013. – С. 156-161 : рис. + табл.

11. Мигович, М. І. Фотолюмінесценція амінокислот під дією лазерного опромінення / М. І. Мегела, В. А. Кельман, Ю. О. Шпенник // Новітні напрямки в атомній фізиці та спектроскопії : (до 90-річчя від дня народж. проф. І. П. Запісочного і 20-річчя створення ІЕФ НАН України) : програма і тези доп. міжнар. конф. (20-22 верес. 2012 р.) / уклад. А. М. Завілопуло ; відп. за вип. З. З. Торич. – Ужгород : ФОП Бреза А. Е., 2012. – С. 86.

12. Мигович, М. І. Фотолюмінесценція гліцину під дією лазерного збудження / М. І. Мигович, В. А. Кельман, Ю. О. Шпенник // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Фізика. – Вип. 31. – Ужгород, 2012. – С. 151-155 : рис. + табл.

13. Мигович, М. І. Фотофізичні процеси при УФ опроміненні складних органічних молекул / М. І. Мигович, В. А. Кельман // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Фізика. – Вип. 35. – Ужгород, 2014. – С. 156-161 : рис. + табл.

14. Оптичне випромінювання плазмового струменя, що збуджується бар'єрним розрядом в сумішах аргон-повітря і гелій-повітря / А. А. Генерал, В. А. Кельман, Ю. В. Жменяк [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Фізика. – Вип. 42. – Ужгород, 2017. – С. 161-168 : рис. + табл.

15. Про вплив домішки срібла на генераційні характеристики лазера на парі міді / Р. Б. Рійвес, Ю. В. Жменяк, В. А. Кельман [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Фізика. – Вип. 20. – Ужгород, 2007. – С. 107-118 : рис. + табл.

16. Про механізми впливу домішок металів на характеристики лазера на парі міді / Є. А. Світличний, В. А. Кельман, Ю. В. Жменяк [та ін.] // Новітні напрямки в атомній фізиці та спектроскопії : (до 90-річчя від дня народж. проф. І. П. Запісочного і 20-річчя створення ІЕФ НАН України) : програма і тези доп. міжнар. конф. (20-22 верес. 2012 р.) / уклад. А. М. Завілопуло ; відп. за вип. З. З. Торич. – Ужгород : ФОП Брежа А. Е., 2012. – С. 45.

* * *

17. Завілопуло, А. Академічна фізика на Закарпатті. Національній академії наук – 80 років / А. Завілопуло, В. Кельман // Новини Закарпаття. – 1998. – 1 груд. – С. 5.

18. Кельман, В. Інститут електронної фізики НАН України відзначив 25-річчя : [21 верес. колектив ІЕФ НАН України в Ужгороді відзначав 25 річницю з часу заснування] / В. А. Кельман // Ужгород. – 2017. – 30 верес. – С. 10 : фот.

19. Шпеник, О. Іван Запісочний став засновником і лідером ужгородської наукової фізичної школи / О. Шпеник, А. Завілопуло, В. Кельман // Новини Закарпаття. – 2012. – лип. – С. 19.

* * *

20. Гомонай, Ганна. Життя невід'ємне від науки : до 70-річчя д-ра фіз.-мат. наук, проф. В. А. Кельмана / Г. Гомонай // Ужгород. – 2019. – 31 серп. – С. 9 : фот.

21. Кельман Володимир Андрійович : [радіофізик, д-р фіз.-мат. наук] // 20 років Інституту електронної фізики Національної академії наук України (1992–20212) / уклад. А. М. Завілопуло. – Ужгород : ФОП Брежа А. Е., 2012. – С. 57-58 : портр.

22. Торич, З. З. Кельман Володимир Андрійович : [радіофізик, д-р фіз.-мат. наук.] / З. З. Торич // Енциклопедія Сучасної України. – К., 2012. – Т. 12 : Кал–Киї. – С. 586 : фот.

23. Шимон, Людвик. Кельман Володимир Андрійович : [радіофізик, д-р фіз.-мат. наук.] / Л. Шимон // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи XX століття / наук. ред. О. Д. Довганич ; редкол. : В. В. Бедь, М. М. Ганич, О. Д. Довганич [та ін.]. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 154-155 : портр.

Вересень: 19

ІВАН ТРУХЛИЙ

140-річчя від дня народження хорового диригента,
педагога, просвітянина
(1884–1975)

Іван Трухлий народився 19 вересня 1884 р. в с. Зубрівка на Полтавщині у родині сільського вчителя. Він був первістком, якому судилося стати визначним українським хоровим диригентом, чудовим знавцем українського духовного співу, інтерпретатором української народної пісні, талановитим актором, педагогом, просвітянином.

Після Івана сім'я Трухлих поповнилася ще чотирма братами і двома сестрами. Уся чоловіча половина – від батька до братів – мала неабиякі музичні здібності і часто гра-ла квартетом. Брат Микола через деякий час став чудовим віолончелістом, але ще у молодому віці помер від туберкульозу; брат Сергій закінчив юридичний факультет Київського університету, був віцеміністром юстиції уряду УНР, згодом – адміністратором Української республіканської капели, з якою виїхав у турне по Європі, залишився в Парижі, де й помер у 1956 р.; брат Олександр був членом Української республіканської капели, залишився у Празі; брат Василь – скрипаль-віртуоз, був ад'ютантом Симона

Петлюри. Та найповажнішим і найвідомішим діячем українського музичного мистецтва став найстарший брат – Іван.

Хоч як любив музику, з огляду на необхідність майбутнього матеріального забезпечення, закінчив фізико-математичний факультет Київського університету. Водночас продовжив здобуття музичної освіти у Київській консерваторії. Співав у церковному хорі університету, диригентом якого був Яків Яциневич, а згодом, під впливом братів, приятель яких Олександр Кошиць був диригентом студентського хору університету, він став заступником О. Кошиця. У той час хор досягнув вершин майстерності. І. Трухлий, крім приятельських стосунків з О. Кошицем та Я. Яциневичем, співпрацював з велетнями української музичної культури Миколою Леонтовичем, Кирилом Стеценком, Миколою Лисенком.

Важливим етапом мистецького життя І. Трухлого стало українське національно-культурне відродження в період Української Народної Республіки. Він стає диригентом хору Вищих жіночих курсів, який разом із згаданими вище хорами склав основу Українського національного хору, художніми керівниками якого були Микола Леонтович, Кирило Стеценко, Олександр Кошиць. А далі була його активна участь у знаменитій Українській республіканській капелі, створеній з ініціативи Голови Директорії, Головного отамана військ України Симона Петлюри. Тріумфальне турне капели по Європі було справді незабутнім, українську пісню захоплено зустрічали французи, чехи, австрійці, бельгійці, німці, іспанці, уся Європа вставала, коли виконувався гімн «Ще не вмерла Україна». До цих вражень додалося близьке знайомство Івана Трухлого з співачкою капели, а водночас і перекладачкою з французької й німецької, Катериною Здорик-Здориченко та їхнє скоре одруження. Дружина справила на усе подальше творче життя чоловіка величезний вплив і саме їй належить правдива подяка за подальшу його успішну творчу працю.

Після переїзду О. Кошиця з частиною хору до Америки подружжя Трухлих оселилося в Ужгороді і стало спізасновниками та акторами першого професійного українського театру на Закарпатті – Руського театру Товариства «Просвіта» в Ужгороді, відігравши помітну роль у його діяльності. Однак театральна сцена, пов'язана з гримуванням, перевдяганням тощо, не стала його подальшою симпатією. Охоче погодився стати викладачем математики та купецьких рахунків у Руській державній Торговельній академії, яка згодом, у 1925 р., була перенесена в Мукачево. До їх переїзду в Мукачево, у 1922 р., в Ужгороді народився син Юрій. Крім учитель-

ської праці в академії, І. Трухлий був у Мукачеві організатором і диригентом відомих і популярних хору торговельної академії та хору кафедральної церкви св. Іллі й організатором, разом з дружиною Катериною, драматичного гуртка з числа учнів академії. У Мукачеві народився їх другий син – Василь.

Через політичні події, пов'язані із загарбанням Карпатської України Мадярщиною, Торговельна академія перебралася у Сваляву, а відтак, у березні 1939 р. – у Братиславу. Тут І. Трухлий був деякий час її директором, організував хор, який брав участь у відзначенні національних свят та їздив по Словаччині з концертами колядок, українських народних пісень, духовних творів українських композиторів.

По закінченню Другої світової війни родина Трухлих опинилася в Німеччині. Життя в таборах для біженців як фізично, так і морально було важким. Незважаючи на це, І. Трухлий зумів і тут організувати хор духовної пісні, який під його диригентурою досяг помітних успіхів, таких, що його почали запрошувати співати в баварських церквах. Щонеділі, відспівавши літургію у православній церкві, хор переходив до греко-католицької, у якій так само відспівував службу Божу.

У гімназії при таборі викладав математику і фізику, згодом став професором Вищої торговельної академії у Мюнхені. Тут під його художнім керівництвом і диригентурою Український студентський хор здобуває високу оцінку у мистецьких колах та численних слухачів різних місцевостей Німеччини. У США, куди доля у 1950 р. закинула подружжя Трухлих разом з двома синами – на той час вже лікарями – життя не стало солодким. Доводилося виконувати тяжку фізичну працю, аби заробляти на хліб щоденний. Та, на щастя, через певний час налагодила професійна справа у синів, і Іван зміг присвятити себе своїй ціложиттєвій великій любові – хоровому мистецтву. Він став керівником і диригентом кафедрального хору Св. Трійці у Нью-Йорку, який під його орудою дав чимало чудових концертів і був записаний на довгограючі українські платівки – «Покаяння» та «Колядки і щедрівки» – уперше на теренах США.

З 1961 р. професор Іван Трухлий очолив кафедральний хор «Боян» церкви Св. Володимира в Чикаго, а через рік став художнім керівником і головним диригентом чоловічого, пізніше змішаного, хору «Сурма» в Чикаго. Виконавська майстерність усіх згаданих колективів була надзвичайно високою, а хор «Сурма» записав і випустив з нагоди відкриття у Вашингтоні 27 червня 1964 р. пам'ятника

великому Кобзареві платівку «Шевченко в пісні», пізніше – колядки і щедрівки – платівку і магнітофонну касету. З нагоди 1000-ліття хрещення Руси-України побачив світ альбом «Мілленіум» у чудовій ювілейній оправі – дві платівки літургійних шедеврів у виконанні кафедральних хорів Нью-Йорка і Чикаго під назвою «Ivan Truchly Conducts Masterpieces of Eastern Orthodox Sacred Music» (1988).

Помер 21 травня 1975 р. Похований на цвинтарі св. Андрія в Бавнд-Бруку, США. Його ім'я занесено у Книгу пам'яті товариства «Просвіта».

Павло Федака

Джерельні приписи:

1. Баглай, Йосип. Один з фундаторів «Руського театру товариства «Просвіта» в Ужгороді : до 115-ої річниці від дня народж. І. Трухлого / Й. Баглай // Календар «Просвіти» на 1999 рік / уклад. П. Федака. – Ужгород, 1999. – С. 185-186.

2. Вечір пам'яті Івана Трухлого : [хор. диригент] // Календар «Просвіти» на 2000 рік / уклад. П. Федака. – Ужгород, 2000. – С. 136.

3. Дочинець, Мирослав. Трухлий Іван : педагог (1884–1975) / М. Дочинець // Дочинець, Мирослав. Енциклопедія Мукачєва в іменах / М. Дочинець, Василь Пагіря. – Мукачєво : Карпат. вежа, 2006. – С. 230 : портр.

4. Кальницький, Павло. З плеяди визначних українських диригентів : до 120-річчя народж. І. Трухлого / П. Кальницький // Календар «Просвіти» на 2004 рік / уклад. П. Федака. – Ужгород, 2004. – С. 163-165.

5. Новикова, Ольга. З хоровим співом через усе життя : [про хор. диригента І. Трухлого] / О. Новикова // Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення : зб. ст., есе про муз. культуру Закарпаття. – Вип. 2 / упоряд., підгот. текстів, передм., прим. Л. М. Мокану. – Ужгород : Карпати, 2005. – С. 129-134 : портр.

6. Ревакович, Марія. Трухлий Іван / М. Ревакович // Енциклопедія української діаспори. – Т. 1. Кн. 3. – Нью-Йорк ; Чикаго : Наук. Т-во ім. Шевченка в Америці, 2018. – С. 184.

7. Трухлий, Василь. Син про батька і матір : [розповідь авт. про батька хор. диригента І. Трухлого та матір. К. Здорик-Здориченко] / В. Трухлий // Краянка. – 1995. – № 1. – С. 71-74 : портр., фот.

8. Федака, Павло. Іван Трухлий (1884–1975) / П. Федака // Федака, Павло. Закарпатська «Просвіта» у постатях її діячів (1920–2020) / П. Федака. – Ужгород : TIMPANI, 2020. – С. 72-74.

ЕМІЛІАН ЙОСИПОВИЧ БОКШАЙ

135-річчя від дня народження церковно-релігійного
та освітньо-педагогічного діяча
(1889–1976)

Еміліан (Еміл) Бокшай народився у с. Кобилецька Поляна на Рахівщині. Його батько Йосип був греко-католицьким священником, що також виконував обов'язки сільського вчителя. Так само служили у церкві і обидва діди Е. Бокшай (його мати Амалия Жидович теж походила з відомої священницької родини). Не дивно, що старший з-поміж восьми дітей цієї родини теж іще змалку вирішив стати священником. Його молодший брат Йосип став відомим художником, у творчості якого релігійна тематика теж займала чільне місце (Й. Й. Бокшай, зокрема, автор розпису у Кафедральному соборі Ужгорода).

Коли батька Бокшаїв перевели до с. Лохово під Мукачевом, перед його дітьми відкрилася можливість отримати гарну освіту в Мукачівській гімназії. З різницею у два роки там навчалися і Е. Бокшай, і Й. Бокшай, після чого обидва поїхали на дальше навчання до Будапешта. Еміл 1907 р. вступив до Будапештської духовної семінарії, яку закінчив 1911 р. у статусі професора теології. Цей навчальний заклад вважався дуже престижним, його випускники часто робили велику священницьку кар'єру. Однокурсники Еміла з богословського факультету потім стали дуже поважними особами, наприклад, його товариш Павло Гойдич став Пряшівським єпископом, а Ян Шеффер – єпископом у Румунії.

1911 р. Е. Бокшай отримав запрошення попрацювати вихователем дітей відомого і заможного графа Старая з Міхаловце (садиба графів Старайів після Другої світової війни була націоналізована і тепер є приміщенням Земплінського музею). Робота ця була не дуже тривалою, приблизно за рік Еміл приїхав додому і почав готуватися до одного з найважливіших кроків у своєму житті – ви-

свячення. Час до висвячення майбутні греко-католицькі священники присвячували, окрім духовної підготовки, ще й тому, аби створити сім'ю, адже якщо на момент висвячення священник не був одружений, надалі він цього зробити вже не міг, мусив берегти celibat. Нині онучка Еміліана Бокшая пані Магдалена не знає, яким чином знайшов собі пару її дідусь. Можливо, як це часто бувало у ті роки, дружину для Еміліана знайшли його батьки. Гелена Данієлович була донькою священника Стефана Данієловича, на 5 років молодшою за Еміла. Можливо, спочатку їхні стосунки і не базувалися на коханні, та потім Еміліан часто казав, що Гелена – йому «великий подарунок від пана Бога». Пара обвінчалася в Ужгороді 14 грудня 1914 р., а вже через кілька днів, 20-го грудня, єпископ Антоній Папп у Кафедральному соборі висвятив Е. Бокшая на священника.

На відміну від Й. Бокшая, який воював у Першій світовій і потрапив до російського полону, Еміліана як священника не мобілізували, але й вдома йому було непросто. Першим місцем його служіння стало Мукачево, де він був капеланом, тобто помічником приходського священника. Брат Йосип, розуміючи, наскільки важливо це для Еміліана, на честь першої проведеної ним служби подарував йому картину на релігійну тематику. Внизу на картині був підпис угорською мовою «На згадку про твою першу святу месу. Дорогому братові від Йожефа». Полотно це збереглося, нащадки Е. Бокшая нещодавно передала його Мукачівській греко-католицькій єпархії.

У Мукачеві Е. Бокшай ще й викладав релігію у школах. Дуже виважений, спокійний і доброзичливий молодий священник умів спілкуватися з дітьми і дуже любив працювати з ними. Йому було мало просто служити у церкві, він хотів навчати, тому у 1918-му радо погодився на пропозицію стати професором релігії в Ужгородській гімназії. Після переїзду він також став помічним священником у Цегольнянській церкві, а ще з головою занурився у роботу над підручниками для своїх учнів. У ті часи підручники «руською» мовою писав багато хто з гімназійних викладачів, причому цікаво, що вони не додержувалися правил якоїсь однієї граматики, а писали так, як вважали за правильне. Згодом Е. Бокшай згадував: «В тих початкових роках навчання релігії натрапляло на великі труднощі, бо не було жодних наших книжок, навіть і молитовників для молоді. То ж я мусив сам братися за діло й укласти для середніх шкіл потрібні підручники. І так я написав і видав друком:

1) Катехизм для 1 класу гімназії (1924), 2) Історію Старого Завіту (1925), 3) Історію Нового Завіту (1924), 4) Історію Церкви Христової (1925), 5) Церковне Богослужіння, тобто Літургіку (1925), 6) Науку о вірі (Догматику) для вищих класів середніх шкіл (1924), 7) Християнсько-католицьку етику (1938). Апологетику я вже не встиг видати, й вона так і лишилася у рукописі». Свої посібники автор постійно оновлював і видавав заново. Він також уклав окрему книжечку для приготування дітей до першої сповіді і причастя — «Со страхом Божіим і с вірою приступите» (1937). Крім цього, видавав Е. Бокшай і свої проповіді, склав у 1931-му «Молитвеник св. Терезки для руских женщин», а у 1932-му – молитовник для молоді «Господу помолимся». Як члену Педагогічного товариства 1928 р. Е. Бокшаю разом з Ю. Реваєм та М. Бращайком довірили укласти перший «Мадярсько-руський словарь». Найбільше сторінок – 314 із загальних 500 – написав якраз Е. Бокшай. Часто друкувався він і в місцевій пресі, зокрема, був співредактором «Благовісника», писав у місячник «Душпастир», газету «Свобода», а у 1935-му став видавати газету «Неділя» («Недѣля»). Вперше Е. Бокшай взявся бути редактором не церковної, а світської газети. Хоча фінансував видання єпископ О. Стойка, в ній було багато цікавих матеріалів із життя міста і краю, історій про наших заробітчан за кордоном, статей на соціальну тематику, аналіз політичної ситуації і навіть світська хроніка. Наприклад, один із таких матеріалів докладно описував весілля доньки головного редактора Е. Бокшая у 1935 році.

У Е. Бокшай та його дружини Гелени народилося п'ятеро дітей: один син та чотири доньки. Першою з'явилася на світ Єва, котра згодом стала невісткою губернатора Підкарпатської Русі К. Грабара. Далі у подружжя Бокшайв народився син Еміл (після війни проживав у Празі, працював на авіаційному заводі «AVIA Praha»), потім – Гелена, котра у дорослому віці стала дружиною гімназійного вчителя Еміла Сокола, з яким проживала у Пряшеві, тоді – Марія (вона вийшла заміж за техника Яна Самела та проживала з ним у Тренчині), і наймолодша Магдалена, котра у 1945-му вийшла заміж за геодезиста Юлія Жижньовського, разом із яким виїхала до Кошице.

Як дослідила журналістка Тетяна Літераті, спершу в Ужгороді сім'я Е. Бокшай орендувала квартиру на Капітульній вулиці. Коли ж у подружжя почали народжуватися діти, вирішили звести власний дім. Просторий будинок із 4-х кімнат, кухні та ванної Бокшай побудували на Маркетиному острові (Morgit cireti), точніше не на

самому острівці, який колись утворювало розгалуження Малого Ужа, а на вуличці, що сформувалася біля нього, на березі каналу. Вулиця ця існує й нині, називається Острівною, щоправда у довоєнні часи вона захоплювала також і нинішню вулицю Попова. Саме на ній, нині невеличкій вулиці Попова позаду старої пожежної частини, 1926 р. оселилася сім'я Е. Бокшая. Тоді цей район виглядав зовсім не так, як зараз: замість щільної багатоповерхової забудови «дивився» будинок на старе військове містечко з великим плацом і бараками, на краю території казарм якраз зводили нову будівлю для пожежників (вона збереглася й донині), а позаду будинку формувався ряд віллової забудови і неспішно протікали води Малого Ужа. Будинок Е. Бокшая не був архітектурним шедевром, зовні виглядав доволі скромно. Нащадки згадують, що Е. Бокшай був дуже ласкавий до власних дітей, любив грати з родиною і друзями в ігри, навіть придбав справжній стіл з рулеткою, біля якого у вітальні час від часу збиралися гості. Та, мабуть, найбільша кількість гостей – аж 94 – помістилися в 4-кімнатному будинку Еміліана Бокшая у листопаді 1935 року, на вже згадуваному весіллі його старшої доньки Єви та сина губернатора Підкарпатської Русі Костянтина Грабара – Миколи. Єва 1935 р. першою покинула батьківський дім, вона з чоловіком М. Грабарем проживала у службовій квартирі його батьків в будівлі Жупанату. Але, судячи зі списку виборців за 1936 р., будинок Е. Бокшая і так був переповнений жильцями, бо окрім подружжя Бокшаїв та їхніх дітей, там проживав ще старенький батько Гелени Стефан Данієлович, невідома жінка старшого віку Марія Грабовська (можливо, прислуга або родичка) та молодий чиновник Золтан Тан, який був одного віку з сином Бокшаїв Емілом-молодшим.

1938 р. Е. Бокшай відійшов від керівництва газетою «Неділя», можливо, втомився від активного суспільного життя, не хотів втручатися у політику. Він продовжував викладати релігію в Ужгородській гімназії до кінця навчального року у 1944-му. Наближення радянської армії відверто лякало священника, він чомусь був упевнений, що радянська влада відправить його до Сибіру. Тому, потурбувавшись заздалегідь про письмову передачу рідинного будинку своїй старшій доньці Єві, Е. Бокшай попросив переведення до Пряшівської греко-католицької єпархії. У деяких джерелах нині можна знайти інформацію про те, що єпископ Теодор Ромжа сам перевів Е. Бокшая до іншої єпархії, але в родині добре знають і відверто говорять про те, що від'їзд з Ужгорода був втечею.

Е. Бокшай осів у містечку Собранці, де єпископ Павло Гойдич 1947 р. уповноважив його відновити приход і закінчити будівництво церкви. Храм був уже майже готовий, коли у жовтні 1948 р. Е. Бокшай арештували і відправили до робочого табору в Ілаві. Словацька комуністична влада планувала повернути священника назад, до Ужгорода, тож Е. Бокшай вже подумки готувався до того, що всі його найстрашніші побоювання щодо Сибіру справдяться. Врятувала його дружина, котра довела, показуючи чиновникам відповідні документи, що Бокшай переїхав до Собранців ще до завершення Другої світової війни, надіславши у вересні 1944 р. до Міністерства внутрішніх справ прохання про дозвіл на проживання у Словаччині. Е. Бокшай повернувся до своєї нової домівки, і у грудні 1948 р. освятив добудований храм у Собранцях. Але служив він там недовго, бо 1950 р. у Словаччині греко-католицьку церкву заборонили, а священників агітували переходити у православ'я. Е. Бокшай разом із дружиною переїхав до Кошиць, де проживала його молодша донька Магдалена з чоловіком та дітьми. Е. Бокшай жодного разу після втечі і не бував в Ужгороді, але радо приймав у гостях родичів звідти. Він швидко адаптувався до життя у Кошицях, добре вивчив словацьку мову, працював якийсь час у кошицькому архіві, а коли 1968 р. у Словаччині дозволили діяльність греко-католицької церкви, допомагав служити у кошицькій церкві. 1968 р. вже старенький Еміліан Бокшай переїхав від доньки у власне помешкання. 1974 р. його призначили титулярним каноніком, визнавши тим самим авторитет і досвід священника. Помер він у віці 87 років 8 травня 1976 р. в Кошице і похований на тамтешньому кладовищі.

Сергій Федака

Джерельні приписи:

1. о. Бокшай, Е. Зі страхом Божим і вірою приступіть : посіб. для катехитів / Е. Бокшай ; Єпарх. катехит. коміс., Мукачів. греко-катол. єпархія. – 2-е вид., доп. і змінене. – Ужгород : Карпати, 2006. – 70 с.

* * *

2. о. Васков, Андрій-Йосип. о. Еміліян Бокшай (1889–1976) / А.-Й. Васков. – Ужгород : Закарпаття, 1994. – 16 с. : фот.

* * *

3. Бокшай Еміліян : (*1889) : [греко-катол. священник] // Закарпаття в енциклопедії українознавства / ред., упоряд. та передм. В. Маркуся. – Ужгород : Гражда, 2003. – С. 21.

4. Літераті, Тетяна. Історія життя та будинок священника і професора гімназії Еміліана Бокшая / Т. Літераті // Ужгород. – 2019. – 11 трав. – С. 10-11 : фот.

5. Пагирия, Василь Васильович. Бокшай Еміліан Йосипович : [греко-католический священник] / В. В. Пагирия // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття / наук. ред. О. Д. Довганич ; редкол. : В. В. Бедь, М. М. Ганич, О. Д. Довганич [та ін.]. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 49-50.

6. Пагирия, Василь. Ємільян Бокшай : [греко-католический священник] / В. Пагирия // Пагирия, Василь. Світочі Карпатського краю : іст. портр. греко-католических священників Мукачів. єпархії / В. Пагирия ; ред.-рецензент о. В. Худа. – Мукачєво : Елара, 1996. – С. 77-79 : портр.

7. Ходанич, Л. П. Бокшай Еміліан : [церков. і пед. діяч] / Л. П. Ходанич // Педагогічна енциклопедія Закарпаття / редкол. : В. В. Химинець, Л. П. Ходанич, Я. П. Сивохоп [та ін.]. – Ужгород : Карпати, 2021. – Т. 1: А-Н. – С. 74-75.

Вересень: 30

НАДІЯ ГРИГОРІВНА ЗАТІНА

100-річчя від дня народження викладачки музично-теоретичних дисциплін, лекторки, хорової диригентки та хористки
(1924–2006)

Надія Григорівна Затіна (дівоче прізвище Міщенко) – одна із високоавторитетних теоретиків серед педагогів музичних шкіл Закарпаття другої половини ХХ століття, справжній майстер у царині розвитку музичного слуху та здібностей дітей. Її діяльність склала одну із важливих сторінок історії Ужгородської дитячої музичної школи № 1. Вихованку київської вокальної і диригентсько-хорової шкіл, високо цінували Дезидерій Задор, Іштван Мартон, Петро Милославський, Андрій Задор, Михайло Кречко,

Емілій Кобулей, Євген Шерегій, Йосип Гарчар та багато інших видатних музикантів не лише нашого краю, але й столиці України.

Завдячуючи творчій і самовідданій праці, Н. Г. Затіна виконала у своєму житті чимало важливих місій, котрих цілком вистачило би на діяльність кількох людей: виховала близько тисячі справжніх шанувальників професійної музики; внесла вагомий вклад у підвищення рівня музичної освіти Закарпаття, тим самим надала потужний імпульс для формування нової музичної інтелігенції, котра стала окрасою не лише області й України, але навіть і світу. Разом з тим їй вдалося піднести престиж професії музичного виховання дітей на високий щабель і залишити цілу плеяду послідовників. У великому масштабі всі ці місії разом утворили єдину грандіозну взаємопов'язану «тріаду»: виховання любителів → розвиток музикантів-виконавців → формування теоретиків і композиторів – комплекс, необхідний для розвитку будь-якої національної чи регіональної музичної культури!

Народилася в передмісті Києва – селі Біличі Святошинського району Київської області (нині Святошинський мікрорайон міста Києва) в родині коваля. Батьки були дуже співучими, від них дівчинка й успадкувала неабияку музикальність.

Коли у 1926 році батька запросили працювати у міських Південно-Київських залізничних майстернях, родина Міщенків переїхала до Києва. Тут у 1931 р Надійка пішла в перший клас Київської загальноосвітньої школи № 102, де вчилася дуже старанно. У 1932–1933 роках дитиною пережила Голодомор та ув'язнення батька, причиною якого була відмова у складі спеціального загону з вилучення «прихованих надлишків» зерна у селян позбавляти голодних дітей хліба. У роки голоду вижила лише завдячуючи надзусиллям мами, для якої Надійка стала надійною помічницею як по господарству, так й у вихованні меншого брата Василя.

Минули лихі часи. Дівчинка розвивалася. У школі була активною, залюбки співала у шкільному хорі, відвідувала гурток сольного співу, заняття з танців, часто виступала на концертах. Музика незмінно була її супутницею. Хоча поряд були й інші захоплення: полонила романтика туристичних походів, читання книг, перші кінофільми та пластинки.

У виборі майбутньої професії вирішила піти маминим шляхом, і після 8-го класу вступила до Київського технікуму харчової промисловості. Закінчивши навчання, у 1941 році отримала направлення на роботу в інше місто. Однак до роботи приступити не

встигла. В життя Надії непрошено й несподівано (в її шістнадцять) увірвалася війна. У Києві пережила важкі роки окупації та відбудови міста. У Києві в 1944 році познайомилася з молодим танкістом і веселим хлопцем-акордеоністом Борисом Затіним, котрий у подальшому став її улюбленим чоловіком і вірним другом. У 1945 р. народилася донька Раєчка.

Після війни Н. Затіна працювала в Київському райхарчоторзі. Виділялася сумлінним ставленням до роботи, чим завоювала авторитет і повагу. Додатково оволоділа технікою машинопису, що у повоєнні голодні роки дозволило заробляти додаткові кошти, друкуючи літературні твори київських письменників і поетів. Особисто знайомиться з П. Тичиною, М. Рильським, і мимоволі опиняється в епіцентрі мистецьких шукань провідних українських поетів.

Під впливом чоловіка Надія всерйоз замислюється над реальністю початку професійних занять музикою. У 1949 році (за спільним рішенням подружжя!) вона вступає до Київської вечірньої державної консерваторії, причому, відразу на два відділи: вокальний (клас доц. Людмили Грінер) та диригентсько-хоровий (клас доц. Миколи Венедиктова). Чоловік у той час вже навчався в цьому закладі на другому курсі по класу гри на баяні.

У консерваторії був потужний цикл музично-теоретичних дисциплін: викладали учні Бориса Лятошинського: Роман Верещагін (курс гармонії), Самуїл Шварц (курс теорії музики), дружина Григорія Майборода – Тамара Майборода (сольфеджіо), батько видатного піаніста Романа Гіндіна – Савелій Гіндін (інструментознавство), Номі Дойч (аналіз музичних форм). Надія навчалася на одному курсі зі співачкою Радіокомітету та солісткою хору українського Республіканського радіо – Інною Гараніною, відомим співаком, народним артистом СРСР та України – Дмитром Гнатюком та ін. Обидва факультети консерваторії Н. Г. Затіна закінчила на відмінно (1953) та отримала направлення в один із кращих колективів України – хорову капелу «Думка». Але все склалося інакше: завдяки клопотанням керівника Закарпатського народного хору Петра Милославського замість республіканської капели вона разом з чоловіком поїхала працювати на Закарпаття.

У складі Закарпатського народного хору протягом 1953–1957 років багато гастролювала. Географія концертних подорожей охопила Прибалтику, Молдавію, Середню Азію, Кавказ, Крим, Урал, Східний Сибір, Далекий Схід і т. д. У 1954 р. народила сина Анато-

лія (нині відомий композитор, піаніст і диригент світового масштабу, знаний на різних континентах світу: в Європі, Азії, Америці, Австралії, професор і ректор музичного департаменту Інституту вишуканих мистецтв Університету в м. Коліма (Мексика), володар світової медалі Моцарта).

Та загострення фронтних проблем зі здоров'ям чоловіка, потреба більше часу приділяти вихованню дітей спонукали Н. Затіну відмовитися від концертної діяльності й у віці 33 років перейти в іншу сферу.

У Вечірній музичній школі для робітничої молоді Закарпатського обласного управління культури вона створила хор, а через відсутність фахівців погодилася викладати додаткову дисципліну – сольфеджіо. Як диригентка перевагу надавала акапельним композиціям, що дозволяло розвивати культуру співу. Поряд з хоровими піснями та обробками народних пісень розучувала твори великої форми: хорові цикли, дитячі кантати, й розгорнуті хорові поеми (зокрема, поему «Нова Верховина» А. А. Кос-Анатольського). Її колектив багато концертував (до 20 виступів протягом навчального року), у 1958–1966 роках неодноразово записувався на Закарпатському обласному радіо. Вихованці хору Н. Затіної (у т. ч. Магдалина Мошкаринець, Надія Ходанич) вступали на диригентсько-хоровий відділ Ужгородського державного музичного училища. Хором вечірньої музичної школи вона керувала протягом десяти років (1958–1968).

Паралельно з хором Надія Григорівна прекрасно вела сольфеджіо. Для якісного викладання цієї дисципліни у неї були усі задатки: тонкий музичний слух, гарно поставлений голос, організаторські здібності, хороша консерваторська «база», педагогічна інтуїція та прагнення працювати якнайкраще. У своїй роботі опиралася на методичну літературу, вносила творче начало. Ініціативна, сповнена життєвої енергії та фантазії, придумувала цікаві підтекстовки до малопривабливих вправ, гам, розспівувань чи диктантів, виписувала на дошці «сходинок», інтервали та схемки різнокольоровими крейдами, спів «розцвічувала» акордовою підтримкою на фортепіано. У заняття включала ігрові завдання, таблиці й унаочнення. Для показу ступенів у двоголоссі вона мала оригінальні, пофарбовані у різний колір, учительські указки. Окрім того, створювала в групах здоровий психологічний клімат, допомагала учням повірити у свої сили, розряджала напругу добрим гумором, а усе сказане – пропускала крізь призму особисто-

го розуміння та доброго серця. У кожний урок, як у витвір мистецтва, вона вкладала душу, і досягала таких результатів, що вже в наступному 1959 році її запросили викладати сольфеджіо на десятимісячних курсах у хормейстерів, баяністів та керівників духових оркестрів, а також призначили завідувачкою теоретико-вокальної секції вечірньої музичної школи (ВМШ), до складу якої входили директор школи Михайло Глинка, Мальвіна Ладика, випускник Будапештської музичної академії ім. Ф. Ліста Андрій Задор та оперна співачка Поліна Милославська.

На посаді завідувачки Надія Григорівна працювала взірцево: сприяла якісному викладанню музично-теоретичних предметів у школі, впровадженню у практику міністерських методичних рекомендацій до навчальних програм, обговорювала шляхи вирішення проблематичних питань, налагодила систему взаємовідвідувань уроків і дуже часто власним прикладом надихала на результативність викладання. Їй вдалося створити робочу, творчу і, разом з тим, дружню атмосферу.

Викладання на десятимісячних курсах тривало близько чотирьох років. На курсах у Надії Затіної навчалися у майбутньому такі відомі музиканти та знані педагоги як Гізелла Ципола, Елішка Кобулей, Василь Калинюк, Іван Хваста, багато учасників Закарпатського народного хору: Петро Василь, Василь Дерда та інші, котрі зберегли про учительку найкращі спогади.

Набуваючи педагогічного досвіду викладання сольфеджіо, Н. Г. Затіна зрозуміла, що диригентів багато, а викладачів-теоретиків вкрай не вистачає. Прагнучи заповнити існуючу прогалину, у 1960 р. вона вступила на диригентсько-хоровий відділ вечірнього відділення Ужгородського державного музичного училища (клас викл. Василя Панца), аби поряд із диригентською спеціалізацією отримати кваліфікацію «викладач сольфеджіо». Таким чином, вихованський диплом Київської консерваторії доповнився музично-педагогічним (теж з відзнакою!). Це відкрило перед нею ширші можливості. Надію Григорівну запрошують викладати сольфеджіо в Ужгородське державне музичне училище (на вечірнє та заочне відділення). В числі її вихованців опиняється Золтан Жофчак, Надія Мерцин (за чоловіком Боднар), Олена Машіка, Наталія Гайдай (Нарцева) та багато інших у майбутньому відомих закарпатських музикантів.

Досвід викладання в музичному училищі сприяв фаховому зростанню. Надія Григорівна суттєво поглибила й розширила свої

музично-теоретичні знання, опановувала більш високу сходинку методики викладання завдяки великій кількості новітньої професійної методичної літератури. Її цікавлять новаторські підходи різних шкіл, особливості систем розвитку слуху в країнах Європи.

Методичні книги – у постійній роботі. Від частого користування вони стають зачитаними. Кожна з них знається майже напам'ять. На полях олівцем виділяються найцінніші думки... Надія Григорівна не раз засиджується до півночі. Завдяки дивовижній пам'яті, в її голові відкладається багато нових знань і така величезна кількість інформації, що друзі жартома починають називати її «ходячою енциклопедією». На професійній основі учителька здружилася з талановитими теоретиками Ужгородського музичного училища: подружжям Левіних, Е. Д. Кобулеєм, В. П. Карабаном, «обростала» все більшою кількістю друзів та однодумців.

Як хорошого педагога Надію Затіну залучають до співпраці з Ужгородською дитячою музичною школою № 1 ім. П. І. Чайковського (спочатку як диригента, а згодом як теоретика) і зрештою приймають на основну роботу.

Загалом період 1958–1972 років виявився надзвичайно насиченим. Багато сил і часу забирало фахове удосконалення. Поряд з роботою на першому плані залишалася родина. Дітей виховувала власним прикладом, прививала цілеспрямованість і працелюбність, людяність і порядність. Не дивно, що під впливом батьків вони обрали фах музикантів. А доля в цей час дарує радість народження першої онуки Віоли та блискучі музичні успіхи сина Анатолія в музичному училищі, а згодом в консерваторії.

У 1973 р. Н. Г. Затіна зрозуміла, що вона – теоретик, а тому змінила пріоритети, переглянула свої позиції. З одного боку, відмовилася від роботи у вечірній музичній школі й на заочному відділенні музичного училища, залишивши лише дитячу музичну школу № 1 ім. П. І. Чайковського, а з іншого – повністю відійшла від диригентсько-хорової практики й переключилася виключно на викладання музично-теоретичних дисциплін.

Наступив період творчої зрілості та розквіту музично-педагогічної діяльності. Н. Г. Затіна перетворилася на провідного викладача музично-теоретичних дисциплін Ужгородської ДМШ № 1 (базової для усього Закарпаття), авторитетного методиста. Близько тридцяти років вона впливала на процеси розвитку дитячого музичного слуху: близько 20 років очолювала музично-теоретичну секцію школи та методичну роботу області. Надія Затіна

багаторазово блискуче проводила відкриті уроки для викладачів Закарпаття, організувала першу в історії нашого краю – дитячу музично-теоретичну Олімпіаду з музичної літератури – «Музична естафета юних» з учнями 5-6 класів (1974), провела першу шкільну музично-теоретичну Олімпіаду із сольфеджіо та сприяла їх переростанню зі шкільних в обласні. Поступово з легкої руки Н. Г. Затіної проведення обласних музично-теоретичних олімпіад переросло в традицію, яка зберігається і нині. Також з її ініціативи було започатковано лекторій з концертами Дитячої філармонії, на яких вона незмінно виступала як ведуча-лектор. Словом, активізувала методичне життя Закарпаття, сприяла поширенню новітніх і сучасних методів навчання у сфері розвитку музичного слуху дітей, сприяла фаховому зростанню викладачів усього Закарпаття та підвищенню рівня підготовки учнів. Надії Григорівні вдавалося досягати результатів, котрі наближали Закарпаття до рівня столичних музичних шкіл.

Високий відсоток її вихованців стали фаховими виконавцями. Цому сприяли індивідуальні обдарування та інтереси вчительки. Надія Григорівна надзвичайно гарно співала й вплинула на бажання своїх учнів у подальшому стати академічними співаками чи викладачами вокалу, як це сталося з оперним співаком Віктором Мошшані чи завідувачкою вокального відділу УжДМУ Наталією Куклишин. Її захоплення диригентською справою, котру вона знала «з середини», вилилося у цікаві розповіді про важливість і складність роботи диригента. Окремі вихованці Н. Г. Затіної обрали саме цей фах. Серед них: заслужений артист України, керівник камерного оркестру Закарпатської обласної філармонії Владислав Юрош, яскравий диригент у США Юрій Коссей, керівник камерного оркестру УжДМУ та УжДМШ № 1 Степан Ясниський, оркестровий диригент Євген Сендерович та багато інших.

Н. Г. Затіна захоплювалася інструментальним виконавством (причому на різних музичних інструментах!). Вона підтримувала успіхи своїх учнів та викладачів зі спеціальності в оволодінні музичними інструментами, заохочувала відвідувати концерти відомих музикантів, стимулювала обмінюватися враженнями. Розвиваючи музичний слух майбутніх інструменталістів, вносила свою лепту у їх музичний розвиток. З допомогою Надії Григорівни сформувалося надзвичайно багато яскравих піаністів, зокрема: народний артист України, кандидат мистецтвознавства, доцент Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка, лауреат

мистецьких премій ім. Л. Ревуцького та ім. С. Людкевича, учасник провідних українських та європейських фестивалів, постійний член і голова журі міжнародних конкурсів піаністів – Йозеф Єрмін, заслужена працівниця культури України, завідувача фортепіанним відділом УжДМУ – Маріанна Сокач, доцент музичного департаменту університету м. Коліма (Мексика), кандидат мистецтвознавства Гліб Добрушкін, провідні викладачі Ужгородського музичного училища (нині Ужгородського музичного фахового коледжу імені Д. Є. Задора) Олена Туряниця, Мирослава Пал, Іболя Філіп, піаністка Ужгородського училища культури і мистецтв (нині Академії культури і мистецтв) Олеся Глуханич, відомі за кордоном піаністи Віола Самборська, Жанна Митровка, Роберт Готвоні, сестри Рогожини, Лейла Джабраїлова, викладачі ДМШ та ДШМ м. Ужгорода – Євген Ясінський, Наталія Громова, Інґа Дьорке, Тетяна Осипчук, Тетяна Чундак та інші); скрипалів, альтистів, віолончелістів (серед яких Сава Лацанич, Олександр Попович, Олександр Базель і т. д.), баяністів (Раїса Затіна, Йосип Загєнський, Світлана Шмігірілова), виконавців на духових інструментах (Михайло Січ) органістів (Олена Рогожина) і т. д.

На уроках сольфеджіо Н. Г. Затіної часто залучалися нетрадиційні форми роботи, націлені на пробудження творчості. А це означало, що майже усі юні музиканти її класу отримували потужний імпульс до розвитку композиторських та імпровізаторських здібностей. І нічого дивуватися, що згодом деяких це призвело до серйозних занять композицією (Анатолія Затіна, Золтана Коложварі, Анжеліку Коршинську, Вікторію Албул та інших).

У Надії Григорівни був дар захоплююче і цікаво знайомити з творчістю композиторів, легко роз'яснювати складні речі, що теж дало плідні сходи й підштовхнуло її вихованців до науково-дослідницької праці в галузі музичного мистецтва. Її колишніми учнями написано надзвичайно велика кількість музикознавчих досліджень. Достатньо згадати кандидатські та докторські дисертації Гліба Добрушкіна «Cultura del Mexiko antiguo» («Музична культура стародавньої Мексики»), Юрія Косєя «Питання оперної драматургії», Ігоря Назаренка «Формування естетичних потреб старшокласників в умовах вільного часу (на матеріалі музики)», Віктора Мошшані «Українська опера у ХІХ столітті», Віри Мадяр-Новак «Музична фольклористика Закарпаття: етапи, постаті, здобутки», монографії Олени Юрош «Ужгородська дитяча музична школа імені Петра Чайковського: віхи становлення», Ярослави Рак «Творчий

портрет Дезидерія Євгеновича Задора», «Музична Берегівщина» та публікації інших авторів Олени Пилявської, Марини Рогожиної, Роберта Готвоні та багатьох інших.

Ставши теоретиком високого класу, вона невтомно піклувалася про послідовників. До вступу на музично-теоретичний відділ Ужгородського музичного училища вона підготувала 31 учня (серед яких: Юлія Головнич, Ірина Кухта, Рита Бачинська, Золтан Коложварі, Віра Мадяр-Новак, Вікторія Гойдош, Катерина Кашшай, Ванда Желтвай, Елеонора Грабар, Світлана Родюкова, Вікторія Гендлер та багато-багато інших).

Загалом нині близько третини музикантів Ужгорода становлять вихованці Н. Г. Затіної. Вони органічно влилися у музичне життя Закарпаття та відіграють помітну роль. У пострадянський період її колишні учні «розсіялися» по усьому світу: в Угорщині, Словаччині, Польщі, Румунії, Німеччині, Австрії, Італії, Великобританії, Бельгії, в США, Канаді, Мексиці, Ізраїлі, Єгипті, Азербайджані... Вже не кажучи про міста України: Київ, Львів, Івано-Франківськ, Хмельницький, Запоріжжя, Донецьк, Мелітополь.

Як істинний педагог Надія Григорівна слідувала за подальшою долею усіх своїх випускників, підтримувала їх, щиро раділа їхнім успіхам і пишалася ними.

А час спливав... Незважаючи на пенсійний вік, Н. Затіна ще певний період «залишилася у строю», подолала важку хворобу, а завідування секцією у 1983 році передала Юлії Головнич. Зі школою попрощалася у 1999 році. Раділа успіхам онуків (Віоли, Надії, Михайла), які обирали шлях професійних музикантів, доньки Раїси, що стала завучем Ужгородської музичної школи, сина Анатолія, що здобував міжнародні премії та перетворився на музиканта світового рівня. Відсвяткувала «золоте весілля» подружнього життя з Борисом Гарифовичем Затіним, з котрим прожила «душа в душу», як пара вірних лебедів; дожила до народження правнуків...

У 2000-х роках затишна оселя Затіних залишалася відкритою для друзів, колег і колишніх вихованців. Тут збирався цвіт музичної інтелігенції Ужгорода та Закарпаття.

Приємним подарунком останніх років життя стали організовані сином Анатолієм три «Міжнародні конкурси юних піаністів А. Затіна» в Ужгороді, які на певний період часу перетворювали місто на центр музично обдарованих дітей світу.

До останніх днів життя Надія Григорівна залишалася сильною та яскравою особистістю. Померла 3 червня 2006 року.

Н. Г. Затіна залишила по собі яскравий та світлий слід. У своєму утвердженні як музикант вони пройшла шлях від співу та хорового диригування – до розвитку музичного слуху дітей, вийшла на обласний рівень. Вона додала у цю царину настільки вагомий внесок, що вдячні учні любовно назвали її «старійшиною роду теоретичного», гідно підхопивши і продовжуючи розвивати її справу.

Нині можна стверджувати, що ім'я Надії Григорівни Затіної вписалося золотими літерами в ряд яскравих музикантів-педагогів Закарпаття на ниві музичної освіти краю.

Віра Мадяр-Новак

Джерельні приписи:

1. Учитель зі світлим ім'ям Надія : матеріали та спогади про Н. Г. Затіну / ред.-упоряд., авт. наук. частини, передм. та післямова В. Мадяр-Новак. – Ужгород : Гражда, 2009. – 260 с. + 48 с. іл.

* * *

2. Відділ музично-теоретичних дисциплін : [у т. ч. про Н. Затіну] // Ужгородська дитяча музична школа № 1 ім. П. і. Чайковського : до 70-річчя заснування навч. закл. – Ужгород : Ужгород. міська друк., 2015. – С. 30-31 : фот. кольор.

3. Габорець, Василь. Вічність пам'яті : [про музиканта-педагога Н. Г. Затіну] / В. Габорець // Габорець, Василь. Поезії : публіцист. та культуролог. ст. / В. Габорець. – Ужгород : Гражда, 2011. – С. 213-218.

4. Юрош, Олена. Ужгородська дитяча музична школа імені Петра Чайковського : віхи становлення / О. Юрош. – Ужгород : Ужгород. міська друк., 2015. – 180 с.

Зі змісту : [про Н. Г. Затіну]. – С. 8, 28 (фотоматеріали), 87-90.

* * *

5. Добрушкін, Глеб. Магія уроков Надежды Затиной] / Г. Добрушкін // Європа-центр. – 2007. – 2 черв. – С. 13. – Текст рос. мовою.

6. Мадяр-Новак, В. Життя Надії Затіної уподібнилося музиці – глибокій і повноводій, як ріка : [з нагоди 90-річчя музиканта-педагога] / В. Мадяр-Новак // Новини Закарпаття. – 2014. – 28 жовт. – С. 5 : фот.

7. Мадяр-Новак, В. Надія Затіна – яскравий музикант-педагог Закарпаття / В. Мадяр-Новак // Ужгород. – 2014. – 11 жовт. – С. 14.

8. Мадяр-Новак, Віра. Учитель зі світлим ім'ям Надія / В. Мадяр-Новак // Ужгород. – 2007. – 2 черв. – С. 10 : фот.

9. Міцанко, Рима. Спогади колеги : [про Н. Затіну] / Р. Міцанко // Ужгород. – 2007. – 2 черв. – С. 10.

10. Российская, Александра. Стоик, Личность, Учитель, Человек и Женщина с большой буквы : [о Н. Затиной] / А. Российская // РІО. – 2007. – 2 черв. – С. 15 : фот. – Текст рос. мовою.

11. Юрош, О. Світле ім'я вчителя : [про Н. Затіну] / О. Юрош // Культуролог. джерела. – 2009. – № 2. – С. 44-46.

12. Ясінський, Євген. Місія на цій землі : [про Н. Затіну] / Є. Ясінський // Ужгород. – 2007. – 2 черв. – С. 10.

Жовтень: 7

АНДРІЙ АНДРІЙОВИЧ СЕРБАЙЛО

65-річчя від дня народження політика,
громадсько-культурного діяча
(нар. 1959)

У життєвій і трудовій біографії Андрія Андрійовича Сербайла, наче у дзеркалі, відображена бурхлива новітня історія рідного Закарпаття, України. Адже від ранньої юності й дотепер він у вирі боротьби за створення і розбудову незалежної Української держави. На його долю випали складні випробування у владних, політичних структурах, на ниві громадсько-культурної діяльності, які він пройшов з честю і гідністю. Якось у відвертій розмові з молоддю він зізнався, що завжди пам'ятає слова Тараса Шевченка про долю: *«Ми не лукавили з тобою, / Ми просто йшли; у нас нема / Зерна неправди за собою»*. Це нелегко й непросто. Але інакше не можна, якщо обрав таку відповідальну життєву дорогу.

А розпочалася ця дорога 7 жовтня 1959 року в с. Новоселиця Міжгірського району Закарпатської області у звичайній багатодітній родині, в якій високо цінувалися працьовитість, чесність та послідовність і вкрай зневажалися лукавство й неправда.

Після закінчення місцевої восьмирічки Андрій Сербайло успішно навчався у Хусті, в Закарпатському лісотехнікумі. Відтак

була дійсна служба в армії, навчання у виші, де здобув фах історика, тож активно включився у перебудовні процеси, які розгорнулися на Закарпатті, як і по всій Україні наприкінці 1980-х. На арену політичної боротьби вийшли нові неформальні структури, і він був у перших рядах їх активістів. Досвід, сформований і загартований в юні роки, знадобився у розбудові оновленої української державності. Як влучно підмітив у статті про А. Сербайла професор УжНУ, письменник Сергій Федака: «Вже тоді виразно проявилися його бійцівський характер, уміння швидко зібратися, сконцентрувати максимум сил для досягнення мети». Він усвідомив, що для успішної результативної роботи недостатньо молодечого запалу, ентузіазму, переконань. Потрібні ще й фундаментальні знання з питань державотворення, суспільних процесів, управління і т. д. Саме для цього закінчив Академію державного управління при Президентові України за спеціальністю «державне управління», здобув кваліфікаційний рівень магістра. Таку професійну підготовку мають далеко не всі політичні діячі Закарпаття.

Здобуті знання і досвід Андрій Сербайло активно використовує у сфері практичної діяльності. В органах державної влади працював на різних посадах, зокрема заступником Ужгородського міського голови з питань діяльності виконавчих органів. Під час роботи у міськвиконкомі проявив себе як відкрита і відповідальна особистість, котра знає суть тієї чи іншої проблеми, можливості та шляхи її вирішення, не розкидається красивими словесами й обіцянками, без амбіцій виконує все, що в його силах.

Ужгородці і краяни пам'ятають наскільки свого часу потрібними, реальними й результативними виявились його ініціативи у сфері молодіжного житлового будівництва, скільки важливих і корисних справ вдалося вирішити Андрію Сербайлу як голові наглядової ради Центру реабілітації дітей з вадами опорно-рухового апарату «Дорога життя» (2004 р.), як засновнику благодійної організації «Закарпатський обласний фонд підтримки місцевих ініціатив» і т. д.

Як відкрита і відповідальна людина він неодноразово обирався до Ужгородської міської і обласної рад, тож добре знає особливості, можливості й труднощі органів місцевого самоврядування. Адже був обраний на посаду першого заступника голови Закарпатської обласної ради V скликання і заступника голови облради VI скликання. Доводилося вирішувати як нагальні питання і проблеми, так і проектувати реальні шляхи програми розвитку області, як в цілому, так і окремих галузей. Тут знадобилися –

досвід роботи на керівних посадах і в комерційних структурах, знання проблем малого і середнього бізнесу, розуміння того, що потрібно змінювати у податковому, загалом господарському законодавстві, аби легше й ефективніше працювалося торгівцям на базарах, організаторам сільських туристичних садиб, майстрам народних промислів та багатьом іншим дрібним підприємцям краю. То ж не випадково саме йому була запропонована посада першого заступника голови Закарпатської ОДА в складний після-революційний час 2014 року.

Як і кожен із нас, Андрій Андрійович Сербайло має свої уподобання, хобі. До речі, їх поділяють і підтримують дружина Оксана Петрівна, син Роман і донька Андріана. З дитинства – це захоплення спортом, зокрема тенісом. Дотепер він використовує кожную можливість вийти на спортивний майданчик, і це дає позитивний результат. У свої 65 – він спортивно підтягнутий, оптимістично налаштований, цілеспрямований. А ще одне захоплення – художнє слово, література рідного краю, підтримка молодих літераторів. І робить це, як завжди, не на словах, а на ділі.

У 2007 році разом із своїм колегою, народним депутатом Верховної Ради України Миколою Томенком заснував обласну літературну премію «Дебют», щоб підтримати творчу молодь Закарпаття. До цієї благородної справи вони залучили обласну організацію Національної спілки письменників України та Закарпатську обласну універсальну наукову бібліотеку ім. Федора Потушняка. Лауреатами премії «Дебют» з 2007 по 2016 рр. стали молоді автори перших книжок: Ірися Ликович, Тарас Ващук, Андрій Любка, Ольга Федоранич, Ірина Надворна, Вік Коврей, Лесь Белей, Ірина Мадрига, Ірина Мочарник, Ярослава Іванова, Валентин Кузан, Томаш Деяк, Василь Малишка, Мар'яна Шутко. У 2016 році премію було оновлено і перейменовано у «Дебют Срібної Землі». Список лауреатів поповнився іменами талановитих молодих письменниць Олеси Чепелюк, Марічки Черничко, Ганни Фельцан, Нелі Остапів.

У переліку конкретної ділової підтримки Андрія Сербайла культури і молодих творчих сил Закарпаття слід назвати і Міжнародний фестиваль юних талантів «Рекітське сузір'я – 2021». Це вже восьме свято дитячої творчості, яке відбулося з ініціативи Малої академії літератури і журналістики (МАЛіЖ). Її засновник – ректор і генеральний директор Василь Тарчинець – теж уродженець Міжгірщини. Андрій Сербайло – перший віцекоректор МАЛіЖу. Фестиваль «Рекітське сузір'я» проводиться, зазвичай, раз у рік. Серед

численних нагород фестивалю є й літературна премія в номінації «Проза» ім. Володимира Ковалика – Почесного президента Міжнародного фестивалю юних талантів «Рекітське сузір'я», Почесного академіка, Героя Козацтва України, володаря літературної відзнаки «Золоте перо Америки», уродженця села Рекіти. Премія заснована з ініціативи А. Сербайла Благодійним фондом Миколи Томенка «Рідна країна» та МАЛіЖ.

У повсякденних турботах Андрій Андрійович знаходить час сприяти діяльності громадської організації «Товариство верховинців Міжгірщини», яку очолив ще у 2009 р. і яка також з його ініціативи в минулому році заснувала літературну премію в галузі «публіцистики» для МАЛіЖан ім. Петра Скунця – відомого верховинця-міжгірчанина, лауреата Шевченківської премії, поета, прозаїка, публіциста.

Час рікою пливе... Здається, тільки вчора ще зовсім юний Андрій Сербайло переступив поріг отчого дому у с. Новоселиця. Сьогодні на його життєвому календарі – 65. У цих роках його труди і дні. Його світлі мрії, прагнення, конкретна праця на благо рідного Закарпаття, України. Щоб у мирі і щасті жилося в кожній родині, а над нашою багатостраждальною Батьківщиною було мирне небо.

Василь Густі

Джерельні приписи:

1. Сербайло, А. «Влада і парламент зокрема повинні робити все можливе, щоб об'єднувати країну, а не щоб дестабілізувати ситуацію всередині держави» : [розмова із канд. в нар. деп. вела М. Марко] / А. А. Сербайло // Калейдоскоп оголошень. – 2012. – 13 верес. – С. 1, 2 : фот.

2. Сербайло, А. «Не тільки мені, а й будь-якому депутату допомагає, в першу чергу, авторитет, а не посада» : [розмову із заст. голови облради / вела М. Марко] / А. Сербайло // Калейдоскоп оголошень. – 2011. – 26 трав. – С. 1-2.

* * *

3. Верховина. Волівщина-Міжгірщина : іст.-культуролог. нарис / Т-во верховинців Міжгірщини ; упоряд. : І. І. Завадяк, І. М. Сенько ; редкол. : А. А. Сербайло, І. І. Завадяк [та ін.]. – Ужгород : ТІМΠΑНИ, 2017. – 460 с. : іл.

* * *

4. Андрій Сербайло : заст. голови Закарпат. облради // Неділя. Топ – 100. Впливові люди Закарпаття. – [Ужгород], 2011. – С. 42 : фот. кольор.

5. Завадяк, Іван. Сербайло Андрій Андрійович : громад.-політ. діяч, голова т-ва верховинців Міжгірщини / І. Завадяк // Верховина. Волівщина–Міжгірщина : іст.-культуролог. нариси / упоряд. : І. І. Завадяк, І. М. Сенько ; редкол. : А. А. Сербайло, І. І. Завадяк [та ін.]. – Ужгород : TIMPANI, 2017. – С. 373-374 : портр.

6. Сербайло Андрій Андрійович : заст. голови облради : [деп. фракції ВО «Батьківщина»] // Закарпаття: місцеве самоврядування / ред. рада : І. І. Балога, М. А. Попович, В. П. Густі [та ін.]. – Ужгород : Гражда, 2012. – С. 77 : фот. кольор.

* * *

7. Андрій Сербайло допомагав вирішувати проблеми закарпатців під час прямої телефонної лінії : [заст. голови Закарпат. облради] // Новини Закарпаття. – 2014. – 2 верес. – С. 3 : фот.

8. Андрій Сербайло – кандидат в народні депутати Верховної ради України від ВО «Батьківщина» по 68-му виборчому округу (м. Ужгород, Ужгород. р-н, м. Чоп) // Калейдоскоп оголошень. – 2012. – 18 жовт. – С. 1-2.

Жовтень: 20

ЕМЕРІХ МИХАЙЛОВИЧ МАЙОРОШ

70-річчя від дня народження футболіста-брамкаря,
майстра спорту
(нар. 1954)

Народився майбутній відомий голкіпер 20 жовтня 1954 року у селі Сторожниця, що на Ужгородщині. Перші тренери – це колишні гравці ужгородського «Спартака» Степан Асталощ та Іван Ладика, які свого часу були чемпіонами та володарями кубка УРСР серед аматорських команд. Свого часу Емеріх Майорош виступав за юнацьку збірну СРСР. Закінчив Львівський державний інститут фізичної культури. Майстер з відбивання одиннадцятиметрових ударів (пенальті).

18-річним юнаком закарпатець потрапив до складу ужгородської «Говерли» як запасний голкіпер.

У 1971 році замість проходження дійсної військової служби виступав за луцький армійський клуб. Цей колектив після минулорічного сезону залишили обидва воротарі. Тож керівництво команди з аматорського луцького «Торпедо» взяли Володимира Стрижевського, а з Ужгорода – другого воротаря місцевої «Говерли», 19-річного Е. Майороша.

Лучани виступали у тій же лізі (2-га), що й ужгородська «Говерла». У її складі було й чимало вихованців закарпатської школи футболу, зокрема майстер спорту СРСР Василь Грубчак, Карло Кіш, Микола Тимчак, Михайло Масинець, а головним тренером у другому колі став ужгородець, майстер спорту СРСР та заслужений тренер УРСР Ернест Іванович Кеслер.

У 1975 році закарпатця Е. Майороша запросили до львівських «Карпат». Тоді прикарпатці грали в елітному дивізіоні чемпіонату СРСР. В «основі» команди було аж 4 голкіпери: О. Ракитський, О. Швойницький, В. Двуреченський і 21-річний закарпатець. Весь сезон від дзвінка до дзвінка у брамці перебував 29-річний Ракитський, який відіграв усі заплановані 30 календарних ігор і пропустив 28 голів. За «Карпати» грало й чимало земляків Майороша, зокрема Федір Чорба, Іван Герег, а головним тренером був ужгородець, майстер спорту та заслужений тренер УРСР Ернест Юст. Наступного року Емеріх зіграв свої перші 5 ігор за львів'ян і пропустив 6 голів. У цьому році підопічні Юста вперше за свою історію завоювали четверте місце, поступившись бронзовому призеру («Динамо» Тбілісі) лише через різницю забитих і пропущених м'ячів. Також вони дійшли до чвертьфіналу Кубка СРСР. На цьому етапі вони у Тбілісі поступилися місцевому «Динамо» з рахунком 1:2.

У 1978 році Е. Майорош перебрався до Ужгорода і за місцеву команду «Закарпаття» провів 6 сезонів (1978–1985 рр.), відігравши 111 календарних ігор. Тоді за нашу головну команду Срібної землі грало 90 відсотків наших вихованців. Були такі поєдинки, коли на поле виходила «основа», що складалася із закарпатців. Для прикладу наведу: воротар – Е. Майорош або І. Надь; польові гравці – М. Бобаль, І. Буловчак, Л. Зайтлер, В. Зубанич, Е. Леврінц, К. Лобанов, М. Ловска, Ю. Мальцев, М. Менджул, Р. Оліяр, С. Рушак, С. Чейпеш, а ще четверо класних гравців з Нового Давидкова: М. Кабацій, Й. Микуланинець, В. Медвідь та В. Штима.

З 1985 року Емеріх виступав за хмельницьке «Поділля» (2 ліга, 6 зона). За команду зіграв 5 календарних матчів. Разом із ним кольори цього клубу захищав ще один закарпатець – Іван Улинець із селища Ільниця, що на Іршавщині.

Нещодавно автор цих рядків поцікавився в Емеріха Михайловича чи він тепер цікавиться колись улюбленою «грою мільйонів»?

– Зараз у мене інший клопіт, – відповів співбесідник, – виховання внуків, догляд за господарством. Теперішній футбол мені не цікавий. Може, мене будуть засуджувати, але я не можу дивитися на те, як у складі закарпатських команд майстрів виступає «збірна світу». Навіть японець грав, були хлопці з Нігерії, Франції, Німеччини... Ще раз хочу наголосити, що у ті часи, коли я грав, у наших командах майстрів практично не було «варягів».

Тепер Е. Майорош із сім'єю проживає у рідній Сторожниці, що неподалік від обласного центру.

Василь Гаджега

Джерельні приписи:

1. Альошин, Володимир. Футбол над Латорицею / В. Альошин, Володимир Католик. – Мукачево : Карпат. вежа, 2015. – 184 с.

Зі змісту : [згадка про Е. Майороша]. – С. 118.

2. Гаджега, Василь. Легенда закарпатського футболу: Олександр Філіп / В. Гаджега. – Ужгород, 2019. – 112 с.

Зі змісту : [згадка про Е. Майороша]. – С. 9, 11, 54, 106 : фот.

3. Моняк, Іван. Легенди закарпатського футболу: майстер спорту СРСР Ю. Сусла з Перечина / І. Моняк. – Ужгород : Патент, 2020. – 120 с.

Зі змісту : [згадка про Е. Майороша]. – С. 87.

4. Нариси з історії західноукраїнського футболу / В. В. Соломонко, О. В. Соломонко, М. В. Молнар [та ін.]. – Ужгород : Гражда, 2003. – 146 с.

Зі змісту : [згадка про Е. Майороша]. – С. 63.

5. Тарасюк, Володимир. Із футбольного грона Закарпаття : Ернест Кеслер / В. Тарасюк. – Ужгород, 2019. – 36 с.

Зі змісту : [згадка про Е. Майороша]. – С. 8.

* * *

6. Майорош, Емеріх. «Шкодную, що не послухав Юста й пішов із «Карпат» [Електронний ресурс] : [інтерв'ю / вела Л. Кузьмяк]. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32tEk>. – Назва з екрана.

* * *

9. Майорош Емеріх Михайлович [Електронний ресурс] : матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії : [футболіст, воротар]. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32tDj>. – Назва з екрана.

10. Стали відомі імена ТОП-100 кращих закарпатських вихованців школи футболу [Електронний ресурс] : [у т. ч. про Е. Майороша]. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32NqW>. – Назва з екрана.

11. Хто ти майбутній олімпієць...? [Електронний ресурс] : [про Олімпій. урок в Сторожнин. ЗОШ I-III ст. та участь у ньому футболістів Е. Майороша та М. Квака]. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32USo>. – Назва з екрана.

Жовтень: 29

ЯКІВ ФЕДОРОВИЧ ГОЛОВАЦЬКИЙ

210-річчя від дня народження філолога, фольклориста,
етнографа, карпатознавця
(1814–1888)

Яків Головацький народився у с. Чепелі Золочівського округу Галичини (тепер Бродівського району Львівської області), у багатодітній родині греко-католицького священника. Цей давній священницький рід походив від одного з полковників Б. Хмельницького. Пізніше ця обставина сприяла народженню в Я. Головацького стійкого інтересу до історії України. Грамоти хлопчик учився від батька за польськими буквами. Взагалі, його початкове навчання ґрунтувалося на польській мові і культурі, бо лише вона давала у той час можливість для галицького українця вступити до гімназії. 1820–1825 р. юнак разом з обома своїми братами, Іваном та Миколою, навчався у Львівській нормальній школі

(початковий), поселившись у якогось знайомого на Краківському передмісті. У 1825–1839 р. Яків учився у Львові, у гімназії та університеті. Його біограф В. Ваврик свідчив: «Головацький ніколи не був відмінним учнем, він лише переходив з класу в клас, але деякі вчителі помітили у ньому здібність до швидкого засвоєння мов». Закінчивши гімназію, Я. Головацький записався на богословський факультет, як того вимагала сімейна традиція. Але і там він навчався без особливого ентузіазму, увесь вільний час проводив у бібліотеках, вивчаючи минуле слов'янських народів. Велике значення для нього мало знайомство зі збірниками «Древние русские стихотворения, собранные Киршею Даниловым» і «Малороссійські песни», видані М. Максимовичем 1827 р. Ці збірники юнак дбайливо переписав спершу у чорновик, а потім вдома – набіло. Збірник М. Максимовича, де Я. Головацький знайшов пісні, споріднені з тими, які він збирав сам, справив на нього особливе враження. Він зрозумів, що його любительські зайняття фольклором мали серйозне значення, що таким же збиранням займалися видатні вчені. Це відкриття зміцнило в досліднику свідоме прагнення вивчати народну поезію

У студентські роки, мандруючи селами Бойківщини, Гуцульщини, Закарпаття, Я. Головацький збирав фольклорно-етнографічний матеріал, вивчав рукописи і стародруки, що зберігалися у церквах і монастирях. Так йому потрапили до рук списки Кормчої книги XIII–XIV ст., писані кирилицею, ділові грамоти XIV–XVI ст. Не оминав він й історичних та археологічних пам'яток. Захоплення етнографічними розшуками стало причиною перерви навчання у Львові. Я. Головацький пішки пройшов аж за Карпати, у Словаччину, що входила тоді до Угорського королівства Австрійської імперії. У 1834–1835 рр. він навчався спершу у Кошицькій духовній академії, а з другого семестру – на філософському факультеті Пештського університету, де навчання відбувалося латинською мовою. Водночас Я. Головацький засвоїв словацьку й угорську. Тут же він познайомився з діячами слов'янського відродження – Я. Колларом, М. Годжею, К. Кузьмані, Ф. Курелацим, Ф. Павловичем. Головацький з захопленням згадував часи навчання у Пештському університеті: «Спочатку ми не розуміли один одного і розмовляли по-латині чи по-німецькому; я запропонував, щоб кожний з нас говорив своїм наріччям, і соромно нам спілкуватися чужими мовами». Національно-визвольні ідеї М. Шашкевича, «Енеїда» І. Котляревського та збірки народних пісень М. Максимовича запалили

Я. Головацького до активної громадської роботи. Починаючи з 1830-х років він листується з М. Погодиним, О. Бодянським, Я. Колларом, К. Запом, П. Шафариком. Завершивши навчальний рік і склавши іспити, Я. Головацький з торбиною подарованих друзями книжок усіма слов'янськими мовами так само пішки повертається Угорщиною і Словаччиною через українське Закарпаття додому. В Ужгороді він познайомився з М. Лучкаєм, пізніше науковець також листувався із О. Духновичем, А. Кралицьким.

Повернувшись додому і відновивши 1835 р. навчання в університеті, юнак поринає в нову інтелектуальну атмосферу Львова. Центром національного руху у 1830-х рр. стає Львівська духовна семінарія, у стінах якої виник гурток «Руська трійця». Головацький згадував, що кожний член гуртка мав «дати руку і заявити чесним словом, що він обіцяє все життя діяти на користь народу і словесності». Неформальним лідером об'єднання був Маркіян Шашкевич. Він володів справжнім поетичним талантом і єдиний серед семінаристів міг передати свої почуття чистою народною мовою. Шашкевич умів надихати і переконувати колег наслідувати його приклад. Поетичний талант цього поета доповнювався організа-торськими здібностями Я. Головацького та науковою діяльністю І. Вагилевича – двох його товаришів по навчанню у Львівській семінарії. Вони згуртували навколо себе близько двадцяти молодих людей, майже виключно семінаристів та молодих священників, лише двоє мали світську професію. Окрім трьох стовпів, на яких трималося угруповання, відомі ще такі його члени як Маркел Кульчицький, Іван Білінський, Михайло Мінчакевич, Йосиф Скоморовський, Михайло Тимняк, Іван Бірецький, Іван та Йосиф Кобринські, Юлій Зельський, Сильвестр Семенович, Антон Шашкевич, Микола Вагилевич, Іван Головацький та ряд інших. Час виникнення цього гуртка точно невідомий – імовірно, 1832 р. За Я. Грицаком, «Руська трійця» постала як реакція на польське повстання 1830–1831 р. «Поляки хочать гвалтом, щобисьмо Польщу за своє отечество уважали, – писав Я. Головацький брату Івану. – Такії слова болісні руському серцю». Тут же він доводив висновку: «На землі руській, з кореня руського, під руським небом, руськії цвіти і плоди будуть і мусять бути». 1833 р. вийшла збірка «Пісень польських і руських люду галицького» Вацлава Залеського. Це стало новим поштовхом для активності «Руської трійці». Пізніше Я. Головацький згадував, що всіх їх особливо порадувала висока оцінка В. Залеським зібраних українських пісень: «Ми пишалися

тим, що поляк поставив руські пісні набагато вище від польських за поетичну досконалість, але ми обурювалися з того, що руські пісні надруковані вперемішку з польськими і надруковані польськими буквами. Нам хотілося б мати національний збірник, як у Максимовича».

Вже на той час Я. Головацький мав чимало народних пісень, яких не знали ні М. Максимович, ні В. Залеський. І все ж він не задовільнився зробленим. Фольклорист згадував: «Ми не переставали міркувати, сперечатися, тлумачити, перебирали всілякі теорії і гіпотези, зрештою прийшли до висновку, що про народ ми знаємо тільки з чуток, народного побуту зовсім не знаємо. Було вирішено, що треба йти між народ, досліджувати на місці, збирати з його власних уст пісні, котрі народ зберігає в пам'яті тисячі, записувати його приказки і прислів'я, його оповідання і перекази – нам, філософам, треба йти в народ і вчитися його мудрості». 1833 р. Я. Головацький мандрував Галичиною, відвідавши 47 населених пунктів. Навесні 1834 р. вони з І. Вагилевичем пройшли до Дзікова. Влітку 1834 р. Я. Головацький подорожував зі Львова у бойківські Карпати. У березні 1835 р. він з двома товаришами помандрував з Кошиць до Пешту з метою продовжити навчання в університеті. Після успішного завершення весняно-літнього семестру він повернувся до Львова через Закарпаття, де відвідав Ужгород, Середнє, Мідяницю, Горінчове, Брустури (нині Лопухів Тячівського району), а звідти повернув до перевалів. Мандруючи від села до села, Я. Головацький використовував будь-яку нагоду для пізнання селянського життя, самого світогляду, щоденного мислення селян. Він розмовляв з подорожніми, заходив на селянські подвір'я, приглядався до занять хліборобів, до господарського реманенту, записував усе, що так чи інакше стосувалося народного побуту, звичаїв, обрядів. Щоб не відштовхувати від себе співрозмовників, він не раз удавався до вигадки, видаючи себе за бідного студента, який розшукує своїх родичів. Не раз доводилося йому харчуватися в селян, їсти такі страви, які йому не смакували, спати на твердій лаві, укрившись таким кожухом, дух від якого проганяв сон. Юнак все зносив, аби лиш бачити на власні очі щоденний побут простих людей.

Восени 1835 р. Я. Головацький прийнятий на другий курс Львівського університету і далі аж до закінчення 1840 р. духовної семінарії він більше уваги приділяв навчальним курсам. Але і в ці роки він жваво займався справами гуртка, не припиняв бібліотеч-

них студій і мандрівок. Підсумком діяльності «Руської трійці» стала рукописна збірка «Син Русі», альманах «Зоря», збірка «Русалка Дністрова». Молоді ентузіасти-романтики, котрі з таким захопленням студіювали усе про рідний край, вважали за святий обов'язок пізнати і свій народ. Про це згадував сам Я. Головацький: «Ми тільки знаємо зі слуху, що треба нам іти між народ і учитися у нього мудрості». Юнака так приваблювала народознавча праця, що він оформив своє навчання екстерном і продовжив щорічні тривалі екскурсії по Бойківщині, Гуцульщині й Лемківщині, поповнюючи свої зошити новими записами фольклорних творів. У сферу його наукових зацікавлень потрапляє життя подолян та буковинців. І далі Я. Головацький продовжує багато мандрувати, збирає і вивчає народні обряди, пісні, звичаї, повір'я, казки, приказки. Враження від подорожі по Карпатах і Закарпаттю зафіксовано у праці «Мандрівки по Галицькій і Угорській Русі» (1841). Зібрані там фольклорні матеріали склали основу збірника «Народные песни Галицкой и Угорской Руси» (1878). Це одне з перших документальних видань українського фольклору, яке налічує 4327 пісень.

Проявивши подиву гідну наполегливість, послідовність і винахідливість, «Руська трійця» наприкінці 1837р. видрукувала у Будапешті альманах «Русалка Дністрова». У цьому велика заслуга саме Я. Головацького. Після цензурної заборони альманаху у Львові Я. Головацький надіслав його в Угорщину знайомому сербові Г. Петровичу, який допоміг видати книжку у Буді. Найбільш революційним у «Русалці Дністровій» було застосування услід за сербським просвітителем Вуком Караджичем фонетичного правопису. Уперше на друкованих сторінках відобразилася не церковнослов'янська суміш, а народна мова.

І після її видання Я. Головацький продовжував наукові експедиції. Зокрема, 1839 р. він відвідав Лемківщину. Там у с. Кальниця він бачився з польським фольклористом Туровським, переглядав його записи пісень, який той не захотів віддати. У літні місяці 1839–1840 р. Головацький здійснив подорож на Закарпаття й Івано-Франківщину. Він пішов через Стрий на Болехів, Долину, Калуш, Станіслав до Коломиї, звідки гірськими пляями досягнув Чорногори і подолав у цій найвищій частині Карпат вододільний хребет. Далі він просувався уздовж Тиси через Кваси, Рахів, Красне, Плесо, Берлебаш, Трибушани, Луги. А з Великого Бичкова він поплив Тисою на плоті до Сегеду, побував у Семигороді, оглянув там соляні шахти біля Шугатану, поїхав на попутній підводі до Тя-

чева і Хуста, а далі разом з селянами, що поверталися з Хустського ярмарку, пішов на північ до Поляни і далі на південний захід до Довгого, Кушниці, Росоші, Дусина, Бистриці та Мукачева. Звідти він через Ракошино, Середнє, Солотвино, Глибоке, Дравці, Лази дістався до Ужгорода, де знов відвідав М. Лучкая. З Ужгорода він пішов через Доманинці, Оноківці, Невицьке, Кам'яницю, Перечин, Зарічево, Великий Березний углиб Лемківщини.

За участь у виданні «Русалки Дністрової» та зв'язки зі слов'янськими діячами Я. Головацький перебував під наглядом поліції. Львівський митрополит Левицький не хотів надати йому парафію. Деякий час Головацькому довелося жити в селі під Коломиєю, у священника Бурачинського, на доньці якого Марії він одружився 1841 р. Він зміг отримати місце пароха лише 1842 р. Спершу жив у 1841–1847 р. у с. Микитинці на Станіславщині, 1847–1849 р. – у с. Хмелева тодішнього Чортківського округу на Тернопільщині. Будучи священником і батьком сімейства, Я. Головацький вже не мав можливості мандрувати. Але на той час він міг гордо заявити (у листі до Г. Шашкевича 1853 р.): «Я сходив пішки всі округи Галицько-Волинської Русі уздовж і впоперек».

Своєрідним громадсько-культурним маніфестом прозвучало патріотичне послання Головацького «І. Срезневському з нагоди його перебування в Ужгороді та Львові» (1842), де висловлено радість від встановлення братніх стосунків і проголошено програмний заклик: «І зв'яжімся руські діти, свою пісню заспіваймо, своєї сили добуваймо!». У цей же час Я. Головацький видав «Галицькі приповідки, зібрані Ількевичем» (1841), німецькомовну працю «Становище русинів у Галичині» (1846), а разом з братом Іваном – «Вінок русинам на обжинки» у двох томах (1846–1847). У ньому опубліковано романтичні вірші Я. Головацького, літературно опрацьовані фольклорні приказки, байки і небилиці, переклади 21 сербської пісні зі статтею про них, спогади про М. Шашкевича, стаття «Поділ часу у русинів».

Не дивно, що в праці «Становище русинів у Галичині», опублікованій під псевдонімом Гаврило Русин, прозвучала критика керівництва греко-католицької церкви. Автор засуджував вищий клір за національне ренегатство, відірваність від життя народу, за прагнення і надалі утримувати маси в духовному зубожінні. На думку Головацького, вище духовенство підтримувало латинізацію, прикладало зусиль до усунення руської мови з духовних закладів і Львівського університету. Це був найбільший антиклерикальний виступ

в українській думці Східної Галичини першої половини XIX ст. За визначенням Івана Франка, це був найсміливіший твір галицької публіцистики до 1848 р., стаття «розгнітілась скрізь і відкрила очі тим, хто до того не усвідомлював увесь жах свого становища».

1848 р. Я. Головацький був активним учасником собору руських вчених, у якому взяли участь 99 делегатів. Робота проходила під захистом батальйону руського полку «Парма». На соборі було утворено дев'ять комісій: богословську, юридичну, філософську, історико-географічну, шкільну, народно-господарську, словесну. Вчений виступив на соборі з доповіддю «Розправа о язиці южно-руським і его нарічіях». М. Возняк назвав цю доповідь «науковим гімном в честь народної мови». На соборі засновано культурно-освітню організацію «Галицько-руська матиця». Від самого заснування Я. Головацький став її активним членом, а з 1864 р. він заступник голови Матиці. Я. Головацький редагував «Науковий збірник» Матиці, головував на зборах цього товариства, виступав з промовами, активно друкувався.

1848 р. у Львівському університеті відкрилася кафедра руської (української) мови і літератури. Найдостойнішим кандидатом на звання професора цієї кафедри виявився Я. Головацький. Але К. Студинський писав: «Надії, які покладали на Я. Головацького русини, він на посаді професора університету не виправдав. Ідеалам з молодих літ він скоро споневірівся». Лекції його не користувалися успіхом, оскільки він відвернувся від живої мови і перейшов на культивоване москвофілами язичіє. Проте це не завадало його кар'єрі. Я. Головацький став професором, у 1858–1859 рр. був деканом філософського факультету, а 1862–1864 р. обирався ректором Львівського університету, в якому викладав українську мову і літературу. У ці роки він опублікував цілу низку статей про різні явища української літератури. Його заходами видано «Марусю» Г. Квітки-Основ'яненка, «Читанку» М. Шашкевича, літературно-художній збірник «Галичанин» (1862, 1863), покладено початок укладанню бібліографічних покажчиків. Та, як пише І. Франко, «на жаль, сам він дуже мало зробив для виконання свого плану, ще від 1850 року загубивши свої українські симпатії і збившись з шляху, накресленого сим планом». І все ж не можна не відзначити ґрунтовну педагогічну спадщину Я. Головацького. Вчений свято притримувався думки, що освіта і наука мають служити народові. Я. Головацький видав цілий ряд підручників з української, російської, німецької, латинської мов. Крім того, він редагував майже всі

шкільні підручники, які виходили в Галичині. Величезною заслугою Головацького став багатотомний словник української мови.

1866 р. Головацький став почесним членом Товариства історії і древностей російських при Московському університеті, а також членом Російського географічного товариства. 1867 р. вчений узяв активну участь у Слов'янському з'їзді та Етнографічній виставці у Москві. Австрійський уряд вороже поставився до самої ідеї такого з'їзду, вбачаючи у ньому демонстрацію слов'ян проти своїх поневолювачів. 1867 р. за участь у Московській етнографічній виставці Я. Головацький був звільнений з університетської посади, відтак він виїхав до Росії. Проте там науковець так і не отримав університетської кафедри і став працювати у Віленській археографічній комісії. За сімнадцять років, упродовж яких він керував Віленською комісією, та переглянула 1088 актових книг, видрукувала десятки томів актового матеріалу.

1868 р. Головацький зрікся духовного звання, перейшов у православ'я і прийняв російське підданство. У цей період він особливо зближується з російськими слов'янофілами, відходить від українства, стає на консервативні позиції стосовно нової української літератури, приймає теорію М. Кузмані про єдину для всіх слов'ян російську літературну мову. Проте і в цей період у творчості Я. Головацького ніколи не виснажувався демократичний і соціальний струмінь, що вигідно вирізняло його від правого крила російських слов'янофілів. Захист православ'я у його працях, гасла «віри і народності» були своєрідною формою утвердження національної незалежності західноукраїнської людності за тих умов. 1871 р. Головацький очолив Тимчасову комісію по облаштуванню Віленської публічної бібліотеки і музею. 1878 р. Я. Головацький за підтримки О. Бодяньського видрукував чотиритомне зібрання «Народные песни Галицкой и Угорской Руси, собранные Я. Ф. Головацким». Загалом же життя у Росії виявилось дуже нелегким. Головацький далеко не завжди знаходив порозуміння з російськими славістами. 12 грудня 1870 р. наклав на себе руки його син Ярослав, судовий слідчий. Інший син, Всеволод, відомий своїми вільнодумними настроями, закінчивши медфак Московського університету, довго не міг отримати роботи. Наймолодша ж донька Софія за політичну діяльність була ув'язнена на рік в одиночній камері. Ці нещастя порушували душевну рівновагу, знесилювали, відбирали здоров'я. Все це й стало причиною смерті 13 травня 1888 р. Поховали Головацького там же, у Вільнюсі. На похорон надіслали

вінок з Галичини з написом «Своєму Ломоносову – Червона Русь». Могила збереглася, її відшукано на одному з цвинтарів Вільнюса у 1978 р.

Життя Якова Головацького є прикладом відданого служіння науці і своєму народові. Разом з тим воно сповнене тяжких духовних пошуків, стрімких злетів і розчарувань. Суперечливість поста-ті відображає суперечливість доби.

Сергій Федака

Джерельні приписи:

1. Головацький, Я. Поезії. Переклади. Статті, розвідки, спогади. Листи // Письменники Західної України 30-50-х років XIX ст. / упоряд., підгот. текстів, біогр. довідки і прим. І. І. Пільгука, М. Г. Чорнописького, вступ. ст. І. І. Пільгука. – К. : Дніпро, 1965. – С. 177-299.

2. Головацький, Яків. Оригінальні художні твори : [поезії ; приказочки, байки і небилиці ; переклади ; ст. ; листи] / Я. Головацький // Шашкевич, М. Твори / М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький ; упоряд., вступ. ст., прим. М. Й. Шалати. – К. : Дніпро, 1982. – С. 211-325 : портр., фот.

* * *

3. Ваврик, В. В. Я. Ф. Головацкий, его деятельность и значение в галицко-русской словесности / В. В. Ваврик. – Л., 1925. – Текст рос. мовою.

* * *

4. Галас, Борис Кирилович. Українська лексика, позначена західнослов'янським впливом, у записах Я. Головацького / Б. К. Галас // Словацька філологія в Україні = Slovenská filológia na Ukrajině. – Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2014. – С. 6-14. – (Studia Slovakistica ; Вип. 15)

5. Гольберг, М. Я. Сербська народна балада «Хасанагиниця» в перекладах Я. Головацького і Л. Первотомського / М. Я. Гольберг // «Хай слово мовлене інакше...». – К., 1982. – С.119-135.

6. Задорожний, Володимир. Яків Головацький про життя і побут населення Мараморощини / В. Задорожний // Задорожний, Володимир. Історіографічні студії : наук. вид. / В. Задорожній. – Ужгород : Гражда, 2016. – С. 201-214.

7. Задорожний, Володимир. Яків Головацький про мовну ситуацію на Закарпатті у 1-й пол. XIX ст. / В. Задорожний // Задорожний, Володимир. Історіографічні студії. – Ужгород : Гражда, 2016. – С. 215-217.

8. Закарпатські стежки Якова Головацького і Володимира Гна-
тюка // Від часів Лаборця до сьогодні / І. Сенько. – Ужгород :
Карпати, 2012. – С. 174-188 : фот.

9. Климкова, Л. І. Вопросы становления национальной
культуры и изучения обрядового фольклора Карпат в трудах
Я. Ф. Головацького / Л. І. Климкова // Культура та побут населення
українських Карпат. – Ужгород, 1972. – С. 63-65. – Текст рос. мовою.

10. Климкова, Л. І. Я. Ф. Головацький і О. М. Бодянський /
Л. І. Климкова // Слов'янське літературознавство і фольклористи-
ка. – Вип. 7. – К., 1971. – С. 107-114.

11. Павленко, Григорій Васильович. Головацький Яків Федо-
рович : (29.10.1814–13.5.1888) : [про відомого історика, етнографа,
археолога, письменника та архівознавця] / Г. В. Павленко // Пав-
ленко, Григорій Васильович. Діячі історії, науки і культури Закар-
паття. – Ужгород : Патент, 1999. – С. 50 : портр.

12. Пагіря, В. Брати Головацькі : [укр. вчені ; у т. ч. про Я. Го-
ловацького] // Пагіря, В. «Я світ узрів під Бескидом». – Ужгород :
Карпати, 1993. – С. 26-28.

13. Рудловчак, О. Закарпатські фольклористи і їх фольклорні
записи 50-60-х років минулого сторіччя в рукописних фондах Яко-
ва Головацького / О. Рудловчак // Науковий збірник Музею україн-
ської культури у Свиднику. – Т. 11. – Пряшів, 1983. – С. 183-493.

14. Рудловчак, О. Збірник західноукраїнських народних пісень
Я. Головацького і першоджерела вміщених у ньому закарпатоукраїн-
ських пісенних текстів / О. Рудловчак // Науковий збірник Музею укра-
їнської культури у Свиднику. – Т. 9. – Кн. 1. – Пряшів, 1980. – С. 83-133.

15. Шалата, Михайло. «Перші будителі народного духу в Га-
личині» : [у т. ч. про Я. Головацького] / М. Шалата // Шашкевич, М.
Твори / М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький ; упоряд., вступ.
ст., прим. М. Й. Шалати. – К. : Дніпро, 1982. – С. 5-22.

* * *

16. Вахніна, Л. К. «Руська трійця» і культура слов'янського
світу / Л. К. Вахніна // Народна творчість та етнографія. – 1990. –
№ 5. – С. 86-87.

17. Гольберг, М. Я. Південнослов'янські зв'язки «Руської
тріці» / М. Я. Гольберг // Міжслов'янські літературні взаємини. –
Вип. 2. – К., 1961. – С. 225-237.

18. Грицюта, М. С. До історії видань збірника народних пісень
Я. Головацького / М. С. Грицюта // Народна творчість та етногра-
фія. – 1980. – № 4. – С. 45-51.

19. Дзюба, І. «Родолюбивий трудівник» : [про Я. Головацького] / І. Дзюба // Літ. Україна. – 1984. – № 42. – С. 4.

20. Ілько, В. Постать, гідна подиву : [до 180-річчя від дня народж. Я. Головацького] / В. Ілько, М. Олашин // Закарпат. правда. – 1994. – 1 листоп. – С. 2.

21. Мазурок, О. Корені наших взаємин. Листування Я. Головацького з А. Кралицьким / О. Мазурок // Новини Закарпаття. – 1999. – 7 серп. – С. 14.

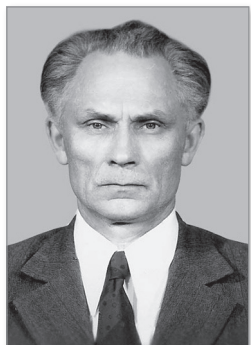
22. Пеняк, П. Видатний дослідник слов'янства : [про Я. Головацького] / П. Пеняк // Новини Закарпаття. – 1994. – 20 жовт. – С. 5.

23. Пеняк, Павло. «Ломоносов Червоної Русі» : [про відомого історика, етнографа, археолога, письменника та архівознавця Я. Ф. Головацького] / П. Пеняк // Срібна Земля. – 2014. – 21 листоп. – С. 4.

Жовтень: 29

ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ ДОБОШ

100 років від дня народження українського мовознавця
(1924–2001)

Василь Іванович Добош народився 29 жовтня 1924 року в селянській родині на історичній Мараморощині – у мальовничому селі Стеблівка (тоді Салдобош) Хустського району Закарпатської області. Ріс допитливим, кмітливим і наполегливим хлопчиком, що з дитинства невпинно тягнувся до знань. Саме неабиякий природний хист і працьовитість допомогли майбутньому вченому-філологу протягом навчання в Хустській гімназії (1938–1944 рр.), окрім інших наук, опанувати складну угорську мову, яку в дитинстві він майже не чув, бо належав до закарпатоукраїнського мовного середовища. У листопаді 1944 року, перервавши навчання в гімназії, Василь пішов добровольцем на фронт, звідки повернувся як герой, із бойовими орденами й медаллю на грудях.

Демобілізувавшись із армії, юнак здобув середню освіту і вступив до Ужгородського університету, у стінах якого пройшов довгий шлях – від студента (1948–1952) до викладача, доцента, професора й декана філологічного факультету. Після закінчення аспірантури 1955 року при академічному Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні в Києві й успішного захисту кандидатської дисертації «Південнокарпатські говірки долини річки Тур'ї» (науковий керівник – відомий український мовознавець, професор Ф. Т. Жилко) В. Добош стає викладачем кафедри української мови рідного університету й продовжує науково-педагогічну діяльність серед відомих учених С. П. Бевзенка, Й. О. Дзєндзелівського, Г. М. Удовиченка, К. Й. Галаса, М. А. Грицака, В. І. Лавера та ін. Поле наукового зору більшості членів кафедри охоплювало питання діалектології, ономастики, фразеології, історії української мови та ін. Саме в цей період в Ужгородському університеті формується потужна діалектологічна школа, здобутки якої відомі не тільки в Україні, а й у всьому слов'янському світі.

В. І. Добоша як лінгвіста цікавило широке коло проблем – синтаксис літературного й діалектного мовлення, правопис і культура української мови, питання лінгводидактики. Написав він кілька нарисів і спогадів про своїх колег-науковців Й. Дзєндзелівського, М. Грицака та ін., рецензій тощо.

Більшість праць учений присвятив аналізу граматичних особливостей українських південнокарпатських говорів, куди належить і закарпатський. Особливе визнання в науковому світі принесло Василеві Івановичу дослідження «Синтаксис південнокарпатських говорів української мови (синтаксичні функції відмінків)», за яке 1978 року йому було присуджено науковий ступінь доктора філологічних наук. Матеріали цієї дисертації опубліковані в десятках наукових праць, три з яких можна за змістом вважати монографіями (тоді складно було видати весь текст дисертації однією книгою): «Синтаксис українських південнокарпатських говорів: текст лекцій» (Ужгород, 1971), «Синтаксис українських південнокарпатських говорів (Прийменникові конструкції): текст лекцій» (Ужгород, 1972), «Методичні розробки до практичних занять з діалектного синтаксису (Прийменникові конструкції, ч. 2)» (Ужгород, 1981). Звання професора вченому присвоїли в 1981 році.

В. І. Добош розглянув синтаксичні особливості відмінкових конструкцій, сурядних і підрядних сполучників і т. ін. і довів, що синтаксична система південнокарпатських діалектів містить як за-

гальноукраїнські, так і специфічні діалектні риси, що пояснюється давністю цих говірок, їх строкатістю, консервативністю та впливом сусідніх близькоспоріднених мов. Відбір якісного фактажу, об'єктивний і ґрунтовний аналіз граматичних явищ, переконлива аргументація наукових положень і висновків, висока мовленнєва культура їх репрезентації – такі виразні ознаки філологічної спадщини В. Добоша. Подібних глибоко наукових праць стосовно синтаксису інших говіркових ареалів українське мовознавство досі не має, хоча сьогодні науковці все більше звертають увагу на діалектний текст як об'єкт різноаспектного аналізу.

Поле наукового зору професора В. Добоша не обмежувалося тільки діалектологічними дослідженнями – він долучався, наскільки це було можливо в тодішній тоталітарній державі, до реалізації міжнародних наукових проєктів, зокрема був одним зі співавторів «Угорсько-українського словника» (Будапешт-Ужгород, 1961), «Українсько-угорського словника» (Будапешт, 1963), надавав фахову й моральну підтримку словацькому лексикографу П. Бунганичеві в підготовці до видання «Словацько-українського словника» (Братислава, 1985) тощо.

Чимало уваги приділяв В. І. Добош і проблемам української літературної мови, зокрема порушував питання правопису відмінкових закінчень назв населених пунктів Закарпаття типу *Нанково, Королево, Кольчино* та *Дубове, Вучкове, Глибоке*. Хоча всі ці назви і мають прикметникове походження, проте перші з них повинні відмінюватися за зразком іменників, а другі – як прикметники. Василь Іванович пропонував, з огляду на історичні закони, закономірності української фонетики й місцеву традицію, писати назви населених пунктів, у яких основа закінчується на м'який або шиплячий приголосний з о в суфіксі -ов-о (з колишнього -єв-о): *Кошельово, Жденійово, Чинадійово, Лисичово* і т. ін. Однак у радянські часи ці слушні пропозиції, незважаючи на їхню наукову обґрунтованість, свідомо ігнорувалися, а наведені назви писалися *Кошелеве, Жденієве, Чинадієве, Лисичеве* і под. і мали прикметникову відмінкову парадигму (*Чинадієвого*). Тільки за незалежної України було офіційно закріплено форми *Зняцьово, Золотарьово, Чинадійово, Ворочово, Зарічово, Лисичово, Горінчово, Грушово, Страбичово* і т. ін. з іменниковим типом відмінювання. Позитивним також вважаємо перейменування цілої низки закарпатських сіл *Арданово, Березово, Братово, Буківцьово, Вишково, Грабово, Данилово, Доробратово* та ін. (було *Арданове, Березове, Братове, Буківцеве, Вишкове,*

Грабове, Данилове, Доробратове). Приємно, що заповітні думки знаного науковця успішно втілилися в життя.

В. І. Добош спонукав до активної наукової діяльності своїх вихованців і всіляко підтримував їх. Протягом багатьох років він входив (спочатку як член, вчений секретар, а потім і голова) до спеціалізованої вченої ради з присудження наукових ступенів доктора й кандидата філологічних наук із українського мовознавства в Ужгородському університеті. Професор був науковим керівником чотирьох здобувачів ступеня кандидата філологічних наук (тепер доцентів УжНУ Г. І. Вовченко, А. М. Галас, О. Д. Пискач, С. М. Рошко), які сердечно вдячні йому за допомогу й підтримку. За зовнішньою суворістю професора насправді були приховані щирість, безкорисливість і простота великої людини, що не терпіла брехні, чванливості й підлабузництва. Мимоволі спадають на думку крилаті слова В. Симоненка: «Найскладніша людина проста». Таким назавжди залишився в пам'яті Василь Іванович.

Ще одна вагома іпостась професора В. Добоша – педагогічна діяльність, що була для нього «спорідненою працею». Курс синтаксису, який він викладав українським філологам, нікого не залишав байдужим. Талановитий педагог, чудовий методист, надзвичайно організована, пунктуальна, енергійна і водночас розважлива людина, Василь Іванович умів зацікавити студентів, спонукав їх до логічного мислення й глибокого аналізу складних граматичних явищ. Іноді шлях до розуміння багатьох речей проходив через розбір однієї-двох синтаксичних конструкцій, але здобуті знання залишалися в пам'яті на все життя. Колишні студенти, а теперішні вчителі, викладачі української мови і літератури в різних куточках Закарпаття та України добре пам'ятають глибокі, змістовні й цікаві лекції свого вчителя і його слушні поради, що допомагали молодій людині розібратися в складних фахових питаннях чи життєвих ситуаціях, мотивували її до інтенсивного навчання, активної наукової діяльності, об'єктивного сприйняття світу й формування чіткої громадянської позиції тощо.

Василь Іванович мав хороші організаторські здібності й залишив помітний слід і в інших сферах діяльності. Протягом 1960–1963 рр. він успішно керував освітянською галуззю Закарпатської області, пізніше був головою профспілкової організації університету. Обіймаючи посаду декана філологічного факультету (1984–1987), В. І. Добош завдяки своїй інтелігентності, толерантності й порядності зумів створити й підтримувати в колективі спокійну,

безконфліктну атмосферу, у якій було комфортно і викладачам, і студентам. До останніх днів свого життя Василь Іванович працював на кафедрі української мови Ужгородського університету, однак 1 березня 2001 року перестало битися велике, добре й щире серце Професора, світлу пам'ять про якого назавжди зберегли всі, хто його знав і глибоко шанував.

Ольга Пискач

Джерельні приписи:

1. Добош, В. І. Синтаксис южнокарпатских говоров украинского языка (Синтаксические функции падежей) : автореф. дисс. ... д-ра. филол. наук / В. И. Добош. – Ужгород, 1978. – 30 с. – Текст рос. мовою.

2. Добош, В. І. Южнокарпатские украинские говоры долины реки Турьи : (Фонетика. Морфология) : автореф. дисс. ...канд. филол. наук / В. И. Добош. – К., 1955. – 16 с. – Текст рос. мовою.

3. Добош, В. І. Методичні розробки до практичних занять з діалектичного ситаксису української мови (Прийменникові конструкції, Ч. 2) / В. І. Добош. – Ужгород, 1981. – 63 с.

4. Добош, В. І. Синтаксис українських південнокарпатських говорів (Прийменникові конструкції) : текст лекцій / В. І. Добош. – Ужгород, 1972. – 48 с.

5. Добош, В. І. Синтаксис українських південнокарпатських говорів : текст лекцій / В. І. Добош. – Ужгород, 1971. – 119 с.

* * *

6. Добош, В. І. Енклітики в південно-західних говорах української мови / В. І. Добош // Дослідження лексики і фразеології говорів Українських Карпат : (темат. зб.) / відп. за вип. Й. О. Дзензелівський. – Ужгород : Радян. Закарпаття, 1982. – С. 136-155.

7. Добош, В. І. Із словотвору іменників говірок долини р. Тур'ї Закарпатської області / В. І. Добош // Доповіді та повідомлення. Серія філологічна. № 2. – Ужгород, 1958. – С. 78-80.

8. Добош, В. І. Із спостережень над синтаксичними функціями родового відмінка з прийменником у південнокарпатських говорах / В. І. Добош // Матеріали XXI наукової конференції Ужгородського державного університету. Серія філологія. – К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1967. – С. 145-147.

9. Добош, В. І. Із спостережень над фонетикою південнокарпатських говірок долини р. Тур'ї / В. І. Добош // Наукові записки. Т. XXVI : діалектолог. зб. – Вип. 2. – Ужгород, 1957. – С. 93-114.

10. Добош, В. І. Основні значення конструкцій знахідного та орудного відмінків у говірках Тур'янщини Закарпатської області / В. І. Добош // Доповіді та повідомлення. Серія філологічна. № 5. – Ужгород, 1960. – С. 58-60.

11. Добош, В. І. Проблеми правописної нормалізації назв населених пунктів Закарпаття / В. І. Добош // Українська мова на Закарпатті у минулому і сьогодні : матеріали наук.-практ. конф. – Ужгород, 1993. – С. 156-163.

12. Добош, В. І. Стан вивчення синтаксису українських говорів / В. І. Добош // Тези доповідей до ювілейної коференції, присвяченої 20-річчю Ужгородського державного університету. Серія мовознавча, 26-27 жовт. 1965 р. – Ужгород, 1965. – С. 55-58.

* * *

13. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. – Вип. 2 (42) : на пошану проф. В. Добоша : (до 95-річчя від дня народж.) / М-во освіти і науки України, Ужгород. нац. ун-т ; редкол. : Н. Венжинович (голов. ред.), В. В. Барчан, Н. П. Бедзір [та ін.]. – Ужгород, 2019. – 258 с. – Бібліогр. наприкінці ст.

14. Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : зб. наук. праць. – Вип. 19 : присвяч. 90-річчю від дня народж. проф. В. І. Добоша / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т» ; відп. ред. І. В. Сабадош ; відп. за вип. О. Миголнець ; редкол. : В. В. Барчан, Н. П. Бедзір, Л. О. Белей [та ін.]. – Ужгород, 2014. – 190 с. : іл. – Бібліогр. наприкінці робіт.

* * *

15. Венжинович, Н. Василь Добош / Н. Венжинович // Історія українського мовознавства : матеріали до лекцій для магістрантів напрямку 8.035 – Філологія, ОП «Українська мова та література». – Ужгород, 2022. – С. 88-97.

16. Добош Василь Іванович // Видатні особистості з українського мовознавства : хрестоматія / за заг. ред. М. Навальної ; уклад. : Т. Левченко, Т. Чубань. – Переяслав-Хмельницький : Видво КСВ, 2016. – С. 27-28.

17. Железняк, М. Г. Добош Василь Іванович / М. Г. Железняк // Українська мова: Енциклопедія. – К. : Укр. енциклопедія, 2004. – С. 158. ; Теж саме // Енциклопедія Сучасної України. – К., 2008. – Т. 8 : Дл – Дя ; Додаток : А – Г. – С. 98 : фот.

18. [Перелік праць В. І. Добоша] // Закарпатський діалект : бібліогр. покаж. / уклад. : І. В. Сабадош, О. Ф. Миголінець, О. Д. Пискач ; відп. ред. І. В. Сабадош. – Ужгород, 2009. – С. 43-47.

АНДРІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ ЛЮТАШИН

50-річчя від дня народження Героя України, підполковника (посмертно), начальника служби повітряно-вогневої і тактичної підготовки 40-ої бригади тактичної авіації Збройних сил України (1974–2022)

Він загинув у боях за Київ, спрямувавши підбитий літак на колону ворожої техніки, що мала взяти столицю «за три дні». Майор Андрій Люташин загинув 8 березня 2022 року. Тоді йшли жорстокі бої на околицях Києва, закарпатець Люташин воював у складі бригади тактичної авіації – саме тієї, котру за успішні повітряні бої та збиті літаки ворога назвали «Привид Києва».

Військовий займав посаду начальника служби повітряно-вогневої і тактичної підготовки 40-ї бригади тактичної авіації. Народився Андрій Олександрович Люташин 15 листопада 1974 року в Мукачеві у сім'ї військових. Його батько теж був льотчиком, відлітав 33 роки, а мати працювала у штабі з авіатехнікою.

Батьки розповідають, що дитинство майбутнього Героя України пройшло на полігонах та в атмосфері розмов про небо, тож професія військового льотчика стала для Андрія Люташина очевидним вибором. Він навчався у Чернігівському військовому училищі, потім служив в Умані, довгі роки працював пілотом-інструктором у Борисполі та навчав курсантів. Але у 2014 році, коли росія напала на Україну в Криму та на Донбасі, Андрій Люташин повернувся до військової служби, брав участь в АТО – тоді був серед тих, хто першим пішов у бій проти росіян.

Коли почалося повномасштабне вторгнення російської армії в Україну у лютому 2022 року, він також серед перших став на захист українського неба від ворога.

«Війна застала його у Мелітополі – він евакуював підлеглих молодих пілотів літаками, самі з колегами виїжджали вже з окупованого міста автівками», – розповідає батько Героя.

Згодом майор А. Люташин у складі групи «Привид Києва» захищав Київ. Там на той час йшли важкі бої. 8 березня відбувся останній бій льотчика з противником біля села Березівка.

На своєму бойовому літаку, маневруючи в зоні ураження ППО противника, А. Люташин ракетним ударом знищив три БМП рашистів. Після цього його літак був обстріляний ворожими ракетами та збитий, Андрій не встиг катапультиватися. Побратими «Привида Києва» А. Люташина переказали рідним та усій країні останні слова льотчика-аса. «Хлопці, будемо жити!», – сказав майор та скерував свій охоплений вогнем винищувач на колону окупантів, що сунула на столицю Житомирською трасою... Виконавши своє останнє завдання, пілот зупинив просування загарбника до столиці.

47-річного Андрія Люташина поховали у квітні в рідному Мукачеві на Алеї Слави. У захисника залишилися батьки, дружина та двоє синів.

Посмертно начальнику служби повітряно-вогневої і тактичної підготовки бригади тактичної авіації Андрієві Люташину присвоєно звання Героя України з удостоєнням найвищої нагороди ЗСУ Ордена «Золота Зірка» – за особисту мужність і героїзм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі.

14 вересня 2022 року за Указом Президента України № 793693, полеглому Герою України Андрію Люташину посмертно присвоєно військове звання підполковника.

Невдовзі батьки Героя придбали для військових дрон, назвали його позивним сина «Лютік» та передали на передову.

У рідному Мукачеві його іменем названо вулицю. У селі Березівка на Київщині, поруч із місцем, де впав підбитий рашистами літак МіГ-29, 2023 року встановлено пам'ятний меморіал з іменем та фотографією Героя України, підполковника Андрія Люташина.

Тетяна Когутич

Джерельні риписи:

1. Україна. Президент (2019–дотепер ; В. О. Зеленський). Про присвоєння звання Герой України : від 11.04.2022 р. № 228/2022 [Електронний ресурс] : [майору А. О. Люташину з удостоєнням ордена «Золота Зірка» (посмертно)]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3DDUflr>. – Назва з екрана.

* * *

2. Андрій Олександрович Люташин [Електронний ресурс] : [База даних «Полеглі воїни Закарпаття в російсько-українській війні»]. – Режим доступу: <https://www.biblioteka.uz.ua/war/show-data.php?id=22>. – Назва з екрана.

3. Президент вручив ордени «Золота Зірка» українським захисникам і рідним військовослужбовців, удостоєних звання Героя України [Електронний ресурс] : [у т. ч. майору А. О. Люташину (по смертно)] // Офіс Президента України. – 2022. – 14 лип. – Режим доступу : <https://bit.ly/3Yjf11j>. – Назва з екрана.

4. Указом Президента України Володимира Зеленського полеглому Герою Андрію Люташину присвоєно посмертно звання підполковника [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3JrqEoe>. – Назва з екрана.

5. Шушківський, А. І. Люташин Андрій Олександрович [Електронний ресурс] / А. І. Шушківський // Енциклопедія Сучасної України. – Режим доступу : <https://bit.ly/3HuWSXB>. – Назва з екрана.

* * *

6. Батьки полеглого пілота, закарпатця Андрія Люташина, придбали для військових дрон [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://surl.li/nczfw>. – Назва з екрана.

7. Дим, Нестор. Президент надав звання Героїв України п'ятьом військовим. Майору ПС Люташину – посмертно [Електронний ресурс] / Н. Дим. – Режим доступу : <https://bit.ly/40pIIVW>. – Назва з екрана.

8. Живим не здамся [Електронний ресурс] : [про загиблого Героя України, майора А. Люташина]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3JFFAKa>. – Назва з екрана.

9. Завтра у Закарпатті прощатимуться із загиблим Андрієм Люташином [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3HTSYcg>. – Назва з екрана.

10. Карбунар, Надія. Андрій Люташин скерував охоплений вогнем винищувач на окупантів [Електронний ресурс] / Н. Карбунар. – Режим доступу : <https://bit.ly/3X2MxYX>. – Назва з екрана.

11. Нитка, Василь. Дрон із позивним полеглого воїна : [подарунок бійцям 128-й Закарпат. бригади від батьків Героя України удостоєного орденом «Золота Зірка» А. Люташина] / В. Нитка // Голос України. – 2023. – 31 січ. – С. 7 : фот.

12. Олехнович, Анастасія. Андрій Люташин скерував палаючий винищувач на колону окупантів, що сунула на столицю [Електронний ресурс] / А. Олехнович. – Режим доступу : <https://bit.ly/3X2Th98>. – Назва з екрана.

13. Офіцер, пілот, наставник. Рік пам'яті закарпатця Андрія Люташина, який скерував винищувач на колону окупантів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://surl.li/nczfq>. – Назва з екрана.

14. Петруньо, Катерина. У Мукачеві прощатимуться із загиблим на війні Андрієм Люташином [Електронний ресурс] / К. Петруньо. – Режим доступу : <https://bit.ly/3XYJn9G>. – Назва з екрана.

15. Попп, Ганна. Офіцер, пілот, наставник. Рік пам'яті закарпатця Андрія Люташина, який скерував винищувач на колону окупантів [Електронний ресурс] / Г. Попп. – Режим доступу : <http://surl.li/nczfi>. – Назва з екрана.

16. Президент надав звання Героїв України п'ятьом військовим. Майору ПС Люташину – посмертно [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://surl.li/nczgc>. – Назва з екрана.

17. Президент посмертно присвоїв звання підполковника загиблого на війні мукачівцю Андрію Люташину [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3YhmXQQ>. – Назва з екрана.

18. Річниця пам'яті Героя України із Мукачева Андрія Люташина, який ціною свого життя зупинив ворожу колону [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://surl.li/nczfn>. – Назва з екрана.

19. У Мукачеві попрощалися з полеглим Героєм Андрієм Люташином [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3yPAUu0>. – Назва з екрана.

20. «Хлопці будем жить», – стали останніми словами Героя України Андрія Люташина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3Y1n6YW>. – Назва з екрана.

Листопад: 21

АНДОР АНДРІЙОВИЧ НОВАК

145-річчя від дня народження художника,
майстра прикладного мистецтва
(1879–1961)

Художник Андор Новак народився в Ужгороді 21 листопада 1879 року в родині видатного лікаря нашого краю Андрія Новака та Маргарити Фекете. Він належав до помітних фігур ужгородсько-

го мистецького життя від початку ХХ ст. до 1930-х років. Про життя Андора Новака відомо небагато. Деякі факти художник повідомив в автобіографії, написаній на прохання організаторів виставки 1928 року в Брно, а про характер і творчість Новака написав кілька рядків головний діяч закарпатського художнього процесу ХХ-го століття Бейла Ерделі. Обидва джерела свідчать, що Андор Новак був людиною талановитою, відданою мистецтву і водночас ексцентричною з невгамовним темпераментом.

А. Новак 18-річним прибув до Будапешта і вступив до університету, де впродовж 4 років вивчав юриспруденцію, а на 5-му курсі склав державний іспит з політології. Вочевидь, навчальний процес був доволі демократичним, оскільки у той самий період студент мав змогу вивчати мистецтво живопису в Мюнхені, Парижі й Стокгольмі. Вперше Новак виставив свої роботи у Стокгольмі в 1907 році. Це була колективна виставка в мистецькому салоні Гультсберга («Hultsbergs Konstsalon»). Наступного 1908 року його твори експонувалися у Паризькому салоні. З 1910 року він жив у Будапешті, став одним з художників-співзасновників мистецького салону, в якому 1911 року зробив свою індивідуальну виставку.

Новак називає багато своїх робіт, що були важливими для нього і мали певний резонанс. На стокгольмській виставці це був портрет Марії Гойзенс та композиція «Старі жінки у святковому національному вбранні». Про це йшлося у газетах «Dagens Nyheter» («Новини дня») та «Stockholmer Dagblatter» («Стокгольмська щоденна газета»). На будапештській виставці експонувалися «Портрет прими-балерини А. П.» і «Танцівниця», що була придбана художнім музеєм Будапешта. На виставках створеного разом з іншими митцями об'єднання «Művészkar», що проіснувало кілька років, з'являлися картини А. Новака на карпатську тематику – «Гуцул», «Лісоруби Верховини», «Гірський ландшафт». Художник також згадає виставки в Румунії, в містах Лугош (нині Лугой), Темешвар (нині Тімішоара) та ще одну будапештську виставку в «Будинку мистецтва». Він класифікує періоди своєї творчості упродовж 30 років та називає кращі твори цих періодів. Першим фігурує натуралістичний період, представлений творами «Сузір'я» та «Акт у світлі сонця», далі йде період імпресіоністичний і твори «Казкова голова» і «Танцівниця», що зберігається у музеї Будапешта, з футуристичного періоду називає роботу «Брутальна сила», «Портрет пані І. С.» виконано в стилі конструктивізму, а «Північна меса» в манері класицизму. Остання робота, за його словами, готувалася до ви-

ставки в Парижі влітку, а восени в Празі мала відбутися виставка малюнків і графіки у Празі.

В Ужгороді митець жив виключно з мистецтва. З його слів, одну з виставок – індивідуальну, він мав у будинку комітату і ще одну – у великому залі «Корони» разом зі скульптором Тагі та художником Нейметі на користь Червоного хреста. У 1930 році Міністерство шкільництва закупило картини Новака для майбутнього музею, тоді художник мешкав у селі Бовтрадь. Перебування художника в Ужгороді позначене не лише виставками, а й доволі карколомними подіями.

За повідомленням у газеті «Görög Katholikus Szemle», 1 березня 1910 року у залі Ужанського жупанату (нині Закарпатський обласний художній музей імені Йосипа Бокшая) було відкрито виставку картин Андора Новака – «сина директора лікарні, що досяг значних успіхів за кордоном. Прибуток від виставки, яка триватиме 7 днів, художник передасть її ініціатору – Ужгородському атлетичному клубу».

Художник переповідає суперечку з керівником клубу і її неімовірний фінал: «Ми зійшлися в дуелі на шаблях, при чому мій опонент втратив одне вухо (лікар знайшов його в фехтувальному залі казарми та пришив його переможцю на оригінальне місце), а я отримав поріз правої руки, внаслідок чого мізинець був паралізований. Через цей незначний епізод мене на моїй батьківщині дуже переслідували та цькували». Можна б уважати цю оповідь вигадкою, якби не опис Андора Новака у тексті Адальберта Ерделі про тогочасних художників:

«Одного гарного дня отримую запрошення для участі у виставці в Ужгороді, організатором якої був Андор Новак. Він користувався моноклем, мав густе чорне волосся, брови, вуса, характерне обличчя було поплямоване віспою, якби не мав на собі європейського одягу, був би цілком схожий на суворого вождя якогось індіанського племені. Він ходив з револьвером, очевидно, таки мав щось спільного з Техасом».

У кінці 1920-х років Новак організував виставку в Ужгороді (імовірно, йдеться про мистецьку частину господарської виставки в Ужгороді 1927 року). Запрошений до участі був також Ерделі, який незадовго перед тим приїхав з Мюнхена. Коли Ерделі прибув з картинами, Новак заявив, що той запізнився. Ерделі спокійно відреагував, що не мусить брати участь у заході, оскільки готує власну виставку. Новак попросив показати полотна, після чого ві-

дразу забув про запізнення і змінив тональність розмови. Ось як Ерделі завершує свій спогад:

«Андор Новак був художником-експресіоністом. Брутальність, написана на його обличчі, сповна проявлялася і в його картинах. У своїх фігурах мистецьким чуттям, малими засобами він досяг багатства виразу. Я вважаю його найміцнішим художником того покоління.

Він виставлявся і на Венеційській бієнале і, крім того, постійно брав участь у стокгольмських виставках. Туди він і переселився. Цей чоловік, майже дикун, мав у собі силу буйвола. Андора Новака всі боялися. Його картини мало хто розумів, але справжній художник не може перейматися іншим, коли має свій власний спосіб вираження. Ми з ним стали дуже хорошими друзями».

Відомий український мистецтвознавець Григорій Островський уважав Андора Новака складною і неоднозначною особою, підкреслював його роль в закарпатському мистецтві перших двох десятиліть ХХ ст.: «Почавши з наслідування декоративним розписам Рошковича, він досить скоро переконався у безперспективності так званого «бароко» в його епігонському, пізньоакадемічному варіанті. Новак мріяв про створення «нового» й до того ж суто закарпатського мистецтва, про картини, сповнені високого релігійного благочестя, про твори, які б розкривали «примітивну душу русина». У його творах помітні проблиски справжнього обдарування, проте непослідовність і суперечливість позитивної програми, а також короткий час творчої діяльності стали причинами того, що Новак швидко зійшов зі сцени і так само швидко був забутий».

Андор Новак виїхав у Швецію, імовірно, в середині 1930-х років. Далі сліди його губляться. Однак його не забуто: відомості про нього зібрано в музеї історії Закарпатської обласної лікарні, що носить ім'я його батька, засновника лікарні, а оцінка його малярства Адальбертом Ерделі – достатня підстава для зарахування художника до важливих фігур у закарпатському образотворчому мистецтві.

Михайло Сирохман

Джерельні приписи:

1. Вакула, Наталія Степанівна. Новак Андор (Andor Istvan Gabor) (1879–1961) : худож., майстер приклад. мистецтва / Н. С. Вакула, Людмила Іванівна Біксей // Вакула, Наталія Степанівна. Медицина в мистецькій спадщині Закарпаття / Н. С. Вакула, Людмила Іванівна Біксей. – Ужгород : ФОП Сабов А. М., 2022. – С. 15-18 : іл.

2. Ерделі, Адальберт. IMEN : літ. твори, щоденники, думки / А. Ерделі ; уклали І. І. Небесник, М. В. Сирохман. – Ужгород : Вид-во Олександрії Гаркуші, 2012. – 440 с. : іл.

Зі змісту : [згадка про А. Новака]. – С. 349-350.

3. Островський, Григорій. Образотворче мистецтво Закарпаття. – К. : Мистецтво, 1974. – 200 с.

Зі змісту : [згадка про А. Новака]. – С. 34, 53.

* * *

4. Історія Закарпатської обласної лікарні : художник Андор Новак [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32Vtu>. – Назва з екрана.

Листопад: 25

ЕЛИЗАВЕТА МИХАЙЛІВНА СІВАК

75-річчя від дня народження заслуженої
працівниці культури України
(нар. 1949)

«Єдиний спосіб робити свою роботу добре – це любити її». За допомогою цього знаменитого вислову Стіва Джобса яскраво можна описати і Єлизавету Михайлівну Сівак – людину творчу, неординарну, багату внутрішнім духовним світом, який дає їй сили та насагу працювати й творити. Її багатогранним світоглядом захоплюються всі, хто поруч, хто має чудову нагоду спілкуватися з культурною діячкою. Її поради питають колеги, її знання та досвід залюбки переймає молодь. Та найголовніше, що навіть у красні 75 Єлизавета Михайлівна не втрачає молодості душі, завдяки чому продовжує працювати, навчати, примножувати й зберігати культурні традиції нашого багатого Карпатського краю. Весь секрет її успіху – у любові до своєї справи.

У потужній плеяді діячів, котрі все своє життя поклали на служіння справі збереженню культурного та духовного розмаїття Закарпаття, яскравою є життєва зірка Єлизавети Михайлівни Сівак, яка є заслуженим працівником культури України, членом Національної ліги українських композиторів, самодіяльним композитором, головою обласного комітету по культурі і духовності об'єднання громадян «Тячівське земляцтво в Ужгороді». Всі ці звання, посади, визнання – мала частина того, на що справді заслуговує ця неймовірно талановита жінка, адже її доробок, внесок справді не оцінений, та більше – такий, який заслуговує на окреме вивчення і, стовідсотково, ще ляже в дисертації майбутніх науковців.

Коріння любові до народної творчості Єлизавети Михайлівни міцно переплітається з корінням її роду. Як вона сама розповіла в одному з інтерв'ю, всю родину мала талановиту і співочу, та й себе скільки пам'ятає – весь час співала. Тож і не дивно, що присвятила все своє життя співу, грі на музичних інструментах, вивченню народної творчості. Передувало цьому навчання в музичній школі, відтак – у Київському державному інституті культури ім. О. Корнійчука за спеціальністю «культурно-освітня робота» (обрала кваліфікацію «клубний працівник вищої кваліфікації, керівник оркестру народних інструментів»). Після вишу працювала директором Ужгородського міського будинку культури, завідуючою науково-методичним відділом, заступником директора та в.о. директора Обласного науково-методичного центру народної творчості і культурно-освітньої роботи, начальником відділу культури Ужгородської районної державної адміністрації. З 1986 р. по 2020 р. була керівником народного ансамблю народної пісні «Цинторія» Ужгородського районного відділу культури. Весь цей шлях, описаний кількома реченнями, насправді багатий на численні події в житті Єлизавети Михайлівни Сівак. Кожен рік її життя був присвячений громадській та культурній діяльності, кожен місяць – дослідженню народної творчості, кожен тиждень – насичений виступами, різноманітними акціями, кожен день – сповнений любов'ю до своєї справи. А звідси й народилося і з часом тільки міцнішало та набувало матеріальної форми її бажання передати традиції рідного народу нащадкам у формі наукових публікацій, посібників, досліджень.

З 2009 року Єлизавета Сівак працює викладачем в Комунальному закладі вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради.

Сказати, що викладачка здійснює активну навчально-методичну та просвітницьку діяльність, приділяє значну увагу засвоєнню студентами теоретичних знань та виробленню практичних умінь і навичок – це сказати мало і сухо. Бо щоденна вимоглива, але сповнена добротою робота викладачки – це насамперед її прагнення передати наступникам багатий досвід, помножений на вміння бачити фундаментальну роль культури в житті кожного народу. Важливою методичною допомогою студентам у цій справі Єлизавети Сівак є підготовлена і видана нею книга «Із людського джерела – чистої криниці : Закарпатське весілля : традиції, звичаї, обряди» (2013), у якій авторка збирає й описала весільні звичаї, обряди та пісні кількох районів Закарпаття, що творилися протягом віків і віддзеркалюють кращі риси світогляду, моралі нашого народу. Як влучно напише про доробок авторки заслужений працівник культури України Юрій Глеба, «...заслуга Єлизавети Михайлівни полягає ще й у тому, що своєю книгою вона подає приклад іншим дослідникам. Адже традиції, звичаї, обряди, свята – це ті неписані закони, якими керуються в щоденних та всенародних справах, це найміцніші елементи, що об'єднують і цементують окремих людей в одну націю».

З 2013 року Є. М. Сівак очолювала циклову комісію культурно-дозвіллевої діяльності, з 2016 по 2020р. циклову комісію менеджменту соціокультурної діяльності в академії, де працює й нині. «Ми пишаємося такими викладачами, як Єлизавета Михайлівна, адже, перебираючи її багаторічний досвід і опираючись на нього, ми можемо зберігати і примножувати культуру нашого краю», – відзначає ректор КЗВО «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради, заслужений працівник культури України, доктор педагогічних наук, доцент, член Української психологічної асоціації, член Національної спілки театральних діячів Наталія Шетеля.

Студенти гідно оцінюють свою викладачку. «Вимоглива, строга, але з добрим серцем», «Та викладачка, яка віддає студентам усю душу», – так говорять про неї. Та чи не найпроникливіше сказав про свою викладачку учень та послідовник Іван Добош: «Є ті люди, які ростили культуру цілими епохами, поколіннями... Знаходили можливість у найскладніші часи переконати можновладців, що вона – основа держави... Захищали Культуру, як мати дитину.... Яскравий приклад – Єлизавета Михайлівна Сівак, заслужений працівник культури України, моя викладачка, приклад багатьох поколінь працівників Культури!»

За значний особистий внесок у збагачення культурної і мистецької спадщини народу України, високу виконавську та професійну майстерність Єлизавету Сівак нагороджено Почесною грамотою і нагрудним знаком Кабінету Міністрів України (1999), Почесною грамотою Міністерства культури України (2017), відзнакою Президента України – ювілейною медаллю «25 років незалежності України» (2016), грамотою та годинником Закарпатської обласної ради (2019), Почесною Грамотою Закарпатської обласної державної адміністрації (2000).

**Наталія Шетеля,
Марія Гомоляк**

Джерельні приписи:

1. Сівак, Є. Із людського джерела – чистої криниці : закарпат. весілля : традиції, звичаї та обряди / Є. Сівак. – Ужгород : Ужгород. міська друк., 2013. – 64 с. : іл. – Бібліогр. : с. 64.

2. Сівак, Є. Організаційно-управлінські аспекти методичного керівництва закладами культури клубного типу Закарпатської області : метод. посіб. / Є. Сівак. – Ужгород : Гражда, 2019. – 88 с.

* * *

3. Сівак, Є. «Найсвітліше на Землі – батьківська наука» : [інтерв'ю / вела Н. Михайлова] / Є. Сівак // Вісті Ужгородщини. – 1999. – 24 лип. – С. 8 : фот.

4. Сівак, Є. Усна народна творчість як культурологічний феномен / Є. Сівак, І. Добош, А. Кузан // Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузів. зб. наук. праць молодих вчених Дрогоб. держ. пед. у-ту ім. І. Франка. – 2021. – Вип. 34. – Том 4. – С. 185-190.

5. Андріїв, Н. Управління процесами соціокультурної діяльності / Н. Андріїв, Л. Ухач, Є. Сівак // Актуальні питання гуманітарних наук : міжвуз. зб. наук. праць молодих вчених Дрогоб. держ. пед. у-ту ім. І. Франка. – 2021. – Вип. 35. – С. 86-92.

* * *

6. Персональна виставка творів, присвячена 60-річчю від дня народження Василя Гаснюка : каталог / Ужгород. райдержадмін. ; передм. Л. Б. Кудрявської ; відп. за вип. Є. М. Сівак. – Ужгород : Госпрозрахунк. ред.-вид. від. ком. інформації, 1999. – 12 с.

* * *

7. Висіцька, Т. Сівак Єлизавета Михайлівна : (н. 25.11.1949) ; працівник культури // Висіцька, Т. Жіночі постаті в історії Закарпаття. Кн. перша: наука, культура, мистецтво : біо-бібліогр. до-

від. / Т. Висіцька. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2004. – С. 293-294 : портр. – (Жіночі постаті в історії Закарпаття).

8. Уральський, Леонід. Єлизавета Михайлівна Сівак : [про діячку культури] / Л. Уральський // Уральський, Леонід. Ентузіасти : творчі портрети заслуж. працівників культури України / Л. Уральський. – Ужгород : Госпрозрахунк. ред.-вид. від. ком. інформації, 1998. – С. 61-62 : портр.

9. Циклова комісія «Менеджмент соціокультурної діяльності» : [у т. ч. про Є. Сівак] // Ужгородський коледж культури і мистецтв: 70 років творчості, досягнень і визнань. – Мукачево : ZORIANa, 2017. – С. 54-59 : кольор. фот.

10. Яким, Г. До успіху – від краплинки. Народний ансамбль народної пісні «Цинторія» Ужгородського районного Центру культури і дозвілля : [худож. керівниця ансамблю, заслуж. працівниця культури України Є. Сівак] / Г. Яким // Овиди дивосвітів : творчі портрети аматор. худож. колективів Закарпат. обл. / відп. за вип. В. В. Кобаль. – Ужгород : Госпрозрахунк. ред.-вид. від. упр. у справах преси та інформації, 2000. – С. 43-44.

* * *

11. Барбіл, Богдан. Мавка карпатських гір : Є. Сівак – 70! : [про заслуж. працівницю культури України] / Б. Барбіл // Культуролог. джерела. – 2019. – № 4. – С. 55 : фот.

12. Дубенко, Леся. Мелодія життя : [про діячку культури – Є. М. Сівак] / Л. Дубенко // Культуролог. джерела. – 2009. – № 3-4. – С. 42-45 : фот.

13. Ліза – Муза, Ліза – мрія! : [про Є. М. Сівак] // Вісті Ужгородщини. – 1998. – 31 груд. – С. 6 : фот.

14. Пеня, Мар'яна. Хай пісня буде серед нас : [про творч. вечір композиторів В. Кобаля та Ф. Копинця у великому залі обл. філармонії; у т. ч. згадка про Є. Сівак та ансамбль «Цинторія»] / М. Пеня // Новини Закарпаття. – 1997. – 19 черв. – С. 8.

15. Підгорна, Марія. Мелодія творчого життя : [про заслуж. працівницю культури України, лауреата міжнар., всеукр. фестивалів-конкурсів нар. творчості та нац. культур Є. Сівак] / М. Підгорна // Вісті Ужгородщини. – 2017. – 7 жовт. – С. 4 : фот.

16. Руснак, Василь. Величальна ювілярці : [про Є. Сівак] / В. Руснак // Новини Закарпаття. – 1999. – 25 листоп. – С. 8 : фот.

* * *

17. Мишанич, В. На шляху до відродження обрядів нашого краю [Електронний ресурс] : [про кн. Є. Сівак «Із людського дже-

рела – чистої криниці : Закарпатське весілля : традиції, звичаї та обряди»] / В. Мишанич. – Режим доступу : <https://bitly.ws/33Txx>. – Назва з екрана.

Листопад: 28

МАРІЯ ПЕТРІВНА БАДИДА

65-річчя від дня народження начальника Державної податкової інспекції в м. Ужгороді, почесного працівника податкової служби, радника податкової служби першого рангу, науковця, педагога (нар. 1959)

Чи є позитивом визначення «жінка-боєць»? Зважаючи на реалії сьогодення, мабуть, таки є... Адже ключове у цьому словосполученні – усе ж «жінка»! Для багатьох людей, хто знає цю непересічну особистість, переконана, Марія Петрівна асоціюється саме із волею, принциповістю, стійкістю, фаховістю і... жіночністю!

Можна скільки завгодно сплутати слова у речення, створюючи ілюзію позитивної картини, та найкраще про людину свідчать її дії і, звичайно, думки. Скористаємося підказками колег, які у різний час спілкувалися із Марією Бадиною, використавши її цитати для визначення акцентів у цьому дописі, який, безперечно і на щастя, не претендує на завершеність...

М. Бадида: «Напевно, все дається разом із материнським колом. Думаю, родина, батьки. Вони завжди вчили працювати над собою, думати, казали, що робота – головне».

Марія Бадида – із категорії публічних людей, які не люблять впускати «глядачів» в особистий простір. У цьому могли переконатися усі журналісти, які брали у неї інтерв'ю. Однак, у її скупих висловах, пов'язаних із найріднішими, найглибнішим, – повага, любов і шана, такі властиві справжнім закарпатцям. Надто – при-

вченим до суворого, не розбещеного марнотратним проведенням часу життя в гірському селі.

Народилася Марія Бадида 28 листопада 1959 року в с. Люта Великоберезнянського району на Закарпатті. Каже, у дитинстві мріяла стати лікарем. Хоча тепер переконана, що тішитися тому, що наміри так і залишилися мрією. Оскільки своє покликання знайшла у захопливому світі цифр, який заповнив її із ранніх літ. Після закінчення Львівського фінансового технікуму (1977) працювала в Ужгородському райфінвідділі і паралельно здобувала вищу освіту в Ужгородському державному університеті, який закінчила 1983 року.

Становлення потужного фінансиста співпало із доленосними реформами в країні. І саме із іменем Бадида пов'язане формування податкової системи на Закарпатті. Адже з часу утворення Державної податкової служби України у травні 1990 р. вона була призначена на посаду начальника Державної податкової інспекції по Ужгородському району. А згодом, у червні 2003 року, очолила Державну податкову інспекцію в м. Ужгороді. До слова, тут варто згадати ім'я ще однієї жінки, причетної до, без перебільшення, державотворчих процесів у фінансовому секторі регіону – Марти Волощук. І це – чи не єдиний приклад, коли створення потужної, надважливої для економіки сфери пов'язане із жіноцтвом. Додамо: у регіоні, який усе ще не безпідставно вважається доволі патріархальним...

М. Бадида: «Примусити суспільство рахуватися з собою жінці дійсно важче. Багато чоловіків дивляться на неї трохи зверхньо: та що там за керівник із неї, їй дітей доглядати та борщі варити треба».

На щастя, борщі із життя Марії Петрівни не зникли! Дружина, мама, бабуся... Усіх суто жіночих «статусів» у житті вона досягла, здобула, здійснила. Хоча сама визнає, що їх реалізація у буденності почасти потерпала від ділової завантаженості. Бо ж справа, діло для Бадида – понад усе!

М. Бадида: «...я готую щось на кухні, а сама прокручую у голові, яким чином завтра переконуватиму якогось керівника сплатити ПДВ 20 числа, а не 30-го. Бо ж гроші в бюджет потрібні постійно, а не тільки в кінцеві терміни, відведені законодавством».

Власне, уміння працювати, говорити, переконувати – беззаперечний плюс Бадида як керівника. Вона ж бо, перебуваючи на будь-яких посадах, досконально володіла інформацією про структуру «підлеглого» їй «організму» – людей! І якщо ви розговорите

підприємців, що працювали у її територіальному підпорядкуванні, то, переконана, довго шукатимете людину, яка не скаже про головну фіскальну чиновницю доброго слова. Марія Петрівна завжди знала і знає, як слід і показники виконати, і людей не задавити. До слова, про це свідчать і сухі цифри. Так, за визначенням фахівців, саме під її керівництвом вдалось налагодити партнерські відносини з платниками податків, суттєво підвищити імідж податкової служби Ужгорода. А рівень добровільної сплати податків в місті за її керівництва зріс до 98%, бо в організації роботи вона на перше місце ставить не фіскальну, а виховну і роз'яснювальну роботу серед платників податків. Ну що ж, жінка завжди залишається жінкою! І за показною силою, не приховує, криються маленькі, суто жіночі таємниці, які працюють на велику справу...

М. Бадида: «Не раз у складних ситуаціях одні радили одне, інші – кардинально протилежне, а я, дослухаючись до цих думок, інтуїтивно все ж обирала свій варіант. І він виявлявся правильним. Хоча, звичайно, були й помилки в житті – не помиляється той, хто нічого не робить».

От чого про Бадиду не можна сказати, так те, що вона НЕ робить! Зважте, депутат міської ради, кандидат економічних наук, доцент УЖНУ. А ще – автор чималої кількості наукових публікацій, підручників... За влучним висловом одного із журналістів, схоже, її доба містить понад 24 години, які мають, окрім кількісного, ще й якісний вимір. Так, результати її наукового дослідження було високо поціноване фахівцями і результати його було впроваджено в Комітеті Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності та в Державній податковій адміністрації України. А сама вона – неодноразово нагороджена державними відзнаками, почесний працівник податкової служби, радник податкової служби першого рангу. Хоча сама визнає: її життєвий шлях, якщо і всипаний трояндами, колючки перед розсипанням із них не витягали...

М. Бадида: «Найбільше я ціную в людині працелюбність, відданість тій справі, якою займаєшся. Люблю прямолінійних людей: краще сказати прямо, а не видумовувати чи вести розмови поза очі. Вважаю, що я людина саме така. Хоча інколи і маю від цього проблеми».

За переконанням Марії Петрівни, її робота мусить бути поза політикою: фінанси люблять тишу, системність і порядок, а гроші потрібні за будь-якої системи. Хоча й визнає: кожна сфера так чи інакше залежить від того, як саме здійснюється керівництво краї-

ною, регіоном, містом. Будучи реалістом і прагматиком (погодьтеся, за такої професії важко залишатися романтиком), стала депутатом міської ради і працювала у бюджетному комітеті – саме там, де було її місце за покликанням і фахом. Та якщо бути відвертими, усе ж спокусилася на романтичний вчинок – у 2015-му році виступила кандидатом у міські голови обласного центру. Якщо зважити на той факт, що її у цьому рішенні підтримав екскмер, за часів якого місто сягнуло найбільшого поки розцвіту, то вчинок не можна розцінювати, як експеримент. Проте, якщо проаналізувати список тодішніх опонентів, серед яких – справжні монстри політики, інтриг чи бізнесу – сміливо можна додати: експеримент таки був сміливим і доволі самовпевненим. Проте впевненість у собі і сміливість – саме ті риси, яких Марії Петрівні, вочевидь, не бракує! До речі, сама вона цінує той передвиборчий досвід так, як будь-який досвід життя, як годиться мудрій жінці...

М. Бадида: «Мене радує, що вдалося пропрацювати так, що я спокійно, без жодного охоронця, можу пройти по місту, нікого не боятися і поспілкуватися з будь-якою людиною – чи на ринку, чи в кав'ярні, чи у церкві».

Особисто мені імпонують люди, які у публічному спілкуванні виставляють своєрідні запобіжні «прапорці» щодо тем, які готові обговорювати. Марія Петрівна, на мій погляд, належить до цієї категорії. І попри те, що не раз говорить про власну прямолінійність – так, вона прямолінійна(!), є теми, які залишаються за межами «прямих ліній»... Ми вже згадували про особисте життя, у якому – родина, друзі, вільний час, у якому – лише скупі згадки про спокійний, тихий відпочинок і мандрівки. Про те, що суть цих мандрівок – не лише накопичення візуальних вражень свідчить той факт, що завдяки одній із них, приміром, вона не лише сама познайомилася із голівудським актором, але й, запросивши його, познайомила його із Ужгородом і ужгородцями. Людина діла завжди залишається людиною справи, утілюючи моменти у сьогодення, із прагненням отримати перспективу...

І, наостанок, ще про одну, «позалінійну» тему, яку Марія Петрівна не обговорює в інтерв'ю. Не будемо обговорювати її і ми, процитуємо лише враження співрозмовника: «У кабінеті керівника ужгородської міської податкової інспекції... там, де в майже кожного чиновника, як оберіг, висить портрет президента, на стіні над її робочим столом – ікона Божої Матері з немовлям Ісусом. А поруч із нею – картина, на якій намальований Ужгород.

Звісно, що головний податківець міста... знає, що так – не зовсім комільфо, і що присутність президента в кабінеті начальника є своєрідним неписаним правилом чиновницької служби. І цим одразу викликає симпатію. Бо, коли заходиш до неї на роботу, розумієш, що маєш справу насамперед із людиною, що ходить під Богом...».

Тетяна Вашаргелі

Джерельні приписи:

1. Державна податкова інспекція в місті Ужгород / ідея, упоряд. М. П. Бадида ; відп. за вип. : А. А. Сушко, М. О. Купар. – Ужгород : Ужгород. міська друк., 2010. – 44 с. : фот. кольор.

* * *

2. Бадида, М. «Від порозуміння бізнесу і податкової залежить, як усі будемо жити» : [розмова з начальником податк. інспекції / вів В. Бедзір] / М. Бадида // Калейдоскоп оголошень. – 2012. – 16 лют. – С. 1-2.

3. Бадида, М. «Влада авторитетна лише тоді, коли допомагає людям...» : [розмова з голов. податківцем м. Ужгород / вела М. Львівська] / М. Бадида // Новини Закарпаття. – 2015. – 3 жовт. – С. 6

4. Бадида, М. «В Ужгороді всього 5 мільйонерів» : [розмову з начальником ДПІ в м. Ужгород / вела Л. Руда] / М. Бадида // Неділя. – 2010. – 12-18 черв. – С. 5а.

5. Бадида, М. «Готую щось на кухні, а сама прокручую в голові плани на наступний робочий день» : [інтерв'ю з головою ДПІ в м. Ужгород / вела М. Галас] / М. Бадида // Ужгород. – 2008. – 2 серп. – С. 13 : фот.

6. Бадида, М. «Малому та середньому бізнесу держава готує вдосконалення спрощеної системи оподаткування» : [розмова з начальником ДПІ в м. Ужгород Закарпат. обл. ДПС / вела І. Манзулич] / М. Бадида // Ужгород. – 2012. – 20 жовт. – С. 5.

7. Бадида, М. Марія Бадида про податки, сегединський гуляш та власні туфлі на дівчині з гуртожитку : [розмова з нач. від. Ужгород. ОДПІ ГУ ДФС у Закарпат. обл. / вела М. Алдон] / М. Бадида // Неділя. – 2017. – 8-14 верес. – С. 16 : фот. кольор.

8. Бадида, М. «Податкова служба має бути поза політикою» : [інтерв'ю з начальником ДПІ у м. Ужгород / вела М. Галас] / М. Бадида // Ужгород. – 2006. – 28 жовт. – С. 6

9. Бадида, М. Роль місцевих податків і зборів у формуванні доходів бюджету міста / М. Бадида // Ринок цінних паперів України. – 2007. – № 11-12. – С. 35-43.

10. Бадида, М. Ужгородські мільйонери, дороги та податки : [розмова з нач. упр. в Ужгороді ГУДФС у Закарпат. обл. / вела М. Алдон] / М. Бадида // Неділя. – 2019. – 23-29 серп. – С. 8 : фот.

* * *

11. Марія Бадида: Хочете слів – звертайтеся до чоловіка, хочете справ – ідіть до жінки [Електронний ресурс] : [розмова з кандидатом у мери Ужгорода / вів Я. Світлик] / М. Бадида. – Режим доступу : <https://shorturl.at/isHl4>. – Назва з екрана.

* * *

12. Бедь, Віктор. Бадида Марія Петрівна : [начальник держ. податк. інспекції в м. Ужгород, деп. Ужгород, міськради, канд. економ. наук, проф.] / В. Бедь // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття / наук. ред. О. Д. Довганич ; редкол. : В. В. Бедь, М. М. Ганич, О. Д. Довганич [та ін.]. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 20 : портр.

13. Валюк, Ганна. Марія Бадида : начальник ДПІ у м. Ужгород / Г. Валюк, Л. Подоляк, С. Федака // Неділя. Топ – 50. Найвпливовіші люди Закарпаття 2008 / авт. ідеї, засновник та вид. В. Тимошенко ; авт. текстів : Г. Валюк, Л. Подоляк, С. Федака. – Ужгород, 2008. – С. 34 : фот.

14. Вашаргелі, Тетяна. Бадида Марія : [податківець] / Т. Вашаргелі, М. Носа // Впливові люди / авт. ідеї В. Тимошенко ; авт. текстів : Т. Вашаргелі, М. Носа. – 2018. – № 3 (3) : Успішні жінки Закарпаття. – С. 15 : фот. кольор.

15. Вашаргелі, Тетяна. Марія Бадида : начальник держ. податк. інспек. в м. Ужгород / Т. Вашаргелі, О. Попович, Г. Тарканій // Неділя. Топ – 100. Впливові люди Закарпаття / авт. ідеї, засновник та вид. В. Тимошенко ; авт. текстів : Т. Вашаргелі, О. Попович, Г. Тарканій. – Ужгород, 2011. – С. 45 : фот. кольор.

16. Висицька, Таміла. Бадида Марія Петрівна (н. 28.11.1959) : дівоче прізвище Гондорчин : [канд. екон. наук, доц.] / Т. Висицька // Висицька, Таміла. Із плеяди науковців Закарпаття : біобібліогр. довід. / Т. Висицька. – Ужгород : Ліра, 2005. – С. 72-73 : портр.

* * *

17. Макара, Микола. Кращі закарпатці 2012 удостоїлися нагород «ВІЖИ-3000» : [у т. ч. М. Бадида] / М. Макара // Фест. – 2013. – 8-14 лют. – С. 3 : фот.

18. 11 ужгородців, які прославили місто : [у т. ч. М. Бадида] // Ясно. – 2021. – 10 верес. – С. 1, 16 : фот. кольор.

ОКСАНА МИХАЙЛІВНА ЛИХОВІД

80-річчя від дня народження музикознавиці, композиторки,
педагогині, музично-громадської діячки
(1944–2014)

Оксана Михайлівна Лиховід (дівоче прізвище – Стецик) – мисткиня національного рівня із плеяди шістдесятників. Сприяла розвитку вітчизняного музикознавства, музичної критики, композиторської справи та музичної педагогіки. В Україні та на Закарпатті впливала на активізацію музичного життя. Опинившись у діаспорі, об'єднувала довкола себе українців в культурно-громадські товариства. Заслужена діячка мистецтв України (2007), членкиня Музичного товариства України (1982) і Національної спілки композиторів

України (1988), лауреатка композиторських конкурсів, нагороджена медаллю «На честь 1500 річчя Києва». Її музичний талант і неординарні організаторські здібності високо цінували Євген Станкович, Мирослав Скорик, Леся Дичко, Валентин Сильвестров, Левко Колодуб, Михайло Степаненко, Онисія Шреєр-Ткаченко, Марія Загайкевич, Олена Мурзіна та багато інших музичних корифеїв України.

Як музикознавиця вона публікувалася у найпрестижніших українських, американських, канадських та російських виданнях (переважно з дослідженням творчості українських композиторів минулого та сучасності), була авторкою окремих розділів «Історії української музики» (1981), написала понад 60 статей до «Українського енциклопедичного словника», та до 20 публікацій у фахові збірники, брала участь у наукових конференціях і конгресах, виступала з лекціями на українському та якутському радіо. Захоплювалася музичною критикою, працювала редактором. Виділялася критичним мисленням, креативністю, цілеспрямованістю та художнім баченням.

Як композиторка працювала в камерно-інструментальному, хоровому та камерно-вокальному жанрах. Її твори виконували

Великий дитячий хор Українського радіо, Заслужений академічний Закарпатський народний хор, Академічний камерний хор «Cantus», Ужгородський дитячий хор «Едельвейс», хор «Акколада» з Філадельфії, гурт «Українська родина» з Нью-Йорку. Однак найповніше Оксана Лиховид реалізувалася в пісенній творчості, яка вдалині від Батьківщини стала для неї провідною. Пісні композиторки звучали у виконанні народних артистів України Фемія Мустафаєва, Івана Поповича, Марії Зубанич, заслуженої артистки України Надії Підгородської, дуету сестер Надійки та Наталії Павлишин, українців американської діаспори: Вероніки Канінської, юної Христинки Махно, Сергія Душенковського, оперного співака Богдана Сікори; транслювалися на радіо, телебаченні, звучали на концертах, фестивалях, розучувалися в школах. Композиторська спадщина О. Лиховид охопила до п'ятдесяти творів з переважанням двох провідних тем: лірико-патріотичної та теми ностальгії за рідною землею. У більшості випадків вона писала пісні на власні поетичні тексти. Її мелодії легко лягали на слух і швидко запам'ятовувалися. Випустила компакт-диск «Гілочка калини» з власними творами.

Як педагог вміла працювати з різноманітною аудиторією. Викладала в консерваторії (Київ), інституті (Нью-Йорк), музичному училищі (Ужгород) та музичних школах (Київ, Нерюнґрі (Якутія), Мукачево). Найбільшим був досвід викладання у вузах. Провідними дисциплінами виявилися історія української музики, музична література, композиція, імпровізація та фортепіано.

Як організаторка була ініціативною та енергійною, легко вирішувала найскладніші завдання, реалізовувала в життя сміливі проекти. Працювала в Міністерстві культури України, в редакції «Української енциклопедії», очолювала музичну школу в Нерюнґрі (Якутія), ініціювала там побудову нової будівлі, заснувала театральне відділення в Мукачівській школі мистецтв і поставила перші музичні вистави. Створила чимало українських громадських організацій і музичних колективів у діаспорі. За життя організувала та провела велику кількість мистецьких заходів, присвячених українській музиці. Мала хист до поезії, малювання. Керувала вокальними ансамблями. Здійснених нею корисних і важливих у мистецькому сенсі справ вистачило б на кілька життів!

Народилася на Тернопільщині (с. Копичинці Гусятинського району). 1946 року родина переїхала в Мукачево, де мама, Тетяна Стецик (український філолог, відмінниця освіти), понад сорок

років викладала в ЗОШ № 5, а батько, Михайло Стецик, працював директором спецшколи при обласній дитячій клінічній лікарні.

У їх родині шанувалося мистецтво: тато співав у вчительській хоровій капелі, мама писала вірші, співала, грала на гітарі, мандоліні, фортепіано та акордеоні, диригувала шкільним хором і всіляко підтримала розвиток мистецьких здібностей донечки. З дитинства Оксана навчалася грі на фортепіано, кохалася в літературі та поезії, малювала. Розвивалася різнобічно, виявляла високу працездатність. В усьому прагнула до досконалості. Із золотою медаллю екстерно закінчила Мукачівську середню школу № 2 імені Т. Г. Шевченка, з Фортепіанним концертом Л. Бетховена (До мажор) – Мукачівську дитячу музичну школу (клас викладачки Емілії Буцко). Ще у період навчання в музичній школі захопилася музикознавством і композицією. Під впливом викладачів музично-теоретичних дисциплін Андріани та Івана Штеців розпочала писати перші композиторські твори. За їх рекомендацією вона виїздила до Львова на консультації до Василя Барвінського та Анатолія Кос-Анатольського, які схвально оцінили її перші фортепіанні опуси (п'єси «Мазурка», «Елегія» та інші). Ці події вплинули на вибір майбутньої професії. Оксана Стецик продовжує здобувати музичну освіту, навчаючись в Ужгородському державному музичному училищі на двох відділах: фортепіанному (кл. викл. Омеляна Кобулея) та новоствореному музично-теоретичному (кл. викл. Аліси Букаєвої, Інни Попової, Омеляна Кобулея та ін.). Факультативно займалася композицією (теж у класі О. Кобулея). В кінці другого курсу стала лауреаткою обласного конкурсу самодіяльних композиторів (1 премія). Музичне училище закінчила з відзнакою.

У 1964 році вступила до Київської державної консерваторії на факультет музикознавства. Спочатку спеціалізувалася з теорії музики, але невдовзі перейшла на кафедру історії української музики в клас доцентки Онисії Шреєр-Ткаченко. Ім'я Оксани Стецик згадується у переліку кращих учнів професорки Фріди Аерової, доцентів Івана Котляревського, Всеволода Задерацького, Онисії Шреєр-Ткаченко та багатьох інших. Навчається на відмінно. Веде активне професійне життя: виступає з цікавими лекціями, дописує в столичні газети та фахові журнали, багато часу проводить в бібліотеках і на концертах, виділяється, як одна із найяскравіших студенток консерваторії. За блискучі успіхи у навчанні удостоюється іменної Лисенківської стипендії.

Після успішного захисту диплому у 1970–1971 роках молода музикознавиця залишається в закладі та проходить асистентуру на кафедрі історії української музики (що прирівнювалося до аспірантури), а впродовж 1972–1980 років викладає в Київській консерваторії курс історії української музики. У навчальний процес залучає новостворені О. Я. Шреєр-Ткаченко «Хрестоматії української дожовтневої музики», організовує виконання студентами фрагментів ірмологіонів, кантів, партесного концерту. У співпраці зі студентським хором здійснює звукозаписи не відомих раніше зразків старовинної української музики. Бере участь у створенні колективного підручника «Історія української музики» для вищих навчальних закладів.

Кипуча енергія Оксани Стецик потребувала максимальної та різнобічної реалізації. Паралельно з музично-педагогічною роботою вона активно займається музичною публіцистикою, науковими дослідженнями, лекторською та громадською діяльністю. Як музичний критик і рецензент друкує численні статті та рецензії в журналах «Музика», «Музичне життя», газетах «Культура і життя», «Вечірній Київ», «Молодь України», «Закарпатська правда». Як дослідниця доповідає на наукових конференціях, публікує музикознавчі статті у провідних фахових журналах України.

У 1976 році музикознавиці запропонували працювати на Українському радіо та телебаченні. Протягом 1976–1986 році вона підготувала та провела низку циклів музично-просвітницьких передач Українського радіо: «У Спілці композиторів», «Музичні новини», «Нові записи УкрРадіо» та інші, які мали схвальні відгуки серед широкого кола слухачів.

У 1980 році О. Стецик було запрошено на роботу до Міністерства культури України. Як член Колегії з питань музичного мистецтва вона брала безпосередню участь у творчих процесах країни, співпрацювала з багатьма відомими українськими композиторами, драматургами, поетами, співаками, диригентами, що визначали мистецьке життя України другої половини ХХ століття. У 1982 році за значний внесок у культурно-мистецьке життя столиці нагороджена медаллю «На честь 1500-річчя Києва» та прийнята до Музичної спілки України.

У київський період у Оксани облаштовується особисте життя. Вона виходить заміж за талановитого композитора В'ячеслава Максимовича Лиховида, який працював в різних жанрах: від симфоній – до музики для театральних вистав та кінофільмів; входив

до Спілки композиторів України. У молодого подружжя народжується двоє прекрасних дівчат: Христинка й Мар'янка. Народження дітей не вибиває її з творчої колії.

Авторитет і визнання Оксани Михайлівни Лиховид як музикознавиці зростає. У 1985 році її приймають на посаду наукового редактора видавництва «Українська енциклопедія». До «Українського енциклопедичного словника», що вийшов друком у 1986 році, нею було написано понад 60 статей з історії української музики.

Отож, у 1970–1980-х роках музикознавство в житті О. Лиховид домінувало. А для душі вона писала вірші та окремі композиторські твори (серед яких її улюблений романс «Білі хмаринки» на слова Василя Безкоровайного).

Після Чорнобильської аварії (1986), яка стала великою бідою для багатьох українців, вирішує уберегти дітей від радіації та за контрактом переїжджає на шість років в екологічно чистий регіон – Якутію (с. Серебряний Бор).

У 1986–1991 роках працює директором у дитячій музичній школі в Нерюнгрі, будує нову простору музичну школу, розробляє для дітей курс імпровізації та композиції, за яким навчалися й її донечки. З появою О. Лиховид довкола починає «кипіти» робота, відбуваються зміни. Вона очолила музичне та громадсько-культурне життя регіону. На постійній основі входить до складу журі всесоюзних і республіканських музичних конкурсів й оглядів народної творчості.

На чужині вперше гостро відчула біль розлуки з рідною землею. Від ностальгії рятувалася інтенсивною діяльністю в середовищі українців діаспори та активізацією пісенної творчості. О. Лиховид згуртовує навколо себе до півтисячі вихідців з України та об'єднує їх у громадсько-культурне товариство «Кобзар». Організовує в м. Нерюнгрі щорічні загальноміські свята «Українські вечорниці» (з великими виставками національних вишивок, із виступами українського хору та солістів), що транслюються Якутським радіо та телебаченням; проводить заняття в суботніх українських дитячих школах, започатковує в ефірі місцевого радіо щотижневі українські радіопередачі, де лунали рідна мова й улюблені пісні. Від об'єднання українців Якутії О. М. Лиховид делегували на Конгрес українців республік СНД в Мінськ (1991) та 1-й Всесвітній форум українців в Київ (1992).

Українська пісня вдалині від Батьківщини перетворилася для Оксани Лиховид на символ України й не дозволяла перервати ни-

точку духовного зв'язку з національними витоками. Її поетичний і композиторський дар поєдналися. Один за одним виходять нові пісенні твори на власні вірші: «Не сумуй, не журись», «Збережімо в серці», танго «Спогад», «Чорнобильська балада». Суворому північному краю О. М. Лиховид присвячує вокальний цикл «Пісні нашої долі», з якого «Пісня про Нерюнґрі» увійшла до документального фільму про шахтарське містечко.

Внесок О.Лиховид в розбудову української музичної культури високо оцінюють на Батьківщині і у 1988 році її приймають до Співки композиторів України.

Після розпаду Радянського Союзу і закінчення контракту мисткиня повертається в Україну та їде до батьків у Мукачево. Місто над Латорицею радо приймає свою доньку. У 1992–1994 роках О. Лиховид викладає клас імпровізації та композиції у Мукачівській дитячій музичній школі №1, сприяє впровадженню дворічного курсу музичного фольклору для учнів молодших класів. Проводить обласний семінар вчителів музичних шкіл з питань розвитку творчих здібностей дітей, дає майстер-клас з імпровізації та композиції в Чинадіївській літній музичній школі юних талантів. Здійснює постановку дитячої опери К. Стеценка «Лисичка, Котик і Півник» у школі мистецтв. Керує Мукачівським дитячим музичним театром, який посів перше місце в обласному огляді (1993). Через обласний відділ культури домагається відкриття відділення музичного театру в Мукачівській музичній школі № 2, яке успішно працює донині.

Приїзд додому сприяє розквіту композиторської творчості. О. М. Лиховид пише багато гарних пісень карпатської тематики, присвячених рідному сонячному Закарпаттю: «Срібна земля», «За-квітчані гори», «Пісня про Мукачево», «Журавлик», «Добре тому, добре» («Щастя життя»), «Пісня для тебе» та багато інших. Залучає до їх виконання кращі музичні колективи області та яскравих солістів. На відзначення 1100-річчя м. Мукачева О. М. Лиховид створює сценарій урочистого свята-містерії з історичними персонажами, віршами та піснями, щоб допомогти країнам серцем відчутися історію міста. Спеціально до цієї дати для солістки і хору з супроводом композитор пише «Молитву до Діви Марії». Згодом у Мукачівському музично-педагогічному коледжі цей твір перетворюється на музичну емблему присвяти у студентство.

У радісні творчі миті вплітаються ноти глибокого суму. Го-стрим болем відлунюють дві трагічні дати: у 1992 році помирає

мама, у 1994 – тато. Обоє ховає на Мукачівському цвинтарі. Але музика, котру як дорогоцінний скарб вона несе людям та активна громадська позиція допомагають пережити важкі моменти життя.

У 1994–1996 роках О. М. Лиховид переїздить в Ужгород на посаду художнього керівника Закарпатської обласної філармонії. До своїх обов'язків відноситься творчо, докладає чимало зусиль на те, щоб концертне життя обласного центру Закарпаття зробити насиченим і цікавим. Активізує концертну діяльність філармонії. Долучається до виступів в якості ведучої та лектора-музикознавця. Прекрасно організовує творчий вечір до 50-річчя від заснування Заслуженого академічного Закарпатського народного хору та цілої низки мистецьких заходів.

У 1994 році О. М. Лиховид входить до новоствореного Закарпатського осередку Національної спілки композиторів України (разом з В. Ф. Теличко та І. Ф. Мартоном), стає членом Комісії з присудження обласної державної премії імені Д. Є. Задора в галузі музичного мистецтва.

Паралельно викладає в Ужгородському державному музичному училищі імені Д. Є. Задора світову та українську музичні літератури. Запроваджує багато нововведень: створює студентам належні умови для слухання музики, вчить їх якісно конспектувати, під час прослуховування нового композиторського твору звертати увагу на найважливіші моменти, розвиває навик самостійного визначення музичної форми і т. д. У стінах Ужгородського державного музичного училища та Мукачівського музично-педагогічного училища відзначає свій 50-річний ювілей святковими авторськими концертами. Цікавиться новинками літературного життя України й Закарпаття.

А тим часом доньки здобувають спеціальну та вищу освіту. Христина обирає фах художника-дизайнера, Мар'яна – музиканта. Народжуються онуки Андрійко та Діана. Оксана Михайлівна шукає можливості матеріально підтримати дітей на шляху їх становлення та виїздить до США. У свої 52 роки вкотре розпочинає нове життя.

Останні вісімнадцять років свого життя з 1996 року О. М. Лиховид провела «між двома світами» – Америкою (Нью-Йорк) та Україною (Мукачево).

В США вона відразу включилася в життя української громади. З 1996 року викладає історію української музики в Українському музичному інституті Америки (Нью-Йорк). У 2000 році створила

вокальний гурт «Українська родина», який щороку виступав на день Незалежності України, на Великдень (з українськими весняними гаївками), у переддень Різдва й Нового року (з театралізованими виставами «Святвечір», «Коза», «Маланка» та прадавніми українськими колядками), та у вихідні дні (з виконанням козацьких, стрілецьких, історичних, ліричних і жартівливих українських народних та авторських пісень). У гурті співали цілими родинами – від бабусь до онуків. Для наших земляків за океаном колектив став тим повітрям, яке живило та збагачувало їх.

Для колективу О. М. Лиховид пише багато нових пісень: «Рідний краю», «Бо я – україночка», «Кохала калина свої віти», «Падай, падай, дощику» (пісня для сестрички), «Я люблю Вас, Карпати мої», «Нічого не було», «Гілочка калини» та багато інших. Більшість з них оспівували нелегку «долю журавлину» і мрії про повернення до рідного краю. У 2005 році у виконанні учасників «Української родини» вийшов авторський компакт-диск «Гілочка калини» із 15 пісень Оксани Лиховид. З цієї нагоди відбулася низка авторських концертів у Нью-Йорку та Філадельфії та гастролі колективу містами Америки.

Під час перебування в США О. М. Лиховид вступила до Спільноти Українок Америки, а у 2000 році створила і очолила в ній нове 127 відділення. Стала організатором ініціативної групи «Четверта хвиля» та створила у Нью-Йорку Центр для новоприбулих «Українську світлицю», що об'єднала одну із «західних» гілок української діаспори, а у 2002–2005 роках очолила її. Незважаючи на вік, веде активне музично-громадське життя, публікується в багатьох американських газетах: «Свобода», «Міст», «Національна трибуна», «Америка», щорічнику «Український альманах» та журналі «Всесміх» (Канада). Працює членом виборчої комісії при Генеральному консульстві України в Нью-Йорку (2004), бере безпосередню участь у проведенні трьох турів виборів Президента України, а також виступає на мітингу біля ООН на підтримку Київського Майдану, де також звучали її вірші та пісні. У 2004 році її делегують на Конгрес українців Америки, а у 2006 р. на 4-й Всесвітній форум українців у Києві. В Америці О. М. Лиховид залишається надійним «тилом» України. Продовжує писати нові композиторські твори: «Поки палає свіча», «Повінь у Карпатах»...

Така активна самореалізація допомагає підтримати не лише рідних в Україні, але й незнайомих їй українців. В певній мірі її діяльність перетворюється на волонтерство.

Коли на Закарпатті трапилось стихійне лихо – велика повінь, гурт «Українська родина» підготував спеціальну програму народних пісень Закарпаття й організував кілька благодійних концертів у Нью-Йорку, кошти з яких були надіслані Закарпатському обласному управлінню культури для допомоги найбільш потерпілим студентам навчальних закладів культури міст Ужгорода і Мукачева. До ювілею Мукачівської музичної школи зібрала кошти на допомогу пенсіонерам – колишнім викладачам школи. До ювілею Ужгородського державного музичного училища переслала гроші на придбання нових меблів та оркестрових пультів. У 2003–2013 роках трьом кращим студентам Мукачівського гуманітарного коледжу виплачувала стипендію імені Тетяни Стецик.

Своє 60-тиліття святкувала в США та Україні. У 2007 за розвиток традицій національної культури уряд України нагородив Оксану Михайлівну Лиховид почесним званням «Заслужений діяч мистецтв України».

Допрацювавши до пенсії, у 2014 році мисткиня назовсім повертається в Україну (в Мукачево). Вона планувала видати збірку власних поезій, написати книгу спогадів про музичне життя Закарпаття, Києва, української діаспори та всього того, свідком чого їй довелося стати. Але втілити в життя задумане не судилося. Від важкої хвороби через тиждень після відзначення свого 70-ліття вона померла. Та пам'ять про неї живе.

В Україні її постать висвітлена в енциклопедіях, книгах спогадів Василя Габорця, Василя Пагирі, нарисах та статтях Мирослава Дочинця, Леоніда Уральського, Віри Мадяр-Новак, Василя Пагирі та інших. Оксані Лиховид присвячено декілька десятків публікацій у провідних мистецьких журналах і часописах США. Закарпатська обласна телекомпанія «Тиса-1» створила про неї два телефільми, а пісня «Срібна земля» О. Лиховид як музична емблема Закарпаття увійшла до «Збірника закарпатських народних пісень для шкіл» (упорядник В. Мадяр-Новак).

Наступним поколінням Оксана Михайлівна Лиховид залишила неповторну красу своєї авторської пісні та поезії; глибокі й змістовні музикознавчі праці, рецензії, численні статті; знання посіяні в головах і душах своїх вихованців і багато-багато гарних справ, що стали наслідком її невтомної подвижницької праці в ім'я України, Закарпаття та українців діаспори.

Віра Мадяр-Новак

Джерельні приписи:

1. Лиховид, О. Він визначив мою долю / О. Лиховид // Пам'яті Емілія Кобулея (1929–2004). – Л. ; Ужгород : Інтермікс, 2008. – С. 36-38.

2. Лиховид, О. Вслуховуватися в оточуючий світ : до 80-річчя від дня народж. А. Штогаренка / О. Лиховид // Радян. музика. – 1982. – № 12.

3. Лиховид, О. До 80-річчя Г. Верьовки / О. Лиховид // Музичне життя. – 1975. – № 21.

4. Лиховид, О. Життя коротке – життя вічне: до 200-річчя від дня смерті М. Березовського / О. Лиховид // Музика. – 1977. – № 2.

5. Лиховид, О. Напруга думки і чуття : [вступ. ст.] / О. Лиховид // Буєвський, Борис. Друга симфонія / Б. Буєвський. – К., 1982.

6. Лиховид-Стецик, О. Пісня про Мукачево. Роздуми про історію рідного міста : [вірші] / О. Лиховид-Стецик // Мукачево : лірич. портрет / упоряд. : В. Пагіря, М. Шушкевич. – Мукачево : Карпат. вежа, 2009. – С. 90-92. ; Теж саме // Мукачево : лірич. портрет / упоряд. В. Пагіря, М. Шушкевич. – Вид. 2-ге, допов. – Мукачево : Карпат. вежа, 2016. – С. 132-133.

* * *

7. Висіцька, Т. Лиховид Оксана Михайлівна : [композитор, музикознавець] / Т. Висіцька // Висіцька, Т. Жіночі постаті в історії Закарпаття. Кн. перша: наука, культура, мистецтво : біо-бібліогр. довід / Т. Висіцька. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2004. – С. 175-176 : фот. – (Жіночі постаті в історії Закарпаття).

8. Габорець, В. Душу ятрить туга : [про О. Лиховид] / В. Габорець // Талант : док. повість про високі особистості Срібної Землі. – Ужгород, 2003. – С. 53-57.

9. Дочинець, Мирослав. Лиховид Оксана : композитор, музикознавець / М. Дочинець, Василь Пагіря // Дочинець, М. Енциклопедія Мукачева в іменах / М. Дочинець, Василь Пагіря. – Мукачево : Карпат. вежа, 2006. – С. 129-130 : портр.

10. Дочинець, Мирослав. Струни долі : Оксана Лиховид / М. Дочинець // Дочинець, Мирослав. Душа Мукачева силуети Європ. провінції на тлі часу і простору : нариси, есеї. – Мукачево : Карпат. вежа, 2008. – С. 332-342 : фот.

11. Лиховид, М. В. Лиховид Оксана Михайлівна : [композитор, музикознавець, педагог] М. В. Лиховид // Енциклопедія сучасної України. – К., 2016. – Т. 17 : Лег – Лощ. – С. 328-329 : портр.

12. Мадяр-Новак, Віра. Її пісня лунала в потоці часу і подій... : [про композитора, музикознавицю, поетесу О. М. Лиховид] / В. Ма-

дяр-Новак // Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення : зб. ст., есе про муз. культуру Закарпаття. – Вип. 2 / упоряд., підгот. текстів, передм., прим. Л. М. Мокану. – Ужгород : Карпати, 2016. – С. 189-210 : портр.

13. Сікорська, І. Лиховид Оксана Михайлівна / І. Сікорська // Українська музична енциклопедія. – К., 2011. – С.149-150.

14. Уральський, Леонід. Оксана Михайлівна Лиховид / Л. Уральський // Уральський, Леонід. Музичний світ Закарпаття : твор. портрети проф. та самод. композиторів / Л. Уральський. – Ужгород : Госпрозрахунк. ред.-вид. від. упр. у справах преси та інформації, 1995. – С. 33-34 : портр.

* * *

15. Баб'юк, Л. Творчий вечір Оксани Лиховид / Л. Баб'юк // Свобода (Нью-Йорк). – 2005. – № 45. – 11 листоп. – С. 23.

16. Байрак, Л. «Українська родина» – майбутнім митцям : [про О. Лиховид] / Л. Байрак, Л. Попова // Новини Закарпаття. – 1999. – 16 берез. – С. 7.

17. Баб'юк, Л. Хай дарують силу нам пісні : [про авт. пісен. вечори О. Лиховид] / Л. Баб'юк // Наше життя (Нью-Йорк). – 2006. – Ч. 1 (січ.). – С. 28-30.

18. Бейреш, Михайло. Дзвінка нота бентежного серця Оксани Лиховид : [про поетесу й композитора, члена Нац. спілки композиторів України, музикознавицю О. М. Лиховид-Стецик] / М. Бейреш // Панорама. – 2014. – 6 груд. – С. 10.

19. Дмитришин-Часто, Л. В полоні музики [про О. Лиховид] / Л. Дмитришин-Часто // Нац. трибуна (Нью-Йорк). – 2004. – 10 груд.

20. Дмитришин-Часто, Л. «Гілочка калини» : [про О. Лиховид] / Л. Дмитришин-Часто // Нац. трибуна (Нью-Йорк). – 2005. – Ч. 42. – 30 жовт.

21. Пагіря, Василь. Яскрава зоря несподівано згасла : [відійшла у потойбіч. світ талановита поетеса, композитор, музикознавиця, заслуж. діячка мистецтва України О. Лиховид-Стецик] / В. Пагіря // Новини Закарпаття. – 2015. – 10 січ. – С. 15.

22. Турчак, Н. Хай дарують силу нам пісні : [про твор. вечір композитори О. Лиховид у Філядельфії] / Н. Турчак // Америка (Філядельфія). – 2005. – Ч. 48. – 10 груд. – С. 20-21.

23. Юрчик, Марина. Нагорода знайшла нашу землячку в Нью-Йорку : [про музикознавицю, комп., ж-стку, громад. діячку з м. Мукачева О. Лиховид-Стецик] / М. Юрчик // Новини Закарпаття. – 2007. – 11 верес. – С. 8.

ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ ТИМКО

60-річчя від дня народження художника
(нар. 1964)

Художник Василь Тимко обрав своїм мистецтвом рідкісний і технологічно складний його різновид: мистецтво гарячої емалі стало для нього і джерелом натхнення, і способом реалізації творчих ідей. Прийшов він до емалі послідовно й закономірно, як послідовним та закономірним є увесь Василів художній шлях.

Василь Тимко народився 12 грудня 1964 року в селі Лінці на Ужгородщині. Дитиною він малював, як малюють усі діти, але він також спостерігав і відкривав для себе дивовижні речі. Його вабили кольори, фарби, нанесені на папері, композиції на стінах церкви, але ці кольори згасали перед чудом, яке творило світло, що проникало крізь різнобарвні скельця вітражу. У церкві йшла служба, а хлопець не міг відвести очей від кольорових потоків, що лилися крізь вікна. У школі Василь довідався, що є така професія – художник, тобто твоє захоплення, улюблена справа може стати водночас і місцем праці, і способом заробітку. Усвідомлення цього привело до рішення вступати до Ужгородського училища прикладного мистецтва.

Перша спроба була невдалою, але з другої Василь став студентом відділу художньої обробки металу. Відбулося наступне відкриття: різьбленню по дереву він займався ще в школі, але виявилось, що й з металу можна робити цікаві, гарні речі. Велике значення мали вчителі. Усі роки навчання, з 1981 до 1985, фахові предмети поперемінно вели Іван Маснюк та Іван Дідик, вогонь і вода, поганий і хороший «поліцейський». Маснюк темпераментно налітав на виставлені досягнення студентів, точно і безкомпромісно коментуючи недоліки. Студенти боялися його і захоплювалися ним, адже його оцінки були також вбивчо дотепними: «тота голова, кідь вухами махне, то полетить» (про занадто великі вуха щойно виліпленої

скульптури), або: «такими буквами пишуть – «колгосп», «хлів», а не проєкт підписують» (про неадекватний шрифт підпису).

Іван Дідик навчав спокійно й толерантно, на завершенні навчання він керував дипломною роботою В. Тимка: символічний декоративний ключ відлили в Києві, в Інституті проблем лиття Академії наук. Пощастило й з класним керівником: Іван Небесник, майбутній директор училища та ректор художнього інституту, був тоді третім важливим чинником у вихованні молоді. Від цього тріо студенти вчилися ставленню до життя і мистецтва, а також переймали особливий художницький гумор, що побутував у стінах училища і активно культивувався згаданим тріумвіратом.

Після закінчення училища Василь Тимко вирішив скористатися правом вступу до вищого закладу освіти. Вибір був закономірним – Львівський інститут декоративно-прикладного мистецтва. Там сталося чергове відкриття: Тимко побачив художні вироби зі скла, побачив чудові, неймовірні естетичні можливості цього матеріалу. У виборі спеціальності сумнівів не виникало – тільки відділ художнього скла. Щастя знову було на боці тепер вже студента інституту. Кафедра художнього скла мала зростаючу популярність, її склад – видатний художник по склу Андрій Бокотей, згодом ректор інституту; викладачі Олесь Звір, Володимир Рижанков. Рисунок викладав Віктор Москалюк, скульптуру Володимир Одрехівський. У Львові відбувалися симпозиуми з художнього скла (з 1989 до 2004 року за ініціативи А. Бокотея у Львові відбулося шість міжнародних симпозиумів гутного скла, унікальна колекція художнього скла стала основою відкритого у 2006 році музею). До Львова приїжджали митці з різних країн. Скло стало модерним, популярним, провокувало до експериментів, викликало захоплення на виставках.

Важливу роль відігравало студентське середовище, молодь з різних кінців СРСР, всі захоплені мистецтвом (багато хто вступив після кількох спроб), всі націлені на вдосконалення рівня майстерності (на перегляд кафедри скла приходили з особливим інтересом). Група Тимка була рівною за талантами й досягненнями, ось лише декілька імен нині відомих митців: Роман Опалінський, Василь Змієвець, Роман Дмитрик, Ярослав Данилів, Джемал Ілішвілі, майбутні колеги по викладанню в ужгородському коледжі Леся Приймич і Марія ВасиLINEць. Саме серед студентів відбувалося головне навчання, обмін ідеями, досвідом, знахідками. Ентузіазм був величезний, працювали ночами, знімали з петель вікна в гур-

тожитку, щоб малювати на склі. А на літніх канікулах набуті уміння втілювалися практично – студенти об'єднувалися у невеликі бригади і займалися настінними розписами в церквах по всій Україні.

Особливу вагу мали поїздки в Ригу, Таллін, Вільнюс, Москву, Ленінград, знайомство з колекціями художніх музеїв. Коли Василь вперше побачив візантійські емальовані хрести, враження було запаморочливе. Рішення склалося остаточно – так чи інакше опанувати емаль і досягти такого ж художнього рівня. Однак вивідати секрети майстерності не було в кого. Емалями займалися кілька людей. У Львові це один митець – Святослав Вольський, що робив емальовані ювелірні вироби, у Києві – Олександр Бородай, з яким пов'язані всі наступні події у цьому підрозділі мистецтва.

Видатний художник Олександр Бородай (1946–2019) першим в Україні почав розвивати станкову емаль. Починав він у Дніпрі, а тоді переїхав до Києва. У його багатій творчій біографії вже були емалеві ікони і навіть монументальні твори в київському метро. Бородай створив школу емалі, він підсумував роки здобутків у великому альбомі «Українська гаряча емаль», що його упорядкувала донька Бородай і продовжувачка батькової справи Юлія Бородай. Згодом центр емальєрства перемістився у Дніпро.

Навчання у Львові тривало до 1992 року. Василь Тимко захистив дипломну роботу (вітраж-пластика «Голгофа»), керівником якої був Андрій Бокотей, і повернувся в Ужгород. Упродовж року В. Тимко працював у рекламному комбінаті, а тоді надійшла пропозиція викладання в ужгородському художньому училищі. Досвідчений викладач Олександр Пал запитав: «Будеш у нас викладати?». «Та візьму кілька годин», – відповів Тимко. «Не переживай, – резюмував Пал, – добре, що ти тут, це вже буде до кінця». Пал знав, що казав, бо він сам колись взяв кілька пар і залишився викладачем на все життя.

Василь Тимко вже 30 років працює в коледжі мистецтв на відділі художньої обробки металу. Нині в царині художнього металу присутні його учні. Педагогічний досвід викладача узагальнено у виданнях «Художнє лиття на Закарпатті» (1997), «Методика викладання художньої обробки металу» (1998) та «Мистецтво емалювання» (2005).

Викладання, однак, не перешкоджає кар'єрі художника. Василь Тимко продовжує працювати в жанрах олійного живопису, вітража, емалі, декоративної пластики, мозаїки. У творчій біографії – сотні квадратних метрів вітражів («Європа», «Народження

бульбашки», скло, метал, вітражна техніка, 2005), вітражі для православної церкви в Сторожниці («Покрова» і «Вознесіння»), декоративні композиції («Урвалася струна», метал, дерево, 2013, «Віолончель» дерево, мідь, 2014), низка мозаїчних композицій, серед яких недавно завершені три мозаїки розмірами 2х1 м на фасаді церкви в рідному селі.

Його досягнення відзначено обласною премією імені Й. Бокшая та А. Ерделі в галузі образотворчого та декоративного мистецтва за 1999 та 2005 роки. Він бере участь в обласних, всеукраїнських та міжнародних виставках. Учасник мистецьких проєктів «200 імен. Декоративне мистецтво України кінця ХХ століття» (2003) та «Pferdestrasse – 2004» (Штайнфельд, Ольденбург, Німеччина). Учасник виставки «Сучасне декоративно-прикладне мистецтво України», ЮНЕСКО, Париж (2004).

Звичайно, у творчому доробку домінує обрана ще в студентські роки емаль. Художників, що працюють з емаллю, небагато. Вони всі знайомі між собою, товаришують, підтримують один одного. Колекціонер і меценат Олег Наумов заснував у Дніпрі приватний музей українського живопису, під його егідою створили музей емалі. Визначальною була роль Олександра Бородея в організації в Дніпрі симпозіумів з емалі. На перший фестиваль 2009 року приїхали емальєри з багатьох країн, зокрема – аргентинська зірка Марсело Бессі, чуваш з Росії Віталій Петров, який відкрив своє справжнє ім'я та прізвище – Праскі Вікі, – записане в паспорті він називав колоніальним.

Це був якісний прорив. Дніпро піднесло мистецтво емалі на світовий рівень. Починаючи з 2015 року і до великої війни Василь Тимко часто бував у Дніпрі. Він познайомився з усіма вітчизняними майстрами емалі, з багатьма зарубіжними. Нарешті настав процес повної взаємодії, обміну технологічними знахідками. Кожен мав з чим прийти і чим поділитися.

Адже емаль це дуже специфічний жанр, і технологічна складова є надзвичайно важливою. Багато чого досягається експериментами. По суті, емаль – це кольорове скло, але особливе – його коефіцієнт термічного розширення наближений до такого ж коефіцієнта металу. Справа в тому, що метал вистигає скоріше за скло, і в такому випадку не відбувається спікання, скло відвалюється. Потрібно щоб обидва матеріали вистигали однаково. Скло продається в брикетах, товчється на порошок і далі йде процес сплавлювання. Скло настільки дороге, що продається на грами, адже

часто застосовується в ювелірних виробках, де його кількість невелика (особливо цінують у ювелірній справі нідерландське скло). Однак для станкових робіт це занадто дороге.

Василь Тимко виробив свою, не таку затратну технологію, він може передбачити яким має бути фінальний колір. Однак точно передбачити неможливо, адже співтворцем є вогонь, досить на кілька секунд недотримати матеріал у печі – і скло виглядає як вапно й злітає з поверхні, а перетримаєш – перегорить. Буває добре продумана річ не вдається, а випадковість породжує шедевр.

Емаль колись вигадали як імітацію коштовного каміння. Традиційно з давніх часів скло спікали з дорогоцінними металами – золотом, сріблом, відомі реалістичні емалеві портрети – такі вироби зберігалися незмінними впродовж століть. Нині це переважно мідь, може бути мельхіор, з яким вправно працює Тимко, а також чорний метал. На метал наноситься підкладка – спеціальний скляний ґрунт. Можна досягати різних ефектів, варіюючи шари – товстіший шар дає один колір, тонший – інакший, для ефекту кракле (тоненьких тріщин) спочатку наносять шар легкоплавкого скла, а зверху – тугоплавкий, нижній шар, розлітаючись, рве верхній.

Твори станкової емалі здебільшого умовні, символічні, рідше трапляються реалістичні речі. Вони можуть бути окремими плакетками або частинами композиції, можуть поєднуватися з деревом, металом. Їхні назви говорять про зміст: «Зима» (мідь, гаряча емаль, 1999), «Серія Зевс. Викрадення Егіни», «Серія Зевс. Європа» (гаряча емаль, 2019), «Золотий пісок» (мідь, гаряча емаль, 2019), «Корида» (мідь, гаряча емаль, 2020), «Праматір», «Танець саламандри» (метал, гаряча емаль 2020), «Єва» (мідь, гаряча емаль 2020).

Ці незвичні, рідкісні на виставках твори завжди привертають увагу. Емаль промовляє дивовижними тонами, особливим благородством кольорових площин, не випадково її створили для заміни коштовностей і вона перетворилася на мистецьку коштовність. Тож не дивно, що опановують цю стародавню технологію художники, що люблять чаклувати і не бояться співпраці з вогнем. Таким залишається викладач Ужгородського коледжу мистецтв ім. Адальберта Ерделі Василь Тимко.

Михайло Сирохман

Джерельні приписи:

1. Мишанич, Володимир. Василь Васильович Тимко (1964 р. н.) : Василь Тимко: «Мистецтво здатне впливати на наш ду-

шевний стан, робить нас добрішими, мудрішими...» : [про художника ; у т. ч. інтерв'ю з ним] / В. Мишанич // Мишанич, В. В. Митці Закарпаття : літ. портрети. – Ужгород : Ужгород. міська друк., 2014. – С. 369-374 : фот. ; Теж саме // Ужгород. – 2012. – 15 груд. – С. 12 : фот. ; Теж саме. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32VxB>. – Назва з екрана.

* * *

2. Тимко Василь Васильович : (художник декор.-приклад. мистецтва ; лауреат обл. премії ім. Й. Бокшая та А. Ерделі 1999 р. за твір «Зима» ; лауреат обл. премії ім. Й. Бокшая та А. Ерделі 2005 р. за твори «Європа», «Вікторія», «Народження бульбашки») // Магія відданості рідній землі і світу : лауреати обл. мистец. премії ім. Й. Бокшая та А. Ерделі 1995–2015 рр. / упоряд., післяслово Б. Кузьми ; вступ. слово В. Габорця. – Ужгород : Карпати, 2016. – С. 132-133 : портр., фот. кольор.

3. Тимко Василь Васильович : двічі лауреат премії ім. Й. Бокшая та А. Ерделі ; [художник декор.-приклад. мистецтва] // Від Художньо-промислового училища до Закарпатського художнього інституту : присвяч. 60-річчю утворення першого держ. худож. навч. закл. на Закарпатті / упоряд. М. Ю. Кіак ; відп. за вип., передм. І. І. Небесника ; ред. Н. Ребрик ; худож. оформ. Н. Пономаренко, О. Сопко (Долгош). – Ужгород : Гражда, 2006. – С. 115 : портр.

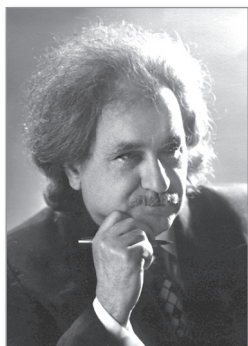
4. Кудрявська, Людмила. Чаша буття Василя Тимка : [про художника] // Вісті Ужгородщини. – 2000. – 12 лют. – С. 8.

* * *

5. Тимко Василь : 1964 : художник, скульптор [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bitly.ws/32cPY>. – Назва з екрана.

ЮРІЙ МЕЛІТОНОВИЧ ЛОМСАДЗЕ

100-річчя від дня народження професора, засновника школи теоретичної фізики на Закарпатті (1924–1988)

Професор Юрій Мелітонович Ломсадзе народився в місті Баку 14 грудня 1924 року. Починав навчання на фізико-математичному факультеті Азербайджанського державного університету, потім, як відмінник навчання, перевівся на фізичний факультет Московського державного університету. Свою дипломну роботу «До парної теорії ядерних сил», виконану під науковим керівництвом академіка М. А. Маркова, він опублікував у 1949 році у ЖЕТФ, одному з найпрестижніших наукових журналів.

Саме під час навчання в аспірантурі у Фізичному інституті ім. П. М. Лебедева АН СРСР почалося формування висококваліфікованого фізика-теоретика. У травні 1954 року Юрій Мелітонович успішно захистив кандидатську дисертацію «Про сингулярність електромагнітного потенціалу у вищих наближеннях теорії збурень».

Трудова діяльність майбутнього професора починалася з викладання фізики і математики у педінституті. У вересні 1955 року Ю. М. Ломсадзе призначається старшим викладачем на кафедру експериментальної і теоретичної фізики Ужгородського державного університету. У 1966 році Юрій Мелітонович успішно захистив докторську дисертацію «Аналітичні властивості амплітуди розсіювання в комплексних g^2 - і s -площинах та можливості їх застосування» (в Інституті фізики АН УРСР, м. Київ). У 1968 році йому присвоєно вчене звання професора.

Подальша наукова творчість Ю. М. Ломсадзе збігається з становленням фізичного факультету Ужгородського державного університету (УжДУ). З його іменем пов'язаний один із найважливіших періодів розвитку теоретичної фізичної науки на Закарпатті. Видатний фізик-теоретик, яскравий вчений і педагог, фундатор наукових досліджень на фізичному факультеті УжДУ, він став засновником кафедри теоретичної фізики та відділу теорії адронів

Інституту теоретичної фізики АН УРСР (згодом відділу теорії елементарних взаємодій Інституту електронної фізики НАН України). Згуртовуючи навколо себе здібну студентську молодь фундатори фізичної науки організували нові лабораторії й проводили в них заняття та наукові дослідження на високому рівні. Юрій Мелітонович добре усвідомлював, що задача масового розвитку науки і створення регіональних наукових центрів, як правило, вирішується шляхом широкого розвитку теоретичних досліджень. Реалізація цієї задачі дає можливість при менших затратах істотно розширити географію наукових досліджень і, найголовніше, сприяти підбору і вихованню талановитої молоді. Досвід показав, що людина з ґрунтовними знаннями теоретичної фізики порівняно легко реалізовує себе також і в інших галузях діяльності.

Тематика перших дипломних робіт на факультеті у галузі фізики орієнтувалася на рівень досліджень провідних наукових центрів СРСР. Розвиток наукових досліджень на кафедрі, яку очолив Ю. М. Ломсадзе, та у науково-дослідницькій проблемній лабораторії сприяв різкому підвищенню кваліфікації кадрів з теоретичної фізики і створенню умов для започаткування академічної науки на Закарпатті. Цей факт був визнаний видатними вченими, які побували впродовж 1960-х років у Закарпатті, серед яких академіки М. В. Келдиш, Л. А. Арцимович, Б. Є. Патон, В. О. Фок. На Закарпатті Ю. М. Ломсадзе віднайшов талановиту молодь. Під його безпосереднім керівництвом та його учнів навчалися і зростали такі відомі особистості, як випускники УжДУ: Володимир Іванович Лендєл, Вільгельм Ілліч Фушич, Іван Васильович Хіміч, Василь Іванович Сабов, Іван Юрійович Кривський, Омелян Петрович Сабад, Ласло Ласлович Єнковський, Олександр Іванович Лендел, Сергій Юрійович Медведєв, Йосип Михайлович Шуба, Єне Ендрович Контрош, Володимир Юрійович Лазур, Михайло Іванович Гайсак, Золтан Золтанович Торич, Володимир Іванович Келемен, Володимир Григорович Дробніч, Євген Юрійович Ремета, Володимир Михайлович Симулик, Людмила Олександрівна Бандурина та багато інших.

З плином часу більш виразно вимальовується та важлива роль, яку відіграв вчений у становленні та розвитку теоретичної фізики на Закарпатті. Випускникам фізичного факультету УжНУ надзвичайно поталанило, що вони мали можливість слухати лекції та брати участь у роботі систематичних наукових семінарів. Саме на його лекціях та практичних заняттях, навчальних та наукових семінарах формувалися наукові біографії багатьох ужгородських фізиків.

Впродовж 25 років наукова і педагогічна діяльність вченого нерозривно пов'язана з фізичним факультетом УжДУ та Інститутом теоретичної фізики НАН України, де Юрій Мелітонович реалізував свій неординарний талант організатора науки, вченого і педагога. Його стиль роботи сприяв створенню незвичайно продуктивної атмосфери в організованих за його участю творчих осередках, науковий престиж яких і зараз є високим. Уже в ранніх наукових працях проявилось глибоке розуміння ним основ квантової механіки і квантової теорії поля, свіжість і оригінальність погляду. Глибокий вплив на подальшу наукову діяльність Юрія Мелітоновича, який, по суті, визначив стиль його роботи, зробили відомі вчені, неординарні особистості – академіки І. Є. Тамм, М. А. Марков, М. М. Боголюбов, В. О. Фок, Ю. М. Березанський, В. Б. Берестецький, Є. М. Ліфшиц. Головний зміст цього стилю полягав у виборі найбільш фундаментальних, ключових проблем теоретичної фізики і створенні адекватних математичних методів дослідження. Коло інтересів Юрія Мелітоновича було надзвичайно широким: від фундаментальних питань квантової теорії поля до філософських проблем сучасної фізики. Будь-яке завдання, за яке він брався, завжди відзначалося своєю оригінальністю і викликало жваві дискусії в наукових колах.

У вирішенні фундаментальних проблем фізики високих енергій та елементарних часток, що стрімко розвивалася в 60-і роки минулого сторіччя, Ю. М. Ломсадзе одним із перших усвідомив великі можливості сучасних методів математичної фізики. Серія його робіт разом з учнями І. Ю. Кривським, О. П. Сабадом і Й. М. Шубою була присвячена найактуальнішим проблемам аксіоматичної квантової теорії поля, зокрема експериментальній верифікації її загальних принципів, в яких втілені наші сучасні уявлення про найбільш фундаментальні властивості матерії, простору і часу. Саме Юрію Мелітоновичу вдалося запропонувати демпінг-функцію з такими аналітичними властивостями, які вже на той час відкрили можливість з належною точністю верифікувати фізичні принципи квантової теорії. Вони показали, що, виходячи із загальних принципів локальної квантової теорії поля, можна одержати асимптотичні співвідношення для повних і диференціальних перерізів, що описують властивості процесів при високих енергіях зіткнення частинок.

Ю. М. Ломсадзе завжди проявляв великий інтерес до методології науки. Його основні наукові праці в цьому напрямку присвя-

чені методологічним проблемам квантової механіки, гносеології, ролі науки в сучасній науково-технічній революції та співвідношенню фундаментальних і прикладних наук. Ці роботи відіграли важливу роль у становленні і виробленні методологічних основ сучасної квантової теорії.

Такий, далеко неповний, підсумок ужгородського періоду наукової діяльності Ю. М. Ломсадзе. Його заслуги в розвитку квантової теорії поля не вичерпуються особистими науковими роботами. У працях численних учнів Юрія Мелітоновича закладено саме його ідеї, стиль наукового мислення, підхід до розв'язання наукових проблем. Головна риса наукового стилю професора Ю. М. Ломсадзе полягала в умінні оцінити ключовий характер проблеми і одночасно створити адекватний математичний апарат для розв'язання цієї проблеми. Його ставлення до науки відзначалося вибором кардинальних тем для дослідження. Проводячи велику науково-дослідницьку роботу, Юрій Мелітонович приділяв також значну увагу і педагогічній діяльності, і розв'язанню науково-організаційних питань, і підготовці молодих науковців. Серед тих, кого виховала школа Ю. М. Ломсадзе, дванадцять докторів і біля 60 кандидатів фізико-математичних наук. За порівняно малий проміжок часу йому вдалося створити в Ужгороді дієву школу фізиків-теоретиків, яка стала відомою світовій науковій громадськості, та яка є невеличкою гілкою могутнього наукового дерева – школи всесвітньо відомого фізика – теоретика, видатного математика, академіка М. М. Боголюбова, тодішнього директора Інституту теоретичної фізики НАН України. Цьому сприяла постійно зростаюча кваліфікація професора Ломсадзе, працелюбність його співробітників і той факт, що він підтримував наукові зв'язки як зі своїми вчителями і колегами, так і з видатними українськими вченими з Києва, Харкова, Донецька, Львова та інших центрів, у тому числі зарубіжних.

Щоб краще оцінити роль Юрія Мелітоновича як засновника ужгородської наукової школи, варто нагадати, що навчитися технічним прийомам квантової фізики можна і на відстані за допомогою книг і статей в наукових журналах, але тільки приклад високих людських якостей неординарної і харизматичної особистості може об'єднати молодь у творчий колектив – наукову школу.

Запровадження «боголюбовського теоремінімуму» відіграло велику роль у тому, що у 1960-70-і роки послідовники цієї школи зайняли передові рубежі на світовій арені в галузі релятивістської квантової теорії поля та отримали ряд класичних результатів сві-

тового рівня. У тодішніх умовах нашого периферійного вузу подоланню бар'єра з запровадження «боголюбівського теоремінімуму» як основи для підготовки кваліфікованого сучасного фізика-теоретика значною мірою сприяла та творча атмосфера, що панувала в школі учнів професора Ю. М. Ломсадзе, а також систематичне запрошення відомих вчених країни на кафедру теоретичної фізики УжДУ для читання лекцій та обговорення наукової проблематики. Дякуючи Юрію Мелітоновичу, наш університет став традиційним місцем проведення міжнародних і всесоюзних конференцій та шкіл молодих вчених з квантової теорії поля і фізики елементарних частинок. Впродовж 10-и років (з 1958 р. до 1970 р.) в Ужгороді за його ініціативи було проведено 6 всесоюзних і 2 міжнародні конференції та школи з фізики елементарних частинок. У роботі цих наукових форумів брали участь такі всесвітньо відомі вчені, як В. О. Фок, Д. Д. Іваненко, А. Б. Мігдал, В. С. Владіміров, Д. В. Ширков, В. Я. Файнберг, Г. В. Єфімов, О. Г. Ситенко, Ю. М. Березанський. Тому цілком закономірним і обґрунтованим було відкриття в Ужгороді теоретичного академічного відділу. Для подальшого розвитку теоретичних досліджень на базі наукових кадрів, підготовлених у 1955–1970 рр. Ю. М. Ломсадзе, у січні 1970 року був відкритий перший в Закарпатті академічний відділ теорії адронів Інституту теоретичної фізики АН УРСР. У 1979 р. цей відділ перейшов в Ужгородське відділення Інституту ядерних досліджень АН УРСР, на базі якого у 1992 році відкрито Інститут електронної фізики НАН України.

Варто відзначити Юрія Мелітоновича також як великого майстра лекційного слова. Захоплюючи лекції професора з квантової механіки, квантової електродинаміки, квантової теорії поля та ряду спеціальних курсів надовго запам'яталися студентам. Близький, емоційний лектор, він умів навіть у викладанні традиційних теоретичних курсів внести дух новизни і сучасності. Ним опубліковано понад двісті наукових праць, у тому числі перша в історії закарпатських фізиків монографія «Теоретико-груповий вступ в теорію елементарних частинок». Ця монографія віддзеркалювала тогочасний стан проблеми застосування теоретико-групових методів у теорії елементарних частинок. Наукові статті та часто-густо серії статей публікувалися у провідних фізичних та філософських журналах, препринтах та збірниках – «Ядерна фізика», «Український фізичний журнал», «ЖЕТФ», «Nuclear Physics», «Nuovo Cimento», «Доповіді Академії наук», «Теоретична та математична фізика», «Известия вузов. Физика», «Вопросы философии» – та ма-

теріалах багатьох конференцій. Юрій Мелітонович був редактором «Наукових записок УжДУ», «Доповідей та повідомлень Ужгородського університету», організатором і першим керівником наукових та філософських семінарів. У їх роботі брали активну участь і вчені з інших наукових центрів. Доповідати і витримати дискусію на цих семінарах було великою честю, а зміст доповіді при цьому збагачувався десятками непередбачуваних запитань. Філософські семінари фізичного факультету перетворювалися на справжнє дійство, де в суперечках з Юрієм Мелітоновичем найбільш активними опонентами були улюблениці студентів: доценти Мотря Василівна Братійчук та Євгенія Леонідівна Жукова. Атмосфера на цих семінарах нагадувала нам дискусії на засіданнях Британського королівського товариства ще за часів Ньютона. Плодом цих філософських дискусій стало співавторство Юрія Мелітоновича в двох монографіях з питань методології природничих наук. Не тільки семінари, але й сам Юрій Мелітонович став притягуючим центром для молодих фізиків. Ним зроблено чимало і для популяризації фізичної науки та підняття її престижу. Успіхи наукової школи професора Ю. М. Ломсадзе, досягнуті в кінці 1960-х років, у тому числі, стали важливою передумовою створення в Ужгороді згодом наукових академічних підрозділів.

Безумовно, постать професора Ю. М. Ломсадзе разом з іншими шістдесятниками визначала інтелектуальний клімат Закарпаття. Не випадково, що Юрія Мелітоновича пов'язувала щира дружба з таким відомим письменником-шістдесятником, як Іван Чендей. Юрій Мелітонович як справжній грузин виділявся надзвичайною гостинністю. Його дім на вулиці Гойди, в центрі Ужгорода, завжди був повен гостей, де зазвичай велися бурхливі дискусії на будь-які теми, що хвилювали суспільство. У таких питаннях Юрій Мелітонович завжди проявляв твердість своїх поглядів і не йшов на компроміси, чим завдавав багато клопоту владі. Шкодуємо, що йому не довелося жити у вільній і суверенній Україні.

З 1979 року професор Ю. М. Ломсадзе вкотре стає засновником фізичних теоретичних досліджень та першим завідувачем кафедри теоретичної фізики фізичного факультету Північно-Осетинського університету ім. К. Л. Хетагурова в м. Владикавказі (росія). Останні шість років життя Юрій Мелітонович – голова секції фізики високих енергій Північно-Кавказького наукового центру вищої школи. На жаль, важка хвороба не дозволила йому завершити всі творчі задуми: 11 березня 1988 року професора Ю. М. Ломсадзе

не стало. Заслуги у розвитку кращих традицій закарпатської фізичної школи належать порівняно невеликій групі вчених. Серед них прізвища І. П. Запісочного, В. О. Шкоди-Ульянова, Д. В. Чепура і М. В. Братійчук. Професор Ю. М. Ломсадзе, безперечно, перший в цій знаменитій когорті.

**Олександр Лендел,
Володимир Келемен**

Джерельні приписи:

1. Кривський, І. Ю. О β -взаимодействии электрона с протоном. I / І. Ю. Кривський, Ю. М. Ломсадзе // Доклады и сообщения : сер. физ.-мат. и хим. – № 2 / редкол. : Ю. М. Ломсадзе, С. Д. Берман, А. А. Гольдберг [и др.]. – Ужгород, 1958. – С. 31-33. – Текст рос. мовою.

2. Кривський, І. Ю. О β -взаимодействии электрона с протоном. II / І. Ю. Кривський, Ю. М. Ломсадзе // Доклады и сообщения : сер. физ.-мат. и хим. – № 2 / редкол. : Ю. М. Ломсадзе, С. Д. Берман, А. А. Гольдберг [и др.]. – Ужгород, 1958. – С. 35-37. – Текст рос. мовою.

3. Кривський, І. Ю. Об одной возможности объяснения п-р-рассеяния / І. Ю. Кривський, В. І. Лендель, Ю. М. Ломсадзе // Доклады и сообщения : сер. физ.-мат. и хим. – № 2 / редкол. : Ю. М. Ломсадзе, С. Д. Берман, А. А. Гольдберг [и др.]. – Ужгород, 1958. – С. 11-14. – Текст рос. мовою.

4. Лендель, В. І. Применение модифицированного метода возмущений к п-р-рассеянию на основе PS (PS)-варианта / В. І. Лендель, Ю. М. Ломсадзе // Доклады и сообщения : сер. физ.-мат. и хим. – № 2 / редкол. : Ю. М. Ломсадзе, С. Д. Берман, А. А. Гольдберг [и др.]. – Ужгород, 1958. – С. 7-9. – Текст рос. мовою.

5. Ломсадзе, Ю. М. Вопросы I-суммирования ряда метода возмущений / Ю. М. Ломсадзе // Тезисы докладов Всесоюзной межвузовской Конференции по квантовой теории полей и теории элементарных частиц : (2-6 окт. 1958) / отв. ред. Ю. М. Ломсадзе. – Ужгород, 1958. – С. 40-42. – Текст рос. мовою.

6. Ломсадзе, Ю. М. Дисперсионные соотношения для квадрата амплитуды рассеяния / Ю. М. Ломсадзе, В. І. Лендель, Б. М. Эрнст // Програма и Тезисы докладов II Всесоюзной межвузовской конференции по теории квантованных полей и элементарных частиц : (12-18 мая 1960 г.) / отв. ред. Ю. М. Ломсадзе. – Ужгород, 1960. – С. 51-52. – Текст рос. мовою.

7. Ломсадзе, Ю. М. К проблеме нуклон-нуклонных рассеяний при больших энергиях / Ю. М. Ломсадзе, В. І. Лендель, І. Ю. Крив-

ский // Тезисы докладов Всесоюзной межвузовской Конференции по квантовой теории полей и теории элементарных частиц : (2-6 окт. 1958) / отв. ред. Ю. М. Ломсадзе. – Ужгород, 1958. – С. 57-58. – Текст рос. мовою.

8. Ломсадзе, Ю. М. О возможности распространения принципа Чу максимальной аналитичности на g_2 -плоскость / Ю. М. Ломсадзе, С. С. Токарь // Тезисы докладов и сообщения в XVIII ежегодной конференции : сер. физ.-мат. наук : (май 1964) / редкол. : Ю. М. Ломсадзе, С. Д. Берман, И. П. Запесочный [и др.]. – Ужгород, 1964. – С. 67-72. – Текст рос. мовою.

9. Ломсадзе, Ю. М. О возможности теории квантованных функционалов / Ю. М. Ломсадзе // Програма и Тезисы докладов II Всесоюзной межвузовской конференции по теории квантованных полей и элементарных частиц : (12-18 мая 1960 г.) / отв. ред. Ю. М. Ломсадзе. – Ужгород, 1960. – С. 19-20. – Текст рос. мовою.

10. Ломсадзе, Ю. М. О возможных вариантах теории β -распада / Ю. М. Ломсадзе // Тезисы докладов Всесоюзной межвузовской Конференции по квантовой теории полей и теории элементарных частиц : (2-6 окт. 1958) / отв. ред. Ю. М. Ломсадзе. – Ужгород, 1958. – С. 23-24. – Текст рос. мовою.

11. Ломсадзе, Ю. М. О новом методе решения уравнений движения в квантовой теории полей / Ю. М. Ломсадзе // Доклады и сообщения : сер. физ.-мат. и хим. – № 1 / редкол. : Б. Н. Дашкевич, Ю. М. Ломсадзе, А. М. Куришко [и др.]. – Ужгород, 1957. – С. 23-25. – Текст рос. мовою.

12. Ломсадзе, Ю. М. О новом подходе к проблеме построения теории нелокализуемых полей / Ю. М. Ломсадзе // Доклады и сообщения : сер. физ.-мат. и хим. – № 1 / редкол. : Б. Н. Дашкевич, Ю. М. Ломсадзе, А. М. Куришко [и др.]. – Ужгород, 1957. – С. 3-5. – Текст рос. мовою.

13. Ломсадзе, Ю. М. О сингулярности потенциала в парных теориях / Ю. М. Ломсадзе // Научные записки : химия, физика, математика / редкол. : Б. Н. Дашкевич, С. Д. Берман, Ю. М. Ломсадзе [и др.]. – Т. XVIII. – Л., 1957. – С. 101-106. – Текст рос. мовою.

14. Ломсадзе, Ю. М. Об одной возможности трактовки элементарных частиц как связанных состояний / Ю. М. Ломсадзе // Доклады и сообщения : сер. физ.-мат. и хим. – № 2 / редкол. : Ю. М. Ломсадзе, С. Д. Берман, А. А. Гольдберг [и др.]. – Ужгород, 1958. – С. 4-6. – Текст рос. мовою.

15. Ломсадзе, Ю. М. Об одной идее метода «сильной» связи в теории квантованных полей / Ю. М. Ломсадзе // Програма и Тезисы докладов II Всесоюзной межвузовской конференции по теории квантованных полей и элементарных частиц : (12-18 мая 1960 г.) / отв. ред. Ю. М. Ломсадзе. – Ужгород, 1960. – С. 36-37. – Текст рос. мовою.

16. Ломсадзе, Ю. М. Об одной попытке обобщения современной квантовой теории / Ю. М. Ломсадзе // Научные записки : химия, физика, математика / редкол. : Б. Н. Дашкевич, С. Д. Берман, Ю. М. Ломсадзе [и др.]. – Т. XVIII. – Л., 1957. – С. 95-100. – Текст рос. мовою.

17. Ломсадзе, Ю. М. Применение вариационного метода Швингера к парной теории / Ю. М. Ломсадзе, Б. И. Максимов // Тезисы докладов Всесоюзной межвузовской Конференции по квантовой теории полей и теории элементарных частиц : (2-6 окт. 1958) / отв. ред. Ю. М. Ломсадзе. – Ужгород, 1958. – С. 7-8. – Текст рос. мовою.

18. Ломсадзе, Ю. М. Рассеяние на «нефизических» потенциалах / Ю. М. Ломсадзе // Тезисы докладов и сообщения в XVIII ежегодной конференции : сер. физ.-матем. наук : (май 1964) / редкол. : Ю. М. Ломсадзе, С. Д. Берман, И. П. Запесочный [и др.]. – Ужгород, 1964. – С. 60-67. – Текст рос. мовою.

19. Ломсадзе, Ю. М. Эффективный метод расчета S-матрицы в квантовой теории полей / Ю. М. Ломсадзе // Научные записки : химия, физика, математика / редкол. : Б. Н. Дашкевич, С. Д. Берман, А. М. Куришко, Ю. М. Ломсадзе [и др.]. – Т. XVIII. – Л., 1957. – С. 155-175. – Текст рос. мовою.

20. О применении модифицированного метода возмущений к интерпретации нуклон-нуклонных рассеяний / Ю. М. Ломсадзе, В. И. Лендъел, И. Ю. Кривский [и др.] // Тезисы докладов Всесоюзной межвузовской Конференции по квантовой теории полей и теории элементарных частиц : (2-6 окт. 1958) / отв. ред. Ю. М. Ломсадзе. – Ужгород, 1958. – С. 59. – Текст рос. мовою.

* * *

21. Лазур, Володимир. Професор Ломсадзе Юрій Мелітонович : [д-р фіз.-мат. наук] / В. Лазур, Михайло Гайсак // 20 років Інституту електронної фізики Національної академії наук України (1992–2012) / уклад. А. М. Завілопуло. – Ужгород : ФОП Бреза А. Е., 2012. – С. 14-19 : портр.

22. Лазур, Володимир. Юрій Ломсадзе : [укр. вчений, фізик-теоретик] / В. Лазур // Педагоги-науковці. Ч. 2 / упоряд., передм. В. В. Туряниці. – Ужгород, 2000. – С. 70-75.

23. Лазур, Володимир. Юрій Мелітонович Ломсадзе : (1924–1988) : засн. від. теорії адронів ІТФ АН УРСР : [фізик-теоретик., вчений] / В. Лазур, Михайло Гайсак, Євген Ремета // ІЕФ-2020. Міжнародна конференція «50 років академічної науки на Закарпатті» : матеріали конф., Ужгород, 24-25 трав. 2021 р. = ІЕФ-2020. International Conference «50 years of academic science in Transcarpathia» : proceedings of the conference, Uzhhorod, 24-25 May 2021 / уклад. А. М. Завілопуло ; відп. за вип. : В. Т. Маслюк, Г. М. Гомонай, Т. Ю. Попик [та ін.]. – Ужгород : ФОП Сабов А. М., 2021. – С. 23-33 : фот.

24. Ломсадзе Юрій Мелітонович : [д-р фіз.-мат. наук, проф.] // Шманько, І. І. Нариси з історії фізики з елементами краєзнавства / І. І. Шманько, Л. І. Золотун. – Ужгород : Мистец. лінія, 2002. – С. 84-86 : фот.

25. Химинець, Василь. Юрій Мелітонович Ломсадзе : (д-р фіз.-мат. наук, професор) / В. Химинець, Ілля Шманько // Химинець, В. Фізика на Закарпатті / В. Химинець, Ілля Шманько. – Ужгород : Карпати, 2012. – С. 270-271 : портр.

Грудень: 21

ГАННА МИКОЛАЇВНА ГОМОНАЙ

65-річчя від дня народження член-кореспондента
Національної академії наук України,
директора Інституту електронної фізики НАН України
(нар. 1959)

21 грудня виповнюється 65 років відомій українській вченій у галузі атомної фізики, атомної спектроскопії та експериментальної фізики електронних і атомних зіткнень, одній із яскравих представниць славетної плеяди фізиків Закарпаття, член-кореспонденту НАН України, лауреату премії НАН України імені І. Пулюя, директору Інституту електронної фізики НАН України, доктору фізико-математичних наук, старшому науковому співробітнику Ганні Миколаївні Гомонай.

Ганна Миколаївна народилася в Ужгороді, закінчила ужгородську середню школу № 6 у 1966 році. У цьому ж році вступила на фізичний факультет Ужгородського державного університету, який закінчила у 1981 році, отримавши диплом із відзнакою. Успішне навчання в університеті поєднувала з науковою роботою на кафедрі квантової електроніки під керівництвом професора І. П. Запісочного. Брала активну участь в експериментах на унікальній спектрометричній установці «Карпати», яка не мала аналогів в Україні. На цій установці спектроскопічним методом в умовах пучків, що перетинаються, проведено експериментальні дослідження із взаємодії повільних електронів з іонами газових об'єктів. У розвиток цих досліджень у зв'язку з інтенсивними роботами в області термоядерного синтезу виникла потреба в отриманні фізичних констант: абсолютних перерізів процесів, енергетичних залежностей для іонів металів. Для цього було створено нову оригінальну високовакуумну експериментальну установку «Іон». Разом з професором А. Й. Імре Ганна Миколаївна брала безпосередню участь у створенні цієї установки та в проведенні перших експериментів з дослідження процесів збудження, іонізації, діелектронної рекомбінації при зіткненнях електронів з іонами металів лужноземельних елементів Періодичної системи хімічних елементів. Результатом перших кроків у науці стала участь у Всесоюзній науковій студентській конференції «Студент і науково-технічний прогрес» у Новосибірську (1981 р.), де вона отримання диплом І ступеня, що стало першою високою відзнакою серед ужгородських студентів-фізиків. Прагнення опанувати вершини науки привели до вступу в аспірантуру при кафедрі квантової електроніки Ужгородського державного університету.

Науковий шлях Ганни Гомонай йшов поруч зі стрімким розвитком фізичної науки на Закарпатті. Цьому дуже сприяло те, що на фізичному факультеті педагогічну і науково-організаційну діяльність проводили відомі вчені, очільники кафедр : професори І. П. Запісочний, Ю. М. Ломсадзе, В. О. Шкода-Ульянов та Д. В. Чепур. Саме вони разом зі студентами старших курсів й аспірантами розпочали наукові розробки з актуальних проблем теоретичної фізики, ядерної фізики, атомної фізики та фізики твердого тіла. За ініціативи професора В. О. Шкоди-Ульянова були придбані і змонтовані прискорювачі електронів – бетатрон (на енергію 25 MeV) та мікротрон М-30. Широке коло наукових досліджень, розгорнутих науковцями фізичного факультету, стало підставою заснування в

Ужгороді академічних наукових установ – відділу фотоядерних процесів Інституту фізики АН УРСР (1969 рік), а згодом (1970 рік) і відділу теорії гадронів Інституту теоретичної фізики АН УРСР. У 1979 році постановою Президії АН УРСР прийнято рішення про їх об'єднання і створення Ужгородського відділення Інституту ядерних досліджень АН УРСР (ІЯД АН УРСР), яке очолив професор І. П. Запісочний.

Ще як аспірантка Ужгородського держуніверситету Ганна Гомонай у вересні 1984 року була відряджена у відділ іонних процесів Ужгородського відділення Інституту ядерних досліджень АН УРСР для виконання досліджень з теми кандидатської дисертації (науковий керівник – професор Запісочний І. П.). Під час роботи над дисертацією нею на установці «Іон» було отримано перші оригінальні результати з дослідження непружних процесів при зіткненнях повільних електронів з багатоелектронним іоном талію. Після закінчення аспірантури у березні 1986 року вона була розподілена з 1 квітня цього ж року на посаду молодшого наукового співробітника в Ужгородське відділення Інституту ядерних досліджень АН України. У тому ж році в Ужгородському державному університеті захистила кандидатську дисертацію зі спеціальності «01.04.04 – фізична електроніка, в т. ч. квантова» на тему «Збудження, іонізація та діелектронна рекомбінація при зіткненнях електронів з іонами талію».

У 1992 році знаменною подією для Закарпаття було створення на базі Ужгородського відділення ІЯД АН України першої самостійної академічної установи – Інституту електронної фізики АН України, в якому Г. М. Гомонай працює від заснування й досі, починаючи від посади молодшого наукового співробітника і до директора інституту. Плідна наукова праця дозволила їй однією з перших отримати у 1995 році стипендію НАН України для молодих вчених, яка надається за високі наукові здобутки, а також міжнародні гранти Об'єднаного фонду уряду України і Міжнародного наукового фонду Дж. Сороса (1995 рік) та міжнародного фонду INTAS (1996–1997 рр.).

Варто наголосити, що наукові дослідження ужгородських вчених у галузі атомної фізики дістали схвальну оцінку багатьох відомих науковців зі світовим ім'ям, які з високою зацікавленістю відвідували лабораторії Інституту. Зокрема це: президент академії наук УРСР, академік Б. Є. Патон, президент АН СРСР, академік М. В. Келдиш, академіки АН СРСР Л. А. Арцимович, Г. М. Фльоров,

академіки АН УРСР В. Г. Бар'яхтар, М. С. Бродин, О. Д. Немець, В. І. Трефілов, І. К. Походня, Б. І. Веркін, М. В. Пасічник, І. М. Вишне-вський.

Отримані Г. М. Гомонай разом з колегами впродовж роботи в інституті фундаментальні результати з дослідження зіткнень електронів з багатоелектронними іонами металів II–IV груп Періодичної системи хімічних елементів (Ba^+ , Zn^+ , Cd^+ , In^+ , Tl^+ , Pb^+) – надзвичайно складних атомних систем, результати яких вкрай важливі і необхідні для кращого розуміння основних процесів зіткнень у розріджених газових середовищах, низькотемпературній плазмі, атмосфері Землі та астрофізичній плазмі, у переважній більшості не мають аналогів у світі. Вперше виконані прецензійні дослідження процесів збудження іонних станів, діелектронної рекомбінації (у т. ч. триелектронної рекомбінації іона In^+), збудження діелектронних сателітів на довгохвильовій ділянці резонансних та бейтлерівських ліній цих іонів, а також збудження радіаційних переходів між автоіонізаційними станами. Для іонів In^+ та Tl^+ вперше вивчено процес збудження з одночасною однократною d- чи s-іонізацією. Встановлено, що ефективні перерізи таких процесів наближаються за абсолютними значеннями до перерізів збудження іонних станів (10^{-16} см²), внаслідок чого збудження з одночасною іонізацією може відігравати важливу роль у плазмових системах (наприклад, у лазерній плазмі).

Плідна наукова праця та вагомі наукові досягнення Г. М. Гомонай були достойно відзначені у 2012 році, в якому вона у складі колективу авторів стала лауреатом премії НАН України імені Івана Пулюя за цикл наукових праць «Кореляційні ефекти в процесах пружного розсіювання, збудження та іонізації атомів і іонів при зіткненнях з електронами».

Підсумком наполегливої праці та постійного прагнення до вершин науки стала підготовка і захист нею у 2015 році на засіданні спеціалізованої вченої ради при ДВНЗ «Ужгородський національний університет» докторської дисертації зі спеціальності «фізична електроніка» за темою «Резонансні та автоіонізаційні явища у процесах зіткнень електронів з іонами металів». Результати наукових досліджень Ганни Миколаївни у галузі атомної фізики дістали схвальну оцінку як світової наукової спільноти, так і багатьох відомих науковців зі світовим ім'ям.

Вагомі наукові досягнення, високий авторитет серед науковців інституту призвели до обрання на конкурсній основі Г. М. Го-

монай на посаду директора Інституту електронної фізики НАН України, за результатами цього 19 квітня 2017 року на засіданні Президії НАН України вона була призначена на посаду директора інституту. У квітні 2018 року Г. М. Гомонай було обрано членом бюро Відділення фізики і астрономії НАН України, а у 2021 році – заступником академіка-секретаря цього відділення.

Слід наголосити, що обрання Ганни Миколаївни директором Інституту (до речі, єдиної жінки-директора у Відділенні фізики і астрономії НАН України) в непрості для української науки часи є визнанням не тільки її вагомих наукових досягнень, а й неабияких науково-організаційних здібностей. Вона є взірцем вченого, відданого науці, натхненню і плідно працює, визначає перспективи і напрями проведення фундаментальних і прикладних досліджень, продовжуючи славні традиції єдиного на Закарпатті академічного інституту.

Знана подія для науковців Закарпаття та особисто для Ганни Миколаївни відбулася 26 травня 2021 року – на Загальних зборах Національної академії наук України її було обрано членом-кореспондентом НАН України.

За досягнуті успіхи в роботі її нагороджено Почесними грамотами управління освіти і науки Закарпатської обласної держадміністрації, Почесною грамотою Закарпатської обласної ради, Ювілейною медаллю «80 років НАН України», Почесною грамотою Президії НАН України та ЦК профспілки працівників НАН України, Грамотою Західного наукового центру НАН України і МОН України, Відзнакою Національної академії наук України «За професійні здобутки», Подякою Президії НАН України, Подякою та медаллю Київського університету права НАН України.

Має 125 друкованих праць та 1 патент України на винахід.

Анатолій Завілопуло

Джерельні приписи:

1. Гомонай, А. Н. Возбуждение, ионизация и диэлектронная рекомбинация при столкновениях электронов с ионами таллия : автореф. дисс. ...канд. физ.-мат. наук / А. Н. Гомонай. – Ужгород, 1996. – 16 с. – Текст рос. мовою.

2. Пристрій для отримання пучка позитивних іонів металів з низькою пружністю насичених парів / А. Й. Імре, Г. М. Гомонай, Є. В. Овчаренко [та ін.] : патент України на винахід № 85999 від 25.03.2009 р.

3. Гомонай, Г. Арпад Йосипович Імре : 75-річчя від дня народж. д-ра фіз.-мат. наук, ст. наук. співробітника, лауреата Держ. премії України в галузі науки і техніки / Г. Гомонай // Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2013 рік : рек. бібліогр. посіб. / уклад. : Н. М. Вачиля, Г. В. Бобонич, І. М. Горват [та ін.] ; відп. за вип. Л. З. Григаш ; випуск. ред. Л. О. Ільченко. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2012. – С. 54-60.

4. Гомонай, Г. М. Електрон-іонні зіткнення: сучасний стан // Матеріали міжнародної конференції молодих учених і аспірантів «ІЕФ-2015», 18-22 трав. 2015 року, Ужгород, Україна / уклад. А. М. Завілопуло. – Ужгород, 2015. – С. 76-80.

5. Гомонай, Г. Західний науковий центр НАН України і МОН України – координатор науково-технічної та інноваційної діяльності в західному регіоні України : (до 50-річчя діяльності) / Г. Гомонай // ІЕФ-2020. Міжнародна конференція «50 років академічної науки на Закарпатті» : матеріали конф., Ужгород, 24-25 трав. 2021 р. = IEP-2020. International Conference «50 years of academic science in Transcarpathia» : proceedings of the conference, Uzhhorod, 24-25 May 2021 / уклад. А. М. Завілопуло ; відп. за вип. : В. Т. Маслюк, Г. М. Гомонай, Т. Ю. Попик [та ін.]. – Ужгород : ФОП Сабов А. М., 2021. – С. 135-139.

6. Гомонай, Г. Інститут електронної фізики НАН України : 30-річчя від дня створення (м. Ужгород) (1992) / Г. Гомонай // Календар краєзнавчих пам'ятних дат Закарпаття на 2022 рік : рек. бібліогр. посіб. / уклад. : О. О. Шелах, М. Б. Бадида ; вип. ред. Н. М. Бондаренко ; бібліогр. ред. Л. О. Падяк ; відп. за вип. О. А. Канюка. – Ужгород : РІК-У, 2021. – С. 201-215.

7. Гомонай, Г. Олександр Валентинович Снігурський : [60-річчя від дня народж. д-ра фіз.-мат. наук] / Г. Гомонай // Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік : рек. бібліогр. посіб. / уклад. : Л. О. Падяк ; за участі : О. В. Шмайди, Є. Й. Слуцької, І. Р. Фофлак ; відп. за вип. О. А. Канюка ; випуск. ред. Л. О. Падяк. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2015. – С. 277-280.

8. Гомонай, Г. М. Резонансні явища в непружних процесах зіткнень електронів з іонами металів / Г. М. Гомонай // Новітні напрямки в атомній фізиці та спектроскопії : (до 90-річчя від дня народж. проф. І. П. Запісочного і 20-річчя створення ІЕФ НАН України) : програма і тези доп. міжнар. конф. (20-22 верес. 2012 р.) /

уклад. А. М. Завілопуло ; відп. за вип. З. З. Торич. – Ужгород : ФОП Брежа А. Е., 2012. – С. 25.

9. Гомонай, Г. М. Роль резонансних процесів у збудженні іонів металів повільними електронами / Г. М. Гомонай // Елементарні процеси в атомних системах : матеріали конф. (ЕПАС'98), присвяч. 80-річчю НАН України / ред. А. М. Завілопуло. – Ужгород, 1998. – С. 35-42.

10. Гомонай, Г. Становлення і розвиток академічної науки на Закарпатті / Г. Гомонай // ІЕФ-2020. Міжнародна конференція «50 років академічної науки на Закарпатті» : матеріали конф., Ужгород, 24-25 трав. 2021 р. = ІЕР-2020. International Conference «50 years of academic science in Transcarpathia» : proceedings of the conference, Uzhhorod, 24-25 May 2021 / уклад. А. М. Завілопуло ; відп. за вип. : В. Т. Маслюк, Г. М. Гомонай, Т. Ю. Попик [та ін.]. – Ужгород : ФОП Сабов А. М., 2021. – С. 10-14 : фот.

* * *

11. Гомонай, А. Н. Диелектронная рекомбинация иона таллия / А. Н. Гомонай, А. И. Имре, Е. Э. Контрош // Оптика и спектроскопия. – 1996. – № 1. – С. 29-32. – Текст рос. мовою.

12. Гомонай, Г. М. Про d-іонізацію однозарядного іона талію електронним ударом / Г. М. Гомонай, А. Й. Имре // Укр. фіз. журн. – 1996. – Т. 41. – № 2. – С. 170-173.

13. Гомонай, Г. М. Про збудження 5d96s26p-рівнів іона Tl⁺ електронним ударом / Г. М. Гомонай, А. Й. Имре // Укр. фіз. журн. – 1996. – Т. 41. – № 11-12. – С. 1032-1037.

14. Збудження радіаційних преходів із 6p2 (1D2 та 3P1) рівнів іона талію електронним ударом / Г. М. Гомонай, А. Й. Имре, О. І. Запсочний [та ін.] // Укр. фіз. журн. – 1994. – Т. 39. – № 1. – С. 43-46.

15. Gomonai, A. I. Three-Photon Ionization with One-Photon Resonance between Excited Levels / A. I. Gomonai, E. Remeta, A. N. Gommonai // Atoms. – 2021. – V.9 (3) 68 (13 pp). – Текст англ. мовою.

16. Dielectronic recombination of the Cd⁺ ion via 4d⁹5s²5p autoionizing states / A. N. Gommonai, A. I. Gommonai, Yu. I. Hutysh [and others] // Journal of Applied Spectroscopy. – 2020. – V. 87. – No. 5. – P. 773-778. – Текст англ. мовою.

17. Near-threshold excitation of the $\lambda 132.2$ nm resonance line of the Tl⁺ ion by electron impact / A. N. Gommonai, V. Roman, L. O. Banduryna [and others] // Scientific Herald of Uzhhorod University. Series Physics. – 2018. – V. 44. – P.126-135. – Текст англ. мовою.

* * *

18. Гомонай, Г. Вірний своєму покликанню : [з нагоди 80-річчя д-ра фіз.-мат. наук, проф. А. Завілопуло] / Г. Гомонай // Ужгород. – 2021. – 21 серп. – С. 9 : фот.

19. Гомонай, Г. Ганна Гомонай – перша жінка в краї, яка стала директором електронної фізики НАН України : [розмова з фізиком та керівником / вела М. Боднар] / Г. Гомонай // Новини Закарпаття. – 2019. – 20 груд. – С. 11 : фот.

20. Гомонай, Г. Життя в науці та для науки : до 70-річчя проф. Маслюка : [д-р фіз.-мат. наук, проф. В. Маслюк] / Г. Гомонай // Новини Закарпаття. – 2019. – 6 квіт. – С. 14 : фот. кольор.

21. Гомонай, Г. Життя невід’ємне від науки : до 70-річчя д-ра фіз.-мат. наук проф. В. А. Кельмана / Г. Гомонай // Ужгород. – 2019. – 31 серп. – С. 9 : фот.

22. Гомонай, Г. Наука – основний зміст його життя : до 80-річчя від дня народж. д-ра фіз.-мат. наук, лауреата Держ. премії України в галузі науки і техніки В. Мазура : [родом із м. Мукачево] / Г. Гомонай // Ужгород. – 2023. – 8 лип. – С. 6 : фот.

23. Гомонай, Г. Перший академік НАНУ на Закарпатті Отто Шпеник відзначив 80-ліття : [про заслуж. діяча науки і техніки України, д-ра фіз.-мат. наук, проф., акад. НАН України] / Г. Гомонай // Новини Закарпаття. – 2018. – 14 лип. – С. 10 : фот. кольор.

24. Гомонай, Г. Самовіддано служити науці – кредо його життя : [про вченого І. Ю. Романа] / Г. Гомонай // Ужгород. – 2021. – 4 верес. – С. 9 : фот.

* * *

25. 20 років Інституту електронної фізики Національної академії наук України (1992–2012) / Ін-т електрон. фізики Нац. акад. України ; уклад. А. М. Завілопуло ; за заг. ред. О. Б. Шпеника ; відп. за вип. : З. З. Торич, Г. М. Гомонай. – Ужгород : ФОП Брежа А. Е., 2012. – 296 с. : фот. – Показж. наук. праць : с. 197-276.

26. Міжнародна конференція «Ужгородська школа з атомної фізики та квантової електроніки» : до 100-річчя від дня народж. проф. І. П. Запісочного : [Ужгород, 26-27 трав. 2022 р.] : зб. матеріалів конф. = International Conference Uzhhorod School of Atomic Physics and Quantum Electronics : to the 100th anniversary of the birth of Professor Ivan Zapisochny / Ін-т електрон. фізики Нац. акад. наук України ; уклад. : А. М. Завілопуло, В. І. Роман ; відп. за вип. : Г. М. Гомонай, Т. Ю. Попик. – Ужгород : ФОП Сабов А. М., 2022. – 352 с. : іл., табл. – Текст укр., англ. мовами. – Бібліогр. наприкінці ст.

* * *

27. Висицька, Таміла. Гомонай Олена Василівна (н. 7.01.1963) : [д-р фіз.-мат. наук, проф.] / Т. Висицька // Висицька, Таміла. Із плеяди науковців Закарпаття : біобібліогр. довід / Т. Висицька. – Ужгород : Ліра, 2005. – С. 401-403 : портр.

28. Гомонай Ганна Миколаївна : [канд. фіз.-мат. наук, ст. наук. співробітник] // 20 років Інституту електронної фізики Національної академії наук України (1992–2012) / уклад. А. М. Завілопуло. – Ужгород : ФОП Бреза А. Е., 2012. – С. 69-70 : портр.

* * *

29. Завілопуло, А. М. Перша жінка – директор Інституту електронної фізики НАН України : (до 60-річчя доктора фізико-математичних наук Г. М. Гомонай) / А. М. Завілопуло // Вісник Національної академії наук України. – 2019. – № 12. – С. 102-105.

30. Завілопуло, Анатолій. Перша закарпатка – відмінні член-кореспондент НАНУ : [дир. Ін-ту електрон. фізики НАН України, д-р фіз.-мат. наук Г. Гомонай] / А. Завілопуло // Новини Закарпаття. – 2021. – 5 черв. – С. 3 : фот.

Грудень: 22

МАЯ ПИЛИПІВНА ЛЕНДЬЕЛ

90-річчя від дня народження вченої-курортологині,
кандидата медичних наук
(1934–2022)

Мая (Майя) Пилипівна Лендьел народилася 22 грудня 1934 року в м. Макіївка Донецької області. Раннє дитинство провела на Київщині. Про ці роки життя завжди згадувала з великою теплотою. У 1946 році разом з батьками переїхала на Закарпаття. Тут вона закінчила школу, медичний факультет Ужгородського державного університету (1958), аспірантуру на кафедрі факультетської терапії (1962). Науковим результатом її роботи стала кандидатська дисертація, яку

вчена виконала під керівництвом професора Г. Є. Марантіди. Під впливом улюбленого вчителя, авторитет якого для Маї Пилипівни був незаперечним, сформувався світогляд і наукова етика дослідницької роботи, яку талановита учениця, достойна свого вчителя, пронесла крізь усе життя.

У 1965 році в Ужгороді на базі Закарпатського НДІ епідеміології, мікробіології та гігієни було створено Ужгородську філію Одеського НДІ курортології (1992 р. реорганізована в Науково-практичне об'єднання «Реабілітація», а нині це Державна установа «Науково-практичний медичний центр «Реабілітація» МОЗ України»). В цій науковій установі Мая Пилипівна працювала від часу заснування і впродовж наступних 23 років очолювала гастроентерологічний відділ, за сумісництвом виконувала обов'язки заступника директора з наукової роботи. У 1968 році в Центральному НДІ курортології та фізіотерапії (м. Москва) М. Лендьел захистила кандидатську дисертацію «Влияние минеральных вод Келечинского и Ужгородского источников на функциональное состояние желудка и белковый спектр желудочного сока у больных хроническим гастритом и язвенной болезнью желудка и двенадцатиперстной кишки» та здобула науковий ступінь кандидата медичних наук. 1972 року їй було присвоєно вчене звання старшого наукового співробітника за спеціальністю «Терапія».

Основний науковий доробок М. П. Лендьел відображено в 122 наукових публікаціях, присвячених актуальним питанням лікування та діагностики, курортології та відновлювального лікування, в тому числі вона є співавтором 2 монографій, 25 методично-інформаційних видань, 50 раціоналізаторських пропозицій та 4 винаходів. У кожній з цих робіт – важливі теоретичні результати, але передусім вони мають величезне прикладне значення. Слід також відзначити численні відгуки та рецензії вченої на дисертаційні роботи, монографії, наукові публікації та звіти, які вирізняються скрупульозним аналізом, конструктивною критикою, доброзичливістю та об'єктивністю.

Заслуги М. П. Лендьел в розвитку сучасної курортології не вичерпуються лише її особистими роботами – підготувала 5 кандидатів наук. У працях її численних учнів (а це понад 1000 публікацій!) розвиваються закладені нею ідеї, її стиль та етика наукового мислення, підхід до розв'язання наукових проблем. З іменем Маї Пилипівни та очолюваного нею колективу пов'язані ініціатива й ентузіазм розробки неінвазивних методів діагностики, які

дозволяють з високою точністю без зонду протягом одного дня одержати повноцінну інформацію про стан органів травлення та сечовиділення. Комплекс цих методик нині користується великою популярністю. На його базі в ДУ «НПМЦ «Реабілітація» МОЗ України» організована єдина в Україні лабораторія неінвазивних методів дослідження. Тисячі хворих завдячують цим методам, які встановлюють правильний діагноз, а відповідно – правильне лікування.

Активне проведення поглиблених наукових досліджень з метою обґрунтування і розробки нових методів лікування захворювань органів травлення із застосуванням природних мінеральних вод Закарпаття дозволили розробити унікальну методологію вивчення лікувальних властивостей мінеральних вод, яка включає послідовні етапи оцінки в умовах «*in vitro*», далі – в умовах клінічного експерименту «*in vivo*» та в умовах хронічного експерименту, в клініці. Ця методика дозволяє максимально тонко диференціювати методики питного використання мінеральних вод при найрізноманітніших захворюваннях практично для кожного хворого. Такий методологічний підхід сьогодні став класичним методом в науковій практиці доказової курортології і використовується при оцінці лікувальної дії практично усіх природних факторів.

Під керівництвом М. П. Лендьел проводилися яскраві наукові дослідження, присвячені вивченню механізмів дії фізичних факторів при різних захворюваннях внутрішніх органів. За 30 років сформовано базис, величезний потенціал, той безперечний авторитет наукового колективу, здобутки й досягнення якого займають вагоме місце в сучасній курортології. При цьому Мая Пилипівна на перше місце завжди ставила прикладний результат – те, що можна використати на практиці.

Численні семінари, бесіди, практичні заняття з лікарями санаторіїв Закарпаття – «Сонячне Закарпаття», «Квітка Полонини», «Верховина», «Шаян», «Гірська Тиса», «Карпати», «Поляна», «Синяк», закладів практичної охорони здоров'я дозволили виховати цілу школу гастроентерологів-куртологів, які з вдячністю згадують детальні, доступні і зрозумілі, надзвичайно доброзичливі консультації Маї Пилипівни. Це ціле покоління лікарів, ціла епоха в закарпатській курортології.

Стоячи біля витоків формування закарпатської школи гастроентерологічної курортології, високо цінуючи величезний

лікувальний потенціал природи, Мая Пилипівна свято вірила в її чудодійну силу – лише потрібно дуже тонко знати і відчувати ці чудодійні сили. Досконале знання людини, знання хвороби і її причин, знання механізмів лікувальної дії природних факторів та безмежне терпіння і доброта – ось ті складові, завдяки яким вчена завжди досягала успіху у лікуванні хворого.

М. П. Лендьел завжди займала активну життєву позицію – обравши нелегкий шлях науковця і лікаря, вона все своє життя шукала шляхи покращення здоров'я людей, розробляючи індивідуальні методи і підходи для кожного хворого з використанням цілющих властивостей природи. Невичерпний ентузіазм, оптимізм, бажання одержувати й сприймати знання, вміння підняти до свого рівня співрозмовника, величезне терпіння і вміння пояснити незрозуміле – є складовими її беззаперечного авторитету серед колег, лікарів, пацієнтів.

Головною цінністю до останніх днів для Маї Пилипівни завжди була сім'я, вона стала центром єднання великої родини, розкиданої по всій Україні і далеко за її межами. Про кожного з них Мая Пилипівна знала практично все, розділяла радість і розвіювала проблеми, для кожного знаходився час, терпіння, теплоту душі, добрі слова і поради.

**Маргарита Гайсак,
Наталія Вакула**

Джерельні приписи:

1. Гайсак, М. О. Критерії оцінки антацидних властивостей мінеральних вод та їх преформованих аналогів мінеральних вод / М. О. Гайсак, М. П. Лендьел // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Медицина. – Вип. 6. – Ужгород, 1998. – С. 35-39.

2. Лендьел, М. П. Методологія вивчення лікувальних властивостей мінеральних вод, розробки методик їх питного використання / М. П. Лендьел // Мінеральні води Закарпаття. Питне лікувальне використання / під ред. : М. В. Лободи, Л. П. Киртич. – Ужгород : ІВА, 1997. – С. 45-49.

3. Лендьел, М. Ф. Беззондовое исследование функционального состояния с использованием индикатора кислотности / М. Ф. Лендьел, М. А. Гайсак, А. И. Толмачев // Беззондовые исследования функций органов пищеварения / под ред. И. С. Лемко, Л. П. Киртич. – Ужгород : Патент, 1997. – С. 7-44. – Текст рос. мовою.

* * *

4. Лендьел, М. П. Основні принципи методик питного використання вуглекислих гідрокарбонатних натрієвих вод в профілактиці та реабілітації дітей з гастроентерологічною патологією / М. П. Лендьел, О. В. Русановська // Мед. реабілітація, курортологія і фізіотерапія. – 1998. – № 3. – С. 46-48.

5. Лендьел, М. П. Беззондові дослідження функцій органів травлення / М. П. Лендьел, Л. П. Киртич, М. О. Гайсак [та ін.] // Лабораторна діагностика. – 1997. – № 2. – С. 13-17.

6. Лендьел, М. Ф. Беззондовый метод исследования кислотообразующей и эвакуаторной функции желудка / М. Ф. Лендьел, М. А. Гайсак // Лаборатор. дело. – 1990. – № 5. – С. 34-37. – Текст рос. мовою.

7. Лендьел, М. Ф. Внутреннее применение минеральных вод при гиперацидных состояниях (обоснование методик) / М. Ф. Лендьел, М. А. Гайсак // Вопросы курортологии. – 1984. – № 6. – С. 14-17. – Текст рос. мовою.

8. Лендьел, М. Ф. Лечебное действие минеральной воды Келечинского источника Закарпатской области при заболеваниях желудка / М. Ф. Лендьел // Врачеб. дело. – 1964. – № 10. – С. 130-131. – Текст рос. мовою.

9. Лендьел, М. Ф. Обоснование дифференцированного применения минеральных вод Лужанского месторождения в лечении больных язвенной болезнью двенадцатиперстной кишки / М. Ф. Лендьел, Г. А. Вощепинец, Л. П. Киртич // Курортология и физиотерапия. – Вып. 17. – К. : Здоров'я, 1984. – С. 65-68. – Текст рос. мовою.

10. Лендьел, М. Ф. Особенности действия некоторых минеральных вод Закарпатья на показатели иммунологической реактивности организма в комплексном санаторно-курортном лечении больных язвенной болезнью двенадцатиперстной кишки / М. Ф. Лендьел // Вопросы курортологии. – 1977. – № 3. – С. 44-48. – Текст рос. мовою.

11. Лендьел, М. Ф. Упрощенный способ электрофореза желудочного сока / М. Ф. Лендьел // Лаборатор. дело. – 1965. – № 9. – С. 536-539. – Текст рос. мовою.

12. Лендьел, М. Ф. Эхоскопия в диагностике поражений гепатобилиарно-панкреатической системы у больных хроническим холециститом / М. Ф. Лендьел, М. А. Гайсак, Е. И. Вагериш // Гастроэнтерология. – Вып. 23. – К. : Здоров'я, 1991. – С. 93-95. – Текст рос. мовою.

13. Обоснование питьевого применения высокоминерализованной гидрокарбонатной натриевой минеральной воды Пасека в лечении больных язвенной болезнью двенадцатиперстной кишки / М. Ф. Лендьел, М. А. Гайсак, Г. А. Вощепинец [и др.] // Курортология и физиотерапия. – Вып. 18. – К. : Здоров'я, 1985. – С.65-68. – Текст рос. мовою.

14. Применение физических факторов в санаторном лечении при некоторых заболеваниях органов пищеварения / М. Ф. Лендьел, М. Д. Торохтин, Л. П. Киртич [и др.] // Гастроэнтерология. – Вып. 6. – К. : Здоров'я, 1974. – С. 50-54. – Текст рос. мовою.

15. Чайковська, Т. В. Оцінка біологічної активності деяких мінеральних вод Закарпаття / Т. В. Чайковська, Л. П. Киртич, М. П. Лендьел [та ін.] // Фізіолог. журн. – 2001. – Т. 47. – № 1. – Ч. 2. – С. 103-106.

* * *

16. Висіцька, Таміла. Лендьел Майя Пилипівна : канд. мед. наук / Т. Висіцька // Висіцька, Таміла. Із плеяди науковців Закарпаття : біобібліогр. довід. / Т. Висіцька. – Ужгород : Ліра, 2005. – С.239-242.

17. Лендьел Майя Пилипівна : (до 80-річчя з дня народж.) // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Медицина. – Вип. 1 (51). – Ужгород, 2015. – С. 321-322.

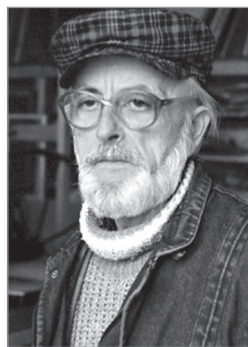
18. Лендьел Майя Пилипівна : (до 70-річчя з дня народж.) / Наук.-практ. Об-ня «Реабілітація» МОЗ України // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Медицина. – Вип. 24. – Ужгород, 2005. – С. 206-207.

19. Старший науковий співробітник, кандидат медичних наук Лендьел Майя Пилипівна : (до 80-річчя із дня народж.) // Мед. реабілітація, курортология, фізіотерапія. – 2014. – № 4 (80). – С. 70-71.

ІВАН ЮЛІЙОВИЧ СКАКАНДІЙ

90-річчя від дня народження художника-живописця
(1934–2005)

Іван Юлійович Скакандій, вчитель фізики середньої школи № 1, пройшов через життя стрімко і неголосно, залишивши у спогадах колег і в душах учнів неповторну інтонацію талановитої особистості. Він запам'ятався зосереджено-спокійним, іронічно-доброзичливим, закоханим у закарпатський світ, у науку й мистецтво і, як здавалося, трохи нещасливим. На енергійно окресленому інтелігентному обличчі вирізнялися великі спостережливі очі художника – уважний проникливий погляд підсвічувався якимись глибинним теплом. Іван Юлійович був класичним хорошим вчителем, та в ньому жив художник, якому, очевидно, було тіснувато в учительській оболонці, якому доводилося змагатися за час і простір для творчості.

Парадоксально, але його бідою була його обдарованість, багатогранність. Йому вдавалося все. Він вчився на відмінно в школі у рідному Середньому, засвоюючи весь матеріал прямо на уроках, і у СШ № 1 в Ужгороді, куди сім'я переїхала після війни. Він без напруження вступив до Львівської політехніки на факультет архітектури, але через сімейні обставини змушений був повернутися додому, де так само легко став студентом фізичного факультету УжДУ.

Іван з дитинства малював і самостійно записався до дитячої студії Золтана Степановича Баконія, куди незабаром привів свого брата Василя – у майбутньому корифея закарпатського малярства, – а згодом – і наймолодшого брата Юлія. Магічний художній світ полонив братів. Скакандії стали одними з перших гуртківців Баконія, вони започаткували високий мистецький рівень і злет популярності ужгородської студії образотворчого мистецтва. Студія жила повнокровним художнім життям: відбувалося багато виставок, проводилися літні й зимові пленери, на які часто приїжджали

відомі художники. Іван брав участь у багатьох виставках, отримувач за свої малюнки відзнаки й премії. Одну з виставок відвідала знаменита київська художниця Тетяна Яблонська, що гостювала в той час на Закарпатті. Вона відзначила роботи талановитого учня, побажала юному художникові успішного майбутнього.

Закінчивши університет, Іван Юлійович поїхав за призначенням працювати вчителем фізики в гірське село Синевир. Подібно до інших художньо обдарованих вчителів, йому доводилося робити стенди й плакати, а у вільний час з'являлися малюнки верховинських краєвидів. Повернувшись в Ужгород, Скакандій почав викладати фізику в школі, де раніше навчався. Він працював вчителем близько тридцяти років, а в 55-річному віці вийшов на пенсію і повністю присвятив себе мистецтву, ніби намагаючись надолужити недомальоване за роки вчителювання. Напевне, його головною помилкою було те, що він не відсунув на другий план інші інтереси і не вступив до художнього училища, що дало б йому впевненості, допомогло б стати професійним художником і таким чином реалізувати своє основне призначення.

Іван Юлійович на все життя залишився на роздоріжжі між професією вчителя, що приносила певне задоволення й заробіток, і пристрастю до творчості. Він займався улюбленим пейзажним жанром, його цікавила історія Закарпаття, релігійна, філософська тематика, проблематика символізму, абстрактного мистецтва. Він володів техніками акварелі, гуаші, олії, ліногравюри, монотипії тощо. Коли в Ужгороді відкрили телестудію, Скакандій захопився кіномистецтвом і його хронікально-документальні фільми отримували нагороди союзного рівня. Він усе вмів робити руками, багато читав і черпав ідеї та сюжети з літератури.

Він умів веселитися, писав друзям до ювілеїв гумористичні вірші, товаришував з усіма художниками, цінував компанію колег фізиків Омеляна Миколайовича Романа і Саватія Юрійовича Бедзира, а також гостини в сімейному колі в Середньому. Іван Юлійович був членом Спілки народних майстрів. Брат Василь шкодував, що не посприяв вступу Івана до Спілки художників, що було б для нього важливим імпульсом у творчому зростанні. Василь Юлійович вважає, що з трьох братів Іван мав найпотужніший потенціал, який повністю так і не розкрився.

Муза мистецтва виявилася вельми ревнивою і не сприяла поєднанню вчителювання з художньою справою. Іванові Юлійовичу вдалося проявити себе в різних видах творчості, але влас-

тива кожному художнику спрага досконалості, вершинного вияву лишилася незаспокоєною, і усвідомлення цього залишило на його життєвій дорозі присмак гіркоти.

На шкільному випускному вечорі 1971 року Іван Юлійович сказав кільком випускникам, що відвідували ту ж студію Баконія: «Якщо хочете займатися мистецтвом, покиньте все інше». Ці слова запам'яталися як життєвий висновок і порада людини, що не зуміла покинути все інше і, ставши вчителем фізики, стала вчителем для багатьох, але й залишилася художником.

Останні п'ятнадцять років життя були творчо плідними. Роботи Скакандія часто експонувалися на виставках і несли глядачам неповторну, знайому ще зі школи інтонацію. З 1961 року брав участь у всіх обласних і республіканських виставках самодіяльних художників. Тематика його творів традиційна для закарпатського образотворчого мистецтва. Насамперед це пейзажі, а також портрети, тематичні композиції, інтерпретація історичних подій.

Автор тяжив до стриманих кольорів, тональних вирішень. В інтерв'ю «Закарпатській правді» 1979 року розповідав: «Почав писати олією – з'явилася пристрасть до великих полотен. Цікаво було винаходити нові гами кольору, особливо сірого, у найрізноманітніших відтінках і напівтонах». Найцікавішими були його краєвиди, у жанрових роботах відчувалася певна штучність. Він був членом творчого об'єднання самодіяльних художників «Барви Карпат», брав участь у групових виставках, що відбувалися у клубі письменників (разом з вишивальницею Марією Шерегій), у музеї архітектури й побуту (разом з Раїсою Глюк та іншими самодіяльними художниками).

1985 року в Будинку народної творчості відбулася велика ювілейна ретроспективна виставка творів Івана Скакандія. Експозиція із понад сотні робіт охоплювала весь творчий шлях художника і всі його жанри: камерні пейзажі («Вечір над Ужем», «Синевирське озеро», «Великий Верх») символічно узагальнені краєвиди («Срібні Карпати», «Там, де звук трембіти лунає», «Три верби»), давні пам'ятки (Невицький замок, дерев'яні церкви у Верхньому Бистрому, Чорноголові), портрети («Наш Золтан Степанович») і фігуральні композиції («Старі винороби», «Опришки», «У дідика в гостях»). Різножанровість була властива 1960-м і 1970-м рокам, у творчості наступних двох десятиліть пануючим жанром Івана Юлійовича був традиційний для закарпатського живопису карпатський пейзаж.

Його останньою виставкою стала виставка трьох братів Скакандіїв у 2003 році. Взимку 2004 на день святого Василя у братовій хаті Іван раптом сказав, що не проживе більше ніж 70 років. Він відчував відлік часу і, на жаль, не помилився. Його 70-річчя виповнилося 30 грудня 2004 року, а 18 березня наступного року його не стало. Відійшов за обрїй чудовий вчитель і хороший художник. Залишилася неповторна інтонація таланту з ледь відчутним відтінком гіркоти.

Михайло Сирохман

Джерельні приписи:

1. Скакандій, І. Ю. Живопис. Графіка : кат. ювіл. вист. творів / І. Ю. Скакандій ; ред. Є. О. Дунайська ; відп. за вип. Ф. Ж. Коложварі ; Обл. наук.-метод. центр нар. творчості і культ.-освіт. роботи, Обл. міжспілк. будинок самодіял. творчості. – Ужгород : Закарпат. облполіграфвидав, 1985. – Бр. : іл.

2. Скакандій, І. Ю. Ювілейна виставка творів «Я прийшов до осені» : каталог / І. Ю. Скакандій ; вступ. слово І. І. Ільницького ; відп. за вип. О. Дудаш ; Спілка нар. майстрів Закарпаття, Обл. будинок нар. творчості. – Ужгород : Патент, 1994. – 28 с. : іл.

* * *

3. Скакандій Іван Юлійович : [закарпат. художник, член Об-ня проф. художників Закарпаття] // Художники Закарпаття. – Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2015. – С. 142-143 : портр., фот. кольор.

4. Скакандій Іван Юлійович : (1934–2005 рр.) : [худож., член НСХ України] // Мистецтво Закарпаття : кат. творів із фондів музею. Кн. 1 / авт. ідеї О. Зайцев, вступ. ст. Л. Біксей, ред. рада : О. Зайцев, О. Приходько, Л. Біксей [та ін.], фот. О. Попова. – Ужгород : Шарк, 2005. – С. 177. – (Каталог колекції Закарпатського обласного художнього музею ім. Й. Бокшая).

* * *

5. Мистецьке тріо. Виставка братів Скакандіїв : [у т. ч. про І. Скакандія] // Карпат. Євроміст. – 2003. – 31 трав. – С. 6.

6. Мишанич, В. Тріо Скакандіїв : [виставка братів Скакандіїв] : [у т. ч. про І. Ю. Скакандія] / В. Мишанич // Карпат. Україна. – 2003. – 22 трав. – С. 2.

7. Сопко, Н. На батьківському коні до вершин прекрасного : [про братів Скакандіїв ; у т. ч. про І. Ю. Скакандія] / Н. Сопко // Вечір. Ужгород. – 2003. – 22 трав. – С. 1, 3.

8. У галереї «Ужгород» – виставка творів живопису братів Скакандіїв : [у т. ч. про І. Ю. Скакандія] // Новини Закарпаття. – 2003. – 20 трав. – С. 8.

9. Уральський, Л. Вечерний звон : [вернисаж работ ужгород. художника И. Скакандия] / Л. Уральський // Единство-плюс. – 1995. – 14 янв. – С. 4. – Текст рос. мовою.

ЮВІЛЕЇ ФАХІВЦІВ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ – 2024 РІК

МАРІЯ МИХАЙЛІВНА БОБОНИЧ

60-річчя від дня народження (нар. 1964)

Народилася Марія Михайлівна 26 грудня 1964 року в с. Копашнево Хустського району. Як тільки навчилась читати, відвідувала шкільну бібліотеку. Кожного разу, коли приходила до неї, із захопленням спостерігала за роботою бібліотекаря. Згодом, після закінчення восьмого класу, у 1980 році вступила на навчання в Хустське культурно-освітнє училище на бібліотечне відділення, яке успішно закінчила в 1983 році.

Відтак працювала в бібліотеці-філії с. Минай Ужгородської районної централізованої бібліотечної системи. Потім деякий час не працювала, але завжди мріяла знову повернутись до бібліотеки.

З 2000 року почала працювати бібліотекарем в Закарпатській обласній універсальній науковій бібліотеці у відділі читальної зали. За два десятиліття в цьому відділі обслужила сотні тисяч читачів, задовільнивши їх читацькі запити. Користувачі зауважують її ввічливе і доброзичливе ставлення. Багатьох з них, які зараз працюють у владних і керівних органах, науковців, журналістів, вона досі пам'ятає і тепло згадує.

З 2021 року працює провідним бібліотекарем відділу зберігання бібліотечних фондів. Здійснює роботу з каталогом-індикатором фонду, що знаходиться у підвальному приміщенні, відповідає за правильність розстановки літератури прикладних і технічних наук.

Марія Михайлівна дбає про підвищення фахового рівня, освоїла і працює в програмі «ІРБІС», вносить нові записи в базу «Ретрофонд». Також пройшла курси і отримала сертифікати на онлайн-платформі «Дія. Цифрова освіта», дистанційній платформі громадянської освіти від Відкритого університету Майдану.

Одружена, має чоловіка, трьох дорослих синів і красуню внучку.

Завжди спокійна, старанна і працююча у виконанні завдань й доручень, відзначена почесними грамотами і подяками Закарпатської обласної ради, управління культури Закарпатської облдержадміністрації. Колектив її шанує і поважає.

МАРІЯ ІВАНІВНА ВОСКРЕСЕНСЬКА

125-річчя від дня народження (1899 – ?)

Велику роль на початковому етапі становлення і розвитку книгозбірні Ужгородського університету відіграла діяльність людей, відданих улюбленій справі. Працівницею, яка завдяки своїм професійним знанням та ерудиції зробила помітний внесок у формування і вдосконалення бібліотечно-бібліографічної роботи, є Марія Іванівна Воскресенська.

Марія Іванівна народилася 15 червня 1899 року в с. Волково Дмитрівського повіту Орловської губернії (тепер Курська обл., Росія). Після закінчення гімназії працює два роки вчителькою, але невдовзі розпочинає свою трудову діяльність як бібліотекарка, не зраджуючи цій професії до виходу на пенсію. Має великий досвід праці, оскільки чоловік був військовим, тому час від часу переїжджали і змінювали місце роботи в різних містах. Останнє місце призначення – 2-га Військово-господарська школа (м. Харків), куди влаштовується і М. Воскресенська помічницею завідувачки бібліотеки. У 1930 р. працює завідувачкою пересувним фондом бібліотеки аж до його реорганізації в 1938 р. У 1938–1941 рр. – вона завідувачка читальні в Інституті фізкультури у м. Харкові. Після війни у 1946 р. чоловіка М. С. Воскресенського переводять на роботу в Ужгород у новостворений Ужгородський університет, де він стає першим завідувачем кафедри російської літератури. М. І. Воскресенська цього ж року влаштовується працювати в університетську бібліотеку на посаду бібліографа. Таким чином, вона стояла у самих джерел створення книгозбірні, опановуючи різні види бібліотечної роботи. Саме вона стала першою завідувачкою довідково-бібліографічного відділу, який було організовано в 1951 році.

Уже за перший навчальний 1951/1952 рік відділом, за архівними даними, було підготовлено 18 інформаційних бюлетнів нових надходжень в бібліотеку. З цей же рік студентам та професорсько-викладацькому складу видано понад 1000 бібліографічних довідок, в картотеку внесено понад 10 000 карток із різних галузей знань, виписаних із періодичних видань. Праця бібліографів забезпечувала швидке й ефективне інформаційне обслуговування в умовах того часу. Досвідчена бібліотекарка зуміла у найкоротший термін організувати бібліографічну роботу. Була добре освіченою, ерудованою, працелюбною людиною. Марія Іванівна Воскресенська допомагала читачам у підготовці списків літератури до рефератів, курсових, дипломних та наукових робіт. Була одним із організаторів краєзнавчої картотеки, каталогів книг та картотеки газетно-журнальних статей, авторкою статей, які вона готувала в університетську газету в співавторстві з завідувачкою бібліотеки Оленою Фесенко. Ученицею і послідовницею Марії Воскресенської в царині бібліографії стала відома в краї бібліотекарка Олена Дем'янівна Закривидорога.

За станом здоров'я та у зв'язку з виходом на пенсію у 1958 році вона звільняється і разом із чоловіком на початку 60-х рр. виїжджає із Ужгорода на Харківщину.

У пам'яті тих небагатьох, кому довелося з неї працювати в ті далекі роки, вона залишилася скромною працівницею, скрупульозною і акуратною в роботі, тактичною та інтелігентною, водночас – веселою, товариською, з почуттям гумору, її любили та поважали в колективі.

За чесну і добросовісну роботу отримала подяку від ректорату Ужгородського державного університету.

Лариса Мельник

АЛЛА ПЕТРІВНА ГОДЯ

60-річчя від дня народження (нар. 1964)

Годя Алла Петрівна народилася 11 вересня 1964 року у селі Старий Корець Корецького району Рівненської області у сім'ї колгоспників.

З 1971 по 1978 роки здобувала освіту у Старокорецькій восьмирічній школі, продовжила навчання у Корецькій середній школі № 1, яку закінчила у 1981 році.

Того ж року вступила до Рівненського державного інституту культури, який закінчила у 1985 році за спеціальністю «Бібліотекар-бібліограф».

Вся трудова діяльність з моменту закінчення вузу і по сьогоднішній день пройшла у Закарпатській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Ф. Потушняка, яку розпочала на посаді методиста. Працювала у різних відділах бібліотеки на різних посадах. З 2011 року здійснює роботу по введенню книжкового фонду в електронну базу даних «Ретрофонд». Надає послуги з ксерокопіювання. Працює якісно, сумлінно відносьється до роботи.

Дисциплінована, доброзичлива, відповідальна. Постійно працює над підвищенням свого фахового рівня.

ЛАРИСА ОЛЕКСАНДРІВНА ПАДЯК (ІЛЬЧЕНКО)

60-річчя від дня народження (нар. 1964)

Народилася 20 січня 1964 року в с. Цвітоха Славутського р-ну Хмельницької області у родині службовця та вчительки. Після переїзду батьків до с. Хижинці Вінницької області навчалась у середній школі, яку закінчила у 1981 році з золотою медаллю і вступила до Київського державного інституту культури ім. О. Корнійчука. У 1985 році отримала диплом з відзнакою за спеціальністю «бібліотекар-бібліограф» і направлення Міністерства культури УРСР на роботу в Закарпатську обласну бібліотеку для дітей ім. Д. Вакаро-

ва, де очолила науково-методичний відділ. Саме в той час у бібліотеках для дітей завідувачами були непересічні постаті в «бібліотечному просторі»: К. І. Супенко, М. В. Савінець, О. І. Левко, Л. В. Радчик, І. Б. Шобер, М. Ю. Штиліха та ін. Вже тоді молода й амбітна дівчина проявила свої творчі та організаторські здібності – створила потужну групу креативних професіоналів. Вона писала веселі сценарії різних заходів з казковими героями, щоб святково відзначити найактивніші бібліотеки для дітей та бібліотекарів, які з ними працюють.

Ларису Олександрівну заслужено можна віднести до групи «трудоголиків». Після роботи в бібліотеці вона йшла на репетиції до популярного у молоді театру пантоміми Михайла Мільмейстра як акторка і дизайнерка. Вночі шила костюми для вистав, а зранку знов була бібліотека. Цього їй було замало, адже інтерес до усього нового у п. Лариси не згасає протягом життя, і вона продовжує навчатись. Вивчає мови в Ужгородському державному університеті на факультеті романо-германської філології, швидко опановує новітні технології, що стосуються бібліотечних процесів та видавничої справи, цікавиться історією Закарпаття, завжди в курсі нових літературних та інших культурно-мистецьких подій тощо. Якщо колись вона вирішить організувати персональну виставку-продаж чудових жіночих прикрас, буде стояти чимала черга.

З жовтня 1992 року Лариса Олександрівна працює в Закарпатській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Ф. Потушняка. Займала різні посади – методиста І-ої категорії, завідувачки відділу новацій, менеджменту і маркетингу, провідного та головного бібліографа, завідувачки сектору краєзнавчої бібліографії. Саме краєзнавча бібліографія дала можливість п. Ларисі розкрити потенціал бібліографа високої кваліфікації.

Варто навести декілька прикладів її праці, яка свідчить про її досягнення, що стали і певним досягненням бібліотеки та сприяли підвищенню її авторитету в громаді.

З 1986 року ЗОУНБ видавала бібліографічний покажчик «Література про Закарпатську область», де більшу частину складали описи газетно-журнальних публікацій. З 2002 року Л. Падяк укладає щорічний анотований каталог видань «Книга Закарпаття» та щокварталь-

ник «Закарпаття на сторінках преси», які інформують громадськість про рівень книговидавничої справи на Закарпатті, а також фіксують книжки і публікації з карпатознавства, що з'явилися в інших регіонах. Варто відзначити, що в той час тиражі книг були символічними – 50-300 видрукованих примірників, і цей показник став спробою не загубити та передати нащадкам у спадщину цей безцінний інформаційний, інтелектуальний, емоційний, моральний потенціал. І сьогодні (вже 22 роки) цей показник виконує свою функцію.

Не можна не згадати відомий далеко за межами нашої області щорічний рекомендаційний бібліографічний посібник «Календар краєзнавчих пам'ятних дат». Серед його дописувачів – науковці, історики, літератори, мистецтвознавці, журналісти, фахівці різних професій, яких залучали до співпраці бібліотекарі Тамара Васильєва, Галина Ковальчук, Оксана Дурунда, Наталя Куцова, Ілона Горват, Олеся Шелак та ін. 17 років (2002–2018 рр.) Лариса Олександрівна була його укладачем, а з 2020 р. редагує його бібліографічну частину. Виключно з її ініціативи вийшов путівник по календарю (2002–2013), що отримав схвальні відгуки бібліографів та користувачів.

Л. Падяк редагувала та упорядковувала більшість видань серії «Корифеї Закарпаття: бібліографія». Відкривав серію рекомендаційний показник, присвячений 65-річчю Фелікса Кривіна, потім були бібліографії Федора Потушняка, Петра Скунця, Ласло Балли, Михайла Томчання та ін. Лише в цій серії вийшло понад 10 показників. А ще є серії «Закарпатська публіцистика в іменах» та «Культура краю в особах», в яких вийшли біобібліографічні матеріали, присвячені Надії Панчук, Галині Малик, Петру Часту та ін.

У багатьох виданнях п. Лариса, крім редактора, є і автором їх оригінал-макету: «Колекція видань Омеляна Довганича у фондах ЗОУНБ», «Книга з автографом», «Карпатська Україна: до 75-річчя вікопомних подій», «Постаті і ритми закарпатського шістдесятицтва: Василь Вароді, Людмила Кудрявська» та ін.

Будучи високопрофесійним бібліографом, Лариса Олександрівна працювала не лише з бібліотекою. В її доробку як редактора-упорядника – праця Таміли Висіцької «Жіночі постаті в історії Закарпаття», як укладача – біобібліографічний показник «Історіограф Дмитро Данилюк» з серії «Вчені Ужгородського національного університету»; співпраця з Державним архівом Закарпатської обл. (О. Д. Довганич, О. В. Хланта «Довганич, Омелян Дмитрович. Повернення до правди»), Науковою бібліотекою УжДУ (О. Д. Закривидорога, Л. О. Ільченко, В. І. Падяк «Закривидорога, Олена

Дем'янівна. Олена Рудловчак»), кафедрою історії України УжНУ (С. Д. Федака «Літописні джерела з історії княжої і козацької України-Русі»), дослідним центром карпатознавства (Падяк В. «Ужгородський тижневик «Новый Свѣтъ».1871–1872»), Закарпатською філією Українського центру культурних досліджень (Т. О. Пасічник, Я. П. Рак. «Музичне Берегово 1945–2000 рр.») та ін.

Лариса Падяк також є укладачем персональних посібників. Об'єктом дослідження яких став науковий доробок вчених краю: Івана Миговича, Валерія Падяка, Володимира Фенича, Юрія Гуци-Венеліна, Анатолія Кралицького.

Бібліограф, редактор, автор тексту та автор оригінал-макетів видань, укладач, упорядник, випусковий редактор – будь-який з цих процесів Лариса Падяк намагається довести до досконалості.

Висока відповідальність і професіоналізм – вміння віднаходити необхідні джерела інформації, знання історії, літератури, мистецького світу Закарпаття, а також прискіплива увага до імен, дат, історичних подій, що розглядаються, дають право вважати Ларису Падяк однією з кращих бібліографів Закарпаття.

Працюючи по сумісництву у видавництві, п. Лариса була випусковим редактором більшості видань Закарпатської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Ф. Потушняка (не лише бібліографій), які сприяли підвищенню її авторитету серед бібліотечної спільноти України. У 2000 році до 55-річчя створення Закарпатської обласної бібліотеки для дорослих (сьогодні – ЗОУНБ ім. Ф. Потушняка) вийшла книга «Бібліотечне Закарпаття: сторінки історії та сучасності» про діяльність бібліотек, їх розвиток за 55 років. Це був своєрідний звіт-аналіз проблем та пошук шляхів їх подолання. А ще за мету було показати суспільству людей, які присвятили життя бібліотечній справі. Такий звіт кожні п'ять років став традиційним. Якщо переглядати лише сторінки зі світлинами цих звітів, можна побачити як змінювались бібліотеки нашої області, тисячі відвідувачів та учасників бібліотечних заходів, яким були потрібні такі заклади культури та сотні справжніх бібліотекарів.

Беззаперечно, всі ці видання є колективною працею професійних бібліотекарів – Олени Канюки, Оксани Дурунди, Маргарити Бадиди, неперевершеної редакторки текстів Надії Панчук та багато інших як досвідчених, так і молодих працівників бібліотеки, навіть вдячних користувачів, але останню крапку в кожному з них завжди ставила Лариса Падяк.

Людмила Григаш

ЄВА-ІРМА ШАНДОРІВНА КАЛОЧАЙ

80-річчя від дня народження (нар. 1944)

Особливою гордістю Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету є колекція рукописів та стародруків, яку складають зібрання рукописних та друкованих пам'яток XV–XIX ст. У 1971 році в університетській бібліотеці було організовано спеціальний відділ для зберігання книжкових раритетів. Зі створенням відділу розпочалася щоденна робота працівників з упорядкування фонду, систематизації, каталогізації та пропаганди збережених фоліантів, цінних взірців друкарського мистецтва,

творів відомих філософів, істориків, мислителів минулих століть з метою зберегти для нащадків пам'ять людства. Відділ очолила Єва Шандорівна Калочай – працелюбна, відповідальна, сумлінна працівниця, яка досконало володіла угорською мовою, що врешті й стало вирішальним фактором у виборі її кандидатури на цю посаду, оскільки значна частина книжок була угорською мовою.

Єва-Ірма Калочай народилася 5 листопада 1944 року в селі Липово Берегівського району Закарпатської області. У 1969 році закінчила Ужгородський державний університет (спец. «угорська мова та література»). Свою бібліотечну діяльність від початку створення відділу і до виходу на пенсію Єва Шандорівна присвятила роботі з цінними старими виданнями та фоліантами.

Скрупкульозна робота з опрацювання фонду новоствореного відділу продовжувалася протягом десяти років. Вона вимагала значної уваги, обізнаності і знання іноземних мов. Була здійснена інвентаризація усього фонду. Робота, розпочата ще в 1971 р. з упорядкування фондів, завершилася створенням каталогу на 20 400 стародруків та каталогу на 500 рукописів.

У процесі роботи зафіксовано і взято на облік книги з цікавими печатними знаками приватних видавництв, виявлено книги з автографами відомих постатей Закарпаття. Єва Шандорівна уклала список книг з автографами відомого вченого-енциклопедиста Івана Орлая та зафіксувала понад 650 книжок з автографами єпископа Андрія Бачинського.

Щороку Є. Ш. Калочай проводила огляди літератури для студентів-першокурсників на бібліотечно-бібліографічних заняттях, популяризувала стародруки та рукописи в обласній пресі, займалася виставковою діяльністю, виконувала запити науковців тощо. У відділ надходили заявки, довідки, прохання від різних організацій, науковців, студентів, громадських діячів щодо користування матеріалами фонду рукописів і стародруків. Тут, у цьому відділі, розпочиналися важливі наукові дослідження, опрацювання статей, оприлюднення нових історичних фактів. Достатньо тільки згадати дослідження доцента кафедри української літератури В. Л. Микитася та доцента кафедри класичної філології Ю. М. Сака, які повністю були присвячені вивченню стародруків та рукописів із фондів університетської бібліотеки.

У повсякденному житті Єва Шандорівна була хазяйновитою, вдома вирощувала екзотичні квіти, доглядала невеличкий садочок та виноградник, – і все це майже в центрі міста – на вулиці Собранецькій. На свої дні народження пригощала колег чудовими тістечками із каштанів, які вміла робити тільки вона.

30 травня 2013 року Є. Ш. Калочай у зв'язку з виходом на пенсію звільнилася за власним бажанням.

Вона залишилася у пам'яті колег завжди привітною, гостинною, доброзичливою, заклопотаною щоденними справами, відповідальною і працьовитою.

Лариса Мельник

СВІТЛАНА ГЕРМАНІВНА КРИВОВА

70-річчя від дня народження (нар. 1954)

Одним із найважливіших відділів Наукової бібліотеки Ужгородського університету є відділ комплектування з сектором каталогів та наукової обробки літератури, в якому працювали бібліотекарі-каталогізатори з перших днів створення університетської книгозбірні. В їхні обов'язки входило: систематизація та обробка літератури, ведення систематичного та алфавітного каталогів, чергування біля каталогів тощо. Нині робота каталогізаторів значно ускладнилася, з'явилися додаткові функції та обов'язки. Працівники відділу використовують новітні технології, систематично

підвищують свій фаховий рівень, збагачуються новими знаннями. Наразі за складну і відповідальну роботу відділу відповідає завідувачка Світлана Кривова.

Світлана Германівна Кривова народилася 13 лютого 1954 року в місті Перечин Ужгородського району Закарпатської області. Закінчувала середню школу в м. Свалява.

У 1972 році вступила на філологічний факультет Ужгородського державного університету, який закінчила в 1977 році. З 1972 року вже понад 45 років працює в Науківій бібліотеці УжНУ.

Розпочала свою діяльність з відділу рукописів та стародруків, продовжила роботу в книгосховищі, але постійним місцем роботи став для неї відділ наукової обробки документів та каталогізації. В 1970–1990-х роках система каталогів (систематичний, алфавітний робочий, алфавітний службовий) складала понад 1200 шухляд з картками, які потребували щоденної кропіткої роботи. Кожен рік (до 1990 р.) надходило до 35–40 тис. примірників літератури. В залі каталогів щоденно видавалось до 50 тематичних довідок, не враховуючи запитів з пошуку літератури в алфавітному каталозі. Нині сектор продовжує роботу із систематизації, редагування та ведення системи каталогів, як карткових, так і електронного.

З 2006 р. в бібліотеці впроваджено автоматизовану програму «УФД-Бібліотека». Каталогні картки тоді друкувалися на принтері «EPSON». Біопис в цій програмі значно удосконалив роботу, дав змогу вносити більше даних та доповнювати систему книгозабезпечення студентів з різних навчальних дисциплін.

Інформаційні технології внесли багато змін у роботу відділу. Довелось розширювати свої знання, вивчати нову термінологію, нові напрямки розвитку різних галузей науки. Так, наприклад, однією з важливих ланок роботи сектора стало індексування за УДК (універсальна десятикова класифікація).

З 2018 р. при оновленні сайту бібліотеки УжНУ було впроваджено онлайн-послугу «Індексування за УДК», якою користуються щороку 600–800 авторів, переважно викладачі УжНУ, студенти, аспіранти. Запити користувачів стосуються індексування кандидатських та докторських дисертацій, монографій, підручників, навчально-методичних посібників, статей, бакалаврських та магіс-

терських робіт студентів. Ця послуга потребує від каталогізатора універсальних знань, оскільки таблиці УДК не завжди дають точні відповіді на запити сучасних дослідників.

Світлана Германівна щоденно для надання кваліфікованої відповіді користувачу бібліотеки, адекватного індексування наукової роботи за таблицями УДК уточнює питання в інтернеті, на різних сайтах, в підручниках, енциклопедіях та довідниках, інколи знаходить відповідь, консультуючись із викладачами. Вона досконало володіє практикою роботи з бібліотечно-бібліографічною класифікацією, швидко і якісно здійснює тематичний пошук за УДК, ретельно опрацьовує нові надходження книг в бібліотеку, професійно здійснює бібліографічний опис документів.

С. Г. Кривова виступає з доповідями на конференціях, семінарах, засіданнях круглого столу з проблем удосконалення інформаційно-бібліотечного обслуговування. Є автором розділу монографії, присвяченої історії, розвитку та становленню Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету.

Глибокі професійні знання, виняткова працездатність та відповідальність Світлани Германівни, для якої бібліотечна робота є не тільки професією, а й покликанням, допомагають їй в реалізації як щоденних завдань, так і в здійсненні найважливіших планів і задумів.

Лариса Мельник

ОКСАНА ІВАНІВНА ЛЮТА

60-річчя від дня народження (нар. 1964)

Оксана Іванівна Люта (дів. Стегура), народилася 30 липня 1964 року в селі Невицьке Ужгородського р-ну Закарпатської області. Ужгородську середню школу № 2 закінчила в 1981 році. Цього ж року вступила до Ужгородського державного університету на філологічний факультет (спеціальність «Українська мова та література», заочна форма навчання) і одночасно з цим влаштовується на роботу в книгозбірню Ужгородського університету на посаду бібліотекаря. Одразу

потрапила у відділ книгозберігання бібліотеки, хоча протягом року знайомилася з роботою майже кожного відділу бібліотеки. Однак велич і сила книжкового фонду центрального книгосховища, нескінченні полиці книжок з художньою літературою вразили зовсім юну, 17-річну дівчину, і тут вона залишається на довгі роки. Нині бібліотечний стаж Оксани Іванівни на одному місці роботи складає 43 роки. У великому бібліотечному колективі відбулося її становлення як професійного бібліотекаря.

З 2002 року за роботу найбільшого відділу бібліотеки відповідає досвідчена і ерудована працівниця Оксана Іванівна Люта. Працівники відділу книгосховища щодня формують, примножують і пропагують читачам книжкові надбання Наукової бібліотеки УжНУ.

У 2010 році на її долю випала величезна робота і відповідальність за переміщення фондів книгосховища, коли книгозбірня переїжджала у нове приміщення, та його розташування у приміщеннях університетського корпусу. Далі розпочався процес наповнення електронного каталогу бібліотеки та розкриття книжкового фонду книгосховища для широкого загалу читачів. Фонд центрального книгосховища на той час становив близько 700 тис. примірників. О. І. Люта щоденно дбає і вболіває за якісне поповнення книжкового фонду, його збереження і використання, щоб книжковий фонд був максимально доступним для всіх користувачів бібліотеки. Щороку проводила заняття зі студентами-першокурсниками з основ бібліотекознавства та бібліографії, із захопленням розповідала їм про унікальні цінні експонати книжкового фонду, проводила для них екскурсії книгозбірнею.

Працівниками книгосховища за короткий проміжок часу було створено електронний каталог книжкової колекції «Книга XIX – поч. XX століття», який тепер налічує понад 20 тисяч записів про документи. Для прискорення цієї роботи до ініціаторів проєкту долучилися і працівники інших відділів. Таким чином, інформація про старі книги стає доступною кожному читачеві, кожному досліднику різних галузей знань. Родзинками відділу, які виокремила в фонді Оксана Іванівна з метою їх популяризації, безумовно, є раритетні велико- і малоформатні видання та книжки-мініатюри, які розташовані в окремих шафах. «Робота в бібліотеці УжНУ – це моя улюблена справа, справа мого життя», – каже Оксана Іванівна. Її поважають за працьовитість, людяність, відповідальність, щирість, високий професіоналізм, завдяки чому вона здобула шану та повагу серед колег та студентства.

Протягом останніх років Оксана Іванівна Люта брала участь з доповідями на наукових конференціях, які проводила університетська книгозбірня.

Її захоплення у вільний від роботи час – вишивка та в'язання. Вона є активною учасницею студії «Косиця», що діє в Ужгородському скансені, де майстрині відтворюють автентичні закарпатські сорочки (жіночі та чоловічі). Любить створювати різні декорації для інтер'єру. Під час російсько-української війни бере активну участь у різних благодійних заходах.

Лариса Мельник

ЛЮДМИЛА ОЛЕГІВНА САНЬКО

75-річчя від дня народження (нар. 1949)

Різноаспектна і тривала робота в бібліотечному закладі окремих постатей дає можливість висвітлити історію, етапи розвитку і становлення книгозбірні через їх працю. Цю думку підтверджує сфера діяльності бібліотекарки Людмили Санько, яка понад 50 років працює в Науковій бібліотеці Ужгородського національного університету.

Людмила Олегівна Санько народилася 15 грудня 1949 року в Ужгороді. У 1967 році закінчила середню школу № 3. Цього ж року вступила до Ужгородського університету на історичний факультет (вечірнє відділення) і вже 15 серпня вперше пішла на роботу в бібліотеку Ужгородського університету, де успішно працює і нині.

54-річна бібліотечна діяльність Л. О. Санько вміщує в собі величезний досвід роботи, віддзеркалює історію бібліотеки з 1967 до 2024 року. Спогади Людмили Олегівни є цінним матеріалом для відтворення етапів історичного розвитку та функціонування бібліотеки. Її спогади та враження про працівників і керівників закладу, з якими довелось працювати, відобразились на сторінках монографії «Наукова бібліотека Ужгородського національного

університету: від джерел до сучасності» (2021), присвяченій історії та багатоаспектній діяльності книгозбірні.

Людмила Санько працювала майже в усіх підрозділах і філіалах закладу: в читальних залах (коли в період сесій працювали до 22.00), на абонементі наукової літератури, в книгосховищі, нині (з 1987 р.) – у відділі наукової обробки та каталогізації. Пройшла шлях від простого бібліотекаря до головного. Її вчителями і наставниками були такі професіонали бібліотечної справи, як О. М. Фесенко, Г. І. Гомонай, О. Д. Закривидорога, М. І. Похильяк, О. І. Почекутова та ін. Уже з перших років роботи в бібліотеці їй були притаманні такі риси характеру, як прагнення до знань, високий рівень загальної культури, цілеспрямованість, відданість улюбленій справі.

Період накопичення практичних знань на всіх ділянках бібліотечної роботи з часом приніс свої плоди. Людмила Санько досконало вивчила всі процеси бібліотечної роботи. Різноманітність її роботи вражає – якісне обслуговування читачів, комплектування фондів, бездоганне знання таблиць бібліотечних класифікацій ББК і УДК та їх практичне застосування у щоденній роботі, опрацювання нових партій літератури та її індексування, ведення і організація каталогів (паперових і електронних), робота в програмі «УФД/Бібліотека», редагування, виступи з доповідями на науково-практичних конференціях та семінарах тощо.

Упродовж усієї життєвої діяльності її характеризують сумлінність в роботі, відповідальність та високий професіоналізм. Захоплюється творами художньої літератури, особливо улюбленими жанрами, які, здається, перечитала всі, що є в наявності на абонементі. За характером стримана, мудра, із запасом неабияких знань. Не зважаючи на щоденні турботи і особисті проблеми, складні і важкі будні нинішнього часу Людмила Олегівна Санько і надалі залишається шанованим спеціалістом, гарною і елегантною жінкою.

Лариса Мельник

КАЛЕНДАР ЗНАМЕННИХ ДАТ І ПОДІЙ 2024 РОКУ

Організацією Об'єднаних Націй 2024 рік оголошено Міжнародним роком верблюдових (A/RES/72/210)

Генеральна Асамблея ООН оголосила

2024–2033 роки Міжнародним десятиліттям науки для сталого розвитку (A/RES/77/326)

2022–2032 роки Міжнародним десятиріччям мов корінних народів (A/RES/74/135 п.24)

2021–2030 роки другим Десятиріччям дій щодо забезпечення безпеки дорожнього руху (A/RES/74/299)

2021–2030 роки Десятиріччям ООН по відновленню екосистем (A/RES/73/284)

2021–2030 роки Десятиріччям науки про океан в інтересах сталого розвитку (A/RES/72/73)

2021–2030 роки Десятиріччям здорового старіння ООН (A/RES/75/131)

2019–2028 роки Десятиріччям сімейних фермерських господарств (A/RES/72/239)

2019–2028 роки Десятиріччям миру в пам'ять Нельсона Мандели (A/RES/73/1)

2018–2028 роки Міжнародним десятиріччям дій «Вода для сталого розвитку» (A/RES/71/222)

2018–2027 роки третім Десятиріччям ООН по боротьбі з бідністю (A/RES/72/233)

2016–2025 роки Десятиріччям дій ООН з проблем харчування (A/RES/70/259)

2015–2024 роки Міжнародним десятиріччям осіб африканського походження (A/RES/68/237)

2014–2024 роки Десятиріччям сталої енергетики для всіх (A/RES/67/215)

В Україні

2011–2030 роки оголошені Верховною Радою України періодом розвитку Загальнодержавної програми мінерально-сировинної бази України (Постанова № 3268-VI від 21.04.2011 р.)

Указом Президента України «Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України» №156/2018 від 31.05.2018 р. оголошено, що з 2018 року в Україні починається десятиліття української мови, та затверджено **Державну цільову програму на 2018–2028 роки.**

ЮНЕСКО оголосила місто Страсбург (Франція) Всесвітньою столицею книги на 2024 рік. Книжковою столицею місто офіційно стане 23 квітня 2024 року, у Всесвітній день книги та авторського права.

Міста, названі книжковою столицею світу, зобов'язані популяризувати книжки і читання та організовувати відповідні заходи протягом року.

Страсбург стане 24-ою Книжковою столицею світу, слідом за Аккром (Гана), Перед ним цей статус отримували: Гвадалахара, Мексика (2022), Тбілісі, Грузія (2021), Куала-Лумпур, Малайзія (2020), Шарджа, ОАЕ (2019), Афіни, Греція (2018), Конакрі, Гвінея (2017), Вроцлав, Польща (2016), Інчхон, Південна Корея (2015), Порт-Гаркорт, Нігерія (2014), Бангкок, Таїланд (2013), Єреван, Вірменія (2012), Буенос-Айрес, Аргентина (2011), Любляна, Словенія (2010), Бейрут, Ліван (2009), Амстердам, Нідерланди (2008), Богота, Колумбія (2007), Турин, Італія (2006), Монреаль, Канада (2005), Антверпен, Бельгія (2004), Нью-Делі, Індія (2003), Александрія, Єгипет (2002) та Мадрид, Іспанія (2001).

ЗНАМЕННІ ДАТИ 2024 РОКУ В ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОМУ ТА КУЛЬТУРНОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ

1005 років з початку правління Ярослава Мудрого, Великого князя Київської Русі (1019);

880 років з часу створення Галицького (Крилоського) Євангелія – однієї з найдавніших книжних пам'яток Київської Русі (1144);

405 років з часу виходу «Граматики» Мелетія Смотрицького – першого повного видання церковнослов'янської мови в українській редакції (1619);

405 років з часу заснування Спасо-Преображенського Мгарського монастиря (1619);

405 років з дня постановки драми Якуба Гаватовича «Трагедія або образ смерті пресвятого Іоанна Хрестителя», що фактично є датою започаткування українського театру (08.09.1619);

365 років з часу Конотопської битви, в якій українське військо здобуло перемогу над російським (07-09.07.1659);

355 років з дня започаткування гетьманської резиденції у місті Батурині (16.03.1669);

205 років з часу прем'єри вистави за п'єсою Івана Котляревського «Наталка Полтавка» на сцені полтавського театру (1819);

195 років з часу відкриття Одеської національної наукової бібліотеки (1829);

190 років з дня заснування Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (04.12.1834);

190 років з часу відкриття Дніпропетровської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Первочителів слов'янських Кирила і Мефодія (1834);

190 років з часу відкриття Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка (1834);

180 років з часу заснування «Інституту музики» Галицького музичного товариства (нині – Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка) (1844);

175 років з часу заснування Дніпропетровського національного історичного музею імені Д. І. Яворницького (1849);

150 років з часу відкриття Одеського обласного академічного драматичного театру (1874);

130 років з часу відкриття Одеського державного цирку (1894);

125 років з часу відкриття Обласної універсальної наукової бібліотеки імені Д. І. Чижевського (м. Кропивницький; 1899);

125 років з часу відкриття Черкаської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Тараса Шевченка (1899);

125 років з часу заснування Одеського національного художнього музею (1899);

125 років з часу заснування Національного музею історії України (м. Київ, 1899);

125 років з часу заснування Національного художнього музею України (м. Київ, 1899);

120 років з часу відкриття Запорізької обласної універсальної наукової бібліотеки (1904);

120 років з часу створення Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого (1904);

115 років з часу відкриття Київської обласної бібліотеки для дітей (1909);

110 років з часу заснування Дніпровського художнього музею (1914);

110 років з часу заснування Миколаївського обласного художнього музею імені В. В. Верещагіна (1914);

105 років з часу створення Одеської кіностудії (1919);

105 років з часу заснування Вінницького обласного художнього музею (1919);

105 років з часу заснування Національного музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків (м. Київ, 1919);

105 років з часу заснування Полтавського художнього музею (галерея мистецтв) імені Миколи Ярошенка (1919);

105 років з часу утворення Національної заслуженої академічної капели України «Думка» (1919);

105 років з часу заснування Подільського державного аграрно-технічного університету (1919);

105 років з часу заснування Головної книжної палати у місті Києві (нині – державна наукова установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова») (січень 1919);

105 років з часу заснування Інституту проблем ендокринної патології імені В. Я. Данилевського Національної академії медичних наук України (1919);

105 років з дня затвердження Директорією Української Народної Республіки закону про утворення керівництва Української автокефальної православної церкви (01.01.1919);

105 років з дня проголошення Акта злуки Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки (22.01.1919);

105 років з часу утворення Української республіканської капели і започаткування культурної дипломатії Української Народної Республіки (24.01.1919);

105 років з часу утворення Інституту травматології та ортопедії Національної академії медичних наук України (червень 1919);

105 років з часу Чортківської наступальної операції Української галицької армії («Чортківської офензиви») (07-28.06.1919);

105 років від початку походу об'єднаних армій Української Народної Республіки (УНР) та Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) на Київ та Одесу (11.08.1919);

105 років з часу заснування Житомирського державного університету імені Івана Франка (жовтень 1919);

105 років з часу складення «Урочистої обітниці Директорії, міністрів, урядовців і суддів та присяги військових на вірність Українській Народній Республіці» (14.10.1919);

105 років від початку Першого Зимового походу Армії Української Народної Республіки (06.12.1919);

100 років з часу відкриття Херсонської обласної бібліотеки для дітей імені Дніпрової Чайки (1924);

100 років з часу створення Українського радіо (16.11.1924 р. у м. Харкові в ефір вийшла перша радіопередача);

100 років з часу заснування Київського академічного театру юного глядача на Липках (1924);

100 років з часу заснування Музею західного і східного мистецтва в м. Одесі (1924);

95 років з часу проведення Першого Конгресу (Великого збору) українських націоналістів, на якому створено Організацію українських націоналістів (28.01-03.02.1929);

95 років з дня утворення Науково-дослідного інституту сільськогосподарських меліорацій (нині – Інститут водних проблем і меліорації Національної академії аграрних наук України) (23.12.1929);

90 років з часу заснування Національної спілки письменників України (1934);

90 років з часу відкриття Одеської обласної бібліотеки для дітей імені В. Катаєва (1934);

90 років з часу відкриття Полтавської обласної бібліотеки для дітей імені Панаса Мирного (1934);

90 років з часу створення Київського державного музичного ліцею імені М. В. Лисенка (1934);

90 років з часу заснування Київського національного академічного театру оперети (1934);

90 років з часу заснування Чернігівського літературно-меморіального музею-заповідника Михайла Коцюбинського (1934);

90 років з часу заснування Національного заповідника «Софія Київська» (м. Київ, 1934);

85 років з дня проголошення незалежності Карпатської України (15.03.1939);

85 років з часу відкриття Національної історичної бібліотеки України (м. Київ, 1939);

85 років з часу відкриття Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки (1939);

85 років з часу заснування Академічного симфонічного оркестру Дніпропетровської обласної філармонії імені Л. Б. Когана (1939);

85 років з часу заснування Івано-Франківського національного академічного Гуцульського ансамблю пісні і танцю «Гуцулія» (1939);

85 років з часу заснування Івано-Франківського національного академічного драматичного театру імені Івана Франка (1939);

85 років з часу заснування Львівського обласного академічного музично-драматичного театру імені Юрія Дрогобича (м. Дрогобич, 1939);

85 років з часу заснування Рівненського академічного українського музично-драматичного театру (1939);

85 років з часу заснування Харківського державного академічного театру ляльок імені В. А. Афанасьєва (1939);

80 років з часу заснування Заслуженого академічного Буковинського ансамблю пісні і танцю імені А. Кушніренка Чернівецької обласної філармонії імені Д. Гнатюка (1944);

80 років з часу заснування Національної спілки театральних діячів України (1944);

80 років з часу відкриття Публічної бібліотеки імені Лесі Українки для дорослих м. Києва (1944);

80 років з часу бою Української повстанської армії під Гурбами (21-25.04.1944);

80 років з часу утворення Української Головної Визвольної Ради (липень 1944);

80 років з часу заснування Національного музею-садиби М. І. Пирогова (м. Вінниця, 1944);

80 років з часу заснування Чернівецького літературно-меморіального музею Ольги Кобилянської (1944);

80 років з дня заснування Національного транспортного університету у місті Києві (07.11.1944);

75 років з часу заснування Національного музею Тараса Шевченка (м. Київ, 1949);

75 років з часу заснування Літературно-меморіального музею Марка Черемшини у м. Снятині (Івано-Франківська обл., 1949);

65 років з часу заснування Національної спілки журналістів України (1959);

55 років з часу заснування Національного музею народної архітектури та побуту України у місті Києві (1969);

50 років з часу заснування Національного музею історії України у Другій світовій війні. Меморіального комплексу (1974);

35 років з часу виходу з підпілля Української греко-католицької церкви (1989);

35 років з часу утворення Товариства української мови імені Тараса Шевченка (нині – Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка) (11-12.02.1989);

35 років з дня утворення Українського історико-просвітницького правозахисного добровільного товариства «Меморіал» імені Василя Стуса (нині – громадська організація «Всеукраїнська правозахисна організація «Меморіал» імені Василя Стуса») (04.03.1989);

35 років з часу проведення установчого з'їзду, на якому створено громадсько-політичну організацію «Народний Рух України за перебудову» (08-10.09.1989);

35 років з часу проведення у місті Чернівцях першого фестивалю української сучасної пісні та популярної музики «Червона рута» (17-24.09.1989);

30 років з часу утворення Національного університету «Острозька академія» (1994);

Дні пам'яті:

85-ті роковини початку Другої світової війни (01.09.1939);

80-ті роковини депортації кримських татар та інших народів Криму (18.05.1944);

80-ті роковини початку депортації українців з Лемківщини, Надсяння, Холмщини, Південного Підляшшя, Любачівщини, Західної Бойківщини у 1944–1951 роках (вересень 1944, день пам'яті – у другу неділя вересня).

СІЧЕНЬ

- 1 – Новий рік. Вважається святковим неробочим днем згідно зі ст. 73 Кодексу законів про працю
- 1 – Всесвітній день миру. Проголошено папою Павлом VI. Відзначається з 1968 р.
- 1 – 78 років від дня відкриття першої сесії Генеральної Асамблеї ООН (1946)
- 1 – 145 років тому народився Едвард Форстер, англійський романіст та есеїст (1879–1970)
- 1 – 120 років тому народився Євген Олександрович Адамцевич, український кобзар, автор «Запорозького маршу» (1904–1972)
- 1 – 115 років тому народився Степан Андрійович Бандера, український політичний діяч, голова Організації Українських Націоналістів (1909–1959)
- 1 – 110 років тому народився Юрій Оліферович Збанацький, український письменник, кінорежисер (1914–1994)
- 1 – 110 років тому народився Абрам Ісакович Кацнельсон, український поет, літературознавець, перекладач (1914–2003)
- 1 – 100 років тому народився Петро Харитонович Красюк, український поет (1924–2007)
- 1 – 105 років тому народився Джером Девід Селінджер, американський письменник (1919–2010)
- 1 – 80 років тому народився Микола Федорович Федунець, український письменник, журналіст (1944–2009)
- 2 – 160 років тому народився В'ячеслав Опанасович Потапенко, український письменник і актор (1864–1942)
- 2 – 150 років тому народився Василь Олексійович Біднов, український громадський і культурний діяч, бібліограф, історик української церкви (1874–1935)

- 2 – 80 років тому народився Віктор Омелянович Гуцало, український диригент, композитор, педагог (1944)
- 4 – Всесвітній день азбуки Брайля. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/73/161) від 17.12.2018 р.
- 4 – 75 років тому народився Мирослав Франкович Маринович, український правозахисник, публіцист, релігієзнавець, член засновник Української Гельсінської групи (1949)
- 5 – 60 років тому народилася Оксана Леонідівна Танюк, українська письменниця, мистецтвознавиця (1964)
- 6 – 190 років тому народився Степан Васильович Руданський, український поет, перекладач, фольклорист (1834–1873)
- 6 – 178 років тому Тарас Григорович Шевченко написав «Заповіт» (1846)
- 6 – 90 років тому народився Гнат Петрович Майстренко, український письменник (1934–1987)
- 6 – 85 років тому народився Валерій Васильович Лобановський, український тренер і футболіст (1939–2002)
- 6 – 75 років тому народився Микола Володимирович Луків, український поет, громадський діяч (1949)
- 7 – 135 років тому народився Михайло Іванович Рудницький, український письменник, літературознавець, перекладач (1889–1975)
- 7 – 90 років тому народився Йосип Михайлович Найдук, український актор театру і кіно, композитор (1934–2015)
- 7 – 75 років тому народилася Лариса Іванівна Брюховецька, українська кінокритикиня, редакторка, педагогиня (1949)
- 8 – 200 років тому народився Вільям Вілкі Коллінз, англійський письменник і драматург (1824–1889)
- 8 – 165 років тому народився Степан Йосипович Смаль-Стоцький, український академік, мовознавець, громадсько-політичний діяч (1859–1938)
- 8 – 145 років тому народився Степан Васильович Васильченко (справжнє прізвище Панасенко), український письменник і педагог (1879–1932)
- 9 – 100 років тому народився Сергій Йосипович Параджанов, український та вірменський кінорежисер, сценарист, художник (1924–1990)
- 10 – 90 років тому народився Леонід Макарович Кравчук, український політичний та державний діяч, Герой України, перший Президент України після здобуття нею незалежності (1991–1994) (1934–2022)

- 12** – День українського політв'язня. Ця дата була визначена у 1975 році за ініціативою В'ячеслава Чорновола
- 12** – 130 років тому народився Василь Блакитний (Еллан-Блакитний) (справжнє ім'я та прізвище – Василь Михайлович Елланський), український письменник і громадський діяч (1894–1925)
- 12** – 115 років тому народилася Марія Оксентіївна Примаченко (Приймаченко), українська художниця, представниця «наївного мистецтва», лауреатка Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1909–1997)
- 12** – 115 років тому народився Йозеф Меліус, угорський поет, письменник, перекладач, публіцист (1909–1995)
- 12** – 95 років тому народився Микола Павлович Мащенко, український кінорежисер, сценарист, письменник, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1929–2013)
- 12** – 75 років тому народився Харукі Муракамі, японський письменник і перекладач (1949)
- 14** – Всесвітній день логіки. Відзначається щорічно згідно з рішенням 40-ої сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО від 13.11.2019 р.
- 14** – 100 років тому народився Андрій Пилипович М'ястківський, український поет, прозаїк (1924–2003)
- 14** – 65 років тому народилася Надія Йосипівна Ковалик, українська письменниця, драматургиня (1959)
- 15** – 32 роки тому Президія Верховної Ради України ухвалила Указ про Державний гімн України (затверджено музичну редакцію, автором якої є М. М. Вербицький) (1992)
- 15** – 95 років тому народився Мартін Лютер Кінг, американський правозахисник, лідер руху за громадянські права, лауреат Нобелівської премії миру (1964) (1929–1968)
- 16** – 85 років тому народилася Тамара Гнатівна Журба, українська поетеса (1939–2021)
- 17** – 155 років тому народився Іван Іванович Труш, український живописець-імпресіоніст, мистецький критик, громадський діяч (1869–1941)
- 17** – 75 років тому народилася Марія Григорівна Павленко, українська поетеса (1944)
- 18** – 85 років тому народився Мирослав Михайлович Вантух, український хореограф, педагог, Герой України, лауреат Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка (1939)

- 18** – 55 років тому народилася Ольга Володимирівна Нагорна, українська співачка (сопрано) (1969)
- 19** – 215 років тому народився Едгар Аллан По, американський письменник, поет, есеїст, драматург, літературний редактор і критик (1809–1848)
- 19** – 185 років тому народився Поль Сезанн, французький художник, імпресіоніст (1839–1906)
- 19** – 85 років тому народився Віталій Дем'янович Колодій, український поет, прозаїк, журналіст і перекладач (1939–2016)
- 20** – День вшанування захисників Донецького аеропорту
- 22** – День Соборності України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 871/2014 від 13.11.2014 р.
- 22** – 105 роки тому Директорія Української Народної Республіки проголосила на Софійській площі в Києві злуку всіх українських земель (західних і східних) в єдину Українську Державу (1919)
- 22** – 295 років тому народився Готгольд Ефраїм Лессінг, німецький драматург, теоретик мистецтва і літературний критик-просвітник (1729–1781)
- 22-23** – 32 роки тому в Києві відбувся Перший Світовий конгрес українців (1992)
- 23** – 180 років тому народився Михайло Федорович Комаров, український бібліограф, критик, фольклорист, лексикограф, перекладач, громадський діяч (1844–1913)
- 23** – 175 років тому народився Богдан Іванович Ханенко, колекціонер української старовини і творів мистецтва, археолог, меценат (1849–1917)
- 23** – 140 років тому народився Євген Максимович Кротевич, український письменник, драматург (1884–1968)
- 23** – 95 років тому народився Філарет (в миру – Денисенко Михайло Антонович), український православний церковний діяч, Патріарх Київський і всієї Руси-України (1929)
- 23** – 75 років тому народився Грицько Чубай (повне ім'я Григорій Петрович Чубай), український поет, перекладач, художник, мистецтвознавець (1949–1982)
- 24** – Міжнародний день освіти. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/73/25) від 03.12.2018 р.
- 24** – День зовнішньої розвідки України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 381/18 від 22.11.2018 р.

- 24** – 145 років тому народився Станіслав Пилипович Людкевич, український композитор, музикознавець, фольклорист, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1879–1979)
- 24** – 140 років тому народився Андор Габор, угорський поет, перекладач та драматург (1884–1953)
- 25** – 265 років тому народився Роберт Бернс, шотландський поет (1759–1796)
- 25** – 205 років тому народився Ернест Чарльз Джонс, англійський письменник, публіцист (1819–1869)
- 25** – 150 років тому народився Вільям Сомерсет Моєм, англійський письменник, драматург, критик (1874–1965)
- 26** – Всесвітній день митниці (митника). Відзначається щорічно з 1983 року
- 26** – День працівника контрольно-ревізійної служби України. Відзначається згідно з Законом «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні» № 2939-XII від 26.01.1993 р.
- 26** – 80 років тому народився Степан Григорович Пушик, український письменник, драматург, фольклорист, літературознавець, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1944–2018)
- 27** – Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту. Відзначається згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/60/7) від 21.11.2005 р.
- 27** – 185 років тому народився Павло Платонович Чубинський, український поет, етнограф, фольклорист, громадський діяч, автор слів Державного гімну України (1839–1884)
- 27** – 95 років тому народився Габор Гараї, угорський поет, письменник, перекладач, критик (1929–1987)
- 28** – 32 років тому Верховна Рада України ухвалила постанову № 2067-XII від 28.01.1992 р. «Про Державний прапор України»
- 28** – Всесвітній день допомоги хворим на проказу. Відзначається щорічно в останню неділю січня, починаючи з 1954 року.
- 28** – 150 років тому народився Костянтин (Кость) Володимирович Лоський, український громадський і політичний діяч, письменник (1874–1933)
- 28** – 105 років тому народився Олекса Зосимович Корнієнко, український драматург, перекладач, театральний критик (1919–2003)
- 28** – 95 років тому народився Євген Васильович Федоренко, український учений-славіст, громадський діяч діаспори в США, журналіст, редактор (1929–2017)

- 28** – 65 років тому народився Сергій Володимирович Куліда, український письменник, публіцист, журналіст (1959)
- 29** – День пам'яті Героїв Крут. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 15/07 від 15.01.2007 р.
- 30** – 200 років тому народився Віктор Васильович Лобода, український письменник, етнограф, громадський і політичний діяч (1824–1889)
- 30** – 190 років тому народився Володимир Боніфатійович Антонович, український історик, археолог, етнограф, археограф (1834–1908)
- 30** – 125 років тому народився Володимир Григорович Горбовий, громадсько-політичний діяч, правознавець (1899–1984)
- 30** – 100 років тому народився Александер Ллойд Чадлі, американський прозаїк, автор дитячого фентезі (1924–2007)
- 31** – 220 років тому народився Йозеф Байза, угорський поет, прозаїк, редактор і театральний критик (1804–1858)

ЛЮТИЙ

- 1-5** – Всесвітній тиждень гармонійних міжконфесійних відносин. Відзначається протягом першого тижня лютого (A/RES/65/5)
- 2** – Всесвітній день водно-болотних угідь. Відзначається в день підписання «Конвенції про охорону водно-болотних угідь» у місті Рамсар (Іран) (1971)
- 2** – Міжнародний день захисту Дунайського біосферного заповідника
- 2** – 195 років тому народився Альфред Едмунд Брем, німецький зоолог, письменник-натураліст (1829–1884)
- 3** – 215 років тому народився Фелікс Мендельсон, німецький композитор-романтик, диригент, музично-громадський діяч (1809–1847)
- 3** – 160 років тому народився Володимир Іванович Самійленко, український поет-лірик, сатирик, драматург і перекладач (1864–1925)
- 3** – 90 років тому народився Юрій (Орест) Тарнавський, український поет, прозаїк та лінгвіст українського зарубіжжя (1934)
- 4** – Міжнародний день людського братства. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/75/200)
- 4** – Всесвітній день боротьби з раком. Відзначається щорічно з ініціативи ВООЗ

- 4** – 79 років тому в Ялті відкрилась Кримська конференція глав держав Великої трійки (СРСР, США і Великобританії), рішення якої визначили геополітичну ситуацію в Європі на багато років уперед (1945)
- 4** – 530 років тому народився Франсуа Рабле, французький письменник, священник, лікар, ботанік (1494–1553)
- 4** – 145 років тому народився Василь Королів-Старий (справжнє ім'я та прізвище – Василь Костьович Королів), український письменник, громадський діяч, видавець (1879–1943)
- 5** – 110 років тому народився Вільям Сьюард Барроуз, американський письменник і есеїст (1914–1997)
- 7** – День безпечного інтернету. Відзначається щорічно з 2004 р. у другий день другого тижня лютого з ініціативи європейських некомерційних організацій
- 7** – 220 років тому народився Микола Андрійович Маркевич, український письменник, історик, етнограф (1804–1860)
- 9** – 150 років тому народився Гнат Гнатович Яременко, український живописець, графік (1874–1915)
- 11** – Всесвітній день хворого. Засновано 30 травня 1992 року Папою Іваном Павлом II
- 11** – Міжнародний день жінок і дівчаток в науці. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/70/212)
- 11** – 150 років тому народилася Ельза Бесков, шведська письменниця, ілюстраторка дитячих книжок (1874–1953)
- 11** – 110 років тому народилася Лариса Михайлівна Письменна, українська письменниця, авторка дитячих казок, оповідань (1914–1992)
- 12** – 215 років тому народився Чарльз Роберт Дарвін, англійський науковець-дослідник, природознавець, засновник теорії еволюційного розвитку людини (1809–1882)
- 12** – 105 років тому народився Зеновій Євстахович Кецало, український живописець і графік, педагог (1919–2010)
- 13** – Всесвітній день радіо. Відзначається щорічно з ініціативи ЮНЕСКО з 2011 р.
- 13** – 140 років тому народилася Наталія Дмитрівна Полонська-Василенко, українська історикиня, археологиня, архівістка (1884–1973)
- 13** – 115 років тому народився Віктор Михайлович Іванов, український прозаїк (1909–1981)
- 14** – Міжнародний день дарування книг

- 14** – 130 років тому народився Олександр Іванович Александров, український живописець і графік (1894–1948)
- 15** – День вшанування учасників бойових дій на території інших держав. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 180/04 від 11.02.2004 р.
- 15** – Всесвітній день онкохворої дитини. Основна мета цього дня – покращити інформування суспільства про проблеми дитячих онкологічних хвороб. З 2003 року цей день відзначається і в Україні
- 15** – День комп'ютерника. Саме в цей день в 1946 році був запущений перший реально працюючий електронний комп'ютер ENIAC
- 15** – 460 років тому народився Галілео Галілей, італійський мислитель епохи Відродження, астроном, фізик, механік, поет і літературний критик (1564–1642)
- 15** – 115 років тому народилася Юліанна Жіграй, угорська письменниця, поетеса (1903–1987)
- 15** – 100 років тому народилася Тамара Степанівна Сидоренко-Малюкова, українська композиторка, педагогиня, музично-громадська діячка (1919–2005)
- 15** – 80 років тому народився Імре Оравец, угорський поет, перекладач, редактор (1943)
- 15** – 65 років тому народилася Євгенія Анатоліївна Кононенко, українська письменниця, перекладачка (1959)
- 15** – 55 років тому народилася Марія Миколаївна Морозенко, українська дитяча письменниця, поетеса, літературна редакторка (1969–2023)
- 16** – День військового журналіста
- 19** – 32 рік тому Верховна Рада України затвердила Тризуб як малий герб України, вважаючи його головним елементом великого Державного герба України (1992)
- 19** – 85 років тому народився Анатолій Семенович Камінчук, український письменник, поет (1939–2021)
- 20** – Всесвітній день соціальної справедливості. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/62/10). В Україні відзначається згідно з Указом Президента України № 1021 від 04.11.2011 р.
- 20** – День Героїв Небесної Сотні. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 69/15 від 11.02.2015 р.
- 20** – 135 років тому народився Лев (Левко) Миколайович Ревуцький, український композитор, педагог, мистецтвознавець,

лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1889–1977)

- 20** – 130 років тому народився Ярослав Івашкевич, польський письменник, перекладач і громадський діяч (1894–1980)
- 21** – Міжнародний день рідної мови. Проголошений Генеральною конференцією ЮНЕСКО 17.11.1999 р., відзначається щорічно з 2000 р.
- 21** – Всесвітній день екскурсовода
- 22** – Міжнародний день підтримки жертв злочинів. Відзначається з 1990 року, коли в цей день уряд Англії надрукував «Хартію жертв злочинів»
- 23** – 125 років тому народився Еріх Кестнер, німецький письменник, сценарист (1899–1974)
- 23** – 145 років тому народився Казимир Северинович Малевич, український художник-авангардист польського походження, теоретик мистецтва, педагог (1879–1935)
- 23** – 115 років тому народився Микола Шпак (справжнє ім'я та прізвище – Микола Іполітович Шпаківський), український поет (1909–1942)
- 23** – 70 років тому народився Віктор Андрійович Ющенко, український політик і державний діяч, третій Президент України (2005–2010) (1954)
- 24** – 195 років тому народився Фрідріх Шпільгаген, німецький письменник (1829–1911)
- 24** – 65 років тому народився Володимир Вікторович Горянський, український актор театру і кіно (1959)
- 26** – День спротиву окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України №58/2020 від 26.02.2020 р.
- 27** – 120 років тому народився Леонід Іванович Смілянський, український письменник, літературний критик, драматург та кіносценарист (1904–1966)

БЕРЕЗЕНЬ

- 1** – Всесвітній день цивільної оборони. Саме в цей день 1972 р. набрав чинності статут МОЦО, який схвалили 18 держав
- 1** – День «Нуль дискримінації». Відзначається 1 березня за рішенням ООН з 2014 року

- 1 – 80 років тому народився Олександр Вікторович Сокол, український музикознавець, композитор, педагог, громадський діяч (1944)
- 2 – 205 років тому народився Микола Максимович Сементовський, український письменник, археолог, історик-краєзнавець, етнограф (1819–1879)
- 2 – 165 років тому народився Шолом-Алейхем (справжнє ім'я та прізвище – Соломон Наумович Рабинович), єврейський письменник, драматург (1859–1916)
- 2 – 100 років тому народилася Анна-Галія Горбач, українська літературознавиця, перекладачка, видавчиня, громадська й політична діячка (1924–2011)
- 2 – 70 років тому народилася Людмила Василівна Таран, українська поетеса, прозаїкня, літературознавиця, журналістка (1954)
- 3 – Всесвітній день письменника. Відзначається за рішенням 48-го конгресу Міжнародного ПЕН-клубу, який відбувся 18 січня 1986 р.
- 3 – Всесвітній день дикої природи. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/68/205)
- 4 – 75 років тому народився Володимир Михайлович Івасюк, український поет, композитор-виконавець, Герой України, лауреат Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка (1949–1979)
- 4 – 145 років тому народився Бернгард Келлерман, німецький письменник і поет (1879–1951)
- 6 – 405 років тому народився Сірано де Бержерак, французький письменник, драматург (1619–1655)
- 6 – 115 років тому народився Станіслав Єжи Лец, польський поет, філософ, письменник-сатирик (1909–1966)
- 7 – Міжнародний день дитячого телебачення і радіомовлення. Проголошений на Міжнародному ринку телепрограм представниками Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) у квітні 1994 р.
- 7 – 100 років тому народився Абе Кобо, японський письменник, драматург і сценарист (1924–1993)
- 8 – Міжнародний день боротьби за права жінок і міжнародний мир. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/32/142) від 16.12.1977 р.
- 8 – Міжнародний жіночий день. Святковий неробочий день в Україні згідно зі ст. 73 Кодексу законів про працю
- 8 – 165 років тому народився Кеннет Грем (Грехем), шотландський письменник (1859–1932)

- 8** – 210 років тому народився Еде Сіглігеті (справжнє ім'я та прізвище – Йозеф Сатмарі), угорський письменник, драматург, перекладач (1814–1878)
- 8** – 105 років тому народився Арсен Арсенович Каспрук, український письменник, літературознавець, критик (1919–1982)
- 8** – 80 років тому народився Леонід Володимирович Прибєга, український архітектор-реставратор, педагог, громадський діяч (1944)
- 9** – День землевпорядника. Відзначається щорічно у другу суботу березня згідно з Указом Президента України № 1556/99 від 11.12.1999 р.
- 9** – 210 років тому народився Тарас Григорович Шевченко, український поет, художник, мислитель (1814–1861)
- 10** – 163 роки від дня смерті Тараса Григоровича Шевченка, українського поета, художника, мислителя (1814–1861)
- 10** – День планетаріїв. Найближча неділя до весняного рівнодення. Це свято вперше було проведено в Італії в 1990 році з ініціативи Асоціації італійських планетаріїв
- 11** – 140 років тому народився Порфирій Кирилович Батюк, український композитор, фольклорист, педагог (1884–1963)
- 12** – 110 років тому народилася Лідія Олександрівна Компанієць, українська письменниця, поетеса, сценаристка (1914–2004)
- 12** – 75 років тому народився Валерій Олександрович Матюхін, український піаніст і диригент, лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка (1949)
- 13** – 125 років тому народився Янош Кодолані, угорський письменник (1899–1969)
- 14** – Міжнародний день математики. Відзначається щорічно з ініціативи ЮНЕСКО з 2019 р.
- 14** – День українського добровольця. Відзначається щорічно згідно з постановою Верховної Ради України № 1822-VIII від 17.01.2017 р.
- 14** – 220 років тому народився Йоганн Штраус (батько), австрійський композитор, скрипаль й диригент (1804–1849)
- 14** – 145 років тому народився Альберт Ейнштейн, німецький вчений, фізик, лауреат Нобелівської премії з літератури (1921) (1879–1955)
- 15** – Всесвітній день захисту прав споживачів
- 15** – Міжнародний день боротьби з ісламофобією. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/76/254)

- 15** – 175 років тому народився Володимир Осипович Шухевич, український громадський діяч, етнограф, педагог і публіцист (1849–1915)
- 16** – 185 років тому народився Рене Сюллі-Прюдом, французький поет, лауреат Нобелівської премії з літератури (1901) (1839–1907)
- 16** – 130 років тому народився Юрій Юрійович Дараган, український поет, представник «Празької школи» (1894–1926)
- 17** – День мобілізаційного працівника
- 17** – День працівників житлово-комунального господарства і побутового обслуговування населення. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 46/94 від 15.05.1994 р.) в редакції Указу Президента № 385/95 19.05.1995 р. у третю неділю березня як професійне свято
- 17** – 115 років тому народився Олекса Десняк (справжнє ім'я та прізвище – Олексій Гнатович Руденко), український письменник, публіцист, редактор (1909–1942)
- 17** – 115 років тому народилася Ліліан Мур, американська дитяча письменниця (1909–2004)
- 17** – 105 років тому народився Олексій Федотович Коломієць, український письменник, драматург, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1919–1994)
- 17** – 75 років тому народилася Антоніна Олександрівна Маренич, українська співачка (1949)
- 18** – 120 років тому народився Марко Миколайович Вороний, український поет, перекладач (1904–1937)
- 18** – 110 років тому народився Леонід Миколайович Вишеславський, український поет, перекладач, літературознавець, педагог (1914–2002)
- 18** – 95 років тому народилася Кріста Вольф, німецька письменниця (1929–2011)
- 20** – Міжнародний день щастя. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/66/281) від 12.07.2012 р.
- 20** – Міжнародний день Франкофонії. Відзначається у 47 країнах світу
- 20** – Всесвітній день Землі. Відзначається щорічно у день весняного сонцестояння. Проголошено Генеральним секретарем ООН у березні 1971 р.
- 20** – 385 років тому народився Іван Степанович Мазепа (Колединський), український військовий, політичний і державний діяч, меценат (1639–1709)

- 21** – Всесвітній день поезії. Відзначається щорічно згідно з резолюцією 30-ої сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО 15.11.1999 р.
- 21** – Всесвітній день людей з синдромом Дауна. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/66/149) від 29.02.2012 р.
- 21** – Міжнародний день лісів. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/67/200) від 14.02.2013 р.
- 21** – Міжнародний день ляхаря
- 21** – Міжнародний день боротьби за ліквідацію расової дискримінації. Відзначається щорічно згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/2142 (XXI))
- 21-27** – Тиждень солідарності з народами, які борються проти расизму і расової дискримінації. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/34/24)
- 21** – 140 років тому народився Олексій Олексійович Шовкуненко, український живописець, майстер пейзажу і портрета, педагог (1884–1974)
- 21** – 95 років тому народився Юрій Михайлович Мушкетик, український письменник, Герой України, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1929–2019)
- 21** – 65 років тому народився Станіслав Анатолійович Мойсеєв, український театральний режисер, педагог (1959)
- 22** – Всесвітній день водних ресурсів. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/47/193)
- 23** – Всесвітній метеорологічний день. Відзначається щорічно з 1950 р. від дня набуття чинності Конвенції Всесвітньої метеорологічної організації (ВМО)
- 23** – 120 років тому народилася Докія Кузьмівна Гуменна, українська письменниця (1904–1996)
- 24** – Міжнародний день права на встановлення істини щодо грубих порушень прав людини та гідності жертв. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/65/196) від 03.03.2011 р.
- 24** – Всесвітній день боротьби з туберкульозом. Відзначається щорічно з 1882 р. від дня, коли доктор Р. Кох оголосив, що виявив туберкульозну бацилу
- 24** – Всеукраїнський день боротьби із захворюванням на туберкульоз. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 290/2002 від 22.03.2002 р.

- 24** – 190 років тому народився Вільям Морріс, англійський письменник-фантаст, художник, теоретик мистецтва (1834–1896)
- 25** – Міжнародний день солідарності із жертвами рабства та трансатлантичної работоргівлі. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/62/122) від 17.12.2007 р.
- 25** – День Служби безпеки України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 193/01 від 22.03.2001 р.
- 25** – 320 років тому народився Ференц Фолулі, угорський поет, письменник (1704–1779)
- 26** – День Національної гвардії України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 148/15 від 18.03.2015 р.
- 26** – 150 років тому народився Роберт Лі Фрост, американський поет (1874–1963)
- 26** – 75 років тому народився Патрік Зюскінд, німецький письменник і кіносценарист (1949)
- 27** – Міжнародний день театру. Відзначається щорічно з 1962 р. згідно з рішенням IX конгресу Міжнародного інституту театру при ЮНЕСКО
- 27** – 205 років тому народився Олексій Онуфрійович Заклинський, український поет і композитор, священник (1819–1891)
- 27** – 90 років тому народився Іштван Чурка, угорський драматург, письменник, політик (1934–2012)
- 30** – 180 років тому народився Поль Верлен, французький поет, письменник, символіст (1844–1896)
- 31** – 110 років тому народився Октавіо Пас, мексиканський поет, есеїст, лауреат Нобелівської премії з літератури (1990) (1914–1998)

КВІТЕНЬ

- 1** – Міжнародний день птахів. Відзначається щорічно з 1906 р. від дня підписання Міжнародної Конвенції про охорону птахів
- 1** – 215 років тому народився Микола Васильович Гоголь, український письменник, драматург, поет, історик, фольклорист (1809–1852)
- 2** – Всесвітній день поширення інформації про аутизм. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/62/139) від 18.12.2007 р.

- 2 – Міжнародний день дитячої книги. Відзначається у день народження казкаря Ганса Крістіана Андерсена
- 2 – 200 років тому народився Бедржих Сметана, чеський композитор, піаніст, диригент (1824–1884)
- 2 – 200 років тому народився Костянтин Дмитрович Ушинський, український педагог, правознавець (1824–1871)
- 4 – Міжнародний день Інтернету
- 4 – День створення НАТО
- 4 – Міжнародний день просвіти з питань мінної загрози і допомоги в діяльності, пов'язаній з розмінуванням. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/60/97) від 08.12.2005 р.
- 4 – 130 років тому народився Дмитро Іванович Чижевський, український вчений-енциклопедист, філософ, культуролог-славист, лінгвіст, літературознавець та релігієзнавець (1894–1977)
- 6 – Міжнародний день спорту на благо розвитку та миру
- 6 – День працівників слідчих органів України
- 7 – День геолога. Відзначається щорічно у першу неділю квітня відповідно до Указу Президента України № 110/95 від 07.02.1995 р.
- 7 – 135 років тому народилася Габрієла Містраль, чилійська поетеса, просвітителька, дипломатка, лауреатка Нобелівської премії з літератури (1945) (1889–1957)
- 7 – 105 років тому народився Омелян Йосипович Пріцак, американський і український історик, сходознавець, мовознавець (1919–2006)
- 7 – 85 років тому народилася Неллі Миколаївна Корнієнко, українська мистецтвознавиця, театральна-громадська діячка (1939)
- 7 – Всесвітній день здоров'я. Відзначається щорічно в день набуття чинності Статуту ВООЗ WHA/A.2/Res.35, 1948 р.
- 8 – Міжнародний день ромів
- 8 – 145 років тому народився Андрій Миколайович Лівницький, український громадсько-політичний діяч, правник (1879–1954)
- 8 – 75 років тому народився Василь Васильович Овсієнко, український громадський діяч, публіцист, історик дисидентського руху (1949–2023)
- 10 – 285 років тому народився Давид Бароті, угорський перекладач, філолог, педагог і поет (1739–1819)

- 11** – Міжнародний день визволення в'язнів фашистських концтаборів. Відзначається щорічно за ініціативою ООН в день, коли в'язні концтабору Бухенвальд почали інтернаціональне повстання проти гітлерівців
- 11** – Всесвітній день боротьби з хворобою Паркінсона
- 12** – Міжнародний день польоту людини в космос. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/65/271) від 07.04.2011 р.
- 12** – Всесвітній день авіації та космонавтики. Відзначається щорічно за рішенням Міжнародної авіаційної федерації (FAI)
- 12** – День працівників ракетно-космічної галузі України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 230/97 від 13.03.1997 р.
- 13** – День працівника оборонно-промислового комплексу України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України №214/2023 від 13.04.2023 р.
- 13** – 85 років тому народився Шеймас Гіні, ірландський письменник, поет, перекладач та викладач, Лауреат Нобелівської премії з літератури (1995) (1939–2013)
- 13** – 75 років тому народився Юрій Іванович Ковалів, український поет, критик, літературознавець, педагог, лауреат Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка (1949)
- 15** – Міжнародний день культури
- 15** – День працівників карного розшуку України
- 16** – 180 років тому народився Анатоль Франс, французький письменник, прозаїк, літературний критик, лауреат Нобелівської премії з літератури (1921) (1844–1924)
- 16** – 135 років тому народився Чарлі Чаплін, англійський та американський кіноактор і кінорежисер (1889–1977)
- 17** – Міжнародний день гемофілії. Відзначається за рішенням Всесвітньої федерації гемофілії та Всесвітньої організації охорони здоров'я щорічно в цей день
- 17** – День пожежної охорони. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 555/13 від 11.10.2013 р.
- 18** – Міжнародний день пам'яток та визначних місць
- 18** – День пам'яток історії та культури. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1062/99 від 23.08.1999 р. у Міжнародний день пам'яток і визначних місць
- 19** – 105 років тому народився Олександр Наумович Сегаль, український артист балету, балетмейстер, кіноактор (1919–2010)

- 19** – 75 років тому народився Олег Іванович Бійма, український кінорежисер, сценарист, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1949)
- 20** – День довкілля. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента № 855/98 від 06.08.1998 р. щорічно у третю суботу квітня
- 21** – Всесвітній день творчості та інноваційної діяльності
- 21** – 160 років тому народився Макс Вебер, німецький соціолог, філософ, історик, політичний економіст (1864–1920)
- 22** – Міжнародний день Матері-Землі. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/63/278) від 22.04.2009 р.
- 22** – 300 років тому народився Іммануїл Кант, німецький філософ (1724–1804)
- 23** – Всесвітній день книги і авторського права. Відзначається щорічно згідно з рішенням 28-ої сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО від 15.11.1995 р.
- 23** – Всеукраїнський день психолога
- 24** – Міжнародний день солідарності молоді
- 25** – Всесвітній день боротьби проти малярії. Заснований державами-членами ВООЗ на сесії Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я в 2007 році
- 25** – Міжнародний день ДНК
- 26** – Міжнародний день інтелектуальної власності. Відзначається щорічно в день народження Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) – організації, що сприяє охороні та розвитку інтелектуальної власності в усьому світі
- 26** – Міжнародний день пам'яті жертв радіаційних аварій. Відзначається за рішенням ООН
- 26** – День Чорнобильської трагедії (1986)
- 26** – 460 років тому народився Вільям Шекспір, англійський драматург, актор і поет (1564–1616)
- 28** – Всесвітній день охорони праці. Відзначається щорічно з 2003 р. з ініціативи Міжнародної організації праці (МОП)
- 28** – День охорони праці. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 685/06 від 18.08.2006 р.
- 28** – Всесвітній день поріднених міст. Відзначається щорічно в останню неділю квітня за рішенням Всесвітньої федерації поріднених міст
- 28** – 230 років тому народився Міклош Йошіка, угорський письменник (1794–1865)

- 29** – Міжнародний день танцю. Відзначається з 1982 р. за рішенням ЮНЕСКО в день народження Ж. Ж. Новера, французького балетмейстера
- 29** – День пам'яті жертв застосування хімічної зброї. Відзначається щорічно згідно з рішенням 10-ї сесії Конференції держав-учасниць Організації заборони хімічної зброї С-10/5 від 11.11.2005 р.
- 30** – Міжнародний день джазу. День був проголошений на Генеральній конференції ЮНЕСКО в листопаді 2011 р.
- 30** – День прикордонника України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 111/2018 від 27.04.2018 р.

ТРАВЕНЬ

- 1** – День міжнародної солідарності трудящих. Відзначається щорічно згідно з рішенням конгресу II Інтернаціоналу 14-21 липня 1889 р. (Париж)
- 1** – День праці. Відзначається в Україні щорічно та вважається святковим неробочим днем згідно зі ст. 73 Кодексу законів про працю
- 2** – 170 років тому народився Антал Вароді, угорський письменник, журналіст (1854–1923)
- 2** – 165 років тому народився Джером Клапка Джером, англійський письменник і гуморист (1859–1927)
- 3** – Всесвітній день свободи преси. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/48/432) від 20.12.1993 р.
- 3** – Міжнародний день Сонця. Відзначається щорічно з 1994 р. з ініціативи Міжнародного товариства сонячної енергії (MTCE)
- 3** – 555 років тому народився Нікколо Мак'явеллі, італійський політичний діяч, філософ, письменник (1469–1527)
- 4** – Міжнародний день пожежників
- 5** – Великдень. Вважається святковим неробочим днем згідно зі ст. 73 Кодексу законів про працю
- 5** – Міжнародний день акушерства. Відзначати цей день запропоновано у 1987 р. Міжнародною конфедерацією акушерок
- 5** – 105 років тому народився Борис Наумович Левін, український письменник, журналіст, педагог (1919–2002)
- 5** – 115 років тому народився Міклош Радноті, угорський поет, перекладач (1909–1944)

- 6 – Міжнародний день астрономії – професійне свято людей, чия діяльність безпосередньо пов'язана з астрономією
- 6 – День піхоти. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 152/2019 від 19.04.2019 р.
- 6 – 125 років тому народився Лев Борисович Каплан, український художник-графік (1899–1972)
- 6 – 120 років тому народився Гаррі Мартінсон, шведський поет, письменник, лауреат Нобелівської премії з літератури (1974) (1904–1978)
- 7 – 65 років тому народився Віктор Володимирович Качула, український поет-пісняр, журналіст, редактор (1959)
- 8 – Міжнародний день Червоного Хреста та Червоного Півмісяця. Відзначається щорічно у день народження Анрі Дюнан, засновника Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця
- 8 – День пам'яті та перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років. Державне свято в Україні відзначається щороку згідно з Указом Президента України № 3107-IX від 29.05.2023 р. та вважається святковим неробочим днем згідно зі ст. 73 Кодексу законів про працю
- 8 – 90 років тому народилася Анастасія Степанівна Кобзаренко, українська бібліотекознавиця, Герой України (1934–2022)
- 9 – День Європи. Відзначається щорічно за рішенням, ухваленим лідерами країн-членів ЄС на зустрічі у Мілані у 1985 р. В Україні День Європи відзначається спільно з державами Європейського Союзу щорічно згідно з Указом Президента України № 266/2023 від 08.05.2023 р.
- 9 – 105 років тому народився Микола Максимович Гордійчук, український музикознавець, фольклорист, педагог (1919–1995)
- 10 – Міжнародний день мігруючих птахів (ЮНЕП). Відзначається з 2006 р.
- 10 – 95 років тому народився Шандор Каньяді, угорський поет, перекладач, редактор (1929–2018)
- 11 – 160 років тому народилася Етель Ліліан Войнич, ірландська письменниця (1864–1960)
- 11 – 120 років тому народився Сальвадор Далі, каталонський художник, скульптор, гравер, письменник (1904–1989)
- 11 – 55 років тому народився Кирил Григорович Кашліков, український актор театру і кіно, режисер, театральний діяч (1969)

- 12** – День екологічної освіти. Цю дату святкують із 1992 р. У цей день заходи проводять у навчальних закладах усіх рівнів
- 12** – Міжнародний день медичної сестри. Започатковано в 1974 році та відзначається на честь англійської медсестри Флоренс Найтінгейл у день її народження (12 травня 1820 р.) за рішенням Міжнародної федерації Червоного Хреста
- 12** – День матері. Відзначається щорічно в другу неділю травня згідно з Указом Президента України № 489/99 від 10.05.1999 р.
- 12** – 70 років тому Україна стала членом ЮНЕСКО (1954)
- 13** – 175 років тому народився Панас Мирний (справжнє ім'я та прізвище – Панас Якович Рудченко), український письменник, драматург, культурний та громадський діяч (1849–1920)
- 14** – День пам'яті українців, які рятували євреїв під час Другої світової війни. Відзначається щорічно з постановою Верховної Ради України № 1178-IX від 02.02.2021 р.
- 15** – Міжнародний день сім'ї. Відзначається щорічно за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/47/237) від 20.09.1993 р., в Україні – відповідно до Указу Президента № 455/2023 від 28.07.2023 р.
- 15** – Міжнародний день клімату. Міжнародне співтовариство відзначає цей день із 1992 р.
- 15** – 165 років тому народився Панас Карпович Саксаганський (справжнє прізвище Тобілевич), український театральний актор і режисер, драматург, педагог (1859–1940)
- 16** – День вишиванки – всеукраїнське свято, яке відзначають щороку в третій четвер травня
- 17** – Всесвітній день електрозв'язку та інформаційного суспільства. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/60/252) від 27.03.2006 р. у день підписання першої Міжнародної телеграфної конвенції і створення Міжнародного союзу електрозв'язку
- 18** – Міжнародний день музеїв. Відзначається щорічно згідно з рішенням XI Генеральної конференції Міжнародної ради музеїв, яка відбулась у травні 1977 р.
- 18** – Міжнародний день рослин. Відбувається під егідою Європейської організації біології рослин (Брюссель) та відзначається з 2012 р. в понад 50 країнах світу
- 18** – День боротьби за права кримськотатарського народу. Відзначається щорічно в Україні згідно з Указом в. о. Президента України № 472/2014 від 16.05.2014 р.

- 18** – День резервіста України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 154/2019 від 19.04.2019 р.
- 18** – День науки. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 145/97 від 14.02.1997 р. у третю суботу травня
- 19** – День пам'яті жертв політичних репресій. Відзначається щорічно в третю неділю травня відповідно до Указу Президента України № 431/2007 від 21.05.2007 р.
- 19** – День пам'яті померлих від СНІДу. Відзначається щорічно з 1983 р. в третю неділю травня
- 19** – 135 років тому народився Микола Йосипович Євшан (справжнє прізвище Федюшка), український літературний критик, літературознавець і перекладач (1889–1919)
- 20** – Всесвітній день метеорології. Відзначається щорічно з 1999 р. відповідно до пропозиції Міжнародного комітету мір та ваг (МКМВ)
- 20** – День банківських працівників. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 316/04 від 06.03.2004 р.
- 20** – День перекладача жестової мови
- 20** – 225 років тому народився Оноре де Бальзак, французький романіст і драматург (1799–1850)
- 20** – 180 років тому народився Микола Іванович Мурашко, український живописець, педагог, громадський діяч (1844–1909)
- 21** – День пам'яті жертв політичних репресій. Відзначається щорічно в третю неділю травня згідно з Указом Президента України № 431/2007 від 21.05.2007 р.
- 21** – Всесвітній день культурного різноманіття в ім'я діалогу та розвитку. Відзначається за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/57/249) від 20.12.2002 р.
- 21** – 55 років тому народився Георгій (Гія) Русланович Гонгадзе, громадський діяч, український журналіст грузинського походження, Герой України (1969–2000)
- 22** – Міжнародний день біологічного різноманіття. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/55/201) від 08.02.2001 р.
- 22** – 165 років тому народився Артур Конан Дойл, британський письменник (1859–1930)
- 22** – 163 років тому відбулось перепоховання праху Тараса Григоровича Шевченка на Чернечій горі поблизу м. Канева (1861)

- 22** – 145 років тому народився Федір Григорович Кричевський, український живописець, педагог, громадський діяч (1879–1947)
- 22** – 145 років тому народився Симон Васильович Петлюра, український державний, військовий та політичний діяч, публіцист (1879–1926)
- 23** – День морської піхоти України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 145/2018 від 23.05.2018 р.
- 23** – День Героїв, щорічне свято, встановлене на честь українських вояків-борців за волю України
- 24** – День слов'янської писемності й культури. Відзначається щорічно в день вшанування пам'яті святих рівноапостольних Кирила і Мефодія згідно з Указом Президента України № 1096/04 від 17.09.2004 р.
- 24** – Європейський день парків, організований Федерацією «Європарк», святкується щорічно. Саме 24 травня 1909 у Швеції було створено перший з дев'яти європейських національних парків
- 24** – 60 років тому народився Олег Юрійович Скрипка, український рок-музикант, композитор, громадський діяч (1964)
- 25** – Всесвітній день щитовидної залози
- 25** – День філолога. Відзначається щорічно в цей день як професійне свято
- 25** – День зниклих безвісти дітей. Відзначається з 2002 р. з ініціативи Європейського центру зниклих і таких, що зазнали сексуального насильства, дітей
- 25** – День Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 181/2021 від 29. 04. 2021 р.
- 25** – 135 років тому народився Ігор Іванович Сікорський, американський авіаконструктор українського походження (1889–1972)
- 25** – День працівників видавництв, поліграфії і книгорозповсюдження. Відзначається щорічно в останню суботу травня згідно з Указом Президента України № 563/99 від 25.05.1999 р.
- 26** – День хіміка. Відзначається щорічно в останню неділю травня згідно з Указом Президента України № 219/94 від 07.05.1994 р.
- 25-31** – Тиждень солідарності з народами несамоврядних територій. Проводиться щорічно з 1972 р. під егідою Спеціального комітету по деколонізації з ініціативи Генеральної Асамблеї ООН

- 27** – 95 років тому народився Роман Іванович Іваничук, український письменник, громадський та політичний діяч, Герой України, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1929–2016)
- 28** – 55 років тому народилася Мюріель Барбері, французька письменниця та філософка (1969)
- 29** – Міжнародний день миротворців ООН. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/57/129) від 11.12.2002 р. В Україні Міжнародний день миротворців ООН відзначається щороку згідно з Указом Президента України № 374/03 від 30.04.2003 р.
- 31** – Всесвітній день проти тютюну. Проводиться з ініціативи Всесвітньої організації охорони здоров'я
- 31** – 205 років тому народився Волт Вітмен, американський поет, есеїст, журналіст та гуманіст (1819–1892)
- 31** – 105 років тому народився Леонід Єфремович Махновець, український літературознавець, історик, археолог, перекладач, бібліограф, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1919–1993)

ЧЕРВЕНЬ

- 1** – Всесвітній день батьків. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/66/292) від 15.10.2012 р.
- 1** – Міжнародний день захисту дітей. Проводиться щорічно з 1949 р. згідно з ухвали Ради Міжнародної демократичної федерації жінок
- 1** – День захисту дітей. Відзначається в Україні щорічно згідно з Указом Президента України № 568/98 від 30.05.1998 р.
- 2** – День працівників водного господарства. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 226/03 від 18.03.2003 р. щорічно у першу неділю червня
- 2** – День працівників місцевої промисловості. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 726/02 від 20.08.02 р. щорічно в першу неділю червня
- 2** – 105 років тому народився Юрій (Георгій) Трохимович Тимошенко (сценічний псевдонім Тарапунька), український комедійний артист, кіноактор УРСР (1919–1986)

- 4** – Міжнародний день безневинних дітей-жертв агресії. Відзначається щорічно згідно з рішенням Надзвичайної спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/ES-7/8) від 19.08.1982 р.
- 4** – День господарських судів України
- 4** – 115 років тому народився Олександр Єлисейович Ільченко, український письменник, сценарист (1909–1994)
- 5** – Всесвітній день навколишнього середовища. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/2994 (XXVII)) від 15.12.1972 р.
- 5** – Міжнародний день боротьби з незаконним, непідзвітним, неконтрольованим рибальством
- 6** – День журналіста. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 251/94 від 25.05.1994 р. як професійне свято працівників засобів масової інформації
- 8** – Всесвітній день океанів. Всесвітній день боротьби за збереження біорізноманіття мешканців морських глибин і стабільну екологічну ситуацію в океанах
- 9** – Міжнародний день друзів
- 9** – День працівників легкої промисловості. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 285/94 від 09.06.1994 р. у другу неділю червня
- 9** – 85 років тому народився Анатолій Васильович Гайдамака, український художник-монументаліст, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1939–2023)
- 11** – 125 років тому народився Ясунарі Кавабата, японський письменник, лауреат Нобелівської премії з літератури (1968) (1899–1972)
- 11** – 105 років тому народився Юрій Остапович Луцький, літературознавець, критик і перекладач (1919–2001)
- 12** – Всесвітній день боротьби з дитячою працею, встановлений Міжнародною організацією праці (МОП), відзначається щорічно
- 12** – День працівника фондового ринку. Відзначається в Україні щорічно згідно з Указом Президента України № 202/2008 від 11.03.2008 р.
- 12** – 60 років тому народився Анатолій Васильович Гнатюк, український актор театру і кіно, телеведучий (1964)
- 13** – 150 років тому народився Марко Черемшина (справжнє ім'я та прізвище – Іван Юрійович Семанюк), український письменник і громадсько-культурний діяч (1874–1927)

- 14** – Всесвітній день донора крові. Відзначається щорічно згідно з рішенням Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я ВНА 58.13 від 23.05.2005 р. У цей день 1868 р. народився австрійський лікар К. Ландштейнер, який відкрив існування груп крові людини
- 14** – 205 років тому народився Софрон Витвицький, український письменник, етнограф, літературознавець, священник (1819–1879)
- 15** – День захисту людей похилого віку. Всесвітній день поширення інформації про зловживання стосовно літніх людей відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/66/127) від 09.03.2012 р.
- 16** – Міжнародний день батька. В Україні це свято відзначається щорічно у третю неділю червня згідно з Указом Президента України № 274/2019 від 18.05.2019 р.
- 17** – Всесвітній день боротьби з опустелюванням і засухою. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/49/115) від 19.12.1994 р.
- 19** – День фермера. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 234/2020 від 18.06.2020 р.
- 20** – Всесвітній день біженців. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/55/76) від 04.12.2000 р.
- 21** – Міжнародний день йоги. Відзначається щорічно згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/69/131) від 11.12.2014 р.
- 21** – Всесвітній день гідрографії. Відзначається з 2006 р. з ініціативи Міжнародної географічної організації за підтримки Генеральної Асамблеї ООН
- 21** – 65 років тому народилася Галина Костянтинівна Вдовиченко, українська письменниця та журналістка (1959)
- 22** – День скорботи і вшанування пам'яті жертв війни в Україні. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1245/2000 від 17.11.2000 р.
- 23** – День Святої Трійці. П'ятидесятниця. Вважається святковим неробочим днем згідно зі ст. 73 Кодексу законів про працю
- 23** – Міжнародний день вдів. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/65/189) від 23.02.2011 р.
- 23** – Міжнародний Олімпійський день. Святкується за рішенням Міжнародного олімпійського комітету щорічно

- 23** – День державної служби ООН. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/57/277) від 20.12.2002 р.
- 23** – День державної служби. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 291/03 від 04.04.2003 р.
- 24** – 130 років тому народився Володимир Юхимович Січинський, український художник-графік, архітектор, бібліограф (1894–1962)
- 25** – День митника України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 251/2020 від 25.06.2020 р.
- 25** – Міжнародний день моряка або мореплавця. Був започаткований у 2010 році на підставі рішення членів Міжнародної морської організації ООН.
- 26** – Міжнародний день ООН у підтримку жертв катувань. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/52/149) від 12.12.1997 р.
- 26** – Міжнародний день боротьби зі зловживанням наркотиками і їх незаконним обігом. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/42/112) від 07.12.1987 р.
- 26** – День кримськотатарського прапора – національного прапора кримських татар, корінного народу Криму. Відзначається з 2010 р.
- 27** – Всесвітній день рибальства. Відзначається щорічно за рішенням Міжнародної конференції з урегулювання та розвитку рибальства, яка відбулась у липні 1984 р.
- 28** – День Конституції України. Відзначається щорічно в день ухвалення Верховною Радою України Основного Закону України. Святковий неробочий день в Україні згідно зі ст. 73 Кодексу законів про працю
- 28** – 115 років тому народилася Галина Василівна Вігурська, українська письменниця, перекладачка (1909–1990)
- 29** – День Дунаю. Відзначається з 2004 р. з ініціативи Міжнародної комісії ООН з охорони басейну ріки Дунай
- 29** – 175 років тому народилася Олена Пчілка (справжнє ім'я та прізвище – Ольга Петрівна Драгоманова-Косач), українська письменниця, перекладачка, фольклористка, етнографиня, меценатка та громадська діячка (1849–1930)
- 29** – 145 років тому народився Жігмонд Моріц, угорський письменник, журналіст, видавець (1879–1942)

- 30** – День молодіжних та дитячих громадських організацій. Відзначається щорічно в останню неділю червня згідно з Указом Президента України № 599/2008 від 27.06.2008 р.; із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 600/2011 від 24.05.2011 р.
- 30** – Міжнародний день дружби оголошений Генеральною Асамблеєю ООН в резолюції № 65/275 від 27.04.2011 р.
- 30** – 125 років тому народилася Матильда Львівна Климовська, українська скульпторка (1899–1974)
- 30** – 75 років тому народився Петро Іванович Гончар, український художник-монументаліст, живописець, культуролог, музеєзнавець (1949)

ЛИПЕНЬ

- 1** – День архітектури України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 456/95 від 17.06.1995 р.
- 1** – 220 років тому народилася Жорж Санд (справжнє ім'я та прізвище – Амандіна Аврора Люсіль Дюпен), французька письменниця (1804–1876)
- 2** – Міжнародний день спортивного журналіста. З ініціативи Міжнародної асоціації спортивної преси відзначається щорічно з 1995 р.
- 2** – День податківця України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 252/2020 від 25.06.2020 р.
- 2** – 80 років тому народився Володимир Семенович Рабенчук, український письменник, драматург, публіцист, журналіст (1944)
- 4** – День Національної поліції України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 97/2018 від 04.04.2018 р.
- 4** – День судового експерта. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 424/09 від 10.06.2009 р.
- 6** – Міжнародний день Дніпра. Свято третьої по величині (після Волги та Дунаю) річки Європи відзначається щорічно в першу суботу липня
- 6** – Міжнародний день кооперативів. Відзначається щорічно в першу суботу липня відповідно до рішення Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/47/90) від 16.12.1992 р.

- 6** – 165 років тому народився Вернер вон Гейденстам, шведський поет, письменник, прозаїк, лауреат Нобелівської премії з літератури (1916) (1859–1940)
- 6** – 120 років тому народився Степан Ленкавський, український політичний діяч, публіцист, один із ідеологів ОУН (1904–1977)
- 7** – День працівника природно-заповідної справи. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 629/09 від 18.08.2009 р.
- 7** – День Військово-морських сил Збройних Сил України, відзначається щорічно у першу неділю липня згідно з Указом Президента України № 331/2015 від 12.06.2015 р.
- 7** – День працівників морського та річкового флоту, відзначається щорічно у першу неділю липня згідно з Указом Президента України № 332/15 від 12.06.2015 р.
- 7** – 140 років тому народився Ліон Фейхтвангер, німецький письменник (1884–1958)
- 7** – 105 років тому народився Дмитро Дмитрович Вітовський, український військовий діяч (1919–1947)
- 8** – День родини. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1209/11 від 30.12.2011 р.
- 9** – 85 років тому народився Ігор Миронович Калинець, український письменник, редактор, громадський діяч, лауреат Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка (1939)
- 11** – Всесвітній день народонаселення. Відзначається щорічно згідно з рекомендацій Керівної ради Фонду ООН в галузі народонаселення, поданих у рішенні № 89/46 від 1989 р.
- 12** – 120 років тому народився Пабло Неруда, чилійський поет, лауреат Нобелівської премії з літератури (1971) (1904–1973)
- 12** – 85 років тому народився Анатолій Несторович Паламаренко, український майстер художнього слова, Герой України, лауреат Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка (1939)
- 12** – 80 років тому народився Ульф Старк, шведський письменник і сценарист (1944–2017)
- 13** – 130 років тому народився Ісак Еммануїлович Бабель (справжнє прізвище Бобель), радянський письменник, драматург, журналіст та перекладач українського походження (1894–1940)
- 13** – 90 років тому народився Воле Шоїнка, нігерійський поет, письменник, драматург і публіцист, лауреат Нобелівської премії з літератури (1986) (1934)

- 14** – День рибалки. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 464/95 від 22.06.1995 р. у другу неділю липня як професійне свято працівників рибного господарства
- 14** – 120 років тому народився Ісаак Башевіс Зінгер, американський єврейський письменник, лауреат Нобелівської премії з літератури (1978) (1904–1991)
- 15** – День Української Державності. Відзначається щорічно у День хрещення Київської Руси-України згідно з Указом Президента України № 423/2021 від 24.08.2021 р.; із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 455/2023 від 28.07.2023 р.
- 15** – День українських миротворців. Відзначається щорічно згідно з Постановою Верховної Ради України № 292-VII від 21.05.2013 р.
- 15** – 85 років тому народився Павло Михайлович Мовчан, український поет, перекладач, кінодраматург, сценарист, журналіст, громадський та політичний діяч, лауреат Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка (1939)
- 15** – 80 років тому народився Михайло Іванович Чембержі, український композитор, педагог, громадський діяч (1944–2018)
- 16** – 34 роки тому Верховна Рада Української РСР ухвалила Декларацію про державний суверенітет України (1990)
- 16** – День бухгалтера та аудитора. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 662/2004 від 18.06.2004 р.
- 17** – День етнографів
- 18** – Міжнародний день Нельсона Манделі. Відзначається щорічно згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/64/13) від 10.11.2009 р.
- 19** – День тренера. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 263/2021 від 24.06. 2021 р.
- 19** – 145 років тому народився Ференц Мора, угорський письменник романіст, журналіст і фахівець з музейної справи (1879–1934)
- 19** – 70 років тому народився Віталій Юхимович Малахов, український театральний режисер, лауреат Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка (1954–2021)
- 19** – 55 років тому народилася Келлі Лінк, американська редакторка та письменниця у жанрі фантастики (1969)
- 20** – 720 років тому народився Франческо Петрарка, італійський поет та літописець (1304–1374)
- 20** – 160 років тому народився Ерік Аксель Карлфельдт, шведський поет, лауреата Нобелівської премії з літератури (1931) (1864–1931)

- 20** – 115 років тому народився Микола Пимонович Базилівський, український публіцист, літературознавець, театрознавець (1909–1993)
- 20** – Міжнародний день шахів
- 20** – День шахів в Україні. Відзначається щорічно згідно з постановою Верховної Ради України № 3985-VI від 01.11.2011 р.
- 21** – День працівників металургійної та гірничодобувної промисловості. Відзначається щорічно в третю неділю липня відповідно до Указу Президента України № 187/93 від 03.06.1993 р.
- 21** – 125 років тому народився Ернест Гемінгвей (Хемінгуей), американський романіст та новеліст, журналіст, лауреат Нобелівської премії з літератури (1954) (1899–1961)
- 22** – 180 років тому народився Тадей Денисович Ганицький, український скрипаль, диригент, композитор, педагог (1844–1937)
- 23** – 70 років тому народилася Алла Петрівна Кудлай, українська співачка (сопрано), педагогиня (1954)
- 24** – 115 років тому народився Юрій Васильович Стефаник, український громадсько-політичний діяч і письменник (1909–1985)
- 25** – 155 років тому народився Михайло Петрович Косач, український вчений-фізик, метеоролог та письменник (1869–1903)
- 27** – День медичних працівників. Відзначається щорічно відповідно до Указу Президента України № №327/2023 від 13.06. 2023 р.
- 28** – Міжнародний день системного адміністратора. Відзначається з 2000 року в останню п'ятницю липня
- 28** – День працівників торгівлі. Відзначається щорічно в останню неділю липня відповідно до Указу Президента України № 427/95 від 05.06.1995 р.
- 29** – День Сил спеціальних операцій Збройних сил України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 311/2016 від 26.07.2016 р.
- 29** – 155 років тому народився Мирон Омелянович Тарнавський, український полководець (1869–1938)
- 30** – Всесвітній день протидії торгівлі людьми. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/68/192)
- 30** – Міжнародний день дружби. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/65/275) від 27.04.2011 р.
- 30** – 135 років тому народився Олександр Якович Шульгин, український політичний, громадський, культурний і науковий діяч (1889–1960)

- 31** – 105 років тому народився Микола Леонідович Рябінін, український скульптор (1919–1992)
- 31** – 85 років тому народився Микола Костянтинівич Холодний, український поет-шістдесятник, літературознавець, публіцист, перекладач (1939–2006)

СЕРПЕНЬ

- 1** – День інкасатора. Професійне свято працівників служби інкасації
- 1** – 205 років тому народився Герман Мелвілл, американський письменник (1819–1891)
- 2** – Міжнародний день Голокосту ромів. В цей день 1944 р. у концтаборі Аушвіц-Біркенау гітлерівські фашисти влаштували «циганську ніч». Відзначається в Україні згідно з постановою Верховної Ради № 2085-IV від 08.10.2004 р.
- 3** – 120 років тому народився Кліффорд Дональд Сімак (Саймак), американський письменник-фантаст (1904–1988)
- 4** – День Повітряних Сил Збройних сил України. Відзначається щорічно у першу неділю серпня відповідно до Указу Президента України № 579/2007 від 27.06.2007 р.
- 4** – 170 років тому народилася Марія Костянтинівна Заньковецька (справжнє прізвище Адамовська), українська актриса, театральна та громадська діячка (1854–1934)
- 4** – 165 років тому народився Кнут Гамсун, норвезький письменник, лауреат Нобелівської премії з літератури (1920) (1859–1952)
- 4** – 140 років тому народився Бела Балаж, угорський письменник, поет, драматург, сценарист, теоретик кіно (1884–1949)
- 5** – 125 років тому народився Борис Дмитрович Антоненко-Давидович (справжнє прізвище Давидов), український письменник, літературний перекладач (1899–1984)
- 6** – Всесвітній день боротьби за заборону ядерної зброї (День Хіросіми). В цей день американська авіація здійснила атомне бомбардування японського міста Хіросіма (1945)
- 6** – Міжнародний день «Лікарі світу за мир». Відзначається за рішенням виконкому Міжнародного руху «Лікарі світу за запобігання ядерній війні»
- 6** – 80 років тому народився Олександр Атайович Ітигілов, український кінооператор, кінорежисер, сценарист (1944–1990)

- 7** – 205 років тому народився Пантелеймон Олександрович Куліш, український письменник, перекладач, етнограф, критик, редактор, культурно-освітній діяч (1819–1897)
- 8** – День військ зв'язку. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 154/2000 від 01.02.2000 р.
- 8** – 190 років тому народився Юрій (Осип) Адальбертович Федькович, український письменник, етнограф-фольклорист, драматург, громадський діяч (1834–1888)
- 9** – Міжнародний день корінних народів світу. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/49/214) від 17.02.1995 р.
- 11** – День будівельника. Відзначається в другу неділю серпня згідно з Указом Президента України № 273/93 від 22.07.1993 р. як професійне свято працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів
- 11** – День працівників ветеринарної медицини. Відзначається щорічно в другу неділю серпня згідно з Указом Президента України № 1035/01 від 01.11.2001 р.
- 12** – Міжнародний день молоді. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/54/120) від 20.01.2000 р.
- 12** – День молоді. Відзначається в Україні щорічно згідно з Указом Президента України № 333/2021 від 28.07.2021 р.
- 13** – 60 років тому народився Степан Васильович Процюк, український письменник (1964)
- 13** – 55 років тому народився Олександр (Олесь) Сергійович Доній, журналіст, український політик, громадський і культурний діяч (1969)
- 15** – День археолога. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 694/08 від 06.08.2008 р.
- 15** – 95 років тому народилася Анна Валентинович, одна з засновників незалежної профспілки «Солідарність» у Польщі, українка за походженням (1929–2010)
- 17** – 85 років тому народилася Ірина Олексіївна Буніна, українська актриса театру і кіно (1939–2017)
- 19** – Всесвітній день гуманітарної допомоги. Відзначається згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/63/139) від 05.03.2009 р.
- 19** – День пасічника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 815/97 від 15.08.1997 р. як професійне свято бджолярів

- 19** – 105 років тому народилася Мальвіна Зіновіївна Швідлер, українська актриса театру і кіно (1919–2011)
- 19** – 70 років тому народився Володимир Федорович Шинкарук, український поет, прозаїк, композитор, бард-виконавець (1954–2014)
- 20** – 145 років тому народилася Катерина Олександрівна Лазаревська, українська археографиня, палеографиня (1879–1939)
- 20** – 140 років тому народився Омелян Ковч, український церковний та громадський діяч (1884–1944)
- 20** – 130 років тому народився Олександр Маркович Радченко, український композитор, диригент, педагог (1894–1975)
- 20** – 120 років тому народився Олександр Ферапонтович Саєнко, український митець-декоратор (1899–1985)
- 20** – 105 років тому народилася Ніна Іванівна Гончаренко, українська співачка (мецо-сопрано), педагогиня (1919–1996)
- 20** – 85 років тому народився Валерій Олександрович Шевчук, український письменник (1939)
- 21** – 115 років тому народився Омелян Савелійович Железняк, український художник-кераміст (1909–1963)
- 23** – Міжнародний день пам'яті жертв работоргівлі та її ліквідації. День був проголошений на 150-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО за підтримки ООН в 1998 році
- 23** – День Державного прапора України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 987/04 від 23.08.2004 р.
- 23** – 50 років тому народився Сергій Вікторович Жадан, український письменник, перекладач, музикант, педагог, громадський діяч, волонтер (1974)
- 24** – День Незалежності України. Відзначається щорічно як державне загальнонародне свято згідно з постановою Верховної Ради України № 2143-XII від 20.02.1992 р. Вважається святковим неробочим днем згідно зі ст. 73 Кодексу законів про працю
- 24** – 130 років тому народився Богдан Володимирович Крижанівський, український диригент, композитор, педагог (1894–1955)
- 24** – 125 років тому народився Хорхе Луїс Борхес, аргентинський прозаїк, поет і публіцист (1899–1986)
- 25** – 100 років тому народився Павло Архипович Загребельний, український письменник, сценарист, драматург, Герой України, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1924–2009)

- 25** – 85 років тому народився Володимир Григорович Дрозд, український письменник, лауреат Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка (1939–2003)
- 27** – День шахтаря. Відзначається щорічно в останню неділю серпня згідно з Указом Президента України № 304/93 від 16.08.1993 р.
- 27** – 205 років тому народився Григорій Павлович Галаган, громадський діяч, українофіл, меценат (1819–1888)
- 28** – 275 років тому народився Йоганн Вольфганг фон Гете, німецький поет, прозаїк, драматург, мислитель і натураліст (1749–1832)
- 29** – День пам'яті захисників України, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 621/2019 від 23.08.2019 р.
- 29** – Міжнародний день дій проти ядерних випробувань. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/64/35)
- 29** – 590 років тому народився Ян Панноній, угорський письменник, перший поет Угорщини (1434–1472)
- 30** – Міжнародний день жертв насильницьких зникнень. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/65/209)
- 31** – День авіації. Відзначається щорічно в останню суботу серпня згідно з Указом Президента України № 305/93 від 16.08.1993 р. як професійне свято військових і цивільних авіаторів та працівників авіаційної промисловості і транспорту

ВЕРЕСЕНЬ

- 1** – День знань. Відзначається з 1984 р.
- 1** – 85 роки від дня нападу фашистської Німеччини на Польщу. Початок Другої світової війни (1939)
- 1** – День підприємця. Відзначається щорічно в першу неділю вересня згідно з Указом Президента України № 1110/98 від 05.10.1998 р.
- 2** – День закінчення Другої світової війни (1945)
- 2** – День нотаріату. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 211/10 від 22.02.2010 р.

- 4 – 215 років тому народився Юліуш Словацький, польський поет і драматург (1809–1849)
- 5 – Міжнародний день благодійництва. Встановлений резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/67/105) від 07.03.2013 р. Відзначається щорічно, співпадає й приурочений до Дня пам'яті Терези Калькутської
- 5 – 60 років тому народився Сергій Володимирович Лозниця, український кінорежисер та сценарист білоруського походження (1964)
- 6 – День адміністратора центру надання адміністративних послуг
- 6 – 120 років тому народився Дежев Керестурі, угорський письменник, поет, критик, перекладач, літературознавець (1904–1996)
- 6 – 100 років тому народився Михайло Юліанович Брайчевський, український історик, фахівець у галузі слов'яно-руської та середньовічної археології, мистецтвознавець, поет, нумізмат, громадський діяч (1924–2001)
- 7 – День знищення військової іграшки. Відзначається з 1998 р. за ініціативою Всесвітньої асоціації допомоги сиротам та дітям, які не мають батьківської опіки
- 7 – День воєнної розвідки України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 629/2022 від 07.09.2022 р.
- 8 – Міжнародний день грамотності. Відзначається в системі Організації Об'єднаних Націй щорічно згідно з рішенням 14-ї сесії ЮНЕСКО № 1.141 від 1966 р.
- 8 – Міжнародний день солідарності журналістів. Відзначається щорічно з 1958 р. згідно з рішенням IV конгресу Міжнародної організації журналістів. Приурочений до дня пам'яті Ю. Фучика
- 8 – Міжнародний день пам'яті жертв фашизму. Відзначається щорічно у другу неділю вересня
- 8 – День працівників нафтової, газової та нафтопереробної промисловості. Відзначається щорічно в другу неділю вересня відповідно до Указу Президента України № 302/93 від 12.08.1993 р.
- 8 – 90 років тому народився Мартон Колас, угорський поет, письменник, перекладач (1934–2021)
- 9 – Всесвітній день краси. Проводиться з ініціативи Міжнародного комітету естетики та косметології
- 9 – 255 років тому народився Іван Петрович Котляревський, український письменник, драматург, театральний і громадський діяч (1769–1838)

- 9** – 160 років тому народився Іван Михайлович Колесса, український фольклорист і етнограф (1864–1898)
- 9** – 105 років тому народилася Олена Михайлівна Апанович, українська історикиня, архівістка, письменниця (1919–2000)
- 10** – 130 років тому народився Олександр Петрович Довженко, український кінорежисер, письменник, художник, педагог (1894–1956)
- 11** – 160 років тому народився Павло Арсенович Грабовський, український поет, лірик, публіцист, перекладач (1864–1902)
- 14** – Всесвітній день надання першої медичної допомоги (World First Aid Day). З 2000 року цей день відзначають щорічно в другу суботу вересня з ініціативи національних організацій – Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця
- 14** – День танкових військ. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 574/2023 від 9.09.2023 р.
- 14** – День фізичної культури і спорту. Відзначається щорічно в другу суботу вересня відповідно до Указу Президента України № 340/94 від 29.06.1994 р.
- 14** – День українського кіно. Відзначається щорічно в другу суботу вересня згідно з Указом Президента України № 52/96 від 12.01.1996 р. як професійне свято працівників кінематографії
- 14** – 130 років тому народився Семен Іванович Корпанюк, український майстер декоративно-ужиткового мистецтва (художня обробка дерева) (1894–1970)
- 15** – Міжнародний день демократії. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/62/7) від 13.12.1997 р.
- 15** – День працівників лісу. Відзначається щорічно в третю неділю вересня згідно з Указом Президента України № 356/93 від 28.08.1993 р.
- 15** – День створення міжнародної екологічної організації «Грінпіс»
- 15** – 235 років тому народився Джеймс Фенімор Купер, американський письменник-романтик (1789–1851)
- 15** – 220 років тому народився Михайло Олександрович Максимович, український вчений-енциклопедист, фольклорист, історик, філолог, етнограф (1804–1873)
- 16** – Міжнародний день збереження озонowego шару. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/49/114) від 23.01.1995 р.

- 17** – День усиновлення. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1088/08 від 27.11.2008 р.; із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 455/2023 від 28.07.2023 р.
- 17** – День рятівника. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 830/08 від 12.09.2008 р.
- 17** – День безпеки пацієнтів. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента № 648/2019 від 04.09.2019 р.
- 17** – День мобілізаційного працівника
- 17** – 160 років тому народився Михайло Михайлович Коцюбинський, український письменник та громадський діяч (1864–1913)
- 18** – 95 років тому народилася Алла Олександрівна Горська, українська художниця, діячка правозахисного руху (1929–1970)
- 20** – День пам'яті українських журналістів. Відзначається в Україні щороку в третю п'ятницю вересня. День встановлений у 2007 р. з ініціативи Національної спілки журналістів України
- 20** – 95 років тому народився Іван Олексійович Світличний, український літературознавець, мовознавець, літературний критик, поет, перекладач, діяч українського руху опору, лауреат Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка (1929–1992)
- 20** – 60 років тому народився Сергій Вікторович Дзюба, український письменник, поет, журналіст, редактор, видавець, перекладач, громадський діяч (1964)
- 21** – Міжнародний день миру. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/55/282) від 07.09.2001 р.
- 21** – День миру. Відзначається в Україні щорічно згідно з Указом Президента України № 100/02 від 05.02.2002 р.
- 21** – День фармацевтичного працівника. Відзначається щорічно в третю суботу вересня відповідно до Указу Президента України № 1128/99 від 07.09.1999 р.
- 21** – День винахідника і раціоналізатора. Відзначається щорічно в третю суботу вересня відповідно до Указу Президента України № 443/94 від 16.08.1994 р.
- 22** – День партизанської слави. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1020/2001 від 30.10.2001 р.
- 22** – 65 років тому народився Борис Володимирович Барський, український кіноактор, артист естради, режисер, поет (1959)
- 23** – Міжнародний день жестових мов. Проголошено резолюцією Генасамблеї ООН (A/RES/72/161) від 19.12. 2017 р.

- 22** – День машинобудівника. Відзначається щорічно в четверту неділю вересня згідно з Указом Президента України № 361/93 від 08.09.1993 р. як професійне свято працівників машинобудування і приладобудування
- 23** – 90 років тому народився Микола Миколайович Ільницький, український літературознавець, критик, поет, перекладач (1934)
- 24** – 130 років тому народився Роман Григорович Купчинський, український поет, прозаїк, журналіст, композитор, критик, громадський діяч (1894–1976)
- 26** – Європейський день мов
- 26** – Міжнародний день за повну ліквідацію ядерної зброї
- 27** – Всесвітній день туризму. Відзначається щорічно в день затвердження статуту Всесвітньої туристичної організації
- 27** – День туризму. Відзначається щорічно в Україні згідно з Указом Президента України № 1047/98 від 21.09.1998 р.
- 28** – Міжнародний день права знати. Започаткований у 2002 році на конференції, де зібралися різні громадські організації та ініціативи, що діють в галузі свободи інформації
- 28** – Міжнародний день загального доступу до інформації. Відзначається щорічно згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/74/5) від 15.10. 2019 р.
- 28** – Всесвітній день моря. Відзначається за рішенням Х сесії Асамблеї Міжурядової морської консультативної організації, яка відбулася у листопаді 1977 року. У різних країнах День моря святкується в найбільш доречний день останнього тижня вересня
- 28** – 95 років тому народився Дмитро Васильович Павличко, український поет, перекладач, громадський і політичний діяч, Герой України, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1929–2023)
- 29** – День пам'яті жертв Бабиного Яру
- 29** – Всесвітній день серця
- 29** – Міжнародний день глухонімих. Встановлено в пам'ять про створення Міжнародної Федерації глухонімих (1951 рік). Відзначається в останню неділю вересня
- 29** – Всеукраїнський день дошкілля. Відзначається щорічно в останню неділю вересня
- 29** – 180 років тому народився Осип Григорович Барвінський, український письменник, драматург, священник (1844–1889)

- 29** – 65 років тому народився Йон (Юн) Фоссе, норвезький письменник та драматург, лауреат Нобелівської премії з літератури (2023) (1959)
- 30** – Всеукраїнський день бібліотек. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 471/98 від 14.05.1998 р.
- 30** – Міжнародний день перекладача, відзначають щорічно. Його проголосили члени Міжнародної федерації перекладачів, вибравши для свята саме 30 вересня, оскільки цього дня в 420 році помер перекладач, історик і письменник Ієронім Стридонський
- 30** – 125 років тому народився Андрій Степанович Панів, український поет, журналіст, перекладач (1899–1937)

ЖОВТЕНЬ

- 1** – Міжнародний день музики. Відзначається за рішенням Міжнародної музичної ради ЮНЕСКО, ініціатором відзначення цього дня був Д. Шостакович
- 1** – Міжнародний день громадян похилого віку. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/45/106) від 14.12.1990 р.
- 1** – День захисників і захисниць України. Відзначається згідно з Указом Президента України № 806/14 від 14.10.2014 р. Святковий неробочий день згідно зі ст. 73 Кодексу законів про працю; із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 455/2023 від 28.07.2023 р.
- 1** – День Українського козацтва. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 966/99 від 07.08.1999 р. в день свята Покрови Пресвятої Богородиці; із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 455/2023 від 28.07.2023 р.
- 1** – День ветерана. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1135/04 від 24.09.2004 р.
- 1** – День територіальної оборони. Відзначається щорічно в першу неділю жовтня згідно з Указом Президента України № 417/2020 від 30.09.2020 р.
- 2** – Міжнародний день боротьби проти насилля. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/61271) від 15.06.2007 р.
- 2** – 120 років тому народився Ґрем Ґрін, англійський письменник і драматург (1904–1991)

- 2 – 30 років тому народився Роман Ігорович Гурик, учасник Революції гідності, Герой України (1994–2014)
- 3 – 145 років тому народився Володимир Вікторович Дорошенко, український бібліограф, літературознавець, перекладач, критик, громадсько-політичний діяч (1879–1963)
- 4-10 – Всесвітній тиждень космосу. Проголошено Міжнародною федерацією астронавтики на честь запуску першого у світі штучного супутника Землі (А/54/68)
- 4 – Всесвітній день тварин
- 4 – Всесвітній день учителя. Відзначається щорічно в ознаменування річниці підписання рекомендації ЮНЕСКО та Міжнародної організації праці щодо становища вчителів
- 5 – 115 років тому народився Богдан-Ігор Антонич, український поет, прозаїк, перекладач, літературознавець (1909–1937)
- 5 – 75 років тому народився Ярослав Іванович Пасічанський, український художник декоративно-ужиткового мистецтва (художня обробка дерева) (1944)
- 6 – День працівників освіти. Відзначається щорічно в першу неділю жовтня відповідно до Указу Президента України № 513/94 від 11.09.1994 р.
- 6 – 135 років тому народилася Марія Домбровська, польська письменниця, драматургиня, публіцистка (1889–1965)
- 6 – 100 років тому народився Лев Миколайович Венедиктов, український хоровий диригент, Герой України, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1924–2017)
- 7 – Всесвітній день архітектури. Ініціатором його створення був Міжнародний союз архітекторів. Відзначається щорічно у перший понеділок жовтня
- 7 – Всесвітній день середовища проживання. Відзначається за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (1985 р.) у перший понеділок жовтня
- 7 – 85 років тому народився Євген Степанович Товстуха, український науковець, лікар-фітотерапевт, письменник (1934–2021)
- 7 – 80 років тому народилася Валентина Володимирівна Вантух, українська артистка балету, хореографиня, педагогиня (1944)
- 8 – День юриста. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1022/97 від 16.09.1997 р.
- 9 – Міжнародний день поштової служби. Відзначається щорічно в річницю заснування Всесвітнього поштового союзу (1874 р.,

м. Берн, Швейцарія). В усьому світі з 9 жовтня проводять Міжнародний тиждень листа

- 9** – 120 років тому народився Микола Платонович Бажан, український поет, перекладач, культуролог, енциклопедист, філософ, державний і громадський діяч, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1904–1983)
- 10-16** – Європейський тиждень місцевої демократії. Держави-члени Ради Європи, які підписали Хартію (15 жовтня 1985 р.), зобов'язуються втілювати принципи місцевого самоврядування у своєму національному законодавстві. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 922/07 від 27.09.2007 р. щорічно в тиждень, що включає 15 жовтня
- 10** – Всесвітній день охорони психічного здоров'я. Відзначається щорічно з 1992 р. з ініціативи Всесвітньої федерації психічного здоров'я ВООЗ
- 10** – День працівників стандартизації та метрології. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 910/02 від 08.10.2002 р.
- 10** – 135 років тому народився Михайло Опанасович Драй-Хмара, український поет, літературознавець, перекладач (1889–1939)
- 11** – Міжнародний день дівчаток
- 12** – 90 років тому народився Юрій Миколайович Щербак, український прозаїк, драматург, дипломат, громадський діяч (1934)
- 13** – Міжнародний день зменшення ризику природних катастроф. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/64/200) від 25.02.2010 р.
- 13** – День художника. Відзначається згідно з Указом Президента України № 1132/98 від 09.10.1998 р. у другу неділю жовтня
- 13** – День працівників санітарно-епідеміологічної служби. Відзначається щорічно в другу неділю жовтня згідно з Указом Президента України № 1178/04 від 05.10.2004 р.
- 13** – День професійних спілок України. Святкування проходить у другу неділю жовтня
- 14** – 82 роки тому створено Українську повстанську армію (УПА) (1942)
- 14** – Міжнародний день стандартизації. Відзначається в день створення Міжнародної організації зі стандартизації
- 14** – 95 років тому народився Лайош Галамбош, угорський письменник (1929–1986)
- 15** – Міжнародний день сільських жінок. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/62/136)

- від 18.12.2007 р. Ініціатором відзначення цього свята в Україні стало Всеукраїнське громадське об'єднання «Рада жінок-фермерів України», яке створено в 1998 р.
- 15** – 180 років тому народився Фрідріх Вільгельм Ніцше, німецький філософ, психолог і класичний філолог (1844–1900)
 - 16** – Всесвітній день продовольства. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/35/70) від 05.12.1980 р.
 - 16** – 170 років тому народився Оскар Уайльд, ірландський англomовний поет, драматург, прозаїк, есеїст (1854–1900)
 - 17** – Міжнародний день боротьби за ліквідацію бідності. Відзначається згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/47/196) від 22.12.1992 р.
 - 18** – 165 років тому народився Анрі Бергсон, французький філософ, лауреат Нобелівської премії з літератури (1927) (1859–1941)
 - 18** – 130 років тому народився Тібор Дері, угорський прозаїк, поет, драматург, перекладач і журналіст (1894–1977)
 - 19** – Всеукраїнський день відповідальності людини. Відзначається щорічно згідно з постановою Верховної Ради України № 1705-IX від 16.07.2021 р.
 - 19** – День працівників целюлозно-паперової промисловості. Відзначається щорічно у третю суботу жовтня згідно з Указом Президента України № 885/2008 від 01.10.2008 р.
 - 19** – 170 років тому народився Сергій Іванович Васильківський, український живописець, пейзажист, баталіст (1854–1917)
 - 19** – 125 років тому народився Мігель Анхель Астуріас, гватемальський письменник, лауреат Нобелівської премії з літератури (1967) (1899–1974)
 - 19** – 65 років тому народився Андрій Вікторович Яланський, український живописець, педагог (1959)
 - 20** – Міжнародний день авіадиспетчера. Міжнародна федерація асоціацій авіаційних диспетчерів, створена в Амстердамі 20 жовтня 1961 р. Федерація представляє інтереси більше сорока тисяч авіадиспетчерів 127 країн світу
 - 20** – Всеукраїнський день боротьби із захворюванням на рак молочної залози. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 42/05 від 17.01.2005 р.
 - 20** – День працівників харчової промисловості. Відзначається в третю неділю жовтня згідно з Указом Президента України № 714/95 від 08.08.1995 р.

- 20** – 170 років тому народився Артюр Рембо, французький поет-символіст (1854–1891)
- 22** – 90 років тому народився Бейла Помогач, угорський літературознавець, критик (1934)
- 22** – 105 років тому народилася Доріс Мей Лессінг, англійська письменниця, лауреатка Нобелівської премії з літератури (2007) (1919–2013)
- 22** – 80 років тому народився Валерій Петрович Ковтун, український артист балету, балетмейстер, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1944–2005)
- 23** – 105 років тому народився Михайло Іванович Хмелько, український живописець (1919–1996)
- 24-30** – Тиждень роззброєння. Проводиться щорічно за закликом спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН (1978) і починається у день річниці заснування ООН (A/RES/S-10/2, п.102)
- 24** – День Організації Об'єднаних Націй. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/168 (II)) від 31.10.1947 р.
- 24** – Всесвітній день інформації щодо розвитку. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/3038 (XXVII)) від 19.12.1972 р.
- 24** – 85 років тому народилася Леся (Людмила) Василівна Дичко, українська композиторка, громадська діячка, лауреатка Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1939)
- 25** – Міжнародний день боротьби жінок за мир
- 25** – 95 років тому народився Петро Федорович Сингаївський, український письменник, перекладач (1929–1995)
- 25** – 85 років тому народився Василь Тимофійович Скуратівський, український, письменник, етнограф, журналіст і видавець (1939–2005)
- 26** – 90 років тому народилася Уляна Петрівна Кот, українська співачка, майстриня художнього ткацтва, фольклористка (1934–2022)
- 26** – 205 років тому народився Микола (Нікола) Артемійович Терещенко, український підприємець та благодійник (1819–1903)
- 27** – День української писемності та мови. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 1241/97 від 6.11.1997 р. в день вшанування пам'яті преподобного Нестора Літописця; із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 455/2023 від 28.07.2023 р.

- 27** – День автомобіліста і дорожника. Відзначається в Україні в останню неділю жовтня як професійне свято працівників автомобільного транспорту і дорожнього господарства згідно з Указом Президента України № 452/93 від 13.10.1993 р. в редакції Указу Президента України № 1173/97 від 22.10.1997 р.
- 27** – 130 років тому народився Іван Іванович Падалко, український живописець, графік, педагог (1894–1937)
- 27** – 105 років тому народився Іван Павлович Лисяк-Рудницький, історик української суспільно-політичної думки, політолог, публіцист (1919–1984)
- 28** – 35 роки тому Верховна Рада УРСР затвердила Закон про державний статус української мови № 8312/XI від 28.10.1989 р.
- 28** – День визволення України від фашистських загарбників. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 836/09 від 20.10.2009 р.
- 28** – Міжнародний день шкільних бібліотек. З 1999 р. з ініціативи ЮНЕСКО відзначається щорічно четвертого понеділка жовтня
- 29** – 115 років тому народився Іван Степанович Климів, політичний діяч, член ОУН (1909–1942)
- 30** – 80 років тому народився Віктор Михайлович Шпортько, український естрадний співак, педагог (1944–2015)
- 30** – 75 років тому народився Олег Богданович Лишега, український поет, драматург і перекладач (1949–2014)
- 31** – Міжнародний день Чорного моря. Ініційовано громадськістю та владними структурами причорноморських країн
- 31** – Всесвітній день заощаджень. Цей день відзначають у багатьох країнах Європи, де громадяни користуються послугами банків і зберігають там свої заощадження

ЛИСТОПАД

- 1** – 33 роки тому Верховна Рада України ухвалила «Декларацію прав національностей України» (1991)
- 2** – Всесвітній день чоловіків. Цей день було встановлено в 2000 році з ініціативи магістрату Відня (Австрія) і керівництва відділення ООН у Відні. Його святкують у першу суботу листопада
- 2** – 140 років тому народився Олександр Іванович Білецький, український літературознавець, мистецтвознавець, академік (1884–1961)

- 2 – 55 років тому народилася Оксана Олександрівна Пекун, українська естрадна співачка, телеведуча (1969)
- 3 – День інженерних військ. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 1390/99 від 27.10.1999 р.
- 3 – День ракетних військ і артилерії. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 1215/97 від 31.10.1997 р.
- 3 – День працівника соціальної сфери. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента № 374/99 від 13.04.1999 р. в першу неділю листопада
- 3 – 110 років тому народилася Катерина Миронівна Зарицька, діячка ОУН, учасниця національно-визвольного руху (1914–1986)
- 4 – 78 років тому в Парижі створено Організацію Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) (1946)
- 4 – День залізничника. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1140/02 від 11.12.2002 р. Саме в цей день у 1861 р. з Відня через Перемишль до залізничного вокзалу Львова прибув перший поїзд на територію сучасної України. Цей день вважається початком історії залізниць в Україні
- 5 – 90 років тому народилася Кіра Георгіївна Муратова, українська кінорежисерка, лауреатка Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка (1934–2018)
- 5 – 95 років тому народився Ігор Олександрович Дзеверін, український літературознавець, критик (1929–2001)
- 6 – Міжнародний день запобігання експлуатації навколишнього середовища під час війни та збройних конфліктів
- 6 – 105 років тому народився Олександр Михайлович Матійко, український поет, публіцист, журналіст, редактор (1919–2005)
- 6 – 90 років тому народився Володимир Антонович Маняк, український письменник, поет, прозаїк, публіцист, громадський діяч (1934–1992)
- 7 – 90 років тому народився Григорій Дем'янович Зленко, український письменник, літературознавець, бібліограф (1934–2015)
- 8 – 70 років тому народився Кадзуо Ішігуро, британський письменник японського походження, лауреат Нобелівської премії з літератури (2017) (1954)
- 9 – Всесвітній день якості. Відзначається з ініціативи міжнародних організацій зі стандартизації та якості за підтримки ООН
- 9 – Всеукраїнський день працівників культури та майстрів народного мистецтва. Відзначається щорічно відповідно до

Указу Президента України від 30.12.2013 р. № 717/13 «Про додаткові заходи щодо державної підтримки культури і мистецтва в Україні»

- 9** – День книги рекордів Гіннеса
- 9** – 95 років тому народився Імре Кертес, угорський єврейський письменник, перекладач, лауреат Нобелівської премії з літератури (2002) (1929–2016)
- 10** – Всесвітній день молоді. Відзначається у день створення Всесвітньої федерації демократичної молоді
- 10** – Всесвітній день науки в ім'я миру та розвитку
- 10** – День виноградаря і винороба. Відзначається щороку у другу неділю листопада згідно з Указом Президента України № 403/2020 від 22.09.2020 р.
- 10** – 265 років тому народився Йоганн Фрідріх Шиллер, німецький поет, філософ, теоретик мистецтва, драматург, професор історії (1759–1805)
- 11** – 105 років тому народився Юхим Йосипович Березін (сценічний псевдонім Штепсель), український артист естради, актор, театральний режисер (1919–2004)
- 11** – 105 років тому народилася Ольга Яківна Кусенко, українська актриса театру і кіно, громадська діячка (1919–1997)
- 12** – 95 років тому народився Зеновій Михайлович Красівський, український поет, літератор, громадський діяч, дисидент (1929–1991)
- 12** – 80 років тому народився Олександр Беніамінович Авагян, український археолог, спелеолог, музикант і поет (1944–1988)
- 13** – Всесвітній день незрячих. Відзначається у день народження Валентина Гаюї, французького педагога, який у 1784 році заснував у Парижі перший у світі інтернат для незрячих
- 13** – 155 років тому народився Олександр Григорович Черняхівський, український громадський діяч, лікар-гістолог, перекладач (1869–1939)
- 13** – 135 років тому народився Остап Вишня (справжнє ім'я та прізвище – Павло Михайлович Губенко), український письменник-сатирик і гуморист (1889–1956)
- 13** – 110 років тому народився Дьозо Готар, угорський поет, письменник, перекладач, філософ, архітектор (1914–2006)
- 14** – Всесвітній день боротьби із захворюванням на діабет. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/61/225) від 18.01.2007 р.

- 16** – Міжнародний день толерантності. Відзначається в усьому світі у 1995 р. за рішенням ЮНЕСКО. Саме цього дня ухвалили Декларацію принципів терпимості
- 16** – День працівників радіо, телебачення та зв'язку. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 667/94 від 11.11.1994 р.
- 17** – Міжнародний день студентів. Встановлений 17 листопада 1946 р. на Всесвітньому конгресі студентів, що відбувся в Празі, в пам'ять чеських студентів-патріотів
- 17** – День студента. В Україні це свято відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 659/99 від 16.07.1999 р.
- 17** – День працівників сільського господарства. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 428/93 від 07.10.1993 р.) у третю неділю листопада як професійне свято
- 17** – 155 років тому народився блаженний священномученик Климентій Казимир Шептицький, український громадський і церковний діяч (1869–1951)
- 18** – День сержанта Збройних сил України. Відзначається в Україні щороку згідно з Указом Президента України № 153/2019 від 19.04.2019 р.
- 18** – 165 років тому народився Кость Антонович Левицький, український державний діяч, публіцист (1859–1941)
- 18** – 165 років тому народився Одон Івануї, угорський письменник, журналіст, редактор (1854–1893)
- 19** – День працівників гідрометеорологічної служби. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 208/03 від 11.03.2003 р.
- 19** – День скловиробника. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1417/03 від 09.12.2003 р.
- 20** – Всесвітній день дітей. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/836 (1X) від 14.12.1954 р. Саме у цей день 20 листопада 1959 року Генеральна Асамблея ухвалила Декларацію прав дитини, а 20 листопада 1989 року – Конвенцію про права дитини.
- 20** – 215 років тому народився Віктор Миколайович Забіла, український поет (1808–1869)
- 21** – Всесвітній день телебачення. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/51/205) від 17.12.1996 р.
- 21** – Всесвітній день філософії. Свято відзначається в третій четвер листопада, починаючи з 2002 р., за регламентом ЮНЕСКО

- 21** – День гідності та свободи. Відзначається щорічно в Україні згідно з Указом Президента України № 872/2014 від 13.11.2014 р. на честь початку Помаранчевої революції (2004 р.) та Революції гідності (2013 р.)
- 21** – День Десантно-штурмових військ Збройних сил України. Відзначається щорічно в Україні згідно з Указом Президента України № 380/2017 від 21.11.2017 р.
- 21** – Міжнародний день відмови від паління. Відзначається щорічно в третій четвер листопада в більшості країн світу. Встановлений Американським онкологічним товариством в 1977 р.
- 21** – 330 років тому народився Вольтер (справжнє ім'я Марі Франсуа Аруе), французький філософ-просвітник, поет, прозаїк, сатирик, трагік, історик та публіцист (1694–1778)
- 22** – 205 років тому народилася Джордж Еліот, англійська письменниця (1819–1880)
- 22** – 155 років тому народився Андре Жід, французький письменник, критик, драматург, лауреат Нобелівської премії з літератури (1947) (1869–1951)
- 23** – День пам'яті жертв голодоморів. Відзначається щорічно у четверту суботу листопада згідно з Указом Президента України № 1310/98 від 26.11.1998 р.
- 25** – Міжнародний день боротьби за ліквідацію насильства щодо жінок. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/54/134) від 17.12.1999 р.
- 26** – Всесвітній день інформації. Це свято проводиться щорічно з 1994 року з ініціативи Міжнародної академії інформатизації
- 26** – 60 років тому народився Владислав Юрійович Троїцький, український театральний актор, режисер, драматург, телеведучий (1964)
- 27** – 265 років тому народився Ференц Казінці, угорський письменник, громадський діяч (1759–1831)
- 27** – 145 років тому народився Григорій (Грицько) Авраамович Чупринка, український поет, культурний, військовий і політичний діяч (1879–1921)
- 28** – День працівника системи фінансового моніторингу. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 523/2020 від 28.11.2020 р.
- 28** – 75 років тому народився Михайло Михайлович Поплавський, український культуролог, режисер-постановник, педагог, продюсер, співак, громадський та політичний діяч (1949)

- 29** – Міжнародний день солідарності з палестинським народом. Відзначається щорічно за закликом резолюції Генеральної Асамблеї ООН (1977 р.) у день, коли у 1947 році Генеральною Асамблеєю ООН було схвалено резолюцію про розділ Палестини
- 29** – 125 років тому народився Григорій Михайлович Косинка (справжнє прізвище Стрілець), український письменник-новеліст, журналіст, перекладач (1899–1934)
- 30** – Міжнародний день захисту інформації
- 30** – 150 років тому народився сер Вінстон Черчилль, британський політик, державний діяч, письменник, лауреат Нобелівської премії з літератури (1953) (1874–1965)
- 30** – 90 років тому народилася Раїса Петрівна Іванченко, українська історикиня, письменниця, публіцистка (1934)
- 30** – 75 років тому народився Ярослав Михайлович Стельмах, український драматург, кіносценарист, прозаїк, перекладач (1949–2001)

ГРУДЕНЬ

- 1** – Всесвітній день боротьби зі СНІДом. Відзначається щорічно з ініціативи ВООЗ згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/43/15) від 27.10.1988 р.
- 1** – 33 ріки тому на всенародному референдумі підтверджено Акт проголошення незалежності України (1991)
- 1** – День працівників прокуратури. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1190/00 від 02.11.2000 р.
- 1** – 115 років тому народився Анатолій Йосипович Кос-Анатольський, український композитор, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1909–1983)
- 2** – Міжнародний день боротьби за скасування рабства. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/317 (1V)) від 02.12.1949 р.
- 2** – 155 років тому народився Олександр Іванович Ющенко, український психіатр, громадський діяч (1869–1936)
- 3** – Міжнародний день людей з інвалідністю. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/47/3) від 14.10.1992 р.

- 5** – Міжнародний день волонтерів. Відзначається щорічно згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/40/212) від 17.12.1985 р.
- 5** – День працівників статистики. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1120/2002 від 02.12.2002 р.
- 5** – 120 років тому народився Михайло Гордійович Дерегус, український живописець і графік, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1904–1997)
- 6** – День Збройних сил України. Відзначається відповідно до Постанови Верховної Ради України № 3528-XII від 19.10.1993 р.
- 6** – 125 років тому народився Олександр Петрович Оглоблин (справжнє прізвище Мезько), український історик, архівіст та політичний діяч (1899–1992)
- 7** – Міжнародний день цивільної авіації. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/51/33) від 06.12.1996 р.
- 7** – День місцевого самоврядування. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1250/2000 від 25.11.2000 р.
- 7** – Всесвітній день української хустки
- 8** – День благодійництва. Відзначається щорічно у другу неділю грудня відповідно до Указу Президента України № 1220/2007 від 13.12.2007 р.
- 9-15** – Всеукраїнський тиждень права. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 1149/08 від 08.12.2008 р. щорічно в тиждень, що включає День прав людини, який відзначається (10 грудня) в пам'ять про проголошення Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 р. «Загальної декларації прав людини»
- 9** – Міжнародний день боротьби з корупцією. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/58/4) від 31.10.2003 р.
- 9** – Міжнародний день пам'яті жертв злочинів геноциду, вшанування їхньої людської гідності і попередження цих злочинів.
- 10** – Міжнародний день прав людини. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/423 (V)) від 04.12.1950 р. В Україні День прав людини відзначається згідно з Указом Президента України № 854/2022 від 09.12.2022 р.
- 11** – Міжнародний день гір. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/57/245) від 20.12.2002 р.
- 11** – 60 років тому народився Микола Володимирович Томенко, український політик та громадський діяч (1964)

- 12** – День Сухопутних військ України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1167/97 від 18.10.1997 р.
- 14** – День вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 945/2006 від 10.10.2006 р.
- 15** – День працівників суду. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1318/2000 від 08.12.2000 р.
- 17** – День працівника державної виконавчої служби. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 569/2009 від 22.07.2009 р.
- 17** – 210 років тому народився Лирінц Товт, угорський письменник, поет, критик, юрист (1814–1903)
- 18** – Міжнародний день мігрантів. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/55/93) від 04.12.2000 р.
- 19** – День адвокатури. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1121/02 від 02.12.2002 р.
- 19** – 105 років тому народився Микола Олексійович Лукаш, український поет, перекладач, лінгвіст та літературознавець (1919–1988)
- 19** – 105 років тому народився Микола Іванович Різоля, український баяніст, композитор, педагог (1919–2007)
- 19** – 65 років тому народилася Марія Василівна Матіос, українська письменниця, публіцистка, громадська та політична діячка, лауреатка Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка (1959)
- 20** – Міжнародний день солідарності людей. Відзначається щорічно за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/60/209)
- 20** – 50 років тому народився Василь Ярославович Сліпак, український оперний співак (бас-баритон), учасник Революції гідності та бойових дій на сході України, волонтер, Герой України (1974–2016)
- 21** – 385 років тому народився Жан Батист Расін, французький драматург (1639–1699)
- 21** – 155 років тому народився Василь Григорович Петрушевський, український композитор, диригент, педагог, громадсько-культурний діяч (1869– після 1927)
- 21** – 135 років тому народився Стефан Андрійович Таранушенко, мистецтвознавець, музейник, дослідник української архітектури (1889–1976)
- 21** – 55 років тому народився Євген Юрійович Рибчинський, український політик, громадський діяч, поет та журналіст (1969)

- 22** – День працівника дипломатичної служби. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1639/05 від 21.11.2005 р.
- 22** – День енергетика. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 282/01 від 25.04.2001 р.
- 22** – 125 років тому народився Микола Васильович Горбань, український історик, архівіст, письменник (1899–1973)
- 23** – 120 років тому народився Ілля Григорович Кобринський, український театральний режисер, педагог (1904–1979)
- 23** – 100 років тому народився Михайло Григорович Водяний (справжнє прізвище Вассерман), український актор театру і кіно, театральний режисер, конферансьє (1924–1987)
- 23** – 95 років тому народився Володимир Микитович Шевченко, український режисер-документаліст і кінооператор, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1929–1987)
- 24** – День працівників архівних установ. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1200/98 від 30.10.1998 р.
- 24** – 180 років тому народився Євген Ієронімович Желехівський, український лексикограф, фольклорист, громадський діяч (1844–1885)
- 25** – Різдво Христове. Вважається святковим неробочим днем згідно зі ст. 73 Кодексу законів про працю
- 27** – Міжнародний день протиепідемічної готовності. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/75/27)
- 28** – 105 років тому народився Володимир Семенович Кульчицький, український правознавець-історик держави і права (1919–2009)
- 31** – 105 років тому народився Ярослав Дем'янович Вітошинський, український музично-громадський діяч, режисер (1919–2001)
- 31** – 75 років тому народилася Любов Василівна Голота, українська письменниця, журналістка, редакторка, лауреатка Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка (1949)

ПОКАЖЧИК ПРИЗВИЩ ЮВІЛЯНТІВ ТА АВТОРІВ СТАТЕЙ

А

Авагян О. Б. **413**
 Агій Ф. **73**
 Адамцевич Є. О. **368**
 Адасовська М. К.

див. Заньковецька М. К.

 Аладар А. Є. **9**
 Александра М. Ф. **63**
 Александров О. І. **375**
 Алексишинець С. Ю. **25, 152**
 Алмаші О. **52**
 Амбруш І. **62**
 Андерсен Г. К. **382**
 Андрашко І. В. **56**
 Андрела Л. В. **29**
 Андришин Ю. **70**
 Андріїв Б. Є. **46**
 Андрусь М. І. **64**
 Антоненко-Давидович Б. Д. (Давидов) **398**
 Антонич Б.-І. **407**
 Антонович В. Б. **373**
 Антошин М. С. **33**
 Апанович О. М. **403**
 Ариповський В. І. **26**
 Артьомов І. В. **51**
 Аруе М. Ф. *див. Вольтер*
 Асталов В. М. **11**
 Астуріас М. А. **409**

Б

Бабель І. Е. (Бобель) **395**
 Бабинець Й. М. **17**
 Бабота Л. **50**
 Бадида М. П. **7, 64, 296**
 Бажан М. П. **408**
 Базилівський М. П. **397**
 Базилович І. **29**
 Байза Й. **373**
 Баканчов Д. П. **7, 75**

Балаж Б. **398**
 Балаж М. Й. **19**
 Балаж-Кость А. В. **53**
 Балецький О. Д. (Віщак) **19**
 Балог М. **65**
 Балтарович-Кричфалушій М. М. **8**
 Балудянський М. А. **53**
 Бальзак О. де **388**
 Бандера С. А. **368**
 Бандусяк Д. М. **48**
 Бандусяк М. М. **66**
 Бараняї Е. **9**
 Барбері М. **390**
 Барбіл О. З. **185**
 Барвінський О. Г. **405**
 Барнич І. М. **43**
 Бароті Д. **382**
 Барроуз В. С. **374**
 Барський Б. В. **404**
 Бартфай Т. С. **24**
 Барчан В. В. **35**
 Батюк П. К. **378**
 Бачинський А. **67**
 Бачкай І. А. **43**
 Бедзір В. О. **30**
 Бедь В. В. **31**
 Бенеш Е. **34**
 Бенза Е. **63**
 Бергсон А. **409**
 Бережанин І. Ф.

див. Фогорашій І. Ф.

 Березін Ю. Й. **413**
 Береш А. І. **61**
 Бержерак С. де **377**
 Бернс Р. **372**
 Бернякович К. В. **23**
 Бесков Е. **374**
 Беца В. М. **11**
 Беца Й. Й. **60**

Бігарій Е. **65**
 Біднов В. О. **368**
 Бізоня І. Т. **7**
 Бійма О. І. **384**
 Біксей Л. І. **3, 25, 96, 156, 160**
 Білак Л. О. **39**
 Білак С. **34**
 Білецький О. І. **411**
 Білій В. Я. **64**
 Білік І. М. **14**
 Біляк С. Т. **17**
 Біров А. О. **15**
 Блакитний В. (Еллан-Блакитний В., Елланський В. М.) **370**
 Блецкан М. І. **59**
 Бобак М. **54**
 Бобель *див. Бабель* І. Е.
 Бобик Ю. Ю. **60**
 Бобонич М. М. **347**
 Божук Г. **43**
 Бокшай Е. Й. **51, 246**
 Бокшай І. Б. **40**
 Болдіжар О. О. **47**
 Бондаренко І. Є. **40**
 Борецька-Грабар Н. Ю. **33**
 Борканюк С. **19**
 Борхес Х. Л. **400**
 Брадач О. **49**
 Брайчевський М. Ю. **402**
 Бранденбурзька К., принцеса **34**
 Брацкай Ю. М. **27**
 Брем А. Е. **373**
 Брешко-Брешковська К. К. **13**
 Бровді І. В. **35**
 Бровді Л. О. **42**
 Брехун С. Г. **11**

Брюховецька Л. І. **369**

Бузаш В. М. **10**

Булеца В. І. **59**

Бунда С. О. **14**

Бундзяк С. М. **47**

Бундовіч Ю. **19**

Буніна І. О. **399**

Бурч В. В. **7**

Бучинчик Л. В. **8**

Буц І. **70**

В

Вагерич К. І. **9, 89**

Вакула Н. **3, 90, 93, 110, 171, 212, 339**

Валентинович А. **399**

Вантух В. В. **407**

Вантух М. М. **370**

Вароді А. **385**

Васильківський С. І. **409**
Васильченко С. В. (Панасенко) **369**

Васков А. П. **45**

Вассерман М. Г.

див. Водяний М. Г.

Васько І. П. **61**

Васюта В. В. **16**

Ваш І. М. **15**

Вашаргелі Т. **3, 300**

Вашко Є. М. **52**

Вашук Ф. Г. **57**

Вдовиченко Г. К. **392**

Вебер М. **384**

Венедиктов Л. М. **407**

Веніамін, архімандрит
(Керечанин Ю. І.) **25**

Верлен П. **381**

Вигодованець Н. І. **34**

Витвицький С. **392**

Вишеславський Л. М.
379

Вишня Остап (Губенко П. М.) **413**

Вишняк А. М. **51**

Вігурська Г. В. **393**

Віднянський А. Й. **20**

Вілашек Т. **38**

Вінер Д. **51**

Вітенберг М. Г. **56**

Вітмен В. **390**

Вітовський Д. Д. **395**

Вітошинський Я. Д. **419**

Вішкі Б. К. **20**

Вищак О. Д.

див. Балецький О. Д.

Вовченко Г. (Сідей) **3, 203**

Вовчок В. І. **29**

Водяний М. Г. (Вассерман) **419**

Войнич Е. Л. **386**

Войтович С. Й. **64**

Волошин А. І. **21, 125**

Волощук І. В. **45**

Волощук М. Ю. **61**

Вольтер (Аруе М. Ф.) **415**

Вольф К. **379**

Вороний М. М. **379**

Воскресеньська М. І. **348**

Вукстич В. С. **14, 98**

Г

Габор А. **372**

Габор М. Л. **30, 169**

Габорець Ю. І.

Гавата Б. В. **38**

Гаватович Я. **363**

Гаваші А. А. **19, 111**

Гаврош О. **3, 129**

Гагер Й. **43**

Гаджега В. **3, 76, 114, 123, 165, 267**

Гаджега В. М. **44**

Гаджега Ю. П. **12**

Гайдамак В. В. **64**

Гайдамака А. В. **391**

Гайду І. В. **20**

Гайду Л. І. **50**

Гайович В. І. **31**

Гайович П. М. **40**

Гайович Ф. **12**

Гайсак М. **3, 90, 171, 339**

Гал О. М. **63**

Галамбош Л. **408**

Галілей Г. **375**

Галла-Бобик С. В. **42**

Гамсун К. **398**

Ганицький Т. Д. **397**

Ганушевська Г. В. **69**

Ганчин В. Ю. **67**

Гарагонич В. В. **42**

Гараї Г. **372**

Гарапко В. І. **63**

Гарапко І. І. **54**

Гармасій І. М. **63**

Гартштейн Б. Н. **42**

Гасинець С. М. **17**

Гаснюк В. З. **64**

Гаюї В. **413**

Гебей П. **40, 215**

Гейденстам В. вон **395**

Геляс М. В. **23**

Гемінгвей (Хемінгуей) Е.
397

Германська Л. Ю.

див. Хархаліс Л. Ю.

Гете Й. В. фон **401**

Гецко І. І. **14**

Гецко І. М. **8, 92**

Гече Ф. Й. **65**

Гіга С. П. **61**

Гідаш А. **67**

Гіді Е. Ф. **46**

Гіні Ш. **383**

Гісем В. В. **54**

Гладоник С. **73**

Глеба Ю. Ю. **37, 188**

Гнатюк А. В. **391**

Гоголь М. В. **381**

Годинка А. (Сокирницький Сирохман, Сокирницький Сиротюк) **16**

Годя А. П. **350**

Гойда А. Ю. **20**

Гойда Ю. А. **21**

Головацький Я. Ф. **58, 268**

Головей Вад. М. **56**

Головей Вас. М. **38**

Голота Л. В. **419**

Голяна В. І. **32**

Гомоляк М. **4, 294**
Гомонай Г. М. (Кузь-
ма Г. М.) **4, 67, 101, 239,**
328

Гомонай О. І. **16, 103**

Гонгадзе Г. (Г.) Р. **388**

Гончар П. І. **394**

Гончаренко Н. І. **400**

Гопко В. **28**

Горбань М. В. **419**

Горбач А.-Г. **377**

Горбовий В. Г. **373**

Горват Г. А. **59**

Горват Л. П. **16**

Горват Р. І. **18**

Гордійчук М. М. **386**

Горова-Мишанич М. А.
28

Горська А. О. **404**

Горянский В. В. **376**

Готар Д. **413**

Грабар Е. О. **63**

Грабовська Т. І. **36**

Грабовський П. А. **403**

Греба В. М. **7**

Грем К. (Грехем) **377**

Грехем К. *див.* Грем К.

Гресь В. Ю. **19**

Гресько М. В. **20**

Грига І. І. **47**

Григаш Л. **4, 353**

Грицак В. І. **66**

Грицан Т. В. (Чонка) **29**

Грубий О. Є. **46**

Губаль Л. М. (Креховець-
ка) **61**

Губенко П. М.

див. Вишня Остап

Гуменна Д. К. **380**

Гурик Р. І. **407**

Гурницький К. І. **56**

Густі В. **4, 81, 264**

Гуть А. І. **16**

Гуцало В. О. **369**

Г

Габор В. В. **65**

Галаган Г. П. **401**

Гойдич С. С. **10**

Грін Г. **406**

Д

Давидов Б. Д.

див. Антоненко-Да-
видович Б. Д.

Далі С. **386**

Данилович-Коритнянсь-
кий І. **73**

Данищук В. М. **19**

Данканич М. М. **60**

Данко Д. **4, 180, 212**

Дараган Ю. Ю. **379**

Дарвін Ч. Р. **374**

Дашковський М. М. **56**

Дворниченко В. В. **25**

Деак Ф. **39**

Делеган В. В. **37**

Дем'ян Л. В. **36**

Демко М. І. **51**

Денисенко М. А.

див. Філарет, Патрі-
арх Київський

Дерегус М. Г. **417**

Дері Т. **409**

Дерцені В. С. **73**

Десняк Олекса (Руден-
ко О. Г.) **379**

Дехтерьев О. П. **30**

Дечей Ж. В.

див. Ортутай Ж. В.

Дендеші І. **48**

Джером К. Джером **385**

Джонс Е. Ч. **372**

Дзеве́рін І. О. **412**

Дзись-Войнаровсь-
кий М. Л. **20**

Дзюба С. В. **404**

Дичко Л. (Л.) В. **410**

Дідик Н. Я. **14**

Добош В. І. **58, 278**

Добош І. Є. **25**

Добош І. І. **37**

Довженко О. П. **403**

Дойко Г. **22**

Дойл К. А. **388**

Долинай М. П. **43**

Домбровська М. **407**

Доній О. (О.) С. **399**

Доробан І. В. **37**

Дорошенко В. В. **407**

Дочинець М. І. **50**

Драгоманова-Косач О. П.

див. Пчілка Олена

Драй-Хмара М. О. **408**

Дрогальчук В. К. **49**

Дрозд В. Г. **401**

Дряшкаба В. П. **16**

Дубанич М. В. **50**

Дудка Л. Г.

див. Тесличко Л. Г.

Дулов В. В. **48**

Думнич Ю. А. **34, 178**

Дюнан А. **386**

Дьордай І. **61**

Дьорке З. **51**

Дюпен А. А. Л.

див. Жорж Санд

Е

Егреші М. М. (Руснай) **41**

Егрі Ф. **13**

Ейнштейн А. **378**

Еліот Дж. **415**

Еллан-Блакитний В.

(Елланський В. М.)

див. Блакитний В.

Елланський В. М.

див. Блакитний В.

Ерделі Я. **24**

Ерфан Ф. П. **14, 94**

Є

Євфимій, архієпископ

див. Шутак В. І.

Євшан М. Й. (Федюшка)

388

Єрошева Н. М. **23**

Єфимова Л. К. **32**

Ж

Жадан С. В. **400**

Железняк О. С. **400**
Желехівський Є. І. **419**
Желізняк І. **15**
Желізняк Н. І. **36**
Желіцкі Й. **20**
Жіграй Ю. **375**
Жід А. **415**
Жорж Санд (Дюпен А. А. Л.) **394**
Жофчак З. З. **30**
Жупан Й. В. **38**
Журба Т. Г. **370**

З

Забіла В. М. **414**
Завадяк І. М.

див. Мадрига І. М.

Завілопуло А. А. **332**
Загребельний П. А. **400**
Задор А. Є. **47**
Задорожний В. Є. **29**
Заклинський К. Р. **45**
Заклинський О. О. **381**
Заньковецька М. К.
(Адасовська) **398**
Зарицька К. М. **412**
Зарицький М. О. **33**
Затін А. Б. **22**
Затіна Н. Г. **55, 251**
Захлебна О. Г. **38**
Збанацький Ю. О. **368**
Зварич І. М. **42**
Зейкан В. Д. **53**
Зінгер І. Б. **396**
Зленко Г. Д. **412**
Зореслав (Сабол С. М.) **65**
Зубанич М. І. **44**
Зюскінд П. **381**

І

Іван Павло II, Папа **374**
Іваничук Р. І. **390**
Іванов В. М. **374**
Іванченко Р. П. **416**
Івань О. **414**
Іваньо Н. В. **9**
Івасюк В. М. **377**

Івашкевич Я. **376**
Івашкович О. М. **59**
Ігнась В. М. **13**
Ігнат В. І. **65**
Ігнатович О. С. **34**
Ігольников Г. І. (Чеп'юк)
14
Ілюк Й. **42**
Ільницький І. І. **45**
Ільницький М. М. **405**
Ільницький Ю. В. **68**
Ільченко Л. О.

див. Падяк Л. О.

Ільченко О. Є. **391**
Ірлявський І. (Рошко І. І.)
12
Ітигілов О. А. **398**
Ішігуро К. **412**
Іяс Д. (Яцик) **24, 137**

Й

Йошіка М. **384**

К

Кабаці Б. І. **23**
Кабацій М. І. **27, 163**
Каблак Н. І. **58**
Кавабата Я. **391**
Казінці Ф. **72, 415**
Калинець І. М. **395**
Калинич І. А. **15**
Калинич І. В. **23**
Камінський В. (Г.). Й. **18**
Камінчук А. С. **375**
Кампов П. Ф. **52**
Кант І. **384**
Каньяді Ш. **386**
Каплан Л. Б. **386**
Карабелеш Є. Є. **37**
Карлфельдт Е. А. **396**
Каспрук А. А. **378**
Кацнельсон А. І. **368**
Качала В. Ю. **31**
Качула В. В. **386**
Качур Б. М. **30**
Кашліков К. Г. **386**
Келемен В. А. **4, 325**

Келемен І. Я. **52**
Келлерман Б. **377**
Кельман В. А. **49, 237**
Керестень Б. **12**
Керестень С. С. **40**
Керестіль І. **23**
Керестурі Д. **402**
Керецман М. М. **27**
Керечанин І. **49**
Керечанин І. Ю.

див. Веніамін, архі-
мандрит

Керечанин М. Ф. **36**
Кертес І. **413**
Керч І. Ю. **18**
Кестнер Е. **376**
Кестнер О. Г. **19**
Кецало З. Є. **374**
Кізін І. Д. **68**
Кінг М. Л. **370**
Кінч В. М. **47**
Климов І. С. **411**
Климовська М. Л. **394**
Кліса І. Д. **48**
Клованич Ю. Ф. **30**
Кобаль О. Ю. **24**
Кобець Т. **70**
Кобзаренко А. С. **386**
Кобо А. **377**
Кобринський І. Г. **419**
Кобулей Е. Д. **44, 219**
Ковалик Н. Й. **370**
Ковалів Ю. І. **383**
Коваль Г. М. **9**
Ковальчук А. А. **69**
Ковач Є. Т. **24**
Ковач П. П. **36**
Ковбаснюк Г. В. **21**
Ковбаснюк М. М. **23**
Ковтун В. П. **410**
Ковтюк С. І. **11**
Ковч О. **400**
Когут Ю. М. **66**
Когутич. І. А. **233**
Когутич Т. А. **209, 285**
Кодолані Я. **378**
Кодриш М. М. **59**

Колас М. **402**
Колединський І. С.

див. Мазепа І. С.

Колесса І. М. **403**
Коллінз В. В. **369**
Колодій В. Д. **371**
Коломієць О. Ф. **379**
Калочай Є.-І. Ш. **354**
Комаров М. Ф. **371**
Компанієць Л. О. **378**
Кононенко Є. А. **375**
Копинець Ф. І. **68**
Корабельщикова М. О.
68
Корнієнко Н. М. **382**
Корнієнко О. З. **372**
Королів В. К.

див. Королів-Старий В.

Королів-Старий В. (Ко-
ролів В. К.) **374**
Корпанюк С. І. **403**
Корчинська О. О. **28**
Корятович Ф. **71**
Кос-Анатольський А. Й.
416
Косач М. П. **397**
Косинка Г. М. (Стрілець)
416
Костів І. В. **41**
Костур М. **65**
Кот У. П. **410**
Котляревський І. П. **363,**
402
Кох Р. **380**
Кохан В. І. **66**
Коцюбинський М. М. **404**
Кравчук Л. М. **369**
Крайняниця П. І. **40**
Красівський З. М. **413**
Красюк П. Х. **368**
Крафчик С. С. **44**
Креховецька Л. М.

див. Губаль Л. М.

Кривова С. Г. **355**
Крижанівський Б. В. **400**
Кричевський Ф. Г. **389**
Кротеви́ч Є. М. **371**

Кротон *див.* Фірцак І. Ф.
Кручанія М. І. **57**
Кубарська С. К. **13**
Кувік-Климуш А. **73**
Кудлай А. П. **397**
Кузан Г. **29**
Кузьма Г. М.

див. Гомонай Г. М.

Кузьма-Качур М. І. **19**
Кузьмик В. М. **54**
Кузьмук О. І. **27**
Куліда С. В. **373**
Куліш П. О. **399**
Кулл Й. А. **11**
Кульчицький В. С. **419**
Кун Г. В. **18**
Купарь М. В. **47**
Купер Д. Ф. **403**
Купчинський Р. Г. **405**
Кусенко О. Я. **413**
Кутлан І. **8**
Куцик І. П. **21**
Кучинка М. М. **49**
Кучук М. **4, 192**

Л

Лабик-Попович К. Л. **13**
Ладижець В. І. **37**
Лазаревська К. О. **400**
Лазорик М. І. **58**
Ландштейнер К. **392**
Левицький К. А. **414**
Левін Б. Н. **385**
Левкова Н. О. **69**
Левляс Т. В. **29**
Ледней І. Д. **68**
Лелекач М. М. **67**
Ленд'ел-Сяркевич А. А.
26
Лендєл В. Г. **64**
Лендєл В. М. **10**
Лендєл О. І. **4, 44, 224,**
325
Лендьял М. П. **68, 336**
Лендьял О. В.

див. Русановська О. В.

Лендьял В. І. **27**
Ленкавський С. **395**
Лео Ліб *див.* Мункачі М.
Лессінг Г. Е. **371**
Лессінг Д. М. **410**
Лехцер В. Г. **32**
Ле́ц С. Є. **377**
Лигирда Ф. Д. **13**
Лизак Л. **39**
Лисяк-Рудницький І. П.
411
Литвинов О. П. **33**
Лиховид О. М. (Стецик)
65, 302
Лишега О. Б. **411**
Ливицький А. М. **382**
Лінк К. **396**
Лінтур П. В. **30**
Літераті Т. **4, 143**
Літун А. М. **41, 207**
Ліхтей І. М. **33, 173**
Лобановський В. В. **369**
Лобода В. В. **373**
Ловга О. В. **57**
Логойда Г. В. (Рошинець)
20, 116
Лодій П. Д. **30**
Лозниця С. В. **402**
Локота І. П. **35**
Ломсадзе Ю. М. **66, 319**
Лоський К. В. **372**
Лукач Б. І. **67**
Лукач І. **70**
Лукаш М. О. **418**
Лукеча Е. **4, 155**
Лукеча І. М. **39**
Лукив М. В. **369**
Луцишина О. П. **56**
Луцький Ю. О. **391**
Лучкай М. М. **62**
Лучко Б. М. **12**
Лучко Й. Й. **61**
Людкевич С. П. **372**
Люта О. І. **357**
Люташин А. О. **61, 284**
Лявинець А. С. **36**
Лялько М. П. **49**

М

Магарита В. І. **10**
Мадрига І. М. (Завадяк) **45**
Мадяр-Новак В. **4, 260, 310**
Мазепа І. С. (Колединський) **379**
Майорош Е. М. **57, 265**
Майстренко Г. П. **369**
Макара М. П. **67**
Максимов М. В. **68**
Максимов С. Д. **26**
Максимович М. О. **403**
Мак'явеллі Н. **385**
Малахов В. Ю. **396**
Малевич К. С. **376**
Мальчицький Н. **40**
Мальчицький С. Й. **32**
Манайло-Приходько В. І. **55**
Мандела Н. **396**
Мандзюк Г. І. **13**
Мандзюк М. М. **11**
Маняк В. А. **412**
Маренич А. О. **379**
Марина В. В. **55**
Маринovich М. Ф. **369**
Маркевич М. А. **374**
Мартінсон Г. **386**
Маслюк В. Т. **24, 144**
Матезонський К. **72**
Матей О. М. **74**
Матійко О. М. **412**
Матіїв В. М. **55**
Матіко М. Ю. **50**
Матіос М. В. **418**
Матюхін В. О. **378**
Махновець Л. Є. **390**
Мацола В. І. **56**
Мащенко М. П. **370**
Мезько О. П.

див. Оглоблин О. П.

Мелвілл Г. **398**
Меліка Ю. В. **18**
Меліус Й. **370**
Мельник В. П. **57**

Мельник Л. **4, 349, 355, 357, 359, 360**
Мельник С. А. **18**
Мендельсон Ф. **373**
Мигалина Ю. В. **27**
Микита А. І. **58**
Микитась В. Л. **58**
Мирний Панас (Рудченко П. Я.) **387**
Миронюк І. С. **8**
Митровка М. М. **69**
Михайлович С. О. **29**
Михайлюк М. М. **26**
Михалина М. М. **21, 120**
Мичка З. Ф. **48**
Міговка П. **41**
Мігунов І. А. **73**
Мідянка П. М. **32**
Міллер Г. П. **32**
Містраль Г. **382**
Мітряєва С. І. **26**
Мицода Р. М. **11**
Мішин О. **50**
Мішко Л. І. **56**
Мішко О. В. **35**
Млавець Ю. Ф. **21**
Мовчан П. М. **396**
Могиловець Т. С.

див. Сегеда Т. С.

Моем В. С. **372**
Мозер І. І. **67**
Мойсеев С. А. **380**
Мойсюк І. І. **28**
Мора Ф. **396**
Моріц Ж. **393**
Мороз Г. І. **12**
Морозенко М. М. **375**
Морріс В. **381**
Мотрук В. П. **8, 82**
Мотря С. Ф. **10**
Мошак Ю. М. **22**
Мудрий Ярослав, князь **363**
Мункачі М. (Лео Ліб) **18**
Мур Л. **379**
Мураками Х. **370**
Мурані-Мейсарош Г. **54**

Муратова К. Г. **412**
Мурашко М. І. **388**
Мучичка В. І. **27**
Мушкетик Ю. М. **380**
М'ястківський А. П. **370**

Н

Нагорна О. В. **371**
Надь Є. **68**
Найдук Й. М. **369**
Найтінгейл Ф. **387**
Нацик І. І. **41**
Небесник Ю. І. **27**
Недзельський Є. Л. **61**
Немеш В. В. **9**
Неруда П. **395**
Нестор Літописець **410**
Ніцше Ф. В. **409**
Новак Андор **62, 287**
Новак Андрій **62**
Новер Ж. Ж. **385**
Нодь З. М. **25**
Нодь М. **72**
Нусер Л. **73**

О

Овсієнко В. В. **382**
Огар К. З. **74**
Оглоблин О. П. (Мезько) **417**
Олашин В. В. **35**
Олашин М. **5, 119**
Олашин Марія М. **45**
Ольшавський М. **72**
Онуфер В. Г. **17**
Оравец І. **375**
Оремуш К. **36**
Орос В. В. **25**
Ортутай Ж. В. (Дечей) **33**
Офіцинський Р. А. **20**

П

Павленко М. Г. **370**
Павличко Д. В. **405**
Павлишинець Р. І. **42**
Павлович О. І. **52**
Падалко І. І. **411**

Падяк Л. О. (Ільченко) **350**
 Паламаренко А. Н. **395**
 Палаташ І. М. **47**
 Палаташ О. І. **25**
 Палмай І. (Петраш Ілона) **52**
 Панайт В. І. **51**
 Панасенко С. В.

див. Васильченко С. В.

 Панів А. С. **406**
 Панноній Я. **401**
 Папп В.-Ф. З. **41**
 Параджанов С. Й. **369**
 Парлаг М. І. **62**
 Пас О. **381**
 Пасічанський Я. І. **407**
 Пастелій І.
 Пахомова С. М. **33**
 Паш М. **70**
 Пашко Я. **46**
 Пашенко С. І. **39**
 Пекун О. О. **412**
 Передрій О. А. **50**
 Переста Ю. В. **10**
 Петлюра С. В. **389**
 Петрарка Ф. **396**
 Петраш Ілона

див. Палмай І.

 Петричко М. П. **60**
 Петров О. Л. **21**
 Петрушевський В. Г. **418**
 Петрушевський М. С. **16**
 П'єщак І. Ю. **54**
 Пинзеник В. М. **27**
 Пискач О. **5, 282**
 Письменна Л. М. **374**
 Пищальник П. П. **8**
 Плотені Н. (Ф.) **48**
 Плотені Ш. **73**
 По Е. А. **371**
 Погоріляк П. В. **35**
 Пойда-Носик Н. Н. **17**
 Полажинець М. М. **60**
 Полонська-Василенко Н. Д. **374**
 Поляк В. С. **10**
 Поляк М. А. **55**

Помогач Б. **410**
 Попик Ю. В. **15**
 Поплавський М. М. **415**
 Попова Н. О. **23**
 Попович А. **72**
 Попович Базіл

див. Попович В. Ю.

 Попович В. В. **33**
 Попович В. Ю. (Попович Базіл) **57**
 Попович Д. М. **60**
 Попович І. Д. **28**
 Попович М. **34**
 Попович М. М. **24**
 Потапенко В. О. **368**
 Почепцов Г. Г. **58**
 Прибєга Л. В. **378**
 Приймаченко М. О.

див. Примаченко М. О.

 Примаченко М. О.
 (Приймаченко) **370**
 Приходько О. **5, 160**
 Прицак О. Й. **382**
 Продан П. С. **45**
 Профус М. Й. **22**
 Прохненко І. **5, 168, 175**
 Процюк С. В. **399**
 Пруниця С. Ю. **9**
 Пуга П. П. **18**
 Пуйо І. **37**
 Пулик О. Р. **59**
 Пушик С. Г. **372**
 Пушкаренко Г. Д. **36**
 Пчілка Олена (Драгоманова-Косач О. П.) **393**

Р

Рабенчук В. С. **394**
 Рабинович С. Н.

див. Шолом-Алейхем

 Рабле Ф. **374**
 Радноті М. **385**
 Радченко О. М. **400**
 Райко О. Ю. **52**
 Расін Ж. Б. **418**
 Ратмиров А. Ю. (Тимківський) **56**

Ревай Ю. І. **43**
 Ревес І. **13**
 Ревуцький Л. (Л.) М. **375**
 Редько М. П. **67**
 Рейті І. І. **12**
 Рембо А. **410**
 Ремета Є. **5, 106**
 Рибар Т. С. **48**
 Рибчинський Є. Ю. **418**
 Різоля М. І.
 Ріпай А. І. **44**
 Рішко М. В. **63**
 Рішко П. С. **41, 211**
 Рогаль М. Г. **63**
 Роглев Й. Й. **39**
 Роглев М. Й. **66**
 Рогулич Ю. І. **31**
 Росток Л. М. **57**
 Росул Т. І. **5, 40, 196, 221**
 Рошинець Г. В.

див. Логойда Г. В.

 Рошко І. І.

див. Ірлявський І.

 Рошко М. М. **48, 229**
 Рошкович Г. Г. **54**
 Руданський С. В. **369**
 Руденко О. Г.

див. Десняк Олекса

 Рудловчак О. М. **15**
 Рудницький М. І. **369**
 Рудченко П. Я.

див. Мирний Панас

 Русановська О. В. (Лендєл) **28**
 Русин В. І. **53**
 Русин В. П. **7**
 Руснай М. М.

див. Егреші М. М.

 Рябінін М. Л. **398**
 Ряшко В. І. **14**

С

Сабадош І. В. **32**
 Сабов Є. І. **55**
 Сабол С. М.

див. Зореслав

- Саєнко О. Ф. **400**
 Саймак К. Д.

див. Сімак К. Д.

 Саксаганський П. К.
 (Тобілевич) **387**
 Самійленко В. І. **373**
 Санько Л. О. **359**
 Сас Ф. О. **17**
 Сатмарі Й.

див. Cíglireti E.

 Свастюк Н. **5, 148**
 Світличний І. О. **404**
 Сегаль О. Н. **383**
 Сегеда В. М. **63**
 Сегеда Т. С. (Могиле-
 вець) **26**
 Сезанн П. **371**
 Сейп Е. **39**
 Секереш Е. **38**
 Селінджер Д. Д. **368**
 Семанюк І. Ю.

див. Черемшина

 Марко
 Сементовський М. М.
377
 Сербайло А. А. **56, 261**
 Сєроухов С. І. **9**
 Сидор Т. **8**
 Сидоренко-Малюко-
 ва Т. С. **375**
 Сингаївський П. Ф. **410**
 Сирохман М. В. **5, 18,**
290, 317, 345
 Сівак Є. М. **63, 291**
 Cíglireti E. (Сатмарі Й.)
378
 Сідей Г.

див. Вовченко Г.

 Сідей І. В. **40, 198**
 Сідун І. М. **35**
 Сікорський І. І. **389**
 Сімак К. Д. (Саймак) **398**
 Сіма-Павлишин Н. Ю. **44**
 Січ Я. **35**
 Січинський В. Ю. **393**
 Скакандій І. Ю. **69, 342**
 Скрипка О. Ю. **389**
 Скубенич-Кость Ф. М. **19**
- Скуратівський В. Т. **410**
 Сливка О. І. **45**
 Словацький Ю. **402**
 Смаль-Стоцький С. Й.
369
 Сметана Б. **382**
 Смілянський Л. І. **376**
 Снігурський Д. О. **60**
 Смотрицький М. **363**
 Сова П. П. **41**
 Сокач Е. П. **28**
 Сокач І. І. **53**
 Сокирницький Сиротук

див. Годинка А.

 Сокирницький Сиро-
 хман

див. Годинка А.

 Сокол О. В. **377**
 Сопко І. М. **19**
 Станінець В. І. **8**
 Старк У. **395**
 Статєєва В. І. **60**
 Стегура Н. І. **10**
 Стельмах Я. М. **416**
 Стерч П. Ю. **26**
 Стефаник Ю. В. **397**
 Стечик О. М.

див. Лиховид О. М.

 Стойка М. **5, 155**
 Стридонський І. **406**
 Стрілець Г. М.

див. Косинка Г. М.

 Сухан О. В. **15**
 Сухан Ю. В. **28**
 Сюллі-Прюдом Р. **379**
 Сяркевич Ю. І. **31**
- Т**
 Танюк О. Л. **369**
 Таран Л. В. **377**
 Таранушенко С. А. **418**
 Тарасюк В. **5, 86**
 Таркович Г. **62**
 Тарнавський М. О. **397**
 Тарнавський Ю. (О.) **373**
 Тарці А. **28**
 Терек В. І. **12**
- Терещенко М. (Н.) А. **410**
 Тесличко Л. Г. (Дудка) **48**
 Тимківський А. Ю.

див. Ратмиров А. Ю.

 Тимко В. В. **65, 313**
 Тимошенко Ю. (Г.) Т. **390**
 Ткаченко С. В. **51**
 Тобілевич

див. Саксаган-

 ський П. К.
 Товстуха Є. С. **407**
 Товт Б. **44**
 Товт Л. **418**
 Товт Р. Й. **43**
 Товт-Коршинська М. І.
32
 Тодоров І. Я. **40**
 Токач Б. **46**
 Томенко М. В. **417**
 Томчаній М. І. **42**
 Торич З. **5, 227**
 Торохтін М. Д. **51**
 Торохтін О. М. **46**
 Троїцький В. Ю. **415**
 Трухлий І. **52, 242**
 Труш І. І. **370**
 Тупиця І. М. **16**
 Турак А. А. **22**
 Турецька В. І. **7**
 Турнер Ф. **52**
 Турок В. М. **17**
 Туряниця Ю. Д. **25**
- У**
 Уайльд О. **409**
 Удворгелі Є. О. **12**
 Удичка Ф. **14**
 Удут В. І. **45**
 Уліганець Г. М. **16, 108**
 Уманець О. М. (Шимон)
66
 Уральський Л. (Л.) В. **65**
 Ушинський К. Д. **382**
- Ф**
 Фабрі З. Й. **58**
 Фальбуш О. О. **49**
 Федак Ш. **58**

Федака П. **5, 136, 206, 245**
 Федака С. Д. **5, 47, 217, 250, 276**
 Феделеш В. І. **14**
 Федор П. С. **11**
 Федоренко Є. В. **372**
 Федунець М. Ф. **368**
 Федюшка

див. Євшан М. Й.

 Федьков І. І. **59**
 Федькович Ю. (О.) А. **399**
 Феєш Я. **33**
 Фейхтвангер Л. **395**
 Фекега Ф. **72**
 Фелдеші П. А. **38**
 Фельбаба-Клушина Л. М. **57**
 Фенич В. Ю. **50**
 Фенцик Є. А. **55**
 Ференц Г. О. **67**
 Філарет, Патріарх Київський (Денисенко М. А.) **371**
 Філіп С. М. **34**
 Філіп С. С. **46**
 Фінта Є. **7**
 Фірцак І. Ф. (Кротон) **44**
 Фірцак Ю. Ю. **35**
 Фолулі Ф. **381**
 Форстер Е. **368**
 Фоссе Й. (Ю.) **406**
 Франс А. **383**
 Фрост Р. Л. **381**
 Фучик Ю. **402**

Х

Хайнас В. В. **19**
 Ханенко Б. І. **371**
 Хархаліс Л. Ю. (Германська) **23**
 Харченко М. Ф. **26**
 Хашинська Р. В. **22**
 Хемінгуей Е.

див. Гемінгвей Е.

 Химинець О. В. **62**

Хмелько М. І. **410**
 Холод В. І. **43**
 Холодний М. К. **398**
 Хрипак С. М. **68**

Ц

Ципола Г. А. **53**
 Ціцак В. І. **42**
 Цуганич М. М. **66**

Ч

Чадлі А. Л. **373**
 Чайковська Т. В. **53**
 Чаплін Ч. **383**
 Часто П. І. **38**
 Чембержі М. І. **396**
 Чеп В. І. **28, 166**
 Чеп'юк Г. І.

див. Ігольников Г. І.

 Черемшина Марко (Семанюк І. Ю.) **391**
 Черешня І. **15**
 Черничко В. І. **7, 77**
 Черняхівський О. Г. **413**
 Черський А. А. **72**
 Черчилль В. сер **416**
 Чижевський Д. І. **382**
 Чіпак В. П. **53**
 Чірпак Е. **51**
 Чонка Т. В.

див. Грицан Т. В.

 Чопей І. В. **38**
 Чопик В. І. **36**
 Чорба Й. **10**
 Чубай Г. (Чубай Г. П.) **371**
 Чубай Г. П.

див. Чубай Г.

 Чубинський П. П. **372**
 Чуприк Е. О. **38, 194**
 Чупринка Г. (Г.) А. **415**
 Чургович Д. **30**
 Чурка І. **381**
 Чучка О. **56**

Ш

Шандор Л. З. **22**
 Шаповалов М. Т. **37**

Швед Е. В. **36, 182**
 Швідлер М. З. **400**
 Шевера М. **5, 192**
 Шевченко В. М. **419**
 Шевченко Т. Г. **369, 378, 388**
 Шевчук В. О. **400**
 Шекспір В. **384**
 Шелак О. **5, 155**
 Шелепець І. М. **13**
 Шенборн Л.-Ф. **72**
 Шептицький К. К. **414**
 Шерегій Є. **15**
 Шерегій М. Ю. **41**
 Шерегій Ю.-А. **15**
 Шетеля Н. **6, 294**
 Шиллер Й. Ф. **413**
 Шимко Е. П. **24**
 Шимон В. М. **21**
 Шимон Л. Л. **63**
 Шимон О. М.

див. Уманець О. М.

 Шинкаренко Л. Ф. **22**
 Шинкарук В. Ф. **400**
 Шовкуненко О. О. **380**
 Шоїнка В. **395**
 Шолом-Алейхем (Рабинович С. Н.) **377**
 Шолтес З. І. **43**
 Шолтес С. З. **31**
 Шостакович Д. **406**
 Шпак Микола (Шпаківський М. І.) **376**
 Шпаківський М. І.

див. Шпак Микола

 Шпільгаген Ф. **376**
 Шпонтан А. С. **18**
 Шпонтан І. **46**
 Шпортько В. М. **411**
 Штерн З. М. **49**
 Штернберг Я. І. **10**
 Штефан Є. Ю. **22**
 Штефацько Ф. **66**
 Штефуровський С. С. **12**
 Штраус Й. (батько) **378**
 Шуба М. Г. **64**
 Шульгин О. Я. **397**

Шутак В. І. (Євфимій,
архієпископ) **46**
Шухевич В. О. **379**

Щ

Щербак Ю. М. **408**

Ю

Юртин-Пісна М. В. **39**

Ющенко В. А. **376**

Ющенко О. І. **416**

Я

Яланський А. В. **409**

Янута М. Д. **37**

Яременко Г. Г. **374**

Яцик Д. *див.* Іяс Д.

Яцина Ю. Ю. **16**

ЗМІСТ

ВІД УКЛАДАЧІВ	3
ЗНАМЕННІ ТА ПАМ'ЯТНІ ДАТИ ЗАКАРПАТТЯ 2024 РОКУ	7
ЦЕ ЦІКАВО ЗНАТИ –2024 рік	70
КРАЄЗНАВЧІ ЮВІЛЕЙНІ ТА ЗНАМЕННІ ДАТИ	75
Дюла Петрович Баканчош	75
Валерій Іванович Черничко.....	77
Віктор Петрович Мотрук.....	82
Катерина Іванівна Вагерич.....	89
Іван Михайлович Гецько.....	92
Франциск Павлович Ерфан.....	94
Василь Степанович Вукстич.....	98
Олександр Ілліч Гомонай	103
Георгій Михайлович Уліганець.....	108
Андрій Андрійович Гаваші.....	111
Ганна Василівна Логойда.....	116
Михайло Михайлович Михалина.....	120
Августин Іванович Волошин.....	125
Ужгородська чоловіча греко-католицька учительська семінарія ...	133
Дюла Іяс (Ячик).....	137
Володимир Трохимович Маслюк.....	144
Світлана Юріївна Алексишинець.....	152
Людмила Іванівна Біксей.....	156
Мирослав Іванович Кабацій	163
Володимир Іванович Чепа.....	166
Магдалина Людвиківна Габор.....	169
Ігор Михайлович Ліхтей.....	173
Юрій Андрійович Думнич.....	178
Емілія Василівна Швед.....	182
Юрій Юрійовича Глеба	188
Етелла Олександрівна Чуприк.....	194
Іван Васильович Сідей.....	198
Перший з'їзд української молоді Закарпаття	204
Андрій Миколайович Літун.....	207

Павло Степанович Рішко.....	211
Петро Гебей.....	215
Емілій Дмитрович Кобулей.....	219
Олександр Іванович Лендел.....	224
Михайло Михайлович Рошко.....	229
Володимир Андрійович Кельман.....	237
Іван Трухлий.....	242
Еміліан Йосипович Бокшай.....	246
Надія Григорівна Затіна.....	251
Андрій Андрійович Сербайло.....	261
Емеріх Михайлович Майорош.....	265
Яків Федорович Головацький.....	268
Василь Іванович Добош.....	278
Андрій Олександрович Люташин.....	284
Андор Андрійович Новак.....	287
Єлизавета Михайлівна Сівак.....	291
Марія Петрівна Бадида.....	296
Оксана Михайлівна Лиховид.....	302
Василь Васильович Тимко.....	313
Юрій Мелітонович Ломсадзе.....	319
Ганна Миколаївна Гомонай.....	328
Мая Пилипівна Лендьел.....	336
Іван Юлійович Скакандій.....	342

ЮВІЛЕЇ ФАХІВЦІВ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ – 2024 РІК 347

Марія Михайлівна Бобонич.....	347
Марія Іванівна Воскресенська.....	348
Алла Петрівна Годя.....	350
Лариса Олександрівна Падяк (Ільченко).....	350
Єва-Ірма Шандорівна Калочай.....	354
Світлана Германівна Кривова.....	355
Оксана Іванівна Люта.....	357
Людмила Олегівна Санько.....	359

КАЛЕНДАР ЗНАМЕННИХ ДАТ І ПОДІЙ 2024 РОКУ 361

ЗНАМЕННІ ДАТИ 2024 РОКУ В ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОМУ ТА КУЛЬТУРНОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ 363

ПОКАЖЧИК ПРИЗВИЩ ЮВІЛЯНТІВ ТА АВТОРІВ СТАТЕЙ 420

Довідкове видання

КАЛЕНДАР КРАЄЗНАВЧИХ ПАМ'ЯТНИХ ДАТ ЗАКАРПАТТЯ НА 2024 РІК

Рекомендаційний бібліографічний посібник

Укладачі: *О. О. Шелак, М. Б. Бадида, І. В. Когутич-Гаврош*
за участі: *Є. Й. Слуцька, І. М. Горват*

Відповідальна за випуск *О. А. Канюка*
Бібліографічний редактор *Л. О. Падяк, О. В. Довжанин*

Комп'ютерна верстка та дизайн *Р. Кокіна*

Підписано до друку 12.12.2023. Формат 60х80/16. Гарнітура Myriad Pro.
Умов. друк. арк. 25,1. Папір офсетний. Замовлення № 159К. Тираж 150.

Оригінал-макет виготовлено та видруковано:

ТОВ «РІК-У», 88006, м. Ужгород, вул. Карпатської України, 36.

Свідоцтво Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року

Календар краєзнавчих пам'ятних дат Закарпаття на 2024 рік :
К 17 рек. бібліогр. посіб. / Департамент культури Закарпат. облдержадмін. ; КЗ «Закарпат. обл. універс. наук. б-ка ім. Ф. Потушняка» Закарпат. облради ; уклад. : О. О. Шелак, М. Б. Бадида, І. В. Когутич-Гаврош ; бібліогр. ред. Л. О. Падяк, О. В. Довжанин ; відп. за вип. О. А. Канюка. – Ужгород : РІК-У, 2023. – 432 с.

ISBN 978-617-8276-82-9

Календар-щорічник є орієнтиром для громадськості краю у перебігу подій, ювілеїв та пам'ятних дат у 2024 році. Основу календаря складають ґрунтовні наукові розвідки про визначних діячів краю, підготовлені провідними карпатознавцями. Окремим розділом подано календар знаменних дат, які відзначатиме в 2024 році громадськість світу та України.

Представлені матеріали можуть бути використані не лише в бібліотеках краю, але й у регіональній пресі, культосвітніх установах, навчальних закладах тощо.

УДК 015(059)(477.87)«2023»